

VALENTIN DERGAČEV • VADIM BOČKAREV

SE CERILE DE METAL
DIN EPOCA BRONZULUI TÂRZIU
DIN EUROPA DE EST

GOLIA

VALENTIN DERGAČEV

VADIM BOČKAREV

**SE CERILE DE METAL
DIN EPOCA BRONZULUI
TÂRZIU DIN EUROPA DE EST**

**ACADEMIA ROMÂNĂ - FILIALA IAȘI
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE**

VALENTIN DERGAČEV

VADIM BOČKAREV

**SE CERILE DE METAL
DIN EPOCA BRONZULUI TÂRZIU
DIN EUROPA DE EST**

Traducerea din limba rusă EUGENIU UȘURELU

Volum îngrijit de DAN MONAH și CONSTANTIN PREOTEASA

GOLIA
IAȘI, 2006

BIBLIOTHECA ARCHAEOLOGICA MOLDAVIAE V

Ediderunt

VICTOR SPINEI et VIRGIL MIHAILESCU-BÎRLIBA

TRINITAS, 2006
ISBN: 978-973-7810-03-8

© Institutul de Arheologie Iasi
Str. Lascăr Catargi, nr. 18, 700107, Iasi, România
Tel./Fax: 004-0232-211910

<https://biblioteca-digitala.ro>

CUPRINS

PREFAȚĂ (Dan Monah)	11
INTRODUCERE	15
1. Caracteristicile cultural-istorice ale epocii bronzului târziu din Europa de Est	17
2. Comentarii la schema cultural-cronologică	29
3. Principii de clasificare și descriere a materialelor	30
I. SERIA VOLGO-URALICĂ	43
1. Grupa Uralică	43
1.1. Seceri de tip Beregovka	47
1.2. Seceri de tip Petrovka	51
– <i>Forme de turnat</i>	59
1.3. Seceri de tip Kočetnoe	62
1.4. Seceri de tip Kundravinskaja	62
– <i>Forme de turnat</i>	65
1.5. Seceri de tip Sosnovaja Maza	67
– <i>Varianta A1</i>	68
– <i>Varianta A2</i>	71
– <i>Varianta B</i>	72
– <i>Varianta C1</i>	72
– <i>Forme de turnat</i>	73
– <i>Varianta C2</i>	73
– <i>Fragmente</i>	73
– <i>Forme de turnat</i>	74
2. Grupa Volgo-Uralică	77
A. Seceri cu cârlig	77
2.1. Seceri de tip Ibrakaevo	79
– <i>Varianta Pre-Uralică</i>	83
– <i>Varianta Volga-Don</i>	88
– <i>Varianta Nipru Mijlociu</i>	93
– <i>Forme nedeterminabile, fragmente</i>	96
– <i>Forme de turnat</i>	100

2.2. Seceri de tip Derbeden'	105
– <i>Varianta Derbeden'</i>	107
– <i>Forme de turnat</i>	112
– <i>Varianta intermediară Derbeden'-Kobakovo</i>	113
– <i>Varianta Kobakovo</i>	114
– <i>Forme de turnat</i>	117
2.3. Seceri de tip Pereljub	120
– <i>Varianta Pereljub</i>	124
– <i>Fragmente</i>	125
– <i>Forme de turnat</i>	126
– <i>Varianta Garbuzovka</i>	126
– <i>Forme de turnat</i>	127
2.4. Seceri de tip Javlenka	129
– <i>Forme de turnat</i>	132
2.5. Seceri de tip Carev-Kurgan	133
<i>B. Seceri cu peduncul</i>	135
2.6. Seceri de tip Elanskoe	137
2.7. Seceri de tip Grečikhino	139
– <i>Varianta Grečikhino</i>	139
– <i>Varianta Staro-Bykovo</i>	140
2.8. Forme nedeterminabile, fragmente	142
– <i>Forme de turnat</i>	143
II. SERIA NORD-CAUCAZIANĂ (KUBAN')	145
1. Seceri de tip Koblevo A	152
– <i>Varianta Koblevo 1</i>	155
– <i>Varianta Akhmetovskaja</i>	156
– <i>Varianta Batarejka 1</i>	157
– <i>Varianta Batarejka 2</i>	158
2. Seceri de tip Kurčanskij	164
– <i>Varianta Berislav</i>	167
– <i>Varianta Kurčanskij</i>	169
– <i>Varianta Narat-Ešik 1</i>	171
– <i>Varianta Narat-Ešik 2</i>	173
3. Seceri de tip Koblevo B	185
– <i>Varianta Koblevo 2</i>	188
– <i>Varianta Krasnodar</i>	189
– <i>Varianta Batarejka 3</i>	190
– <i>Varianta Batarejka 4</i>	192

4. Seceri de tip Bamut	199
– <i>Varianta Bamut 1</i>	200
– <i>Varianta Bamut 2</i>	204
5. Seceri de tip Rostov	206
6. Seceri de tip Agur	211
7. Fragmente nedeterminabile	218
8. Structura generală și evoluția secerilor epocii bronzului târziu din Caucazul de Nord ..	220
III. SERIA SUBCARPATICĂ-TRANSILVĂNEANĂ	229
1. Grupa Est-Carpatică	229
1.1. Seceri cu cârlig de tip Ghermănești	229
– <i>Varianta Ghermănești</i>	241
– <i>Varianta Ruginoasa</i>	248
– <i>Varianta Ilișeni</i>	257
– <i>Fragmente de seceri cu cârlig</i>	273
– <i>Forme de turnat</i>	277
1.2. Seceri de tip Heleşteni	286
– <i>Varianta Heleşteni</i>	291
– <i>Forme de turnat</i>	303
– <i>Varianta Țut</i>	304
IV. SERIA DUNAREA DE JOS	311
1. Seceri de tip Safaalani	313
2. Seceri de tip Dičevo	316
V. SERIA TISA SUPERIOARĂ (UNGARĂ)	333
1. Seceri cu buton de tip Koszider	333
VI. SERIA DUNĂREA MIJLOCIE	347
1. Seceri de tip Pécs	347
– <i>Varianta Pécs</i>	347
– <i>Varianta Gyermely</i>	351
– <i>Fragmente nedeterminabile</i>	353
CONCLUZII	359
REZUMAT	379
LISTA HĂRȚILOR, FIGURILOR ȘI PLANȘELOR	389
BIBLIOGRAFIE	403
COLECȚII MUZEALE	417
ABREVIERI	423
PLANȘE	427

CONTENTS

PREFACE (Dan Monah)	11
INTRODUCTION	15
1. The Cultural Historical Characteristic of the Late Bronze Period of East Europe	17
2. Notes to the Cultural Chronological scheme	29
3. The Principles of the Classification and the Description of the materials	30
I. THE VOLGA-URAL SERIES	43
1. The Ural group	43
1.1. Beregovka type sickles	47
1.2. Petrovka type sickles	51
– <i>Casting moulds</i>	59
1.3. Kočetnoe type sickles	62
1.4. Kundravinskaja type sickles	62
– <i>Casting moulds</i>	65
1.5. Sosnovaja Maza type sickles	67
– <i>A1 variant</i>	68
– <i>A2 variant</i>	71
– <i>B variant</i>	72
– <i>C1 variant</i>	72
– <i>Casting moulds</i>	73
– <i>C2 variant</i>	73
– <i>Fragments</i>	73
– <i>Casting moulds</i>	74
2. The Volga-Ural group	77
A. Hooked sickles	77
2.1. Ibrakaevo type sickles	79
– <i>Pre-Ural variant</i>	83
– <i>Volga-Don variant</i>	88
– <i>Middle Dnieper variant</i>	93
– <i>Uncertain forms, fragments</i>	96
– <i>Casting moulds</i>	100

2.2. Derbeden' type sickles	105
– <i>Derbeden' variant</i>	107
– <i>Casting moulds</i>	112
– <i>Intermediate Derbeden'-Kobakovo variant</i>	113
– <i>Kobakovo variant</i>	114
– <i>Casting moulds</i>	117
2.3. Pereljub type sickles	120
– <i>Pereljub variant</i>	124
– <i>Fragments</i>	125
– <i>Casting moulds</i>	126
– <i>Garbuzovka variant</i>	126
– <i>Casting moulds</i>	127
2.4. Javlenka type sickles	129
– <i>Casting moulds</i>	132
2.5. Carev-Kurgan type sickles	133
<i>B. Headed sickles</i>	135
2.6. Elanskoe type sickles	137
2.7. Grečikhino type sickles	139
– <i>Grečikhino variant</i>	139
– <i>Staro-Bykovo variant</i>	140
2.8. Uncertain forms, fragments	142
– <i>Casting moulds</i>	143
II. THE NORTH-CAUCASIAN (KUBAN') SERIES	145
1. Koblevo A type sickles	152
– <i>Koblevo 1 variant</i>	155
– <i>Akhmetovskaja variant</i>	156
– <i>Batarejka 1 variant</i>	157
– <i>Batarejka 2 variant</i>	158
2. Kurčanskij type sickles	164
– <i>Berislav variant</i>	167
– <i>Kurčanskij variant</i>	169
– <i>Narat-Ešik 1 variant</i>	171
– <i>Narat-Ešik 2 variant</i>	173
3. Koblevo B type sickles	185
– <i>Koblevo 2 variant</i>	188
– <i>Krasnodar variant</i>	189
– <i>Batarejka 3 variant</i>	190
– <i>Batarejka 4 variant</i>	192

4. Bamut type sickles	199
– <i>Bamut 1 variant</i>	200
– <i>Bamut 2 variant</i>	204
5. Rostov type sickles	206
6. Agur type sickles	211
7. Uncertain fragments	218
8. The General Development Scheme of the Late Bronze Sickles of the Northern Caucasus ..	220
III. THE CARPATHIAN-TRANSYLVANIAN SERIES	229
1. The East-Carpathian group	229
1.1. Hooked Ghermănești type sickles	229
– <i>Ghermănești variant</i>	241
– <i>Ruginoasa variant</i>	248
– <i>Ilișeni variant</i>	257
– <i>Fragments of hooked sickles</i>	273
– <i>Casting moulds</i>	277
1.2. Heleşteni type sickles	286
– <i>Heleşteni variant</i>	291
– <i>Casting moulds</i>	303
– <i>Čut variant</i>	304
IV. THE LOWER DANUBIAN SERIES	311
1. Safaalani type sickles	313
2. Dičevo type sickles	316
V. THE UPPER TISZA (HUNGARIAN) SERIES	333
1. Buttoned Koszider type sickles	333
VI. THE MIDDLE DANUBIAN SERIES	347
1. Pécs type sickles	347
– <i>Pécs variant</i>	347
– <i>Gyermely variant</i>	351
– <i>Uncertain fragments</i>	353
CONCLUSION	359
ABSTRACT	379
LIST OF MAPS, TEXT FIGURES AND PLATES	389
BIBLIOGRAPHY	403
MUSEUM COLLECTIONS	417
ABBREVIATIONS	423
PLATES	427

PREFAȚĂ

Inventarea metalurgiei a avut o importanță deosebită pentru istoria umanității. Este greu să ne imaginăm progresul civilizației fără utilizarea metalelor. Din acest motiv este firesc ca metalurgia, originea și evoluția ei, să se bucure de o atenție constantă din partea arheologilor. În ciuda eforturilor unor eminente cercetători, literatura arheologică românească nu dispune decât de puține „instrumente de lucru”, cataloage și repertorii, care să constituie o bază de date suficientă pentru redactarea unor lucrări de sinteză asupra metalurgiei aramei și bronzului. Pentru epoca bronzului, datorită volumelor publicate de M. Petrescu-Dîmbovița (*Depozitele de bronzuri din România*, București, 1977; *Die Sichlen in Rumänien*, PBF, XVIII/1 și *Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, PBF, X/4, 1998) și de T. Bader (*Die Fiblen in Rumänien*, 1983 și *Die Schwerter in Rumänien*, PBF, IV/8, 1990), principalele obiecte de aramă și bronz de pe teritoriul României sunt repertoriate și stau la îndemâna cercetătorilor români și străini. O lucrare asemănătoare a fost publicată și pentru Republica Moldova (Valentin Dergacev, *Die äneolithischen und bronzezeitlichen Metallfunde aus Moldavien*, PBF, XX/9). Și volumul de față a fost redactat după cunoscutul model al faimoasei serii *Prähistorische Bronzefunde* și urma să facă parte din colecția amintită. Din anumite motive, lucrarea nu a mai fost publicată în Germania și o variantă, în limba rusă, a văzut lumina tiparului la Chișinău (B. A. Дергачёв, В. С. Бочкарёв, *Металлические серпы поздней бронзы Восточной Европы*, 2002). De data aceasta este vorba de un repertoriu supra-regional care completează, în mod fericit, lucrarea mai veche asupra secerilor din Europa Centrală (M. Primas, *Die Sichlen in Mitteleuropa*, PBF, XVII/2). Profesorul Petre Roman, directorul Institutului Român de Tracologie, a propus autorilor publicarea unei variante în limba română a volumului de față în binecunoscuta colecție a institutului bucureștean. Datorită desființării inoportune a Institutului Român de Tracologie editarea volumului nu a mai fost posibilă. În această situație editorii colecției *Bibliotheca Archaeologica Moldaviae* au considerat că o variantă, în limba română, este necesară și utilă. Astfel, arheologii români au posibilitatea de a urmări apariția și evoluția uneia dintre primele unelte ale metalurgiei din epoca bronzului. secerile de metal.

Spre deosebire de metalurgia calcolitică care producea aproape exclusiv podoabe, arme de paradă și însemne ale demnității, spre sfârșitul epocii bronzului are loc o demitificare a metalului care începe să fie folosit și pentru producerea banalelor unelte agricole. Este, fără îndoială, o schimbare crucială pentru evoluția societăților omenești. Lucrarea colegilor Dergačev și Bočkarev abordează un spațiu imens, cuprins între Munții Urali și Carpați, iar – uneori – limitele continentului european sunt depășite pentru a înregistra și descoperirile din îndepărtatul Kazahstan. Acest demers îndrăzneț le permite să releveze apariția, dezvoltarea și decăderea unui număr important de centre metalurgice aflate, uneori, în relații de schimb.

Deși cei doi autori sunt cunoscuți arheologilor din România, totuși o succintă prezentare a activității lor credem că nu este lipsită de interes.

Valentin Dergačev este doctor habilitat în științe istorice al Universității din Sankt-Petersburg, cercetător și director la Institutul de Arheologie, Etnografie și Arte din Chișinău. Încă din timpul studiilor universitare a arătat o atracție deosebită pentru epoca bronzului, primele sale monografii fiind consacrate monumentelor acestei perioade de pe teritoriul Basarabiei. Tenace și cu o putere de muncă deosebită Valentin Dergačev își lărgeste aria investigațiilor abordând și etapele târzii ale culturii Tripolie. Datorită celor 15 monografii și a numeroaselor studii publicate în Moldova, România, Germania, Rusia, SUA și Anglia, colegul de la Chișinău, este un apreciat cercetător al calcoliticului și al epocii bronzului din Europa de Sud-Est, cu o remarcabilă experiență în elaborarea atât de utililor „instrumente de lucru”, domeniu pentru care arată o constantă atracție.

Vadim Bočkarev este doctor habilitat al Universității din Sankt-Petersburg și lucrează ca cercetător științific la Institutul de Istoria Culturii Materiale al Academiei de Științe din Rusia, filiala din Sankt-Petersburg. Colegul din Sankt-Petersburg este un bine cunoscut specialist al epocii bronzului și a primei epoci a fierului european, cu peste 70 de lucrări științifice importante publicate până în prezent. A activat, în special, în regiunea din nordul Mării Negre, regiune pentru care a realizat, în colaborare, și o monografie (V. S. Bočkarev, A. M. Leskov, *Jung- und späbronzezeitliche Gussformen im nördlichen Schwarzmeergebiet*, PBF, XIX/1).

Așa cum am mai spus autorii repertoriază și analizează secerile de metal, de fapt de bronz, din teritoriul cuprins între Munții Urali și Carpați. Cele șase capitole ale lucrării sunt consacrate la tot atâtea serii tipologice numite după regiunea geografică în care au fost produse și s-au răspândit. Astfel, autorii stabilesc existența seriilor: Volgo-Uralică, Nord-Caucasiană, Subcarpatică-Transilvăneană, Dunărea de Jos, Tisa Superioară și Dunărea Mijlocie. În cadrul fiecărei serii sunt diferențiate mai multe tipuri de seceri și, apoi, mai multe variante tipologice. Pentru fiecare tip se fac succinte comentarii privind originea,

răspândirea, apartenența culturală și datarea. Nu sunt neglijate nici tiparele care sunt repertoriate ca și secerile.

Pentru strângerea impresionantei documentații autorii au trudit peste 30 de ani, examinând și desenând, personal, numeroase piese. Nu au fost neglijate nici publicațiile vechi sau marginale, autorii încercând să realizeze un repertoriu exhaustiv al descoperirilor. În ce măsură au reușit asta vor stabili cititorii. Introducerea oferă cititorului o succintă caracterizare a epocii abordate, câteva comentarii asupra schemei cultural-cronologice și principiile autorilor pentru clasificarea și descrierea materialului arheologic. Lucrarea se încheie, așa cum era firesc, cu succinte concluzii. În volum sunt repertoriate 1436 de seceri și tipare pentru turnarea secerilor însoțite de scurte descrieri și ilustrate prin desene. Lucrarea cuprinde 57 de figuri, 41 de hărți și 114 planșe. Bogata ilustrație permite cititorului să urmărească și chiar să controleze tipologia și interpretările susținute de autori. Sperăm ca acest volum se va bucura de interes din partea specialiștilor din România și va constitui pentru ei un util instrument de lucru.

Dan Monah

INTRODUCERE

Lucrarea de față reprezintă primul volum, din seria concepută de autori, consacrată studierii pieselor de metal din bronzul târziu din sudul Europei de Est.

Nu vom argumenta prea mult în ceea ce privește însemnătatea și actualitatea problemei abordate. Este destul să reamintim, că piesele de metal reprezintă unul din izvoarele principale în studierea istoriei uneia dintre ramurile de producție de frunte, care a asigurat progresul social-economic al societăților preistorice și trecerea acestora la epoca fierului. Piesele de metal, după cum este cunoscut, sunt de cele mai multe ori chemate să elucideze diferite aspecte, cum ar fi dezvoltarea legăturilor culturale, comerciale și de schimb, a interferențelor culturale dintre diferite comunități din vechime. Și în sfârșit, este unanim recunoscut rolul pieselor de metal în cadrul analizelor arheologice, unde, această categorie, este instrumentul principal în evidențierea sincronismelor culturale, în precizarea datărilor relative și absolute, inclusiv în elaborarea schemelor cultural-cronologice și a periodizărilor.

Datorită caracteristicilor menționate, problema pieselor de metal, inclusiv cea a prelucrării metalelor în bronzul târziu din Europa de Sud-Est, s-a aflat permanent în atenția specialiștilor de frunte. Vom menționa studiile realizate în anii '20, de către A. M. Tallgren (80), V. A. Gorodcov (129), V. Pârvan (60); studiile și lucrările de sinteză din anii '40-'60, ale lui M. Roska (72; 73), K. Żurowski (91), A. A. Iessen (152), N. I. Merpert (184; 187), O. A. Krivcova-Grakova (160), E. I. Krupnov (164), A. I. Terenožkin (230), B. G. Tikhonov (232), K. V. Sal'nikov (218) și mulți alții.

În ceea ce privește studierea metalurgiei în Europa de Est, în ultimele trei decenii s-a constatat un salt calitativ, determinat, pe de o parte, de înmulțirea incontestabilă a surselor arheologice și de contribuția științelor auxiliare, dar – mai ales – datorită nivelului înalt al analizei, sistematizării și cunoașterii procesului de prelucrare a metalelor; de asemenea, specificul mijloacelor de investigare, modalitățile de cercetare și interpretare au îmbrăcat aspecte noi și eficiente, nemaiîntâlnite în cercetările anterioare. În acest context, trebuie menționate contribuțiile monografice ale lui E. N. Černykh (241-247); studiile semnate de A. M. Leskov și V. S. Bočkarev (5; 47; 104; 175); V. A. Dergačev (16 a; 134; 136), A. D. Prjakhin (209; 210) și I. N.

Šarafutdinova (251; 252), monografia colectivă a colegilor din Kiev (102), lucrările lui M. Petrescu-Dîmbovița (64; 65; 67) și multe altele.

Cu toate acestea, în afară de succesele obținute, elaborarea în continuare a unui șir de studii importante legate de problema prelucrării metalelor și realizării produselor este stagnată de lipsa corpusurilor de genul *Prähistorische Bronzefunde*, care să includă o descriere cât mai completă a artefactelor, clasificării și caracteristicilor culturale și spațio-temporale ale acestora. Crearea și editarea unor astfel de serii este cu atât mai actuală astăzi, deoarece după destrămarea fostei U.R.S.S. și crearea noilor state independente, accesul la multe colecții arheologice a devenit dificil, iar schimbul de informații și de literatură de specialitate se menține, în majoritatea cazurilor, la nivel de contacte personale, ceea ce – în ultimă instanță – se va răsfrânge negativ asupra viitoarelor lucrări de sinteză.

Seria concepută de autori presupune pregătirea și publicarea câtorva volume consacrate categoriilor de bază ale pieselor de metal din bronzul mijlociu și târziu din sudul Europei de Est, de la sudul pre-uralic și Caucaz până la Carpații Orientali.

Lucrarea de față reprezintă primul volum al seriei menționate și este consacrată secerilor de bronz. Volumul include toate secerile cunoscute autorilor (până în 1995) după izvoarele de arhivă și literatura de specialitate sau după numeroasele colecții, care se păstrează în diferite orașe și centre științifice din Rusia, Ucraina, Georgia, Moldova, România și alte state. Majoritatea materialelor au fost desenate personal de autori pe parcursul a mai mult de 30 ani de activitate științifică. Unele materiale, care nu au fost accesibile pentru o studiere nemijlocită, sunt prezentate conform datelor de arhivă și publicațiilor de specialitate.

Elaborarea și finisarea lucrării de față a fost posibilă datorită ajutorului acordat de colaboratorii multor muzee și centre științifice, mai ales din fosta U.R.S.S. și România. Acest ajutor s-a manifestat prin consultații și informații, atât despre piesele cunoscute cât și despre cele mai puțin cunoscute în literatura de specialitate sau despre cele pierdute și adesea prin oferirea unor materiale și date inedite. De aceea, și pe această cale, autorii aduc cele mai bune mulțumiri tuturor celor care au contribuit la pregătirea lucrării de față. Nu putem încheia acest cuvânt înainte fără să exprimăm toată recunoștința pe care o datorăm colegilor din Rusia: M. F. Obydenov, N. A. Avanesova, I. B. Vasil'ev, N. B. Vinogradov, V. S. Gorbunov, G. B. Zdanovič, N. K. Kačalova, V. Ia. Kijaško, S. N. Korenevskij, P. F. Kuznecov, O. V. Kuz'mina, S. V. Kuz'minykh, N. M. Malov, A. I. Meliukova, G. I. Smirnova, T. M. Potemkina, E. N. Černykh; din Ucraina: V. P. Vančugov, V. I. Gorbov, R. A. Litvinenko, V. V. Otroščenko, I. K. Svešnikov, A. I. Terenožkin, G. N. Toščev, A. N. Usadčuk, I. N. Šarafutdinova; din Republica Moldova: V. Marcheveci, O. Levițchi, V. Bicbaev, M. Ursu, N. Răileanu, I. Niculiță; din România: P. Roman, M. Petrescu-Dîmbovița, V. Căpitanu, V. Ursachi, I. Stîngă, Gh. Dumitroaia, E. Popușoi.

Mulțumiri speciale adresăm Larisei K. Bogataia, pentru pregătirea manuscrisului pentru editare, precum și colegului E. Ușurelu, pentru traducerea textului din limba rusă în limba română. În încheiere exprimăm recunoștința noastră editorilor care și-au asumat sarcina editării volumului de față.

1. Caracteristicile cultural-istorice ale epocii bronzului târziu din Europa de Est

În primele secole ale mileniului II î. H., aproximativ simultan și independent, în zona temperată a Europei, se constituie două mari focare de geneză culturală: Carpato-Dunărean și Volgo-Uralic. După nivelul de dezvoltare, ambele focare au depășit cu mult culturile vecine și s-au impus printr-o serie de inovații în domeniile tehnologic, militar și social-economic. Datorită acestor inovații, influența ambelor focare a fost puternică, iar consecințele de lungă durată. De exemplu, focarul Volgo-Uralic a contribuit la formarea trăsăturilor caracteristice ale epocii bronzului târziu în jumătatea sudică a Europei de Est și Kazahstan (106).

Analiza comparativă a acestora scoate în evidență nu numai deosebirile inevitabile dintre aceste două focare de geneză culturală, dar și trăsăturile lor comune. Ultimele sunt importante, deoarece permit schițarea tendințelor generale ale dezvoltării cultural-istorice în mileniul II î. H., într-o zonă considerabilă a Europei.

Formarea ambelor focare se datorează în mare măsură creșterii economice, care a avut loc la începutul mileniului II î. H. în regiunile Carpato-Dunăreană și Volgo-Uralică. Se evidențiază dezvoltarea metalurgiei, avantajată în primul rând de îndestularea cu materie primă locală (cupru, aur, argint). Probabil, în această perioadă centrele metalurgice, Carpato-Dunărean și Volgo-Uralic, preiau prioritatea în ceea ce privește producerea cuprului în Europa, în detrimentul centrelor metalurgice balcanic și nord-caucazian. Conform datelor tipologice, piesele carpatice sunt larg răspândite în Europa de Sud-Est și Centrală, atingând la nord peninsula Scandinavă (44). Nu mai restrânsă este aria de răspândire a pieselor de metal din Ural în Europa de Est (242; 243).

Accesibilitatea zăcămintelor de cupru, cât și a aliajelor a contribuit la lărgirea sortimentului pieselor de metal. Apar noi categorii de arme, podoabe, unelte de prelucrare a lemnului etc. Acum, încep să fie utilizate piesele de metal în agricultură (seceri și săpăligi).

În afară de cupru și bronz sunt folosite pe larg și alte metale. O creștere evidentă, în comparație cu perioadele precedente și cele următoare, se observă în ceea ce privește prelucrarea aurului (Carpați) și argintului (Ural). Din aceste metale sunt confecționate nu numai obiecte de podoabă, dar și vase (cupe, căni), și chiar arme (vârfuri de lance, spade, pumnale, topoare). În afară de aceasta, probabil, mari cantități de aur erau exportate, inclusiv în Grecia Miceniană (7; 8).

Creșterea cantitativă a volumului pieselor de metal este însoțită și de modificări calitative. În ambele centre metalurgice, Ural și Carpați, încep să fie folosite bronzurile cu cositor și formele de turnat de piatră. Este însușită turnarea pieselor cu gaură închisă (celturi, dălți). Din aceste centre, aceste inovații tehnologice se transmit treptat în Kazahstan și în unele zone ale Europei.

Ținând cont de seria lucrărilor publicate (în special – 255, 5 și urm., comentarii și bibliografia), credem că nu mai poate fi pus la îndoială caracterul specializat al metalurgiei atât în zona Volga-Ural cât și în cea Carpato-Dunăreană. Există temeuri de a considera activitatea metalurgică ca meșteșug diferențiat, meșterii având un statut social deosebit, determinat de relațiile strânse cu conducătorii vremii (mormintele meșterilor metalurgi de la Nižnjaja Myšlja, Utevka VI, Potapovka etc.). Trebuie să menționăm, că specializarea a atins și alte activități de producție, mai ales cele care deserveau potențaii vremii. Despre aceasta ne vorbește nivelul calitativ înalt al unor piese și în unele cazuri și funcțiile acestora (carele de luptă, diferite însemne ale puterii etc.). Nivelul relativ înalt al metalurgiei și meșteșugurilor au contribuit la transformarea acestor focare în mari centre de schimb și comerț. Cele menționate, sunt demonstrate de hărțile răspândirii secerilor și altor categorii de piese de metal caracteristice centrelor Carpato-Dunărean și Volgo-Uralic (34; 44; 52; 242). Acestea reflectă existența unor contacte intense și pe spații întinse. Despre legăturile dintre centre situate la mari distanțe ne vorbesc descoperirile de piese executate din materiale rare (diferite roci, chihlimbar, fier, faianță, scoici etc.). Conform acestor date, focarul Volgo-Uralic întreținea legături de schimb și comerț cu Asia Mijlocie și Siberia, nordul Mării Negre (92; 118; 242). Unii autori menționează și existența relațiilor cu Grecia Miceniană (167).

Datorită poziției geografice favorabile, cât și altor factori, focarul Carpato-Dunărean devine unul din cele mai importante centre ale comerțului european cu chihlimbar, faianță, aur și alte produse de preț și de prestigiu. Conform aprecierilor unor arheologi (posibil exagerate) legăturile externe ale acestui focar cuprindeau un spațiu imens, din Iugoslavia până în Peloponez și din nordul Italiei până în regiunea râului Volga (31; 7; 8; 55; 35; 1). Date directe care să indice cele menționate lipsesc, însă există multe date indirecte, care sunt pe larg discutate în literatura de specialitate. Majoritatea arheologilor acceptă existența acestor contacte și le atribuie un rol important în dezvoltarea culturilor Europei de Sud-Est și Centrală.

În sfârșit, trebuie menționat că astfel de relații au existat și între aceste două focare. Ele sunt confirmate de o mulțime de descoperiri, din care cel mai reprezentativ rămâne totuși depozitul de la Borodino. Piesele acestui depozit reflectând o îmbinare armonioasă a elementelor Carpato-Dunărene cu cele Volgo-Uralice.

Cu toată însemnătatea pe care o avea metalurgia, alte meșteșuguri și comerțul, totuși baza economică, în ambele focare, o constituia agricultura. Aceasta, avea un caracter complex, sau alt fel spus, un caracter mixt. Predominarea agriculturii sau

creșterii vitelor varia în funcție de condițiile ecologice și, în unele cazuri, de tradițiile specifice zonei. Astfel, în bazinul Dunării prevalează agricultura: se practică un mod de viață sedentar (*tell*-urile din câmpia Ungară), asolamente (43) și probabil irigarea artificială. Conform datelor arheobotanice, provenite din sudul Slovaciei, populațiile culturilor Otomani și Mad'arovec cultivau în jur de 10 specii de cereale și leguminoase. Soiurile mai des întâlnite sunt tenchiul și spelta, iar în unele zone ale României, în aria culturii Otomani, soiurile de grâu moale. Probabil, atunci începe să fie cultivată și secara. Cât privește creșterea vitelor, predomină cornutele mari, după care urmează porcinele, ovinele, caprinele și calul (29).

Mai puțin este studiată economia comunităților culturale din regiunea Volgo-Uralică. Totuși unele particularități pot fi evidențiate. Ocupația de bază era creșterea vitelor, predominând cornutele mari și mici, în timp ce porcinele aproape lipseau și un procent neînsemnat revenea calului (159).

Această formă pastorală a economiei comunităților menționate, probabil, era mai adecvată condițiilor stepelor nord-urasiatice. Datorită acestui mod de gospodărire, populațiile din zona Volgo-Uralică au valorificat imensele spații ale stepei, densitatea locuirii în unele zone fiind foarte ridicată. În ultimă instanță, colonizarea noilor teritorii a constituit una din particularitățile și fenomenul cel mai important din epoca bronzului târziu din Europa de Est și Kazahstan. Fără aceste strategii, trecerea populației locale la creșterea nomadă a vitelor ar fi fost probabil imposibilă.

În economia ambelor focare, un loc important era ocupat de creșterea cailor, determinată de folosirea intensă a acestora în scopuri gospodărești și mai ales în scopuri militare. Forța de tracțiune a cailor a contribuit la transformarea carului cu o osie în cea mai puternică armă a mileniului II î. H. Folosirea, în primele secole ale mileniului II î. H., a carelor ușoare de luptă pe roți cu spițe este documentată veridic numai în două regiuni: în Orientul Antic (inclusiv Egeea) și în Europa de Est (dar și în unele raioane ale Kazahstanului). Pentru spațiul Carpato-Dunărean date directe care ar indica utilizarea carelor de luptă lipsesc. În schimb se cunosc multe descoperiri de piese de harnașament, care indică folosirea intensivă, în această zonă, a calului la începutul mileniului II î. H.

Materialele arheologice existente permit închegarea unei imagini generale referitoare la organizarea socială a comunităților culturale din ambele focare, Volgo-Uralic și Carpato-Dunărean. Desigur, nu uităm faptul că descoperirile arheologice nu oferă întotdeauna interpretări univoce. Însă, pentru ambele focare documentația arheologică este destul de grăitoare, ceea ce ridică gradul de veridicitate a concluziilor. În ambele focare se evidențiază fenomenul exprimat prin termenul *chiefdom* – societăți care au atins nivelul de dezvoltare prestatală (105; 145; 184).

Toate trăsăturile caracteristice ale acestei organizări sociale (specializarea meșteșugărească, stratificarea socială, centre fortificate, locuri de cult, diferite

construcții monumentale, concentrarea puterii de către elita militară), după cum au fost definite de C. Renfrew (70), sunt reflectate de descoperirile provenind atât din zona Carpato-Dunăreană cât și din cea Volgo-Uralică.

În cadrul culturii Mad'arovece (sud-vestul Slovaciei) a fost identificată o ierarhie a așezărilor (82; 74), reprezentată de două tipuri de așezări, fortificate (Nitriansky Hrádoc, Veselé ș.a.) și cele mai numeroase nefortificate. Conform opiniei expuse de G. B. Zdanovič (145), aceleași elemente sunt caracteristice pentru cultura Sintašta din sudul zonei Transuralice. Din viziunea arheologiei procesuale, structura menționată a așezărilor indică o centralizare a puterii politice și economice (74). Această concluzie este confirmată de analiza așezărilor fortificate, care deseori sunt numite proto-orășe sau centre urbane. Majoritatea lor (Arkaim, Sintašta, Sakrym-Sakla, Barca, Spišský Štvrtok ș.a.) demonstrează o planificare complexă, care este caracteristică atât pentru construcțiile fortificate, cât și pentru locuințele obișnuite. Este evident că o astfel de organizare nu putea să apară spontan, pentru astfel de performanțe era nevoie de o organizare și o conducere unică, centralizată.

Conform opiniilor unor arheologi, așezările fortificate de tipul Spišský Štvrtok nu erau altceva decât reședințe ale potentatilor vremii, centre de acumulare și redistribuire a bogățiilor. De aceea H. G. Hüttel le-a numit analogii dunărene ale palatelor-citadele din zona mării Egee și Asia Mică (37). Desigur că aceste definiții nu pot fi extrapolate automat și asupra așezărilor fortificate ale culturii Sintašta, caracterul acestora rămânând încă neclar. Pe de altă parte în ritul funerar al acestei culturi se manifestă o pronunțată stratificare socială.

Luând în considerare însemnătatea carelor de luptă ca simbol universal al unui statut social înalt, atunci la vârful piramidei sociale a culturii Sintašta se afla așa numita aristocrație a carelor de luptă. Mormintele reprezentanților acesteia sunt descoperite în multe necropole, care, de obicei, sunt constituite din câteva (câteva zeci) morminte tumulare individuale și colective amplasate în cerc. În centrul tumulului-necropolă se găsesc una sau două gropi funerare (150). Mormintele se înscriu organic în structura necropolei și nu se evidențiază prin nimic deosebit. Având ca temei aceste observații se poate presupune că aveau un rang social înalt nu numai persoanele izolate ci și grupuri întregi. Membrii acestora fiind probabil în legături de rudenie (clan). Probabil, astfel de grupuri aveau o poziție predominantă în cadrul comunităților Sintašta.

Cu totul altfel este situația în spațiul Carpato-Dunărean. În aceste teritorii lipsesc monumentele funerare cu elemente caracteristice mormintelor princiare, în schimb sunt reprezentate foarte bine depozitele-tezaur (Perșinari, Hajdúsámson, Ostrovu Mare ș.a.) Acestea includ de obicei ustensile de aur, arme, obiecte de podoabă, topoare și spade de bronz, ornamentate în stil carpato-miceni (52). Aceste depozite indică o concentrare, în mâinile unor persoane sau grupuri de persoane, a unor bogății imense pentru acele timpuri. Este remarcabil și conținutul depozitelor care includ piese care nu

au o funcție utilitară. Acestea sunt obiecte de prestigiu, de cult și însemne ale puterii. Ultima presupunere este determinată de prezența armelor de aur.

Depunerea acestor depozite puteau fi determinată de diferite cauze și nu este exclusă probabilitatea că au fost depuse ca echivalente ale inventarelor mormintelor princiare. Aceste concluzii sunt susținute de cercetările arheologilor germani (32; 33). A fost identificată o corelație inversă între depozitele de piese de metal și mormintele bogate – apariția uneia dintre aceste categorii de izvoare atrage după sine dispariția celeilalte. Aceste observații explică destul de convingător lipsa mormintelor bogate în spațiul Carpatic și a depozitelor-tezaur în zona Ural. Cele menționate nu lasă îndoieli în ceea ce privește existența, în ambele regiuni, a unei elite pe deplin formate.

Pot fi menționate încă două trăsături caracteristice instituției *chiefdom* care sunt reflectate în materialele Carpato-Dunărene și Volgo-Uralice: construcțiile monumentale și locurile de cult. Primei categorii îi sunt atribuite așezările fortificate de tip Arkaim și Spišský Štvrtok. Dimensiunile fortificațiilor sunt uimitoare, șanțuri adânci (până la 4 m și mai mult), valuri puternice și pereții înalți (4-6 m înălțime, uneori duble), turnuri etc. La construcții se folosea lemnul, lutul, blocuri de pământ, piatră ș.a.

Mai puțin sunt cunoscute locurile de cult, ele se întâlnesc destul de rar și cu greu sunt identificate. Pot fi menționate: izvorul termal (fântână) de la Ganovce (Slovacia), sanctuarul de la Sălacea (România) și „templul-sanctuar” din Sintašta (88; 1; 120). Vom mai menționa, că un caracter sacru este atribuit și așezărilor fortificate din cultura Sintašta (145).

Multe aspecte ale procesului de formare, dezvoltare și dezintegrare a focarelor Carpato-Dunărean și Volgo-Uralic rămân încă neelucidate. Însă caracteristicile generale ale acestor procese pot fi reconstituite.

Focarul Carpato-Dunărean cuprindea un grup relativ numeros de culturi: Fűzesabony, Wietenberg, Otomani, Vatyá, Mad'arovce, Tei, Monteoru. Aceste culturi au multe trăsături comune și nu este exclus să fie înrudite. Conform periodizării central-europene perioada de înflorire a acestor culturi coincide cu sfârșitul epocii bronzului timpuriu – începutul bronzului mijlociu (după P. Reinecke – A2 / B1, după B. Hänsel – FD III / SD I). Se admite că aceste culturi au apărut pe fond local Carpato-Balcanic cu influențe din Asia Anterioară și zona Mării Egee. Tradițional, sunt considerate drept cele mai strălucite manifestări ale epocii bronzului autohton, ca punct de vârf al dezvoltării. Unii autori accentuează legătura acestora cu începutul procesului apariției civilizațiilor din Centrul și sud-estul Europei (37).

Evoluția focarului Carpato-Dunărean a fost întreruptă de infiltrarea din vest și nord-vest a purtătorilor fenomenului *Hűgelgrűberkultur*. Ultimii au ocupat cea mai mare parte a câmpiei Ungare (până la râul Tisa) și toată depresiunea Slovacă. În urma acestor evenimente, își încetează existența culturile Fűzesabony, Vatyá, Mad'arovce, iar cultura Otomani își restrânge simțitor arealul. Pe teritoriul actual al României culturile autohtone își continuă existența, aflându-se într-un proces de decădere. La hotarele

vestice și nord-vestice ale acestor culturi iau naștere o serie de culturi, așa numite culturi-tampon (Piliny, Suciul de Sus, Hajdúbagos ș.a.).

Aproximativ în același timp focarul Carpato-Dunărean este supus unor presiuni din est. În ultimă instanță aceasta a dus la dispariția culturii Monteoru și la formarea unui vast bloc de culturi (Noua-Coslogeni-Sabatinovka), care se răspândește de la Niprul Inferior până la Dunărea de Jos. În centrul Transilvaniei, rămășițele populațiilor culturilor Otomani, Wietenberg dispar definitiv în secolul XIII î. H. sub presiunea purtătorilor culturii Noua, a căroră influență ajunge până la Tisa Superioară și în Banat. Dezvoltarea în continuare a acestei regiuni este strâns legată de formarea unui nou focar puternic de geneză culturală – de la Dunărea Mijlocie, a cărui dezvoltarea, pe parcursul secolelor XII-X î. H. este însoțită de procesul de „hallstatt-izare” a întregului spațiu Carpatic, inclusiv până la Nistru (136).

Evenimentele din Europa de Est se dezvoltă după un alt scenariu. Nucleul inițial al focarului Volgo-Uralic era constituit din trei culturi: Pokrovsk, Sintașta și Petrovskaja. Nedisputând expresivitatea exterioară, în plan structural, aceste culturi au un caracter amorf. Fiecare cultură este reprezentată de o mulțime de tipuri, slab diferențiate, care includ câte un număr mic de artefacte. Conform concepțiilor teoretice, o astfel de structură este caracteristică pentru stadiul inițial de geneză culturală (10). Într-adevăr, la toate culturile menționate, mai mult sau mai puțin, se evidențiază originile, iar acestea sunt diferite. Cel mai proeminent, și cel mai important, din toate cele trei componente ale blocului, este componenta Abașevsk (în Sintașta și Petrovka - în varianta Balanbaș, iar în Pokrovsk – în varianta Volga Mijlocie). Tradiția Abașevsk se manifestă mai evident în ceramică, metal și în alte categorii de materiale. Însă, de obicei, tradiția se manifestă într-o formă modificată. A doua componentă este reprezentată de elementele culturilor locale din bronzul mijlociu: Poltavkinskaja, Catacombelor, Babinskaja, Vișnevskaja ș.a. Contrar așteptărilor, aceasta se identifică foarte greu, încât rămâne de clarificat adevărata ei însemnătate.

Un rol deosebit în geneza culturală Volgo-Uralică l-a avut și fenomenul Seima-Turbino. Influența acestuia s-a manifestat în domeniile social și militar și desigur în metalurgie. În afară de aceasta, acest fenomen, probabil, a fost impulsul inițial care a dat procesului de geneză culturală un caracter exploziv. Trebuie să menționăm că înaintarea din Siberia a grupelor Seima-Turbino, bine organizate și puternic înarmate, a condus la destabilizarea mediului cultural Volgo-Uralic. Datorită apropierii geografice aceste evenimente au afectat cel mai mult cultura Abașevo. O parte din populația acesteia a fost nevoită să se deplaseze în direcția sudică și sud-estică (168;126). Valul Abașevo, ajungând în stepa și silvostepa regiunii Don-Volga-Ural, a stat la temelie formării unui nou bloc cultural (Pokrovsk-Sintașta-Petrovka). După cum s-a mai menționat, în acest bloc au intrat și alte componente. În afară de aceasta, asupra procesului de geneză culturală au exercitat influențe și relațiile și interferențele din cadrul blocului menționat. În această direcție, foarte activă a fost, după amplasarea în cadrul blocului-cultural,

cultura Sintašta. Grupe izolate de populații ale acesteia au migrat în teritoriile vecine și mai îndepărtate. Aceasta ar fi explicația apariției în zona râului Volga și la Donul Mijlociu a monumentelor de tip Potapovsk (114). Pe de altă parte și culturile Pokrovsk și Petrovskaja își largesc acum treptat arealul.

În cele din urmă se poate conchide că esența fazei inițiale de geneză culturală Volgo-Uralică a fost mișcarea și interacțiunea diferitelor componente culturale. Dezvoltarea ulterioară s-a desfășurat într-un ritm mai lent, evolutiv: cultura Pokrovskaja a evoluat în Srubnaja, iar cultura Sintašta și Petrovskaja – în Alakul'. Aceste noi culturi, dar mai corect etape târzii ale culturilor precedente, manifestă un tradiționalism viguros în toate categoriile de materiale. Destul de bine este reglementată și structura lor. Arheologii evidențiază unanim caracterul lor stabil. Cu toate acestea dispar trăsăturile caracteristice fenomenului *chiefdom* (mormintele princiare, așezările fortificate, arhitectura ș.a.). În afară de aceasta, conform datelor oferite de ritul funerar, în ambele culturi prioritară devine ideologia egalitară. Rămân neclare cauzele acestor transformări, totuși este evident fenomenul de declin social.

Către mijlocul mileniului II î. H., în majoritatea teritoriilor lor, culturile Srubnaja și Alakul' își încetează existența; ele sunt înlocuite de alte formațiuni culturale. Cu aceasta se sfârșește cea mai activă și mai strălucită perioadă din istoria genezei culturale a centrului Volgo-Uralic. Aceasta a reprezentat începutul epocii bronzului târziu în jumătatea sudică a Europei de Est și Kazahstan. Cu toate că și în continuare zona Volga-Ural rămâne un puternic generator de multiple inovații și noi culturi, totuși importanța sa în nordul Eurasiei decade treptat. Dezvoltarea comunităților culturale, apărute în urma influenței directe a zonei Volga-Ural, poartă un caracter divergent, predominând factorii regionali. Către sfârșitul bronzului târziu (XII-X î. H.) această comunitate culturală se destramă.

Ținând cont de cele expuse mai sus, dezvoltarea cultural-istorică în epoca bronzului târziu, este determinată de acțiunile câtorva factori importanți (Fig. 1). În fazele timpurii ale epocii bronzului târziu (perioadele I și II) rolul predominant îl ocupă focarele de geneză culturală Volgo-Uralic și Carpato-Dunărean. Influența primului centru se răspândește până la Nipru, iar unele impulsuri ajung până în Transilvania și Balcani. În perioadele III și IV în zona de interacțiune a focarelor Volgo-Uralic și Carpato-Dunărean se constituie o zonă întinsă de contact. Aceasta include spațiile est-subcarpatice, nordul Mării Negre și Dunărea de Jos (Dobrogea). În această zonă se constituie câteva culturi sincretice, incluzând trăsături caracteristice focarului Volgo-Uralic cât și locale, carpatice sau de la Dunărea de Jos. Exemple de culturi sincretice ar putea fi Sabatinovka, Noua și Coslogeni. Specificul acestor culturi s-a reflectat în caracterul original al metalurgiei. Din analiza materialelor este absolut evident că rolul predominant în constituirea metalurgiei locale, din această perioadă, îl au nu atât tradițiile locale ale perioadei precedente (Monteoru, Tei, Plovdiv), ci impulsurile Volgo-Uralice.

		V	IV	III	II	I	PERIOADELE				
		900	1000	1100	1200	1300	1400	1600	2000	DATAREA	
EPOCA TIMPURIE A FIERULUI		?	C. SARGARY C. ALEKSEEVKA	C. FEDOROVKA TIMOFEEVO	C. ALAKUL' KUNDRAVINSKAJA	C. SINTAŠTA C. PETROVKA	1			URALUL DE SUD	
		?	C. MEŽOVKA I-II	C. ČERKASKUL'	C. SRUBNAJA I	T.c. POTAPOVO	2			ZONA SUDICĂ PRE-URALICĂ	
		T.c. MAKLAŠEEVKA SABANČEEVO	T.c. ATABAEVO T.c. KHVALYNSK	T.c. TAKTALAČUK T.c. SUSKANY UL'JANOVSK	N. IBRAKAEVO	C. SRUBNAJA I IL'DERJAKOVO	T.c. POTAPOVO T.c. POKROVSK ERYKLY	3			VOLGA MIJLOCIE
		?	T.c. KHVALYNSK ZNAMENSKOE	T.c. SMELOVKA PERELJUB PRIMORSK	C. SRUBNAJA I OVSJANKI	T.c. POKROVSK	4				VOLGA INFERIOARĂ
		C. BONDARIKHA	?	C. SRUBNAJA I-II TEREŠKOVO	MOSOLOVO	T.c. POKROVSK	5				DONUL MIJLOCIU
		C. KOBJAKOVO T.c. ARPAČIN KOBJAKOVO	?	C. SRUBNAJA I-II NIŽNEKUNDRJUČENSKAJA	KAZANSKAJA	T.c. POKROVSK C. MNOGOVALIKOVA II	6				DONUL INFERIOR
		AGUR ROSTOV	NARAT-EŠIK OTRADNOE	KURČANSKIJ BATAREJKA	AKHMETOVSKAJA KOBLEVO	KOSTROMSKAJA	7				CAUCAZUL DE NORD
		C. BONDARIKHA BONDARIKHA	?	C. MAR'JANOVKA TREKHIZBENKA	USOVO OZERO	T.c. POKROVSK C. MNOGOVALIKOVA II	8	SILVO- STEPĂ	UCRAINA DE EST		
		?	C. SRUBNAJA I-II	T.c. POKROVSK C. MNOGOVALIKOVA II	9		STEPĂ				
		C. BELOGRUDOVKA	?	MARINOVKA C. EST. TŠENECK	C. SREDNEDNEPROVSKIE II-III C. MNOGOVALIKOVA II	10					NIPRUL MIJLOCIU
		C. BELOZERKA ZAVADOVKA	C. SABATINOVKA II NOVOKIEVKA	C. SABATINOVKA I LOBOJKOVKA MALYE KOPANI	C. SRUBNAJA I BORODAEVKA	C. MNOGOVALIKOVA II	11				NIPRUL INFERIOR

Fig. 1. Schema preliminară a cronologiei culturilor și complexelor care conțin piese metalice (italic)

Însă, în perioada a IV-a, odată cu decăderea focarului Volgo-Uralic, însemnătatea focarelor metalurgice ale culturilor Noua, Sabatinovka, Coslogeni, crește semnificativ și mai mult, într-o anumită măsură, devin determinante, preluând inițiativa în transmiterea în această perioadă a tradițiilor sale în teritoriile limitrofe.

Influențele metalurgiei culturii Noua se răspândesc până în sud-estul Poloniei, nord-estul Ungariei și Banatul iugoslav, cele ale culturii Sabatinovka sunt semnalate în Ucraina de est, regiunea râului Don, în nord-vestul pre-caucazian și chiar în zona Volga și cea pre-uralică.

În timpul perioadei a V-a, situația cultural-istorică se schimbă din nou. Transformări radicale au loc în special în regiunea Carpato-Dunăreană. Migrația culturilor hallstatt-iene timpurii, Gáva, Chișinău-Corlăteni, în direcția estică, are ca rezultat dispariția culturilor zonei de contact (Sabatinovka-Noua-Coslogeni). În nordul zonei est-subcarpatice se formează grupul Gáva-Holihrazy, iar mai la sud, în regiunea Carpato-Nistreană – cultura Chișinău-Corlăteni. Nu este îndeajuns de clară situația la Dunărea de Jos. Este evident faptul că își încetează existența culturile Coslogeni și Noua. Probabil aici s-au impus anumite elemente hallstatt-iene balcanice. Destul de pronunțat, această tendință se manifestă la sfârșitul epocii bronzului – începutul epocii fierului (Babadag, Tămăoani, Cozia, Saharna-Solonceni).

Transformările radicale, care au avut loc în regiunea Carpato-Dunăreană, au influențat puternic și situația culturală din Ucraina de Vest. În zona de silvostepă se formează cultura Belogrudovka, iar în nordul Mării Negre – cultura Beloziorca. La est de acestea continuă decăderea focarului Volgo-Uralic. Aici se constituie câteva noi culturi, cu un nivel de integrare între ele foarte scăzut – Bondarikha, Maklașevka, Kobjakovo ș.a. În această perioadă se afirmă treptată unele culturi nord-caucaziene, Kuban' timpurie și așa numita cultură Pre-Kuban'.

Toate aceste modificări culturale au influențat semnificativ caracterul metalurgiei perioadei date. Peste tot, cu excepția Caucazului de Nord, se constată o decădere a metalurgiei. Aceasta se manifestă foarte evident în teritoriile vechilor centre ale regiunii Volgo-Uralice. În același timp, se evidențiază și unele modificări calitative. Odată cu culturile Noua și Coslogeni dispare și metalurgia acestora, în schimb se impun tipurile și tehnologiile hallstatt-iene timpurii. Concomitent apar și primele piese de fier.

Metalurgia culturii Beloziorca păstrează tradițiile precedente ale culturii Sabatinovka, însă suportă și unele transformări semnificative. Își lasă amprenta atât izolarea de sursele vestice de metal cât și trecerea la noua tehnologie a fierului. Trecând peste procesele regresive evidente, focarul Kardașinka rămâne unul din cele mai mari centre metalurgice din jumătatea sudică a Europei de Est. Influența acestui centru este bine evidențiată în zona Pre-Kuban' și chiar în zona Volga-Ural, dar în ultimul caz metalurgia se află într-un declin adânc. În schimb, este evidentă activizarea metalurgiei în focarele metalurgice Kuban' și Pre-Kuban'.

Din secolul al IX-lea, posibil chiar în prima jumătate a secolului X, majoritatea culturilor epocii bronzului târziu și producția metalurgică a acestora își încetează existența. Centre izolate ale culturilor menționate supraviețuiesc numai în Caucazul de Nord și probabil în interiorul arcului Carpatic.

În conformitate cu schema cultural-istorică expusă (Fig. 1), materialele prezentate în continuare sunt divizate în șase serii și anume (Fig. 2):

1. Seria Volgo-Uralică corespunde perioadei de constituire și înflorire a focarului Volgo-Uralic. Din punct de vedere teritorial, secerile acestei serii sunt răspândite din regiunea Kazahstanului până în Ucraina de vest. Unele exemplare izolate ajungând până la Enisei, iar în vest până la Carpați și Dunărea de Jos. Această serie, la rândul ei, este subdivizată în două subgrupe – Uralică și Volgo-Uralică. Fiecare include tipurile de seceri, pentru care poate fi presupusă o continuitate genetică directă. Sub aspect cronologic acestea cuprind perioadele I-IV (Fig. 2).

2. Seria Nord-Caucasiană (Kuban') include șase tipuri de seceri, descrise în succesiune cronologică. Toate acestea sunt rezultatul activității de producție a focarului metalurgic și de prelucrare a metalelor – Pre-Kuban'. Majoritatea descoperirilor se concentrează în bazinul râului Kuban', însă teritorial sunt răspândite până la Donul Inferior, Crimeea, nordul și chiar vestul Mării Negre. Din punct de vedere cronologic, această serie cuprinde perioadele II-V ale schemei propuse (Fig. 2).

3. Seria Subcarpatică-Transilvăneană cuprinde tipurile de seceri caracteristice focarului metalurgic Noua-Sabatinovka. Seria include două grupe autonome cu un substrat genetic comun – Est-Carpatică și Transilvăneană. Prima grupă este legată de centrele metalurgice care au activat în zona est-carpatică a arealului culturii Noua. A doua grupă, neinclusă în corpusul nostru, ține de centrele metalurgice ale culturii Noua din Transilvania (sud-estul și centrul Transilvaniei). Secerile acestei serii sunt răspândite la est până la Nipru de Mijloc și Donețul de Nord, la sud până în Balcani, la vest până în Slovacia și fosta Iugoslavie. Cât privește încadrarea cronologică, secerile acestei serii coincid cu fazele IV și parțial V (Fig. 2).

4. Seria Dunărea de Jos cuprinde două tipuri de seceri asincrone, cu un substrat genetic comun, aparținând focarelor metalurgice din nordul Balcanilor și de la Dunărea de Jos. Aceste seceri sunt răspândite în nord până la Nipru și până în Tracia de Sud. Producerea și răspândirea lor revine perioadelor III, IV și începutul perioadei a V-a, conform schemei propuse (Fig. 2).

5. Seria Tisa Superioară (ungară) include seceri cu buton, asincrone. În diferite faze sunt produse în centre și focare metalurgice de la Dunărea Mijlocie, bazinul Carpatic și zona Est-Carpatică. Secerile acestei serii capătă o largă răspândire atât în Europa Centrală, cât și la est până la Nipru. Seria are un diapazon cronologic larg.

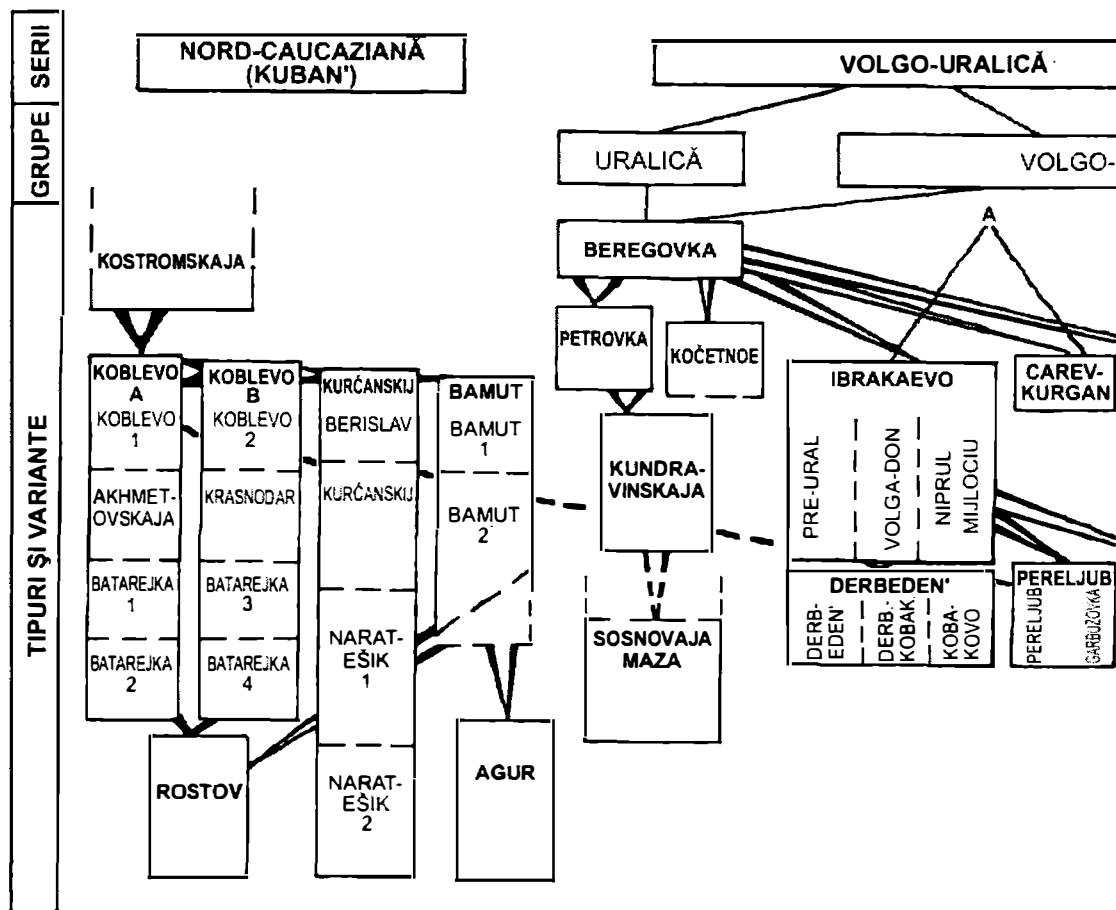
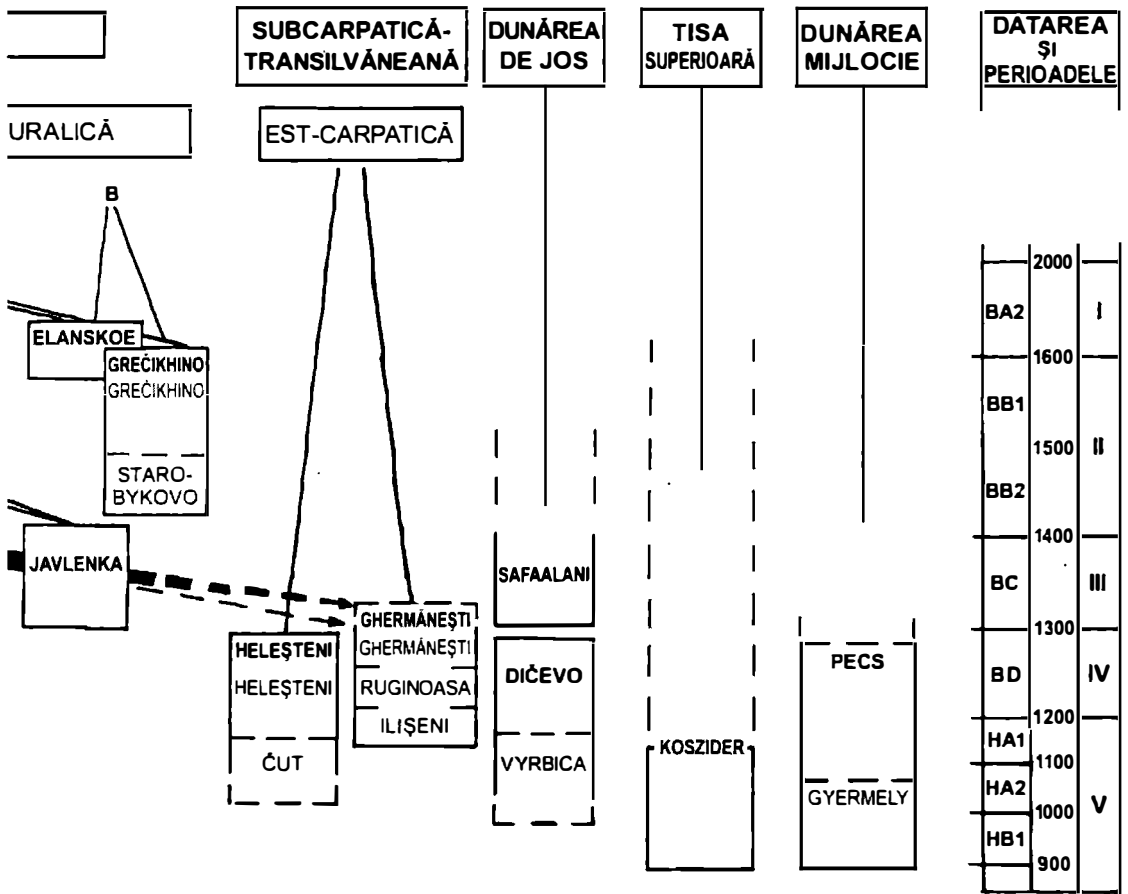

Fig. 2. Schema clasificării secerilor epocii bronzului târziu din Europa de Est.

Formele inițiale apar în Transilvania încă în perioada BA2, însă în zona Est-Carpatică sunt caracteristice doar pentru perioada a V-a (Fig. 2).

6. Seria Dunărea Mijlocie include seceri a căror producere inițială este legată de puternicul focar metalurgic hallstattian timpuriu, localizat în zona lacului Balaton (sud-vestul Ungariei, nordul Croației și Vojvodina). Ulterior, aceste seceri se răspândesc în toată Europa Centrală, iar la est sunt răspândite în centrele și focarele din Transilvania și zona est-carpatică. Unele exemplare ajung până în zona Niprului și chiar până în bazinul Donețului de Nord. Din punct de vedere cronologic, seria menționată corespunde cu sfârșitul perioadei a IV-a și preponderent cu perioada a V-a (Fig. 2).

2. Comentarii la schema cultural-cronologică (Fig. 1)

În lucrarea de față este prezentată o schemă cronologică în care sunt înserate datele din 17 regiuni geografice de bază, de la Munții Ural până în Europa Centrală (Fig. 1). Pentru majoritatea acestor regiuni sunt folosite schemele cronologice tradiționale ale datărilor absolute și relative. Ca exemplu vom indica regiunile Europei Centrale (cronologia lui P. Reinecke – M. Müller-Karpe), Transilvania (orizonturile de depozite după W. A. v. Brunn, M. Petrescu-Dîmbovița), nordul Mării Negre (A. I. Terenožkin ș.a.). În unele cazuri, apar unele dificultăți, care la ora actuală nu sunt depășite. Avem în vedere cronologia relativă a unor culturi de pe Volga Mijlocie și Inferioară și Donul de Mijloc. Pentru aceste regiuni unele perioade nu sunt bine determinate, iar altele nu sunt confirmate prin materiale arheologice. În aceste cazuri în sectorul corespunzător din tabel sunt indicate semnele de întrebare. Uneori apăreau dificultăți chiar în delimitarea hotarelor regiunilor. În aceste cazuri presupusul hotar este marcat cu o linie întreruptă.

În fiecare coloană verticală din tabel sunt indicate denumirile culturilor de bază în succesiunea lor cronologică, de asemenea sunt indicate complexele cheie, de piese de metal (în mare măsură depozite). Cât privește datele absolute, acestea sunt determinate în urma unei abordări complexe. Datele C14 calibrate sunt corelate cu datele cronologice relative și sunt precizate prin metoda tradițională a sincronizării culturilor. Astfel, de exemplu, în datarea culturilor Sintašta și Petrovka au fost luate în considerație sincronizarea cu monumentele târzii ale culturii ceramicii cu mai multe brâie (Mnogovalikovaja) și fazele timpurii ale culturii Monteoru (IC₄). Dacă se constată, că datele radiocarbon ale culturilor menționate în mare măsură coincid, atunci aceste date servesc ca bază. În urma analizei înfăptuite, monumentele primei perioade a schemei propuse se datează în anii 2000-1600 î. H. Cu toate că acest interval se deosebește de cronologia tradițională, considerăm că datele propuse sunt mai apropiate de adevăr.

În mare măsură, cele mai multe dificultăți au apărut în determinarea cronologiei absolute, deoarece în unele cazuri lipsesc date cronologice precise. De aceea deseori am fost nevoiți să ne conducem după raționamentele generale, de ordin cultural-istoric, expuse la începutul capitolului. Din această cauză schema cronologică propusă nu este decât o variantă de lucru care în viitor va necesita precizări și corecturi. În volumele viitoare ale seriei concepute vom argumenta mai temeinic schema propusă și vom introduce corecturile necesare.

3. Principii de clasificare și descriere a materialelor

La baza clasificării și descrierii secerilor din sudul Europei de Est stă principiul ierarhic (Fig. 2), care corespunde anumitor fenomene culturale de niveluri diferite, observabile sau evidențiate în cadrul cercetării.

Elementul ierarhic inferior al clasificării propuse constituie **tipul** sau **varianta**, iar cel superior **seria**. Toate elementele sunt obligatorii, deoarece **tipul** se prezintă în calitate de element al structurii, iar **seria** în calitate de însăși **structură**. Al doilea element în cadrul ierarhiei date o constituie **grupa**. Grupa are un caracter intermediar, deoarece în raport cu seria, reprezintă o substructură relativ autonomă și respectiv prezența acesteia nu este obligatorie.

Tipul este perceput ca o totalitate de piese, care se caracterizează printr-o îmbinare stabilă a indicilor morfologici, metrici și tehnologici și a parametrilor spațio-temporali strict determinați. Cu toate acestea, deseori, pentru evidențierea unui tip, sunt de ajuns unul sau două indicii, care – în fiecare caz în parte – pot fi indici de natură diferită: calitativi sau metrici. De aceea argumentarea fiecărui tip evidențiat va fi înfăptuită paralel cu descrierea materialelor. Valabilitatea fiecărui tip este verificată prin determinarea caracteristicilor spațio-temporale, care trebuie să

manifeste diferențe calitative față de caracteristicile spațiale și / sau temporale ale oricăruia din tipurile comparate. În afară de aceasta, este luată în considerare apartenența culturală a tipului dat care este criteriul esențial de verificare a valabilității evidențierii tipului.

Este importantă evidențierea corelației **tip-variantă**, deoarece, în unele cazuri, varianta, independent de nivelul deosebiriilor calitative, nu posedă caracteristici spațio-temporale proprii și în aceste cazuri evidențierea acesteia poartă un caracter numai de constatare. În alte cazuri varianta poate să posedă caracteristici spațio-temporale proprii și în aceste cazuri ea poate fi considerată drept element structural independent, echivalent sub aspect taxonomic tipului. Aceste incertitudini în ceea ce privește delimitarea nivelelor tip / variantă deseori sunt determinate de numărul limitat al pieselor studiate sau, de cele mai dese ori, de gradul de elaborare al periodizării contextului cultural, care exclude posibilitatea verificării variabilității indicilor după parametrii cronologici.

Astfel, tipul apare în calitate de unitate structurală care posedă caracteristici spațio-temporale specifice, manifestă o determinare culturală sau mai precis prevalează în cadrul unei anumite culturi, și apariția, producerea inițială, corespunde strict cu un anumit focar metalurgic sau de prelucrare a metalelor. Cu toate acestea, cele menționate, în ultimă instanță, au un caracter relativ, deoarece după cum se constată, tipul pieselor de metal, ca și orice alt fenomen cultural, în dezvoltarea sa spațio-temporală poate suporta transformări și modificări de caracter diferit, evolutive sau radicale, determinate de anumite procese culturogenetice însoțite de modificări calitative ale însăși tipului inițial, precum și de modificările contextului cultural și a focarului metalurgic caracteristic acestuia (106, 68; 136, 43).

Una din consecințele acestui proces – constituirea seriilor tipologice sau altfel spus, rândurilor tipologice, compuse din câteva tipuri relativ independente, unul dintre acestea constituind veriga inițială, iar celelalte, modificările ulterioare. Altfel spus, fiecare serie tipologică sub aspect structural formează un întreg unitar, constituit din elemente care se află în relații directe sau indirecte, care – în esență – reprezintă o stare calitativ diferită temporală a acestui întreg, mai mult sau mai puțin desfășurat în timp și spațiu. În practică, această unitate, de obicei, se manifestă prin asemănarea tipurilor conform indicilor esențiali, morfologici și tehnico-tehnologici, care reflectă o dezvoltare continuă a unei anumite tradiții.

Seria poate avea atât o structură simplă – liniară cât și una complexă – ramificată. În primul caz, de obicei ea este desfășurată pe verticală, și toate tipurile componente reflectă diferite stări calitative ale uneia și aceiași tradiție. În al doilea caz seria include substructuri relativ autonome – grupe sau subgrupe – care, desprinse de veriga inițială, dezvoltă tradiția inițială acum independent. Însă în alte teritorii și deseori în contexte culturale diferite.

Conform acestui mod de abordare, seria se corelează cu centrele culturogenetice de bază, dezvoltarea acestora având un caracter cardinal, reflectând sub aspect taxonomic, limita dezvoltării cronologice și / sau spațiale a unei tradiții culturale specifice, inițial unitară.

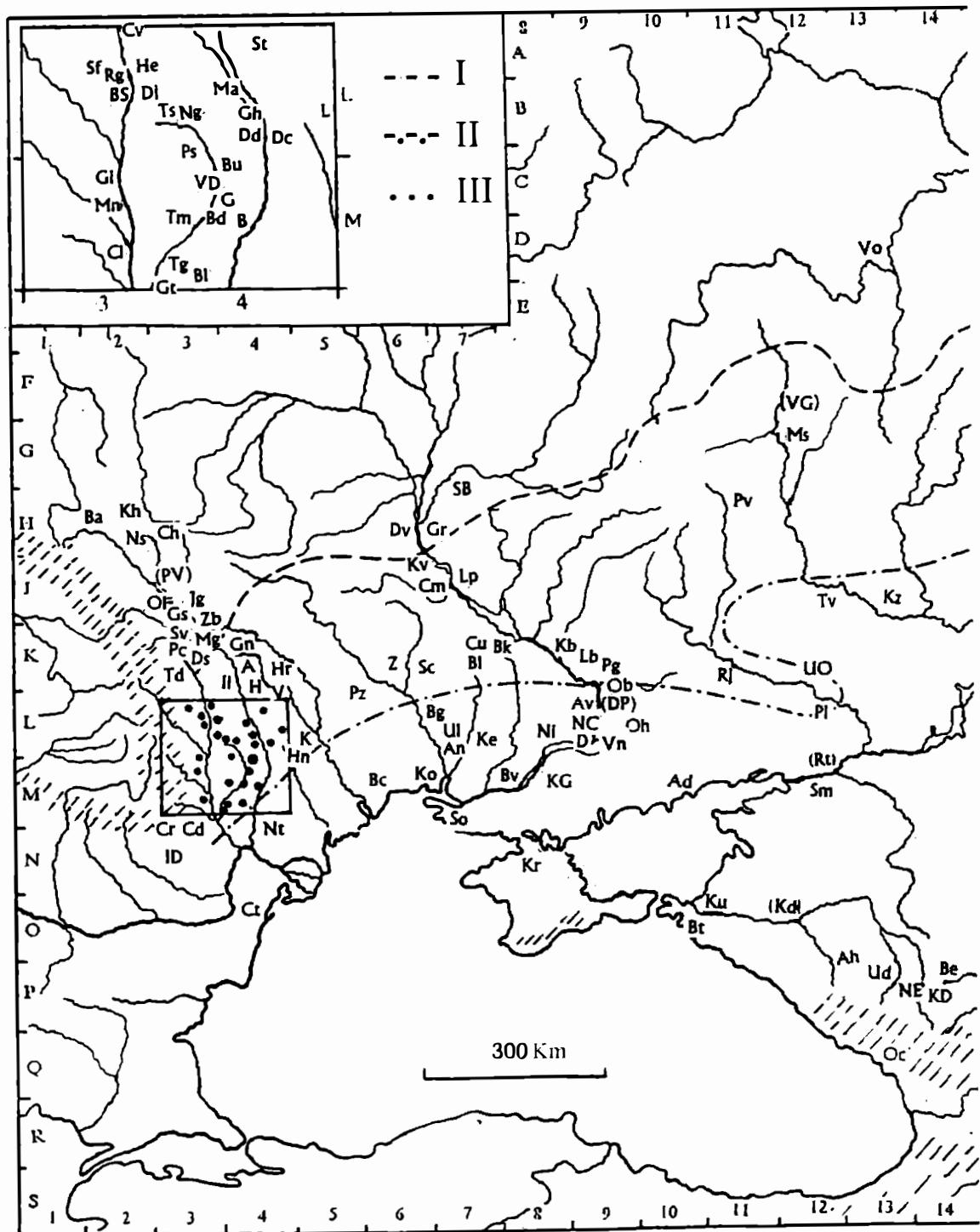
Acestea sunt principiile de bază, după care ne-am condus în pregătirea lucrării de față. Cu toate acestea, ținând cont de experiența proprie, o detaliere a subiectelor abordate mai sus este limitată de nivelul scăzut de elaborare a bazei documentare și în special a izvoarelor arheologice legate de procesul de prelucrare a metalelor și realizarea produselor. Cele menționate mai sus au o mare însemnătate, deoarece, după cum este bine cunoscut, dezvoltarea procesului de prelucrare a metalelor și a componentelor sale, în esență, reprezintă factorul principal care stimulează și determină procesul de geneză culturală. După cum ne demonstrează rezultatele analizei, posesia surselor de metal, elaborarea noilor tehnologii și a uneltelor de muncă efective, a armelor și obiectelor de prestigiu, acumularea și redistribuirea acestora, de regulă, sunt factori care determină direcțiile de colonizare ale vechilor comunități umane, relațiile cu populațiile înrudite sau străine și în ultimă instanță depășesc nivelul dezvoltării culturale social-economice a purtătorilor acestui proces.

Toate acestea au determinat hotărârea autorilor de a completa, în măsura posibilităților, una din lacunele existente în ceea ce privește baza documentară a epocii bronzului și a pregăti seria preconizată de lucrări, consacrate diferitelor categorii funcționale, legate de procesul de prelucrare a metalelor, din imensul spațiu din sudul Europei de Est.

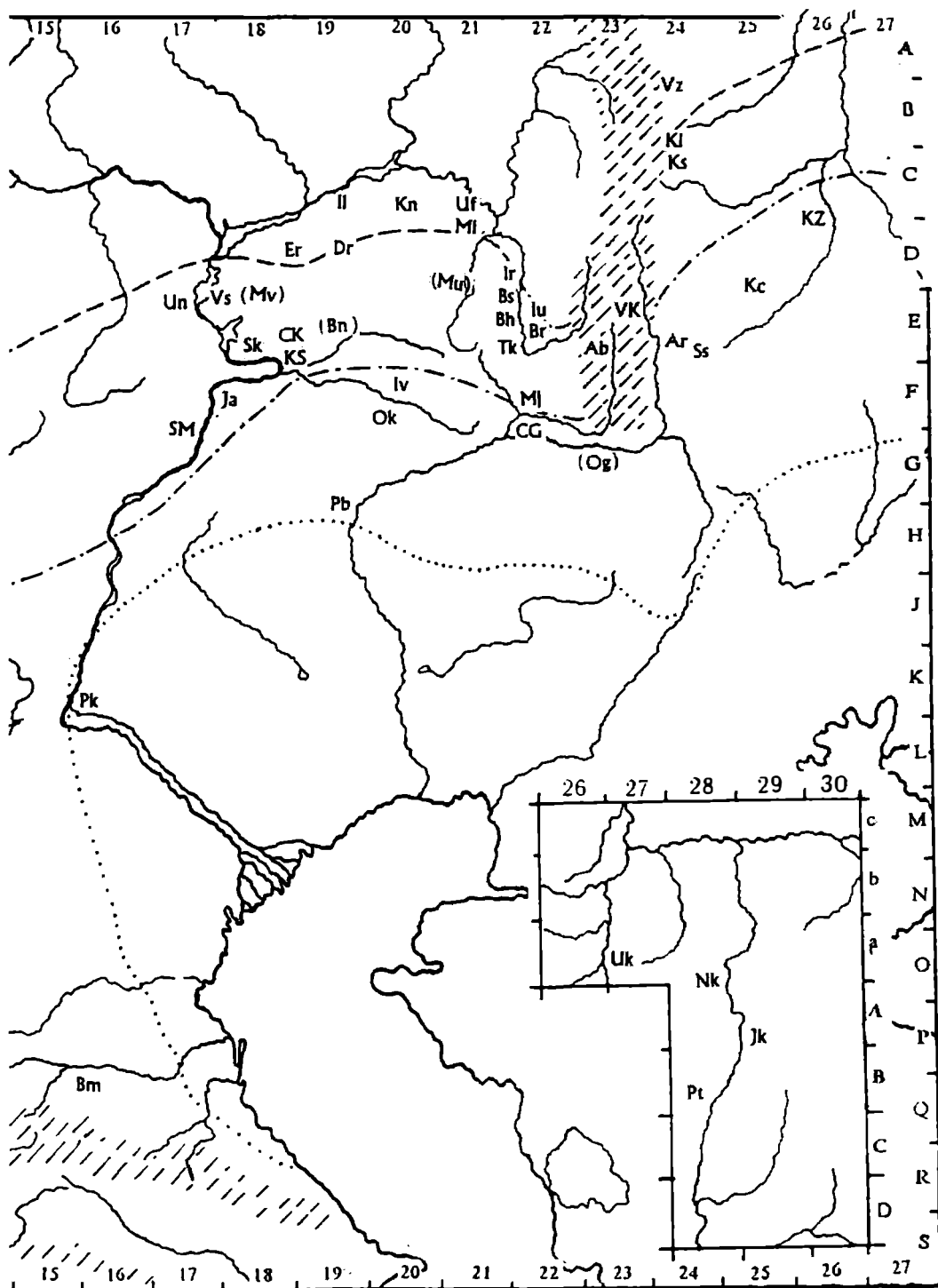
Cât privește descrierea și prezentarea materialelor, după cum reiese din cele expuse mai sus, materialele descrise sunt grupate ierarhic după serii, grupe, tipuri și/sau variante. În cadrul tipului sau variantelor semnificative lista descoperirilor de seceri este prezentată în ordine alfabetică. Deoarece catalogul include descoperiri provenite din diferite țări, pentru a evita confuziile în recunoașterea și pronunțarea denumirilor din limbile care folosesc alfabetul chirilic, cu scopul unificării compartimentelor catalogului, toți termenii din limba rusă sunt prezentați conform regulilor central-europene (germane) de transliterare. După denumirea locului descoperirii se indică raionul, regiunea și în formă prescurtată denumirea țării. Prescurtările denumirilor țărilor sunt prezentate în capitolele explicative, urmează, în paranteze, indicarea hărților și localizarea descoperirilor. Din cauza numărului mare de descoperiri, localizarea acestora este inclusă în două hărți diferite. Harta nr. 1 include localizarea descoperirilor din complexe, adică a celor care includ două sau mai multe seceri. Aceste descoperiri sunt incluse în hărți prin abrevieri. Descifrarea acestor abrevieri și a numerelor corespunzătoare descoperirilor sunt prezentate în capitolele explicative. În harta nr. 2 sunt prezentate descoperirile singulare, numărul acestora corespunzând numărului din catalogul alfabetic al descoperirilor.

Fiecare capitol al catalogului începe cu argumentarea și caracteristicile tipului și a variantelor, dacă sunt prezente. În partea descriptivă este dată o descriere succintă a unora sau a altora din trăsăturile individuale ale secerii respective, starea, dimensiunile. După caz este menționată și greutatea. Urmează apoi locul de păstrare și în cazul când există – publicația. Fiecare capitol se termină prin evidențierea arealului de răspândire a tipului, datarea și precizării asupra apartenenței culturale și detalii asupra altor aspecte.

Din anumite motive în lucrarea de față nu sunt incluse rezultatele analizelor spectrale. În primul rând acestea sunt foarte puține. În afară de aceasta, ele sunt efectuate în laboratoare și pe baza unor metodologii diferite și deseori compararea rezultatelor este contradictorie. În sfârșit, majoritatea analizelor au fost efectuate în anii '60-'70 ai secolului trecut și necesită verificări corespunzătoare nivelului actual al științei.

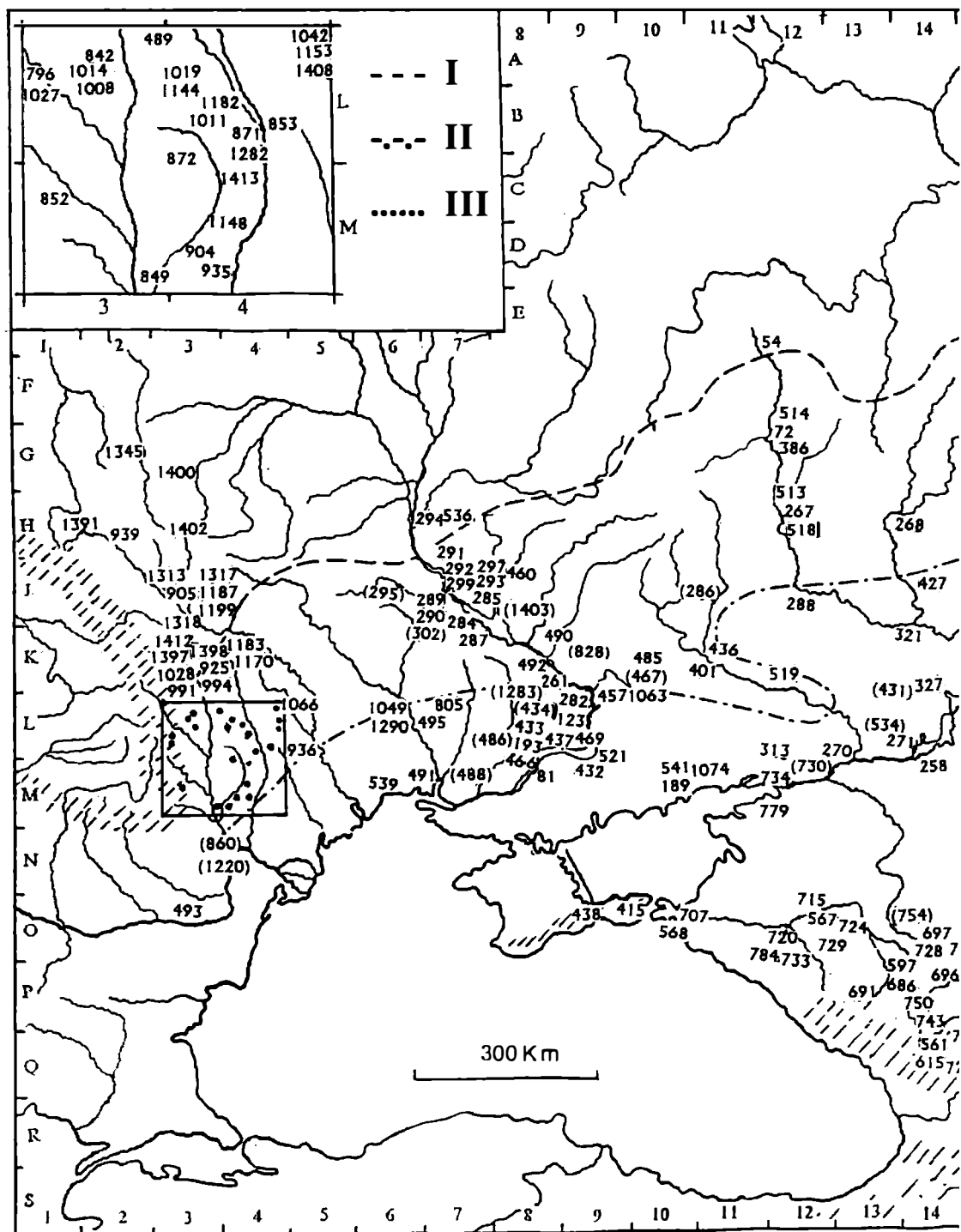
Harta 1. Descoperirile de seceri colective și din complexe aparținând epocii bronzului târziu (în parantezele II – frontiera sudică a silvostepii; III – frontiera sudică a stepii.

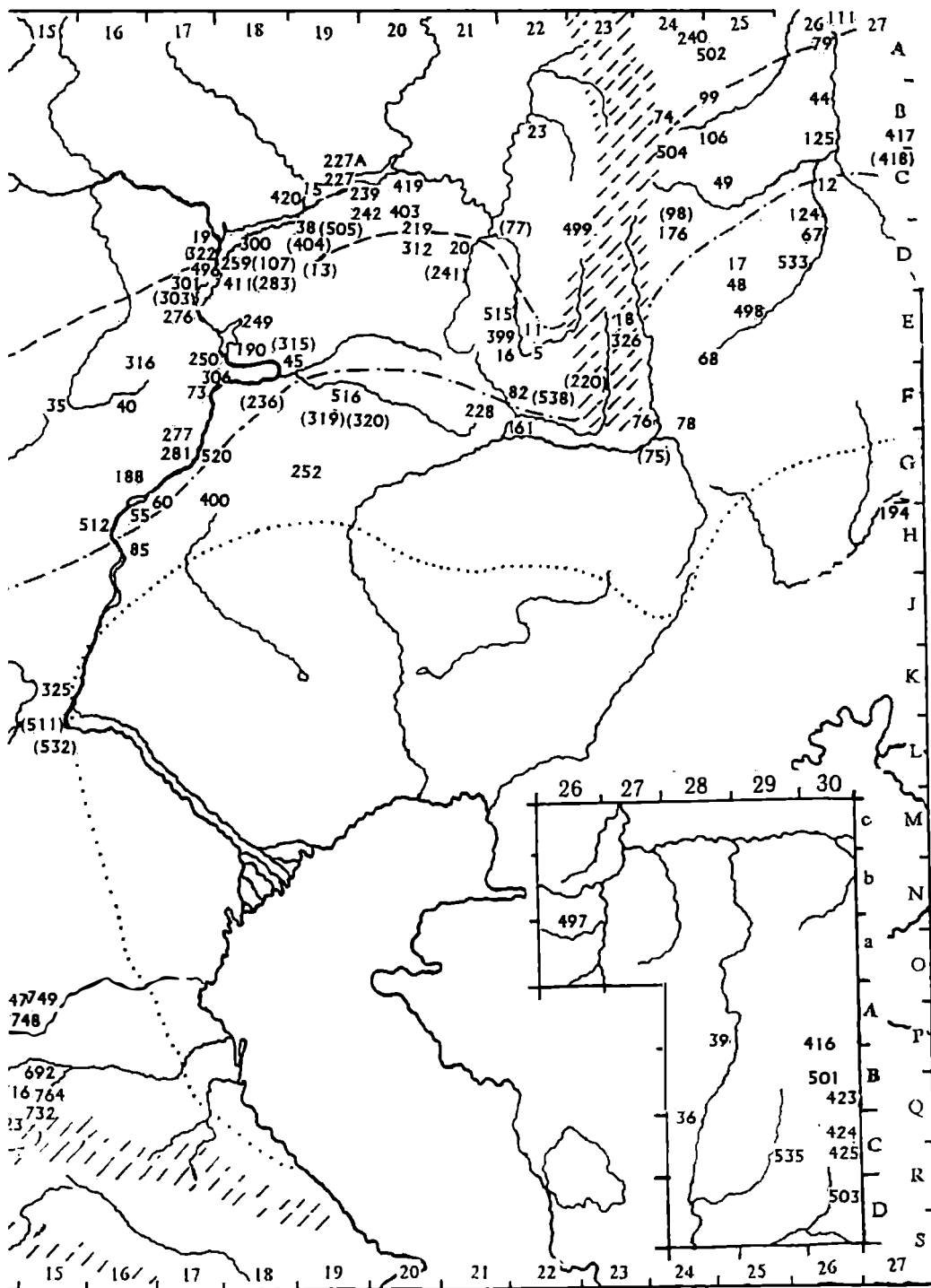
pătrate sunt indicate carourile de pe hartă). Zonele geografice: I – frontiera nordică a silvostepii;

A – Alexändreni [K 4], 1081-1084; Ab – Abzakovo [E 23], 28, 87-97; Ad – Androvo [M 10], 1202-1204; Ah – Akhmetovskaja [P 12, 13], 547, 548, 555, 562-564, 583, 694, 699, 755-763; An – Antonovka [M 7], 829-839, 906, 919, 1022-1024, 1085-1142, 1404; Ar – Arkaim [E 24], 29-33, 83, 84; Av – Avraamovka – [L 9], 522, 785-795, 1143; B – Bozia Nouă [M 4], 843-845; Ba – Baliči [H 2], 1311, 1312; Bc – Becilovo [M 6], 840, 922-924, 1145; Bd – Bârlad I-II [M 4], 797, 841; Be – Bekeševskaja [P 14], 744-746; Bg – Bugskoe IV [L 6, 7], 1031-1034, 1146, 1221-1223; Bh – Bakhči [E 21, 22], 211-218, 251; Bi – Băleni [M 4], 920, 921, 1025, 1026; Bk – Borodaevka [K 7, 8], 253-255; Bl – Balašovka [K 7], 575, 576, 718; Bm – Bamut [Q 16], 719, 725; (Bn) – „Buguruslan” (muzeu) [E, F 19], 221-226, 256, 257; Br – Beregovka I [E 22], 2-4, 37; BS – Bozienii de Sus [L 3], 798, 1029, 1030; Bs – Balanbaš [D, E 22], 1, 34; Bt – Batarejka [O 10], 402, 549, 550, 556-559, 565, 566, 700-703, 708, 714, 765, 766; Bu – Budești [M 4], 846-848; Bv – Berislav [M 8], 577-580, 584, 585, 726, 727; Cd – Căndești I-III [M, N 3], 933, 934, 1035, 1209 A, 1224; CG – Khutor Gornij [F 22], 525-531; Ci – Ciorani [M 3], 926-932, 1147; CK – Carev-Kurgan [E 18, 19], 508-510; Cm – Khmel’na I-II [J 7], 1315, 1316; Cr – Coroteni [M, N 3], 1225, 1226; Ct – Constanța-Palas [O 4], 586, 587; Cv – Crivești [L 3], 799, 1036, 1037; Čh – „Čekhi” [H 3], 1314, 1423; Ču – Čut (râu) [K 7], 1205, 1206; D – „Dneprostoj” [L 9], 1207, 1208; Dc – Dancu [L 4], 850, 851, 937, 938, 1227-1281; Dd – Duda [L 4], 943, 944, 1043, 1149; Dj – Doljești [L 3], 940-942, 1038-1041; (DP) – „Dneprovskie” I-II (praguri) [L 9], 435, 540; Dr – Derbeden’ [D 19], 405-410; Ds – Dersca [K 3], 800; Dv – Derevjannoe [H 6], 461-464; Er – Erykla [D 18], 6, 41-43, 229, 260; G – Ghermănești-Banca [M 4], 949, 952; Gh – Ghermănești [L 4], 801-804, 945, 948, 1044, 1150-1152; Gi – Gioseni [M 3], 953-956, 1405; Gn – Grinăuți [K 4], 1193, 1194; Gr – Golourov [H 7], 465; Gs – Gruška [J 3], 1319-1344, 1406, 1407; Gt – Gârbovăț I-II [M 3, 4], 1045, 1430; H – Horodiște [K, L 4], 1195, 1196; He – Heleșteni [L 3], 854, 855, 957-960, 1156-1159; Hn – Hansca [L, M 4, 5], 1154, 1155; Hr – Hristici [K 4, 5], 1160-1162; ID – Izvorul Dulce [N 3], 1163, 1164; Ii – Ilișeni [K 4], 961-982, 1346-1349, 1431; Il – Il’derjakovo [C 19], 304, 305; Ir – Ibrakaevo [D 22], 230-235; Iu – Jumakovo III [E 22], 7-10; Iv – Ivanovka IV [F 20], 46, 47; Ja – Jakovka I [F 18], 112-114; Jg – Jargorov [J 3], 1350-1373; Jk – Javlenka I [A 29], 500; K – Chișinău [L 5], 1165, 1198, 1284-1286; Kb – Kobakovo [K 8], 439-444; Kc – Kulevči III [D 25], 52, 53; KD – Kart-Džjurt [P 14], 751-753; (Kd) – „Krasnodar” (muzeu) [O 12], 551, 552, 569-574, 695, 704-706, 717, 767-778; Ke – Kozorezovo [L 7], 1287-1289; KG – Knjaze-Grigorovka [M 8], 983-989, 1046-1048; Kh – Krekhov [H 2], 1424, 1425, 1432; Kl – Kambulat II [B 24], 100, 101; Kn – Karmanovo [C 20], 412-414; Ko – Koblevo [M 6, 7], 542, 546, 581, 687-690; Kr – Krylovka [N 8], 553, 560; KS – Kirpičnye Sarai [E 18, 19], 14, 209, 210; Ks – Kundravinskaja [C 24], 115-119; Ku – Kurčanskij [O 11], 588-593, 598, 735; Kv – Kanev I-II [J 6, 7], 468, 1374;

KZ – Konezavod III [C, D 26], 50, 51, 126; Kz – Kazanskaja [J 13], 262-266; L – Lozova [L 4], 856-859, 1166-1169; Lb – Labojkovka [K 9], 445-452; Lp – Lepļava I-III [J 7], 453, 1375, 1376; Ma – Moşna [L 4], 816, 861-863, 995-999; Mg – Magala [K 3], 992, 993, 1377; Mi – Milovka [C, D 21], 237, 238; Mj – Maerskij [F 22], 269; Mn – Mândrişca [M 3], 806, 815, 1050; Ms – Mosolovo [G 12], 328, 385; (Mu) – „Menzelinskij” (fost uezd) [D 21], 102-105; (Mv) – „Mordova” (fostul uezd Spaskij) [D, E 18], 307-311; NC – Nižnjaja Khortica [L 9], 454, 456; NE – Narat-Eşik [P 13, 14], 599-609, 616-652; Ng – Negreşti [L 4], 1000, 1291, 1292; Ni – Nikopol’ II [L 8], 1051-1062, 1379-1381, 1409, 1410; Nk – Novonikol’skoe I [A 28], 56-59, 86, 127; Ns – Nedilis’ka [H 2], 1378, 1426; Nt – Novo-Trojany [N, M 4], 864, 865, 1001-1003, 1171-1179, 1293; Ob – Obukhovka I-II [K, L 9], 272, 1382; Oč – Očamčiri [Q 13], 731, 780, 781; (Og) – „Orenburg” (fostă gubernie) [G 23], 120-122; Oh – Orekhovo [L 9, 10], 1004, 1294-1309; Ok – Ovsjanki [F 20], 273, 274, 314, 470; Ol – Olešov [J 2, 3], 866-870; Pb – Pereljub [G 19], 471-484; Pc – Potičok [K 3], 1387-1390; Pg – Podgorodnoe [K 9], 458, 459; Pk – Primorsk [K 16], 421, 422; Pl – Proval’e [L 12], 389-391; Ps – Poieneşti I [L, M 4], 275, 296; Pt – Petrovka II [B 28], 62-66, 177, 178; (PV) – „Podnestrov’e” Verkhnee I-VII [J 3], 817, 1005, 1383-1386, 1427; Pv – Pravorot [H 11], 387, 388; Pz – Pužajkovo [L 5, 6], 1200, 1201; Rg – Ruginoasa [L 3], 873-887; Rj – Rajgorodka [K 11], 1006, 1007, 1064, 1065, 1180, 1181, 1411; (Rt) – „Rostov” (muzeu) [M 12], 554, 610-614, 653-685, 736-742, 782; SB – Staro-Bykovo [G, H 7], 298, 523, 524; Sf – Ştefan cel Mare [L 3], 890-892; Sk – Sačkovo [E, F 18], 317, 318; SM – Sosnovaja Maza [F 17], 129, 175 A, 179-187, 190 A, 195-208; Sm – Samarskij [M 12], 594, 698, 783; So – Solonec [M 7], 1067-1070, 1184, 1185; Ss – Sintašta I-II [E 24], 69, 70, 71, 128; St – Sâneşti [L 4], 888, 889; Sv – Stecevka I-II [K 3], 1186, 1392-1396; Šč – Ščetkovo [K 6], 494, 1210-1219; Td – Todireşti [K 3], 893, 1015; Tg – Ţigăneşti [M 4], 1012, 1013, 1310; Tk – Tjubjak [E 22], 21, 22, 323, 537; Tm – Tomeşti [M 4], 819-825, 894-903, 1016-1018, 1071-1073, 1188, 1399; Ts – Tansa [L 3, 4], 818, 1009, 1010; Tv – Tereškovo [J 12, 13], 428-430; Ud – Udobnaja I-VI [P 13], 582, 595, 596, 693, 721, 722; Uf – Ufa [C, D 21], 392-394; Uk – Uk III [A 27], 108-110; Ul – Ul’janovka [L 7], 278, 324; Un – Ul’janovsk [E 17], 426, 487, 506, 507; UO – Usovo Ozero [K 12], 395, 396; V – Vārvāreuca [K, L 4], 1189-1192; VD – Valea lui Darie [M 4], 826, 827; VG – Voronež GRES [F, G 12], 397, 398; VK – Verkhne-Kizyl’skij [E 23, 24], 24-27, 80; Vn – Voznesenka [L 9], 1080 (?), 1197, 1209; Vo – Vojutino [D 13], 243, 279, 280; Vs – Volostnikovka [D, E 17], 244-248, 517; Vz – Voznesenskoe [B 24], 191, 192; Ž – Žuravlinka [K 6], 1020, 1021, 1075-1079; Žb – Žabokruki [J 3], 1401, 1414-1422, 1428, 1429, 1433-1436.

Harta 2. Descoperirile izolate de seceri aparținând epocii bronzului târziu din Europa de Est (în paranteze II – frontiera sudică a silvostepii; III – frontiera sudică a stepei.

pătrate sunt indicate carourile de pe hartă). Zonele geografice: I – frontiera nordică a silvostepii;

5 – Beregovka II [E 22]; 11 – Jumakovo IV [E 22]; 12 – Kamyšnoe II [C 26]; 13 – „Kazanskaja” (fostä gubernie) [D 19]; 15 – Kotlovskoe [C 19]; 16 – Krasnij Jar [E 22]; 17 – Kulevči II [D 25]; 18 – Malo-Kizyl’skij [E 23]; 19 – Sjukeevo [D 17]; 20 – Starye Jabalakly [D 21]; 23 – Turbino [B 22]; 35 – Barkovskoe [F 15]; 36 – Bekteniz [B, C 28]; 38 – Biljarsk I [D 19]; 39 – Bogoljubovo I [A, B 28]; 40 – Eluzan’ [F 16]; 44 – Gryzanovo [B 26]; 45 – Il’inka [E 18, 19]; 48 – Kamennij Ambar V [D 25]; 49 – Kinzerskoe [C 25]; 54 – Mel’gunovo III [E 12]; 55 – Novolipovka [H 16]; 60 – Novo-Pokrovka [G 17]; 61 – Pavlovskaja [F, G 22]; 67 – Semiozernoe [D 26]; 68 – Sineglazovo [E, F 24, 25]; 72 – Sokol’skoe [G 12]; 73 – Staraja Jablonovka [F 17]; 74 – Starikovo I [B 24]; 75 – Tanalykskij (minä) [G 24]; 76 – Tulajkin (aul) [F, G 24]; 77 – „Ufa” (muzeu) [C, D 22]; 78 – Uškatty [F 24]; 79 – Varakasovo [A 26]; 81 – Verkhnij Rogačik [M 8]; 82 – Zobovo [F 22]; 85 – Kočetnoe [H 16]; 98 – „Čeljabinskaja” (regiune) [C 24]; 99 – Černjaki III [B 24, 25]; 106 – Starikovo II [B 25]; 107 – „Spaskij” (fost uezd) [D 18]; 111 – Vysokaja Griva [A 26, 27]; 123 – Vovnigi [L 9]; 124 – Alekseevka [C 26]; 125 – Jazevo [B 26]; 176 – Staro-Kumljanskoe [D 24]; 188 – Elanskij (râu) [G 16]; 189 – Eliseeviči [M 10, 11]; 190 – Jagodnoe [E 18]; 193 – Nikopol’ I [L 8]; 194 – Pavlovka [G, H 27, 28]; 219 – Bakaly [C, D 20]; 220 – „Baškiriya” [F 23]; 227, 227 A – Elabuga I-II [C 19]; 228 – Eri III [F 21]; 236 – „Kujbyševskaja” (regiune) [F 18]; 239 – Novij Khutor [C 19, 20]; 240 – Pesčanoe [A 24]; 241 – „Priural’ e” [D 21]; 242 – Tatarskij Šugan [C 19, 20]; 249 – Zelenovka [E 18]; 250 – Abramovskoe [E, F 17, 18]; 252 – Bol’shaja Černigovka [G 19]; 258 – „Cimljanskaja” GES [M 14]; 259 – Devičij Gorodok [D 18]; 261 – Kamenskoe [K 8, 9]; 267 – Kostenki I [H 12]; 268 – Krasivaja [H 14]; 270 – Nižnekundriučenskaja [L 13]; 271 – Nižne-Kurmojarskaja [L 14]; 276 – Pomaevo [E 17]; 277 – Temovka [F, G 17]; 281 – „Vol’skij” (raion) [G 17]; 282 – Vovnigi (Skala Didenko) [L 9]; 283 – (Rusia) [D 18]; 284 – Čapaevka [J 7]; 285 – Červonokhizency [J 7, 8]; 286 – „Khar’kov” (muzeu) [J 11]; 287 – Golovatino [K 7]; 288 – Konstantinovka [J 12]; 289 – Korsun’-Ševčenkovskij [J 7]; 290 – Kozin [J 7]; 291, 292 – Kozincy I-II [H, J 7]; 293 – Lipovskoe [J 7, 8]; 294 – Oster [H 6, 7]; 295 – „Podneprov’e” [J 6]; 297 – Samovicy [J 7, 8]; 299 – Vjuncy [J 7]; 300 – Verkhnee Al’keevo [D 18]; 301 – Abassovo [D 17]; 302 – „Čerkassy” (fost uezd) [K 7]; 303 – „Civil’skij” (fost uezd) [D, E 17]; 306 – Komarovka [F 18]; 312 – Moskovka [D 20]; 313 – Nižnee III [L 13]; 315 – „Roždesvenskoe” (fosta gubernie Samara) [E 18, 19]; 316 – Sabančeevo [E 16]; 321 – Savel’evsk [E 16]; 319, 320 – „Samara” I-II (fostä gubernie) [F 19]; 322 – Tetjuškij (canton) [D 17]; 325 – Varlamov I [K 15]; 326 – Verkhne Tavlykaevo [E 23]; 327 – „Vojsko Donskoe” I [L, K 13, 14]; 386 – Borovskoe [G 12]; 399 – Ajtugan [E 21, 22]; 400 – Aleksaškino [G 17, 18]; 401 – Bannoe Ozero [K 11]; 403 – Batrak [C 20]; 404 – „Čistopol’” [D 19]; 411 – Grjaznukha [D 18]; 415 – Kerč [O 10]; 416 – Kolbinskij Khrebet I [A, B 29, 30]; 417 – Kosye Loski [B 27]; 418 – „Minusinsk” [B, C 27]; 419 – Nižne Ibrakaevo [C 20]; 420 – Omarskij Počinok [C 18]; 423 – Sary-Ozek [B 30]; 424, 425 – Stepnjak I-II [C 30]; 427 – Kolotaev [J 14]; 431 – „Vojsko Donskoe” II [K, L 13, 14];

432 – Blagoveščanka [M 9]; 433 – Borisovka [L 8]; 434 – „Kherson” I (fostă gubernie) [L 8]; 436 – Il’ičovka [K 11]; 437 – Kapulovka I [L 8]; 438 – Kirovo [O 9]; 457 – Petrovo-Svistunovo [L 9]; 460 – Bereznjaki [J 8]; 466 – Kapulovka II [M 8]; 467 – „Ekaterinoslavskaja” I (fostă gubernie) [K 10]; 469 – Komičikha [L 9]; 485 – Varvarovka [K 10]; 486 – „Bljumenfel’d” [L 8]; 488 – „Kherson” II (fostă gubernie) [M 7]; 489 – Deleni [L 3]; 490 – Garbuzovka [K 8, 9]; 491 – Jablonja [M 6]; 492 – Majačka [K 8]; 493 – Odăile-Podari [O 3]; 495 – Kremenčug [L 7]; 496 – Belaja Vološka [D 17]; 497 – Čeremkhovij Kust [A, B 26]; 498 – Česnokovskaja Pašnja [E 25]; 499 – Jukalikulevo [C, D 22, 23]; 501 – Kolbinskij Khrebet II [B 30]; 502 – Koroblevo [A 24, 25]; 503 – Nikol’skoe I [D 30]; 504 – Osipovka [B, C 24]; 505 – (Rusia) [C 19]; 511 – „Volgograd” (muzeu) [K 15]; 512 – Elanskoe [H 16]; 513 – Kostenki II [H 12]; 514 – Lipeck [F 12]; 515 – Metev Tomak [E 21, 22]; 516 – Utevka VI [F 19]; 518 – „Voronež” (fostă gubernie) [H 12]; 519 – Čern I [K 12]; 520 – Grečikhino [G 17, 18]; 521 – Novaja Khortica [M 9, 10]; 532 – „Donskaja” [L 15]; 533 – Sadčikovskij [D 26]; 534 – „Rostov” (regiune) [L 13]; 535 – Sargary [C 29]; 536 – Smjačka [H 7]; 538 – (Rusia) [F 22]; 539 – Černomorka [M 6]; 541 – Marinovka [M 10]; 561 – Ušguli I [Q 14]; 567 – Češkho [O 12]; 568 – Gelendžik [O 10]; 597 – Indyš [P 13, 14]; 615 – Čuberi [Q 14]; 686 – Učkulon [P 13, 14]; 691 – Majak [P 13]; 692 – Novo-Ivanovka [P 15]; 696 – Pjatigorsk [P 14, 15]; 697 – Ptič’e [O 14]; 707 – Vestnik [O 10, 11]; 715 – Beljaevskij [O 12]; 716 – Galat [Q 14, 15]; 720 – Taujkhabl’ I [O 12]; 723 – Ušguli II [Q 14]; 724 – Vol’nij [O 13]; 728 – Eškakon [O 14]; 729 – Krasnogvardejskoe [O 12, 13]; 730 – „Novočerkassk” (muzeu) [M 12, 13]; 732 – Zmejskoe [Q 15]; 733 – Andrjukovskaja [P 12]; 734 – Kobjakovo [M 12]; 743 – Agur [P 14]; 747 – Borgustanskaja [O 14, 15]; 748, 749 – Byk I-II (munte) [O, P 15]; 750 – Kardonikskaja [P 14]; 754 – „Stavropol” (muzeu) [O 14]; 764 – Ajlama [Q 15]; 779 – Mašino [M 12]; 784 – Taujkhabl’ II [P, O 11, 12]; 796 – Bicz [L 3]; 805 – Maloe Bratskoe [L 7]; 828 – „Niprul Mijlociu” I [K 9]; 842 – Boureni [L 3]; 849 – Ciurești [M 3]; 852 – Dărmănești [M 3]; 853 – Grozăști [L 4]; 860 – „Moldova” [N 4]; 871 – Pâhnești [L 14]; 872 – Poienești II [L, M 4]; 904 – Trestiana [M 4]; 905 – Zaleščiki [J 3]; 925 – Broscăuți [K 3, 4]; 935 – Cârja [M 4]; 936 – Cojușna [L 5]; 939 – Derživ [H 2]; 991 – Liteni [K, L 3]; 994 – Mihălășeni [K 4]; 1008 – Războieni [L 3]; 1011 – Tăcuta [L 4]; 1014 – Târpești [L 3]; 1019 – Ulmi Liteni [L 4]; 1027 – Bistricioara [L 3]; 1028 – Botoșana [K 3]; 1042 – Drăgănești [L 4]; 1049 – Kurjač’i Lozy [L 6]; 1063 – Novopavlovka [L 10]; 1066 – Roșieticii Vechi [L 5]; 1074 – Višnevatoe [M 11]; 1144 – Bălțați [L 3, 4]; 1148 – Dodești [M 4]; 1153 – Grigorăuca [L 4]; 1170 – Medveja [K 4]; 1182 – Râșești [L 4]; 1183 – Sokirjany [K 4]; 1187 – Tolstoe [J 3, 4]; 1199 – Novosilka [J 3, 4]; 1220 – „Brăila” (muzeu) [N 3, 4]; 1282 – Dorobanțu [L 4]; 1283 – „Ekaterinoslavskaja” II (fostă gubernie) [L 8]; 1290 – Malaja Mečetnja [L 6]; 1313 – Bovšiv [J 3]; 1317 – Duplis’ka [J 3, 4]; 1318 – Gorodnicja [J 3]; 1345 – Hrubiszow [G 2]; 1391 – Sambir [H 1, 2]; 1397 – Stâncești [K 3]; 1398 – Șcheia [K 3]; 1400 – Ubini [G 3]; 1402 – Zoločiv [H 3]; 1403 – „Niprul Mijlociu” II [J 8]; 1408 – Mândrești [L 4]; 1412 – Slobodka Lesna [K 3]; 1413 – Tătărani [M 4].

I. SERIA VOLGO-URALICĂ

Seria include secerile a căror proveniență producere și arie de răspândire ține de culturile epocii bronzului din regiunea Volgo-Uralică. Seria se împarte în două grupe distincte. Prima din ele, Uralică, cuprinde seceri de diferite tipuri, răspândite preponderent în cadrul comunităților din zona sudică pre-uralică și zona Transuralică. A doua grupă, Volgo-Uralică, include seceri, cu modificări tipologice, răspândite de la Ural și Volga până la Nipru.

1. Grupa Uralică (Nr. 1-210; Harta 3-5)

Această grupă include seceri a căror producere este legată de culturile epocii bronzului târziu din zona sudică pre-uralică. Grupa cuprinde cinci tipuri distincte de seceri.

Secerile din grupa menționată se caracterizează printr-un mâner relativ mare și plat. De obicei acesta nu se evidențiază prin nici un element adăugat și constituie o continuare a lamei secerii. Numai la o parte din secerile acestei grupe, mânerul este delimitat de lamă printr-o treaptă mică. Ca regulă, mânerul este prevăzut și cu un orificiu. Majoritatea secerilor acestei grupe au fost obținute în urma turnării, fapt confirmat de examinarea vizuală și de numeroasele descoperiri de forme de turnat. Nu este îndeajuns de clară tehnica de producere a secerilor de tip Beregovka. Secerile erau turnate în tipare de lut ars dar de cele mai multe ori în tipare bivalve de piatră. Pe una din valve era plasat negativul secerii, iar cea de-a doua era folosită în calitate de capac. Canalul de turnare a metalului era amplasat la mâner (la tipurile timpurii) sau spre vârful lamei (la tipurile târzii). Scurgerile de metal erau prelucrate prin batere. Tot prin forjare erau prelucrate atât lama cât și mânerul, rămânând pe suprafața acestora curburi reliefate longitudinale sau transversale.

Spatele lamelor acestei grupe are un contur simetric sau asimetric. Gradul de curbură a spatelui secerilor variază foarte mult. De asemenea foarte puternic variază conturul lamei, acesta poate fi absolut drept sau invers, puternic curbat. În afară de aceasta secerile acestei grupe se deosebesc pronunțat în ceea ce privește dimensiunile, greutatea și alte caracteristici.

Clasificarea acesteia, cât și a grupeii următoare se bazează pe particularitățile metrice și corelările acestora. Schema efectuării măsurărilor este prezentată în Fig. 3.

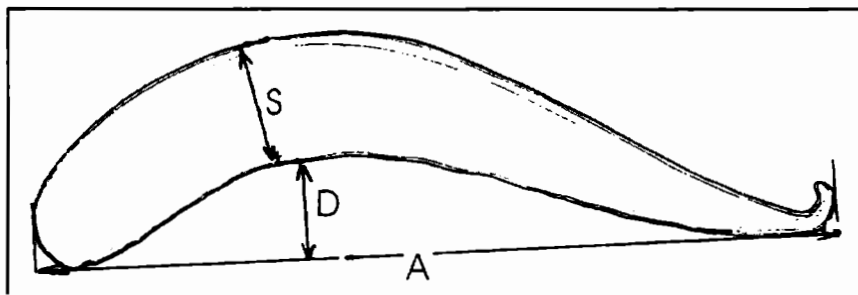

Fig. 3. Schema măsurării dimensiunilor secerilor seriei Volgo-Uralice. A – lungimea maximă a secerii; D – înălțimea arcului curburii lamei; S – lățimea lamei.

Conform analizei, din toți indicii prezentați, cei mai semnificativi, pentru clasificarea secerilor seriei Volgo-Uralice în general și în particular a grupei Uralice, sunt doi indici: înălțimea arcului curburii lamei (D – lungimea liniei perpendiculare, trasată din punctul maxim al arcului curburii lamei până la baza lamei – A) și lățimea lamei – S. Corelarea acestor indici a evidențiat cinci grupe deosebite (Fig. 4).

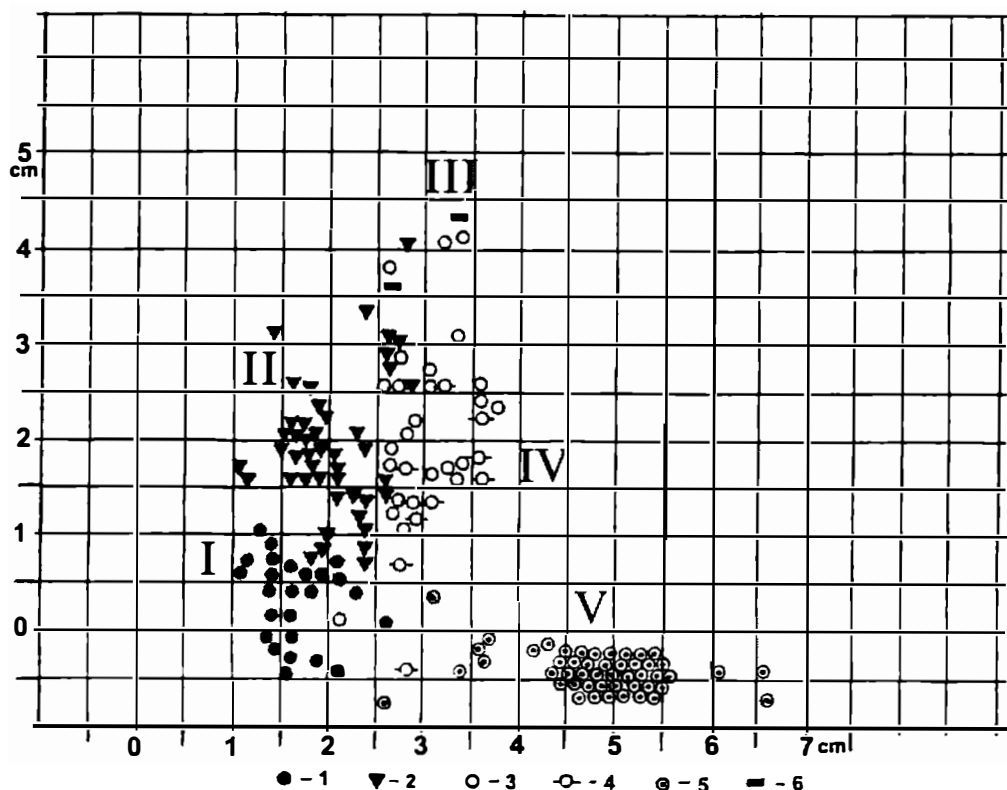

Fig. 4. Gruparea secerilor grupei Uralice conform corelației înălțimii arcului curburii lamei (pe verticală) și lățimii lamei (pe orizontală). I, 1 – tipul Beregovka; II, 2 – tipul Petrovka; III, 6 – tipul Kočetnoe; IV – tipul Kundravinskaja (3 – piese finite, 4 – negativele formelor de turnare); V, 5 – tipul Sosnovaja Maza.

În prima din acestea (Fig. 4/I) sunt incluse uneltele cu înălțimea mică a arcului (în general în jurul de 0-1,5 cm) și cu lamele înguste (1-1,5 cm).

Grupa a doua cuprinde (Fig. 4/II) secerile cu arcuire puternică a lamei, înălțimea arcului variază în jurul a 2 cm, iar lățimea lamei 2-2,5 cm.

În cadrul grupei a treia (Fig. 4/III) se evidențiază două seceri, care au o curbură pronunțată (înălțimea arcului în jur de 4 cm) și mânerul relativ lat (în jur de 4 cm).

A patra grupă (Fig. 4/IV) grupează piesele cu lame relativ late (3-3,4 cm) și o arcuire pronunțată (1,5-3 cm).

În grupa a cincea (Fig. 4/V) sunt incluse secerile cu lame drepte sau aproape drepte (înălțimea arcului până la 0,5 cm) și cu cele mai late lame din această grupă (în jur de 5 cm).

Unele date și o argumentare suplimentară a grupelor de seceri evidențiate sunt oferite și de corelarea lățimii lamei și a lungimii maxime (Fig. 5).

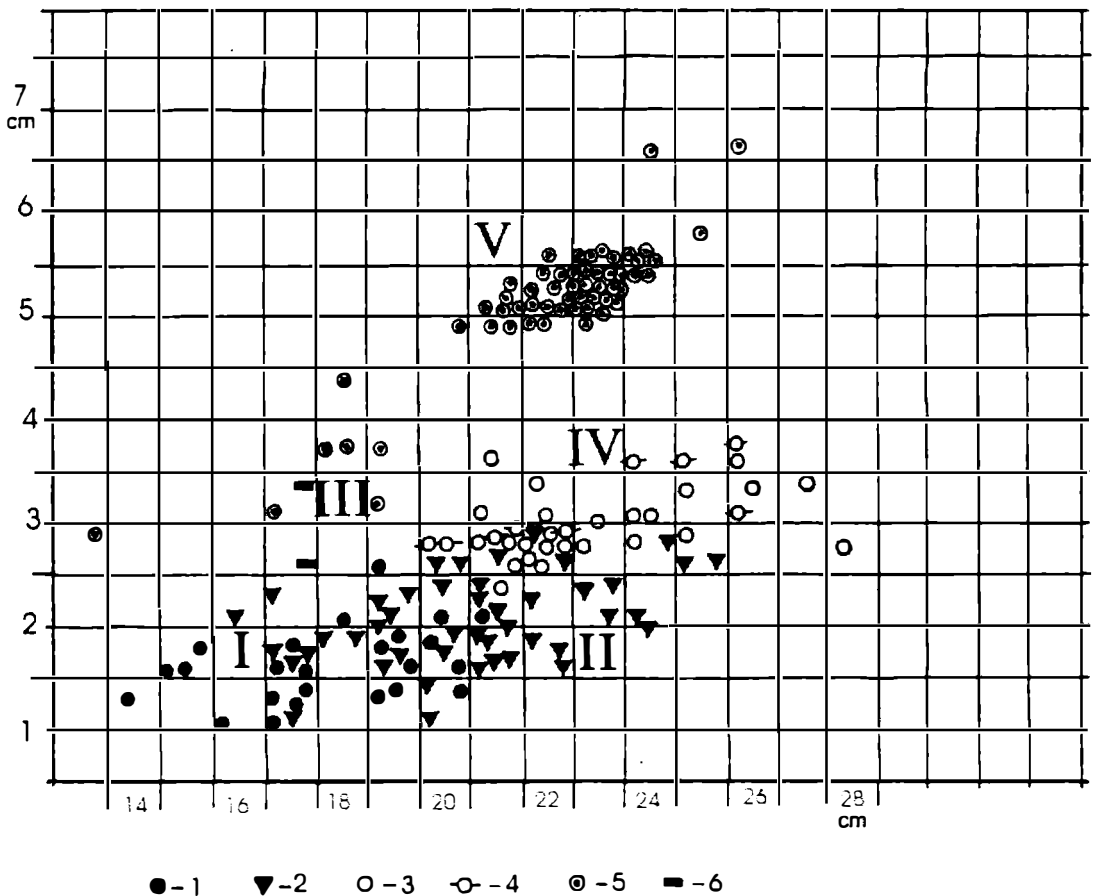

Fig. 5. Gruparea secerilor grupei Uralice conform corelației lățimii lamei (pe verticală) și lungimii maxime (pe orizontală). I. 1 – tipul Beregovka; II. 2 – tipul Petrovka; III. 6 – tipul Kočetnoe; IV – tipul Kundravinskaja; V – tipul Sosnovaja Maza.

	0	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5,0 cm	
I	0	7	7	10	1	0						
II			0	4	7	15	9	5	4	0	1	0
III									0	1	1	0
IV	0	1	1	1	6	9	5	7	1	1	2	0
V	16	32	1	0								
TOTAL	16	40	9	15	14	24	14	12	5	2	4	

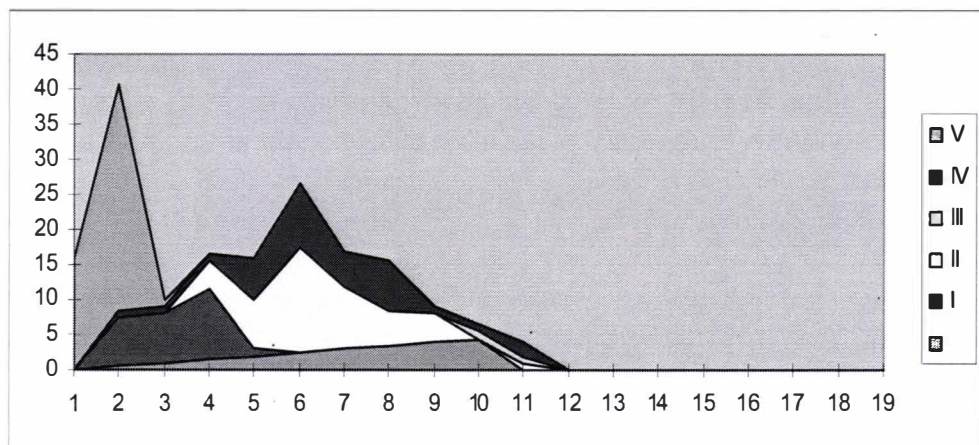

Fig. 6. Distribuția statistică a diferitelor tipuri de seceri ale grupeii Uralice conform înălțimii arcului curburii lamei (conform datelor din Fig. 4). I – tipul Beregovka; II – tipul Petrovka; III – tipul Kočetnoe; IV – tipul Kundravinskaja; V – tipul Sosnovaja Maza.

	14	16	18	20	22	24	26	28	30 cm
I	1	4	8	10	1	0			
II	0	1	6	13	16	6	2	0	
III		0	2	0					
IV			0	2	17	6	7	2	0
V	1	0	4	3	18	22	2	0	
TOTAL	2	5	20	28	52	34	11	2	

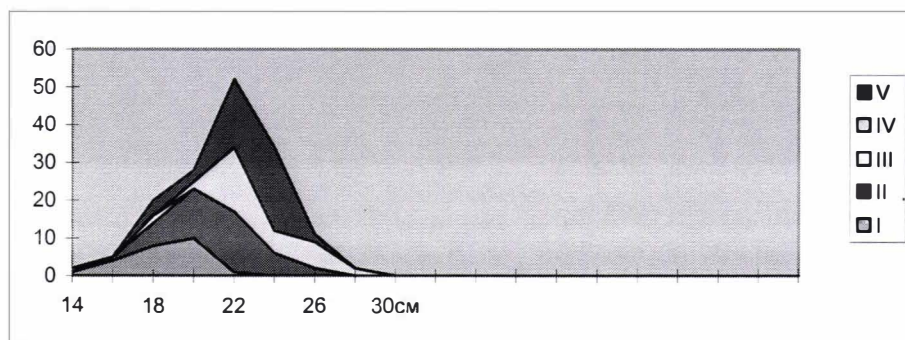

Fig. 7. Distribuția statistică a diferitelor tipuri de seceri ale grupeii Uralice conform lungimii maxime (conform datelor din Fig. 5). I – tipul Beregovka; II – tipul Petrovka; III – tipul Kočetnoe; IV – tipul Kundravinskaja; V – tipul Sosnovaja Maza.

Distribuția statistică a grupelor evidențiate conform înălțimii curburii arcului lamei este prezentată în Fig. 6, iar după lungimea maximă în Fig. 7.

Compararea rezultatelor analizei metrice cu datele cartării, cele cronologice și a apartenenței culturale permite remarcarea în grupele evidențiate a tipuri distincte. Prima din grupele menționate este denumită tipul Beregovka, cea de-a doua tipul Petrovka, cea de-a patra tipul Kundravinskaja și a cincea tipul Sosnovaja Maza. Cât privește a treia grupă – tipul Kočetnoe – este reprezentat de un număr mic de descoperiri și argumentarea statistică a acesteia nu este posibilă, având caracter formal.

Astfel, în grupa Uralică au fost evidențiate cinci tipuri autonome, din care ultimul (Sosnovaja Maza) se divizează în câteva variante.

1.1. Seceri de tip Beregovka (Nr. 1-27; Harta 3/1)

În această grupă sunt incluse secerile înguste (lățimea lamei – 1-1,5 cm) și slab arcuite (înălțimea arcului curburii lamei 0-1,5 cm) (Fig. 4/I, 1; 5/I, 1). Acestea reprezintă niște plăci ușoare, nu prea mari (L. max. – 14,0-20,0 cm). De obicei acestea au spatele simetric, slab arcuit cu marginea îngroșată. Secțiunea lamelor acestor piese este triunghiulară, iar a mânerului dreptunghiulară. Se cunosc și câteva exemplare cu secțiunea mânerului concavă (Nr. 5, 6, 18, 24 ș.a.). Vârful lamei este de obicei rotunjit și numai în unele cazuri este ascuțit. După cum am menționat, mânerul acestor seceri nu este evidențiat. Constatăm că mânerul unei seceri (Nr. 26) este despărțit de lamă de o proeminență, la alte trei (Nr. 9, 10, 20) mânerul este puțin ridicat. Partea exterioară a mânerului, concepută pentru fixarea mânerului de lemn sau os, de obicei, este ascuțită. Lama acestor seceri este prelucrată prin batere pe una sau ambele părți. Multe din ele poartă urme de utilizare îndelungată, ceea ce a dus la modificarea formei și a dimensiunilor inițiale (Nr. 4). În unele cazuri din aceste unelte, puternic deformate, erau confecționate cușite simple.

Seceri de tip Beregovka sunt cunoscute în număr relativ mare (27 exemplare). Din acestea 15 provin din așezări, șase din depozite și trei din morminte. Încă două seceri provin din descoperiri întâmplătoare și împrejurările descoperirii uneia dintre ele nu sunt clare.

Aceste seceri au fost încadrate de K. V. Sal'nikov într-un tip distinct (216), el le-a numit seceri de tip Abaševo. Această denumire s-a menținut în literatura de specialitate. Noile descoperiri din anii '70-'80, în linii mari, au confirmat concluziile lui K. V. Sal'nikov.

1. Balanbaș, r-nul Meleuz, Baškortostan, Rus. (Harta 1. D, E 21, 22. Bs).

Secera provine dintr-o așezare a culturii Abașevo, arcuirea este slabă, piesa este fragmentară (Pl. 1, 1), tășul lamei este rotunjit. A fost prelucrată prin batere și ascuțită. L. frag. – 13,2 cm, l. – 2,0 cm. Ermitaj. St. Petersburg. Bibl.: 216, 63. Fig. 11/1, 2.

2-4. Beregovka I, r-nul Meleuz, Baškortostan, Rus. (Harta 1. E 22. Br).

Trei seceri descoperite în cadrul unei așezări pluristratigrafice, ce conține materiale caracteristice culturilor Abașevo și Srubnaja. Cat. de Arh. a Inst. Ped. or. Ufa. Bibl.: 124, 25. Pl. XIV/1-3.

2. Seceră cu grad scăzut de arcuire (Pl. 1/2) și spatele lamei îngroșat, secțiunea este triunghiulară, lama ascuțită. L. – 19,1 cm, l. – 3,0 cm.

3. Seceră cu lamă dreaptă, spatele lamei îngroșat (Pl. 1/3), lama este ascuțită. L. – 18,6 cm, l. – 2,5 cm.

4. Seceră cu grad scăzut de arcuire și mâner abia conturat (Pl. 1/4), secțiunea lamei este concavă, iar a mânerului dreptunghiulară. Lama este ascuțită pe ambele părți. Capătul mânerului este ascuțit pentru fixare. L. – 18,0 cm (lama – 11,5-12,5 cm), l. lamei – 1,6 cm, l. mânerului – 2,2 cm.

5. Beregovka II, r-nul Meleuz, Baškortostan, Rus. (Harta 2. E 22. 5).

Seceră cu grad scăzut de arcuire și secțiunea concavă (Pl. 1/5). A fost descoperită într-o așezare cu materiale preponderent Abașevo. A fost prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 15,1 cm, l. – 2,2 cm. Cat. de Arh. al Inst. Ped. or. Ufa. Bibl.: 209, 140. Fig. 26/17; 124/31. Pl. XIV/4.

6. Erykla, r-nul Alekseevka, Tatarstan, Rus. (Harta 1. D 18. Er).

Seceră componentă a unui depozit (Pl. 103A/3). Lama este dreaptă, secțiunea concavă, iar secțiunea mânerului triunghiulară. Vârful lamei este ascuțit și capătul mânerului rotunjit. A fost prelucrată prin batere și ascuțită. L. – 19,5 cm, l. – 1,9 cm. Probabil că este pierdută. Arhiva V. A. Gorodcov. GIMR. Dosarul 153; Bibl.: 223, 24. Fig. 3.

7-10. Jumakovo III, r-nul Meleuz, Baškortostan, Rus. (Harta 1. E 22. Iu).

Patru seceri cu grad scăzut de arcuire descoperite într-o așezare pluristratigrafică care conține materiale de tip Abașevo, Srubnaja și Alakul'. Cat. de Arh. al Inst. Ped. or. Ufa. Bibl.: 125, 51.

7. Seceră (Pl. 1/7) cu mâner abia profilat. Vârful lamei este ascuțit iar capătul mânerului rotunjit și ascuțit. Secțiunea mânerului este triunghiulară, a lamei concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 19,5 cm, l. – 2,4 cm.

8. Seceră cu capetele rotunjite și secțiunea concavă, asemănătoare ca formă cu precedenta (Pl. 1/8). L. – 18,0 cm, l. – 2,4 cm.

9. Seceră cu lama dreaptă, secțiune triunghiulară (Pl. 1/9). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 19,8 cm, l. – 2,0 cm.

10. Seceră asemănătoare ca formă și secțiune cu exemplarele precedente. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 20,0 cm, l. – 2,3 cm.

11. Jumakovo IV, r-nul Meleuz, Baškortostan, Rus. (Harta 2. E 22. 11).

O seceră (Pl. 1/11) descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Capătul lamei este ascuțit, iar secțiune concavă. Secțiunea mânerului triunghiulară are capătul rotunjit. L. – 17,9 cm, l. – 1,7 cm. Cat. de Arh. al Inst. Ped. or. Ufa. Inedită.

12. Kamyšnoe II, r-nul Pritobol'sk, reg. Kurgan, Rus. (Harta 2. C 26. 12).

Seceră descoperită într-o așezare pluristratigrafiată aparținând epocii bronzului. Este turnată în tipar monoalv închis. Spatele lamei este îngroșat iar secțiunea triunghiulară (Pl. 1/12). Capătul mânerului este ascuțit. Prelucrarea s-a făcut prin batere și ascuțire. L. – 19,4 cm, l. – 2,3 cm. Muz. de Ist. or. Kurgan. Bibl.: 208, 100. Fig. 33/1.

13. „Kazanskaja” – fostă gub., Rus. (Harta 2. D 19. 13).

Seceră cu grad scăzut de arcuire (Pl. 1/13), condițiile descoperiri necunoscute. L. – aproximativ 19,5 cm, l. – 1,8 cm. Muz. Naț. Finlanda or. Helsinki. Col. Zaoussailov. Nr. 3169. Bibl.: 79, 40. Pl. XV/6.

14. Kirpičnye Sarai, or. Samara, Rus. (Harta 1. E 18, 19. KS).

O seceră cu grad scăzut de arcuire (Pl. 1/14) a fost descoperită într-o așezare aparținând epocii bronzului, capătul lamei este ascuțit, iar mânerul drept. Secțiunea este concavă. L. – aproximativ 14,4 cm, l. – 2,0 cm. Muz. de Ist. or. Samara. Bibl.: 113, 69. Fig. 12/1.

15. Kotlovskoe, r-nul Elabuga, Tatarstan, Rus. (Harta 2. C 19. 15).

Seceră (Pl. 1/15) cu spatele lamei îngroșat, descoperită într-un mormânt din cadrul unei necropole plane cercetată în 1894. Mormântul aparține epocii fierului timpuriu, sf. sec. 6-5 î. H. Are un grad scăzut de arcuire, mânerul este drept, iar vârful lamei este ascuțit. Secțiunea mânerului este dreptunghiulară, iar a lamei triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 17,4 cm, l. – 2,1 cm. Locul păstrării necunoscut. Bibl.: 193. Pl. 13/25; 170, 147, 148. Pl. LVII/1.

16. Krasnyj Jar, r-nul Sterlitamak, Baškortostan, Rus. (Harta 2. E 22. 16).

O seceră ce face parte dintr-un depozit (Pl. 1/16), lama este aproape dreaptă, iar mânerul este puțin îndoit în sus, secțiunea lamei este concavă. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 18,0 cm (lama – 14,0 cm), l. – 2,0 cm. GIMR. Bibl.: 218, 40, 41. Fig. 4/2.

17. Kulevči II, r-nul Varna, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 2. D 25. 17).

Secera a fost descoperită într-o așezare de tip Alakul' timpurie. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 1/17), vârful lamei este ascuțit, iar capătul mânerului aproape drept. Secțiunea este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 16,0 cm, l. – 2,4 cm. Inst. Ped. or. Čeljabinsk. Bibl.: 92, 19. Fig. 18/13.

18. Malo-Kizyl'skij, r-nul Magnitogorsk, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 2. E 23. 18).

Secera (Pl. 1/18) a fost descoperită într-un mormânt amplasat în cadrul unei așezări a culturii Abaševo. Are un grad scăzut de arcuire, capetele rotunjite și secțiune concavă. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 21,0 cm, l. – 3,0 cm. Muz. de Ist. or. Čeljabinsk. Bibl.: 218, 35, 36. Fig. 4/3; 209, 138. Fig. 26/7.

19. Siukeevo, r-nul Kamskoe Ust'e, Tatarstan, Rus. (Harta 2. D 17. 19).

Seceră analogă celei provenite din fosta gubernie Kazanskaja (Nr. 13). Muz. Naț. Finlanda or. Helsinki. Col. Zaoussailov. Nr. 4313. Bibl.: 79, 40.

20. Starye Jabalakly, r-nul Čišma, Baškortostan, Rus. (Harta 2. D 21. 20).

Seceră, descoperită în mormântul 2, tumulul 58, aparținând culturii Abașevo. Are un grad scăzut de arcuire, iar mânerul este profilat și îndoit puțin în sus (Pl. 1/20). Secțiunea lamei este triunghiulară, iar a mânerului dreptunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 17,6 cm (lama – 15,0 cm), l. – 1,6 cm. Cat. de Arh. a Inst. Ped. or. Ufa. Bibl.: 127, 32. Pl. X/1.

21-22. Tjubjak, r-nul Meleuz, Baškortostan, Rus. (Harta 1. E 22. Tk).

O seceră întreagă și alta fragmentară, ambele descoperite în așezare pluristratigrafiată aparținând epocii bronzului, probabil din stratul cultural Abașevo. Cat. de Arh. a Inst. Ped. or. Ufa. Bibl.: 125, 51, 54; 126, 150. Fig. 16/I, 4.

21. Seceră cu grad scăzut de arcuire (Pl. 1/21). Capetele rotunjite și secțiune triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 17,3 cm, l. – 1,8 cm.

22. Fragmentul unei seceri asemănătoare (Pl. 1/22), fără dimensiuni precise.

23. Turbino, or. și reg. Perm', Rus. (Harta 2. B 22. 23).

Seceră descoperită într-o necropolă plană (car. 4-105) aparținând epocii bronzului. Are un grad scăzut de arcuire, secțiunea concavă (Pl. 1/23) și capătul mânerului drept. Vârful lamei este ascuțit, se observă urme de prelucrare secundară prin batere. L. – 15,8 cm, l. – 1,5 cm. GIMR. Turb. I – 1811. Bibl.: 99, 85. Fig. 81/B; 246, 105. Fig. 61/14.

24-27. Verkhne-Kizyl'skij, r-nul Magnitogorsk, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 1. E 23, 24 VK).

Patru seceri componente ale unui depozit (Pl. 102/25-28). Muz. de Ist. or. Ekaterinburg. Bibl.: 6; 218, 40. Fig. 6/1, 2, 4, 5.

24. Are un grad scăzut de arcuire, lama este aproape dreaptă (Pl. 2/24) iar capetele rotunjite. Secțiunea mânerului este triunghiulară, iar a lamei subromboidală. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 15,5 cm, l. – 2,0 cm.

25. Secere cu un grad scăzut de arcuire, capetele sunt rotunjite (Pl. 2/25), iar secțiunea triunghiulară. Prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 20,7 cm, l. – 1,9 cm.

26. Exemplar cu un grad scăzut de arcuire (Pl. 2/26) și mânerul evidențiat. Vârful lamei lipsește. Secțiune este triunghiulară, prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 20,3 cm (lama – 17,5 cm), l. – 2,7 cm.

27. Secere cu un grad scăzut de arcuire, spre vârf lama se îngustează (Pl. 2/27), secțiunea este concavă. Capătul mânerului este rotunjit, iar secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 21,0 cm, l. – 2,0 cm.

Răspândire

Secerile de tip Beregovka sunt răspândite de la Volga Mijlocie până în zona sudică pre-uralică (Harta 3/1). În ultima regiune se semnalează cea mai mare concentrare de piese. Unele descoperiri izolate sunt cunoscute dincolo de Munții Ural. Trebuie menționat că aceste piese lipsesc în zonele Volgăi Inferioare și Donului Mijlociu. În general aria de răspândire a acestui tip corespunde variantei pre-uralice (Balanbaș) a culturii Abașevo.

Datare și apartenență culturală

Un șir de complexe (morminte, depozite, așezări) confirmă apartenența acestui tip de seceră la cultura Abașevo. Aceasta determină și datarea acestui tip. Conform schemei cronologice propuse (Fig. 1; 2), secerile de tip Beregovka se datează la sfârșitul epocii bronzului mijlociu din regiunea Volgo-Uralică și preced prima etapă a epocii bronzului târziu. În ceea ce privește datarea absolută se plasează la sfârșitul mil. III - începutul mil. II î. H. Unele piese sunt utilizate și în perioade mai târzii, fapt demonstrat de descoperirea acestora în depozitul de la Erykla (Pl. 103A/3) și în așezarea Kulevči III.

Origine

Secerile de tip Beregovka sunt cele mai timpurii unelte de metal, utilizate pentru seceriș, descoperite în regiunea Volgo-Uralică. Din cele menționate, mai ales ținând cont de forma simplă a pieselor, se poate admite că acestea au fost inventate de meșterii metalurghi din mediul culturii Abașevo. Acest tip este creația meșterilor locali, deoarece nu poate fi menționat alt tip care ar fi servit ca prototip pentru secerile de tip Beregovka.

Funcție

Depistarea funcționalității acestor piese a provocat discuții în literatura de specialitate (217, 67, 68). Unii autori le consideră ca scule de geluit, de răzuit sau simple cuțite. În lista pieselor din cadrul lucrării prezente au fost incluse și piese care cu oarecare probabilitate puteau fi utilizate ca seceri. După opinia noastră majoritatea secerilor de tip Beregovka trebuie considerate cuțite pentru seceriș. Această opinie este confirmată nu numai de particularitățile specifice, dar și de evoluția acestora. Etapele de evoluție își găsesc reflectarea în secerile de tip Petrovka și Kundravinskaja.

1.2. Seceri de tip Petrovka (Nr. 28-84; Harta 3/2)

Secerile acestui tip (Fig. 4/2; 5/2) se disting printr-un grad mijlociu de arcuire (înălțimea arcului curbării lamei este în jur de 2 cm) și lamă îngustă (2-2.5 cm). După unele caracteristici sunt apropiate de secerile de tip Beregovka. Majoritatea pieselor au spatele lamei simetric, arcuit, marginea îngroșată. Secțiunea lamei este triunghiulară,

mai rar dreptunghiulară. Pe toată lungimea sa, lama are aceeași lățime. Vârful acesteia de cele mai dese ori este rotunjit. Mânerul, de obicei nu este separat de lama piesei, uneori mânerul este puțin lățit (Nr. 29, 35-37, 46, 48) sau ridicat în sus (Nr. 34 ș.a.). La una din seceri (Nr. 70) mânerul este separat de lamă de o proeminență abia sesizabilă. Pe suprafața mânerului se semnalează urmele lemnului de fixare. Partea frontală a mânerului, prevăzută pentru fixarea lemnului, de obicei este ascuțită. Este semnificativ faptul că unele seceri ale acestui tip (Nr. 62, 68), se disting prin curbare longitudinală a lamei. Această caracteristică, ulterior, capătă o largă răspândire la secerile de tip Ibrakaev, Derbeden' și Pereljub.

Lungimea secerilor de tip Petrovka variază mult – de la 15 până la 26 cm. Se evidențiază diferențe semnificative în ceea ce privește grosimea și greutatea pieselor. În general, secerile menționate sunt mai mari și mai masive, decât secerile de tip Beregovka.

Piesele acestui tip sunt mai numeroase decât secerile de tip Beregovka (55 exemplare). Majoritatea lor a fost descoperită în așezări (34 ex.); șapte provin din necropole și cinci din depozite. Nouă seceri au fost descoperite în afara unui context arheologic cert, de aceea au fost atribuite categoriei descoperirilor izolate.

Secerile de tip Petrovka sunt pe larg menționate în literatura de specialitate (232, 69; 92, 18-21), însă ca tip aparte nu au fost evidențiate. De exemplu, în lucrarea cercetătoarei N. A. Avanesova aceste seceri sunt împărțite în câteva categorii tipologice (92, 18-21).

28. Abzakovo, r-nul Bajmak, Baškortostan, Rus. (Harta 1. E 23. Ab).

Secera face parte dintr-un depozit (Pl. 2/28). Are un grad scăzut de arcuire, spatele lamei este îngroșat, iar secțiunea este triunghiulară. Vârful lamei este subțiat și rotunjit. Capătul mânerului este rupt. A fost prelucrată prin batere și ascuțită. L. – 23,4 cm, l. – 2,7 cm. Muz. de Ist. or. Ufa. Bibl.: 202, 107. Fig. 2/28.

29-33. Arkaim, r-nul Bredy, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 1. E 24. Ar).

Cinci seceri care au fost descoperite în cadrul așezării fortificate aparținând culturii Sintašta. Muzeul – rezervație Arkaim. Bibl.: Catalogul expoziției *Drevnosti Uralo-Kazahstanskikh stepej*. Čeljabinsk, 1991, 52. Nr. 45, 49-51.

29. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 2/29), vârful lamei este îngustat și mânerul rotunjit. Secțiune este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțită. L. – 21,9 cm, l. – 2,4 cm (Catalog Nr. 51).

30. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 2/30), capetele sunt rotunjite, secțiune este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 23,0 cm l. – 2,1 cm (Catalog Nr. 50).

31. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 2/31), vârful lamei este rotunjit, capătul mânerului este aproape drept. Lama a fost prelucrată prin batere puternică, secțiunea este triunghiular-dreptunghiulară, ascuțită. L. – 17,5 cm, l. – 2,1 cm. Piesă inedită.

32. Are un grad scăzut de arcuire, puțin mai lată decât cele precedente (Pl. 2/32). Vârful lamei este rotunjit. Capătul mânerului are formă dreaptă și este ascuțit. A fost prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 21,0 cm, l. – 3,4 cm (Catalog Nr. 45).

33. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 2/33), vârful lamei este rupt. Mânerul este puțin lățit. A fost prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 14,0 cm, l. – 2,3 cm (Catalog Nr. 49).

34. Balanbaș, r-nul Meleuz, Baškortostan, Rus. (Harta 1. DE 21, 22. Bs).

Seceră (Pl. 2/34) descoperită într-o așezare de tip Abașevo cu grad scăzut de arcuire. Unul din capete este rotunjit, altul este îngustat și puțin îndoit în sus. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 21,5 cm, l. – 2,5 cm. Ermitaj. St. Petersburg. Bibl.: 216, 63. Fig. 11/1.

35. Barkovskoe, or. și reg. Penza, Rus. (Harta 2. F 15. 35).

Seceră descoperită într-o așezare cu materiale de tip Pokrovsk și Srubnaja. Are un grad scăzut de arcuire, vârful lamei este ascuțit iar capătul mânerului drept (Pl. 2/35). Secțiune este dreptunghiulară. L. – 17,5 cm, l. – 1,8 cm. Muz. de Ist. or. Penza. Bibl.: 209, 138. Fig. 26/11.

36. Bekteniz, r-nul Sergheevka, reg. Kazahstanului de Nord, Kaz. (Harta 2. B, C 28. 36).

Seceră descoperită în mormântul 1, tumulul 4, aparținând culturii Petrovka. Are un grad scăzut de arcuire, vârful lamei este rotunjit (Pl. 2/36). Capătul mânerului este puțin lățit și ascuțit. Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 17,8 cm, l. – 2,2 cm. Muz. de Ist. or. Petropavlovsk. Inv. 374/B 35. Bibl.: 92, 19. Fig. 19/34.

37. Beregovka I, r-nul Meleuz, Baškortostan, Rus. (Harta 1. E 22. Br).

Seceră (Pl. 2/37) descoperită într-o așezare cu materiale de tip Abașevo și Srubnaja. Are un grad scăzut de arcuire, vârful lamei este rotunjit. Capătul mânerului este puțin lățit și rotunjit. Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 20,3 cm, l. – 2,4 cm. Cat. de Arh. a Inst. Ped. or. Ufa. Bibl.: 125, 34. Fig. 6/1.

38. Biljarsk I, r-nul Alekseevka, Tatarstan, Rus. (Harta 2. D 19. 38).

Seceră cu grad scăzut de arcuire (Pl. 2/38), descoperire izolată. Mânerul este îngustat și rotunjit, secțiune este concavă. Lama este ascuțită și secțiunea triunghiulară. L. – 21,5 cm, l. – 2,5 cm. Muz. de Ist. or. Kazan'. Inv. 5427/156. Colecția A. F. Likhačev. Bibl.: 94a, 46. Fig. 3/6.

39. Bogoliubovo I, r-nul Bișkul', reg. Kazahstanului de Nord, Kaz. (Harta 2. A, B 28. 39).

Seceră descoperită într-o așezare aparținând epocii bronzului. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 2/39) și capetele rotunjite. Mânerul este evidențiat prin îndoire. Secțiunea lamei este triunghiulară, iar a mânerului dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 18,0 cm, l. – 2,3 cm. Muz. de Ist. or. Petropavlovsk. Bibl.: 92. 19. Fig. 19/33.

40. Eluzan', r-nul Kameškir, reg. Penza, Rus. (Harta 2. F 16. 40).

Seceră descoperită într-o așezare aparținând epocii bronzului. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 2/40), mânerul este îngust. Secțiunea lamei triunghiulară. L. – 17,7 cm, l. – 2,3 cm. Universitatea or. Saratov. Inedită.

41-43. Erykla, r-nul Alekseevka, Tatarstan, Rus. (Harta 1. D 18. Er).

Trei seceri provenind dintr-un depozit (Pl. 103A, 4-6). Locul păstrării necunoscut. Bibl.: 223, 25. Fig. 2/4, 5.

41. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 2/41), lama este îngustă. L. – 21,0 cm, l. max. – 2,0 cm.

42. Asemănătoare cu precedentă (Pl. 2/42), secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 19,0 cm, l. – 2,0 cm.

43. Are un grad scăzut de arcuire, lama este îngustă (Pl. 2/43). Vârful lamei este ascuțit, iar mânerul este rotunjit. Secțiunea este triunghiulară. L. – 20,0 cm, l. – 2,0 cm.

44. Gryzanovo, r-nul Kurtamyș, reg. Kurgan, Rus. (Harta 2. B 26. 44).

Seceră provenită dintr-un mormânt aparținând culturii Petrovskaja. Slab arcuită, capetele sunt rotunjite, iar secțiunea lamei este triunghiulară (Pl. 3/44). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 20,0 cm, l. – 2,3 cm. Muz. de Ist. or. Kurgan. Bibl.: 117, 138, 139. Fig. 29/5.

45. Il'inka, r-nul, reg. Samara, Rus. (Harta 2. E 18, 19. 45).

Seceră fragmentară descoperită într-o așezare aparținând epocii bronzului (Pl. 3/45). Probabil avea un grad scăzut de arcuire, marginea spatelui lamei este îngroșată și evidențiată prin batere. Lama este ascuțită. A fost utilizată. L. fragmentului – 15,00 cm, l. – 3,0 cm. Inst. Ped. or. Samara. Piesă inedită. Informație – O. V. Kuz'mina.

46-47. Ivanovka IV, r-nul Krasnogvardejsk, reg. Orenburg, Rus. (Harta 1. F 20. Iv).

Două seceri descoperite într-o așezare pluristratigrafiată aparținând culturii Srubnaja. Muz. de Ist. or. Orenburg. Bibl.: 191, 169. Fig. 5/1, 2.

46. Grad scăzut de arcuire, mânerul este puțin lățit (Pl. 3/46). Ambele capete sunt rotunjite. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,3 cm, l. – 2,3 cm.

47. Grad mijlociu de arcuire, partea mediană puțin mai lată (Pl. 3/47). Ambele capete sunt rotunjite. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,8 cm, l. – 3,2 cm.

48. Kamennyj Ambar V, r-nul Kartaly, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 2. D 25. 48).

Secera provine din mormântul 12, tumulul II, cultura Sintašta (Pl. 99/10). Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 3/48), lama este îngustă, iar vârful lamei rotunjit. Capătul mânerului este drept și secțiunea este triunghiulară. Fragmentată în două părți. L. – 17,2 cm, l. max. – 2,4 cm. Inst. Ped. or. Čeljabinsk. Bibl.: 158, 167. Fig. 25/2.

49. Kinzerskoe, r-nul Troickij, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 2. C 25. 49).

Seceră arcuită asimetric descoperită într-o așezare din epoca bronzului (Pl. 3/49). Mânerul este drept și rotunjit la capăt. Vârful lamei este rotunjit. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 20,5 cm, l. – 2,3 cm. Universitatea or. Čeljabinsk. Bibl.: 92, 19. Fig. 18/11.

50-51. Konezavod III, r-nul Kustanaj, Kaz. (Harta 1. C, D 26. KZ).

Două seceri, descoperite într-o așezare pluristratigrafiată, în stratul cu materiale de tip Petrovka. Muz. de Ist. or. Kustanaj. Bibl.: 147, 38. Fig. 2/9, 13; 92/19. Fig. 18/10, 12.

50. Are un grad scăzut de arcuire, vârful lamei este ascuțit, iar baza mânerului este dreaptă (Pl. 3/50). Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 21,2 cm, l. – 2,1 cm.

51. Are un grad scăzut de arcuire, fragmentară (Pl. 3/51). Secțiune triunghiulară. L. – 17,0 cm, l. – 2,0-2,7 cm.

52-53. Kulevči III, r-nul Varna, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 1. D 25 Kc).

Două seceri descoperite într-o așezare aparținând culturii Petrovka.: Inst. Ped. or. Čeljabinsk. Bibl.: 116, 97. Fig. 3/9, 11.

52. Fragment de lamă de seceră (Pl. 3/52)cu secțiune triunghiulară. L. – 14,5 cm, l. – 3,2 cm.

53. Seceră, vârful lamei este rupt (Pl. 3/53), iar mânerul îngust. Secțiunea lamei este triunghiulară, cea a mânerului este dreptunghiulară. L. – 16,0 cm, l. – 3,0 cm.

54. Mel'gunovo III, r-nul Kimovsk, reg. Tula, Rus. (Harta 2. E 12. 54).

Fragment de lamă de seceră (Pl. 3/54), grad scăzut de arcuire, descoperit într-o așezare pluristratigrafiată din epoca bronzului. Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 14,2 cm, l. – 2,0-2,4 cm. Muz. de Ist. or. Tula. Bibl.: 149, 96, 97. Fig. 17.

55. Novolipovka, r-nul Sovetskoje, reg. Saratov, Rus. (Harta 2. H 16. 55).

Seceră, din mormântul nr. 1, tumulul 29, în care a mai fost descoperit un vas caracteristic culturii Pokrovskaja. Are un grad scăzut de arcuire, vârful lamei este ascuțit, iar capătul mânerului rotunjit (Pl. 3/55). Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 15,5 cm, l. – 2,5 cm. Muz. de Ist. or. Saratov. Bibl.: Arch. Ros. SAI. B1-10, 26-27, 88. Pl. 14/13; 137/100. Fig. 37/3.

56-59. Novonikol'skoe I, r-nul Leninskoe, reg. Kazahstanului de Nord, Kaz. (Harta 1. Aa 28. Nk).

Patru seceri, descoperite într-o așezare pluristratigrafiată din epoca bronzului. Muz. de Ist. or. Petropavlovsk. Bibl.: 92, 19. Fig. 19/25, 28.

56. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 3/56), secțiunea este triunghiulară. L. – 19,0 cm, l. – 2,7 cm. Piesă inedită.

57. Grad scăzut de arcuire, lama îngustă, mânerul este evidențiat (Pl. 3/57), în secțiune longitudinală piesa este curbată. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,7 cm, l. – 2,0 cm. Piesă inedită.

58. Are un grad mijlociu de arcuire și capetele rotunjite (Pl. 3/58), secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 21,5 cm, l. max. – 3,2 cm.

59. are un grad scăzut de arcuire, capătul mânerului este rotunjit (Pl. 3/59). Vârful lamei este ascuțit. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 24,0 cm, l. – 2,6 cm.

60. Novo-Pokrovka, r-nul Marx, reg. Saratov, Rus. (Harta 2. G 17. 60).

Seceră descoperită într-o așezare pluristratigrafiată, cu ceramică de tip Pokrovsk, Srubnaja și Khvalynsk. Are un grad scăzut de arcuire, lama este îngustă, o parte a mânerului ruptă (Pl. 3/60). Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 21,8 cm, l. max. – 2,6 cm. Universitatea or. Saratov. Piesă inedită.

61. Pavlovskaja, fostul uezd și fosta gub. Orenburg, Rus. (Harta 2. F, G 22. 61).

Descoperire fortuită. Lama este îngustă cu vârful puțin ridicat. Lama este prelucrată prin batere. L. – 22,0 cm, l. max. – 2,7 cm. Muz. de Ist. or. Orenburg. Inv. vechi 295. Bibl.: 218, 193. Fig. 24/12.

62-66. Petrovka II, r-nul Leninskoe, reg. Kazahstanului de Nord, Kaz. (Harta 1. B 28. Pt).

Cinci seceri, descoperite într-o așezare pluristratigrafiată din epoca bronzului. Muz. de Ist. or. Petropavlovsk. Bibl.: 92, 19. Fig. 19/27, 29-31.

62. Are un grad scăzut de arcuire și capetele înguste (Pl. 4/62). Este puternic arcuită în secțiune longitudinală și foarte puțin în cea transversală. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 20,5 cm, l. max. – 3,0 cm.

63. Are un grad scăzut de arcuire și lama îngustă (Pl. 4/63). Capătul mânerului este rotunjit. Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 24,0 cm, l. – 2,9 cm.

64. Asemănătoare, capătul mânerului puțin lățit. Secțiune este dreptunghiulară, prelucrată prin batere, ascuțită (Pl. 4/64). L. – 23,3 cm, l. – 2,8 cm.

65. Are un grad scăzut de arcuire și capetele rotunjite (Pl. 4/65). Secțiune este dreptunghiulară, prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 24,5 cm, l. max. – 2,5 cm.

66. Identică (Pl. 4/66). L. – 19,4 cm, l. max. – 2,4 cm.

67. Semiozernoie, r-nul și reg. Kustanaj, Kaz. (Harta 2. D 26. 67).

Are un grad scăzut de arcuire, spatele lamei este îngroșat și arcuit (Pl. 4/67). A fost descoperită într-o așezare de tip Petrovka. Secțiunea lamei este triunghiulară. Capătul mânerului este subțiat și puțin lățit. Lama este ascuțită. L. – în jur de 26,0 cm, l. – 3,4 cm. Muz. de Ist. or. Kustanaj. Bibl.: 92, Fig. 18/14.

68. Sineglazovo, r-nul Bredy, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 2. E, F 24, 25. 68).

Seceră descoperită într-o așezare pluristratigrafiată din epoca bronzului. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 4/68), lama este deteriorată. Vârful lamei este ascuțit,

capătul mânerului este puțin rotunjit. Este arcuită în secțiune longitudinală, iar secțiunea lamei este triunghiulară. L. – 25,5 cm, l. max. – 3,0 cm. Universitatea or. Čeljabinsk. Bibl.: 92, 19. Fig. 18/9.

69-70. Sintašta I, r-nul Bredy, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 1. E 24. Ss).

Două seceri descoperite în necropola Sintašta. C1.: Muz. de Ist. or. Čeljabinsk. Bibl.: 120, 267, 283, 284. Fig. 148/20; 159/6.

69. Provine din mormântul Nr. 12 (Pl. 100/8) și are un grad scăzut de arcuire, capetele sunt puțin rotunjite (Pl. 4/69). Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 19,5 cm, l. – 2,6 cm.

70. Descoperită în mormântul nr. 14, aceeași cultură. Grad scăzut de arcuire, vârful lamei ascuțit, mânerul evidențiat (Pl. 4/70). Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 20,0 cm, l. max. – 2,0 cm.

71. Sintašta II, r-nul Bredy, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 1. E 24. Ss).

Seceră descoperită într-o așezare din epoca bronzului. S-a păstrat numai un fragment de lamă (Pl. 4/71) cu capătul rotunjit. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 15,0 cm, l. max. – 2,3 cm. Muz. de Ist. or. Čeljabinsk. Bibl.: 120, 100. Fig. 41/18.

72. Sokol'skoe, r-nul și reg. Lipeck, Rus. (Harta 2. G 12. 72).

Seceră descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Grad scăzut de arcuire (Pl. 4/72), mânerul îngust, capătul acestuia lățit. Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 20,9 cm, l. max. – 2,8 cm. Muz. de Ist. or. Lipeck. Bibl.: 209, 57, 138. Fig. 26/16.

73. Staraja Jablonovka, fostul uezd Khvalynsk, gub. Saratov, Rus. (Harta 2. F 17. 73).

Descoperire izolată. Grad scăzut de arcuire, mânerul rupt, lama îngustă. Secțiunea este triunghiulară (Pl. 4/73). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 19,5 cm, l. max. – 2,0 cm. GIMR. Inv. 48776. Bibl.: 242, 127. Fig. 54/116.

74. Starikovo I, r-nul Krasnoarmejsk, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 2. B 24. 74).

Seceră descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Grad scăzut de arcuire, vârful lamei ascuțit, capătul mânerului este puțin rotunjit (Pl. 4/74). Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 21,5 cm, l. max. – 2,6 cm. Muz. de Ist. or. Čeljabinsk. Bibl.: 92, 20. Fig. 18/3.

75. Tanalykskij – mină, fostul uezd Orsk, gub. Orenburg, Rus. (Harta 2. G 24. 75).

Probabil, descoperire izolată. Grad mijlociu de arcuire, spatele piesei este simetric, capătul mânerului indică, probabil, ciotul de la turnare (Pl. 4/75). Dimensiunile precise nu se cunosc. În anul 1908 se păstra în muzeul din or. Orenburg. Inv. 15. Piesă inedită. Arhiva manuscriselor IIMC. Fondul 3, dosarul 741.

76. Tulajkin aul, r-nul Orsk, reg. Orenburg, Rus. (Harta 2. F, G 24. 76).

Seceră descoperită în mormântul nr. 3. Grad scăzut de arcuire, mânerul este rupt (Pl. 4/76). Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 18,0 cm, l. – 3,0 cm. GIMR. Bibl.: 242, 136. Fig. 54/14.

77. „Ufa” – muzeu, Baškortostan, Rus. (Harta 2. C, D 22. 77).

Un fragment dintr-o lamă de seceră (Pl. 4/77), locul descoperirii incert. Grad mijlociu de arcuire, secțiunea este triunghiulară, spatele piesei este îngroșat. Ascuțită. L. fragmentului – 14,5 cm, l. – 3,0 cm. Muz. de Ist. or. Ufa. Inv. 5200/6. Piesă inedită. Informație – O. V. Kuz'mina.

78. Uškatty, r-nul Dombrovsk, reg. Orenburg, Rus. (Harta 2. F 24. 78).

Seceră descoperită întâmplător. Are un grad scăzut de arcuire, vârful lamei este rotunjit, capătul mânerului este puțin rotunjit și ascuțit (Pl. 4/78). Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 20,5 cm, l. – 2,3 cm. Inst. de Arh. or. Moscova. Bibl.: 242, 137. Fig. 55/1.

79. Varakasovo, r-nul Belozerskoe, reg. Kurgan, Rus. (Harta 2. A 26. 79).

Seceră descoperită întâmplător într-o așezare din epoca bronzului. Grad scăzut de arcuire, vârful lamei este rotunjit, capătul mânerului este puțin rotunjit și ascuțit (Pl. 4/79). Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 20,0 cm, l. max. – 2,7 cm. Muz. de Ist. or. Kurgan. Bibl.: 208, Fig. 18/5; 53/4; 92.

80. Verkhne Kizyl'skij, r-nul Magnitogorsk, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 1. E 23, 24. VK).

Seceră dintr-un depozit (Pl. 102/29). Are un grad scăzut de arcuire, lama este îngustă, vârful lamei este rotunjit (Pl. 4/80), iar secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 20,7 cm, l. max. – 3,0 cm. Muz. de Ist. or. Ekaterinburg. Bibl.: 6; 218, 40. Fig. 6/3.

81. Verkhnij Rogačik, r-nul Verkhnij Rogačik, reg. Kherson, Ukr. (Harta 2. M 8. 81).

Descoperire izolată. Grad scăzut de arcuire, unul din capete îngust (Pl. 4/81). Capătul lamei este îndoit puțin în sus. Secțiune este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 19,0 cm, l. max. – 2,3 cm. Inst. de Arh. or. Kiev. Bibl.: 242, 90. Pl. XVI/9.

82. Zobovo, fosta gub. Orenburg, Rus. (Harta 2. F 22. 82).

Probabil, descoperire izolată. Seceră fragmentată în două părți (Pl. 5/82). Nu este exclus ca fragmentele să fie de la piese diferite. Conform caracteristicilor sale secera / secerile aveau un grad mijlociu de arcuire și arcuire simetrică a spatelui. Dimensiunile precise nu se cunosc. În anul 1908 se păstra în muzeul de Ist. or. Orenburg. Inv. 2637. Inedită. Arhiva manuscriselor IIMC. Fondul 3, dosarul 741.

Forme de turnat (Nr. 83, 84)

83-84. Arkaim, r-nul Bredy, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 1. E 24. Ar).

Formă de turnat descoperită într-o așezare aparținând culturii Sintašta. Este confecționată dintr-un fragment de șist, de formă ovală. L. – 27,0 cm, l. – 19 cm. Sunt confecționate negativele a două seceri. Canalele de turnare sunt marcate spre mânăre. Universitatea or. Čeljabinsk. Inv. 295 U/73. Bibl.: Catalogul expoziției. *Drevnosti Uralo-Kazahstanskikh stepei*, Čeljabinsk, 1991, 52. Fig. 46.

83. Negativul unei seceri cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 5/83). L. – 25,0 cm, l. max. – 3,2 cm.

84. Negativul unei seceri asemănătoare (Pl. 5/84). L. – 20,8 cm, l. – 3,0 cm.

Răspândire

Secerile de tip Petrovka au un areal de răspândire mai mare, spre deosebire de cele de tip Beregovka (Harta 3/2). În afară de zonele Volga Mijlocie și cele sudice pre-uralice, se mai întâlnesc în zonele Volga Inferioară și ținutul Donului. Un număr mai mare se întâlnește în nord-vestul Kazahstanului și în zona sudică Transuralică. În direcția sud-vestică ajung până la Niprul Inferior (Nr. 81).

Datate și apartenență culturală

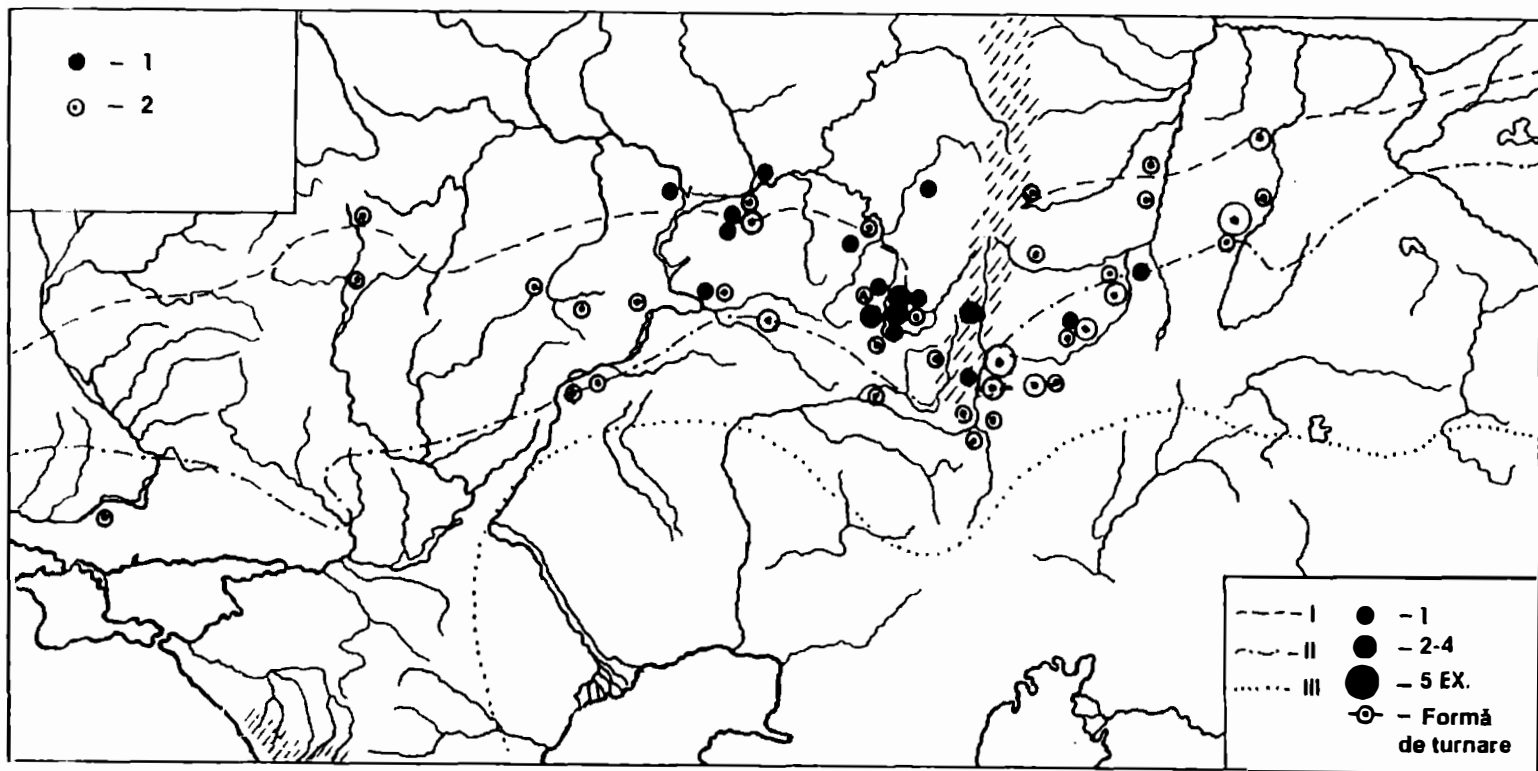
Ținând cont de datele oferite de o serie de complexe, aceste seceri pot fi datate în etapa I a schemei propuse (Fig. 1; 2). În ceea ce privește apartenența culturală, în nord-vestul Kazahstanului, piesele acestui tip sunt răspândite în arealul cultural Petrovskaja, iar în zona sudică Transuralică în arealul culturii Sintašta. În Europa de Est sunt răspândite în arealul culturii Pokrovskaja.

Origine

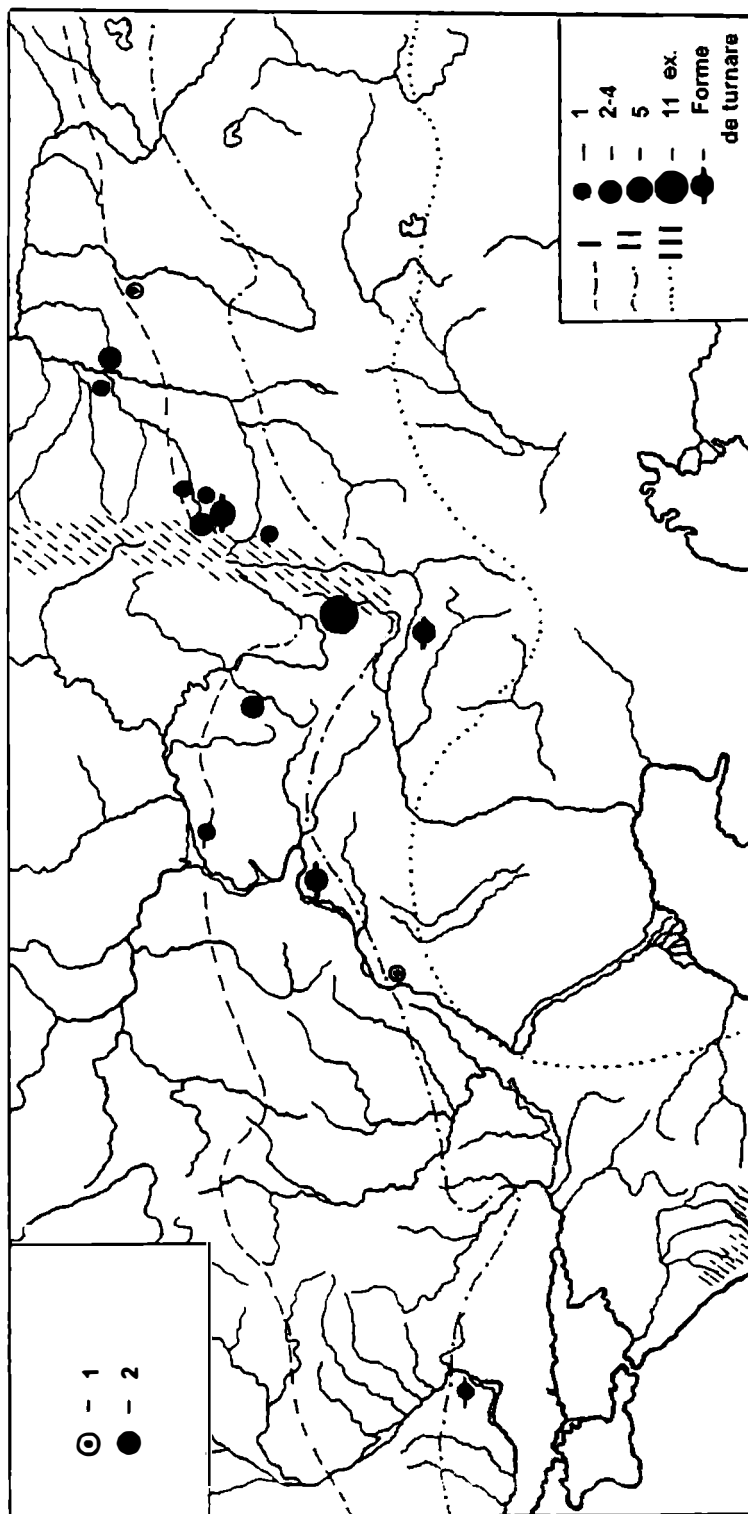
Datele existente ne permit să afirmăm că secerile acestui tip au avut ca prototip secerile de tip Beregovka. Această afirmație este confirmată atât de datele morfologice, cât și de cele cronologice. Primele exemplare apar încă de la sfârșitul epocii bronzului mijlociu (depozitul Verkhne-Kizyl'sk – Pl. 102) și treptat înlocuiesc secerile de tip Beregovka.

Funcție

Aceste seceri par să fie mai evolute și mai eficiente decât cele de tip Beregovka. Au un grad mai mare de arcuire și dimensiuni mai mari. Fără îndoială, majoritatea acestor piese erau utilizate în ca unelte de secerat.

Harta 3. Răspândirea secerilor de tip Beregovka (1) și de tip Petrovka (2).

Harta 4. Răspândirea secerilor de tip Kočetnoe (1) și de tip Kundravinskaja (2).

1.3. Seceri de tip Kočetnoe (Nr. 85, 86; Harta 4/1)

Spre deosebire de tipul descris mai sus, secerile acestui tip au un grad înalt de arcuire (Pl. 4/III, 6; 5/III, 6). Înălțimea arcului curburii lamelor atinge 4 cm. Cât privește restul caracteristicilor, acestea sunt apropiate celor de tip Petrovsk. Asemănarea este atât de mare, încât aceste piese ar putea fi considerate ca o variantă a tipului Petrovsk. Sunt cunoscute numai două piese, una descoperită în așezare (Nr. 86), cealaltă (Nr. 85) într-un mormânt. Ambele complexe sunt date în prima etapă a schemei noastre. Una din piese aparține culturii Petrovskaja (Nr. 86), cealaltă culturii Pokrovskaja (Harta 4/1).

85. Kočetnoe, r-nul Rovnoe, reg. Saratov, Rus. (Harta 2. H 16. 85).

Secera provine din mormântul 1, tumulul 7, aparținând culturii Pokrovskaja. Are un grad înalt de arcuire și capetele rotunjite (Pl. 5/85). Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 18,0 cm, l. max. – 3,1 cm. Universitatea or. Saratov. Bibl.: 140, 8 și urm. Fig. 7/7.

86. Novonikol'skoe I, r-nul Lenino, reg. Kazahstanului de Nord, Kaz. (Harta 1. Aa 28. Nk).

Seceră descoperită într-o așezare pluristratigrafiată din epoca bronzului. Are un grad înalt de arcuire și capetele rotunjite (Pl. 5/86). Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 18,0 cm, l. max. – 3,5 cm. Muz. de Ist. or. Petropavlovsk. Bibl.: 92, 19 și urm. Fig. 19/26.

1.4. Seceri de tip Kundravinskaja (Nr. 87-123; Harta 4/2)

Secerile acestui tip (Pl. 4/IV, 3, 4; 5/IV, 3, 4) au vârful lamei relativ lat (în jur de 3-3,3 cm) iar înălțimea arcului variază de la 0,5 până la 3,5 cm. Se evidențiază și altă trăsătură caracteristică a acestor seceri: de multe ori cea mai lată porțiune a piesei se situează spre vârful lamei (Nr. 90, 92, 98-100, 102-105 ș.a.). Această trăsătură este mai pronunțată la negativele formelor de turnat și la piesele semifabricate (Nr. 103-105, 116-119, 120-123). Multe din aceste seceri au dimensiunile mai mari, spre deosebire de cele de tip Petrovsk, și mai ales Beregovka. Lungimea variază între 20-27 cm. În general sunt seceri destul de masive.

În cazul secerilor de tip Kundravinskaja se disting atât piese cu arcuire asimetrică a spatelui lamei cât și cu arcuire simetrică. Ambele categorii sunt reprezentate de un număr aproximativ egal de piese. Vârful lamei de obicei este rotunjit. Numai la piesele uzate puternic acesta e ascuțit și puțin ridicat în sus. De obicei mânerul nu este evidențiat, uneori este delimitat de lamă printr-o proeminență (Nr. 96, 97) sau prin îndoire (Nr. 99). Vârful lamei este ascuțit. Spatele pieselor este pronunțat îngroșat,

secțiunea lamei este triunghiulară, iar secțiunea mânerului dreptunghiulară. Lama este ascuțită pe o parte, însă de cele mai multe ori pe ambele părți.

Turnarea metalului, după cum ne indică formele de turnat (Nr. 115-122) și piesele semifabricate (Nr. 103-105), era efectuată dinspre mâner. Face excepție forma de turnat de la Vovnigi (Nr. 123) care demonstrează o altă amplasare a locului de turnare a metalului, spre vârful lamei. Toate formele de turnat, cu excepția uneia din lut ars, (Nr. 111-114) sunt de piatră.

Numărul secerilor de acest tip nu este prea mare. Am ținut cont de 25 piese de metal și 12 negative. Majoritatea pieselor de metal fac parte din depozite (15 ex.); șapte seceri provin din așezări și trei din descoperiri izolate. Toate formele de turnat au fost descoperite sau în așezări sau provin din descoperiri izolate. Este semnificativ faptul că toate secerile de acest tip, spre deosebire de piesele de tip Beregovka, Petrovsk și Kočetnoe, lipsesc din morminte. Obiceiul de a include seceri în inventarul funerar dispare în perioada III-a și nu se reîntâlnește până la sfârșitul epocii bronzului târziu.

B. G. Tikhonov a stabilit un tip aparte al secerilor Kundravinskaja (232, 69, 70) pe care l-a atribuit la a doua grupă a „secerilor fără cârlig”. Ulterior, E. N. Černykh a numit aceste seceri de tip Alakul' (242). În schema propusă de N. A. Avanesova acestea sunt atribuite variantelor 1 și 1a ale tipului B1 (92, 19, 20).

87-97. Abzakovo, r-nul Bajmak, Baškortostan, Rus. (Harta 1. E 23. Ab).

Unsprezece seceri provenind dintr-un depozitul. Muz. de Ist. or. Ufa. Bibl.: 202, 107. Fig. 2, 25-27, 29-36.

87. Are un grad scăzut de arcuire, lama lată (Pl. 5/87), vârful lamei rotunjit și capătul mânerului drept. Secțiune este triunghiulară. Mânerul este parțial deteriorat. Este o piesă semifabricată, neprelucrată secundar. L. – 24,0 cm, l. max. – 3,6 cm.

88. Seceră asemănătoare ca formă, puțin mai îngustă cu lama ascuțită (Pl. 5/88). Mânerul este deteriorat. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,5 cm, l. max. – 3,4 cm.

89. Asemănătoare ca formă (Pl. 5/89), vârful lamei este rupt. Secțiune este triunghiulară. Fără urme de prelucrare secundară. L. – 27,3 cm, l. max. – 3,8 cm.

90. Grad scăzut de arcuire, mânerul îngust (Pl. 5/90). Ambele capete sunt rotunjite. Secțiune este triunghiulară. După turnare n-a fost prelucrată. L. – 22,7 cm, l. max. – 3,6 cm.

91. Grad scăzut de arcuire, vârful lamei rupt (Pl. 5/91). Secțiune este triunghiulară. După turnare n-a fost prelucrată secundar. L. – 22,4 cm, l. – 3,3 cm.

92. Grad scăzut de arcuire, mânerul îngust (Pl. 5/92). Piesă semifabricată. L. – 21,8 cm, l. – 3,5 cm.

93. De aceeași formă și secțiune (Pl. 5/93), semifabricat. L. – 22,4 cm, l. max. – 3,5 cm.

94. De aceeași formă și secțiune (Pl. 5/94), semifabricată. L. – 21,5 cm, l. – 4,0 cm.

95. De aceeași formă (Pl. 6/95). L. – 22,8 cm, l. max. – 3,3 cm.

96. Grad scăzut de arcuire, secțiune triunghiulară (Pl. 6/96), semifabricată. L. – 22,7 cm, l. max. – 3,4 cm.

97. Grad scăzut de arcuire, capetele rotunjite, secțiune triunghiulară (Pl. 6/97), semifabricată. L. – 21,9 cm, l. max. – 3,4 cm.

98. „Čeljabinskaja” – reg., Rus. (Harta 2. C 24. 98).

Seceră, locul descoperirii incert. Grad scăzut de arcuire (Pl. 6/98). Vârful lamei ascuțit, capătul mânerului drept. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,5 cm, l. max. – 3,3 cm. Universitatea or. Ekaterinburg. Inv. 1260/1091. Bibl.: 92, 19. Fig. 18/16.

99. Černjaki III, r-nul și reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 2. B 24, 25. 99).

Seceră, descoperită într-o așezare din epoca bronzului, în vatră. Grad scăzut de arcuire, vârful lamei rotunjit, capătul mânerului drept (Pl. 6/99). Secțiunea este triunghiulară, lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,2 cm, l. – max. 4,0 cm. Muz. de Ist. or. Čeljabinsk. Bibl.: 226, 37. Fig. 6/1.

100-101. Kambulat II, r-nul Čebarkul', reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 1. B 24. Kl).

Două seceri, provenite dintr-o așezare din epoca bronzului.: Universitatea or. Ekaterinburg. Bibl.: 237, 99. Fig. 5/10-11.

100. Grad scăzut de arcuire, lama deteriorată (Pl. 6/100), o porțiune mai lată spre capătul lamei. Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 23,5 cm, l. max. – 3,2 cm.

101. Seceră, un fragment din lamă lipsește (Pl. 6/101). Grad scăzut de arcuire, capătul mânerului drept. Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 17,5 cm, l. max. – 3,5 cm.

102-105. „Menzelenskij” – uezd, fosta gub. Ufa, Rus. (Harta 1. D 21. Mu).

Patru seceri provenind dintr-un depozit descoperit la sfârșitul sec. 19. Universitatea or. Kazan'. Colecția AKU 5/1. Bibl.: 242, 164. Fig. 54/18-21.

102. Seceră, grad mijlociu de arcuire, cea mai lată porțiune se află spre vârful lamei (Pl. 6/102). Mânerul este îngust, evidențiat printr-o proeminență. Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,0 cm, l. – 4,0 cm.

103-105. Trei seceri cu grad scăzut de arcuire, turnate probabil în același tipar (Pl. 6/103-105). Lățimea maximă spre vârful lamei. Secțiune este triunghiulară. La mâner s-au păstrat bavuri de la turnare, neprelucrate. L. – 25,0 cm, l. – 4,0 cm.

106. Starikovo II, r-nul Krasnoarmejsk, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 2. B 25. 106).

Descoperire izolată, posibil din așezare. Grad scăzut de arcuire, lama îngustă. Capătul mânerului este rotunjit și ascuțit (Pl. 6/106). Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,0 cm, l. max. – 3,3 cm. Muz. de Ist. or. Čeljabinsk. Bibl.: 92, 20. Fig. 18/2.

107. „Uezd Spaskij”, fosta gub. Kazan’, Rus. (Harta 2. D 18. 107).

Seceră descoperită în împrejurări necunoscute. Grad mijlociu de arcuire (Pl. 6/107), vârful lamei este rotunjit, capătul mânerului este drept. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 23,2 cm, l. max. – 3,3 cm. Muz. Naț. Finlanda or. Helsinki. Col. Zaoussailov. Nr. 4310. Bibl.: 79, 39. Pl. XV/2.

108-110. Uk III, or. Zavodoukovsk, reg. Tiumen’, Rus. (Harta 1. a 27. Uk).

Trei seceri – una întreagă și două în stare fragmentară, descoperite de către V. I. Stefanov într-o așezare din epoca bronzului. Universitatea or. Ekaterinburg. Inedite.

108. Grad scăzut de arcuire, lățimea maximă spre mijlocul piesei (Pl. 6/108). Vârful lamei este ascuțit, capătul mânerului drept. Secțiune este dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,6 cm, l. max. – 3,6 cm.

109. Fragment de lamă (Pl. 6/109). Vârful lamei este rotunjit. Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 12,6 cm, l. max. – 2,8 cm.

110. Fragment de mâner (Pl. 6/110), grad scăzut de arcuire. Secțiune este dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 13,3 cm, l. max. – 2,8 cm.

111. Vysokaja Griva, r-nul Belozerskoe, reg. Kurgan, Rus. (Harta 2. A 26, 27. 111).

Seceră descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Grad mijlociu de arcuire, secțiune concavă (Pl. 6/111). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 23,8 cm, l. max. – 3,5 cm. Muz. de Ist. or. Kurgan. Bibl.: 208, 128. Fig. 48/1.

Forme de turnat (Nr. 112-123)

112-114. Jakovka I, r-nul Privolž’e, reg. Kujbyšev, Rus. (Harta 1. F 18. Ja).

Fragmente ale unei forme monovalve din lut ars și al capacului acesteia, descoperite într-o așezarea din epoca bronzului. Forma de turnat avea un contur ovalo-subdreptunghiular cu lungimea de 26,0 cm. Au fost executate negativele a trei seceri (Pl. 7/112-114) cu grad scăzut de arcuire, capetele rotunjite. Canalele de turnare sunt bine individualizate, mai ales la partea dinspre mâner. Fragmentele formei de turnat și ale capacului sunt arse puternic în urma utilizării. Dimensiuni aproximative – Nr. 112: L. – 25,4 cm, l. max. – 3,8 cm; Nr. 113: L. – 24,0 cm, l. max. – 3,6 cm; Nr. 114: L. – 21,0 cm, l. max. – 3,0 cm. Inst. Ped. or. Samara. Bibl.: 146, 69, 70. Fig. 7.

115-119. Kundravinskaia, or. Miass, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 1. C 24. Ks).

Formă de turnat de piatră, descoperire izolată. Sunt executate negativele a cinci seceri și al unui cuțit. Dimensiunile formei de turnat: 19,7 x 23,0 x 25,0 cm, grosimea 3,4 cm. Toate negativele au un canal comun de turnare a metalului, amplasat spre mâner. Trei negative (Pl. 7/117-119) sunt identice ca formă și dimensiuni (L. – 21,6 cm, l. max. – 3,7 cm). Alte două au lamele aproape drepte (Pl. 7/115, 116). Dimensiuni: L. – 21,3 cm, l. max. – 3,5 cm și 3,0 cm. Muz. de Ist. or. Orenburg. Bibl.: 232, 70. Pl. XX/14.

120-122. „Orenburg” – fostă gub., Rus. (Harta 1. G 23. Og).

Formă de turnat de piatră. Locul și împrejurările descoperirii nu sunt cunoscute. Este de formă subdreptunghiulară, dimensiunile 27,0 x 32,4 cm. Sunt executate negativele a trei seceri și a unui cuțit, canalele de turnare sunt clar diferențiate. Negativele secerilor sunt identice ca formă și aproape de aceleași dimensiuni. Secerile au grad scăzut de arcuire, lățimea maximă spre capetele rotunjite (Pl. 8/120-122). L. – 26,8 cm, 25,5 cm, 24,3 cm, l. max. – 4,0 cm, 4,0 cm, 3,8 cm. GIMR. Piesă inedită.

123. Vovnigi, r-nul Solonjany, reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 2. L 9. 123).

Formă de turnat de piatră reprezentând negativul unei seceri. A fost descoperită într-o așezare din epoca bronzului târziu. L. formei – 27,0 cm, l. – 13,2 cm. Canalul de turnare este situat spre capătul lamei, pe spatele acesteia. Erau turnate seceri cu grad scăzut de arcuire, lățimea maximă spre capătul lamei (Pl. 8/123). Ambele capete ale secerii sunt rotunjite. L. negativului – 22,8 cm, l. max. – 3,5 cm. Inst. de Arh. Kiev, Ukr. Bibl.: 5, 31. Taf. 13, 124 ab.

Răspândire

Majoritatea descoperirilor de seceri de tip Kundravinskaja se localizează în zona sudică a Munților Ural (Harta 4/2). Se mai întâlnesc de asemenea în vestul Siberiei și pe Volga de Mijloc. O piesă (Nr. 123) a fost descoperită pe Niprul Inferior. Ținând cont de descoperirile formelor de turnat, producerea acestor seceri era înfăptuită într-un spațiu relativ mare, însă centrul de bază era localizat în sudul Munților Ural.

Datare și apartenență culturală

În ceea ce privește datarea acestor seceri apar anumite dificultăți. Acestea sunt determinate de faptul că lipsește numărul necesar de complexe închise. De aceea singurele date sunt oferite de descoperirile din așezări și de analogiile datate. Conform datelor oferite de N. A. Avanesova, secerile de tip Kundravinskaja au fost descoperite în câteva așezări (Černjaki III, Kambulat II, Starikovo), care includ materiale caracteristice culturii Alakul' (92). În afară de aceasta, astfel de seceri au fost descoperite împreună cu ceramică de tip Feodorovsk și Zamaraevsk. Este adevărat că ultimele date nu sunt sigure deoarece au fost obținute în urma periegezelor. Conform opiniei noastre, rolul determinant în ceea ce privește datarea acestor seceri este relația acestora cu cultura Alakul'. Această afirmație este indirect confirmată și de aria de răspândire și de asemănarea tipologică cu secerile de tip Ibrakaevo. Ultimele seceri sunt specifice culturii Srubnaja evoluată, care este sincronă cu cultura Alakul'. Noi credem că secerile de tip Kundravinskaja trebuie datate în perioada II (Fig. 1; 2). În numeroasele complexe ale perioadelor următoare acestea nu mai apar.

Origine

Datele morfologice și cronologice permit să presupunem că acest tip a avut ca prototip secerile de tip Petrovka. Afirmația este confirmată și de legătura genetică a culturii Alakul' cu cultura Petrovskaja (143).

Funcție

Secerile de tip Kundravinskaja pot fi considerate unelte de secerat destul de evaluate. Acestea sunt mari și relativ grele și au lamele curbe. Cu toate acestea trebuie să menționăm că unele exemplare au lamele drepte (Nr. 100, 104, 115-117, 121, 122). Este adevărat că majoritatea acestora le cunoaștem doar după formele de turnat și piese semifabricate. Desigur prin prelucrarea prin batere acestea puteau să-și modifice forma. Astfel de unelte cu lama aproape dreaptă pot fi considerate ca prototip sau ca formele cele mai timpurii a așa numitelor, în limba rusă, *sekači* (seceri).

1.5. Seceri de tip Sosnovaja Maza (Nr. 124-210; Harta 5)

Trăsăturile distincte ale secerilor de acest tip (Fig. 4/V, 5; 5/V, 5) sunt marginea lamei aproape dreaptă (arcul curburii lamei de obicei constituie 0,4-0,6 cm) și vârful lamei relativ lat (în medie 5 cm). În afară de aceasta la majoritatea lor (variantele A1 și A2) marginea spatelui lamei este întărită cu o nervură, iar mânerul este prevăzut cu un orificiu (variantele A1, A2 și B1).

Majoritatea uneltelor de acest tip erau, probabil, turnate în tipare de piatră. Exemplare din acest tip au fost descoperite pe Volga Mijlocie (Nr. 200, 210) și în zona Munților Ural (Nr. 191, 192). În Altai, de asemenea, erau utilizate formele de turnat de piatră (92, 21. Fig. 20, 40). La formele de turnat pentru variante A și B canalele de turnare erau plasate spre vârful lamelor. Acest lucru ne este indicat de bavurile de metal care s-au păstrat la multe piese semifabricate din depozitul Sosnovaja Maza (Nr. 132-135, 141-148 ș.a.). Turnarea secerilor variantei C1 se făcea din direcția mânerului (Nr. 191, 192). La cele menționate vom mai adăuga și faptul că orificiile de la mânerele secerilor variantelor A și B erau obținute prin turnare.

Aproape toate secerile acestui tip au spatele asimetric, arcuit. Punctul maxim de arcuire al spatelui lamei este situat spre vârful lamei. Vârful lamei este de obicei ascuțit, ceea ce poate fi considerată una din trăsăturile caracteristice ale secerilor de acest tip. Și forma vârfului lamei era obținută prin turnare.

Lungimea secerilor de tip Sosnovaja Maza variază mult, de la 13 până la 26 cm. Totuși, la majoritatea secerilor de acest tip lungimea variază de la 21 la 24 cm.

Numărul descoperirilor secerilor de tip Sosnovaja Maza este destul de mare. În această lucrare au fost incluse 87 de seceri. Majoritatea provin dintr-un singur depozit

de la Sosnovaja Maza. În afară de aceasta, secerile acestui tip provin și din așezări și descoperiri izolate.

În literatura de specialitate aceste seceri au fost evidențiate ca un tip distinct după descoperirea depozitului Sosnovaja Maza, însă mult timp nu au fost sistematizate și caracterizate detaliat. Pentru zona estică sistematizarea a fost înfăptuită de N. A. Avanesova (92, 21, 22). În lucrarea de față sunt incluse și materialele din Europa de Est.

Secerile de tip Sosnovaja Maza sunt împărțite în cinci variante. Prima variantă (A1) include secerile cu mânerul nepronunțat și capătul drept. Mânerul este prevăzut cu orificiu. Secerile variantei A2 se disting prin faptul că mânerul este delimitat de lamă printr-o treaptă. În rest sunt asemănătoare cu secerile variantei A1.

Secerile variantei B se aseamănă cu secerile variantei A1. Se deosebesc prin capătul mânerului care este rotunjit. Această variantă este determinată după datele prezentate de N. A. Avanesova (92, 21).

Secerile variantei C1 sunt identice cu piesele variantei A1, însă le lipsește orificiul de la mâner.

La secerile variantei C2 mânerul nu este prevăzut cu orificiu. În afară de aceasta mânerul este delimitat de lamă printr-o treaptă. Din cauza numărului redus de descoperiri acești indici calitativi nu-și găsesc reflectarea exactă din punct de vedere teritorial și cronologic, totuși localizarea acestora este îndreptățită.

Varianta A1 (Nr. 124-176; Harta 5/1)

124. Alekseevka, r-nul și reg. Kustanaj, Kaz. (Harta 2. C 26. 124).

Seceră fragmentară, descoperită într-o așezare pluristratigrafiată, în cenușarul 1, locuința 4. S-a păstrat doar o jumătate de piesă. Spatele și lama sunt aproape paralele (Pl. 8/124). Marginea spatelui lamei este îngroșat. Baza mânerului este dreaptă, prevăzută cu orificiu pentru fixare. Secțiunea este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțită. L. – 15,6 cm, l. max. – 4,5 cm. GIMR. Bibl.: 160, 103, 107, 108. Fig. 27/3; 242, Fig. 55, 10.

125. Jazevo, r-nul Kurtamyș, reg. Kurgan, Rus. (Harta 2. B 26. 125).

Seceră, descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Lama este dreaptă (Pl. 8/125), spatele este aproape drept. Capătul mânerului este drept și prevăzut cu un orificiu. Secțiunea este triunghiulară, iar capătul lamei rupt. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 18,5 cm, l. – 4,2 cm. Muz. de Ist. or. Kurgan. Bibl.: 208, 64. Fig. 18/1.

126. Konezavod III, or. și reg. Kustanaj, Kaz. (Harta 1. C, D 26. KZ).

Fragment din mânerului unei seceri descoperit într-o așezare pluristratigrafiată din epoca bronzului. Este prevăzută cu orificiu. Secțiunea este triunghiulară (Pl. 8/126). Muz. de Ist. or. Kustanaj. Bibl.: 147, 43. Fig. 4/8.

127. Novonikol'skoe I, r-nul Lenino, reg. Kazahstanului de Nord, Kaz. (Harta 1. Aa 28. Nk).

Seceră provenită dintr-o așezare din epoca bronzului. Are lama dreaptă și spatele puțin arcuit (Pl. 8/127). Mânerul este deteriorat, secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 24,7 cm, l. max. – 7,0 cm. Muz. de Ist. or. Petropavlovsk. Bibl.: 92, 21. Fig. 19/38.

128. Sintašta II, r-nul Berdy, reg. Ćeljabinsk, Rus. (Harta 1. E 24. Ss).

Un fragment din mânerul unei seceri (Pl. 8/128), descoperit în partea superioară a stratului cultural al unei așezări aparținând culturii Sintašta. Lama este aproape dreaptă, spatele este puțin arcuit cu marginea îngroșată. Secțiunea lamei este triunghiulară. Ascuțită. Secera este deteriorată. L. fragmentului – 15,3 cm, l. lamei – 4,8 cm. Universitatea or. Ćeljabinsk. Bibl.: 120, 100. Fig. 41/20.

129-175. Sosnovaja Maza, r-nul Khvalynsk, reg. Saratov, Rus. (Harta 1. F 17. SM).

47 seceri întregi și fragmente care făceau parte dintr-un mare depozit (Pl. 108/6-9). Nr. 129-173 se păstrează în Muz. de Ist. Moscova, Rus.; Nr. 174 – Muz. de Ist. or. Khvalynsk. Nr. 175; – Muz. de Ist. or. Saratov. Bibl.: 97, 65 și urm.; 241, 123 și urm. Majoritatea inventarului acestui depozit este inedit.

129-130. Două seceri, turnate probabil în același tipar (Pl. 8/129, 130), au lama dreaptă și spatele arcuit. Baza mânerului este dreaptă. Orificiul de la mâner lipsește de la turnare. Secțiunea este triunghiulară cu o margine proeminentă. Ambele sunt piese semifabricate. L. – 23,5 cm, l. max. – 5,6 cm.

131. Seceră asemănătoare ca formă cu dimensiunile mai mici (Pl. 9/131). Piesă semifabricată. L. – 22,5 cm, l. max. – 5,4 cm.

132-137. Șase seceri, turnate probabil în același tipar (Pl. 9/132-137), cu lama dreaptă, spatele arcuit, îngustat spre vârful lamei. Baza mânerului este dreaptă, fiind prevăzută cu un orificiu. Secțiunea este triunghiulară cu marginea pronunțată. Se observă fragmente de cioturilor de la turnare pe spatele lamei, spre vârful acesteia. Toate cele șase seceri sunt piese semifabricate. L. – 24,0 cm, l. max. – 6,0 cm. La una din seceri (Nr. 137) lipsește vârful lamei. L. – 21,0 cm.

138-144. Șapte seceri, turnate probabil în același tipar (Pl. 9/138-142; 10/143, 144). Ca formă și dimensiuni sunt apropiate de cele descrise mai sus. Toate secerile sunt piese semifabricate. L. – 23,5 cm, l. max. – 5,8 cm.

145. Seceră, ca formă și dimensiuni, apropiată de cele descrise mai sus. Rămășițele ciotului de la turnare se observă spre vârful lamei (Pl. 10/145). Piesă semifabricată. L. – 22,3 cm, l. max. – 5,3 cm.

146. Seceră asemănătoare ca formă cu cea precedentă (Pl. 10/146). Lama este curățată de bavurile de metal, este înlăturat și ciotul de turnare. L. – 22,7 cm, l. max. – 5,7 cm.

147-148. Două seceri identice, probabil turnate în același negativ (Pl. 10/147, 148.). Lama este dreaptă, spatele arcuit cu marginea proeminentă. Pe spatele lamei spre

vârful acesteia s-au păstrat bavuri de metal. Baza mânerului este dreaptă, prevăzută cu orificiu. Ambele exemplare sunt piese semifabricate. L. – 22,0 cm, l. max. – 5,5 cm. Grosimea marginii proeminente – 0,9 cm.

149-152. Patru seceri, asemănătoare ca formă și dimensiuni (Pl. 10/149-152), au lama dreaptă, spatele arcuit ce se îngustează spre vârful lamei. Pe vârfului lamei s-au păstrat bavuri de metal. Baza mânerului este dreaptă, fiind prevăzută cu un orificiu. Secțiunea este triunghiulară cu marginea proeminentă. Toate secerile sunt piese semifabricate. L. – 22,0 cm, l. max. – 5,5-5,7 cm.

153-154. Două seceri asemănătoare ca formă și dimensiuni (Pl. 10/153, 154). Lamele sunt drepte, baza mânerului dreaptă este prevăzută cu un orificiu. Pe vârfului lamei s-au păstrat bavuri de metal. Secțiunea este triunghiulară cu marginea proeminentă. Ambele seceri sunt piese semifabricate. Lama secerii cu Nr. 153 este curățată. L. – 24,0-24,5 cm, l. max. – 6,0-6,2 cm.

155-161. Șapte seceri, turnate, probabil în același tipar (Pl. 10/155, 156; 11/157-161). Ca formă și dimensiuni sunt asemănătoare cu cele descrise mai sus. Toate secerile păstrează pe vârful lamelor bavuri de metal. Toate sunt piese semifabricate. Secerile cu Nr. 157 și 158 au urme de turnare defectuoasă. L. – 23,3-23,5 cm, l. max. – 5,0-5,5 cm.

162. Ca formă este asemănătoare cu cele precedente (Pl. 11/162). Pe vârful lamei s-au păstrat bavuri de la ciotul de la turnare. Baza mânerului poartă urme de turnare defectuoasă. Piesă semifabricată. L. – 24,0 cm, l. max. – 6,0 cm.

163-164. Două seceri turnate probabil în același tipar (Pl. 11/163, 164) asemănătoare cu cele precedente, însă de dimensiuni mai mici. Pe vârful mânerului sunt bavuri de metal. La seceră cu Nr. 163 lama poartă urme de turnare defectuoasă. Piese semifabricate. L. – 22,0 cm, l. max. – 5,5 cm.

165. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 11/165). Pe vârful mânerului bavuri de metal. Spatele este îngroșat printr-o nervură. Piesă semifabricată. L. – 21,2 cm, l. max. – 5,3 cm.

166-173. Opt fragmente de mâner de seceri (Pl. 11/166-173). Toate au baza mânerului dreaptă, prevăzută cu orificiu. Secțiunea este triunghiulară, cu marginea proeminentă pe spatele lamei. Câteva piese poartă urme de turnare defectuoasă. Toate piesele nu sunt prelucrate după turnare.

166. L. – 10,0 cm, l. max. – 5,5 cm.

167. L. – 11,0 cm, l. max. – 5,7 cm.

168. L. – 7,5 cm, l. max. – 5,2 cm.

169. L. – 10,0 cm, l. max. – 5,5 cm.

170. L. – 7,5 cm, l. max. – 5,0 cm.

171. L. – 7,5 cm, l. max. – 5,3 cm.

172. L. – 12,0 cm, l. max. – 5,6 cm.

173. L. – 6,2 cm, l. max. – 4,3 cm.

174-175. Două seceri din aceleași depozit, cunoscute după desenele efectuate de V. A. Gorodcov în anul 1929 în muzeele din Khvalynsk și Saratov. Conform acestor desene, ambele seceri ca formă și dimensiuni sunt apropiate de cele descrise mai sus. GIMR. Arhiva manuscriselor V. A. Gorodcov. Dosarul Nr. 99.

175 A. Spre finalul redactării lucrării de față a fost cunoscută încă o seceră care ține de varianta dată, este puțin deosebită de cea din desenele lui Gorodcov. Noua seceră are lama dreaptă și spatele arcuit. Baza mânerului este dreaptă, fiind prevăzută cu orificiu. Secțiunea este triunghiulară, cu margine proeminentă. Piesă semifabricată. L. – 23,5 cm, l. max. – 5,7 cm. Muz. de Ist. or. Saratov Nr. 38584.

176. Staro-Kumljanskoe, or. Čeljabinsk, Rus. (Harta 2. D 24. 176).

Seceră descoperită într-o așezare împreună cu ceramică aparținând culturii Mežovskaja. Lama este dreaptă (Pl. 11/176). Baza mânerului este dreaptă, fiind prevăzută cu un orificiu. Secțiune este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. – 19,0 cm, l. max. – 3,8 cm. Inst. Ped. or. Čeljabinsk. Bibl.: 204, 79. Fig. 51/8.

Varianta A2 (177-187; Harta 5/2)

177-178. Petrovka II, r-nul Lenino, reg. Kazahstanului de Nord, Kaz. (Harta 1. B 28. Pt).

O seceră întreagă și alta fragmentară, descoperite într-o așezare pluristratigrafiată din epoca bronzului. Muz. de Ist. or. Petropavlovsk. Bibl.: Catalogul expoziției *Drevnosti Uralo-Kazahstanskikh stepei*, Čeljabinsk, 1991, 54. Fig. 123, 125; 92, Fig. 19/32.

177. Seceră cu lama dreaptă și vârful lamei ascuțit, mânerul este evidențiat printr-o nervură (Pl. 12/177). Secțiunea este triunghiulară, spatele lamei este profilat în formă de nervură. Baza mânerului este dreaptă, fiind prevăzută cu un orificiu oval. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 23,8 cm, l. max. – 6,0 cm.

178. Seceră, vârful lamei este rupt (Pl. 12/178). Lamă dreaptă. Mânerul este evidențiat printr-o nervură, marginea este dreaptă, fiind prevăzută cu un orificiu. Secțiunea este triunghiulară cu marginea proeminentă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 17,0 cm, l. max. – 5,2 cm.

179-187. Sosnovaja Maza, r-nul Khvalynsk, reg. Saratov, Rus. (Harta 1. F 17. SM).

Nouă seceri asemănătoare ca formă și dimensiuni provin dintr-un depozit (Pl. 108/10, 11). Toate au lama dreaptă, vârful lamei ascuțit, baza mânerului dreaptă prevăzută cu orificiu. GIMR. Piese inedite.

179. Pe vârful lamei s-au păstrat bavuri de metal (Pl. 12/179). Pe suprafața lamei sunt fisuri și goluri. Secțiunea este triunghiulară, spatele lamei este îngroșat. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. secerii – 24,0 cm, l. max. – 5,6 cm. L. lamei – 20,5 cm.

180. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 12/180), prelucrată prin batere, ascuțită. L. secerii – 23,5 cm, L. lamei – 18,0 cm, l. max. – 5,8 cm.

181. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 12/181), pe vârful lamei s-au păstrat bavuri de metal. Orificiul de la mâner lipsește de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. secerii – 22,0 cm, L. lamei – 16,0 cm, l. max. – 5,5 cm.

182. Asemănătoare ca formă cu precedentă (Pl. 12/182). Marginea lamei este uzată puternic. L. secerii – 22,5 cm, L. lamei – 18,5 cm, l. max. – 5,5 cm.

183. Asemănătoare ca formă (Pl. 12/183). Marginea lamei este prelucrată prin batere, ascuțită, urme de arcuire. L. secerii – 23,0 cm, L. lamei – 19,0 cm, l. max. – 5,8 cm.

184. De aceeași formă (Pl. 12/184). Orificiul la mâner este de formă neregulată ca urmare a turnării defectuoase. Marginea lamei are știrbituri, a fost prelucrată prin batere, ascuțită. L. secerii – 22,8 cm, L. lamei – 18,0 cm, l. max. – 5,8 cm.

185. Asemănătoare ca formă (Pl. 12/185). Mânerul este slab evidențiat, urme de turnare defectuoasă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. secerii – 23,7 cm, L. lamei – 18,0 cm, l. max. – 5,7 cm.

186. Asemănătoare ca formă (Pl. 12/186). Mânerul este slab evidențiat, vârful este deteriorat. Pe vârful lamei s-au păstrat bavuri. Spatele este îngroșat prin nervuri de ambele părți. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. secerii – 22,0 cm, L. lamei – 16,0 cm, l. max. – 5,5 cm.

187. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 12/187), pe vârful lamei se remarcă bavuri de metal. Lama are știrbituri, a fost prelucrată prin batere și ascuțită. L. secerii – 24,5 cm, L. lamei – 18,0 cm, l. max. – 6,0 cm.

Varianta B (Nr. 188; Harta 5/3)

188. Elanskij – pârau, r-nul Elanskij, reg. Saratov, Rus. (Harta 2. G 16. 188).

Seceră descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Are un grad scăzut de arcuire, vârful lamei este îndoit în sus, baza mânerului este curbă (Pl. 12/188). Are un orificiu neregulat din cauza turnării defectuoase. Secțiune este triunghiulară. Este uzată puternic și arcuită în secțiune longitudinală. L. – 14,0 cm, l. max. – 4,5 cm. Muz. de Ist. or. Enghels. Inv. 9497. Inedită.

Varianta C1 (Nr. 189-190A; Harta 5/4)

189. Eliseviči, r-nul Berdjansk, reg. Zaporož'e, Ukr. (Harta 2. M 10, 11. 189).

Seceră provenită, probabil, dintr-un depozit. Lama este dreaptă și spatele arcuit (Pl. 12/189). Vârful lamei este ascuțit, iar marginea mânerului este deteriorată. Secera este curbată atât longitudinal cât și transversal. A fost prelucrată prin batere și ascuțită. L. – 18,7 cm, l. max. – 4,8 cm. GIMR. Bibl.: 47, 13, 14 Taf. 3B, 2.

190. Jagodnoe, r-nul Stavropol', reg. Kujbyšev, Rus. (Harta 2. E 18. 190).

Seceră descoperită pe acoperământul de lemn al mormântului nr. 5, tumulul 2, din epoca bronzului târziu. Lama este dreaptă (Pl. 12/190), spatele este arcuit și vârful lamei rotunjit. Mânerul este evidențiat de curba spatelui cu marginea dreaptă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 17,0 cm, l. max. – 4,0 cm. GIMR. Bibl.: 187, 47 și urm., 147 și urm. Fig. 3/5.

190 A. Sosnovaja Maza, r-nul Khvalynsk, reg. Saratov, Rus. (Harta. 1. F 17. SM).

Seceră provenită din depozitul menționat. Lama este dreaptă, spre vârf lama este mai lată. Spatele este arcuit, fără margine proeminentă. Secțiune este triunghiulară. Lama a fost prelucrată prin batere și ascuțită pe ambele părți. Mânerul este deteriorat. L. – 23,5 cm, l. max. – 6,4 cm. Muz. de Ist. or. Saratov (are același număr de inventar ca și seceră cu Nr. 175A) Inv. 38 584. Inedită.

Forme de turnat (Nr. 191, 192)

191-192. Voznesenskoe, r-nul Pokrovsk, reg. Sverdlovsk, Rus. (Harta 1. B 24. Vz).

Descoperire izolată. Formă de turnat de piatră, dimensiunile 28,0 x 18,5 x 13,0 cm. Grosimea – 4,8 cm. Sunt două negative de seceri (Pl. 13/191, 192), se observă canalele de turnare a metalului dinspre mâner. Forma de turnat este prevăzută cu trei adâncituri rotunde pentru fixarea niturilor. Muz. de Ist. or. Ekaterinburg. Bibl.: 79, 39. Fig. 37.

191. Negativul unei seceri cu lama dreaptă și spatele arcuit (Pl. 13/191). Secera este mai îngustă spre mâner. L. negativului – 26,0 cm, l. max. – 6,5 cm.

192. Negativul unei seceri de aceeași formă (Pl. 13/192), însă de dimensiuni mai mari. L. – 26,7 cm, l. max. – 7,3 cm.

Varianta C2 (Nr. 193; Harta 5/5)

193. „Nikopol” I, r-nul Nikopol', reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 2. L 8. 193).

Seceră, provine probabil din depozitul descoperit lângă fostul sat Blumenfel'd. Lama este dreaptă, spatele este arcuit și vârful lamei ascuțit (Pl. 13/193). Mânerul este evidențiat de o nervură. Secțiune este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțită. L. secerii – 18,0 cm, L. lamei – 15,7 cm, l. max. – 4,2 cm. Muz. de Ist. or. Kiev. Inedită.

Fragmente (Nr. 194-208; Harta 5/6)

194. Pavlovka, r-nul Zarendon, reg. Kokčetav, Kaz. (Harta 2 G, H 27, 28. 194).

Un fragment dintr-o lamă de seceră descoperit într-o așezare din epoca bronzului (Pl. 13/194). Lama și spatele sunt drepte, vârful lamei este rotunjit. Secțiune este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. – 10,0 cm, l. max. – 3,5 cm. Muz. de Ist. or. Kokčetav. Inedită.

195-208. Sosnova ja Maza, r-nul Khvalynsk, reg. Saratov, Rus. (Harta 1. F 17. SM).

14 fragmente de seceri provenind dintr-un depozit. GIMR. Inv. 199; Muz. de Ist. or. Khvalynsk. Inedite.

Fragmentele pot fi împărțite în două grupe: vârfuri de lamă (Nr. 195-199) și fragmente ale părții mediane (Nr. 200-208).

195. Fragment de seceră (Pl. 13/195), vârful lamei este ascuțit, are prelungiri de metal. Secțiunea este triunghiulară cu o singură îngroșare. Prelucrată prin batere. L. – 8,0 cm, l. max. – 5,8 cm.

196. Fragmentul unei seceri asemănătoare (Pl. 13/196). Pe vârful lamei bavuri de metal. A fost prelucrată prin batere și ascuțită. L. – 9,8 cm, l. max. – 6,0 cm.

197. Fragmentul unei seceri asemănătoare (Pl. 13/197). L. – 12,0 cm, l. max. – 5,5 cm.

198. Fragment de vârf de lamă de seceră (Pl. 13/198). Vârful lamei este rupt. Secțiunea este triunghiulară, cu o singură îngroșare pe spate. L. – 7,0 cm, l. max. – 6,0 cm.

199. Fragment de vârf de lamă de seceră (Pl. 13/199); după desenul efectuat de V. A. Gorodcov: GIMR. Arhiva manuscriselor V. A. Gorodcov. Dosarul Nr. 99.

200-208. Nouă fragmente de la mijlocul secerilor, cu grad diferit de deteriorare (Pl. 13/200-208).

200. L. – 5,7 cm, l. max. – 6,0 cm.

201. L. – 5,8 cm, l. max. – 4,0 cm.

202. L. – 5,5 cm, l. max. – 5,4 cm.

203. L. – 6,3 cm, l. max. – 5,8 cm.

204. L. – 5,5 cm, l. max. – 6,0 cm.

205. L. – 5,2 cm, l. max. – 5,8 cm.

206. L. – 6,0 cm, l. max. – 6,0 cm.

207. L. – 7,4 cm, l. max. – 5,8 cm.

208. L. – 8,4 cm, l. max. – 6,0 cm.

Forme de turnat (Nr. 209, 210; Harta 5/6)

209-210. Kirpičnye Sarai, suburbie or. Samara, reg. Kujbyșev, Rus. (Harta 1. E 18, 19. KS).

Fragmentul unei forme de turnat descoperit într-o așezare din epoca bronzului târziu. Forma de turnat a fost confecționată din gresie, are lungimea de 18,5 cm, lățimea de 16,0 cm, grosimea de 4,5 cm. Pe suprafață s-au păstrat parțial negativele a două seceri (Pl. 13/209, 210). Lamele negativelor sunt drepte, spatele este arcuit, vârful lamei este ascuțit. Canalele de turnare a metalului sunt amplasate în partea frontală a mânerelor. Dimensiunile precise ale negativelor nu se cunosc.: Muz. de Ist. or. Samara. Bibl.: 113, 64, 69. Fig. 11.

Răspândire

Arealul de răspândire al secerilor de tip Sosnovaja Maza este destul de vast. Exemplare din acest tip au fost identificate în sudul și vestul Siberiei, în Asia Mijlocie, Kazahstan și în Ural. În Europa de Est sunt cunoscute numai șapte descoperiri, majoritatea fiind localizate pe Volga Mijlocie (Harta 5). Conform datelor cartării, zona de bază de răspândire se găsește la est de Ural.

Datare și apartenență culturală

Secerile de tip Sosnovaja Maza se datează în perioada III și mai ales în perioada IV a schemei propuse (Fig. 1; 2). Conform trăsăturilor tipologice și tehnologice cele mai timpurii (etapa III) pot fi considerate variantele C1 și C2. Secerile acestor variante, după amplasamentul ciotului de la turnare și a vârful lamei își găsesc cele mai apropiate analogii la secerile de tip Derbeden', ceea ce susține datarea lor. Mai multe informații avem pentru datarea variantelor A1, A2 și B pe baza descoperirilor aparținând variantelor menționate în depozitele de la Sosnovaja Maza (Pl. 108). Cele de la Șamși și Alekseevka pot fi atribuite cu mai multă certitudine perioadei IV. Cu toate acestea, nu poate fi exclusă posibilitatea ca unele dintre aceste variante din zona estică a arealului să fi fost utilizate până la sfârșitul epocii bronzului.

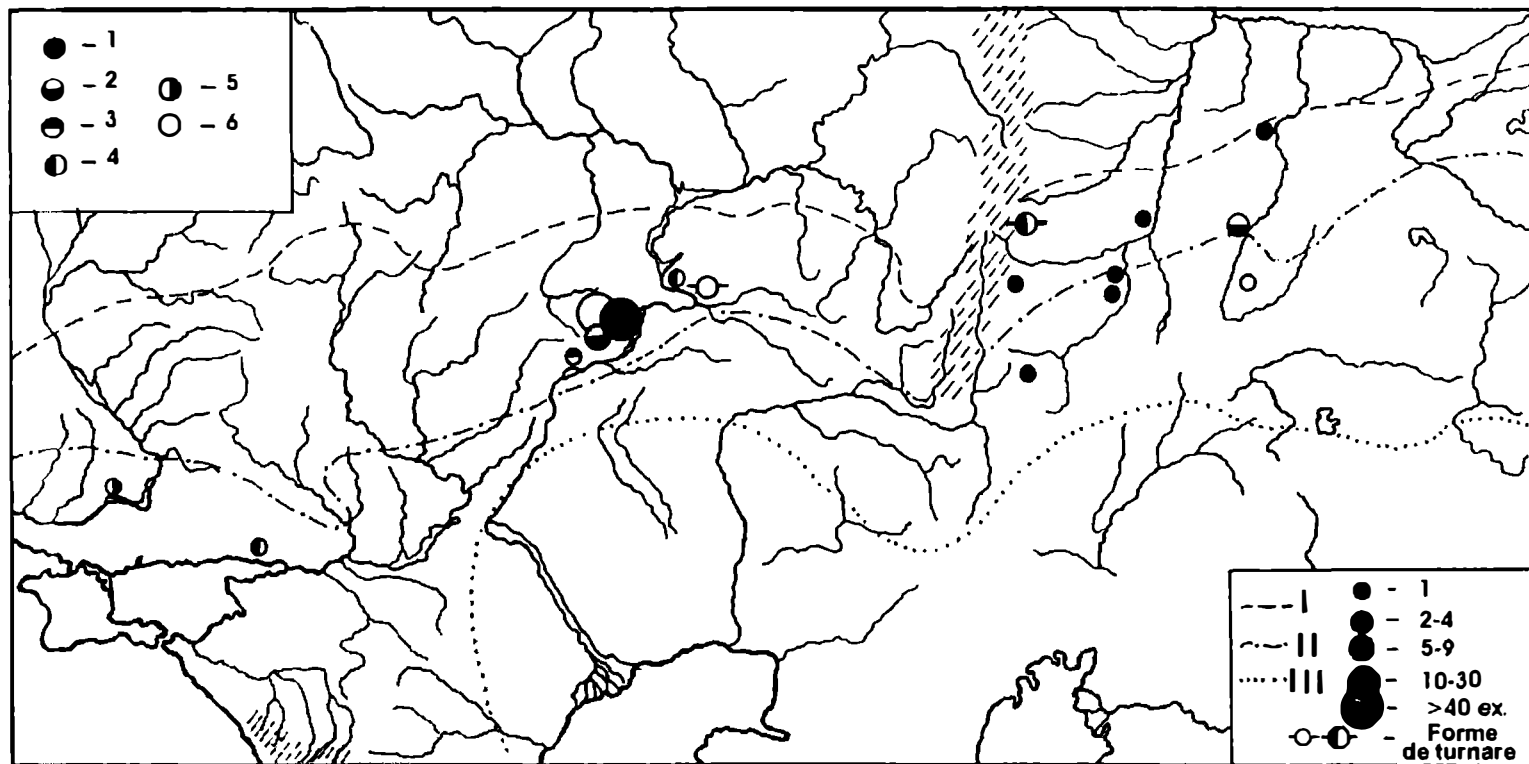
Problema apartenenței culturale a secerilor de acest tip nu are o rezolvare univocă. Secerile de acest tip sunt descoperite în straturile diferitelor culturi cu ceramică ornamentată cu brâie în relief (92, 21-22). Descoperirile izolate, după toate probabilitățile, trebuie atribuite culturii Khvalynsk. Cu mai multă probabilitate aceste seceri pot fi atribuite unor elemente transculturale, fiind răspândite în mai multe culturi nord-eurasiatice din epoca bronzului târziu.

Origine

Unele trăsături (lama dreaptă, arcuirea asimetrică a spatelui lamei, procedeul de fixare a lemnului) apropie uneltele de tip Sosnovaja Maza cu unele seceri de tip Kundravinskaja. Probabil această înrudire are un caracter genetic; trebuie remarcat că uneltele de tip Sosnovaja Maza sunt ultimul lanț, final al secerilor cu mânerul în formă de peduncul.

Funcție

Funcția acestor unelte nu este îndeajuns de clară. Urmând opinia expusă de V. V. Gol'msten (122, 32-34), mulți cercetători le consideră – *sekači*, utilizate pentru curățarea pășunilor de tufe sau pentru tăierea ramurilor pentru hrana vitelor (159, 124, 125). Această definiție nu poate fi acceptată univoc, ea este contrazisă de faptul că unele unelte au lama curbă longitudinal și transversal (Nr. 188, 189). Probabil, ele nu puteau fi utilizate pentru o tăiere directă, mai degrabă erau utilizate pentru tăiere prin secerare. Cu ajutorul acestor unelte puteau fi secerate atât plantele sălbatice cât și ramurile subțiri.

Harta 5. Răspândirea secerilor de tip Sosnovaja Maza. Variantele: 1 – A 1; 2 – A 2; 3 – B; 4 – C 1; 5 – C 2; 6 – forme de turnare.

2. Grupa Volgo-Uralică (Nr. 211-541; Harta 6-12)

Grupa include seceri a căror producere și existența este legată de culturile epocii bronzului târziu din zona de silvostepă de pe Volga până pe Niprul Mijlociu și malul drept al Niprului. Grupa cuprinde două subgrupe: secerile cu cârlig și secerile cu mâner pentru fixare (peduncul) care la rândul lor, se împart în alte câteva tipuri.

A. Seceri cu cârlig (Nr. 211-511; Harta 6-10)

În această subgrupă sunt incluse secerile prevăzute cu cârlig prelucrat prin batere. De acest cârlig probabil era fixat mânerul de lemn sau alt material. Toate secerile sunt turnate. Erau turnate în forme bivalve de lut ars sau de piatră. Pe una din părți era executat negativul secerii, iar cea de-a doua era utilizată drept capac. După turnare, din ciotul de la turnare, prin batere era obținut cârligul. Lamele secerilor erau supuse diferitelor procedee de prelucrare după turnare. Deseori lama în urma prelucrării capătă o arcuire longitudinală și transversală.

Toate secerile acestei subgrupe au arcuirea spatelui simetrică sau asimetrică. Gradul de arcuire variază puternic, se întâlnesc seceri cu grad înalt, mijlociu și scăzut de arcuire a lamei. Se cunosc și piese cu lama aproape dreaptă. Secerile se disting și prin lățimea lamei. Se întâlnesc seceri înguste dar și foarte late. Lama poate fi delimitată de cârlig printr-o o nervură sau printr-o îndoitură slabă. Pe linia spatelui cârligul se află o continuare a acesteia. Aceste seceri variază în ceea ce privește dimensiunile, greutatea și mărimea cârligului.

Conform datelor analizei din toate trăsăturile cele mai semnificative sunt: înălțimea arcului curburii, de la marginea lamei până la punctul maxim de arcuire a lamei (vezi Fig. 3) și lățimea maximă a lamei (S). Corelarea acestor doi indicii a scos în evidență patru grupe distincte (Fig. 8).

Prima (Fig. 8/I), include secerile a căror înălțime a arcului variază de la 3,0-6,0 cm, iar lățimea lamei de la 3,0-6,0 cm.

A doua grupă (Fig. 8/II) cuprinde secerile cu înălțimea arcului de la 0 la 2,0 cm și lățimea maximă a lamei de la 5,0 până la 8,5 cm.

Grupa a treia (Fig. 8, III) se caracterizează prin înălțimea arcului de la 3,0-5,0 cm și lățimea lamei de la 7,0 până la 7,5 cm.

Grupa a patra (Fig. 8/IV), înglobează secerile cu înălțimea arcului curburii de la 0 până la 2,0 cm și lățimea maximă a lamei de la 3,5 cm până la 4,5 cm.

Altfel spus, în prima grupă sunt grupate secerile cu grad înalt de arcuire și cu lama relativ îngustă. În cea de-a doua secerile cu grad scăzut de arcuire, însă cu lama lată, iar în a treia secerile asemănătoare ca arcuire cu prima grupă, însă la fel de late ca

și secerile din grupa a doua. Grupa a patra include secerile cu grad scăzut de arcuire (ca la grupa a doua), care însă se deosebesc prin lama mai îngustă.

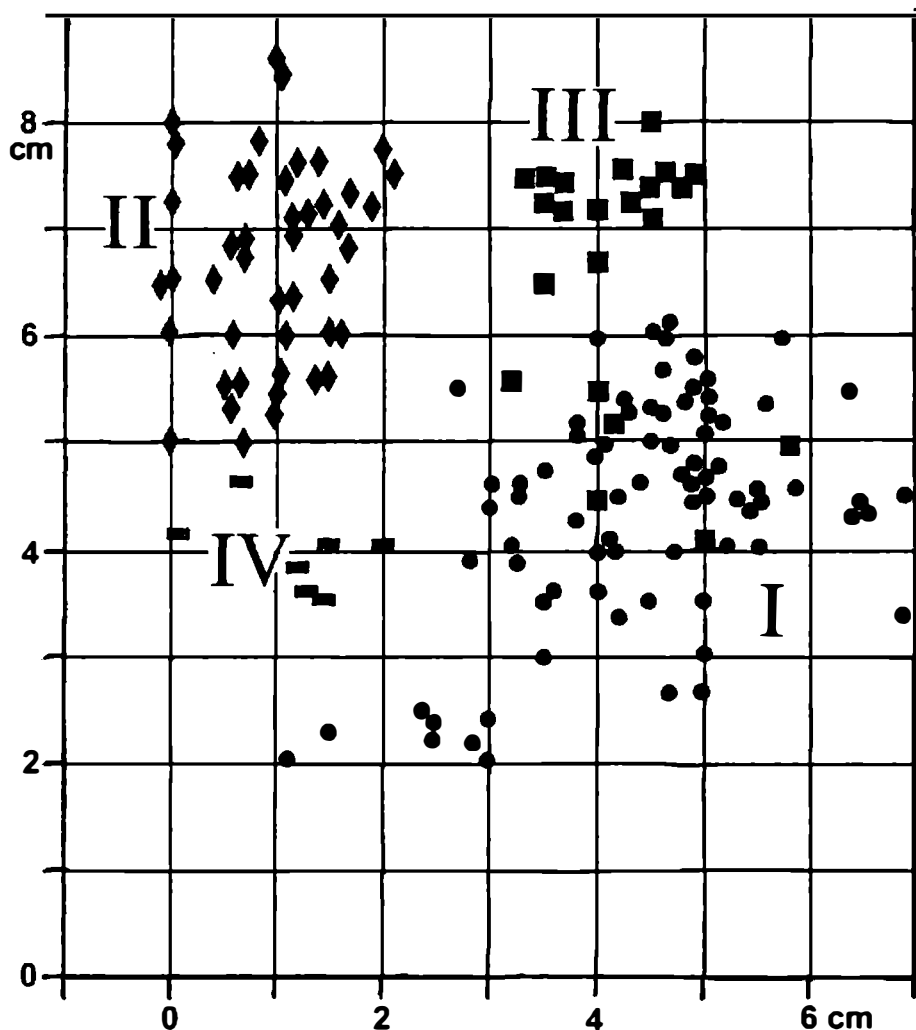

Fig. 8. Gruparea de seceri aparținând grupei Volgo-Uralice conform corelației lății lamei (pe verticală) și înălțimii arcului curburii lamei (pe orizontală). I – tipul Ibrakaevo; II – tipul Derbeden'; III – tipul Pereljub; IV – tipul Javlenka.

Cartografierea, cronologia și apartenența culturală demonstrează că grupele evidențiate sunt tipuri distincte. În afară de aceasta, ca un tip aparte al acestei subgrupe pot fi evidențiate patru seceri de dimensiuni nu prea mari, prevăzute cu cârlig specific. Astfel, în această subgrupă sunt evidențiate cinci tipuri, care, ținând cont de complexele cele mai reprezentative, pot fi denumite astfel:

- prima grupă – tipul Ibrakaevo (Nr. 211-398);
- a doua grupă – tipul Derbeden' (Nr. 399-466);
- a treia grupă – tipul Pereljub (Nr. 467-495);
- a patra grupă – tipul Javlenka (Nr. 496-507);
- a cincea grupă – tipul Carev-Kurgan (Nr. 508-511).

2.1. Seceri de tip Ibrakaevo (Nr. 211-398; Harta 6, 7)

Secerile acestui tip se caracterizează printr-un grad înalt de arcuire cu înălțimea arcului de la 3,0 la 6,0 cm și prin lama relativ îngustă, lățimea acesteia variază de la 3,0 la 6,0 cm (Fig. 8/1). De cele mai multe ori spatele este asimetric, cu toate că se cunosc piese cu spatele arcuit uniform. Marginea spatelui de obicei este îngroșată, însă nici o dată nu capătă forma de nervură. La multe piese lamele sunt curbate longitudinal și transversal. Vârful lamei de obicei este rotunjit. Numai la piesele uzate puternic acesta este ascuțit. Cârligul este delimitat printr-o îndoitură (51,3%) sau printr-un prag (48,7%). Marginea lamei este prelucrată prin batere și ascuțită pe o parte sau pe ambele părți. Dimensiunile acestor seceri variază foarte mult. L. max. pe diagonală este de la 13,0 până la 30,0 cm, iar lățimea maximă de la 2,0 la 6,3 cm. Aceeași caracteristică este valabilă și pentru greutate, de la 30,0 până la 300,0-350,0 g.

Piesele de tip Ibrakaevo aparțin categoriei de seceri cu cele mai răspândite varietăți din epoca bronzului târziu din Europa de Est. Se cunosc 96 piese întregi sau aproape întregi, 22 fragmente și 70 negative întregi sau fragmente de tipare de turnat. Din 189 de seceri, 53 provin din depozite, 30 din descoperiri izolate, 104 (printre care 70 negative ale formelor de turnat) – din așezări, 2 din morminte. Este semnificativ faptul că toate formele de turnat provin din așezări, iar depunerile de seceri în morminte se întâlnesc doar în două cazuri.

Ca tip aparte secerile menționate au fost evidențiate în 1960 de B. G. Tikhonov (232, 68). Ulterior E. N. Černykh le-a împărțit în două categorii. În prima categorie a inclus secerile de dimensiuni mari, în cea de-a doua cele cu dimensiuni mici (243, 90-92). S-a constatat, că secerile mici sunt localizate mai mult pe Niprul Mijlociu, iar cele mari au o arie largă de răspândire, de la Niprul Inferior până la Ural.

Desigur, după cum s-a menționat, dimensiunile acestor seceri variază foarte mult. Aceasta ne demonstrează datele din Fig. 9 în care este evident faptul că după lungime secerile de tip Ibrakaevo se împart în trei grupe-variante. După graficul, unde este corelată lungimea absolută cu lățimea lamei, iar prin semne distincte sunt evidențiate originea secerilor, este evident faptul (Fig. 9) că varianta secerilor mai mari (I-a variantă) ține de zona pre-uralică și parțial de Volga Mijlocie. Spre deosebire de cele mari, secerile de dimensiuni mijlocii (variante II-a) se localizează pe Volga Inferioară și zona Donului, ajungând chiar pe Niprul Inferior și în unele cazuri până la Prut (Nr. 275).

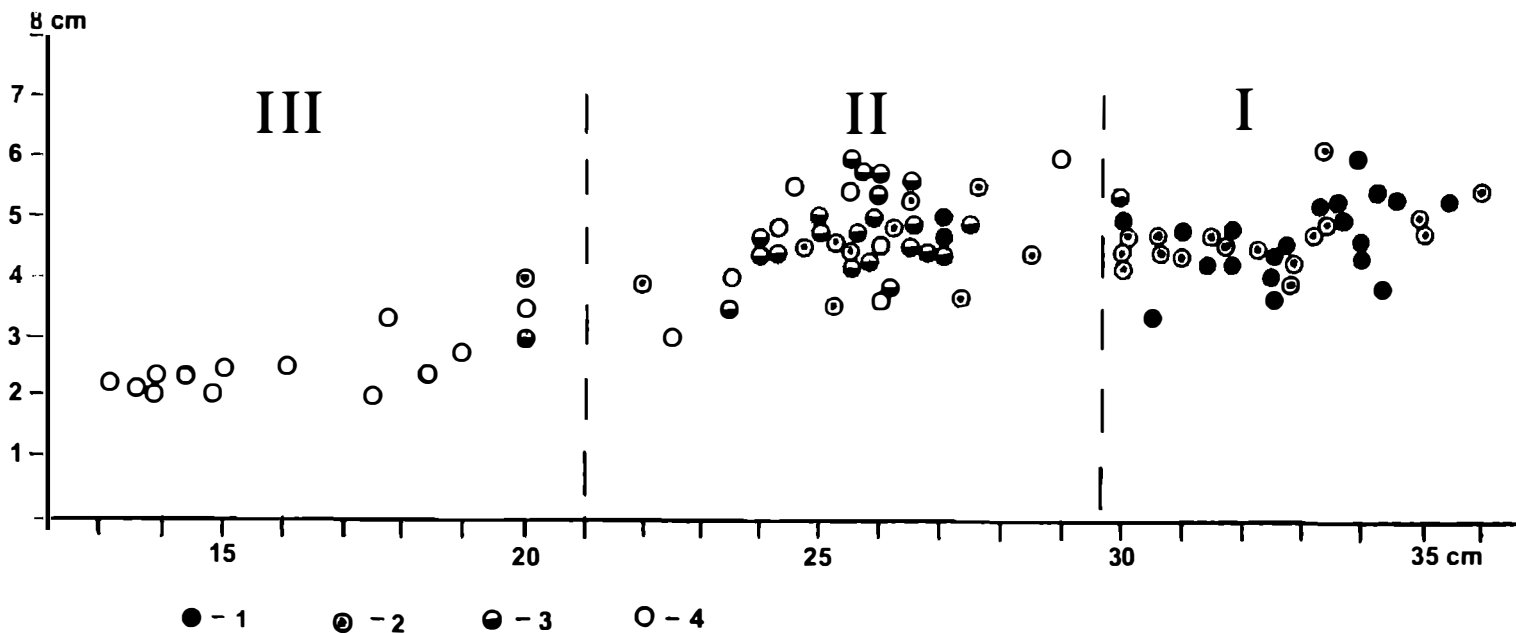

Fig. 9. Gruparea de seceri aparținând tipului Ibrakaevo conform corelației lății lamei (pe verticală) și a lungimii maxime (pe orizontală), ținând cont de localizarea descoperirilor (1 – zona Pre-Uralică; 2 – zona Volga Mijlocie; 3 – zona Donului; 4 – zona Niprului). Variantele: I – Pre-Uralică; II – Volga-Don; III – Niprul Mijlociu.

Secerile de dimensiuni mici (variantele a III-a), se localizează pe Niprul Mijlociu și într-un caz ajung la Prut (Nr. 296). Aceleași rezultate sunt obținute și în urma distribuției statistice a secerilor de diferite dimensiuni în dependență de răspândirea teritorială (Fig. 10). Cartarea grupelor evidențiate (Harta 6) confirmă faptul că secerile menționate reprezintă trei variante deosebite teritorial, care în conformitate cu aria de răspândire pot fi numite: I – Pre-Uralică, II – Volga-Don, III – Niprul Mijlociu.

	12	14	16	18	20	22	24	26	28	30	32	34	36	38	40 cm
IV	4	3	3	2	1	2	3	2	1	0					
III				0	1	1	4	4	1	8	6	2	1	0	
II				0	1	11	9	0	1	0					
I							0	2	0	6	7	7	0		

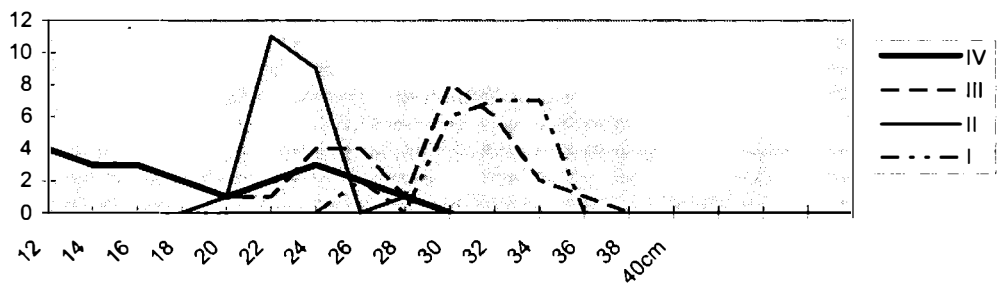

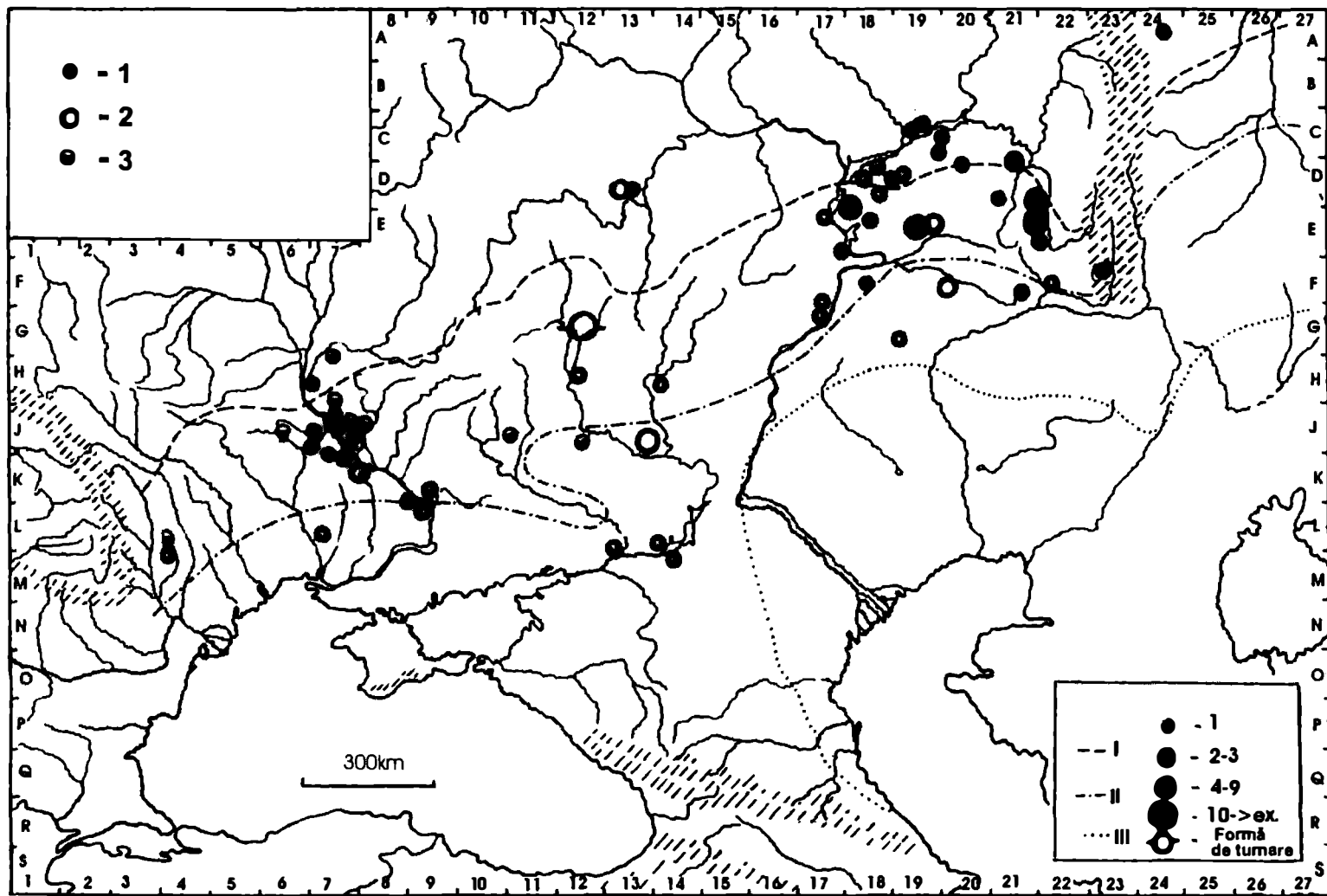
Fig. 10. Distribuția statistică a secerilor de tip Ibrakaevo conform lungimii maxime, ținând cont de localizarea teritorială (conform datelor din Fig. 9). I – zona Pre-Uralică; II – Volga Mijlocie; III – Volga-Don; IV – Niprul Mijlociu.

Secerile variantei pre-uralice se caracterizează prin dimensiuni mari (Fig. 9/I). Lungimea lor variază de la 30,0 până la 36,0 cm, iar lățimea lamei constituie 3,0-6,0 cm.

Secerile variantei Volga-Don au lățimea lamei ca la secerile precedente, însă sunt mai scurte ca lungime (Fig. 9/II), acesta variază de la 22,5 până la 28,0 cm. Acestei variante, probabil, îi aparțin și majoritatea secerilor cunoscute după negativele formelor de turnare de pe Donul Mijlociu.

Dimensiuni și mai mici au secerile variantei Nipru Mijlociu (Fig. 9/III). Lungimea acestora variază între 13,0-20,0 cm, iar lățimea lamei între 2,0-3,0 cm.

Secerile acestor variante se deosebesc și după greutate. Aceasta se observă în cazul pieselor variantei Niprul Mijlociu, greutatea acestora variază de la 20 la 60 g, în timp ce greutatea secerilor variantei pre-uralice ajunge de la 300 la 400 g.

Harta 6. Răspândirea secerilor de tip Ibrakaevo. 1 – varianta Pre-Uralică; 2 – varianta Volga-Don; 3 – varianta Nipru Mijlociu.

Varianta Pre-Uralică (Nr. 211-249; Harta 6/1)

După cum s-a menționat, această variantă cuprinde secerile cu dimensiuni mari (L. max. – 30,0-36,0 cm, caracteristice regiunii pre-uralice (Harta 6/1). Au fost analizate 40 de seceri, 30 din ele provin din depozite (Nr. 211-218, 221-226, 229-235, 237, 238, 242-248), două din așezări (Nr. 228, 239) și opt constituie descoperiri izolate (Nr. 219, 220, 227, 227A, 236, 240, 241, 249).

211-218. Bakhči, r-nul Sterlitamak, Baškortostan, Rus. (Harta 1. E 21, 22. Bh).

Opt seceri fac parte dintr-un depozit care include 10 seceri, un topor-daltă, o bucată de metal, un pisălog de piatră și o placă de piatră (lespede). Una din seceri aparține variantei a doua (Nr. 251), alta a fost pierdută. Muz. de Ist. s. Sterlibașevo; Universitatea or. Ufa. Bibl.: 200, 85. Fig. 1, 2-10.; 202, 107 și urm. Fig. 2/11, 12, 14-20.

211. Are un grad scăzut de arcuire, spatele simetric este arcuit, lățimea maximă spre mijlocul piesei (Pl. 14/211). Vârful lamei este ascuțit, cârligul este îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Este ascuțită și uzată puternic. L. – 32,4 cm, l. max. – 4,4 cm.

212. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 14/212), spatele este arcuit și simetric. Vârful lamei este ascuțit și îndoit în sus. Lățimea maximă a lamei se află spre mijlocul piesei. Capătul mânerului este în formă de cârlig. Secțiune este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. Lama este uzată. L. – 31,8 cm, l. max. – 4,3 cm.

213. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 14/213), spatele este arcuit simetric, vârful lamei ascuțit este puțin îndoit în sus. Lățimea maximă a lamei se află în partea mijlocie a piesei. Capătul mânerului este în formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 31,8 cm, l. max. – 4,7 cm.

214. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 14/214), spatele lamei este arcuit simetric, vârful lamei este ascuțit și puțin îndoit în sus. Capătul mânerului în formă de cârlig este îndoit în sus. Secțiune este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire, lama este uzată. L. – 34,3 cm, l. max. – 3,9 cm.

215. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 14/215), spatele lamei este simetric, arcuit, lățimea maximă se află la mijlocul piesei. Capătul mânerului în formă de cârlig este îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire, este uzată puternic. L. – 34,4 cm, l. max. – 5,5 cm.

216. Are un grad mijlociu de arcuire (Pl. 14/216), este arcuită și asimetrică. Vârful lamei este rotunjit. Capătul mânerului este în formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire, lama este uzată puternic. L. – 32,4 cm, l. max. – 4,0 cm.

217. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 14/217), spatele este arcuit asimetric. Vârful lamei este ascuțit. Lama are aceeași lățime pe toată suprafața. Capătul mânerului

în formă de cârlig este îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire, este uzată puternic. L. – 32,5 cm, l. max. – 3,6 cm.

218. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 14/218), spatele este asimetric arcuit. Vârful lamei este rotunjit. Capătul mânerului în formă de cârlig este îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire, este uzată puternic. L. – 30,0 cm, l. max. – 5,0 cm.

219. Bakaly, r-nul Bakaly, Baškortostan, Rus. (Harta 2. C, D 20. 219).

Descoperire izolată. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 14/219) și spatele arcuit asimetric. Lățimea și arcuirea maximă se află spre vârful lamei care este rotunjit. Capătul mânerului, în formă de cârlig, este îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. A fost utilizată. L. – 32,8 cm, l. max. – 4,5 cm. Școala s. Bakaly. Bibl.: 202, 110. Fig. 2/2.

220. „Baškiria”, Baškortostanul de Sud, Rus. (Harta 2. F 23. 220).

Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 14/220), spatele este arcuit, simetric, lățimea maximă se află la mijlocul piesei. Vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului este în formă de cârlig rotunjit. Secțiunea este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. Lama este uzată puternic. L. – 33,8 cm, l. max. – 5,0 cm. Muz. de Ist. or. Ekaterinburg. Inv. 2281. Bibl.: 232, 95. Pl. 22/10; 202, 110. Fig. 2/1.

221-226. „Buguruslan” – muzeu, reg. Samara, Rus. (Harta 1. E, F 19. Bn).

În muzeul de istorie din or. Buguruslan se păstrează opt seceri, câteva din ele provin din depozitul descoperit lângă așezarea Novo-Krasnojarskij. Condițiile de descoperire și numărul secerilor componente ale depozitului nu se cunosc. Proveniența celorlalte seceri din muzeu nu este cunoscută. Șase din secerile menționate aparțin primei variante și două variantei a doua (Nr. 256, 257). Muz. de Ist. or. Buguruslan. Inv. 640. Inedite.

221. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 15/221) și spatele asimetric. Marginea este îngroșată. Secțiunea transversală este dreptunghiulară, cea longitudinală este slab arcuită. Marginea lamei este prelucrată prin batere și ascuțită pe ambele părți. Lama este uzată. L. – 31,0 cm, l. max. – 4,4 cm. Greutatea – 265 g.

222. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 15/222), arcuirea spatelui este aproape simetrică. Marginea spatelui este îngroșată. Secțiunea este triunghiulară, în secțiune longitudinală piesa este puțin curbată. Capătul cârligului este rupt. Lama este prelucrată prin batere și ascuțită pe ambele părți, pe suprafața lamei se semnalează știrbituri. Utilizată, uzată puternic. L. – 30,7 cm, l. – 4,4 cm. Greutatea – 345 g.

223. Seceră, asemănătoare ca formă și dimensiuni cu cea precedentă (Pl. 15/223). Vârful lamei este deteriorat. Marginea lamei are multiple știrbituri. Uzată. L. – 31,8 cm, l. max. – 4,7 cm. Greutatea – 345 g.

224. Seceră identică cu cea precedentă (Pl. 15/224). Secțiunea lamei este dreptunghiulară. Marginea lamei este prelucrată pe o parte și ascuțită pe cealaltă. Lama are știrbituri și este uzată. L. – 32,5 cm, l. max. – 4,5 cm. Greutatea – 345 g.

225. Seceră, ca cea descrisă mai sus (Pl. 15/225). Lama este prelucrată prin batere pe o parte și ascuțită pe cealaltă. Utilizată. L. – 31,7 cm, l. max. – 4,6 cm. Greutatea – 355 g.

226. Seceră cu spatele simetric, arcuit (Pl. 15/226). Capătul mânerului este în formă de cârlig. Lama este prelucrată prin batere și ascuțită. Secțiunea este triunghiulară. L. – 32,8 cm, l. max. – 4,4 cm. Greutatea – 350 g.

227-227 A. Elabuga I-II, r-nul Elabuga, Tatarstan, Rus. (Harta 2. C 19. 227, 227A).

Două seceri descoperite izolat, în ani diferiți.

227. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 15/227), spatele este arcuit asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei care este ascuțit. Cârligul este rupt. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere și ascuțire. L. – cca. 35,0 cm, l. max. – 5,0 cm. Muz. de Ist. or. Kazan'. Inv. 5375-14. Bibl.: 232, 94. Pl. 20/1. (Conform datelor autorului menționat din împrejurimile or. Elabuga provin încă două seceri asemănătoare.) 243, 1976, 62. Fig. 53/20.

227 A. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 15/227A), arcuirea spatelui lamei este aproape simetrică. Cârligul este delimitat de lamă printr-un prag arcuit. L. – 35,0 cm, l. max. – 5,0 cm. Muz. de Ist. or. Kazan'. Bibl.: 256, 6, 7. Pl. I/27.

228. Eri III, r-nul Kargala, reg. Orenburg, Rus. (Harta 2. F 21. 228).

Seceră descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Spatele lamei este arcuit simetric (Pl. 15/228), lățimea maximă a lamei se află spre mijlocul piesei. Capătul mânerului este în formă de cârlig. Secțiunea lamei este dreptunghiulară-triunghiulară. Lama are știrbituri, este ascuțită și uzată puternic. Vârful lamei este îndoit. L. secerii – 33,5 cm, l. max. lamei – 5,3 cm. Greutatea – 280 g. Muz. de Ist. or. Buguruslan. Inedită. Informație – O. V. Kuz'mina.

229. Erykla, r-nul Alekseevka, Tatarstan, Rus. (Harta 1. D 18. Er).

Două seceri care fac parte dintr-un depozit de piese de bronz (Pl. 103A/7). Una din ele are un cu mijlociu de arcuire (Pl. 16/229). Spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei care este ascuțit. Secțiunea este triunghiulară. A. fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 33,5 cm, l. max. – 5,0 cm. A doua seceră aparține variantei a II-a. (N 260). Locul de păstrare este necunoscut. Bibl.: 223, 25. Fig. 6/7.

230-235. Ibrakaevo, r-nul Sterlibașevo, Baškortostan, Rus. (Harta 1. D 22. Ir).

Depozit compus din 11 piese (Pl. 103B/3-7), s-au păstrat doar șase seceri. Muz. de Ist. or. Ufa. Bibl.: 98, Fig. 21; 242, 62. Fig. 53/7-10; 202, 108. Fig. 2/37-40, 44, 45.

230. Seceră puternic arcuită (Pl. 16/230). Spatele este arcuit simetric. Vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Lama este curbată în secțiune

transversală. Spatele lamei este îngroșat. Prelucrată prin batere și ascuțită. L. – 33,4 cm, l. max. – 5,1 cm.

231. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 16/231), spatele este arcuit și simetric, lățimea maximă se află în partea mijlocie a piesei. Capătul mânerului are formă de cârlig. Spatele este îngroșat, lama este curbată în secțiune transversală. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 34,5 cm, l. max. – 5,4 cm.

232. Seceră asemănătoare cu cea precedentă (Pl. 16/232). Lama și vârful acesteia sunt deteriorate. Mânerul este delimitat de lamă printr-o îndoitură arcuită. L. – 34,0 cm, l. max. – 4,3 cm.

233. Seceră asemănătoare (Pl. 16/233). Marginea lamei este uzată puternic. L. – 31,5 cm, l. max. – 4,2 cm.

234. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 16/234). Spatele este arcuit asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei. Vârful lamei este arcuit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Spatele este îngroșat. Lama este arcuită în secțiune transversală. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 31,0 cm, l. max. – 4,9 cm.

235. Seceră, asemănătoare ca formă (Pl. 16/235). Mânerului lipsește. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 27,0 cm, l. max. – 5,1 cm.

236. „*Kujbyševskaja*” – regiune, Rus. (Harta 2. F 18. 236).

Descoperire izolată fără date precise despre locul descoperirii. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 16/236), spatele este arcuit. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Uzată. L. – 36,0 cm, l. max. – 5,5 cm. Greutatea – 325 g. Muz. de Ist. or. Samara Inv. 133/5 (215). Inedită.

237-238. *Milovka*, r-nul Ufa, Baškortostan, Rus. (Harta 1. C, D 21. Mi).

Depozit compus din șase seceri. S-au păstrat două piese.

237. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 17/237), iar vârful lamei este rotunjit. Spatele este arcuit, asimetric. Lățimea maximă a lamei se află în partea de mijloc a piesei. Secțiunea este triunghiulară. Capătul mânerului are formă de cârlig. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 35,5 cm, l. max. – 5,2 cm. Muz. de Ist. or. Ufa Inv. 3046. Bibl.: 111, 11. Pl. I/4.

238. Seceră cu grad mijlociu de arcuire, vârful lamei este rupt (Pl. 17/238). Spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei. Capătul mânerului este în formă de cârlig rotunjit. La mijloc secera este deformată. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 34,0 cm, l. max. – 6,0 cm. GIMR. Inv. 78607. Bibl.: 242, 62, 165. Fig. 53/17.

239. *Novyj Khutor*, r-nul Menzelinsk, Tatarstan, Rus. (Harta 2. C 19, 20. 239).

Secera a fost descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Piesă cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 16/239). Spatele este arcuit, asimetric. Vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin

batere, ascuțită. L. – 30,5 cm, l. max. – 4,6 cm. Inst. de limbă, istorie și literatură. or. Kazan'. Bibl.: 169, 54. Fig. 4/2.

240. Pesčanoe, r-nul Ekaterinburg, reg. Sverdlovsk, Rus. (Harta 2. A 24. 240).

Descoperire izolată. Seceră cu grad scăzut de arcuire, lama lungă și îngustă (Pl. 17/240). Spatele este arcuit, asimetric. Capătul mânerului are formă de cârlig. Vârful lamei este ascuțit. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. – 30,5 cm, l. max. – 3,4 cm. Universitatea or. Ekaterinburg. Bibl.: 218, 361. și urm. Fig. 58/14; 202, 110. Fig. 2/4.

241. „Priural'e”, Rus. (Harta 2. D 21. 241).

Descoperire izolată. Seceră cu grad scăzut de arcuire și spatele arcuit asimetric (Pl. 17/241). Vârful lamei este ascuțit. Lama este uzată puternic. Secțiunea este dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 34,0 cm, l. max. – 4,5 cm. Muz. de Ist. or. Ekaterinburg. Col. Mamin-Sibirjak. Bibl.: 242, 23, 53.

242. Tatarskij Šugan, r-nul Aznakaevo, Tatarstan, Rus. (Harta 2. C 19, 20. 242).

Seceră, probabil provine dintr-un depozit. Are un grad scăzut de arcuire, spatele este arcuit simetric. Capătul mânerului are formă de cârlig (Pl. 17/242). Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 33,5 cm, l. max. – 5,4 cm. Muz. de Ist. or. Kazan'. Bibl.: 242, 62. Fig. 53/16.

243. Vojutino, r-nul Melenkovo, reg. Vladimir, Rus. (Harta 1. D 13. Vo).

Seceră, componentă a unui depozit din epoca bronzului târziu care conține încă două seceri ce aparțin variantei a doua (Nr. 279, 280). Are un grad mijlociu de arcuire (Pl. 17/243). Spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află la mijlocul piesei. Mânerul are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 30,0 cm, l. max. – 5,2 cm. GIMR. Col. 107/34a. Inv. 101616. Bibl.: 207, 38. Fig. 1/1-3.

244-248. Volostnikovka, r-nul Staro-Majskij, reg. Ul'anovsk, Rus. (Harta 1. D, E 17. Vs).

Cinci seceri care provin dintr-un depozit din epoca bronzului târziu. Muz. de Ist. or. Kazan'. Inv. 26925. Bibl.: 177, 121 și urm. Fig. 6.; 232, 68. Pl. XX/8, 11.; 242, 166. Fig. 53/ 19.

244. Seceră cu grad mijlociu de arcuire și lama îngustă (Pl. 17/244). Spatele este arcuit, asimetric. Vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 32,8 cm, l. – 3,9 cm.

245. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 17/245), spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 33,5 cm, l. max. – 6,1 cm.

246. Seceră cu lama îngustă, grad mijlociu de arcuire (Pl. 17/246). Spatele este arcuit, asimetric. Capătul mânerului are formă de cârlig. Lama este ascuțită, deteriorată. L. – 30,0 cm, l. – 4,5 cm. Greutatea – 300 g.

247-248. Două seceri identice cu cele descrise mai sus. Dimensiunile primei: L. – 30,0 cm, l. – 5,0 cm; celei de-a doua: L. – 32,0 cm, l. – 5,5 cm.

249. Zelenovka, r-nul Staraja Majka, reg. Ul'anovsk, Rus. (Harta 2. E 18. 249).

Descoperire izolată. Spatele este arcuit, asimetric (Pl. 18/249). Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei rotunjite. Capătul mânerului are formă de cârlig. Spatele lamei este deteriorat. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 30,0 cm, l. max. – 4,2 cm. Muz. de Ist. or. Kazan'. Inv. 26126. Bibl.: 232, 94. Pl. VIII/30.

Varianta Volga-Don (Nr. 250-283; Harta 6/2)

Varianta cuprinde seceri cu grad mijlociu de arcuire (L. max. – 22,5-28,0 cm) și este caracteristică pentru regiunea Volga-Don (Harta 6/2). Au fost înregistrate 34 de descoperiri aparținând acestei variante, dintre care 21 provin din depozite (Nr. 251, 253-257, 260, 262-266, 269, 270, 273-276, 278-280); cinci din așezări (Nr. 250, 259, 267, 277, 282) și opt descoperiri întâmplătoare (Nr. 252, 258, 261, 268, 271, 272, 281, 283). Acestei variante îi aparțin și majoritatea formelor de turnat, care, din cauza stării fragmentare vor fi abordate la sfârșitul secțiunii (Nr. 328-398).

250. Abramovskoe, r-nul Majna, reg. Ul'anovsk, Rus. (Harta 2. E, F 17, 18. 250).

Secera provine dintr-o așezare aparținând culturii Srubnaja și a fost descoperită, ca ofrandă, într-un complex funerar. Este arcuită puternic (Pl. 18/250). Spatele este arcuit asimetric, vârful lamei este rotunjit. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Lățimea maximă a lamei se află spre vârful lamei. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,7 cm, l. max. – 4,2 cm. Inst. Ped. or. Ul'anovsk. Bibl.: 173, 118. Fig. 4/1.

251. Bakhči (Harta 1. E 21, 22. Bh).

Seceră componentă a unui depozit compus din 8 exemplare aparținând primei variante (vezi Nr. 211-218). Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 18/251), spatele lamei este arcuit, simetric. Vârful lamei este rotunjit. Capătul mânerului are formă de cârlig, îndoit în sus. Secțiune este triunghiulară. L. – 27,0 cm, l. max. – 5,0 cm.

252. Bol'shaja Černigovka, r-nul Pugačev, reg. Saratov, Rus. (Harta 2. G 19. 252).

Descoperire izolată. Seceră cu grad mijlociu de arcuire, spatele lamei este arcuit, simetric (Pl. 18/252). Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei ascuțit. Capătul mânerului în formă de bară îngustă este îndoit puțin în sus (cârligul a fost probabil rupt). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 26,2 cm, l. max. – 3,9 cm. Muz. de Ist. or. Pugačev. Bibl.: 180, 179. Fig. 2/2.

253-255. Borodaevka, r-nul Verkhnedneprovsk, reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 1. K 7, 8. Bk).

Trei seceri care fac parte dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk Nr. 253, 254; Muz. de Ist. or. Khar'kov. Nr. 255. Bibl.: 162, 147. Fig. 32, 8, 9; 47, 5. Taf. 1A, 1, 2.

253. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 18/253). Pe marginea spatelui lamei se sîmnează crestături de formă ovală. A fost prelucrată prin batere, ascuțită. Lama are știrbituri. L. – 29,0 cm, l. max. – 6,0 cm. Greutatea – 340 g. (Muz. or. Dnepropetrovsk, Inv. 16625).

254. Seceră cu grad mijlociu de arcuire, spatele lamei este asimetric arcuit (Pl. 18/254). Arcuirea maximă și lățimea maximă se află spre vârful lamei. Vârful lamei este rotunjit, capătul acestuia este rupt. Capătul mânerului este în formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 25,5 cm, l. max. – 5,5 cm. Greutatea – 300 gr (Muz. or. Dnepropetrovsk, Inv. A 516).

255. Seceră asemănătoare cu cea precedentă (Pl. 18/255), însă de dimensiuni mici. Vârful lamei este rupt, secțiune este triunghiulară. Uzată puternic. L. – 24,6 cm, l. max. – 5,4 cm (Muz. or. Khar'kov Inv. 18/1383). Inedită.

256-257. „Buguruslan” – muzeu (Harta 1. E, F 19. Bn).

Două seceri, componente ale depozitului compus din șase piese aparținând primei variante (vezi Nr. 221-226).

256. Seceră cu spatele simetric arcuit (Pl. 18/256). Capătul mânerului are formă de cârlig. Lățimea maximă se află spre vârful lamei. Secțiunea lamei este concavă, în secțiune longitudinală este puțin curbat. Lama a fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 24,9 cm, l. max. – 4,5 cm. Greutatea – 140 g.

257. Seceră cu spatele lamei slab arcuit, simetric (Pl. 18/257). Lățimea maximă se află spre vârful lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig. Lama a fost prelucrată prin batere și ascuțire, în secțiune longitudinală lama este puțin curbată. L. – 27, 6 cm, l. lamei – 5,5 cm. Greutatea – 180 g.

258. „Cimljanskaja”-GES, r-nul Cimljansk, reg. Rostov, Rus. (Harta 2. M 14. 258).

Secera a fost descoperită în timpul lucrărilor de construcție a stației hidroelectrice de la Cimljansk. Are un grad mijlociu de arcuire (Pl. 18/258). Spatele este arcuit, simetric. Vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama este uzată puternic. L. – 23,5 cm, l. max. – 3,5 cm. Muz. de Ist. or. Rostov pe Don. Inv. 1434. Bibl.: 242, 62. Fig. 53/12.

259. Deviĉij Gorodok, r-nul Kujbyšev, Tatarstan, Rus. (Harta 2. D 18. 259).

Seceră descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 18/259). Spatele este arcuit, asimetric. Vârful lamei este rotunjit. Capătul mânerului are formă de cârlig (rupt). Secțiunea mânerului este triunghiulară, cea a lamei

este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,5 cm, l. max. – 4,4 cm. Muz. de Ist. or. Kazan'. Bibl.: 169, 54. Fig. 4/1.

260. Erykla (Harta 1. D 18. Er).

Seceră, componentă a unui depozit care conține încă o seceră aparținând primei variante (vezi: Nr. 229). Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 19/260), spatele este arcuit, asimetric. Lățimea maximă se află spre vârful lamei rotunjit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,2 cm, l. max. – 3,5 cm. Piesa este fragmentată în două părți.

261. Kamenskoe, r-nul Dneproderjinsk, reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 2. K 8, 9. 261).

Descoperire izolată. Arcuită puternic (Pl. 19/261). Spatele lamei este arcuit asimetric. Vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. – 26,0 cm, l. max. – 4,5 cm. Greutatea – 210 g. Muz. de Ist. or. Kiev. Inv. A 58/9. Bibl.: 243, 98. Pl. XVII/7.

262-266. Kazanskaja, r-nul Verkhne-Donskoj, reg. Rostov, Rus. (Harta 1. J 13. Kz).

Cinci seceri dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Rostov pe Don. Inv. A 5645. Bibl.: 214, 113 și urm. Fig. 1/1-5.

262. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 19/262), spatele este arcuit, asimetric. Lățimea și arcuirea maximă se află spre vârful lamei acre este rotunjit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Spatele lamei este îngroșat, prevăzut cu creștături ovale. Lama este arcuită în secțiune transversală și în secțiune longitudinală. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,7 cm, l. max. – 5,8 cm. Greutatea – 310 g.

263. Seceră, apropiată ca formă și dimensiuni de cea precedentă (Pl. 19/263). Se caracterizează prin două rânduri de creștături ovale pe suprafața lamei. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,0 cm, l. max. – 5,0 cm. Greutatea 280 g.

264. Seceră apropiată ca formă și dimensiuni de cea precedentă (Pl. 19/264). Se deosebește prin vârful lamei ascuțit. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,0 cm, l. max. – 4,7 cm. Greutatea – 288 g.

265. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 19/265), spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei rotunjit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secera este arcuită slab în secțiune transversală și în secțiune longitudinală. Spatele este îngroșat. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 26,0 cm, l. max. – 5,7 cm. Greutatea – 270 g.

266. Seceră, apropiată ca formă și dimensiuni de cea precedentă (Pl. 19/266), se caracterizează prin mânerul care nu este delimitat de lamă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,6 cm, l. max. – 6,0 cm. Greutatea – 298 g.

267. Kostenki I, r-nul Voronež, Rus. (Harta 2. H 12. 267).

Seceră descoperită într-o așezare aparținând epocii bronzului târziu. Este arcuită puternic (Pl. 19/267), spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă

se află spre vârful lamei rotunjit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. Piesa este ruptă în două părți. L. – 24,3 cm, l. max. – 4,4 cm. Muz. de Antr. și Etnog. or. St. Petersburg. Inv. 5200-1768. Bibl.: 242, 62. Fig. 52/11.

268. Krasivaja, r-nul Gribovskij, reg. Voronež, Rus. (Harta 2. H 14. 268).

Descoperire izolată. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 19, 268), spatele este arcuit, asimetric. Vârful lamei este rotunjit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Lama în secțiune longitudinală este puțin arcuită. Dimensiunile exacte nu sunt cunoscute. Conform datelor existente probabil aparține variantei date. Prelucrată prin batere, ascuțită. Muz. de Ist. or. Voronež. Piesă inedită.

269. Maerskij (Vasil'evka), r-nul Samara, reg. Orenburg, Rus. (Harta 1. F 22. Mj).

Secera provine dintr-un depozit de piese de bronz. Are un grad scăzut de arcuire, vârful lamei este arcuit (Pl. 19/269). Spatele este arcuit simetric. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama uzată puternic. L. în stare întregibilă – cca. 27,0 cm, l. max. – 4,6 cm. Muz. de Ist. or. Orenburg. Inv. 3477. Bibl.: 218, 191. Fig. 24/6.

270. Nižnekundriučenskaja, r-nul Konstantinovka, reg. Rostov, Rus. (Harta 2. L 13. 270).

Secera provine dintr-un depozit (?), compus din două piese. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 19/270). Vârful lamei este ascuțit. Spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. – 24,0 cm, l. max. – 4,6 cm. Muz. de Ist. or. Novočerkassk. Inv. 5070. Bibl.: 110, Fig. 76/10; 213/33. Pl. 16/4A.

271. Nižne-Kurmojarskaja, r-nul Cimljansk, reg. Rostov, Rus. (Harta 2. L 14. 271).

Descoperire izolată. Ca formă este identică cu cea precedentă (Pl. 20/271). Secțiunea lamei este dreptunghiulară. Lama este prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 26,0 cm, l. max. – 5,4 cm. Muz. de Ist. or. Novočerkassk. Inv. 5072. Bibl. 213, 33. Pl. 16/4.

272. Obukhovka I, r-nul Novomoskovsk, reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 1. K 9. Ob).

Descoperire izolată. Are un grad mijlociu de arcuire, lama este îngustă (Pl. 20/272). Spatele este arcuit simetric. Vârful lamei este ascuțit. Mânerul este profilat printr-un prag arcuit, capătul acestuia are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,5 cm, l. max. – 3,0 cm. Muz. de Ist. or. Kiev. Inv. 4953. Bibl.: 251, 34. Fig. 3/7; 243, 93. Pl. XVII/5.

273-274. Ovsjanki, fostul uezd Buzuluk, reg. Samara, Rus. (Harta 1. F 20. Ok).

Două seceri componente ale unui depozit din epoca bronzului. Muz. de Ist. or. Samara. Col. Nr. 209/1, 2. Bibl.: 162, 62. Fig. 14/10.

273. Seceră cu grad mijlociu de arcuire, spatele este asimetric (Pl. 20/273). Lățimea și arcuirea maximă se află spre vârful lamei. Capătul lamei și cârligul sunt rupte din vechime. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama este uzată. L. – 26,5 cm, l. max. – 5,3 cm. Inedită.

274. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 20/274). Vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig și este rupt. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama uzată. L. – 26,3 cm, l. max. – 4,7 cm.

275. Poienești, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. L, M 4. Ps).

Seceră componentă a unui depozit format din două piese, cea de-a doua aparține variantei a treia (Nr. 296). Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 20/275), spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama uzată și îndoită. L. în stare îndoită – 19,2 cm, în stare normală – cca. 26,0 cm, l. max. – 3,8 cm. Muz. de Ist. or. Vaslui. Catalogul expoziției: *Poienești. Arheologia reînvie un trecut multimilenar*, Vaslui, mai-iunie 1999.

276. Pomaevo, r-nul Cil'na, reg. Ul'janovsk, Rus. (Harta 2. E 17. 276).

Seceră ce provine dintr-un depozit. Are grad mijlociu de arcuire (Pl. 20/276), spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea lamei este dreptunghiulară, iar a mânerului triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama uzată. L. – 28,5 cm, l. max. – 4,4 cm. Muz. de Ist. or. Ul'janovsk. Inv. 6439. Bibl.: 112, 6. Pl. 12/1.

277. Ternovka, r-nul Engel's, reg. Saratov, Rus. (Harta 2. FG 17. 277).

Seceră descoperită într-o așezare aparținând culturii Srubnaja. Are un grad mijlociu de arcuire (Pl. 20/277). Spatele este arcuit, simetric. Vârful lamei este rotunjit. Cârligul este rupt. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,0 cm, l. max. – 3,9 cm. Universitatea or. Saratov. Inedită.

278. Ul'janovka, r-nul Voznesensk, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 1. L 7. Ul).

Seceră care provine dintr-un depozit aparținând epocii bronzului târziu. Are un grad mijlociu de arcuire (Pl. 20/278), spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea maximă se află spre vârful ascuțit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea lamei este dreptunghiulară, a mânerului este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 23,5 cm, l. max. – 4,0 cm. Muz. de Ist. or. Nikolaev. Bibl.: 243, 93. Pl. XVII, 1; 47, 15. Taf. 4C/3.

Verkhnee Al'kevo – vezi Nr. 300. Nota 1.

279-280. Vojutino (Harta 1. D 13. Vo).

Două seceri componente ale unui depozit din bronzul târziu care include încă o seceră aparținând variantei I (vezi Nr. 243).

279. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 20/279), spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei. Capătul mânerului este în

formă de tijă arcuită. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 26,0 cm, l. max. – 5,0 cm.

280. Seceră, asemănătoare cu cea precedentă (Pl. 20/280). Se distinge prin forma capătului mânerului în formă de treaptă arcuită. L. – 26,5 cm, l. max. – 5,2 cm.

281. „**Vol'skij**” – r-nul, reg. Saratov, Rus. (Harta 2. G 17. 281).

Descoperire izolată. Are un grad mijlociu de arcuire (Pl. 20, 281), spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,2 cm, l. max. – 4,6 cm. Muz. de Ist. or. Saratov. Inv. 1007. Bibl.: 225, 93. Fig. 53/1.

282. Vovnigi (Skala Didenko), r-nul Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 2. L 9. 282).

Seceră descoperită într-o așezare din epoca bronzului, în interiorul unei locuințe construită din piatră. Are un grad mijlociu de arcuire (Pl. 20/282), spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea lamei este concavă. Spre mijlocul lamei se observă câteva creștături ovale. Prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 24,2 cm, l. max. – 4,8 cm. Greutatea – 220 g. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk. Col. A526 (16 622). Bibl.: 139, 199. Pl. II/1; 251, 34. Fig. 3/4; 252, 117. Fig. 29/4; 243, 92. Pl. XVII/2.

283. Loc de descoperire necunoscut, Rus. (Harta 2. D 18. 283).

Seceră al cărei loc de descoperire nu este cunoscut. Are un grad mijlociu de arcuire (Pl. 21/283), spatele este arcuit, asimetric. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – cca. 27,3 cm, l. max. – 3,6 cm. Muz. Naț. al Finlandei. or. Helsinki. Colecția Zaoussailov. Bibl.: 79, 39. Pl. XV/1.

Varianta Nipru Mijlociu (Nr. 284-300; Harta 6/3)

Varianta include seceri de dimensiuni mici (L. max. 13,0-20,0-21,0 cm) și este caracteristică în special zonei Niprului Mijlociu (Harta 6/3). Au fost înregistrate 17 seceri aparținând acestei variante, două provin din depozite (Nr. 296, 298) și una dintr-o așezare (Nr. 284), celelalte 14 piese provin din descoperiri izolate (Nr. 285-295, 297, 299, 300).

284. Čapaevka, r-nul Zolotonoša, reg. Čerkassy, Ukr. (Harta 2. J 7. 284).

Seceră cu grad mijlociu de arcuire, spatele simetric este arcuit (Pl. 21/284). A fost descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Secțiunea lamei este dreptunghiulară, este ascuțită pe partea facială. Capătul mânerului are formă de cârlig. L. – 18,4 cm, l. – 2,4 cm. Muz. de Ist. or. Čerkassy. Bibl.: 172, 96, 97. Fig. 2.

285. Červonokhižency, r-nul Černobaj, reg. Čerkassy, Ukr. (Harta 2. J 7, 8. 285).

Descoperire izolată. Are un grad mijlociu de arcuire (Pl. 21/285), spatele este arcuit, simetric, vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în

sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – cca. 13,7 cm, l. max. – cca. 2,0 cm. Locul păstrării necunoscut. Bibl.: 172, 96, 97. Fig. 3.

286. „Khar’kov” – muzeu, Ukr. (Harta 2. J 11. 286).

În muzeul de Istorie or. Khar’kov se păstrează o seceră descoperită, probabil, în zona Niprului. Are un grad mijlociu de arcuire (Pl. 21/286). Spatele este simetric, arcuit cu vârful lamei rotunjit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 20,5 cm, l. max. – 3,5 cm. Muz. de Ist. or. Khar’kov. Fără număr de inventar. Inedită.

287. Golovatino, r-nul Smela, reg. Čerkassy, Ukr. (Harta 2. K 7. 287).

Descoperire izolată. Are un grad mijlociu de arcuire (Pl. 21/287), spatele este arcuit, simetric. Capătul mânerului are formă de cârlig. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 13,9 cm, l. max. – 2,1 cm. Muz. de Ist. or. Kiev. Col. Nr. 21 289. Bibl.: 230, 143. Fig. 94/3.

288. Konstantinovka, r-nul Bogučar, reg. Voronež, Rus. (Harta 2. J 12. 288).

Descoperire izolată. Arcuită puternic, spatele este arcuit simetric (Pl. 21/288). Vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. Mânerul este fragmentat. Dimensiunile aproximative: L. – 20,0 cm, l. max. – 3,0 cm. GIMR. Inv. 224/901. Bibl.: OAK anul 1901. 124. Fig. 207; 242, 61. Fig. 53/15.

289. Korsun’-Ševčenkovskij, reg. Čerkassy, Ukr. (Harta 2. J 7. 289).

Descoperire izolată. Seceră cu grad scăzut de arcuire, spatele este arcuit simetric (Pl. 21/289). Vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Prelucrată prin batere, ascuțită. Fragmentată în două părți. L. – 15,0 cm, l. max. – 2,5 cm. Greutatea – 35 g. Muz. de Ist. or. Kiev. Inv. 21289. Bibl.: 230, 143. Fig. 94/4; 243, 90. Pl. XVI/13.

290. Kozin, r-nul Obukhovo, reg. Kiev, Ukr. (Harta 2. J 7. 290).

Descoperire izolată. Seceră de dimensiuni mici și grad mijlociu de arcuire (Pl. 21/290). Spatele este arcuit simetric, vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 13,8 cm, l. max. – 2,0 cm. Locul păstrării necunoscut. Bibl.: 230, 143. Fig. 94/9.

291. Kozincy I, r-nul Perejaslav-Khmel’nickij, reg. Kiev, Ukr. (Harta 2. HJ 7. 291).

Descoperire izolată. Fragment de mâner de seceră (Pl. 21/291). Secțiunea este triunghiulară. L. – 3,7 cm, l. max. – 1,8 cm. Muz. de Ist. or. Perejaslav-Khmel’nickij. Bibl.: 221, 70. Fig. 2, 26.

292. Kozincy II, r-nul Perejaslav-Khmel’nickij, reg. Kiev, Ukr. (Harta 2. J 7. 292).

Descoperire izolată. Fragment de mâner de seceră (Pl. 21/292) slab arcuit. Secțiunea lamei este triunghiulară. Cârligul este profilat slab. L. fragmentului – 10,6 cm, l. – 1,9 cm. Muz. de Ist. or. Perejaslav-Khmel’nickij. Inv. A30. Inedit.

293. Lipovskoe, r-nul Zolotonoša, reg. Čerkassy, Ukr. (Harta 2. J 7, 8. 293).

Descoperire întâmplătoare într-o așezare din epoca bronzului. Seceră cu grad scăzut de arcuire, spatele este arcuit, simetric (Pl. 21/293). Marginea spatelui lamei este îngroșată. Secțiunea lamei este triunghiulară. Capătul mânerului are formă de cârlig. Lama este ascuțită pe ambele părți, se observă câteva știrbituri. L. – 17,5 cm, l. – 2,0 cm. Muz. de Ist. or. Čerkassy. Bibl.: 172, 96, 97. Fig. 4.

294. Oster, or. Oster, reg. Černigov, Ukr. (Harta 2. H 6, 7. 294).

Descoperire izolată. Seceră de dimensiuni mici cu grad scăzut de arcuire și vârful lamei rupt (Pl. 21/294). Spatele este arcuit, simetric. Capătul mânerului are formă de cârlig. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 9,7 cm, l. max. – 2,0 cm. Muz. de Ist. or. Kiev. Inv. 7332. Bibl.: 230, 143. Fig. 94/2.

295. „Podneprov’e” (Niprul Mijlociu), Ukr. (Harta 2. J 6. 295).

Locul precis și condițiile descoperirii nu se cunosc. Seceră de dimensiuni mici cu grad scăzut de arcuire, spatele este arcuit, simetric (Pl. 21/295). Vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig, îndoit în sus, apropiat de spatele piesei. Piesa este arcuită în secțiune transversală și în secțiune longitudinală. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 14,3 cm, l. – 2,3 cm. Muz. de Arh. or. Varșovia. Inv. 17109. Colecția Khainovskij. Inedită.

296. Poieniști I (Harta 1. L, M 4. Ps).

Seceră, face parte dintr-un depozit compus din două piese; prima aparține variantei a doua (vezi Nr. 275). Are un grad mijlociu de arcuire (Pl. 21/296). Spatele este arcuit, simetric. Lățimea piesei este relativ uniformă, vârful lamei este rotunjit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată. L. – cca. 19,0 cm, l. max. – 2,7 cm.

297. Samovicy, r-nul Zolotonoša, reg. Čerkassy, Ukr. (Harta 2. J 7, 8. 297).

Descoperire izolată. Are un grad scăzut de arcuire (Pl. 21/297), spatele este arcuit, simetric. Marginea spatelui piesei este îngroșată. Secțiunea lamei este triunghiulară. Lama este prelucrată prin batere și ascuțită pe ambele părți. L. – 17,8 cm, l. – 3,3 cm. Muz. de Ist. or. Čerkassy. Bibl.: 172, 96, 97. Fig. 1.

298. Staro-Bykovo, r-nul Kozelec, reg. Černigov, Ukr. (Harta 1. G, H 7. SB).

Seceră, face parte dintr-un depozit aparținând epocii bronzului târziu (Pl. 104A/3). Are dimensiuni mici și un grad scăzut de arcuire, vârful lamei este ascuțit (Pl. 21/298). Capătul mânerului are formă de cârlig. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. – 13,2 cm, l. max. – 2,1 cm. Greutatea – 57 g. Muz. de Ist. or. Kiev. Bibl.: 47, 5. Taf. 1B, 1.

299. Viuncy, fosta gub. Poltava, Ukr. (Harta 2. J 7. 299).

Descoperire izolată. Seceră de mici dimensiuni (Pl. 21/299) cu grad mijlociu de arcuire, spatele este arcuit. Vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. –

16,0 cm, l. max. – 2,5 cm. Greutatea – 50 g. Muz. de Ist. or. Kiev. Inv. 2452. Bibl.: 230, 143. Fig. 94/5; 243, 90. Pl. XVI/12.

300. Verkhnee Al'keevo¹, r-nul Alekseevsk, Tatarstan, Rus. (Harta 2. D 18. 300).

Descoperire izolată. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 21/300), spatele este arcuit, asimetric. Lățimea maximă se află la mijlocul piesei. Vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 26,0 cm, l. max. – 4,0 cm. Muz. de Ist. or. Kazan'. Bibl.: 232, 94. Pl. XX/16.

Forme nedeterminabile, fragmente (Nr. 301-327; Harta 7)

În această secțiune au fost incluse secerile întregi la care, însă, nu sunt cunoscute dimensiunile precise. Tot aici prezentăm și fragmentele de seceri care probabil aparțin tipului analizat. Dintre cele 27 de descoperiri, cinci provin din depozite (Nr. 304, 305, 314, 316, 324); șase din așezări (Nr. 306, 313, 317, 318, 323, 326); două din morminte (Nr. 321, 325) și 14 din descoperiri izolate (Nr. 301-303, 307-312, 315, 319, 320, 322, 327).

301. Abassovo, fostul uezd Tetiuși, gub. Kazan', Tatarstan, Rus. (Harta 2. D 17. 301).

Descoperire izolată. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 21/301), spatele este arcuit, simetric. Cârligul de la baza mânerului este rupt probabil din vechime. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. Fără dimensiuni precise. Muz. Naț. al Finlandei, or. Helsinki. Col. Zaoussailov. Inv. 4311. Bibl.: 79, 39. Pl. XV/3.

302. „Čerkassy” – fost uezd, gub. Kiev, Ukr. (Harta 2. K 7. 302).

Descoperire izolată. Fragment de mâner al unei seceri (Pl. 21/302). Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 7,5 cm, l. max. – 2,3 cm. Muz. de Ist. or. Kiev. Inv. 7424. Bibl.: 230, 144. Fig. 94/11.

303. „Civil'skij” – uezd, fosta gub. Kazan', Tatarstan, Rus. (Harta 2. D, E 17. 303).

Descoperire izolată. Seceră cu grad scăzut de arcuire, spatele este arcuit, simetric (Pl. 22/303). Vârful lamei este rupt. Cârligul, probabil, este rupt. Prelucrată prin batere, ascuțită. Fără dimensiuni precise. Muz. Naț. al Finlandei. or. Helsinki. Bibl.: 79, 40. Pl. XV/4.

¹ După dimensiuni, piesa respectivă este atribuită variantei a doua – Volga-Don. A fost inclusă în varianta Nipru Mijlociu din greșeală.

304-305. Il'derjakovo, r-nul Aksubaevo, Tatarstan, Rus. (Harta 1. C 19. II).

O seceră întreagă și alta fragmentară ce provin dintr-un depozit de piese de bronz. Depozitul includea, după unele date, 24 de seceri aparținând tipului dat. Din această colecție s-a păstrat numai un fragment de seceră. Ermitaj, St. Petersburg. A doua piesă este cunoscută după desenul efectuat de A. A. Spicyn. Arhiva IIMC. Dosarul N 298/231. Bibl.: 202, 106 și urm. Fig. 3/21.

304. Fragment de lamă de seceră (Pl. 22/304). Vârful lamei este ascuțit. Secțiunea lamei este triunghiulară. Piesa este puțin arcuită în secțiunea longitudinală. Prelucrată prin batere, ascuțită pe ambele părți. L. fragmentului – 15,0 cm, l. max. – 4,7 cm. Ermitaj, St. Petersburg. Inv. 18/1.

305. Seceră, arcuită puternic (Pl. 22/305). Spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig. Dimensiunile nu se cunosc.

306. Komarovka, r-nul Oktjabr'sk, reg. Kujbyšev, Rus. (Harta 2. F 18. 306).

Fragment de mâner de seceră cu capătul în formă de cârlig, probabil aparținând tipului dat (Pl. 22/306). Descoperit într-o așezare din epoca bronzului târziu. Locul de păstrare este necunoscut. Bibl.: 93, 159 și urm. Fig. 5/8.

307-311. „Mordova”, fostul uezd Spaskij, Tatarstan, Rus. (Harta 1. D, E 18. Mo).

Conform datelor prezentate de A. M. Tallgren, din localitatea menționată provin cinci fragmente, inclusiv un mâner de seceră (Pl. 22/307-311). Muz. Naț. al Finlandei. or. Helsinki. Bibl.: 79, 39.

312. Moskovka, r-nul Tujmaza, Baškortostan, Rus. (Harta 2. D 20. 312).

Descoperire izolată. Conform datelor menționate de M. F. Obydenov seceră este atribuită pieselor de tip Ibrakaevo. Dimensiunile precise nu se cunosc. Se păstrează la școala locală. Bibl.: 202, 108.

313. Nižnee III, r-nul Razdol'noe, reg. Doneck, Ukr. (Harta 2. L 12. 313).

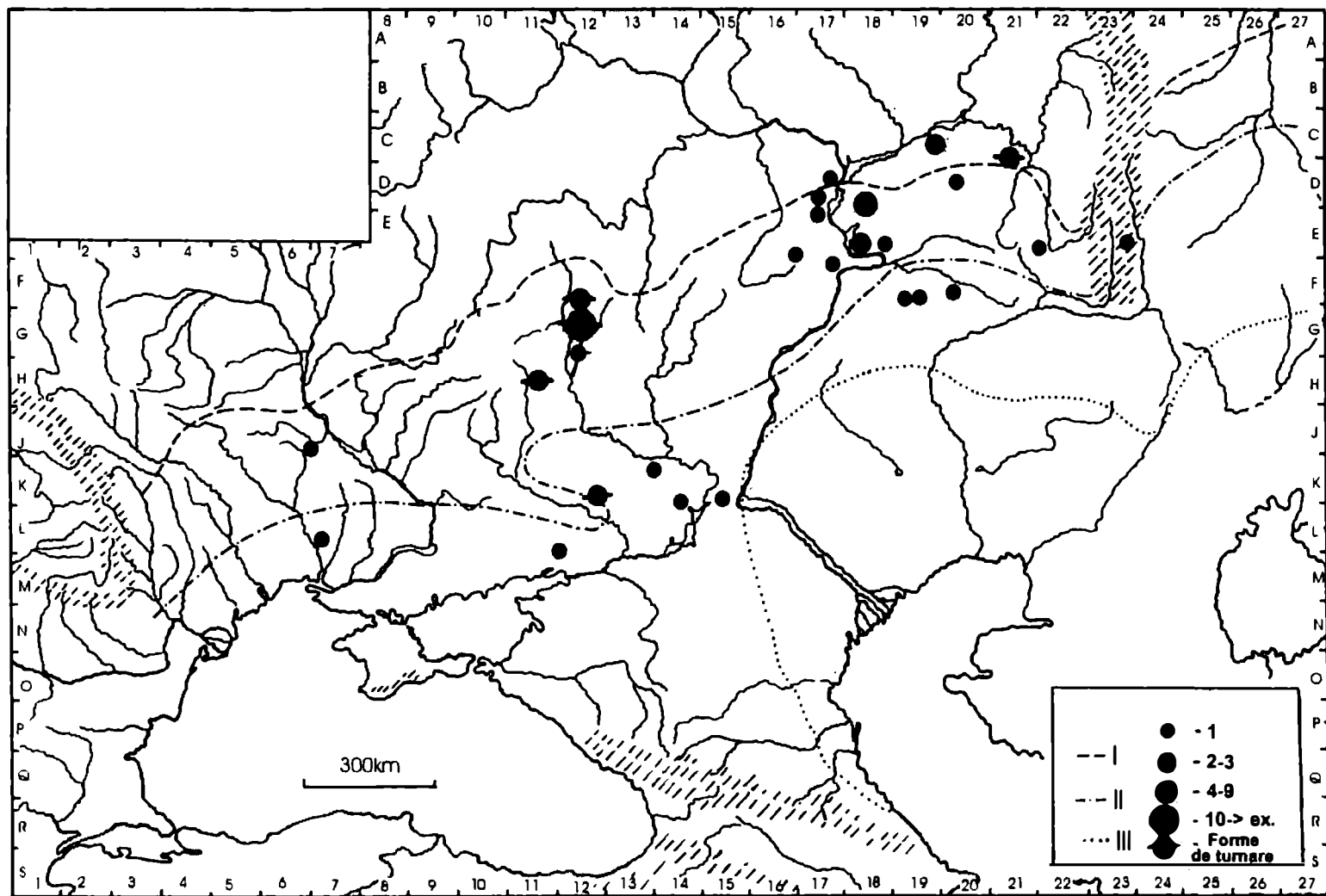
Fragment de mâner de seceră, cu urme de utilizare secundară, descoperit într-o așezare datată în bronzul târziu, cârligul este rupt (Pl. 22/313). Secțiunea este dreptunghiulară. A fost reutilizat probabil ca daltă. L. – 7,5 cm, l. max. – 3,5 cm. Muz. de Ist. or. Doneck. Inedit.

314. Ovsjanki, fostul uezd Buzuluk, reg. Samara, Rus. (Harta 1. F 20. Ok).

Fragment de lamă de seceră care provine dintr-un depozit din epoca bronzului. Secțiunea piesei este triunghiulară cu îngroșare unilaterală a spatelui (Pl. 22/314). Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. fragmentului – 17,0 cm, l. max. – 5,3 cm. Greutatea – 200 g. Muz. de Ist. or. Samara. Inv. 209.3. Inedit.

315. „Roždestvenskoe”, fosta gub. Samara, Rus. (Harta 2. E 18, 19. 315).

Descoperire izolată. Secera este cunoscută după o descriere succintă făcută de A. M. Tallgren. Muz. Naț. al Finlandei. or. Helsinki. Col. Zaoussailov. Nr. 4314. Bibl.: 79, 39.

Harta 7. Răspândirea secerilor de tip Ibrakaevo. Variantele nedeterminabile și fragmentele.

316. Sabančeevo, r-nul Atjaševo, Mordovia, Rus. (Harta 2. E 16. 316).

Dintr-un depozit din epoca bronzului provine un fragment de seceră (Pl. 22/316) cu grad scăzut de arcuire. Capătul mânerului este în formă de tijă ascuțită, îndoită în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 15,3 cm, l. max. – 3,0 cm. Ermitaj. St. Petersburg. Inv. 19/7. Bibl.: 189, 153. Fig. 2/2.

317-318. Sačkovo, r-nul Privolžskij, reg. Samara, Rus. (Harta 1. E, F 18. Sk).

Două fragmente de la una sau două seceri, descoperite într-o așezare aparținând culturii Srubnaja. Primul (Pl. 22/317) este un fragment de vârf de lamă cu grad scăzut de arcuire. Lama este ascuțită pe partea facială. L. fragmentului – 15,0 cm, l. lamei – 4,0 cm. Al doilea fragment (Pl. 22/318) provine de la un cârlig de seceră, L. max. – 2,5 cm, l. – 1,3 cm. Inst. Ped. or. Samara. Săpăturile efectuate de I. N. Vasil'eva în anul 1999. Inedite.

319-320. „Samara” I-II – gub., Rus. (Harta 2. F 19. 319-320).

Pe teritoriul fostei gubernii Samara la sfârșitul sec. 19 au fost descoperite două fragmente de seceri, locul și condițiile descoperirii nu se cunosc. Muz. de Ist. or. Kazan'. Bibl.: 256, 9. Pl. IV/8, 9; 242, Fig. 54/16, 17.

319. Fragment de lamă de seceră (Pl. 22/319) cu spatele arcuit, asimetric. Vârful lamei este ascuțit. Secțiunea lamei este triunghiulară. Lama este ascuțită pe ambele părți. L. fragmentului – cca. 17,0 cm, l. lamei – 3,0 cm.

320. Fragment de seceră analog cu cel descris mai sus (Pl. 22/320). Lama este deteriorată. L. fragmentului – 20,0 cm, l. lamei – 4,5 cm.

321. Savel'evsk, r-nul Vešinskij, reg. Rostov, Rus. (Harta 2. K 14. 321).

Secera provine din mormântul nr. 2, tumulul 9, dintr-o necropolă aparținând culturii Srubnaja. S-a păstrat jumătate dintr-o seceră cu partea mânerului (Pl. 22/321). Secera avea grad mijlociu de arcuire. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 14,5 cm, l. max. – 2,9 cm. Inst. Ped. or. Rostov pe Don. Bibl.: 214, 116. Fig. 1/6.

322. „Tetiuškij kanton”, Tatarstan, Rus. (Harta 2. D 17. 322).

Descoperire izolată. Seceră cu grad mijlociu de arcuire, spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei (Pl. 22/322). Dimensiunile precise nu se cunosc. GIMR. Bibl.: 96, Fig. 1.

323. Tjubjak, r-nul Meleuz, Baškortostan, Rus. (Harta 1. E 22. Tk).

Un cârlig de la mânerul unei seceri descoperit într-o așezare pluristratigrafiată din epoca bronzului. Secțiunea este dreptunghiulară (Pl. 22/323). L. max. fragm. – 3,2 cm. Inst. Ped. or. Ufa. Inedit.

324. Ul'janovka, r-nul Voznesensk, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 1. L 7. Ul).

Un fragment de lamă de seceră provine dintr-un depozit din bronzul târziu. În secțiune transversală este slab arcuit (Pl. 22/324). L. – 8,0 cm, l. – 4,6 cm. Muz. de Ist. or. Nikolaev. Bibl.: 47, 15. Taf. 4C/4.

325. Varlamov I, r-nul Gorodišče, reg. Volgograd, Rus. (Harta 2. K 15. 325).

Un fragment din partea mijlocie a unei seceri descoperită în mormântul 2, tumulul 2. Fragmentul este arcuit, dar în secțiune este mai slab arcuit (Pl. 22/325). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 6,0 cm, l. max. – 3,2 cm. Inst. Ped. or. Volgograd. Inedit.

326. Verkhne Tavlykaevo, r-nul Bajmak, Baškortostan, Rus. (Harta 2. E 23. 326).

Cârligul unui mâner de seceră (Pl. 22/323) descoperit într-o așezare din bronzul târziu. L. – 3,0 cm, l. – 1,8 cm. Locul de păstrare necunoscut. Bibl.: 192, 36. Fig. 13/4.

327. „Vojsko Donskoe” I, probabil reg. Rostov, Rus. (Harta 1. K 14. 327).

Fragment de seceră, fără date precise despre condițiile descoperirii. Fragmentul este arcuit, iar vârful lamei rotunjit (Pl. 22/327). L. fragmentului – 11,0 cm, l. max. – 2,7 cm. Muz. de Ist. or. Novočerkassk. Inv. 5071. Bibl.: 213, 33. Pl. 13/32.

Forme de turnat (Nr. 328-398; Harta 7)

Secerile tipului analizat, în afară de piese finite, sunt reprezentate și de numeroase forme de turnat. Toate, cu o singură excepție (Nr. 392, 393), sunt din lut ars. Cele mai multe forme întregi și fragmentare au fost descoperite în așezările culturii Srubnaja din zona Donului Mijlociu. Se evidențiază așezarea Mosolovo din care provin circa 108 forme de turnat, utilizate pentru turnarea secerilor de tip Ibrakaevo. Din aceeași așezare provin și capace pentru formele de turnat (Nr. 328-385). Toate tiparele sunt bivalve. Pe una din valve sunt executate negativele secerilor, iar cea de-a doua servea drept capac. Uneori pe capace arsura și scrumul rămas redă conturul secerilor turnate. Toate secerile analizate se turnau dinspre mâner. Atât formele de turnat cât și capacele incluse în această lucrare sunt în stare, mai mult sau mai puțin, fragmentară, ceea ce nu permite elucidarea tuturor caracteristicilor secerilor turnate. În text sunt menționate numai elementele caracteristice generale.

328-385. Mosolovo, r-nul Anna, reg. Voronež, Rus. (Harta 1. G 12. Ms).

Așezare aparținând culturii Srubnaja din care sunt cunoscute 57 negative de seceri aparținând tipului analizat. Au fost identificate după formele de turnat sau capace. Universitatea or. Voronež. Bibl.: 211, 39 și urm; 210, 30 și urm.

328-329. Formă de turnat, parțial deteriorată (29,0 x 16,5 cm), prevăzută cu negativele a două seceri (Pl. 23/328, 329). La această valvă s-a păstrat și capacul cu amprente a două seceri (Pl. 23/328a-329a). Piesele au un gradul mediu de arcuire. Spatele este arcuit. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei. Conform negativelor, mânerele nu erau evidențiate. Turnarea metalului era efectuată dinspre mâner. Dimensiunile aproximative: Nr. 328: L. – 27,0 cm, l. max. – 4,5 cm.; Nr. 329: L. – 26,5 cm, l. max. – 4,5 cm. Forma de turnat a fost utilizată, ambele negative și capacul poartă urme de ardere. Bibl.: 210, 30. Fig. 9/1.

330-331. Fragmentul unei forme de turnat dreptunghiulare (13,5 x 17,0 cm) prevăzută cu negativele a două seceri (Pl. 23/330, 331). Spatele secerilor este îngroșat, se îngustează spre mâner, unde se aflau canalele de la turnare. Bibl.: 210, 30. Fig. 9/4.

332-334. Fragmentul unei forme de turnat (16,0 x 17,5 cm) cu negativele a trei seceri (Pl. 23/332-334). Spatele secerilor era arcuit și îngroșat puțin spre partea de mijloc. Canalele de la turnare probabil se aflau la capetele mânerelor. Bibl.: 210, 34. Fig. 11/5.

335-337. Valvă de formă de turnat, dreptunghiulară (L. – 28,0 cm, l. – cca. 19,0 cm), cu negativele a trei seceri (Pl. 24/335-337). La toate cele trei seceri canalele de la turnare sunt situate la capătul mânerelor. La două seceri, Nr. 335 și 336, lamele sunt slab arcuite, iar la Nr. 337 aproape dreaptă. Mânerele nu sunt delimitate de lame. Dimensiunile: Nr. 336: L. – 26,5 cm; Nr. 337: L. – 25,5 cm, l. max. – 4,5 cm. Bibl.: 210, 34. Fig. 11/1.

338-339. Capac de lut ars (27,5 x 14,0 cm), de la formă de turnat, prevăzută pentru turnarea a două seceri arcuite (Pl. 24/338, 339). Conturul secerilor este redat de arsura și scrumul rămas pe suprafața capacului. Dinspre mâner sunt vizibile două canale pentru turnarea metalului. Dimensiunile aproximative: Nr. 338: L. – 26,0 cm, l. max. – 4,8 cm; Nr. 339: L. – 27,5 cm, l. max. – 4,8 cm. Bibl.: 210, 30. Fig. 9/5.

340-342. Fragmentul unei forme de turnat (9,0 x 16,5 cm) pentru turnarea a trei seceri (Pl. 24/340-342). S-au păstrat numai părțile negativelor care redau vârfulurile lamelor, după acestea secerile aveau spatele lamelor îngroșat. Bibl.: 210, 32. Fig. 11/4.

343-344. Fragmentul unei forme de turnat (7,5 x 8,3 cm). S-au păstrat negativele cu vârfulurile lamelor de la două seceri (Pl. 24/343, 344). Bibl.: 210, 34. Fig. 12/2.

345-346. Fragmentul unei forme de turnat (14,5 x 7,5 cm) cu negativele a două (?) seceri arcuite (Pl. 24/345, 346). Bibl.: 210, 30. Fig. 10/3.

347-348. Formă de turnat fragmentată în mai multe bucăți (aproximativ 27,5 x 18,0 cm) cu negativele a două seceri (Pl. 25/347, 348). Judecând după negativul mai bine păstrat, se poate conchide că secera avea spatele îngroșat, arcuit și vârful lamei rotunjit. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei. Ciotul de la turnare este amplasat la capătul mânerului. Bibl.: 210, 30. Fig. 10/1.

349-350. Două fragmente care, după datele menționate de A. D. Prjakhin, ar constitui o formă de turnat întreagă. Ținând cont de aceste fragmente, forma era prevăzută pentru turnarea a două seceri (Pl. 25/349, 350). Secerile aveau grad mediu de arcuire și spatele arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârfulurile rotunjite ale lamelor. Mânerele sunt evidențiate și spatele este îngroșat. Turnarea metalului se efectua dinspre mânere. Bibl.: 210, 30. Fig. 10/2.

351-353. Fragmentul unei forme de turnat (19,0 x 12,2 cm) cu negativele a trei seceri cu grad scăzut de arcuire (Pl. 25/351-353). Două din ele (Nr. 351, 352) au spatele îngroșat. Bibl.: 210, 30 și urm. Fig. 11/2.

354-356. Fragmentul unei forme de turnat (23,7 x 15,0 cm) cu negativele a trei seceri (Pl. 25/354-356). Cele trei seceri au grad scăzut de arcuire. Una din ele, Nr. 356, are lama aproape dreaptă. La toate exemplarele spatele este îngroșat și arcuit. Mânerul nu sunt evidențiate, cioturile de la turnare se află la capătul mânerelor. Bibl.: 210, 34. Fig. 12/1.

357-359. Formă de turnat fragmentată puternic (25,5 x 15,0 cm). Prevăzută pentru turnarea a trei seceri cu grad scăzut de arcuire (Pl. 26/357-359). La toate piesele spatele este arcuit și îngroșat. Cioturile de la turnare, probabil, erau amplasate la capătul mânerelor. Bibl.: 210, 32. Fig. 11/3.

360-361. Capac întreg (26,0x12,0 cm) cu amprente a două seceri. Conturul secerilor este redat de scrumul depus în urma turnării metalului (Pl. 26/360, 361). Judecând după amprente rămase, secerile aveau un grad scăzut de arcuire și spatele arcuit, asimetric. Cioturile de la turnare sunt situate la capătul mânerului. Dimensiunile aproximative: Nr. 360: L. – 24,0 cm, l. max. – 4,5 cm; Nr. 361: L. – 25,8 cm, l. max. – 4,3 cm. Bibl.: 210, 30. Fig. 9/6.

362-364. Fragmentul unui capac de formă de turnat (20,0 x 18,0 cm) cu amprente a trei seceri. Conturul secerilor este redat de scrumul rămas în urma turnării metalului (Pl. 26/362-364). Piesele aveau spatele arcuit și vârfulurile lamelor rotunjite. Bibl.: 211, 59. Fig. 12/2.

365. Fragment de formă de turnat (10,0 x 9,5 cm) cu negativul mânerului unei seceri (Pl. 26/365). Ciotul de la turnare este amplasat la capătul mânerului. Bibl.: 211, 59. Fig. 12/4.

366. Fragmentul unei forme de turnat (10,0 x 9,5 cm) cu negativul mânerului unei seceri (Pl. 26/366). Bibl.: 211, 59. Fig. 12/5.

367-368. Fragmentul unui capac de formă de turnat (16,0 x 7,5 cm) cu amprente a două seceri, redat de scrumul rămas în urma turnării metalului (Pl. 26/367, 368). Bibl.: 210, 35. Fig. 12/3.

369-371. Fragmentul unui capac de formă de turnat (8,5 x 17,0 cm) cu amprente a trei seceri, redat de scrumul rămas în urma turnării metalului (Pl. 27/369-371). Bibl.: 211, 59. Fig. 12/3.

372-376. Patru fragmente de forme de turnat cu negativele a cinci seceri. Conform datelor prezentate de A. D. Prjakhin și A. S. Savrasov, aceste seceri reprezintă piese nefinisate (Pl. 27/372-376). Bibl.: 211, 61 și urm. Fig. 13/1-4.

377-381. Cinci fragmente de forme de turnat, cu contur și dimensiuni diferite (Pl. 27/377-381). Fiecare din aceste forme erau prevăzute pentru turnarea uneia sau poate a două seceri. Conform datelor prezentate de autorul publicației, acestea purtau urme de utilizare secundară probabil ca șlefuitoare. Bibl.: 211, 61 și urm. Fig. 13/5, 7-9, 12.

382-383. Două valve de tipare pentru turnarea a două seceri (Pl. 28/382, 383). S-a păstrat jumătate din mărimea normală (lățimea max. – 15,5 cm). Secerile au spatele slab arcuit și puțin îngroșat. Mânerul nu este delimitat de lamă. Cioturile de la turnare sunt

amplasate la capătul mânerului. Valva-capac este fragmentată puternic, cu amprente de scrum de pe urma turnării metalului (Pl. 28/382a, 383a). Bibl.: 210, 30. Fig. 9/2.

384-385. Fragment de formă de turnat (L. – 21,7 cm) (Pl. 28/384, 385). Prevăzută pentru turnarea a două seceri. Judecând după negativul mai bine păstrat, secera avea un grad scăzut de arcuire, spatele arcuit și îngroșat. Ciotul de la turnare este amplasat la capătul mânerului. Bibl.: 210, 30. Fig. 9/3.

În afară de aceasta au fost descoperite câteva valve nefinisate și fragmente de capace de forme de turnat, care posibil erau utilizate pentru producerea secerilor. Bibl.: 210, 34 și urm.

386. Borovskoe, or. Voronež, reg. Voronež, Rus. (Harta 2. G 12. 386).

Un mic fragment de formă de turnat cu negativul părții mediane a secerii (Pl. 28/386). Provine dintr-o așezare din epoca bronzului. Dimensiunile fragmentului: 4,0 x 3,3 cm. Universitatea or. Voronež. Bibl.: 215, 98. Fig. 3/4.

387-388. Pravort, r-nul Starooskol'sk, reg. Belgorod, Rus. (Harta 1. H 11. Pv).

Fragmentul unei forme de turnat din lut ars (18,5 x 8,9 cm) descoperită într-o așezare din epoca bronzului. S-au păstrat fragmente din negativele a două seceri cu mânerele evidențiate și cioturile de la turnare la capetele acestora (Pl. 28/387, 388). Universitatea or. Voronež. Bibl.: 215, 98 și urm. Fig. 3/1.

389-391. Proval'e, r-nul Sverdlovsk, reg. Lugansk, Ukr. (Harta 1. L 12. Pl).

Într-o așezare aparținând bronzului târziu a fost descoperit un fragment de valvă cu negativul unei seceri (Nr. 389) și două fragmente (Nr. 390, 391) de capace de la forme de turnat. Muz. de Ist. or. Lugansk. Bibl.: 229.

389. Fragmentul unei forme de turnat (15,0 x 8,0 cm) cu negativul părții mediane a unei seceri (Pl. 28/389). Judecând după partea păstrată, secera avea spatele arcuit. Pe partea exterioară a valvei este executat un ornament geometric. Pe margine este trasată o linie în zigzag. Bibl.: 229, Pl. 15/27.

390-391. Două fragmente de capace de la forme de turnat, probabil pentru turnarea secerilor (Pl. 28/390, 391). Partea interioară a capacelor este plată, cea exterioară bombată. Pe suprafața s-au păstrat ornamente geometrice. Dimensiunile: 7,0 x 6,5 cm și 6,0 x 5,3 cm. Inedite.

392-394. Ufa – oraș, Baškortostan, Rus. (Harta 1. C, D 21. Uf).

Într-o așezare sezonieră aparținând culturii Srubnaja (Zatonskaja III) a fost descoperit fragmentul unei forme de turnat din șist de culoare verde. Pe una din valve se află negativul unei plăci bombate, pe cealaltă negativele a trei seceri (Pl. 29/392-394). Dimensiunile formei: L. – 10,0 cm, l. – 15,0 cm. S-au păstrat numai negativele mânerelor. Secerile aveau mânerele evidențiate, iar cioturile de la turnare se aflau la capete. Universitatea or. Ufa. Bibl.: 202, 105. Fig. 1/4.

395-396. Usovo Ozero, r-nul Krasnolimanskij, reg. Lugansk, Ukr. (Harta 1. K 12. UO).

Formă de turnat de lut ars (10,0 x 8,0 cm) descoperită într-o așezare aparținând epocii bronzului târziu. S-au păstrat negativele a două seceri (Pl. 28/395, 396) care aveau ciotul de la turnare comun, ciotul era amplasat la capătul mânerului. Inst. de Arh. or. Kiev. Bibl.: 101, 63. Fig. 14/4.

397-398. Voronež – GRES, reg. Voronež, Rus. (Harta 1. F, G 12. VG).

Două fragmente de tipare de lut ars descoperite într-o așezare aparținând epocii bronzului târziu. S-au păstrat negativele de la două lame de seceri (Pl. 29/397, 398). Dimensiunile formelor: 8,0 x 7,0 cm și 11,0 x 9,0 cm. Locul de păstrare necunoscut. Bibl.: 215, 98. Fig. 3/2, 3.

Răspândire

Secerile de tip Ibrakaevo sunt răspândite în zonele de stepă și silvostepă, de la Ural până la Nipru (Harta 6; 7). Este semnificativ, cu o singură excepție, acestea nu se întâlnesc la est de Ural. Cea mai mare densitate o constatăm în zona de silvostepă pre-uralică și în zona Volga Mijlocie. După cum s-a menționat, aici predomină secerile de dimensiuni mari ale primei variante (Harta 6/1). În zona Niprului și mai ales pe Volga Inferioară aceste seceri practic nu sunt întâlnite. În această zonă se identifică mai ales seceri cu grad mediu de arcuire sau varianta a doua (Harta 6/2). Un număr neînsemnat de astfel de piese se găsesc pe Niprul Inferior. Ne atrage atenția densitatea mare a formelor de turnat ale pieselor menționate (Harta 6; 7), întâlnite mai ales în zona Donului Mijlociu (Mosolovo ș.a.).

Secerile de dimensiuni mici – varianta a treia – se localizează în raioanele de silvostepă ale Niprului Mijlociu (Harta 6/3).

Datare

Ținând cont de descoperirile din complexe din zona pre-uralică, zona Volgăi și Donului Mijlociu, secerile de tip Ibrakaevo se datează în perioada a II (1600-1400) (Fig. 1; 2). Acestea nu este exclus să fi apărut încă de la sfârșitul perioadei I. Asupra acestui lucru ne informează conținutul depozitului de la Erykla (Pl. 103A/7) și descoperirea unui fragment de seceră în mormântul cu elemente de tip Pokrovsk din necropola Savel'evsk (Nr. 321). Cu toate acestea, se poate presupune că o anumită parte din aceste seceri continuă să fie utilizate și către începutul perioadei a III-a. Aceasta supoziție este confirmată de depozitul din Niznekudriučenskaja (Nr. 270) și posibil, depozitul de la Staro-Bykovo (Pl. 104A/3).

Apartenență culturală

Ținând cont de descoperirile din complexe (necropole și, în special, așezări) secerile de tip Ibrakaevo au aparținut mai ales populației culturii Srubnaja. Rămâne neclară apartenența culturală a secerilor variantei a treia, sau variantei Nipru Mijlociu. În acest areal, monumente de tip Srubnaja aproape că nu sunt cunoscute.

Origine

Originea secerilor analizate nu este clară. Ținând cont de dezvoltarea cultural-istorică generală, se poate presupune că originea lor s-ar afla în secerile primei perioade (tipul Beregovka).

Funcție

După cum s-a menționat secerile variantei pre-uralice se disting prin dimensiuni mari 30,0-36,5 cm. Datorită dimensiunilor este posibil ca aceste unelte să fi fost folosite drept coase. Probabil, erau utilizate mai ales la cositul fânului și nu pentru recoltarea cerealelor. Drept seceri erau utilizate prioritar piesele variantei a doua, Volga-Don. Cât despre secerile variantei Nipru Mijlociu sunt atât de mici încât, probabil, erau utilizate pentru tăierea spicelor de cereale.

Ne atrage atenție variabilitatea dimensiunilor secerilor, care probabil este determinată nu numai de modul de gospodărire regională, ci și de apropierea sau depărtarea de focarele de producere. Astfel, secerile de dimensiuni mari, ale primei variante, se localizează în zonele din apropierea zăcămintelor pre-uralice de cupru. Cartografierea lor ne arată (Harta 6/1-3) că pe măsură ce ne îndepărtăm de principalele zăcăminte de cupru dimensiunile secerilor scad treptat. În cea mai îndepărtată regiune, Niprul Mijlociu, se întâlnesc seceri cu dimensiunile cele mai mici.

2.2. Seceri de tip Derbeden' (Nr. 399-466; Harta 8)

În acest tip sunt încadrate secerile care se disting printr-o lamă lată (de la 5,0 cm până la 8,0 cm) și slab arcuită (înălțimea arcului curburii lamei de la 0 până la 2 cm) (Fig. 8/II). Toate au spatele asimetric. Lățimea maximă se află spre vârful lamei rotunjit al lamei, și doar la piesele uzate puternic vârful lamei este ascuțit. Marginea spatelui este de obicei îngroșată, însă niciodată nu capătă forma unei nervuri.

În multe cazuri lamele acestor seceri sunt curbate longitudinal și transversal. Cârlișele sunt de dimensiuni mici și mari, acestea sunt delimitate printr-o curbare slabă (20%) sau printr-o treaptă (80%). Marginea lamei este prelucrată prin batere și ascuțită pe una sau pe ambele părți. Dimensiunile acestora variază de la 16,0 până la 30,0 cm, iar lățimea lamei de la 5,0 până la 8,0 cm. Greutatea secerilor variază de la 170 g. până la 330 g.

Spre deosebire de alte tipuri, secerile de tip Derbeden', sunt răspândite, mai ales, de la Nipru până la Enisei. Din punct de vedere cantitativ acestea cedează locul secerilor de tip Ibrakaevo. Am analizat 68 de seceri: 37 din depozite, 18 din descoperiri izolate și cinci din așezări. Se cunosc de asemenea opt negative de tipare. Trei forme de turnat cu cinci negative provin din depozite, două forme provin din descoperiri izolate și una dintr-o așezare.

Secerile puse în discuție au fost evidențiate și descrise de B. G. Tikhonov (232, 68, 69). Unii autori au acceptat definiția propusă de B. G. Tikhonov, alții le-au numit de tip Kabakovo-Derbeden' (251; 243).

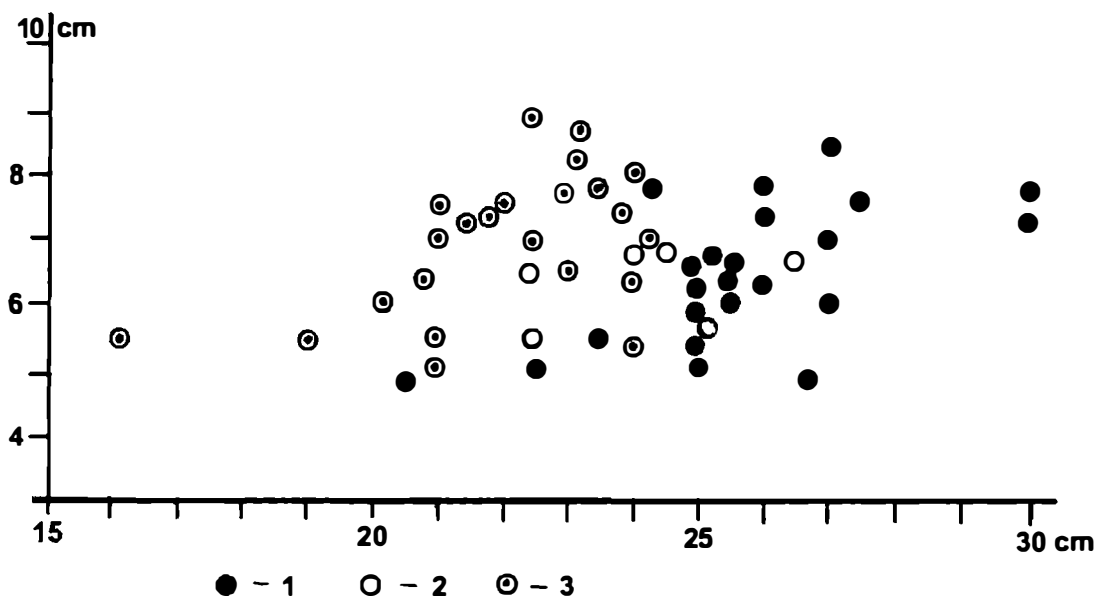

Fig. 11. Gruparea de seceri a tipului Derbeden' conform corelației lățimii lamei (pe verticală) și lungimii maxime (pe orizontală). 1 – varianta Derbeden'; 2 – varianta intermediară Derbeden'-Kobakovo; 3 – varianta Kobakovo.

După cum s-a menționat, aceste seceri se caracterizează prin variabilitatea lungimii pieselor. Acest lucru este confirmat și de graficul corelării lungimii maxime și a lățimii lamei (Fig. 11). Mai mult decât atât, după cum reiese din această corelație, distribuția secerilor de diferite dimensiuni este dependentă de teritoriul originar (Fig. 12). Este evident că secerile provenite din zona estică sunt de dimensiuni mai mari decât cele de pe teritoriul Ucrainei. Pe baza acestor date pot fi evidențiate două variante. Prima variantă a secerilor estice, numită și varianta Derbeden', include piese (Fig. 11/1; 12/1) cu lungimea de 25,0-30,0 cm și lățimea lamei de 5,0-8,5 cm. Spre deosebire de

aceasta, varianta a doua – Kobakovo – include seceri cu lungimea de la 19,0 cm până la 25,0 cm și lățimea lamei de la 5,0 cm până la 8,0 cm (Fig. 11/3; 12/3). În afară de aceste diferențe, secerile variantei Derbeden' au întotdeauna cârligul de dimensiuni mici, în timp ce la secerile variantei Kobakovo cârligul este de dimensiuni mai mari. Se poate constata și faptul că aproape toate secerile variantei Kobakovo au un prag care delimitează cârligul de mâner. La rândul ei, cartografierea indică o delimitare teritorială clară (Harta 8/1, 3) între secerile variantei Derbeden' și cele ale variantei Kobakovo. Oarecum convențional poate fi evidențiată și o a treia variantă care cuprinde zona Donului și un teritoriu intermediar (Harta 8/2). Puținele seceri ale acestei variante intermediare, Derbeden'-Kobakovo, conform indicilor metrici îmbină elementele Derbeden' și Kobakovo (Fig. 11/2; 12/2).

	15	17	19	21	23	25	27	29	31 cm
1		0	1	1	3	12	4	2	0
2			0	2	2	2	0		
3	1	0	3	10	9	0			

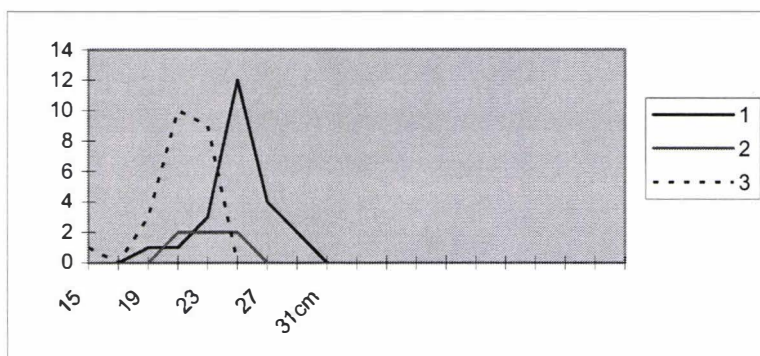
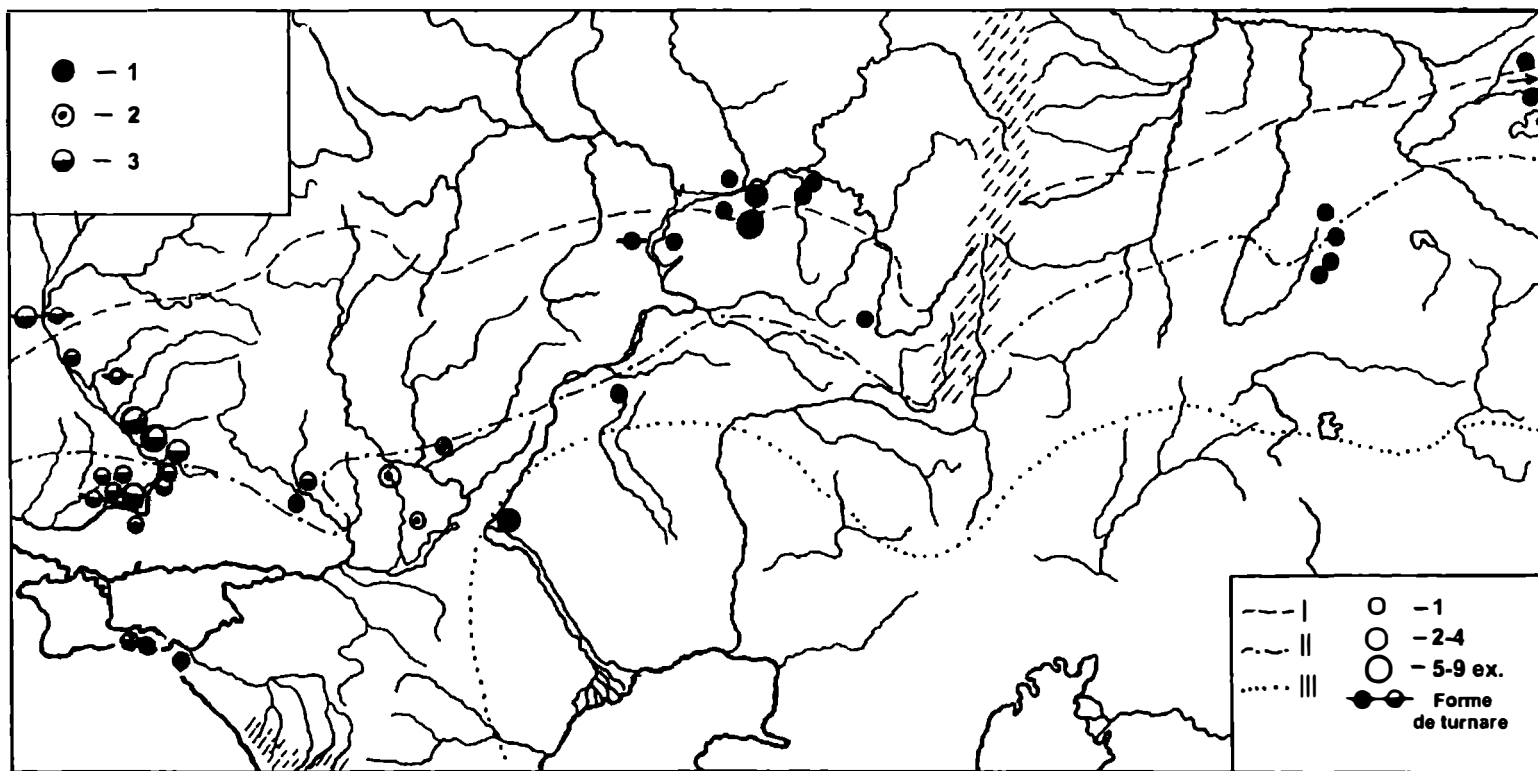

Fig. 12. Distribuția statistică a secerilor de tip Derbeden' conform lungimii maxime (conform datelor din Fig. 11). 1 – varianta Derbeden'; 2 – varianta intermediară Derbeden'-Kobakovo; 3 – varianta Kobakovo.

Varianta Derbeden' (Nr. 399-426; Harta 8/1)

Trăsăturile caracteristice ale acestei variantei sunt: dimensiuni mari (L. max. de la 25,0 până la 30,0 cm. (Fig. 11/1; 12/1), cârligul relativ mic și curbura slab evidențiată la trecerea de la mâner spre cârlig. Au fost înregistrate 27 seceri aparținând acestei variante. Dintre acestea 13 provin din depozite (Nr. 400, 402, 405-410, 412-414, 421, 422), trei din așezări (Nr. 403, 417, 419), iar restul din descoperi izolate (Nr. 399, 401, 404, 411, 415-417, 420, 423-425). Este cunoscută și o formă de turnare descoperită întâmplător (Nr. 426).

Harta 8. Răspândirea secerilor de tip Derbeden'. 1 – varianta Derbeden'; 2 – varianta intermediară Derbeden'-Kobakovo; 3 – varianta Kobakovo.

399. Ajtugan, r-nul Meleuz, Baškortostan, Rus. (Harta E 21, 22. 399).

Descoperire izolată. Seceră cu spatele arcuit, asimetric și lama aproape dreaptă (Pl. 29/399). Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Mânerul este delimitat de lamă printr-o curbura slabă, iar capătul mânerului are formă de cârlig. A fost prelucrată prin batere și ascuțire, utilizată. L. – 30,0 cm, l. max. – 7,7 cm. Locul păstrării necunoscut. Bibl.: 201, 58. Fig. 45, 5; 204, 78. Fig. 50/3.

400. Aleksaškino, fostul uezd Novouzensk, gub. Samara, Rus. (Harta 2. G 17, 18. 400).

Fragment de seceră ce provine dintr-un depozit. S-a păstrat numai mânerul. Judecând după acesta, secera avea spatele arcuit și lama slab curbată, capătul mânerului era în formă de cârlig îndoit în sus (Pl. 29/400). Secera este arcuită în secțiune longitudinală. Secțiunea transversală este triunghiulară. A fost prelucrat prin batere și ascuțire, lama are știrbituri. L. fragmentului – 14,5 cm, l. max. – 5,3 cm. Locul păstrării necunoscut. Arhiva IIMC. Dosarul 99. Inedit.

401. Bannoe Ozero, or. Slavjanogorsk, r-nul Slavjanogorsk, reg. Doneck, Ukr. (Harta 2. K 11. 401).

Descoperire izolată. Seceră cu lama puțin curbată, spatele arcuit și asimetric (Pl. 29/401). Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig. Spatele este îngroșat. Secțiunea spre mâner este triunghiulară, iar spre vârful lamei concavă, slab arcuită. Prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 24,5 cm, l. max. – 6,8 cm. Muz. de Ist. or. Slavjanogorsk. Bibl.: 95, 36 și urm. Fig. 44/4 (211).

402. Batarejka, r-nul Temriuk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 10. Bt).

Provine dintr-un depozit care includea numeroase piese (Pl. 113, 9). Seceră, lama este slab arcuită, spatele este arcuit și simetric (Pl. 29/402). Vârful lamei este rupt. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. De-a lungul spatelui se observă două rânduri de creștături ovale. Secțiunea este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 25,0 cm, l. max. – 5,7 cm. GIMR. Bibl.: 224, 148. Fig. 1/12; 2, 7; 47, 68. Taf. 7, 33.

403. Batrak, r-nul Bakaly, Baškortostan, Rus. (Harta 2. C 20. 403).

Descoperire provenită dintr-o așezare din bronzul târziu. Fragment de seceră cu spatele slab arcuit și lama aproape dreaptă (Pl. 29/403). Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. fragmentului – 14,7 cm. l. max. – 5,5 cm. Inst. Ped. or. Ufa. Bibl.: 201, 50, 58. Fig. 45/3; 204, 78. Fig. 50/9.

404. „Čistopol’” – muzeu, r-nul Čistopol’, Tatarstan, Rus. (Harta 2. D 19. 404).

În colecția muzeului de istorie din or. Čistopol’ se păstrează o seceră, care, probabil, provine de pe actualul teritoriu al Tatarstanului. Secera are dimensiuni mari, lama puțin curbată și spatele arcuit, asimetric (Pl. 29/404). Arcuirea și lățimea maximă

se află spre vârful lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere și ascuțire. L. – 30,0 cm, l. max. – 7,2 cm. Muz. de Ist. or. Čistopol'. Bibl.: 169, 60. Fig. 9/7.

405-410. Derbeden', r-nul Al'met'evsk, Tatarstan, Rus. (Harta 1. D 19. Dr).

Șase seceri provin dintr-un depozit datat în bronzului târziu (Pl. 104B/8-12). Muz. de Ist. or. Ufa. Inv. 3045. Bibl.: 111, Pl. VII, 1-4; 232, 69. Pl. 20, 4, 6; 242, 64. Fig. 54/1-5; 151, Nr. 106; 169, 58 și urm. Fig. 7/1-6.

405. Seceră cu lama dreaptă și spatele arcuit, asimetric (Pl. 29/405). Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama este uzată puternic. L. – 27,0 cm, l. max. – 6,0 cm.

406. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 30/406), vârful lamei este mai lat. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 27,0 cm, l. max. – 7,0 cm.

407. Asemănătoare cu cea precedentă, însă, probabil, vârful lamei este rupt (Pl. 30/407). Secțiunea este triunghiulară, arcuită slab în secțiune transversală. L. – 25,0 cm, l. max. – 6,5 cm.

408. Asemănătoare cu piesele precedente (Pl. 30/408). Secțiunea este triunghiulară. L. – 25,5 cm, l. max. – 6,5 cm.

409. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 30/409). Vârful lamei este rotunjit. Secțiunea este concavă, puțin curbată. Prelucrată prin batere, ascuțită, marginea lamei uzată. L. – 25,5 cm, l. max. – 6,5 cm.

410. Seceră asemănătoare cu cea precedentă (Pl. 30/410), dar cu dimensiuni mai mari. L. – 26,0 cm, l. max. – 7,2 cm.

411. Grjaznukha, reg. Ul'janovsk, Rus. (Harta 2. D 18. 411).

Descoperire izolată. Seceră masivă cu lama dreaptă. Spatele este arcuit, asimetric (Pl. 30/411). Lățimea maximă se află spre vârful lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig. În secțiune transversală lama este puțin curbată. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 26,0 cm, l. max. – 7,8 cm. Muz. de Ist. or. Ul'janovsk. Inv. 6346. Bibl.: 225, 96. Fig. 58/6; 112, 69. Pl. 12/5.

412-414. Karmanovo, r-nul Zainsk, Tatarstan, Rus. (Harta 1. C 20. Kn).

Trei seceri ce provin dintr-un depozit din epoca bronzului târziu. Depozitul a fost descoperit într-o așezare. Muz. de Ist. or. Kazan'. Bibl.: 205, 34. Fig. 3, 1-3; 169, 56. Fig. 5/1, 2.

412. Seceră cu lama puțin deformată și spatele arcuit (Pl. 30/412). Lățimea maximă se află spre vârful ascuțit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară, masivă la mâner și se micșorează spre vârful lamei. Lama este deteriorată transversal. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,0 cm, l. max. – 6,3 cm.

413. Seceră de dimensiuni mari, cu lama aproape dreaptă, spatele arcuit și asimetric (Pl. 30/413). Lățimea maximă se află spre vârful lamei. Capătul mânerului are

formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Lama se îngustează spre vârful lamei. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 27,0 cm, l. max. – 8,4 cm.

414. Seceră, asemănătoare, însă lama este mai îngustă și mânerul este delimitat clar de lamă (Pl. 30/414). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 26,8 cm, l. max. – 4,8 cm.

415. Kerč', reg. Krym, Rus. (Harta 2. O 10. 415).

Seceră, locul și condițiile de descoperirii sunt incerte. Are lama slab arcuită, spatele arcuit și asimetric (Pl. 30/415). Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Mânerul este delimitat de lamă printr-o curbura, capătul mânerului are formă de cârlig. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 24,0 cm, l. max. – 5,3 cm. Muz. de Arh. or. Odessa. Inv. 46 215. Bibl.: 174, 83. Fig. 1/2.

416. Kolbinskij Khrebet I, reg. Kazahstanului de Nord, Kaz. (Harta 2. A, B 29, 30. 416).

Conform inventarului Muzeului de Istorie secera a fost descoperită în timpul lucrărilor de extragere a minereului din mina Saenko. Lama este deteriorată puternic. Cârligul este rupt. Mânerul este prevăzut cu orificiu de la turnare. Spatele este slab arcuit (Pl. 30/416). Prelucrată prin batere. L. – cca. 26,0 cm, l. max. – circa 6,3 cm. GIMR. Inv. 44 155. Bibl.: 239, 21. Pl. LXIII, 6; 92/20. Fig. 20/49.

417. Kosye Loski, r-nul Șaranovo, reg. Krasnojarsk, Rus. (Harta 2. B 27. 417).

Seceră, descoperită într-o așezare. Are lama aproape dreaptă și spatele arcuit, asimetric (Pl. 30/417). Secțiunea lamei este triunghiulară. Cârligul este delimitat de lamă printr-o arcuire. Lama este prelucrată prin batere și este ascuțită pe o parte. L. – 24,3 cm, l. max. a lamei – 7,7 cm. IIMC. Inedită.

418. „Minusinsk”, reg. Krasnojarsk, Rus. (Harta 2. B, C 27. 418).

Seceră, locul descoperirii incert, cunoscută după colecția I. P. Kuznecov. Provine, probabil, de pe teritoriul depresiunii Minusinsk. Seceră cu lama aproape dreaptă, spatele arcuit, asimetric (Pl. 31/418). Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 27,2 cm, l. max. – 7,5 cm. Ermitaj, St. Petersburg. Inv. 1286-59 (Colecția I. P. Kuznecov din Krasnojarsk). Bibl.: 131, 73. Pl. 9/3.

419. Nižne-Ibrakaevo, r-nul Sterlibașevo, Baškortostan, Rus. (Harta 2. C 20. 419).

Seceră, provine dintr-o așezare sezonieră din epoca bronzului târziu. Piesă cu lama aproape dreaptă și spatele arcuit, asimetric (Pl. 31/419). Lama se îngustează spre mâner, capătul acestuia are formă de cârlig care este rupt. Seceră cu secțiunea transversală triunghiulară, arcuită în secțiune longitudinală. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,5 cm, l. – 5,0 cm. Inst. Ped. or. Ufa. Bibl.: 201, 58. Fig. 45/4; 203, 78. Fig. 50/8.

420. Omarskij Počinok, r-nul Mamadyș, Tatarstan, Rus. (Harta 2. C 18. 420).

Probabil, descoperire izolată. Seceră cu lama slab arcuită, spatele arcuit, asimetric (Pl. 31/420). Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară.

Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – cca. 25,0 cm, l. max. – 5,0 cm. Muz. de Ist. or. Kazan'. Bibl.: 232, 68. și urm. Pl. XX/9; 242, 64. Fig. 54/7.

421-422. Primorsk, r-nul Bykovo, reg. Volgograd, Rus. (Harta 1. K 16. Pk).

Două seceri dintr-un depozit, în care, conform datelor oferite de descoperitori, se mai aflau încă șase seceri asemănătoare. Muz. de Ist. or. Volgograd. Bibl.: 220, 119 și urm.

421. Seceră cu lama slab arcuită, spatele arcuit, asimetric (Pl. 31/421). Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful ascuțit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secera este arcuită în secțiune longitudinală și în secțiune transversală. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,0 cm, l. max. – 5,8 cm.

422. Seceră cu lama arcuită slab, spatele este arcuit, asimetric (Pl. 31/422). Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Vârful lamei este ascuțit. Secera este puțin curbată în secțiune longitudinală și în secțiune transversală. Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama este uzată puternic și știrbită. L. – 25,0 cm, l. – 5,5 cm.

423. Sary-Ozek, reg. Kazahstanului de Nord, Kaz. (Harta 2. B 30. 423).

Fragment de seceră, descoperit întâmplător. Judecând după fragmentul păstrat, secera avea lama aproape dreaptă (Pl. 31/423). Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus, apropiat de spatele piesei. Probabil cârligul nu a fost obținut în urma prelucrării prin batere, ci în urma turnării. L. fragmentului – cca. 12,5 cm, l. max. – 5,5 cm. GIMR. Bibl.: 92, 20 și urm. Fig. 20/50.

424. Stepnjak I, reg. Kazahstanului de Nord, Kaz. (Harta 2. C 30. 424).

Seceră descoperită la o mină de aur. Seceră de dimensiuni mari cu lama dreaptă și spatele arcuit, asimetric (Pl. 31/424). Lățimea maximă se află pe arcuirea maximă a spatelui. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secera este curbată în secțiune transversală și în secțiune longitudinală. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,5 cm, l. max. – 6,0 cm. Ermitaj, St. Petersburg. Inv. 17092/8. Bibl.: 238, 148. Fig. 3/5.

425. Stepnjak II, reg. Kazahstanului de Nord, Kaz. (Harta 2. C 30. 425).

Descoperire izolată. Seceră cu vârful lamei deteriorat (Pl. 31/425). Are lama aproape dreaptă, spatele arcuit și asimetric. Spatele lamei este unilateral curbat. Secțiunea lamei este triunghiulară. Capătul mânerului are formă de cârlig. În secțiune longitudinală este puțin arcuită. L. fragmentului – 22,2 cm, l. max. – 6,7 cm. Muz. de Antrop. și Etnog., St. Petersburg. Inv. 5583/1. Inedită.

Forme de turnat (Nr. 426)

426. Ul'janovsk, or. și reg. Ul'janovsk, Rus. (Harta 1. E 17. Un).

Formă de turnat de piatră, descoperită întâmplător pe malul râului Volga. Dimensiunile (21,5 x 13,0 x 6,5 cm). Sunt executate negativele a patru seceri; două pe o parte (Pl. 38/426, 506, 487, 507) și două pe cealaltă. Unul dintre negative este prevăzut pentru turnarea secerilor variantei analizate (Pl. 31/426). În negative erau turnate seceri

cu lama ușor arcuită, spatele arcuit, asimetric. Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Turnarea metalului era efectuată dinspre mâner. Negativul poartă urme de ardere, a fost utilizată. L. negativului – 20,5 cm, l. max. – 4,7 cm. Muz. de Antrop. Universitatea Moscova. Inedită.

Varianta intermediară Derbeden'-Kobakovo (Nr. 427-431; Harta 8/2)

Evidențierea acestei variante are un caracter convențional. Se caracterizează prin trăsături mixte, specifice pe de o parte variantei descrise, iar pe de altă parte variantei următoare. Varianta intermediară este reprezentată de cinci piese, din care trei provin din depozite (Nr. 428-430), celelalte două sunt descoperite izolat (Nr. 427, 431). Sunt localizate pe Donul Mijlociu (Harta 8/2).

427. Kolotaev, r-nul Kumulženskaja, reg. Volgograd, Rus. (Harta 2. J 14. 427).

Seceră descoperită în nisip, pe malul stâng al râului Khoper, probabil cu încă două piese de metal. Secera are lama dreaptă, spatele este arcuit, asimetric (Pl. 31/427). Lățimea maximă se află spre vârful lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 23,5 cm, l. max. – 5,5 cm. Cândva se păstra în Muz. de Ist. or. Khar'kov. Inedită.

428-430. Tereškovo, r-nul Bogučary, reg. Voronež, Rus. (Harta 1. J 12, 13. Tv).

Trei seceri dintr-un depozit din epoca bronzului târziu (Pl. 106A/4-6): Muz. de Ist. or. Voronež. Bibl.: 212, 281 și urm. Fig. 1/4-6; 169, 64 și urm. Fig. 10/3, 4.

428. Seceră cu lama dreaptă și spatele arcuit asimetric (Pl. 32/428). Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secera este curbată în secțiune transversală și secțiune longitudinală. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,4 cm, l. max. – 6,5 cm.

429. Seceră identică ca formă (Pl. 32/429) cu precedentă, are însă dimensiuni mai mari. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 26,5 cm, l. max. – 6,6 cm.

430. Seceră cu lama ușor arcuită, spatele arcuit, asimetric (Pl. 32/430). Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei ascuțit și deteriorat. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secera este curbată în secțiune triunghiulară și secțiune longitudinală. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. – 24,0 cm, l. max. – 6,7 cm.

431. „Vojsko Donskoe” II, Rus. (Harta 2. K, L 13, 14. 431).

Din fosta regiune Donskaja provine o seceră, care până la revoluție se păstra în colecția P. F. Miniušskij, or. Novočerkask. Seceră cu lama ușor arcuită, știrbită, spatele arcuit, asimetric (Pl. 32/431). Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,5 cm, l. max. – 5,4 cm. Locul păstrării necunoscut. Arhiva IIMC. Dosarul IAK Nr. 166 pe anul 1891. Inedită.

Varianta Kobakovo (Nr. 432-466; Harta 8/3)

Varianta se caracterizează (Fig. 11/3; 12/3) prin dimensiuni mici (L. max. – 16,0-24,0 cm) și prin cârligul mai evoluat. În afară de aceasta, la toate secerile se remarcă o treaptă curbată amplasată la marginea mânerului unde începe cârligul. Acestei variante îi aparțin 28 de seceri, dintre care 21 provin din depozite (Nr. 432, 433, 439-452, 454-456, 458, 459) două din așezări (Nr. 436, 438) și cinci din descoperiri izolate (Nr. 434, 435, 437, 453, 457). În afară de acestea se cunosc șapte negative de la cinci forme de turnat, trei provin din depozite (Nr. 461-465), una dintr-o descoperire izolată (Nr. 460) și una dintr-o așezare (Nr. 466). Secerile acestei variante se grupează pe Niprul Mijlociu și parțial pe Niprul Inferior (Harta 8/3).

432. Blagoveščanka, r-nul Kamensko-Dneprovskij, reg. Zaporož'e, Ukr. (Harta 2. M 9. 432).

Seceră (Pl. 32/432), provine dintr-un depozit. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 23,3 cm, l. max. – 8,2 cm. Muz. de Ist. or. Zaporož'e. Bibl.: 47, 14. Taf. 4B/4.

433. Borisovka, r-nul Nikopol', reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 2. L 8. 433).

Secera face parte dintr-un mic depozit din epoca bronzului. Are lama aproape dreaptă, spatele arcuit și asimetric (Pl. 32/433). Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 16,1 cm, l. max. – 5,6 cm. Muz. de Ist. or. Kiev, Ukr. Inv. A 3635. Bibl.: 251, 33; 243, 94. Pl. XVIII/3; 47/14. Taf. 3C/1.

434. „Kherson” I, fostă gub., Ukr. (Harta 2. L 8. 434).

Locul descoperirii nu este cunoscut. Conform inventarului Muzeului de Istorie al orașului Kiev, secera a fost descoperită la frontiera dintre fostele gubernii Kherson și Ekaterinoslav. Lama este ușor arcuită, spatele arcuit, asimetric (Pl. 32/434). Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 21,0 cm, l. max. – 7,5 cm. Greutatea – 225 g. Muz. de Ist. or. Kiev. Inv. 2454. Bibl.: 251, 33; 243, 94. Pl. XVIII/ 2.

435. „Dneprovskie” – praguri I, reg. Zaporož'e, Ukr. (Harta 1. L 9. DP).

Descoperire izolată, undeva în zona pragurilor Niprului. Seceră de dimensiuni mari cu lama aproape dreaptă și spatele arcuit, asimetrică (Pl. 32/435). Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este transversal-triunghiulară, cea longitudinală este arcuită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 24,0 cm, l. max. – 8,0 cm. Greutatea – 335 g. Muz. de Ist. or. Kiev. Inv. 7434. Bibl.: 235, 14. Pl. IX/5a; 251, 32. Fig. 3/3; 243, 94. Pl. XVIII/5.

436. Il'ičovka, r-nul Krasnyj Liman, reg. Doneck; Ukr. (Harta 2. K 11. 436).

Descoperită într-o așezare pluristratigrafiată din epoca bronzului. S-a păstrat mânerul secerii fragmentat în două părți (Pl. 32/436). Ținând cont de aceste fragmente, seceră avea lama dreaptă și spatele arcuit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului 10,7 cm, l. max. 5,3 cm. Universitatea or. Doneck. – Bibl.: 243, 94. Pl. XVIII/8.

437. Kapulovka I, r-nul Nikopol', reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 2. L 8. 437).

Seceră, cunoscută după desenul lui V. A. Gorodcov. După formă și dimensiuni, probabil este asemănătoare cu piesele descrise mai sus. Se păstra în Muz. de Ist. or. Kiev. Inv. 2454. Inedită.

438. Kirovo, r-nul Lenino, reg. Krym, Ukr. (Harta 2. O 9. 438).

Descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Seceră cu lama ușor arcuită și spatele arcuit, asimetric (Pl. 32/438). Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 23,7 cm, l. max. – 7,4 cm. Muz. de Arh. or. Kerč'. Bibl.: 176, 31. Fig. 23/14.

439-444. Kobakovo, r-nul Kobeljaki, reg. Poltava, Ukr. (Harta 1. K 8. Kb).

Șase seceri dintr-un depozit aparținând epocii bronzului târziu. Muz. de Ist. or. Poltava. Bibl.: 175, 65. și urm. Fig. 13/6-11; 243, 94. Pl. XIX/4, 5, 8-11; 47, 6. Taf. 1C/1-6.

439. Seceră cu lama slab arcuită și spatele arcuit, asimetric (Pl. 32/439).

Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea mânerului este triunghiulară, iar a lamei este concavă, puțin arcuită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 24,0 cm, l. max. – 6,6 cm. Greutatea – 232 g. (Inv. A 659).

440. Seceră cu lama lată și slab arcuită, spatele arcuit, asimetric (Pl. 32/440).

Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. În lungul spatelui sunt câteva creștături rotunde. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Spre vârful lamei piesa se îngustează. Secțiunea mânerului este triunghiulară, iar a lamei este concavă, puțin arcuită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 23,2 cm, l. max. – 8,7 cm. Greutatea – 178 g. (Inv. A 661).

441. Seceră cu lama dreaptă și spatele arcuit, asimetric (Pl. 33/441).

Lățimea maximă se află spre vârful lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig. De-a lungul spatelui sunt prevăzute două rânduri de creștături alungite. Secțiunea mânerului este triunghiulară. Spre vârf lama se îngustează. Secțiunea este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 23,0 cm, l. max. – 6,5 cm. Greutatea – 232 g. (Inv. A 663).

442. Seceră cu lama slab arcuită și spatele arcuit, asimetric (Pl. 33/442).

Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig. Grosimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Secțiunea mânerului este

triunghiulară, iar a vârfului lamei concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 21,8 cm, l. max. – 7,3 cm. Greutatea – 206 g. (Inv. A 662).

443. Seceră asemănătoare ca formă cu cele descrise mai sus (Pl. 33/443). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 24,2 cm, l. max. – 7,0 cm. Greutatea 235 g. (Inv. A 660).

444. Seceră asemănătoare cu cele precedente (Pl. 33/444). L. – 20,2 cm, l. max. – 6,0 cm. Greutatea – 175,7 g. (Inv. A 664).

445-452. Labojkovka, r-nul și reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 1. K 9. Lb).

Opt seceri întregi și fragmente dintr-un depozit aparținând epocii bronzului târziu (Pl. 105/27-29). Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk. Bibl.: 243, 24; 47, 8 și urm. Taf. 2/6-13.

445. Seceră cu lama aproape dreaptă și spatele arcuit, asimetric (Pl. 33/445). Lățimea maximă se află spre vârful lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. La mijlocul lamei sunt câteva creștături. Secera este ușor arcuită în secțiune transversală și în cea longitudinală. Lama se îngustează spre vârf. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 21,5 cm, l. max. – 7,2 cm. Greutatea – 245 g. (Inv. 8620).

446. Seceră cu lama slab arcuită și spatele arcuit, asimetric (Pl. 33/446). Lățimea maximă se află spre vârful lamei. Se îngustează spre mâner. Capătul mânerului are formă de cârlig. De-a lungul spatelui sunt câteva creștături rotunjite. Grosimea secerii scade spre vârful lamei. Secera este arcuită în secțiune transversală și longitudinală. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,5 cm, l. max. – 7,0 cm. Greutatea – 300 g.

447. Seceră fragmentată în trei părți (Pl. 33/447), are lama concavă și spatele arcuit, asimetric. Lățimea maximă spre vârful lamei, capătul acesteia este rupt. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea triunghiulară este slab arcuită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 23,0 cm, l. max. – 7,6 cm. Greutatea – 250 g.

448-452. Șaptesprezece fragmente de la cel puțin cinci seceri, probabil asemănătoare ca formă cu cele descrise mai sus (Pl. 33/448-452). Greutatea totală – 750 g.

453. Lepjava I, r-nul Gel'mjazovo, reg. Čerkassy, Ukr. (Harta 1. J 7. Lp).

Descoperire izolată. Seceră cu lama slab arcuită și spatele arcuit, asimetric. Lățimea maximă spre vârful lamei (Pl. 33/453). Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Lama are secțiunea concavă, secțiunea transversală este ușor arcuită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 20,7 cm, l. max. – 6,4 cm. Greutatea – 280 g. Muz. de Ist. or. Kiev. Bibl.: 230, 142. Fig. 94/7.

454-456. Nižnjaja Khortica, r-nul și reg. Zaporož'e, Ukr. (Harta 1. L 9. NC).

Trei seceri dintr-un depozit aparținând bronzului târziu (Pl. 106 B/3-5). Muz. de Ist. or. Zaporož'e. Inedite.

454. Seceră de dimensiuni mici cu lama arcuită ușor, spatele arcuit, asimetric (Pl. 34/454). Lățimea maximă se află spre vârful lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Pe marginea spatelui sunt câteva creștături ovale. Secțiunea mânerului este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama știrbită. L. – 19,0 cm, l. – 5,6 cm.

455. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 34/455). L. – 20,5 cm, l. max. – 6,4 cm.

456. Fragment de mâner de seceră (Pl. 34/456). Judecând după acesta, lama era ușor arcuită. Capătul mânerului are formă de cârlig. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 14,5 cm, l. max. – 6,5 cm.

457. Petrovo-Svistunovo, r-nul Krasnoarmejsk, reg. Zaporož'e, Ukr. (Harta 2. L 9. 457).

Descoperire izolată. Seceră cu grad scăzut de arcuire și spatele arcuit, asimetric (Pl. 33/457). Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,0 cm, l. max. – 7,5 cm. Muz. de Ist. or. Khar'kov. Inv. 2453 (ca exponat neinventariat). Inedită.

458-459. Podgorodnoe, r-nul Novomoskovsk, reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 1. K 9. Pg).

Două seceri, condițiile de descoperire nu sunt cunoscute. Nu este exclus să provină dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk. Inedite.

458. Seceră cu grad scăzut de arcuire și spatele arcuit, asimetric (Pl. 34/458). Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Lama se îngustează spre mâner. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este concavă, slab arcuită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 23,5 cm, l. max. – 7,8 cm. Greutatea – 265 g. (Inv. 16623). Este menționată fără un loc cert de proveniență.

459. Seceră, de aceeași formă cu cele precedente (Pl. 34/459), însă de dimensiuni mai mici. L. – 21,0 cm, l. max. – 7,0 cm. (Inv. A 311). Este menționată fără un loc cert de proveniență.

Forme de turnat (Nr. 460-468)

460. Bereznjaki, r-nul Kobeljaki, reg. Poltava, Ukr. (Harta 2. J 8. 460).

Formă de turnat de piatră, condițiile de descoperire necunoscute. Dimensiunile (22,0 x 6,8 x 11,0 cm). Este executat negativul unei seceri cu grad scăzut de arcuire, spatele arcuit (Pl. 34/460). Lățimea maximă a secerii se află spre vârful ascuțit al lamei. Turnarea metalului era efectuată dinspre mâner. L. negativului – 21,0 cm, l. max. – 5,0 cm. Muz. de Ist. or. Poltava. Bibl.: 5, 30. Taf. 13/120.

461-464. Derevjannoe, r-nul Obukhov, reg. Kiev, Ukr. (Harta 1. H 6. Dv).

Două forme de turnat componente ale unui depozit. Muz. de Ist. or. Kiev. Bibl.: 5, 9, 10. Taf. 1/16c; 2/18.

461-462. Fragment de formă de turnat. Confecționată din piatră, de formă oval-dreptunghiulară (14,0 x 11,5 cm). S-au păstrat negativele cu vârful lamelor a două seceri, probabil aparținând tipului în discuție (Pl. 34/461, 462). L. negativelor – 5,0 și 7,5 cm, l. max. – 5,0 și 5,3 cm. Muz. de Ist. or. Kiev. Bibl.: 5, 10. Taf. 2/18.

463-464. Formă de turnat dreptunghiulară, L. – 14,0 cm, l. – 6,0-6,5 cm (Pl. 34/463, 464). Sunt executate două negative miniaturale de seceri cu cârlig. Cioturile de

la turnare sunt diferențiate și amplasate la vârful lamelor. Părțile mediane sunt prevăzute cu adâncituri alungite în care probabil era inclusă o bară de lut. La piesele finite, în locul de amplasare a barei, după înlăturarea acesteia, rămânea un orificiu, care permitea să fie atârmate. Acest detaliu, cât și dimensiunile miniaturale, ne permit să presupunem că aceste seceri erau purtate ca amulete. Judecând după negative, secerile aveau un grad scăzut de arcuire, spatele arcuit simetric și cârlige relativ mari. L. primului negativ – cca. 2,0 cm, celui de-al doilea – cca. 2,5 cm. Bibl.: 5, 9. Taf. 1/16c.

465. Golourov, r-nul Borispol', reg. Kiev, Ukr. (Harta 1. H 7. Gr).

Formă de turnat de piatră (Pl. 34/465) și capacul acesteia (Pl. 34/465a). Piese sunt componente ale unui depozit de forme de turnat. Forma de turnat și capacul au aceeași formă și dimensiuni (23,0 x 8,8 cm). Este executat negativul unei seceri cu lama slab arcuită și cu spatele arcuit, asimetric. Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Turnarea metalului era efectuată dinspre mâner. L. negativului – 21,0 cm, l. max. – 5,5 cm. Negativul poartă urme de ardere. Pe capac s-a păstrat amprenta secerii, redată de scrumul rămas în urma turnării metalului. Forma de turnat și capacul sunt deteriorate în câteva locuri. Muz. de Ist. or. Kiev. Bibl.: 5, 8. Taf. 1/3, 3A.

466. Kapulovka II, r-nul Nikopol', reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 2. M 8. 466).

Formă de turnat de piatră, descoperită într-o așezare din epoca bronzului târziu. Reprezintă capacul unei forme de turnat seceri, aparținând tipului în discuție (Pl. 34/466). Forma secerii este redată de scrumul rămas în urma turnării metalului. L. capacului – 22,5 cm, l. max. – 9,1 cm. Inst. de Arh., Kiev, Ukr. Bibl.: 5, 27. Taf. 12/104.

Răspândire

Secerile de tip Derbeden' sunt răspândite pe un spațiu imens în nordul Eurasiei. În est secerile de acest tip se întâlnesc până la Enisei (Nr. 417, 418), la vest sunt atestate până la Nipru și Crimeea (Harta 8). Pot fi menționate două zone cu densitatea mai mare de descoperiri. Prima, ar fi zona râului Kama și Volga Mijlocie, iar a doua Niprul Mijlociu și partea de nord a Niprului Inferior. În zona râului Kama și mai departe spre est sunt răspândite secerile variantei Derbeden' (Harta 8/1). Piese izolate sunt descoperite și în zona Volga Inferioară, în bazinul Donețului de Nord și Crimeea. Secerile variantei Kobakovo, dimpotrivă, nu depășesc la est bazinul Donului (Harta 8/3). Acest tip lipsește în zona râurilor Volga, Kama, precum și la est de Ural. Varianta intermediară Derbeden'-Kobakovo, ocupă și din punct de vedere teritorial un spațiu intermediar – Donul Mijlociu (Harta 8/2). Ținând cont de descoperirile de tipare, precum și de particularitățile locale, secerile de tip Derbeden' erau produse atât în regiunile estice, cât și în cele vestice. Se remarcă numărul mare de descoperiri de forme de turnat din zona Niprului. Este necesar să menționăm că descoperiri de seceri de acest tip se cunosc și pe cursul inferior al râului Kuban' și în Crimeea. În general, spațiul de

răspândire al secerilor de tip Derbeden' este mai mare decât cel al secerilor de tip Ibrakaevo, de care sunt legate genetic.

Datare

Datorită multiplexelor descoperiri în complexe închise – depozite de piese de metal și forme de turnat – datarea acestora nu întâmpină dificultăți. Secerile acestui tip ocupă un orizont cronologic destul de îngust, care coincide cu perioada a treia a schemei propuse 1400-1300 î. H. (Fig. 1; 2). În momentul de față lipsesc date care ar indica că aceste piese au fost utilizate înainte sau după perioada menționată. Se poate presupune că la est de Munții Ural acestea puteau exista o perioadă mai îndelungată.

Apartenență culturală

Ținând cont de răspândirea teritorială largă a acestor seceri este imposibil de admis că ele aparțineau unei singure culturi. În zona râului Kama și Volga Mijlocie aceste seceri, conform descoperirilor din așezări, aparțineau purtătorilor culturilor Čerkaskul' și Prikazanskaja. În partea de nord a Niprului Inferior, aceleași seceri pot fi atribuite etapei timpurii a culturii Sabatinovka. Apartenența culturală a secerilor de la Niprul Mijlociu rămâne incertă. La est de Munții Ural secerile de tip Derbeden', probabil, aparțineau diferitelor variante ale culturilor cu ceramică cu brăie. Răspândirea acestor piese în contexte culturale diferite, probabil, trebuie legată de anumite migrații care au avut loc în perioada a treia a bronzului târziu. Impulsul acestei migrații, probabil, a ponit din zona mijlocie a Munților Ural și din cea sudică pre-uralică.

Origine

Nu sunt îndoieli că secerile de tip Derbeden' au avut ca prototip secerile de tip Ibrakaevo. Această afirmație este confirmată de coincidența mai multor detalii morfologice, precum și de succesiunea lor cronologică. Trebuie să ținem seama că în Europa de Est arealele acestor tipuri se suprapun în mare măsură. Probabil, transformarea secerilor de tip Ibrakaevo în tip Derbeden' a avut loc în tot spațiul de stepă și silvostepă de la Ural până la Nipru. În spațiul estic aceste procese, probabil, au început ceva mai devreme. Din analiza situației generale, cultural-istorice, din perioada a treia a epocii bronzului târziu și datorită faptului că secerile variantei Derbeden' sunt răspândite până la Nipru, inclusiv Crimeea, în timp ce secerile variantei Kobakovo sunt răspândite numai pe teritoriul Ucrainei această concluzie se impune. În sfârșit, după cum s-a menționat, secerile variantei Derbeden' sunt de dimensiuni mai mari, decât secerile variantei Kobakovo. Prin analogie cu secerile variantei Ibrakaevo, răspândirea acestora, probabil, reflectă apropierea sau depărtarea de zăcămintele din Munții Ural. Probabil, centrele de producție a secerilor variantei Kobakovo erau aprovizionate cu metal din surse estice, însă ținând cont de distanțele mari, meșterii locali, probabil,

dispuneau de materie primă insuficientă. Importurile din Carpați sunt mai puțin probabile și dacă, totuși, se importa materie primă, atunci cantitățile erau neînsemnate.

Funcție

Secerile de tip Derbeden' se disting prin arcuirea neînsemnată a lamei, iar la unele seceri lama este dreaptă. De aceea, a fost emisă părerea că aceste piese erau utilizate drept *sekači* (122). Acestea puteau fi utilizate pentru tăierea ramurilor copacilor care erau folosite iarna ca nutreț. Pe de altă parte această opinie este contrazisă de faptul că majoritatea lor au o arcuire longitudinală și transversală a lamei ceea ce ar presupune mai degrabă o utilizare pentru lovire și tăiere. De aceea preferăm ipoteza că uneltele de tip Derbeden' erau utilizate pentru tăierea ierbii și a cerealelor cu paiul gros.

2.3. Seceri de tip Pereljub (Nr. 467-495; Harta 9)

În cadrul acestui tip sunt incluse secerile puternic arcuite și cu lamele late. După prima caracteristică ar fi identice cu secerile de tip Ibrakaevo, după cea de a doua s-ar apropia de tip Derbeden' (Fig. 8/III). Înălțimea arcului variază de la 3,0 la 5,0 cm, iar lățimea lamei de la 4,0 la 8,0 cm. După ultimul indiciu, o parte din secerile de tip Pereljub sunt răspândite în zona de concentrare a pieselor de tip Ibrakaevo (Fig. 8/I, III). După cum indică graficul corelativ a lungimii maxime și lățimii lamei secerilor de tip Pereljub și Ibrakaevo, aceste două tipuri se diferențiază net (Fig. 13).

Secerile tipului analizat au spatelul arcuit, asimetric. Marginea spatelului de obicei este îngroșată. La unele piese marginea spatelului este ascuțită. Lățimea maximă a lamei apare la partea mediană a piesei. Cârlițul este evident. Lama, de cele mai multe ori, în secțiune longitudinală și transversală, este arcuită. Lamele sunt turnate și ascuțite pe o parte sau pe ambele părți. L. secerilor variază de la 20,0 până la 30,0 cm. Lățimea maximă este de la 4,0 până la 8,0 cm. Greutatea: 150-350 g. S-a ținut cont de 27 piese și două forme de turnare cu negativele a două seceri aparținând acestui tip. Predomină descoperirile din depozite, 19 exemplare (Nr. 470-484, 489, 492-?, 493-494), piese izolate sunt 7 (Nr. 467-469, 485, 486, 488) iar două provin din așezări (Nr. 490, 491). Una din formele de turnat provine dintr-o descoperire întâmplătoare (Nr. 487), iar a doua a fost găsită într-o așezare (Nr. 495).

Secerile menționate nu erau încadrate într-un tip aparte. Ele erau atribuite fie tipului Ibrakaevo (242), fie tipului Derbeden' (232, 68, 69; 251; 243). După cum s-a menționat mai sus, corelația indicilor metrici permite încadrarea acestor seceri într-un tip distinct.

Ca și în cazul tipurilor Ibrakaevo și Derbeden' secerile în discuție sunt încadrate în câteva variante. Graficul corelativ (Fig. 14) care reflectă relația dintre lungimea maximă și lățimea lamelor, ca și răspândirea teritorială, permite evidențierea a două variante. Primei variante, Pereljub, îi aparțin secerile de dimensiuni mari, cu lungimea de la 25,0 până la 30,0 cm, cu lățimea lamei de 7,0-8,0 cm (Fig. 14/1).

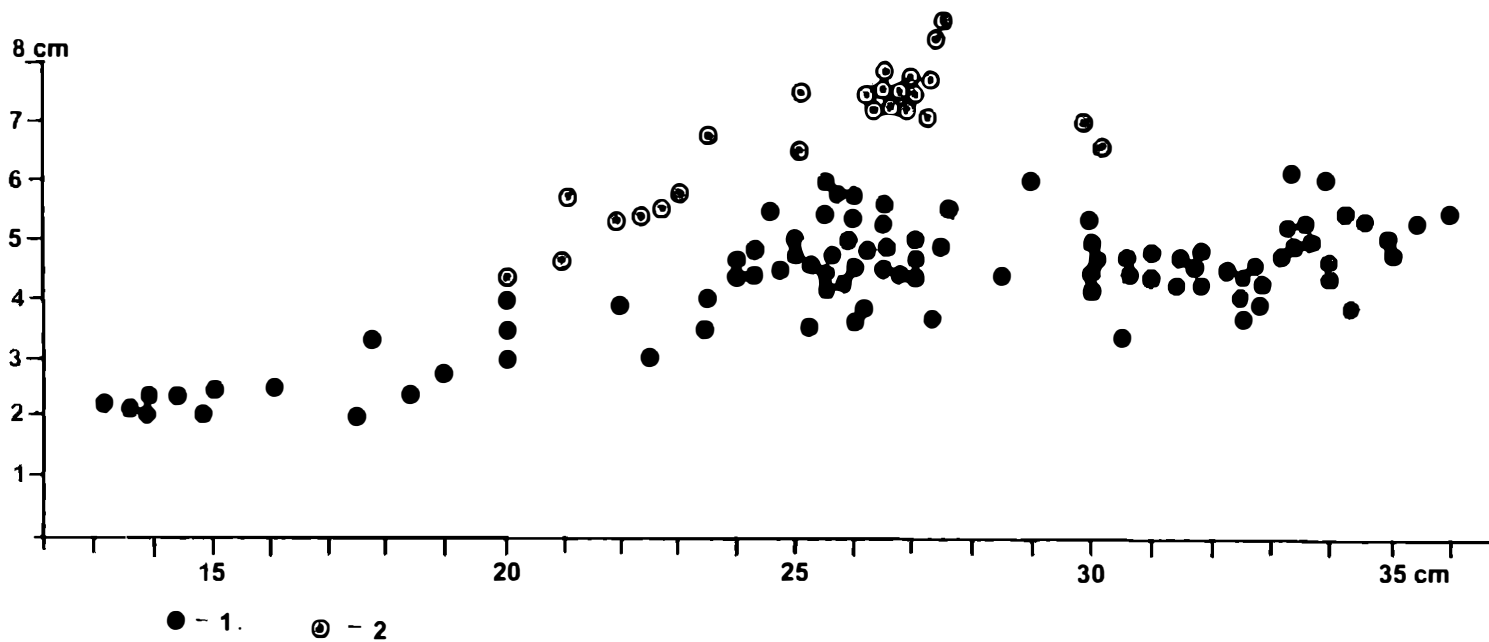

Fig. 13. Diferențele secerilor de tip Ibrakaevo (1) și a celor de tip Pereljub (2) conform corelației lățimii lamei (pe verticală) și lungimii maxime (pe orizontală).

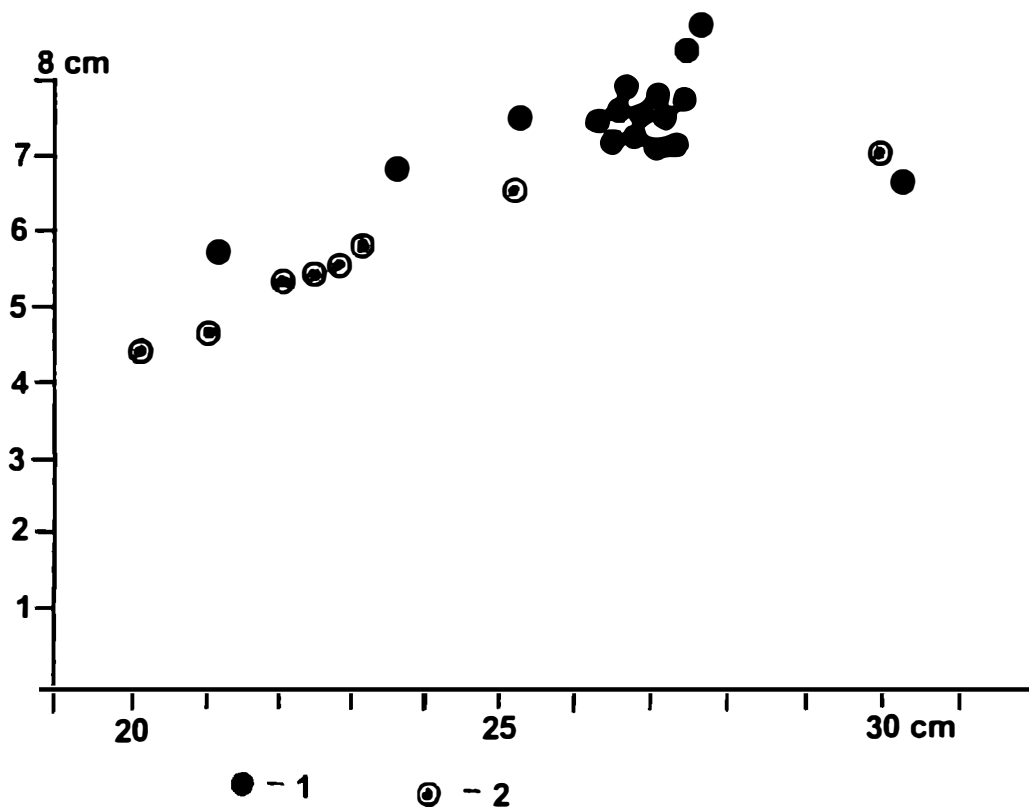
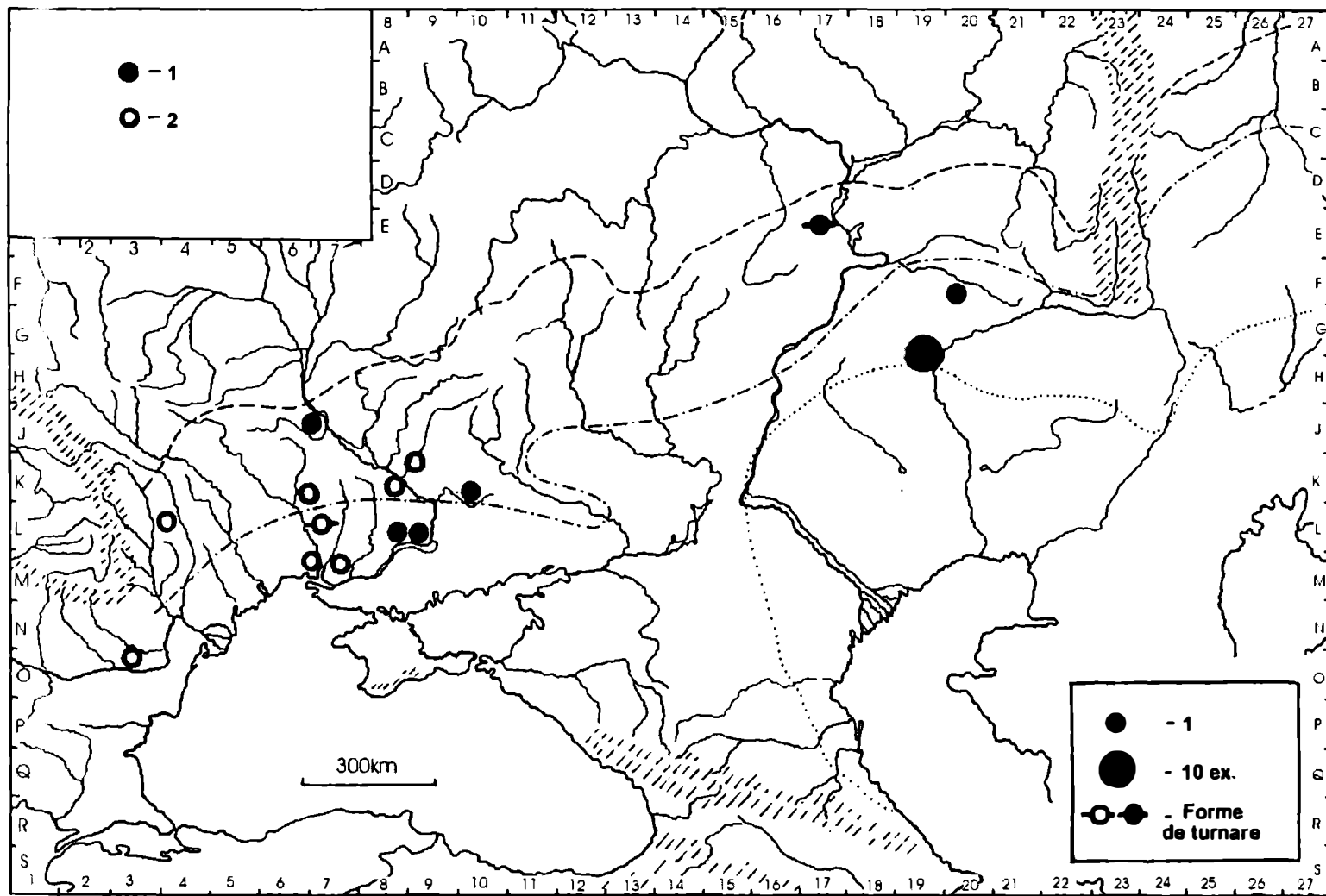

Fig. 14. Gruparea secerilor de tip Pereljub conform corelației lățimii lamei (pe verticală) și lungimii maxime (pe orizontală). 1 – varianta Pereljub; 2 – varianta Garbuzovka.

Variantei a doua, convențional numită Garbuzovka îi sunt atribuite secerile de dimensiuni mici de la 20,0 la 25,0 cm, cu lățimea lamei de 4,0-6,0 cm (Fig. 14/2). Cartarea acestora ne demonstrează că varianta Pereljub se concentrează în regiunea Volgo-Uralică, iar varianta Garbuzovka în nordul Mării Negre (Harta 9/1, 2). Menționăm faptul că două piese au fost descoperite și pe teritoriul României (Nr. 489, 493). Trebuie să menționăm că secerile variantei Garbuzovka se disting prin asimetrie pronunțată. Aceasta se manifestă prin lungimea mai mare a mânerului. Cu toate acestea, mânerul sunt, în medie, mai înguste decât la secerile variantei Pereljub. După aceste caracteristici varianta Garbuzovka se apropie de secerile cu proporții înalte de tip Ghermănești din grupa Est-Carpatică. După cum se va arăta mai jos, asemănarea are caracter genetic (vezi, tipul Ghermănești).

Harta 9. Răspândirea secerilor de tip Pereljub. 1 – varianta Pereljub; 2 – varianta Garbuzovka.

Varianta Pereljub (Nr. 467-487; Harta 9/1)

Varianta se caracterizează (Fig. 14/1) prin dimensiuni mari (L. max. – 25,0-30,0 cm, l. lamei – 7,0-8,0 cm). Sunt cunoscute 20 de piese, din care 15 provin din depozite (Nr. 470-484) și cinci din descoperiri izolate (Nr. 467-469, 485, 486). În afară de acestea, se cunoaște și negativul unei forme de turnat (Nr. 487). Piesele variantei sunt răspândite pe Volga Mijlocie și parțial în zona Niprului (Harta 9/1).

467. „Ekaterinoslavskaja” I – fostă gub., Ukr. (Harta 2. K 10. 467).

Seceră, datele precise despre locul și condițiile descoperirii lipsesc. Judecând după unele date, indirecte, provine din satul Varvarovka, fostul uezd Pavlovsk, gub. Ekaterinoslav. Seceră cu grad mijlociu de arcuire, cu spatele arcuit, asimetric (Pl. 35/467). Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 30,0 cm, l. max. – 7,0 cm. GIMR. Fără număr inv. Bibl.: OAK pentru anul 1902, 128. Fig. 215; 243, 92. Pl. XVII/9.

468. Kanev I, r-nul Kanev, reg. Čerkassy, Ukr. (Harta 1. J 7. K v).

Seceră, fără date precise despre locul și condițiile descoperirii. Grad scăzut de arcuire, spatele arcuit, asimetric (Pl. 34/468). Secțiunea lamei este dreptunghiulară, a fost prelucrată prin batere și ascuțită pe ambele părți. Capătul mânerului are formă de cârlig. L. – 23,5 cm, l. max. a lamei – 5,6 cm. Muz. de Ist. or. Kiev. Catalogul Kundurevič' Inv. 50. Inedită.

469. Korničica, r-nul și reg. Zaporoz'je, Ukr. (Harta 2. L 9. 469).

A fost descoperită întâmplător în apele Niprului lângă grindul Korničikha. Seceră cu grad mijlociu de arcuire, cu lama și spatele arcuit (Pl. 35/469). Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea lamei este concavă, arcuită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,0 cm, l. max. – 6,5 cm. Muz. Căzăcimii Zaporojene. Insula Khortica. Inedită.

470. Ovsjanki, r-nul Buzuluk, reg. Samara, Ukr. (Harta 1. F 20. Ok).

Seceră dintr-un depozit descoperit într-un tumul. Grad mijlociu de arcuire (Pl. 35/470). Spatele arcuit, asimetric. Vârful lamei este rupt. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 24,0 cm, l. max. – 6,7 cm. Muz. de Ist. or. Samara. Inv. 21038/204. Bibl.: 162, 62. Fig. 14/11.

471-484. Pereljub, r-nul Pereljub, reg. Saratov, Rus. (Harta 1. G 19. Pb).

Depozit, care probabil includea 16 seceri aparținând acestui tip. S-au păstrat 14 piese. Depozitul avea greutatea de 6 kg, deci greutatea fiecărei seceri era de 330-450 grame. Muz. de Ist. or. Saratov. Inv. 432. Bibl.: 180, 178 și urm. Fig. 1/1-4; 242, 62. Fig. 53/1-3.

471. Seceră, grad mijlociu de arcuire, spatele arcuit, asimetric (Pl. 35/471). Lățimea maximă spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig

îndoit în sus. Capătul cârligului este rupt. Secera este arcuită în secțiune longitudinală și în secțiune transversală. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 27,0 cm, l. max. – 7,5 cm.

472. Seceră asemănătoare cu cea precedentă (Pl. 35/472). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 27,5 cm, l. max. – 8,0 cm.

473. Seceră, de formă similară (Pl. 35/473). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 26,5 cm, l. max. – 7,4 cm.

474. Seceră, de formă similară (Pl. 35/474). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 27,0 cm, l. max. – 7,5 cm.

475. Similară precedentei (Pl. 35/475). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 26,5 cm, l. max. – 7,5 cm.

476. Similară precedentei (Pl. 35/476). Prelucrată prin batere, ascuțită, lamă cu știrbituri. L. – 26,5 cm, l. max. – 7,5 cm.

477. Similară precedentelor (Pl. 35/477). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 27,0 cm, l. max. – 7,3 cm.

478. Similară precedentelor (Pl. 36/478). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 27,0 cm, l. max. – 7,6 cm.

479. Similară precedentelor (Pl. 36/479). Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama cu știrbituri. L. – 27,3 cm, l. max. – 8,2 cm.

480. Identică (Pl. 36/480). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 26,5 cm, l. max. – 7,5 cm.

481. Identică (Pl. 36/481). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 27,3 cm, l. max. – 7,0 cm.

482. Identică (Pl. 36/482), pe spatele lamei două adâncituri. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 26,5 cm, l. max. – 7,4 cm.

483. Asemănătoare precedentelor (Pl. 36/483), cu lama uzată. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 26,5 cm, l. max. – 7,2 cm.

484. Seceră fragmentară (Pl. 36/484). Se distinge prin formă și dimensiuni. Lățimea maximă a lamei se află în partea mediană a piesei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 28,0 cm, l. max. – 6,5 cm.

485. Varvarovka, fostul uezd Pavlograd, Ukr. (Harta 2. K 10. 485).

Descoperire izolată (Pl. 36/485). Probabil este aceeași seceră descrisă mai sus la nr. 467 – „Ekaterinoslavskaja”. GIMR. Fără număr de inventar. Bibl.: OAK pentru anul 1902, 128. Fig. 215.

Fragmente (Nr. 486)

486. „Bljumenfel'd” ?, r-nul Nikopol', reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 2. L 8. 486).

Fragment de seceră ajuns în colecția muzeului împreună cu alte două piese de metal din epoca bronzului. Ținând cont de fragmentul păstrat, secera avea lama arcuită și

spatele arcuit, asimetric (Pl. 37/486). Lățimea maximă se afla spre vârful rotunjit al lamei. Pe suprafața lamei se evidențiază două linii longitudinale datorită prelucrării prin batere. L. fragmentului – 16,0 cm, l. max. – 6,0 cm. Muz. de Ist. or. Nikopol'. Inv. 777. Piesă inedită.

Forme de turnat (Nr. 487)

487. "Ul'janovsk", or. și reg. Ul'janovsk, Rus. (Harta 1. E 17. Un).

Formă de turnat de piatră. Descoperită întâmplător pe malul râului Volga. Dimensiunile (21,5 x 13,0 x 6,5 cm). Pe părțile late sunt executate câte două negative de seceri de tipuri diferite (vezi Pl. 38/426, 487, 506, 507). Unul din negative aparține tipului dat (Pl. 36/487). În negativ erau turnate seceri cu grad mijlociu de arcuire, spatele arcuit, asimetric. Lățimea maximă se află spre vârful rotunjit al lamei. Turnarea metalului era efectuată pe la mâner. Forma a fost utilizată. L. negativului – 21,0 cm, l. max. – 5,6 cm. Muz. de Antrop. Universitatea Moscova. Inedită.

Varianta Garbuzovka (Nr. 488-495; Harta 9/2)

Varianta se caracterizează prin dimensiuni mai mici (L. max. – 20,0-25,0 cm, l. lamei – 4,0-6,0 cm) (Fig. 14/2). O trăsătură distinctă este asimetria pronunțată a proporțiilor, lama este scurtă, iar mânerul mai lung. Se cunosc șapte piese, patru provenind din depozite (Nr. 489, 492-494), două din așezări (Nr. 490, 491) și una fără date precise (Nr. 488). Este cunoscut, de asemenea, negativul unei forme de turnat descoperită într-o așezare (Nr. 495). Majoritatea descoperirilor se localizează la vest de Nipru, unele piese au fost descoperite pe Prut și la Dunărea de Jos (Harta 9/2).

488. „Kherson II”, fostă gub., Ukr. (Harta 2. M 7. 488).

Seceră, care conform inventarului Muzeului Ermitaj provine din săpăturile efectuate de D. I. Javornickij în gubernia Kherson. Seceră cu grad mijlociu de arcuire, spatele arcuit, asimetric (Pl. 37/488). Lățimea maximă spre vârful lamei rotunjit, capătul acesteia este deteriorat. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 22,6 cm, l. max. – 5,3 cm. Greutatea – 245 g. Ermitaj, St. Petersburg. Inv. 92/19. Inedită.

489. Deleni, jud. Iași, Rom. (Harta 2. L 3. 489).

Seceră dintr-un mic depozit (Pl. 107 B/2). Grad mijlociu de arcuire, spatele arcuit, asimetric (Pl. 37/489). Lățimea maximă se află spre vârful lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secera are secțiunea concavă, îngroșarea maximă se află în partea mediană. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 20,0 cm, l. max. – 4,1 cm. Se păstrează în școala din localitate. Bibl.: 9, 122. Fig. 10, 3.

490. Garbuzovka, r-nul Kobeljaki, reg. Poltava, Ukr. (Harta 2. K 8, 9. 490).

Seceră descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Grad înalt de arcuire (Pl. 37/490), spatele arcuit, asimetric. Lățimea maximă a lamei se găsește spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea transversală a lamei este concavă, arcuită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 21,7 cm, l. max. – 5,2 cm. Muz. de Ist. or. Poltava. Inv. 665. Bibl.: 251, 34. Fig. 3, 5; 243, 93. Pl. XVII/8.

491. Jablonja, r-nul și reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 2. M 6. 491).

Fragment de seceră descoperit într-o așezare din epoca bronzului. Judecând după fragmentul mânerului păstrat (Pl. 37/491), probabil, secera aparține variantei Garbuzovka. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 4,7 cm, l. max. – 3,5 cm. Fondurile expediției arheologice – Bugul de Sud, or. Nikolaev. Bibl.: 154, 42. Fig. 21/9.

492. Majačka, fostul uezd Verkhnedneprovsk, gub. Ekaterinoslav, Ukr. (Harta 2. K 8. 492).

Seceră cu cârligul rupt, probabil provine dintr-un depozit din epoca bronzului târziu (Pl. 37/492). Judecând după fragmentul păstrat, secera avea un grad mijlociu de arcuire. Spatele era arcuit. Lățimea maximă se afla spre vârful rotunjit al lamei. În secțiune transversală lama este concavă, arcuită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 18,0 cm, l. max. – 4,5 cm. Se păstra în Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk. După catalogul lui A. Pol', Nr. 40. Inedită.

493. Odăile-Podari, jud. Ialomița, Rom. (Harta 2. O 3. 493).

Secera provine dintr-un mic depozit din epoca bronzului târziu (Pl. 107A/3). Are un grad mijlociu de arcuire (Pl. 37/493). Spatele este arcuit, asimetric. Lățimea maximă se găsește spre vârful rotunjit al lamei. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea transversală este triunghiulară, puțin arcuită. L. – 22,7 cm, l. max. – 5,5 cm. Greutatea – 151,3 g. Muz. școlar Tămădăul Mare. Bibl.: 78, 537. Fig. 4/3.

494. Ščetkovo, r-nul Voznesensk, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 1. K 6. Šč).

Fragment de seceră (Pl. 37/494) dintr-un depozit din epoca bronzului (Pl. 114/11). Secera avea grad mijlociu de arcuire, spatele arcuit, asimetric, vârful lamei rotunjit. Mânerul lipsește. Probabil capătul mânerului era în formă de cârlig. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 16,0 cm, l. max. – 5,5 cm. Locul de păstrare necunoscut. Bibl.: 80, 162. Fig. 95; GIMR. Arhiva manuscriselor. Dosarul IAK pentru anul 1892. Nr. 1638.

Forme de turnat (Nr. 495)

495. Kremenčug, r-nul Voznesensk, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 2. L 7. 495).

Fragment de formă de turnat de piatră, descoperit într-o așezare din epoca bronzului târziu (Pl. 106C). Are forma dreptunghiulară (15,5 x 11,9 cm). Pe una din părți este executat negativul unei seceri cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 37/495). Spatele

este arcuit, asimetric. Lățimea maximă se găsește spre vârful lamei. Despre forma mânerului este dificil să ne pronunțăm din cauza stării fragmentare. Negativul poartă urme de ardere. L. negativului – 15,5 cm, l. max. – 4,5 cm. Fondurile expediției arheologice – Bugul de Sud or. Nikolaev. Bibl.: 154, 41. Fig. 20/6.

Răspândire

Secerile de tip Pereljub se întâlnesc în tot spațiul jumătății sudice a Europei de Est, de la Ural până în Carpați (Harta 9). Ca și secerile de tip Ibrakaevo, piesele de tip Pereljub nu se întâlnesc la est de Ural. În această privință ultimul tip se deosebește de tipul Derbeden'. Trebuie să menționăm faptul că secerile de tip Pereljub, inclusiv varianta Garbuzovka, sunt prezente la vest de Nipru spre deosebire de tipurile Ibrakaevo și Derbeden' (Harta 9/2).

Datare

Bazându-ne pe descoperirea de la Ul'janovka (Nr. 426, 487, 506, 507) se poate menționat sincronismul secerilor de tip Pereljub cu cele de tip Derbeden', precum și cu tipul Javlenka (vezi mai departe). Prin urmare aceste seceri pot fi atribuite perioadei a treia a schemei propuse (Fig. 1; 2). Argumente suplimentare, pentru datarea propusă, oferă depozitele de la Deleni, Odăile-Podari și forma de turnat de la Kremenčug. În primul depozit (Pl. 107B), o seceră din varianta Garbuzovka se găsește împreună cu un celt cu două urechiușe caracteristic perioadei a treia. În depozitul de la Odăile-Podari (Pl. 107A) seceră acestei variante este asociată cu un vârf de lance de tip estic, caracteristic perioadei a treia. În sfârșit, pe forma de turnat de la Kremenčug (Pl. 106C), această variantă de seceră (Nr. 495) este asociată cu negativul unui celt cu două urechiușe, caracteristic pentru focarul de prelucrare a metalelor Labojkovka din perioada a treia a bronzului târziu (47). Avem astfel siguranța că secerile de tip Pereljub aparțin perioadei a treia a schemei propuse.

În afară de complexe estice, secerile de tip Pereljub, varianta Garbuzovka, pot fi sincronizate cu unele complexe balcanice. Această posibilitate ne este oferită de depozitul Șčetkovo de pe Bugul de Sud. În acest complex, un fragment de seceră varianta Garbuzovka, este asociat cu piese de bronz de la Dunărea de Jos, o secure dublă și seceri de tip Safaalani (Pl. 114). Ultimele, după cum se va arăta în continuare, preced secerile de tip Dičevo. Aceste informații ca și alte date ne permit să sincronizăm perioada a treia a schemei propuse cu orizonturile Monteoru II a-b și fazele Tei III-IV.

Apartenență culturală

Conform cartografierii (Harta 9) secerile de tip Pereljub erau utilizate de purtătorii diferitelor culturi; în regiunea râului Volga, aceste seceri sunt răspândite în arealul fazelor timpurii ale unor grupuri culturale ale ceramicii cu brâie (Prikazanskaja,

Suskanskaja, Smelovskaja). După toate probabilitățile, în sud-vest, secerile de tip Pereljub, varianta Garbuzovka, pot fi atribuite culturii Sabatinovka timpurie.

Este interesant că aceste seceri lipsesc din regiunea Donului unde, în perioada a treia, locuiau purtătorii orizonturilor târzii ai culturii Srubnaja, care probabil utilizau acest tip de seceră. În absența descoperirilor acest aspect rămâne să fie elucidate de cercetările viitoare.

Origine

Fără îndoială secerile de tip Pereljub, ca și cele de tip Derbeden', au ca prototip secerile de tip Ibrakaevo, însă ele indică o altă evoluție. Secerile de tip Pereljub au același spate puternic arcuit ca și cele de tip Ibrakaevo, dar lama se lărgeste ca la secerile de tip Derbeden'. Ținând cont de corelațiile cantitative și arealele de răspândire este absolut clar că transformarea secerilor de tip Ibrakaevo în tipul Derbeden' constituie linia principală de evoluție, în timp ce secerile de tip Pereljub și Javlenka formează ramificațiile laterale ale acestui proces.

Funcție

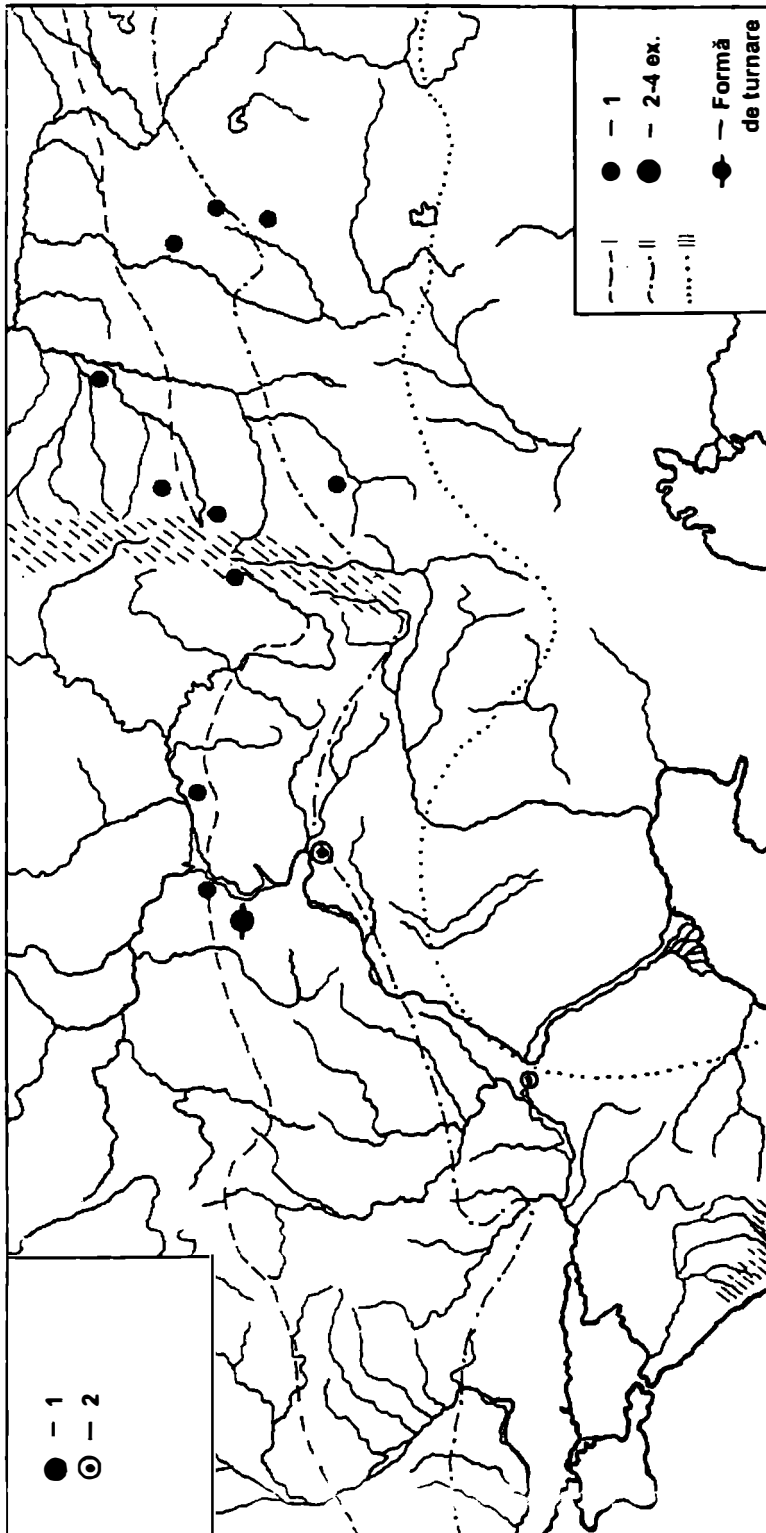
Ținând cont de gradul înalt de arcuire a secerilor de tip Pereljub, se poate aprecia, că erau utilizate ca unelte de secerat. Totuși dacă luăm în calcul și lama neobișnuit de lată, este posibil să fi îndeplinit și alte funcții.

2.4. Seceri de tip Javlenka (Nr. 496-507; Harta 10/1)

Tipul include seceri care se caracterizează printr-o lamă slab arcuită și îngustă. Prima caracteristică le apropie de secerile de tip Derbeden', cea de-a doua de secerile de tip Ibrakaevo (Fig. 8/IV). De obicei, aceste seceri au spatelul slab arcuit, simetric, cu marginea îngroșată ca și alte seceri cu cârlig. Secțiunea transversală a lamei este triunghiulară. Cârligul dinspre lamă este evidențiat printr-o curbura. Lama este prelucrată prin batere și ascuțită pe una sau pe ambele părți. La majoritatea exemplarelor lungimea variază de la 23,0 la 29,0 cm, iar lățimea lamei atinge 3,6-4,6 cm. Se întâlnesc și seceri de dimensiuni mai mici (Nr. 496). Din păcate datele despre greutatea lor lipsesc.

Au fost înregistrate 12 astfel de seceri, din care cinci provin din descoperiri izolate (Nr. 496, 498, 501, 502, 505); patru provin din așezări (Nr. 497, 499, 503, 504) și numai una face parte dintr-un depozit (Nr. 500). Este posibil ca seceri de acest tip să fi fost turnate în forma de turnat descoperită în împrejurimile or. Ul'janovsk (Nr. 506, 507).

În literatura de specialitate aceste seceri nu au fost delimitate ca tip distinct. B. G. Tikhonov le include în tipul Derbeden' (232, 68, 69), însă conform datelor analizei metrice (Fig. 8/IV) acestea se evidențiază ca o în grupare distinctă.

Harta 10. Răspândirea secerilor de tip Javlenka (1) și de tip Carev-Kurgan (2).

496. Belaja Vološka, fostul uezd Tetiuși, gub. Kazan', Rus. (Harta 2. D 17. 496).

Descoperire izolată. Grad scăzut de arcuire, îngustă (Pl. 37/496). Lama are aceeași lățime pe toată lungimea. Capătul mânerului are formă de cârlig. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. – cca. 17,0 cm, l. – cca. 1,7 cm. Muz. Naț. Finlanda or. Helsinki. Col. Zaoussailov, Nr. 3168. Bibl.: 79, 39. Pl. XV/5.

497. Čeremkhovj Kust, r-nul Jalutorovsk, reg. Tiumen', Rus. (Harta 2. Ab 26. 497).

Seceră, descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Grad scăzut de arcuire, lama îngustă, vârful lamei ascuțit. (Pl. 37/497). Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 28,9 cm, l. max. – 4,6 cm. Muz. de Ist. or. Tiumen'. Bibl.: 141, 59. Fig. 39/17.

498. Česnokovskaja Pašnja, s. Ognevskoe, r-nul Troick, reg. Kurgan, Rus. (Harta 2. E 25. 498).

Descoperire izolată. Seceră cu lama aproape dreaptă, îngustă (Pl. 38/498). Spatele este slab arcuit, vârful lamei rotunjit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 27,2 cm, l. max. – 3,8 cm. Ermitaj. St. Petersburg. Inv. 1077. Bibl.: 218, 369. Fig. 58/15.

499. Jukalikulevo, r-nul Kiginskij, Baškortostan, Rus. (Harta 2. C, D 22, 23. 499).

Seceră dintr-o așezare aparținând epocii bronzului. Îngustă, alungită, grad scăzut de arcuire, spatele arcuit (Pl. 38/499). Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este știrbită. L. – 23,3 cm, l. – max. 3,6 cm. Inst. Ped. or. Ufa. Bibl.: 201, 58. Fig. 45/2; 128, 52. Fig. 4/10.

500. Javlenka I, r-nul Lenino, reg. Kazahstanului de Nord, Kaz. (Harta 1. A 29. Jk).

Seceră, componentă a unui depozit descoperit într-o așezare din bronzul târziu. Seceră cu lama aproape dreaptă, îngustă, spatele arcuit, slab pronunțat (Pl. 38/500). Vârful lamei este rotunjit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 25,4 cm, l. max. – 4,6 cm. Muz. de Ist. or. Petropavlovsk. Bibl.: 142, 46. Fig. 4/1.

501. Kolbinskij Khrebet II, reg. Kazahstanului de Nord, Kaz. (Harta 2. B 30. 501).

Descoperire izolată. Seceră cu grad scăzut de arcuire a lamei (Pl. 38/501). Vârful lamei este rotunjit. Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama este știrbită. L. – 19,5 cm, l. max. – 2,9 cm. Ermitaj. St. Petersburg. Inv. 1136/51. Inedită.

502. Koroblevo, r-nul Katajsk, reg. Kurgan, Rus. (Harta 2. A 24, 25. 502).

Descoperire izolată. Seceră, grad scăzut de arcuire (Pl. 38/502). Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama uzată puternic. L. – 25,3 cm, l. max. – 4,0 cm. Muz. de Ist. or. Šadrinsk. Inv. 4 758/17. Bibl.: 218, 321. și urm. Fig. 51/24.

503. Nikol'skoe I, r-nul Lenino, reg. Kazahstanului de Nord, Kaz. (Harta 2. D 30. 503).

Descoperită într-o așezare pluristratigrafiată din epoca bronzului. S-a păstrat fragmentul cu mânerul secerii. Ținând cont de acesta, seceră avea lama aproape dreaptă și spatele slab arcuit (Pl. 38/503). Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 8,7 cm, l. max. – 3,0 cm. Muz. de Ist. or. Petropavlovsk. Bibl.: 92, 20. Fig. 19/37.

504. Osipovka, r-nul Troick, reg. Čeljabinsk, Rus. (Harta 2. B, C 24. 504).

Seceră descoperită în urma periegezei într-o așezare din epoca bronzului. Lama este îngustă, slab arcuită, vârful lamei este rotunjit în sus (Pl. 38/504). Capătul mânerului are formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama este știrbită puternic. L. – 25,5 cm, l. max. – 3,6 cm. Universitatea or. Čeljabinsk. Bibl.: Catalogul expoziției *Drevnosti Uralo-Kazahstanskikh stepei*. Čeljabinsk, 1991, 35. N 122.

505. Loc de descoperire necunoscut; probabil fosta gub. Kazan', Rus. (Harta 2. C 19. 505).

Conform datelor menționate de A. M. Tallgren colecția Zaoussailov cuprinde o seceră aparținând tipului dat. Muz. Naț. a Finlandei or. Helsinki. Col. Zaoussailov. Nr. 3372. Bibl.: 79, 39.

Forme de turnat (Nr. 506, 507)

506-507. Ul'janovsk, r-nul și reg. Ul'janovsk, Rus. (Harta 1. E 17. Un).

Formă de turnat, descoperită întâmplător pe malul Volgăi, este prevăzută cu patru negative de seceri de tip diferit. Două din aceste negative au fost analizate mai sus (Nr. 426, 487). Aici sunt prezentate celelalte negative, atribuite cu probabilitate tipului dat. Muz. de Antrop. Universitatea Moscova. Inedită.

506. În acest negativ erau turnate seceri înguste, cu lama aproape dreaptă, cu spatele arcuit, asimetric (Pl. 38/506). Lățimea maximă spre vârful lamei rotunjit. Ciotul de la turnare este spre mâner. L. negativului – 19,5 cm, l. max. – 3,2 cm.

507. Negativ pentru turnarea unei seceri cu grad scăzut de arcuire, spatele arcuit, asimetric. Vârful lamei este ascuțit (Pl. 38/507). Ciotul de la turnare dinspre mâner. L. negativului – 18,2 cm, l. max. – 3,3 cm.

Răspândire

Cu toate că secerile de tip Javlenka sunt cunoscute într-un număr redus, arealul lor de răspândire este destul de mare – de la Volga Mijlocie până în nord-estul Kazahstanului (Harta 10/1). Ținând cont de localizarea acestor seceri pot fi definite ca un produs pur estic. Lipsesc cu desăvârșire pe cursul inferior al Volgăi, pe Don și în nordul Mării Negre.

Datare

Forma de turnat de la Ul'janovsk ne arată că aceste seceri (Nr. 506, 507) se asociază cu negativele secerilor de tip Derbeden' (Nr. 426) și cele de tip Pereljub (Nr. 487) și ne oferă temeiul de a afirma că cele trei tipuri sunt sincrone și aparțin perioadei a treia a schemei propuse (Fig. 1; 2). Această determinare cronologică este confirmată de conținutul depozitului de la Javlenka, în care în afară de seceră de tipul dat se găsește și un pumnal cu adâncituri pronunțate și un cuțit cu o lamă cu mâner perforat. Ultimele piese sunt caracteristice pentru culturile cu ceramică cu brăie din Kazahstan și zona sudică Transuralică. Această datare este confirmată și de materialele din așezări. Astfel, depozitul Javlenka a fost descoperit într-o locuință a culturii Čerkaskul'. Acestei culturi îi aparține așezarea Čeremkhovyj Kust, în care a fost descoperită o seceră aparținând tipului dat (Nr. 497). Trebuie să menționăm că alte trei descoperiri de seceri de acest tip au fost înregistrate în așezările Jukalekulevo (Nr. 499), Nikol'skoe I (Nr. 503) și Osipovka (Nr. 504). Depunerile din aceste așezări sunt atribuite cu certitudine orizontului timpuriu al culturilor cu ceramică cu brăie.

Apartenență culturală

Din cele menționate reiese că secerile de tip Javlenka, cu certitudine, pot fi atribuite culturilor estice din perioada a treia a epocii bronzului târziu (Čerkaskul', Sargarinskaja ș.a.).

Origine

Ca și în cazul secerilor de tip Derbeden' și Pereljub, secerile de tip Javlenka au avut ca prototip piesele de tip Ibrakaevo. Ele constituiau o variantă colaterală a evoluției pieselor de tip Ibrakaevo. Linia principală de dezvoltare este caracterizată numai de secerile de tip Derbeden'.

Funcție

Ținând cont de arcuirea neînsemnată a lamei și de secțiunea transversală, piesele de tip Javlenka erau utilizate în special ca unelte de lovire-tăiere. În literatura rusă de specialitate aceste unelte sunt numite *sekači*.

2.5. Seceri de tip Carev-Kurgan (Nr. 508-511; Harta 10/2)

O caracteristică distinctă a acestor seceri este cârligul tras puțin în jos. Se poate menționa că toate cele patru seceri ale acestui tip au lama relativ îngustă (1,7-2,7 cm), spatele arcuit, simetric, însă, gradul de arcuire a lamelor este diferit. La trei seceri (Nr. 508-510) lamele sunt arcuite puternic, alta (Nr. 511) este arcuită slab. Marginea spatelui este îngroșată, iar secțiunea lamelor este triunghiulară. Capătul mânerului are formă de

cârlig. Lamele sunt prelucrate prin batere și ascuțite pe una sau pe ambele părți. Toate exemplarele sunt de dimensiuni mici, variind de la 16,0 până la 18,0 cm. Greutatea secerilor nu este cunoscută. Acest tip, după cum s-a mai menționat, este reprezentat de patru piese, trei provin din depozitul Carev-Kurgan (Nr. 508-510) și pentru alta nu dispunem de date certe (Nr. 512).

508-510. Carev-Kurgan, or. Samara, reg. Kujbyșev, Rus. (Harta 1. E, F 18, 19. CK).

Trei seceri provin dintr-un depozit (?). Muz. de Ist. or. Samara. Bibl.: 162, 54. Fig. 14/1; 245, 205 și urm. Fig. 2/6-8.

508. Seceră, cu lama îngustă, arcuită puternic (Pl. 39/508). Spatele este arcuit simetric. Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în jos. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 16,2 cm, l. – 2,1 cm (Inv. 747).

509. Asemănătoare precedentei (Pl. 39/509), însă de dimensiuni mai mari. Lama este știrbită puternic ca urmare a utilizării îndelungate. Vârful lamei este ascuțit. L. – 18,0 cm, l. max. – 2,5-2,7 cm (Inv. 745).

510. Seceră asemănătoare celor descrise mai sus (Pl. 39/510). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 16,5 cm, l. – 2,5 cm (Inv. 746).

511. „Volgograd” – muzeu, reg. Volgograd, Rus. (Harta 2. K 15. 511).

În colecția muzeului din or. Volgograd se păstrează o seceră fără date despre proveniență, locul și condițiile descoperirii. Însă se poate presupune că provine din zona inferioară a râului Volga. Secera are cu grad scăzut de arcuire, spatele arcuit, simetric, iar vârful lamei este ascuțit (Pl. 39/511). Capătul mânerului are formă de cârlig îndoit în jos. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. – 17,5 cm, l. max. – 1,7 cm. Muz. de Ist. or. Volgograd. Inedită.

Răspândire, datare, origine

Numărul redus de piese de tip Carev-Kurgan nu permite marcarea ariei de răspândire. Ținând cont de forma originală se poate presupune că ele constituie o variantă locală caracteristică unei zonei din preajma râului Volga (Harta 10/ 2).

La fel de dificilă este și datarea acestor seceri. Singurul complex cu piese de acest tip, depozitul Carev-Kurgan, nu poate fi determinat precis din punct de vedere cronologic. Acesta îmbină atât piese arhaice, cât și piese relativ târzii și câteva cuțite. Pe această bază E. N. Černykh și S. N. Korenevskij au atribuit acest depozit perioadei de trecere de la bronzul mijlociu la cel târziu (245, 201 și urm.). Această încadrare este prea generală și, probabil, nu este corectă. Mai mult, există îndoieli asupra caracterului de complex închis al așa-zisului depozit de la Carev-Kurgan, fapt semnalat și de autorii menționați. Ținând cont de toate acestea, pentru datarea secerilor de tip Carev-Kurgan trebuie să ne bazăm numai pe trăsăturile morfologice.

Datorită cârligului aceste seceri pot fi atribuite epocii bronzului târziu ca și celelalte seceri analizate. Faptul că ele au lama îngustă, ne indică o perioadă de la începutul bronzului târziu, sfârșitul primei și începutul celei de-a doua perioade (Fig. 2). Astfel de lame înguste se întâlnesc și la secerile de tip Beregovka și Petrovka care sunt datate cu certitudine, în prima perioadă a epocii bronzului târziu. Semnalăm și faptul că toate secerile caracteristice perioadelor mai târzii au lamele relativ mai late.

Apartenența culturală a acestor seceri rămâne incertă. Se poate presupune că aparțineau populației culturii Srubnaja timpurie. Ca și în cazul altor seceri cu cârlig prototipul lor a fost constituit de secerile de tip Beregovka. Sub aspect funcțional, piesele acestui tip, îndeplineau funcția de seceri, cu toate că dimensiunile lor mici indică o utilizare la tăierea spicelor.

B. Seceri cu peduncul (Nr. 512-524; Harta 11)

În această grupă sunt incluse secerile care se caracterizează printr-un peduncul evidențiat de care se fixa mânerul de lemn sau din alte materiale. Pedunculul are forma unei bare înguste, ascuțită spre capăt sau a unei proeminențe dreptunghiulare.

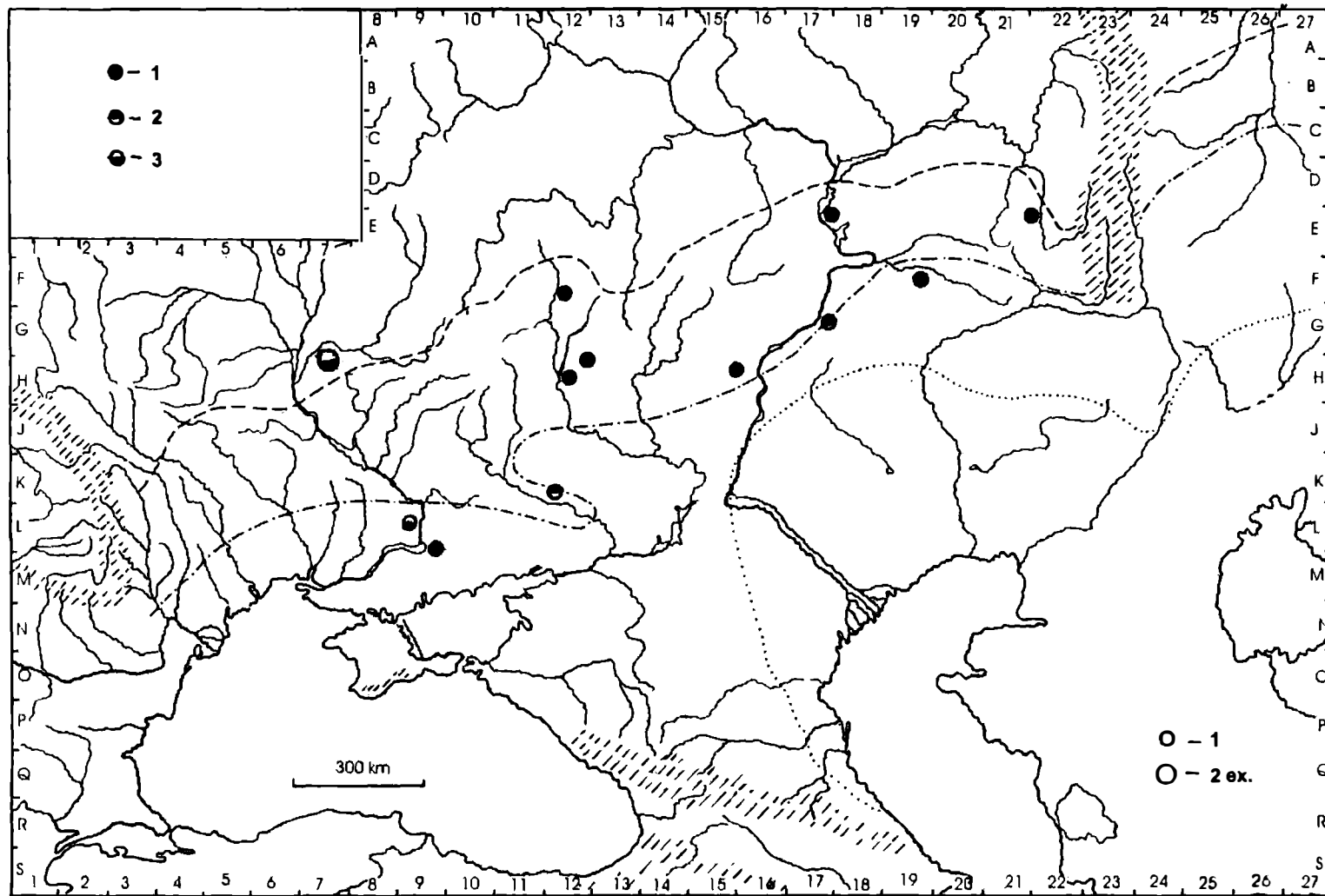
Aceste seceri se disting printr-un grad scăzut și mijlociu de arcuire. Arcul spatelui este simetric sau asimetric. Marginea spatelui de obicei este îngroșată. Unele seceri au lama arcuită longitudinal sau transversal. Vârful lamei, de obicei, este rotunjit și numai la piesele știrbite puternic capătă o formă ascuțită. Dimensiunile variază mult. Cele mai mici au lungimea de 13,0 cm, cele mai mari ajung până 30,0 cm. Lățimea lamei variază de la 1,7 până la 4,5 cm. Greutatea variază de la 30 până 250 g.

Subgrupa este redusă numeric, în total 13 seceri. Dintre acestea, trei provin din descoperiri izolate (Nr. 518, 520, 521), patru din așezări (Nr. 512-514, 519), patru din depozite (Nr. 517-?, 522-524) și două din morminte (Nr. 515, 516).

Deoarece numărul acestor piese este redus la clasificarea acestei subgrupe utilizarea metodelor statistice întâmpină dificultăți. Din această cauză delimitarea în tipuri și variante are un caracter convențional și se bazează pe date vizuale. Pentru încadrarea lor am ținut cont de clasificările secerilor de tip Beregovka, Petrovka și Ibrakaevo cu care au multe trăsături comune.

Primului tip – Elanskoe – i-au fost atribuite secerile cu lama îngustă și grad scăzut de arcuire. Lățimea lamelor variază de la 2,0 la 3,0 cm, iar înălțimea arcului este de circa 2,0-2,5 cm. După aspect sunt mai apropiate de secerilor de tip Petrovka.

Secerile din al doilea tip – Grečikhino – sunt mai curbate și au lama relativ mai lată. Ca formă și proporții sunt apropiate de secerile de tip Ibrakaevo.

Harta 11. Răspândirea secerilor de tip Elanskoe (1) și de tip Grečikhino (2 – varianta Grečikhino; 3 varianta Staro-Bykovo).

2.6. Seceri de tip Elanskoe (Nr. 512-518; Harta 11/1)

Aceste seceri au un grad scăzut de arcuire, sunt prevăzute cu peduncul în formă de tijă sau cu o proeminență dreptunghiulară. Marginea spatelui este îngroșat, secțiunea lamei este triunghiulară. Una din seceri (Nr. 512) este arcuită în secțiune longitudinală. Lungimea lor variază de la 19,0 la 24,0 cm, iar lățimea lamei de la 2,0 la 3,0 cm.

Tipul Elanskoe este reprezentat de șapte piese dintre care trei provin din așezări (Nr. 512-514), două din morminte (Nr. 515, 516), una dintr-un depozit (Nr. 517-?) și alta dintr-o descoperire izolată (Nr. 518).

512. Elanskoe, r-nul Krasnoarmejsk, reg. Saratov, Rus. (Harta 2. H 16. 512).

Seceră, descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Grad scăzut de arcuire, spatele arcuit, simetric, vârful lamei ascuțit (Pl. 39/512). Mânerul este delimitat de lamă de o proeminență și are forma unei limbi dreptunghiulare. Secțiunea este dreptunghiular-triunghiulară. În secțiune longitudinală este arcuită. Lama este prelucrată prin batere pe ambele părți și este uzată puternic. L. – 20,5 cm, l. – 2,0 cm. Universitatea or. Saratov. Bibl.: 181, 52. Fig. 4/7.

513. Kostenki II, r-nul și reg. Voronež, Rus. (Harta 2. H 12. 513).

Provine dintr-o așezare. Seceră, cu grad scăzut de arcuire, spatele arcuit, simetrică (Pl. 39/513). Mânerul în formă de peduncul este, delimitat de lamă. Uzată puternic, cu urme, probabil de deteriorare secundară. Secțiunea este triunghiulară. L. – 19,0 cm, l. max. – 3,0 cm. Muz. de Antrop. și Etnog. St. Petersburg. Inv. 5200-1761. Bibl.: 242, 64. Fig. 54/9.

514. Lipeck, or. și reg. Lipeck, Rus. (Harta 2. F 12. 514).

Seceră, descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Grad scăzut de arcuire, vârful lamei este rupt (Pl. 39/514), iar spatele arcuit. Lama este aproape dreaptă. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. în stare fragmentară – 16,7 cm, l. max. – 1,8 cm. Locul de păstrare necunoscut. Bibl.: 121, 152. Fig. 2/7.

515. Metev Tomak, r-nul Kandrinskij, Baškortostan, Rus. (Harta 2. E 21, 22. 515).

Provine din inventarul unor morminte distruse, aparținând culturii Abaševskaja. Grad scăzut de arcuire, spatele arcuit (Pl. 39/515). Vârful lamei este rupt. Mânerul este în formă de peduncul dreptunghiular. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului 15,0 cm, l. 3,0 cm. Muz. de Ist. or. Ufa. Inv. 5200/6. – Bibl.: 218, 22; 242, 64. Fig. 54/10.

516. Utevka VI, r-nul Neftegorsk, reg. Kujbyšev, Rus. (Harta 2. F 19. 516).

Seceră ce provine din mormântul 6, tumulul 6, aparținând culturii Potapovskaja (Pl. 101/7). Grad scăzut de arcuire, spatele arcuit, simetric, vârful lamei rotunjit (Pl. 39/516). Mânerul este în formă de limbă dreptunghiulară. Secțiunea este dreptunghiular-

triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 19,8 cm, l. – 2,5 cm. Inst. Ped. or. Samara. Bibl.: 114, 53. Fig. 6/2.

517. Volostnikovka (?), r-nul Staro-Majnskij, reg. Ul'janovsk, Rus. (Harta 2. D, E 17. Vs).

Probabil provine dintr-un depozit din bronzul târziu. Grad scăzut de arcuire, spatele arcuit, simetric (Pl. 39/517). Vârful este lamei ascuțit. Mânerul este în formă de tijă scurtă, ascuțită. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 24,0 cm, l. – 3,2 cm. Muz. de Ist. or. Kazan'. Inv. 26 925. Bibl.: 232, Pl. XX/12; 242, 62. 106. Fig. 53/22.

518. „Voronež” fostă gub., Rus. (Harta 2. H 12. 518).

Locul și condițiile descoperirii sunt necunoscute. Seceră, grad scăzut de arcuire, spatele arcuit (Pl. 39/518). Vârful lamei ascuțit. Mânerul este în formă de tijă îngustă. După datele menționate de B. G. Tikhonov, seceră nu a fost prelucrată după turnare, este o piesă semifabricat. Dimensiunile precise nu se cunosc. Muz. de Ist. or. Voronež (?). Bibl.: 233, 90. Fig. 1/10.

Răspândire, datare, origine

Numărul redus al descoperirilor nu ne permite închegarea unei viziuni clare despre arealul de răspândire al secerilor de tip Elanskoe. Cea mai estică descoperire (Nr. 515) este localizată în zona sudică pre-uralică, iar cele vestice (Nr. 513, 514) pe Donul Superior (Harta 11/1). Nu sunt cunoscute descoperiri în zona Volgăi Inferioare, Donului Inferior și zona Niprului. Nu se întâlnesc nici la est de Ural.

Pentru datarea acestor seceri sunt importante următoarele observații: asemănarea formei secerilor cu cele de tip Petrovka. Ultimele sunt datate în prima perioadă a schemei noastre. În afară de aceasta, secerile cu grad scăzut de arcuire, înguste, asemănătoare tipurilor Elanskoe și Petrovka, nu se mai întâlnesc în perioadele mai târzii. În sfârșit, vom menționa că în necropola Utevka, în tumulul 6, mormântul 6 seceră de tip Elanskoe (Nr. 516) a fost descoperită împreună cu materiale ale așa numitei grupe culturale Potapovskaja (Pl. 101). Acest grup cultural este datată în prima perioadă a schemei noastre. Acest complex servește ca bază pentru atribuirea culturală a secerilor de tip Elanskoe. Însă, ținând cont de arealul de răspândire, de descoperirile din cadrul unor așezări, se poate presupune că ele erau utilizate și de purtătorii culturii Pokrovsk (Srubnaja timpurie).

Secerile de tip Elanskoe pot fi considerate o variantă vestică a secerilor de tip Petrovka. Ca prototip direct trebuie considerate secerile de tip Petrovka, iar ca model mai îndepărtat secerile de tip Beregovka.

Ținând cont de arcuirea slabă, secerile în discuție, ca și secerile grupei Uralice menționate mai înainte, pot fi considerate cuțite de secerat.

2.7. Seceri de tip Grečikhino (Nr. 519-524; Harta 11/2, 3)

În cadrul acestui tip sunt incluse secerile relativ puternic arcuite, cu lamele late. Lățimea lamei la unele piese poate fi mai mare de 5 cm, iar înălțimea arcului curbării mai mare de 4 cm. Aceste seceri se aseamănă, mai mult, cu secerile de tip Ibrakaevo. Unele seceri de tip Ibrakaevo pot fi chiar atribuite tipului Grečikhino.

Secerile în discuție au spatele asimetric și simetric, marginea lor de obicei este îngroșată. La unele piese lama este arcuită în secțiune transversală și longitudinală (Nr. 520, 521). Limba mânerului, de obicei, este evidențiată dinspre lamă. Lungimea secerilor variază de la 13,0 până la 25,0 cm și mai mult. Greutatea variază de la 30,0 până la 250 (?) g.

Secerile de tip Grečikhino sunt cunoscute prin șase piese, dintre care trei provin din depozite (Nr. 522-524), una dintr-o așezare (Nr. 519) și două din descoperiri izolate (Nr. 520, 521).

Ca și în cazul secerilor de tip Ibrakaevo, piesele tipului dat conform indicilor metrici pot fi împărțite în două variante. Primei variante, Grečikhino, îi sunt atribuite uneltele relativ mari și late cu lungimea mai mare de 20,0 cm; variantei a doua, Staro-Bykovo, îi sunt atribuite secerile cu lungimea mai mică de 20,0 cm.

După caracteristicile morfologice secerile ambelor variante sunt asemănătoare, deosebiriile sunt determinate de diferența dimensiunilor (de comparat: 519-521 și 522-524).

Varianta Grečikhino (Nr. 519-521; Harta 11/2)

519. Čern I, r-nul Kremenskij, reg. Lugansk, Ukr. (Harta 2. K 12. 519).

Seceră, descoperită într-o așezare din epoca bronzului. Grad mijlociu de arcuire, spatele arcuit, simetric (Pl. 39/519). Mânerul este în formă de limbă dreptunghiulară. Secțiunea este triunghiulară, marginea spatelui este îngroșată și profilată. Lama a fost prelucrată prin batere. L. – 20,0 cm, l. – 3,0 cm. Muz. de Ist. or. Lugansk. Inedită.

520. Grečikhino, r-nul Engel's, reg. Saratov, Rus. (Harta 2. G 17, 18. 520).

Descoperire izolată. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 40/520). Spatele este arcuit, asimetric. Arcuirea și lățimea maximă se află spre vârful lamei. Mânerul este în formă de tijă ascuțită. În secțiune transversală și longitudinală este puțin arcuită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 27,5 cm, l. – 5,4 cm. Muz. de Ist. or. Engel's. Inv. 225. Bibl.: 225, 92 și urm. Fig. 53/2; 242, 62. Fig. 53/4; 180, 179. Fig. 2/1.

521. Novaja Khortica, r-nul și reg. Zaporož'e, Ukr. (Harta 2. M 9, 10. 521).

Descoperire izolată. Seceră, cu grad mijlociu de arcuire, spatele arcuit, simetric (Pl. 39/521). Vârful lamei este rotunjit. Mânerul este în formă de tijă

dreptunghiulară. Secțiunea este triunghiulară, puțin arcuită. Piesa este deteriorată. L. – 22,5 cm, l. – 4,1 cm. Muz. Căzăcimii Zaporojene or. Zaporož'e. Inv. D.1123/1528 (12) M 770. Inedită.

Varianta Staro-Bykovo (Nr. 522-524; Harta 11/3)

522. Avraamovka, r-nul și reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 1. L 9. Av).

Seceră, componentă a unui depozit de bronzuri. Grad scăzut de arcuire, dimensiuni mici, spatele arcuit, simetric (Pl. 40/522). Mănerul este în formă de tijă dreptunghiulară, ascuțit la capăt. Secțiunea este triunghiulară. Lama este știrbită. L. – 13,0 cm, l. max. – 2,0 cm. Greutatea – 25-30 g. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk. Inv. A 566. Bibl.: 242, 90. Pl. XVI, 15; 252, 16. Fig. 43/7.

523-524. Staro-Bykovo, r-nul Kozelec, Černigov, Ukr. (Harta 1. G, H 7. SB).

Două seceri componente ale unui depozit de bronzuri (Pl. 104A/4, 5). Muz. de Ist. or. Kiev. Bibl.: 47, 5 și urm. Taf. 1B/2, 3.

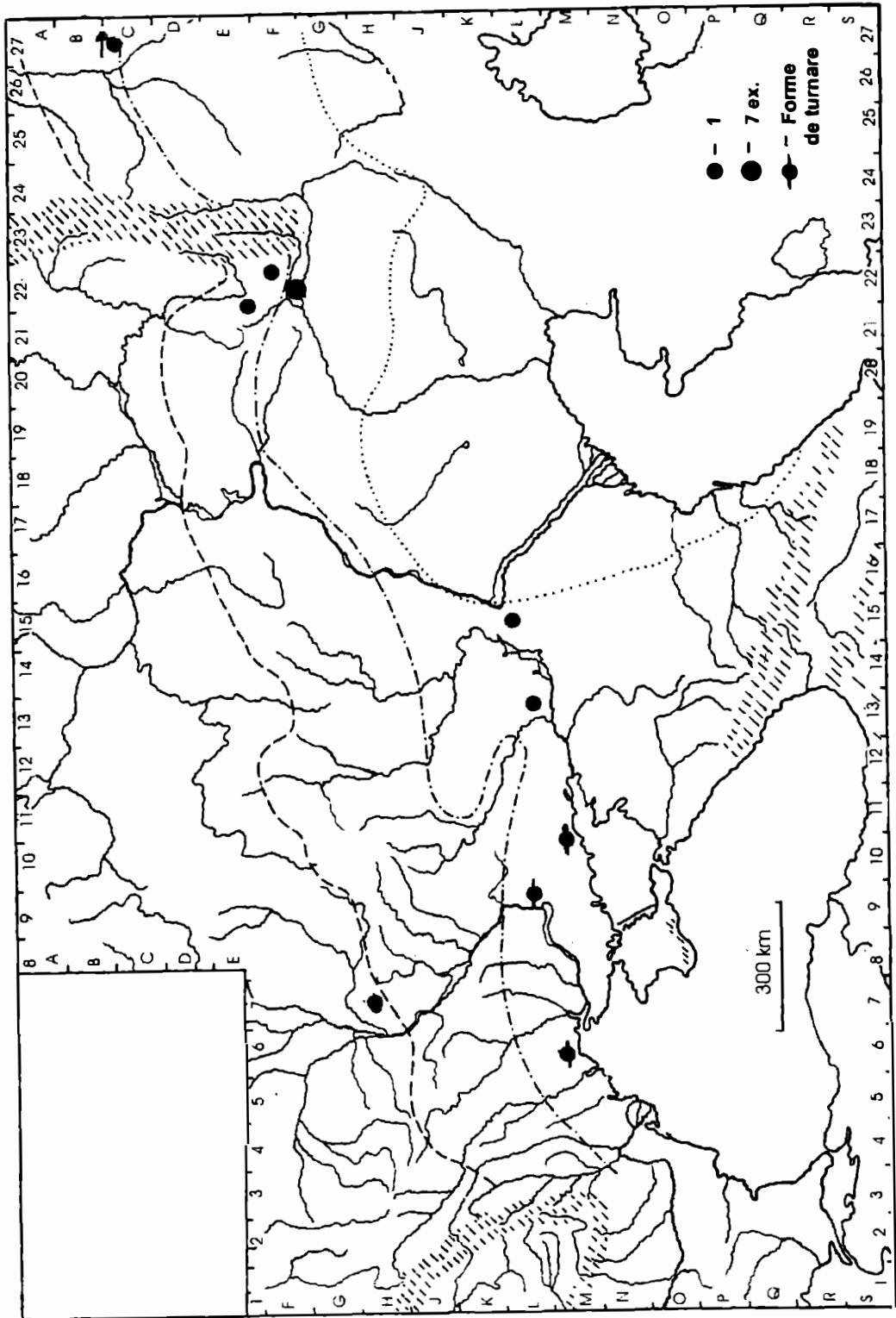
523. Grad scăzut de arcuire, dimensiuni mici, spatele arcuit, simetric, vârful lamei este ascuțit (Pl. 40/523). Mănerul este în formă de limbă dreptunghiulară. Secțiunea este concavă, prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 14,8 cm, l. – 2,3 cm. Greutatea – 43 g.

524. Asemănătoare ca formă și dimensiuni (Pl. 40/524). Mănerul are formă dreptunghiulară. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată puternic. L. – 14,5 cm, l. max. – 2,8 cm.

Răspândire, datare, origine

Secerile aparținând variantelor menționate, sunt cunoscute în număr redus, din această cauză putem remarca că descoperirile se grupează în spațiul de la Volga până la Nipru (Harta 11/2, 3). Judecând după areal și descoperirile din complexe (Nr. 519), ele erau utilizate de purtătorii culturii Srubnaja. Probabil, aceste piese apar pe parcursul primei perioade a schemei noastre, și este posibil să fie utilizate până la începutul perioadei a treia (Nr. 523, 524). În acest interval de timp nu se încadrează seceră din depozitul de la Avraamovka (Nr. 522). Acest complex conține seceri și celturi de tip Noua-Sabatinovka pe care le datăm în perioada a patra. Faptul că în acest complex se află și o seceră a variantei Staro-Bykovo poate fi explicat printr-o întâmplare sau se datorează acumulării îndelungate a depozitului de la Avraamovka.

Originea ambelor variante este determinată după aceeași schemă ca și în cazul secerilor de tip Ibrakaevo. Probabil ele reprezintă una din variantele secerilor de tip Ibrakaevo.

Harta 12. Descoperirile secerilor seriei Volgo-Uralice nedeterminabile tipologic.

2.8. Forme nedeterminabile, fragmente (Nr. 525-541; Harta 12)

În acest subcapitol sunt incluse fragmente de seceri și negative de forme de turnat a căror apartenență tipologică nu este prea sigură. Este clar faptul că o parte din ele aparțin primei subgrupe, a secerilor cu cârlig (Nr. 525-528, 533, 535, 547), iar un exemplar face parte din subgrupa a doua, a celor cu peduncul (Nr. 534).

Se remarcă forma de turnat de lut ars care provine de la Černomorka (Nr. 539). În această formă erau turnate seceri cu grad scăzut de arcuire, relativ înguste, apropiate ca formă de secerile de tip Javlenka. Ținând cont, însă, de localizarea estică a tipului menționat nu putem include descoperirea de la Černomorka în lista secerilor de tip Javlenka. Mai degrabă această descoperire indică o variație locală, asemănătoare secerilor de tip Derbeden'. Este semnificativ faptul că această formă de turnat indică producerea locală a secerilor estice din perioada a treia într-o zonă îndepărtată cum este nord-vestul Mării Negre.

525-531. Khutor Gornyj, r-nul și reg. Orenburg, Rus. (Harta 1. F 22. CG).

Într-o așezare aparținând culturii Srubnaja au fost descoperite șapte fragmente de seceri. Patru dintre ele reprezintă cârlige de seceri (Pl. 40/525-528), iar trei fragmente provin din părțile mediane ale unor seceri (Pl. 40/529-531). Dimensiunile precise ale fragmentelor nu sunt cunoscute. GIMR. Bibl.: 247, 95. Fig. 7-13.

532. „Donskaja”, r-nul Oktjabr'skij, reg. Volgograd, Rus. (Harta 2. L 15. 532).

Fragment de seceră care provine din așezarea sezonieră, Primorskoe, din epoca bronzului târziu. S-a păstrat partea mediană a secerii (Pl. 40/532). Judecând după aceasta, secera avea spatele arcuit și lama aproape dreaptă. Secțiunea este concavă. L. fragmentului – 6,0 cm, l. – 2,8 cm. Inst. Ped. or. Volgograd. Bibl.: 254, 162 și urm. Fig. 6/16.

533. Sadčikovskij, r-nul și reg. Kustanaj, Kaz. (Harta 2. D 26. 533).

Cârlig de la mânerul unei seceri descoperit într-o așezare aparținând epocii bronzului târziu (Pl. 40/533). L. max. a frag. – 2,5 cm. GIMR. Bibl.: 161, 46. Fig. 8/1.

534. „Rostov” – regiune, reg. Rostov, Rus. (Harta 2. L 13. 534).

Printre descoperirile neinventariate ale muzeului din Novočerkask se află o seceră fragmentară. Probabil, provine din fosta regiune Vojsko Donskoe. Judecând după fragment, secera avea un grad scăzut de arcuire și spatele aproape drept (Pl. 40/534). Mânerul este în formă de tijă. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 19,5 cm, l. max. – 5,4 cm. Muz. de Ist. or. Novočerkask. Fără număr de inventar. Inedită.

535. Sargary, r-nul Zerendijskij, reg. Kokčetav, Kaz. (Harta 2. C 29. 535).

Fragment de seceră, provine probabil dintr-o așezare din epoca bronzului târziu. S-a păstrat numai cârligul de la mâner (Pl. 40/535). Secțiunea transversală

este dreptunghiulară. L. fragmentului – 4,5 cm, l. – 2,2 cm. Muz. de Ist. or. Kokčetav. Inedită.

536. Smjačka, r-nul Nežin, reg. Černigov, Ukr. (Harta 2. H 7. 536).

Fragment de seceră, provine probabil din săpăturile efectuate de M. Ja. Rudinskij, în regiunea Černigov. Grad mijlociu de arcuire, spatele arcuit (Pl. 40/536). Vârful lamei este ascuțit. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 10,7 cm, l. max. – 3,4 cm. Locul de păstrare necunoscut. Arhiva IIMC. Fondul 5. Dosarul 299, foaia 406. Inedită.

537. Tjubjak, r-nul Meleuz, Baškortostan, Rus. (Harta 1. E 22. Tk).

Fragment de cârlig de seceră descoperit dintr-o așezare pluristratigrafiată din epoca bronzului târziu (Pl. 40/537). Fără dimensiuni precise. Inst. Ped. or. Ufa. Inedită. Informație M. F. Obydenov.

538. Loc de descoperire necunoscut, Rus. (Harta 2. F 22. 538).

Vârf de lamă de seceră. Se păstrează în colecția Stroganovykh, Muz. Ermitaj. Judecând după date indirecte, fragmentul provine, probabil, din regiunea Volgo-Uralică. Vârful lamei este rotunjit (Pl. 40/538). Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 8,3 cm, l. max. – 3,5 cm. Ermitaj, St. Petersburg. Col. Stroganovykh. Inv. 78/7. Inedită.

Forme de turnat (Nr. 539-541)

539. Černomorka, (fost. Liustodorf) or. Odessa, Ukr. (Harta 2. M 6. 539).

În timpul lucrărilor de teren, în anul 1914-1915, pe malul Mării Negre au fost descoperite câteva forme de turnat de lut ars. Printre acestea s-au găsit și două valve ale unei forme de turnat seceri. S-a păstrat imaginea valvei cu negativul secerii. Valva are formă ovală alungită, cu lungimea de circa 24,5 cm și lățimea maximă de 9,0 cm. Cu ajutorul acestui tipar se turnau seceri cu lama slab arcuită și spatele arcuit asimetric (Pl. 41/539). Lățimea maximă se afla spre vârful rotunjit al lamei. Canalul de turnare a metalului este amplasat dinspre mâner. L. negativului – 22,0-23,0 cm, l. max. – cca. 4,4 cm. Locul de păstrare necunoscut. Bibl.: 234, 41. Pl. XIX/1; 162, 137. Fig. 32/1.

540. „Dneprovskie” – praguri II, reg. Zaporož'e, Ukr. (Harta 1. L 9. DP).

Descoperire întâmplătoare din zona pragurilor Niprului. Fragment de valvă de piatră (10,2 x 8,3 x 3,0 cm) cu negativului vârfului unei lamei de seceră (Pl. 40/540). L. negativului – 7,2 cm, l. max. – 3,7 cm. Muz. de Ist. or. Kiev. Inv. 7507. Bibl.: 251, 29. Fig. 2/5; 5/31. Taf. 14/ 126.

541. Marinovka, r-nul Beredjansk, reg. Zaporož'e, Ukr. (Harta 2. M 10. 541).

Formă de turnat dintr-un depozit de valve de piatră. Are formă dreptunghiulară, cu capetele rotunjite (23,0 x 7,2 x 3,0 cm). Pe una din părți este executat negativul unei

seceri, puternic deteriorat (Pl. 41/541). Conform acestuia, secera avea lama slab arcuită și spatele arcuit, simetric. Marginea spatelui era îngroșată. Probabil secera avea mâner cu cârlig. L. negativului – 21,5 cm, l. max. – 4,3 cm. Muz. de Ist. or. Berdjansk. Bibl.: 5, Taf. 12, 98. După alte date această formă de turnat a fost descoperită în apropierea s. Androvo, același raion și aceiași regiune (206, 62. Fig. 3/1).

Ținând cont de cartări (Harta 12), din punct de vedere tipologic, descoperirile de fragmente nedeterminabile, se întâlnesc în tot arealul de răspândire a secerilor seriei Volgo-Uralice, concentrându-se în zona sudică pre-uralică, pe Donul Mijlociu sau în zona Niprului.

II. SERIA NORD-CAUCAZIANĂ (KUBAN')

A doua serie, de sine stătătoare, este constituită de secerile care provin din Caucazul de Nord, în special din bazinul râului Kuban'. Trăsătura distinctă a acestor seceri constă în capătul mânerului care era prelucrat prin batere, în forma unei tije înguste, ascuțită la capăt, care era fixată în mânerul de lemn sau de os. Seceri de acest tip sunt foarte rar întâlnite în zonele de stepă și silvostepă ale Europei de Est (Nr. 520) și nu sunt caracteristice pentru regiunea Balcano-Carpatică.

Trebuie să menționăm că nu toți cercetătorii conștientizează specificul secerilor de tip Kuban' târzii. Unii autori, până nu demult, atribuiau aceste piese categoriei secerilor cu „cârlig”. Această opinie a fost împărtășită cu mult timp înainte de M. Roska. El chiar presupunea, că secerile nord-caucaziene (Kuban') sunt rezultatul influenței secerilor cu cârlig transilvănene (72, 162-164). Această idee este puțin convingătoare, în general, și inacceptabilă sub aspectul aplicabilității concrete. Deosebirea așa numitelor seceri transilvănene și a celor din zona Kuban' are un caracter principal. În cazul primelor, cârligul este obținut prin turnare, este de dimensiuni relativ mari și este întotdeauna prezent. Pentru secerile din zona Kuban' este caracteristică o tijă îngustă, obținută prin batere, care în unele cazuri este îndoită spre spatele piesei (Nr. 543, 544, 687, 688, 704 ș.a.). În afară de aceasta, se cunoaște un număr însemnat de seceri din zona Kuban', la care tija, este absolut dreaptă și modul de unire cu mânerul este evident (Nr. 551, 585, 696, 697, 707 ș.a.). Piesele în stare mai bună, cât și reflecțiile de ordin general, ne determină să presupunem că îndoirea tijeii în formă de cârlig a fost determinată nu de motive funcționale, ci, mai degrabă, de deformări secundare. În unele cazuri ele puteau fi provocate de utilizarea îndelungată, în altele de necesitatea de a aranja cât mai compact uneltele în depozite. Nu este exclusă nici deteriorarea intenționată a tijelor înfăptuită de descoperitori; puteau fi îndoite sau chiar rupte.

Pe baza celor menționate reiese că trebuie să renunțăm la ideea apartenenței secerilor târzii, din zona Kuban', la categoria celor cu „cârlig”. Această opinie este susținută și de raționamente de alt ordin. Astfel, este unanim recunoscut faptul că fixarea mânerului secerii prin intermediul tijeii este determinată de tradițiile locale. Această tradiție s-a constituit încă în epoca bronzului timpuriu și este răspândită în Transcaucazia (171, 116. Fig. 42, 28-31) și în tot Orientul Antic (17, Nr. 2729, 2731,

2814 ș.a.). În zona Pre-Kuban' această tradiție este continuată de secerile de tip Kostroma din epoca bronzului mijlociu, care sunt nemijlocit premergătoare secerilor din bronzul târziu. Aceste seceri au mânerul în formă de tijă, însă de dimensiuni mai mari și mai late (Pl. 109A/7-9), ceea ce îngreua îndoirea tijeii în formă de cârlig. La secerile târzii din zona Kuban', mânerul secerilor de tip Kostroma se transformă într-o tijă îngustă, deseori mai lungă. În legătură cu problema secerilor târzii din zona Kuban' și cele de tip Kostroma vom reveni. Acum, vom sublinia, încă o dată, că modul de fixare al mânerului ambelor variante aparține aceleiași grupe, se manifestă aceleași tradiții, care, sunt diferite atât de cele est-europene, cât și de seria propriu zisă transcaucaziană din epoca bronzului târziu.

Secerile târzii din zona Kuban' nu sunt deosebit de originale, pentru cele mai multe dintre ele găsim analogii în seceri din Europa de Est. Cu toate acestea considerăm că este utilă o succintă descriere. Mai întâi, poate fi reținut faptul, că toate exemplarele sunt obținute prin turnare. Acest lucru ne este indicat de scurgerile de metal din zona ciotului de la turnare. Acestea pot fi observate cu ușurință la majoritatea pieselor întregi și la semifabricate, iar la unele exemplare scurgerile de metal s-au păstrat integral. Secerile erau turnate în tipare de piatră (Nr. 719, 725) sau în forme de lut ars. Ca și în alte cazuri, înregistrate în Europa de Est, negativul secerii era amplasat pe una din valve, iar cea de-a doua era utilizată drept capac. Cioturile de la turnare, de obicei, erau amplasate spre spatele piesei, însă amplasarea nu era constantă. Deseori, cioturile erau amplasate în punctul de maximă arcuire a secerii (Nr. 544-546, 533 ș.a.). Este evident, că o astfel de amplasare a ciotului de la turnare era dictată de motive tehnologice, cu scopul de a umple uniform negativul. Însă, nu de puține ori, ciotul de la turnare era amplasat pe spatele lamei, în locul arcuirii maxime sau la curbura lamei spre mâner (Nr. 578, 582, 607-609, 688, 697, 720 ș.a.).

După turnare, piesele erau supuse operațiunilor de finisare când cioturile de la turnare erau înlăturate, iar suprafața piesei era curățată de scurgerile de metal. Lama era prelucrată prin forjare și era ascuțită. În sfârșit, capătul mânerului era prelucrat prin batere și subțiat în formă de tijă îngustă, lungă. De obicei, secțiunea acestuia este dreptunghiulară, iar capătul ascuțit. Gradul de arcuire a spatelui și configurația secerilor târzii din zona Kuban' variază puternic, aspect asupra căruia vom insista în continuare. Marginea spatelui secerilor, de obicei, este îngroșată. Uneori aceasta este întărită printr-o nervură reliefată (Nr. 549, 694, 697, 720, 722), dar se întâlnesc și piese la care marginea spatelui este subțiată, lama căpătând o formă concavă în secțiune (Nr. 557, 566-568, 586, 587).

Secerile târzii din zona Kuban' au fost discutate de multe multe ori în literatura de specialitate. Totuși, există un singur studiu amplu datorat lui A. A. Iessen (152). Același autor a încercat să efectueze o clasificare minuțioasă a acestor seceri după gradul de curbare a spatelui. În urma analizei efectuate, A. A. Iessen (152, 110, 111) a

împărțit aceste unelte în două mari grupe. Într-una din ele a inclus secerile cu spatele arcuit uniform, iar în cea de-a doua secerile cu curbarea spre mâner. Piesele ultimei grupe, de obicei, sunt numite, în limba rusă, seceri cu cot (strâmbe). Acest principiu de clasificare a secerilor din zona Pre-Kuban' s-a dovedit a fi realist și util, și, după cum vom vedea în continuare, permite evidențierea dezvoltării și evoluției complexe a acestor unelte. În momentul de față am înregistrat circa 250 de seceri aparținând seriei Nord-Caucaziene. Circa două treimi provin din zona nord-vestică sub-caucaziană, iar celelalte au fost descoperite în zona de stepă a Europei de Est și, de regulă, intră în componența depozitelor cu importuri.

În legătură cu răspândirea secerilor seriei menționate ne atrage atenție opinia cercetătoarei V. I. Kozenkova care a propus înglobarea focarului Pre-Kuban', de prelucrare a metalelor, în focarul Koban'. Această opinie este întemeiată pe faptul că secerile acestei serii sunt răspândite în Caucazul de Nord mai mult decât aprecia A. A. Iessen (155, 39). Desigur, afirmația lui A. A. Iessen că „Regiunea Pre-Kuban' formează un teritoriu al răspândirii locale a acestui tip” (152, 109) nu este întru totul corectă. După cum confirmă cercetările actuale aceste unelte erau bine cunoscute în acea vreme și imitațiile lor s-au răspândit până în zona centrală a Caucazului. În același timp, a devenit evident, că majoritatea pieselor se concentrează în bazinul râului Kuban' și în special pe cursul superior al acestuia. Pătrunderea acestor seceri în raioanele mai estice nu ne surprinde, ținând cont de descoperirile din regiunea Donului, nordul Mării Negre și chiar de pe litoralul vestic al Mării Negre (Constanța-Palas). Luând în considerare răspândirea lor spre vest, ar fi stranie lipsa acestor piese în regiunile apropiate de zona Pre-Kuban'. Din această cauză descoperirile din zona centrală și estică a Caucazului de Nord sunt un fenomen explicabil. Mai mult, după cum vom vedea în continuare, secerile din zona Pre-Kuban' au influențat direct apariția unei grupe de seceri a culturii Koban' (secerile de tip Agur).

Clasificarea propusă de noi este bazată pe corelația și analiza indicilor metrici care caracterizează configurația și proporțiile secerilor¹. În realitate, în analiza acestor seceri a fost utilizată metoda de clasificare a secerilor cu cârlig est-carpatică (vezi în continuare), însă, în cazul acesta, situația a fost mai complexă și mai interesantă. După cum a demonstrat analiza, cei mai utili indici metrici, lungimea lamei și corelația acesteia cu lungimea mânerului, lungimea maximă a coardei, înălțimea arcului de curbare a spatelui secerii și lățimea efectivă a lamei, au fost relevanți pentru elaborarea clasificării acestor seceri. Schema măsurărilor secerilor simetrice și asimetrice și a secerilor arcuite, cu cot este prezentată în Fig. 15/1-3. Analiza rezultatelor corelației diferiților indici permite evidențierea structurii complexe a dezvoltării și evoluției secerilor Nord-Caucaziene din epoca bronzului târziu. Complexitatea acestei structuri se observă din manifestarea dublă a datelor metrice a secerilor în câmpul corelativ.

¹ Clasificarea propusă este elaborată de V. A. Dergačev pe baza materialelor oferite de V. S. Bočkarev.

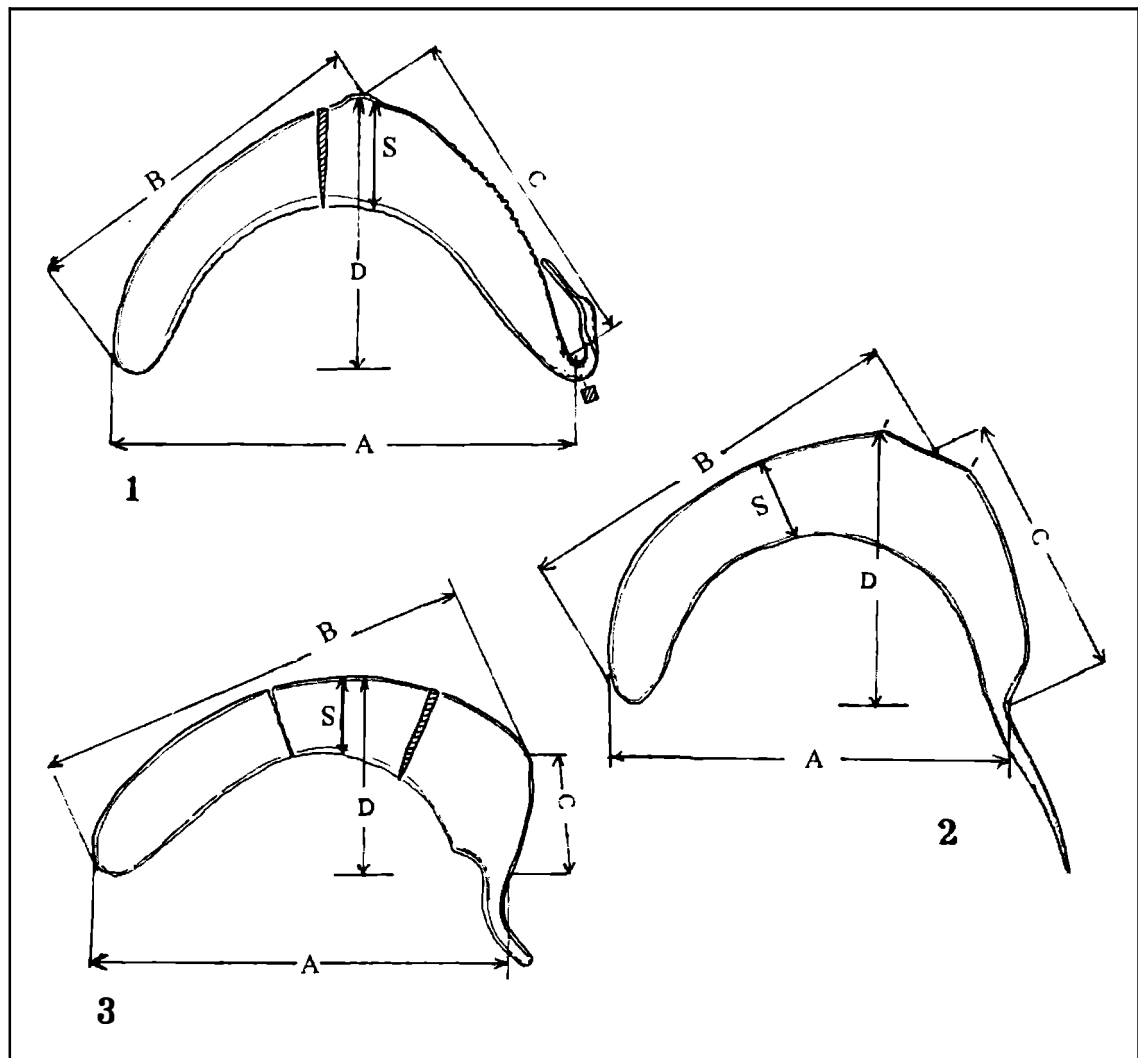

Fig. 15. Schema măsurărilor dimensiunilor secerilor simetrice (1) și asimetrice – arcuite cu cot (2, 3) – ale seriei Nord-Caucaziene. A – lungimea maximă a coardei; B – lungimea lamei; C – înălțimea mânerului; D – înălțimea arcului curburii spatelui; S – lățimea lamei.

Corelația raportului, lungimea lamei și lungimea mânerului, scoate în evidență patru grupe relativ distincte (Fig. 16). Acestea sunt confirmate și de corelația raportului înălțimii arcului curburii spatelui secerilor și a lățimii lamei (Fig. 17). Este semnificativ faptul că, în ambele cazuri, punctele componente ale acestor grupe, în câmpurile corelaționale, sunt amplasate liniar-radial în raport cu axa „x” și „y”. Iar, această amplasare liniar-radială nu înseamnă decât că modificarea treptată a parametrilor metrici în cadrul fiecărei grupe a avut un caracter evolutiv. Astfel spus, fiecare grupă, în esență, reprezintă evoluția treptată a unei tradiții inițiale care s-a dezvoltat paralel, în timp, și alături de alte tradiții specifice. Ceea ce le înrudește sunt elementele inițiale din fiecare grupă (în Fig. 16,

17 sunt indicate cu semne mai mari), fiind reprezentate de seceri de dimensiuni mari, cu lamele late, și cu arcul curburii spatelui lamei înalt. Iar modificările și evoluțiile ulterioare demonstrează o micșorare treptată a dimensiunilor pieselor, a înălțimii arcului curburii spatelui și în același timp o micșorarea relativă a lățimii lamelor (Fig. 16, 17).

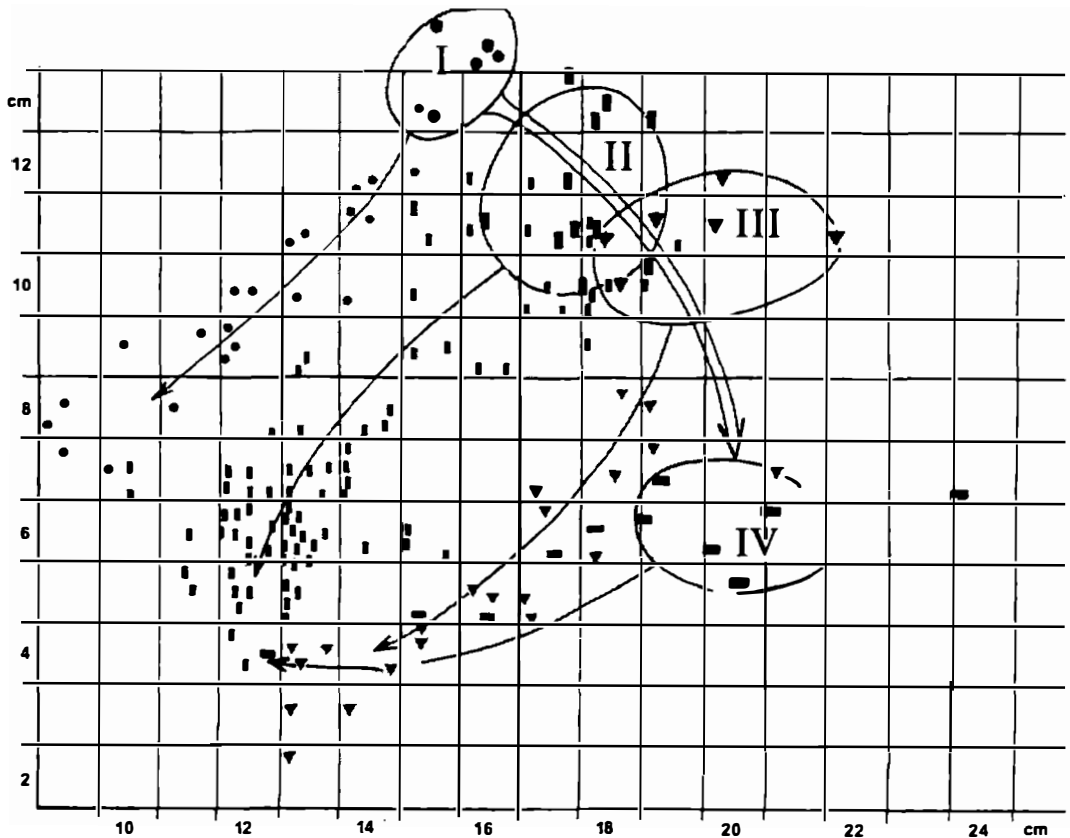

Fig. 16. Gruparea secerilor Nord-Caucaziene conform corelației lungimii lamei (pe orizontală) și înălțimii mânerului (pe verticală). Patru tipuri, patru linii de evoluție a secerilor: I – seceri de tip Koblevo A; II – seceri de tip Kurčanskij; III – seceri de tip Koblevo B; IV – seceri de tip Bamut. Sunt conturate cu semne mari variantele inițiale pentru fiecare tip.

Sub aspect taxonomic fiecare din grupele evidențiate poate fi interpretată ca un tip, iar subgrupele componente ca variante. Ținând cont de cele mai reprezentative complexe pentru fiecare grupare, ele pot fi numite astfel:

- prima grupă – seceri de tip Koblevo A;
- a doua grupă – seceri de tip Kurčanskij;
- a treia grupă – seceri de tip Koblevo B;
- a patra grupă – seceri de tip Bamut.

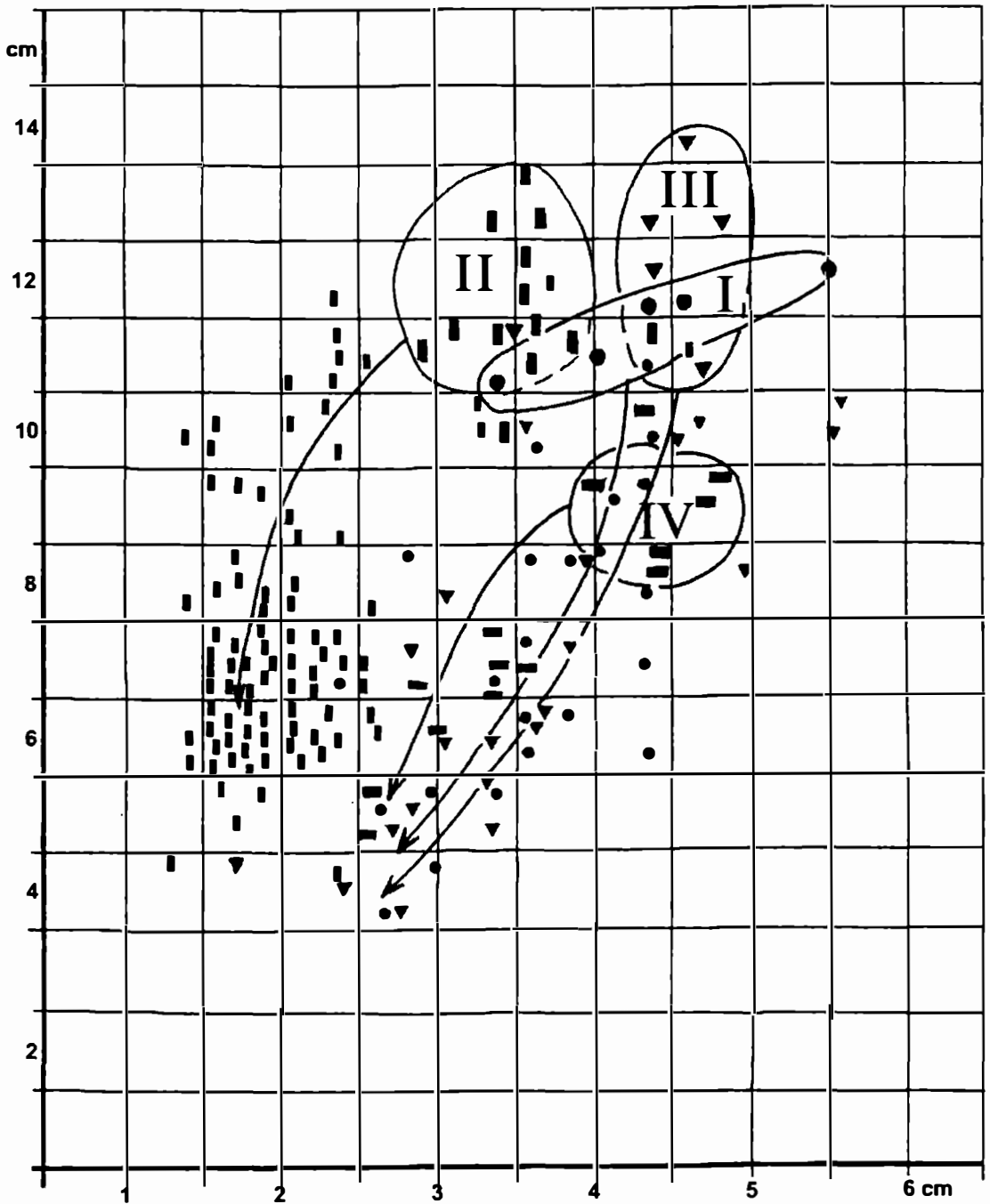

Fig. 17. Gruparea secerilor Nord-Caucaziene conform corelației înălțimii arcului curburii lamei (pe verticală) și lățimii lamei (pe orizontală). I – seceri de tip Koblevo A; II – seceri de tip Kurčanskij; III – seceri de tip Koblevo B; IV – seceri de tip Bamut. Sunt conturate cu semne mari variantele inițiale pentru fiecare tip.

În același timp, conform aceleiași corelații (Fig. 16), un lucru este foarte important și evident, subgrupele inițiale din fiecare grupare liniară (evidențiate prin semne mai mari și conturate), în raport una față de cealaltă, formează o linie curbă față de epicentrul axelor câmpului corelațional (săgeată dublă). Aceasta înseamnă că amplasarea și consecutivitatea acestora reflectă o anumită legitate, care caracterizează, în cazul dat, configurația generală a secerilor și se manifestă în trecerea treptată și consecutivă de la secerile simetrice (I grupă) la secerile asimetrice, de tip diferit, cu mâner înalt (a doua și a treia grupă) apoi la secerile arcuite cu cot asimetric cu mânerul pe cât posibil scurt (IV-a grupă). Este semnificativ faptul că elementul inițial, în acest rând de piese arcuite o constituie secerile de dimensiuni mari, simetrice de tip Koblevo A (I-a grupă). Prin corelare raportul înălțimii arcului, curburii și lățimii lamei (Fig. 17) se observă că elementul inițial al secerilor primei grupe cuprinde elementele inițiale ale secerilor grupelor a II-a, a III-a și a IV-a.

Altfel spus, ținând cont de rezultatele corelației indicilor metrici de bază, secerile nord-caucaziene constituie o totalitate omogenă, care demonstrează o tendință de dezvoltare dublă. Una din tendințe se referă la configurația generală a secerilor și se caracterizează prin trecerea treptată de la secerile simetrice la cele asimetrice, de diferite tipuri, cu mâner lung, apoi la cele asimetrice arcuite, cu cot și cu mâner scurt. A doua tendință se manifestă printr-o reducere generală a dimensiunilor secerilor, a înălțimii arcului și a lățimii lamei. Și această tendință s-a realizat în același timp și în paralel la secerile de tipuri diferite și configurații. Este necesar să menționăm că elementul inițial în dezvoltarea ambelor tendințe este constituit de secerile de dimensiuni mari, simetrice după configurație, cele de tip Koblevo A. După cum se va vedea în continuare, dacă luăm în considerare faptul că aceste seceri se disting printr-o mărime nerațională a mânerului și prin înălțimea arcului curburii lamei, neîndreptățită din punct de vedere funcțional, atunci modificările și trecerea la secerile asimetrice, cu cot, cu lamele relativ lungi, însă cu mânerulele reduse la maxim, este destul de îndreptățită din punct de vedere a eficacității funcționale, cât și sub aspectul economisirii metalului. Această tendință în evoluția secerilor bronzului târziu este demonstrată și de datele analizei secerilor cu cârlig din zona est-carpatică și transilvăneană.

Astfel, în cadrul seriei secerilor nord-caucaziene se evidențiază patru tipuri de bază. Acestea sunt: secerile simetrice de tip Koblevo A, secerile asimetrice cu mânerul evidențiat de tip Kurčanskij și Koblevo B și secerile arcuite, cu cot, de tip Bamut. Fiecare din tipurile menționate include și variante. În afară de aceasta, în cadrul celor două tipuri distincte sunt delimitate două grupe nu prea mari de seceri. Din punct de vedere a originii, ele sunt derivate din tipurile menționate, însă se disting prin trăsături specifice metrice și morfologice. Avem în vedere secerile arcuite, cu cot, care pot fi numite de tip Rostov și de tip Agur.

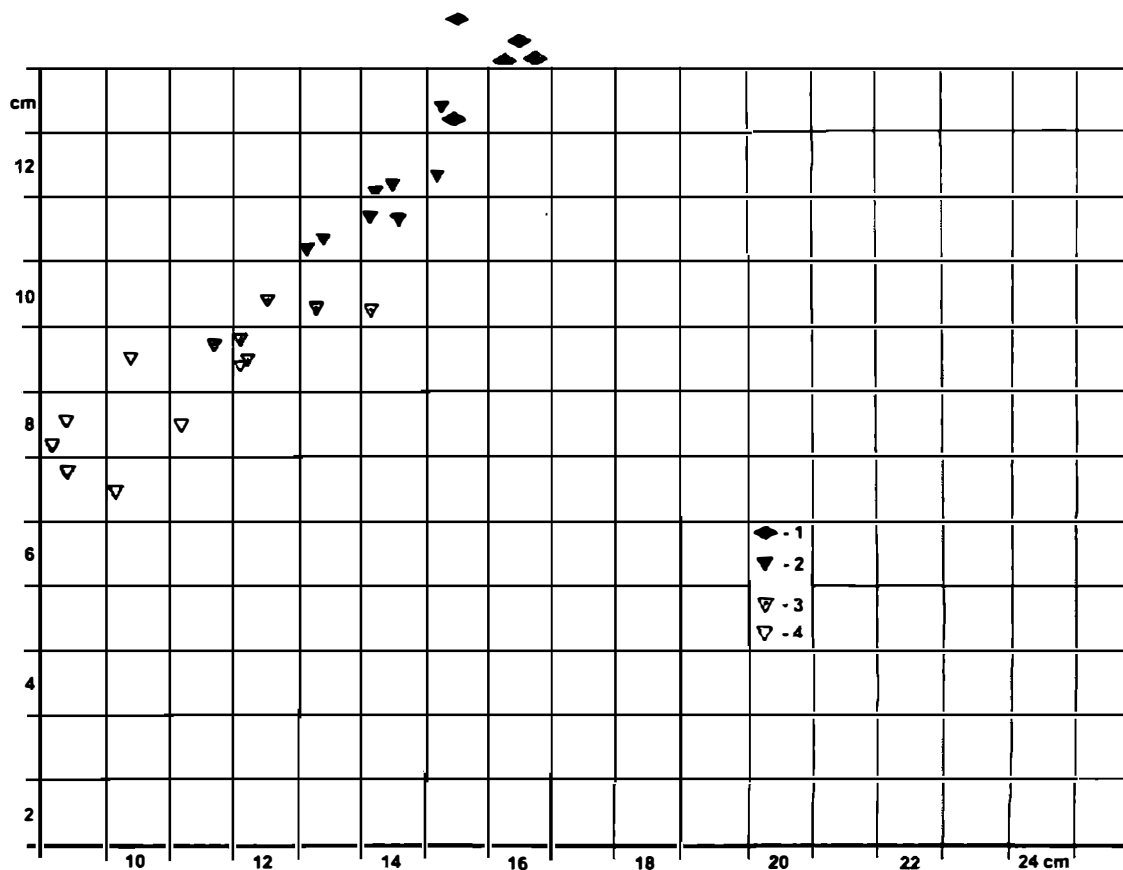

Fig. 18. Gruparea de seceri de tip Koblevo A conform corelației lungimii lamei (pe orizontală) și mânerului (pe verticală). 1 – varianta Koblevo 1; 2 – varianta Akhmetovskaja; 3 – varianta Batarejka 1; 4 – varianta Batarejka 2.

1. Seceri de tip Koblevo A (Nr. 542-574; Harta 13)

Aceste piese sunt simetrice, fără delimitarea clară a mânerului. Au lamele cu lățime omogenă și mânerul în formă de tijă alungită, obținută prin batere. Erau turnate în tipare monovalve închise. Cioturile de la tumare, de obicei, sunt amplasate spre spatele lamei, în punctul de arcuire maximă. După tumare, cioturile erau înlăturate, secerile fiind prelucrate prin batere și ascuțire. Lama, de obicei, are secțiunea triunghiulară cu o îngroșare spre spatele lamei. Tija alungită prin batere din baza mânerului, de regulă, este îndoită în sus. Tipul este reprezentat de 33 piese (Nr. 542-572). Majoritatea (Nr. 542-560, 562-566, 569-574) provin din depozite, o seceră a fost descoperită într-o așezare din bronzul târziu (Nr. 567) și două provin din descoperiri izolate (Nr. 561, 568). Secerile variază mult după indicii metrici. Ținând cont de raportul dintre lungimea lamei și lungimea mânerului (Fig. 18) sau de corelația înălțimii arcului curburii spatelui și lățimii lamelor (Fig. 19), secerile acestui tip se

împart în patru variante. Fiecare variantă este reprezentată de un număr redus de piese și se diferențiază una de alta după indicii metrici neesențiali. Însă, în totalitate, formează o categorie tipologică clară, variantele marginale deosebindu-se pronunțat una de alta (Fig. 18).

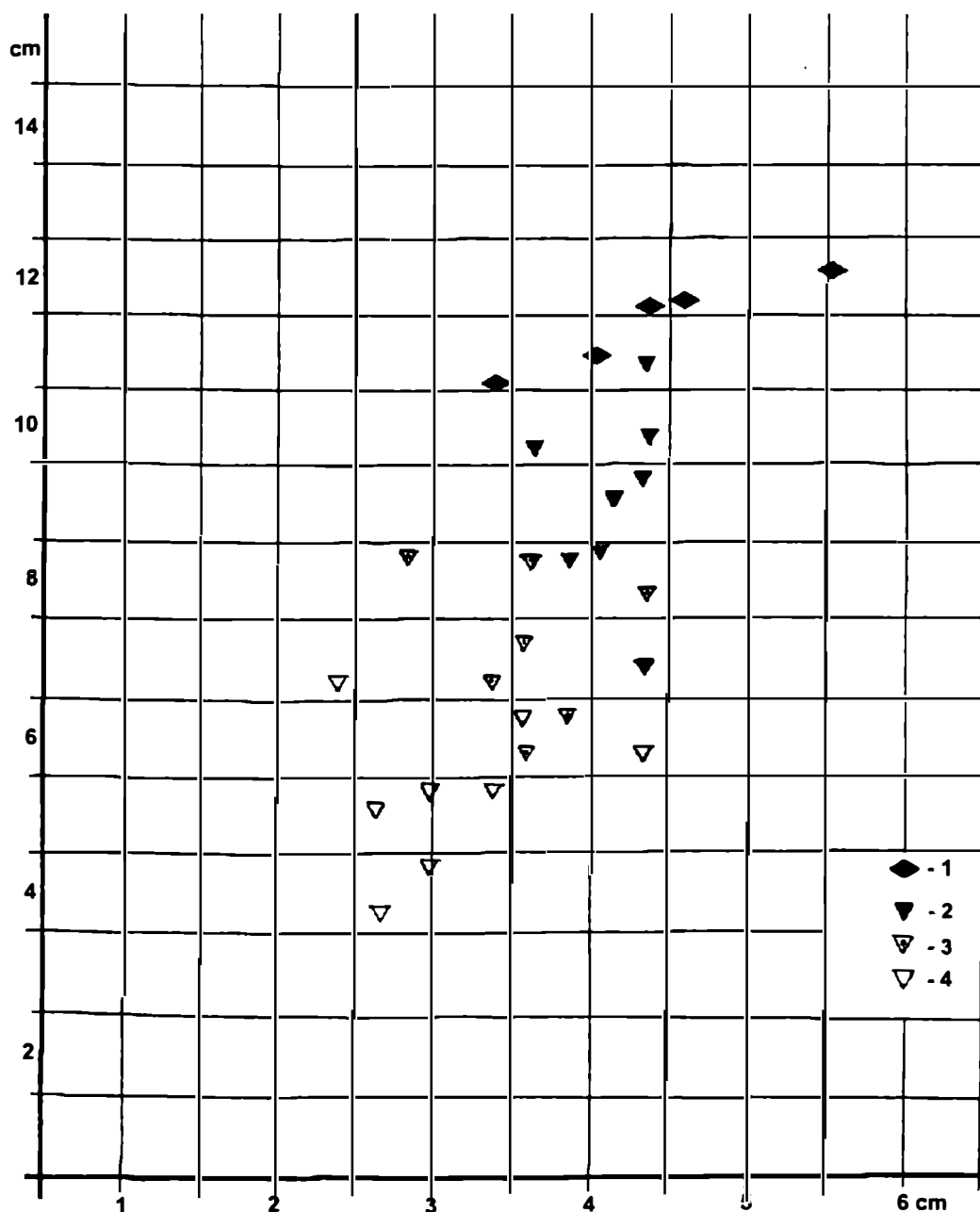
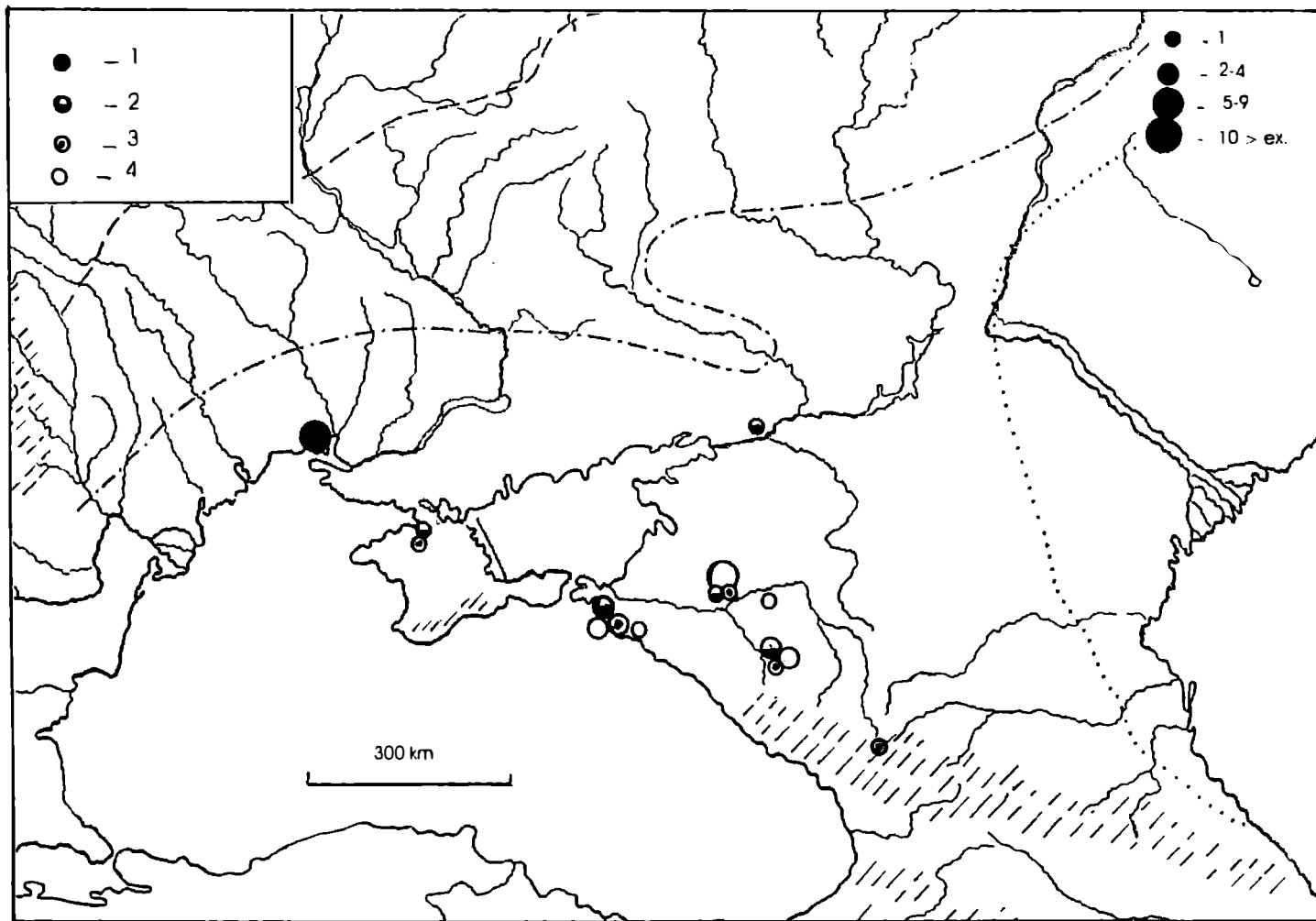

Fig. 19. Gruparea secerilor de tip Koblev A conform corelației înălțimii arcului curburii spatelui (pe verticală) și lățimii lamei (pe orizontală). 1 – varianta Koblev 1; 2 – varianta Akhmetovskaja; 3 – varianta Batarejka 1; 4 – varianta Batarejka 2.

Harta 13. Răspândirea secerilor simetrice de tip Koblevo A. 1 – varianta Koblevo I; 2 – varianta Akhmetovskaja; 3 – varianta Batarejka 1; 4 – varianta Batarejka 2.

Varianta Koblevo 1 (Nr. 542-546; Harta 13/1)

Varianta se distinge prin dimensiuni mai mari, lamele sunt late (4,0-5,5 cm) și au curbura spatelui înaltă (11,0-12,0 cm). Lungimea mânerului este aproape egală cu lungimea lamei, din această cauză au o configurație aproape simetrică (Fig. 18/1; 19/1). Lungimea coardei secerilor, de regulă, este de 18-20 cm. Varianta este reprezentată de cinci piese care fac parte din depozitul Koblevo.

542-546. Koblevo, r-nul Berezanka, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 1. M 6, 7. Ko).

Cinci seceri întregi și fragmentare din componența unui depozit din epoca bronzului târziu (Pl. 109B/2-4; 110A/1). Muz. Arh. or. Odessa. Bibl.: 249, Fig. 4/1, 3; 5/2, 4; 175, 171 și urm.

542. Seceră arcuită puternic cu spatele arcuit simetric (Pl. 41/542). Capătul mânerului, rupt, are formă de tijă obținută prin batere. Secțiunea lamei este triunghiulară, prelucrată prin batere și ascuțită. L. coardei – 18,0 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 11,0 cm, l. – 3,7 cm. (Inv. A 43718).

543. Seceră asemănătoare ca formă cu precedenta (Pl. 41/543). Pe curbura spatelui s-au păstrat bavuri de metal de la ciotul de la turnare. Secțiunea este triunghiulară cu îngroșare spre spate. A fost prelucrată prin batere și ascuțită. Pe suprafața lamei se evidențiază știrbituri mari. Capătul tijei, obținute prin batere, este îndoit în sus. L. coardei – 20,0 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 12,0 cm, l. max. a lamei – 5,0 cm. (Inv. A 47721).

544. Seceră asemănătoare ca formă cu cea precedentă (Pl. 41/544). Pe arcuirea maximă se observă rămășițele ciotului de la turnare cu scurgeri de metal. Pe spatele mânerului se remarcă câteva crestături zimțate, probabil, secundare. Secțiunea este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțită. Tija este îndoită în sus. L. – 20,0 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 12,2 cm, l. max. a lamei – 4,7 cm. (Inv. A 43720).

545. Seceră asemănătoare, vârful lamei și tija mânerului sunt rupte (Pl. 41/545). Arcuită puternic. În punctul maxim de arcuire a spatelui s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare și bavuri de metal. A fost prelucrată prin batere și ascuțită. L. coardei – cca. 20,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 12,5 cm, l. max. a lamei – 6,0 cm. (Inv. A 46907).

546. Seceră puternic arcuită, spatele simetric (Pl. 41/546). Pe spate s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija este prelucrată prin batere, ascuțită la capăt și îndoită în sus. Secțiunea este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. coardei – 20,0 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 11,4 cm, l. max. a lamei – 4,5 cm. (Inv. A 43719).

Varianta Akhmetovskaja (Nr. 547-554; Harta 13/2)

Aceste seceri sunt simetrice, se caracterizează prin proporții mai joase (înălțimea arcului curburii spatelui lamelor variază de la 8,5 până la 11 cm), dimensiunile lamei și mânerului sunt mai mici (Fig. 18/2), iar lama este puțin mai îngustă (Fig. 19/2). Lungimea coardei de obicei variază de la 17,5 la 19,0 cm. Varianta Akhmetovskaja este reprezentată de opt piese, provenite din diferite depozite.

547-548. Akhmetovskaja, r-nul Labinsk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. P 12, 13. Ah).

Două seceri dintr-un depozit din epoca bronzului târziu (Pl. 111 B/1). Muz. de Ist. or. Krasnodar. Bibl.: 183, 241. Fig. 1/9; 2/4.

547. Secera este îndoită (Pl. 42/547) și arcuită puternic. Spatele este arcuit, simetric. În punctul arcuirii maxime a spatelui s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare cu prelungiri de metal. Tija obținută prin batere este ruptă. Secțiunea lamei este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. în poziție îndoită – 14,5 cm, lungimea reală a coardei – cca. 19,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui lamei – 8,8 cm, l. lamei – 4,3 cm.

548. Seceră asemănătoare ca formă, vârful lamei și tija rupte (Pl. 42/548). La suprafața lamei se evidențiază o fisură transversală. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei în stare întreagă – cca. 17,5 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui lamei – 8,7 cm, l. lamei – 4,7 cm.

549. Batarejka, r-nul Temriuk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 10. Bt).

Două seceri, componente ale unui mare depozit din epoca bronzului târziu (Pl. 112/10, 11). GIMR. Bibl.: 224, 147 și urm. Fig. 1/19, 20.

549. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 42/549), spatele este arcuit, simetric. Vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului, în formă de tijă, are secțiunea dreptunghiulară, obținută prin batere. Tija este îndoită în sus în formă de cârlig. Marginea spatelui este îngroșată simetric, cu marginile profilate pe ambele părți. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este deteriorată. L. coardei – 17,3 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 9,5 cm, l. lamei – 5,2 cm.

550. Seceră fragmentară cu vârful lamei rupt (Pl. 42/550), simetrică, arcuită slab, lama lată. Capătul mânerului, în formă de tijă, a fost obținută prin batere, îndoit în jos. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. în stare fragmentară – 20,5 cm, L. coardei în stare întreagă – cca. 19,0 cm, înălțimea arcului curburii lamei – 7,3 cm, l. lamei – 4,7 cm.

551-552. „Krasnodar” – muzeu, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 12. Kd).

O seceră întreagă și una fragmentară provin dintr-un mare depozit. Conform datelor de arhivă și din literatura de specialitate, depozitul a fost descoperit în partea

sud-estică a fostei regiuni Kuban', în anul 1898. În literatura de specialitate acesta este cunoscut sub denumirea de „Depozitul din anul 1898 din muzeul or. Krasnodar”. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Inedite.

551. Lățimea lamei este uniformă, arcuită puternic, spatele arcuit, simetric (Pl. 42/551). Capătul mânerului, în formă de tijă, a fost obținut prin batere, îndoit spre spate și puțin în sus. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 18,2 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui lamei – 11,2 cm, l. lamei – 4,7 cm.

552. Seceră, asemănătoare precedentei, vârful lamei este rupt (Pl. 42/552). Tija, obținută prin batere, este ascuțită și îndoită spre spate. L. max. a fragmentului – 22,7 cm. L. coardei în stare întregă – 17,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,8 cm, l. lamei – 4,8 cm.

553. Krylovka, r-nul Džankoj, reg. Krym, Ukr. (Harta 1. N 8. Kr).

Seceră dintr-un depozit, din epoca bronzului, descoperit în timpul săpăturilor în tumulul Nr. 16. Are un grad scăzut de arcuire, spatele arcuit, simetric (Pl. 42/553). Mânerul este în formă de tijă, lungă și îngustă, îndoit în sus în formă de cârlig. În partea mediană a spatelui secerii s-a păstrat ciotul de la turnare în formă de proeminență. Secera este îndoită. Lungimea în stare îndoită – 15,7 cm, L. coardei în stare normală – 19,5 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui lamei – 10,2 cm, l. lamei – 4,8 cm. Centrul de Arheologie al Crimeii. or. Sinferopol'. Inedită.

554. „Rostov” – muzeu, or. și reg. Rostov, Rus. (Harta 1. M 12. Rt).

Seceră dintr-un mare depozit din epoca bronzului târziu. Are o configurație simetrică (Pl. 42/554). Pe spate, spre mâner, se observă rămășițele ciotului de la turnare. Lățimea lamei uniformă, secțiunea triunghiulară. La mâner se remarcă o fisură. Lama este slab curbată și poartă urme de deformare secundară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 16,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui lamei – 10,0 cm, l. lamei – 4,3 cm. Greutatea – 176 g. Muz. de Ist. or. Rostov pe Don. Col. Nr. RK 5807. Inedită.

Varianta Batarejka 1 (Nr. 555-561; Harta 13/3)

Secerile acestei variante sunt asemănătoare celor descrise mai sus. Se deosebesc (Fig. 18/3; 19/3) prin proporția mai joasă a arcului (înălțimea arcului curburii spatelui 7-8 cm) și coarda mai scurtă (14-17 cm). Varianta este reprezentată de șapte exemplare, din care șase provin din depozite (Nr. 555-560) și una (Nr. 561) dintr-o descoperire izolată.

555. Akhmetovskaja, r-nul Labinsk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. P 12, 13. Ah).

Fragment de seceră care, probabil, aparține variantei Batarejka. Provine dintr-un depozit aparținând epocii bronzului târziu (Pl. 42/555). Fragmentul provine de la mânerul unei seceri cu capătul în formă de tijă, cu secțiunea dreptunghiulară, prelucrată prin batere.

Tija este îndoită în sus, ruptă. Secțiunea lamei este concavă. L. maximă a fragmentului – 8,5 cm, l. lamei – 4,6 cm. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Bibl.: 183, 241. Fig. 2/7.

556-559. Batarejka, r-nul Temriuk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 10. Bt).

Patru seceri fragmentare din componența unui mare depozit aparținând epocii bronzului târziu (Pl. 112/12). GIMR. Bibl.: 224, 147 și urm. Fig. 1/21, 27, 37, 38.

556. Seceră cu grad mijlociu de arcuire, spatele arcuit, simetric (Pl. 42/556).

Capătul mânerului, în formă de tijă, este prelucrat prin batere. Vârful lamei și capătul tijeii sunt rupte. Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama este uzată, secțiunea este triunghiulară. L. coardei în stare întregă – cca. 16,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui lamei – 7,5 cm, l. lamei – 4,0 cm.

557. Seceră, asemănătoare precedentei, cu mânerul rupt (Pl. 43/557). Grad

mijlociu de arcuire, arcuită simetric. Vârful lamei este ascuțit și puțin îndoit în sus. Secțiunea este concavă, iar spre mâner dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 17,5 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 6,5 cm, l. lamei – 4,3 cm.

558. Seceră fragmentară, asemănătoare precedentei ca formă și secțiune (Pl.

43/558). Baza mânerului este ruptă. Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama este uzată. L. coardei – cca. 18,0 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 6,0 cm, l. lamei – 4,0 cm.

559. Seceră fragmentară cu vârful lamei rotunjit și mânerul rupt (Pl. 43/559).

Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – cca. 18,0 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 7,0 cm, l. lamei – 3,8 cm.

560. Krylovka, r-nul Džankoj, reg. Krym, Ukr. (Harta 1. N 8. Kr).

Seceră, dintr-un depozit aparținând epocii bronzului descoperit în timpul săpăturilor din tumulul Nr. 16. Are un grad scăzut de arcuire, spatele arcuit, simetric (Pl. 43/560). Capătul mânerului este în formă de tijă, prelucrată prin batere, îndoită în sus. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. Secera este îndoită în trei părți. L. în stare îndoită – 12,4 cm, L. coardei în stare normală – cca. 16,5 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui lamei – 8,8 cm, l. lamei – 4,2 cm. Centrul de Arheologie al Crimeii, or. Sinferopol?. Inedită.

561. Ușguli I, r-nul Mestija, Svantija, Grz. (Harta 2. Q 14. 561).

Descoperire izolată. Seceră puternic arcuită, spatele arcuit simetric (Pl. 43/561).

Capătul mânerului este în formă de tijă îndoită în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,2 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,7 cm, l. lamei – 3,3 cm. Muz. de Ist. or. Mestija. Bibl.: 236, 104. Fig. XXVIII/3.

Varianta Batarejka 2 (Nr. 562-574; Harta 13/4)

Secerile acestei variante se disting de cele analizate mai înainte prin dimensiuni mai mici la toți indicii de bază. În general, aceste seceri au lama îngustă cu lățimea de 3 cm, sunt mai joase (înălțimea arcului curburii spatelui lamelor 4,0-5,5 cm) și au lama și

mânerul relativ scurte (Fig. 18/4; 19/4). Lungimea coardei variază de la 13 la 16 cm. Sunt cunoscute 13 seceri aparținând acestei variante. Una din seceri (Nr. 567) provine dintr-o așezare, alta (Nr. 568) dintr-o descoperire izolată, celelalte fac parte din depozite.

562-564. Akhmetovskaja, r-nul Labinsk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. P 12, 13. Ah).

O seceră aproape întreagă și fragmente din alte două seceri provin dintr-un depozit aparținând epocii bronzului târziu (Pl. 111B/2). Muz. de Ist. or. Krasnodar. Bibl.: 183, 241. Fig. 2/3, 6, 8.

562. Seceră arcuită puternic, spatele arcuit simetric (Pl. 43/562). Vârful lamei este rupt. Lățimea lamei este uniformă. Capătul mânerului, în formă de tijă, este prelucrat prin batere, ascuțit și îndoit în sus în formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama este deteriorată. L. coardei – cca. 16,5 cm. Înălțimea arcului curbării spatelui – 7,0 cm, l. lamei – 2,8 cm.

563-564. Mânerele a două seceri, cu tijele rupte, cu secțiunea dreptunghiulară (Pl. 43/563, 564). Secțiunea lamelor este concavă. Lungimea primului fragment – 5,7 cm, l. lamei – 3,3 cm. Lungimea celui de al doilea – 10,5 cm, l. lamei – 4,0 cm.

565-566. Batarejka, r-nul Temriuk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 10. Bt).

Două seceri din inventarul unui mare depozit aparținând epocii bronzului târziu (Pl. 112/13). GIMR. Bibl.: 224, 147 și urm. Fig. 1/32, 34.

565. Seceră de dimensiuni mici cu o ușoară arcuire a lamei (Pl. 43/565). Spatele arcuit, simetric. Capătul mânerului are formă de tijă prelucrată prin batere, îngustă și ascuțită, îndoită spre spate și în sus. Secțiunea lamei este triunghiulară cu o proeminență mediană. La suprafața lamei sunt mai multe știrbituri. L. coardei – 13,5 cm. Înălțimea arcului curbării spatelui lamei – 5,8 cm, l. lamei – 3,9 cm.

566. Seceră de dimensiuni mici cu mânerul rupt (Pl. 43/566). Grad mijlociu de arcuire, spatele arcuit, simetric. Vârful lamei este ascuțit și puțin îndoit în sus. Secțiunea este concavă, spre mâner devine dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,5 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 6,8 cm, l. lamei – 4,2 cm.

567. Češkho, Taujkhabl', Adygeja, Rus. (Harta 2. O 12. 567).

Fragment de seceră dintr-o așezare aparținând epocii bronzului. S-a păstrat mânerul (Pl. 43/567). Secera avea spatele simetric și grad mijlociu de arcuire. Capătul mânerului, în formă de tijă, este prelucrat prin batere, are secțiunea pătrată. Tija este îndoită în sus în formă de cârlig. Secțiunea secerii este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 9,0 cm. L. coardei în stare întregibilă – cca. 15,0 cm. Înălțimea arcului de curbare – 4,7 cm, l. lamei – 3,6 cm. Muz. de Ist. or. Majkop. Inedit.

568. Gelendžik, r-nul Gelendžik, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 2. O 10. 568).

Descoperire izolată. Seceră de mici dimensiuni cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 43/568). Spatele este arcuit, simetric. Vârful lamei este ascuțit. Capătul mânerului, în formă de tijă, a fost prelucrat prin batere și are secțiunea ovală. Tija este îndoită spre spate. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată puternic. L. coardei – 13,2 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 5,4 cm, l. lamei – 3,2 cm. Muz. de Ist. or. Gelendžik. Inv. 1708. Inedită.

569-574. „Krasnodar” – muzeu, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 12. Kd).

Șase seceri fragmentare din depozitul descoperit în 1898. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Inedite.

569. Seceră arcuită simetric, de dimensiuni mici (Pl. 43/569). Vârful lamei este rupt. Capătul mânerului, în formă de tijă prelucrată prin batere a fost îndoită în sus în formă de cârlig. Lama este triunghiulară. A fost prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. Secera este îndoită în două. L. în stare îndoită – 10,5 cm, L. coardei în stare normală – cca. 13,5 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 5,7 cm, l. lamei – 3,6 cm.

570. Seceră asemănătoare ca formă și cu dimensiuni apropiate, vârful lamei este rupt (Pl. 43/570). Secțiunea lamei este triunghiulară. Capătul mânerului, în formă de tijă, a fost prelucrat prin batere, îndoit în sus. Prelucrată prin batere, ascuțită. Secera este îndoită în două părți. L. în stare îndoită – 5,7 cm, l. lamei – 3,3 cm.

571. Seceră cu spatele arcuit simetric, îndoită în două părți (Pl. 43/571). Vârful lamei este rupt. Capătul mânerului, în formă de tijă, a fost prelucrat prin batere și îndoit în formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. în stare îndoită – 10,2 cm, L. coardei în stare normală – cca. 15,5 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 6,2 cm, l. lamei – 4,8 cm.

572-574. Mânerele a trei seceri diferite, asemănătoare ca formă și dimensiuni. La două din ele tije sunt prelucrate prin batere, rupte din vechime (Pl. 44/572, 574). Al treilea mâner este întreg, îndoit în formă de cârlig (Pl. 44/573). Toate secerile au fost prelucrate prin batere, ascuțite și utilizate. Dimensiunile maxime în stare fragmentară: L. – 9,5 cm, l. lamei – 3,8 cm; L. – 10,4 cm, l. lamei – 3,5 cm; L. – 9,2 cm, l. lamei – 3,5 cm.

Răspândire

Conform hărții (Harta 13) secerile de tip Koblevo A au o răspândire largă și se întâlnesc din zona centrală a Caucazului (Ușguli I – 561) până pe Donul Inferior („Rostov” – 554) și Bugul Inferior (Koblevo – 542-546). Însă, numărul cel mai mare de seceri aparținând diferitelor variante ale tipului Koblevo A provine din depozitele zonei inferioare și mijlocii Pre-Kuban’, ceea ce indică locul lor de producere. Centrul principal de producere a acestor seceri, probabil, se localiza în zona cursului mijlociu și superior al râului Belaja, afluent pe stânga al râului Kuban’, unde au fost depistate locuri de topire a aramei (152, 101. Harta 34/III). Asupra acestui fapt nu aruncă îndoieli

nici secerile variantei Koblevo 1 (Harta 13/1), cunoscute numai după cinci piese din depozitului eponim. Piesele acestui depozit indică originea lor din zona Pre-Kuban'.

Origine

Secerile tipului Koblevo A nu au analogii precise nici în regiunea de răspândire, nici în cele învecinate. Reamintim că, pentru perioada bronzului mijlociu, pentru zona Pre-Kuban' sunt caracteristice secerile asimetrice, cu arcuirea maximă a spatelui spre vârful lamei, cele de tip Kostroma, care erau turnate dinspre capătul mânerului (Pl. 109A/7-9). Din această cauză apariția secerilor de tip Koblevo A trebuie considerată o inovație originală, locală. Aceasta se referă atât la configurația generală cât și la modul de turnare. Cu toate acestea, anume secerile de tip Kostroma, sunt premergătoare cronologic celor de tip Koblevo. Un fragment de topor cu bucsă de tip Kostroma (Pl. 109B/1; 157, 19 și urm.) ne semnaleză preluarea unor tradiții din bronzul mijlociu în bronzul târziu. Acest lucru este confirmat și de dățile plate, care se întâlnesc în depozitul de la Batarejka (Pl. 112/6, 7). Menționăm și faptul că secerile de tip Koblevo A se disting prin lame relativ late, însă ele au același mod de fixare a mânerului, trăsătură care le deosebește de celelalte piese cu aceeași funcție din alte centre de prelucrare a metalelor, atât din bronzul mijlociu cât și din epoca bronzului târziu. Deosebirea constă în aceea că la secerile de tip Kostroma mânerul, dintr-un material diferit, era fixat de tija alungită sau de peduncul, iar la secerile de tip Koblevo capătul mânerului are forma unei tije alungite prelucrate prin batere.

Remarcăm modul de turnare a secerilor de tip Koblevo A, turnarea se făcea dinspre punctul maxim al arcului curburii spatelui pieselor, spre deosebire de procedeul de turnare, dinspre capătul mânerului, caracteristic celor din seria Volgo-Uralică sau a secerilor din bronzul mijlociu din zona Pre-Caucasiană sau Carpato-Dunăreană. Acest procedeu nou este mai eficient, deoarece, la turnarea secerilor de dimensiuni mari, asigură umplerea uniformă a negativului cu metal atât spre vârful lamei cât și spre mâner. Din câte cunoaștem la ora actuală, secerile variantei Koblevo 1 reprezintă cea mai timpurie folosire a acestui nou procedeu. Noua tehnică de turnare a determinat impunerea ei, mai târziu, la producerea secerilor asimetrice, arcuite cu cot, cât și, probabil, a secerilor arcuite cu cot din regiunea est-carpatică și transilvăneană.

În stabilirea originii secerilor de tip Koblevo A un interes deosebit reprezintă posibilitatea localizării teritoriului inițial de apariție, a locului producerii celor mai timpurii piese ale variantei Koblevo 1. Din păcate, secerile acestei variante sunt cunoscute numai după depozitul descoperit pe cursul inferior al Bugului de Sud care cuprinde piese de import. Totuși depășirea acestui obstacol este posibilă datorită localizării derivatelor apropiate de această variantă. Vom menționa cele mai timpurii forme care semnaleză trecerea de la secerile simetrice la cele asimetrice, piesele variantei Berislav, și a celor mai timpurii dintre piesele asimetrice, secerile variantelor Kurčanskij și Koblevo 2 sau a celor mai timpurii

seceri arcuite, cu cot, varianta Bamut 1-2. Caracteristicile detaliate vor fi prezentate în subcapitolele următoare. În cazul menționat este important că, după indicii metrici, aceste variante sunt mai apropiate de varianta Koblevo 1 (Fig. 16; 17). Piese, aparținând variantelor menționate, se întâlnesc adesea în depozitele cu importuri din Nordul Mării Negre (Koblevo, Berislav, Balašovka ș.a.). Însă, dacă luăm în considerare descoperirile izolate și cele din complexe funerare, acestea se grupează, mai ales, în zona centrală Pre-Caucaziană ce include și cursurile superioare ale râurilor Urup și Kuban' (Udobnaja I-VI: 582, 595, 596, 693, 721, 722; Majak – 691; cursurile superioare ale râurilor Čegem și Čerek: Novo-Ivanovka – 692; Bamut I-II: 719-725; Ušguli II – 723; Zmejskoe – 730), precum și cursul superior al râurilor Kuma (Pjatigorsk – 697) și Egorlyk (Ptic'e – 697; Eškakon – 728). Orientându-ne după localizarea acestor descoperiri, care conțin piesele cele mai apropiate din punct de vedere tipologic variantei Koblevo 1, locul apariției secerilor ultimei variante, poate fi stabilit, cu certitudine, în zona geografică menționată sau, mai degrabă, în zona cursurilor superioare ale râurilor Urup și Kuban'. Dacă această concluzie este corectă, atunci ea determină o altă concluzie importantă, și anume că evoluția ulterioară a secerilor simetrice de tip Koblevo, în esență, reprezintă o ramificație teritorială, deoarece teritoriul de producere și circulație a secerilor simetrice, aparținând variantelor Akhmetovskaja și Batarejka 1-2, revine zonelor mijlocie și inferioară Pre-Kuban' (Harta 13/2-4).

Datare

Elaborarea insuficientă a periodizării culturilor și complexelor care includ piese de metal din epocile bronzului mijlociu și târziu din zona Pre-Kuban' (182, 14 și urm.; 109, 96, 97) este cunoscută. Ținând cont de tendința generală de dezvoltare și evoluție, care reiese din corelația indicilor metrici (Fig. 18; 19), cele mai timpurii seceri sunt cele ale variantei Koblevo 1. Celelalte variante sunt derivate ulterioare, mai târzii. Trebuie să menționăm că tendința dezvoltării acestor seceri, de la cele mari la cele mici, de la cele înalte la cele joase, este în concordanță, pe de o parte, cu tendința generală a dezvoltării secerilor Volgo-Uralice și cu tendința dezvoltării secerilor cu cârlig din zona est-carpatică și transilvăneană, care vor fi analizate în continuare. Prioritatea cronologică a secerilor variantei Koblevo 1 este indicată și de formele acestora, arhaice și, probabil, puțin eficiente funcțional în comparație cu variantele ulterioare. În cazul când corpul secerii este simetric și are un arc înalt și îngust de curbura, sarcina funcțională revine primei părți a piesei, a lamei, în timp ce partea a doua, exagerat de lungă, a „mânerului” rămâne în afara funcției de bază și nu este justificată din punct de vedere al consumului de metal. La ora actuală, complexe care să cuprindă secerile variantei Koblevo și ale variantei ulterioare, a acestui tip, nu sunt cunoscute (Fig. 20, Koblevo A 1). Luând în considerare arhaismul deja menționat al secerilor variantei Koblevo 1, prezența în cadrul unui depozit a fragmentului unui topor de tip Kostroma, schimbă datarea și momentul apariției acestei variante care, credem, poate fi plasată în limitele perioadei de tranziție de la epoca bronzului mijlociu la

bronzul târziu. Referitor la zona Pre-Kuban, acest interval de timp, probabil, revine sfârșitului primei - începutului celei de-a II-a perioade a schemei propuse (Fig. 1; 2). Când privește celelalte variante ale acestui tip, atrage atenție faptul că toate se întâlnesc în aceleași complexe. Este vorba de mormântul de la Krylovka, care conține o seceră, varianta Akhmetovskaja (Nr. 553), și alta din varianta Batarejka (Nr. 560). Depozitul din muzeul or. Krasnodar include două seceri aparținând variantei Akhmetovskaja (Nr. 551, 552) și șase seceri ale variantei Batarejka 2 (Nr. 569-574), iar depozitele Akhmetovskaja (Nr. 547, 548, 555, 562-564) și Batarejka (Nr. 549, 550, 557-559, 565, 566) conțin câte una sau mai multe seceri aparținând tuturor celor trei variante (Fig. 20). O astfel de îmbinare a variantelor, în aceleași complexe, ne permite să considerăm că acestea reprezintă un orizont cultural-cronologic unitar. Aceasta lucru, la rândul său, înseamnă că variabilitatea indicilor metrici ai acestor seceri se înscriu în limitele unui orizont cultural-cronologic. Ținând cont de situația culturală generală și luând în considerare faptul că două din aceste complexe (Krylovka, Akhmetovskaja – Pl. 111B/6) conțin topoare ce datează aceste complexe, precum și variantele menționate de seceri, datarea lor poate fi determinată în limitele perioadei a treia și parțial a patra a schemei noastre.

Nr.	Tipuri, variante / Complexe	Koblevo A				Kurčanskij				Koblevo B				Bamut		Rostov	Agur
		1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	1	2
1	Koblevo	5				1				4							
2	Akhmetovskaja		2	1	3		1				1	1					
3	Batarejka		2	3	2							4	7				
4	„Krasnodar”		2		6						1	3	1				
5	Krylovka		1	1													
6	„Rostov”		1					5	33							7	
7	Berislav					4	2								2		
8	Balašovka					2								1			
9	Kurčanskij						6	1								1	
10	Samarskij						1				1						
11	Narat-Eşik							11	37								
12	Bamut													1	1		
13	Agur																1
14	Bekešovskaja																3
15	Byk-gora																2
16	Kart-Džjurt																3
17	Borgustan																1
	TOTAL	5	8	5	11	7	10	17	70	4	3	8	8	2	3	8	10

Fig. 20. Îmbinarea diferitelor tipuri și variante de seceri Caucaziene în complexe închise.

Cât privește apartenența culturală a tipului dat, subiectul rămâne deschis. Poate fi menționat faptul că este vorba de așa-numita cultură Pre-Kuban' din bronzul târziu, însă din cauza elaborării insuficiente a periodizării și a existenței posibile a unor variante locale ale acestor culturi, o abordare detaliată este imposibilă, mai ales că majoritatea secerilor provin din depozite, iar descoperirile din așezări și necropole sunt unice și insuficient documentate.

2. Seceri de tip Kurčanskij (Nr. 575-686; Harta 14)

Secerile de tip Kurčanskij se disting de piesele descrise mai sus prin forme asimetrice, mâner clar evidențiat, relativ lung și trecerea spatelui lamei spre mâner în formă de cot arcuit. Baza mânerului spre capătul în formă de tijă este prelucrată prin batere. Ca și în cazul pieselor abordate mai înainte, piesele acestui tip erau turnate din punctul maxim al curburii spatelui lamei. Deoarece trecerea de la configurația simetrică la cea asimetrică a determinat deplasarea punctului maxim al arcului curburii de la mijlocul piesei spre mâner, ciotul de la turnare este practic amplasat în locul de maximă rotunjire sau pe spatele cotului. Tipul este reprezentat de 112 exemplare (Nr. 575-686).

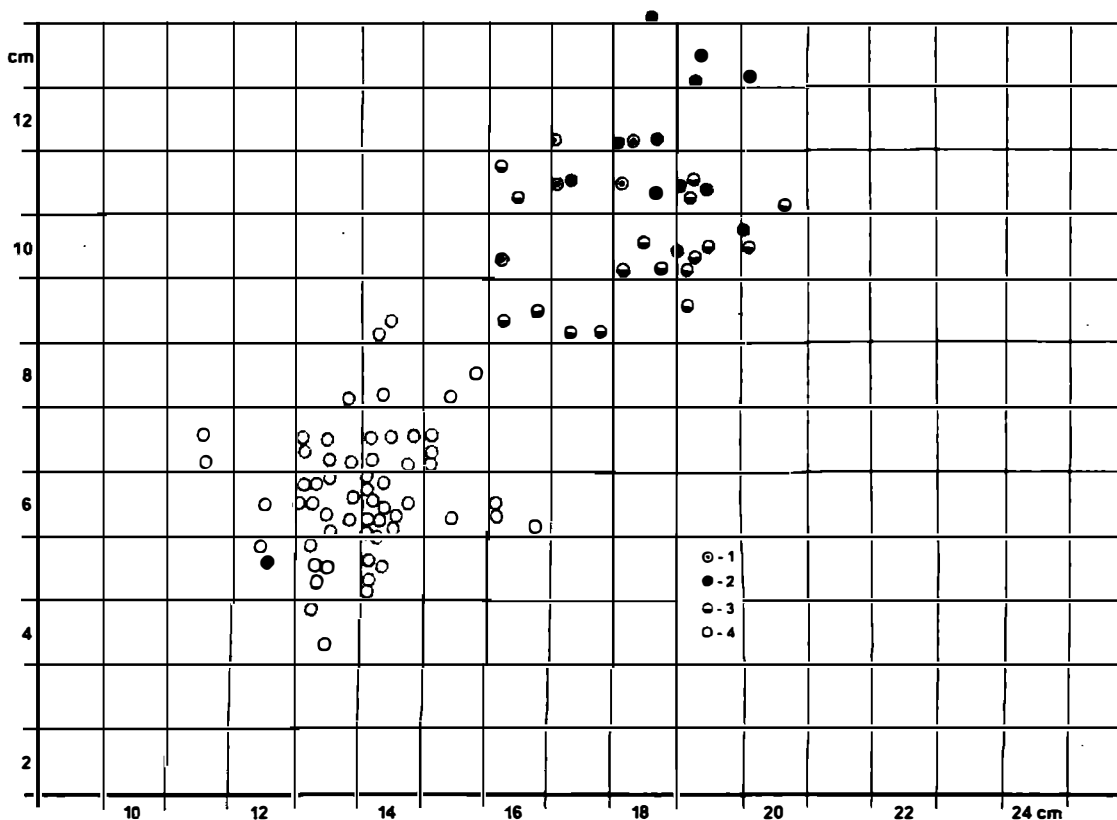

Fig. 21. Gruparea secerilor de tip Kurčanskij conform lungimii lamei (pe orizontală) și mânerului (pe verticală). 1 – varianta Berislav; 2 – varianta Kurčanskij; 3 – varianta Narat-Eșik 1; varianta Narat-Eșik 2.

Două seceri (Nr. 582, 595) provin din morminte, condițiile de descoperire a unui exemplar (Nr. 596) rămân neclare, iar celelalte provin din depozite. Analiza indicilor metrici de bază, permite evidențierea în cadrul acestui tip a patru variante distincte, care se deosebesc după corelația lungimii lamei și mânerului (Fig. 21) sau după raportul înălțimii arcului curburii spatelui lamelor și lățimii acestora (Fig. 22).

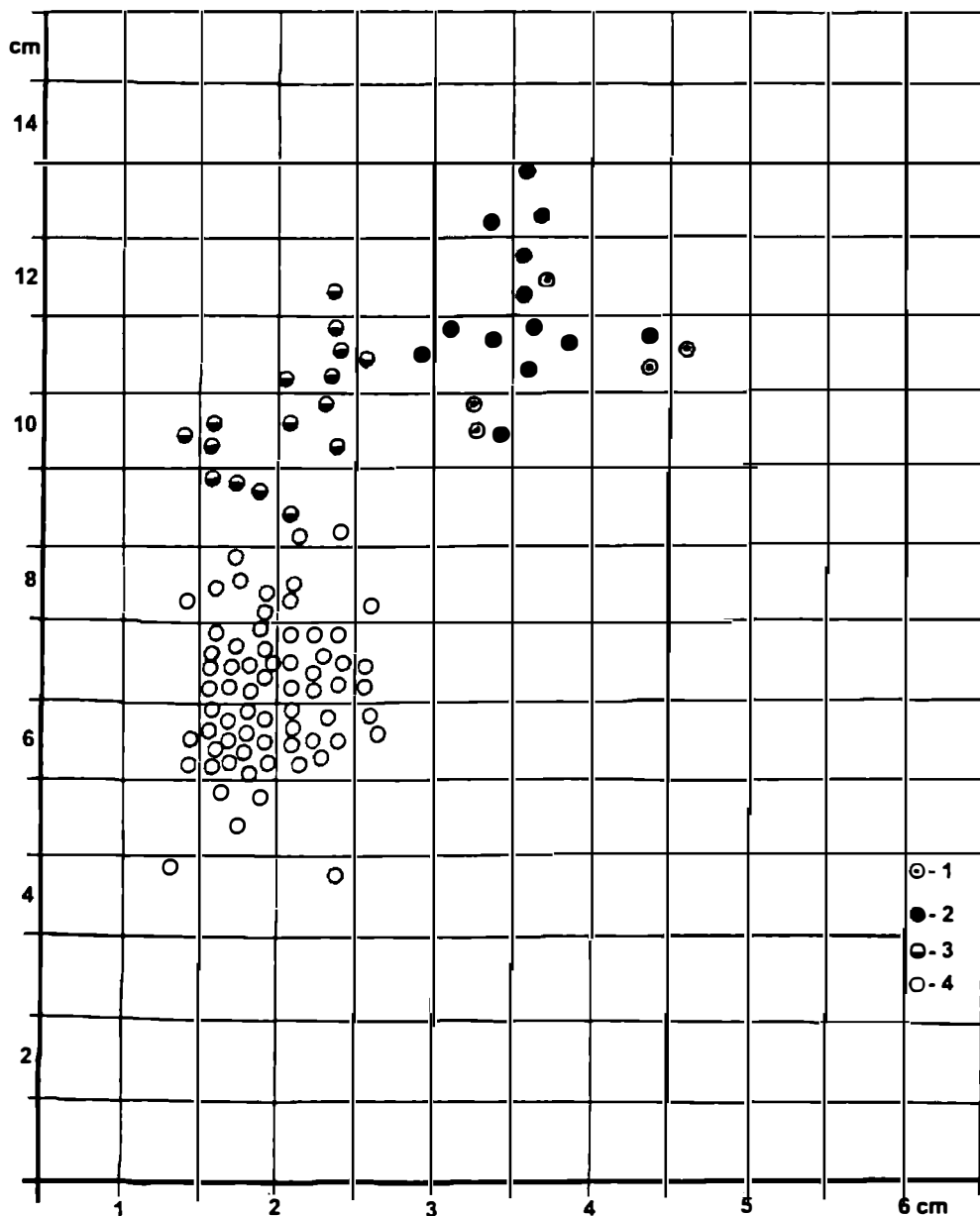
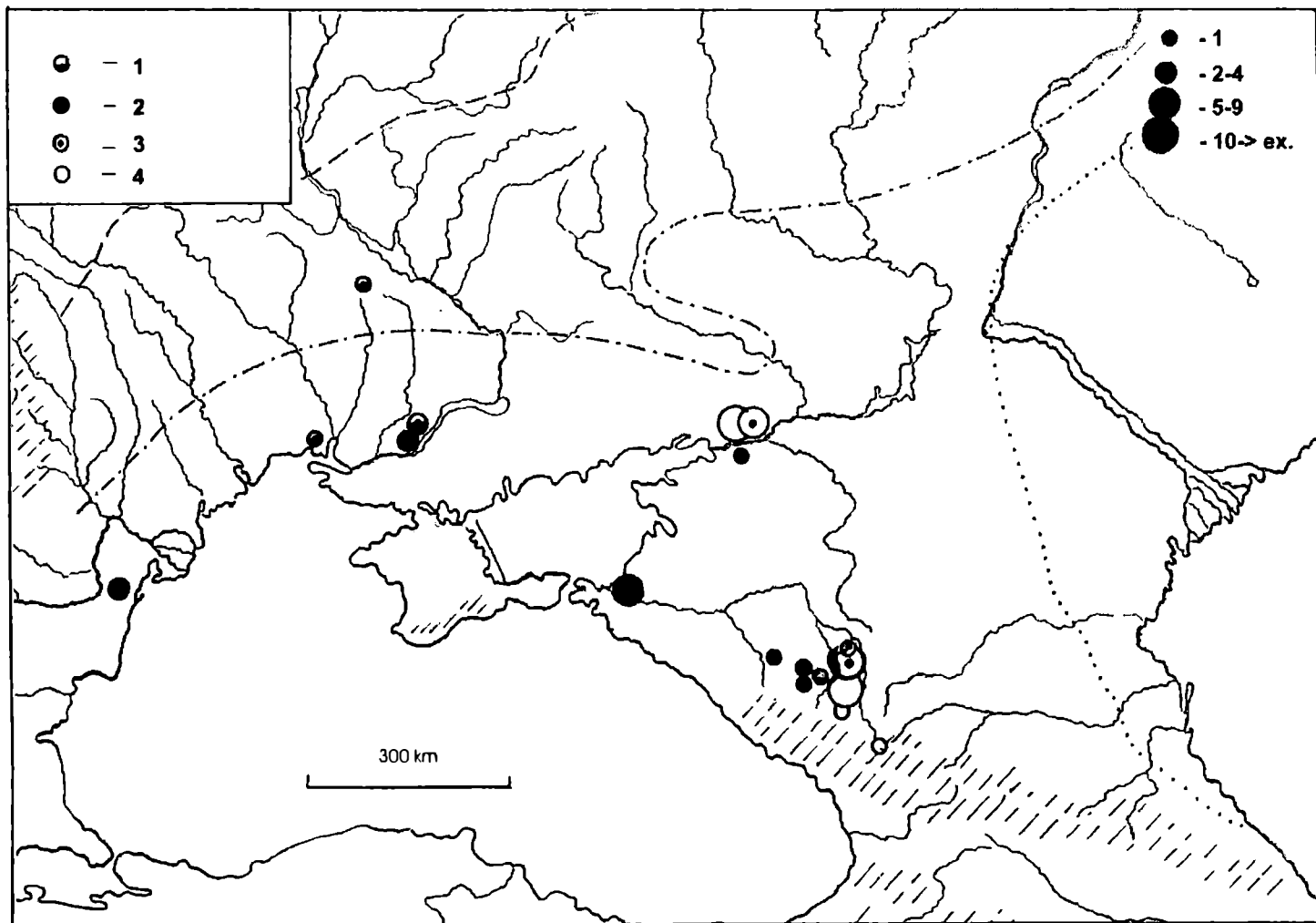

Fig. 22. Gruparea secerilor de tip Kurčanskij conform înălțimii arcului curburii spatelui (pe verticală) și lățimii lamei (pe orizontală). 1 – varianta Berislav; 2 – varianta Kurčanskij; 3 – varianta Narat-Ešik 1; 4 – varianta Narat-Ešik 2.

Harta 14. Răspândirea secerilor asimetrice de tip Kurčanskij. 1 – varianta Berislav; 2 – varianta Kurčanskij; 3 – varianta Narat-Ešik 1; 4 – varianta Narat-Ešik 2.

Varianta Berislav (Nr. 575-582; Harta 14/1)

Secerile acestei variante sunt o verigă intermediară între secerile masive, simetrice ale variantei Koblevo 1, și cele, de asemenea masive și cu lama lată, asimetrice, aparținând variantelor abordate în continuare, precum și cu secerile asimetrice ale tipului Koblevo B. Altfel spus, aceste seceri sunt veriga de legătură care reflectă trecerea de la secerile timpurii, simetrice, la secerile timpurii asimetrice și care formează serii tipologice distincte. Varianta Berislav este reprezentată de puține piese, însă, datorită prezenței pieselor semifabricate, putem evidenția trecerea de la formele simetrice la cele asimetrice. Ca și secerile variantei Koblevo 1, piesele în discuție erau turnate dinspre punctul maxim al arcului de curbura a spatelui. Însă, dacă la secerile de tip Koblevo ambele părți, lama și mânerul, aveau aceiași lățime (Pl. 41/545, 546) la cele din varianta Berislav a doua parte, mânerul, de formă simetrică, este îngustat (Pl. 44/575, 576). Uneori acesta are forma unei tije îngroșate (Pl. 44/582). La prelucrarea secundară a secerilor, această parte îngustată era prelucrată prin batere și îndoită în spre spate sau în jos, ceea ce determină o modificare a simetriei inițiale a piesei. Schimbarea simetriei a dus la modificarea configurației generale a pieselor, la delimitarea strictă a funcționalității părților componente și, în ultimă instanță, la mărirea eficacității acestora. Secerile capătă contururi asimetrice cu arcuirea spatelui mai puțin rotunjită, iar ulterior cu arcuire unghiulară, cu cot al spatelui lamei spre mâner. În același timp, se evidențiază distinct partea funcțională, lama, și cea secundară, mânerul (Pl. 44/577, 579-581). Lama, partea funcțională a secerii, se lungeste, iar cea secundară, mânerul, devine mai scurtă, ceea ce duce la ridicarea eficacității și la micșorarea consumului de metal.

Din cele expuse reiese că secerile variantei Berislav se caracterizează printr-o lama arcuită, alungită și prin rotunjirea pronunțată spre mânerul relativ lung, clar evidențiat. Mânerul se termină cu o tijă prelucrată prin batere, îndoită spre spate sau în sus. Tija este delimitată de baza mânerului prin arcuire mai mult sau mai puțin pronunțată. Înălțimea arcului curburii spatelui este de 10-11 cm, L. coardei de la 16,5 până la 18 cm, iar lățimea lamelor între 3,5-4,0 cm (Fig. 21/1; 22/1). Se cunosc opt seceri aparținând acestei variante, din care una provine dintr-un mormânt (Nr. 582), iar celelalte din diferite depozite.

575-576. Balašovka, r-nul și reg. Kirovograd, Ukr. (Harta 1. K 7. B1).

Două seceri care fac parte dintr-un depozit aparținând epocii bronzului târziu. Muz. de Antrop. Universitatea Moscova. Inedite.

575. Seceră puternic arcuită simetric, fragmentată în două părți (Pl. 44/575). Una din părți, lama, este lată, cea de-a doua, îngustă. Pe spate, în partea mediană, s-au păstrat bavurile de metal ale ciotului de la turnare. Secera nu a fost prelucrată după turnare și

mânerul nu este prelucrat prin batere în formă de tijă. Secțiunea lamei este triunghiulară cu o curbare unilaterală pe marginea spatelui. L. – 17,5 cm, l. max. – 5,4 cm.

576. Seceră, asemănătoare ca formă cu precedenta, fragmentată în trei părți (Pl. 44/576). N-a fost prelucrată după turnare. L. max. – cca. 22,0 cm, l. max. lamei – 5,8 cm.

577-580. Berislav, r-nul Berislav, reg. Kherson, Ukr. (Harta 1. M 8. Bv).

Patru seceri dintr-un depozit din bronzul târziu (Pl. 111B/5-7). Muz. de Ist. or. Kherson. Bibl.: 138, 152 și urm.; 175, 167 și urm.

577. Seceră arcuită puternic cu spatele asimetric rotunjit spre mânerul alungit (Pl. 44/577). Tija, prelucrată prin batere, este delimitată de mâner printr-o arcuire. Ruptă din vechime. Pe curbura spatelui lamei, spre mâner, s-au păstrat prelungiri de metal de la ciotul de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 17,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 11,2 cm, l. lamei – 4,0 cm. Greutatea – 261 g.

578. Seceră, asemănătoare precedentei, dimensiunile precise nu se cunosc. Greutatea – 200 g.

579. Seceră arcuită puternic cu spatele asimetric și mânerul alungit (Pl. 44/579). Tija este delimitată prin arcuire, fiind prelucrată prin batere și îndoită în sus în formă de cârlig. Capătul este rupt. La curbura spatelui, spre mâner, se observă o adâncitură de la îndepărtarea ciotului de turnare. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 17,7 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 12,2 cm, l. lamei – 4,2 cm. Greutatea – 218 g.

580. Seceră, asimetrică, arcuită, cu mânerul lung slab evidențiat (Pl. 44/580). Tija, prelucrată prin batere, este delimitată de baza mânerului prin arcuire pe ambele părți. Ruptă din vechime. Secera a fost prelucrată prin batere și ascuțire. L. coardei – 17,7 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 10,4 cm, l. lamei – 3,7 cm. Greutatea – 215 g.

581. Koblevo, r-nul Berezanka, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 1. M 6, 7. Ko).

Mânerul unei seceri. Provine dintr-un depozit aparținând bronzului târziu. Secera asimetrică avea curbura spatelui rotunjită spre mâner (Pl. 44/581). Mânerul se îngustează spre capătul în formă de tijă îngustă și îngroșată. La curbura spatelui s-au păstrat prelungiri de metal de la ciotul de turnare. Secțiunea lamei este triunghiulară. Secera n-a fost prelucrată după turnare și probabil reprezintă un rebut de la turnare. L. max. a fragmentului – 18,0 cm, l. lamei – 4,8 cm. Muz. de Arh. or. Odessa. Inv. 46906. Bibl.: 249, 23 și urm.

582. Udobnaja I, r-nul Otradnoe, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. P 13. Ud).

Descoperire dintr-un mormânt din tumulul 2, săpat de localnici (Pl. 113 A/3). Seceră asimetrică cu spatele arcuit și mânerul alungit (Pl. 44/582). Pe spate, la curbura spre mâner, s-au păstrat prelungiri de metal de la ciotul de turnare. Tija, pentru fixarea mânerului, este prelucrată prin batere și îndoită în sus. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 16,5 cm, l. lamei – 3,7 cm. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Bibl.: 94, 155 și urm.

Varianta Kurčanskij (Nr. 583-596; Harta 14/2)

Spre deosebire de piesele prezentate mai sus, secerile acestei variante se caracterizează printr-o configurație clară. Aceste seceri sunt asimetrice, au lamele late, rotunjite sau arcuite, cu cot și cu mânerul bine evidențiat. Capătul mânerului, în formă de tijă alungită, este prelucrat prin batere și este delimitat prin arcuire mai mult sau mai puțin pronunțată. Tijele, de obicei, sunt îndoite în jos spre spate sau în sus. Secerile erau turnate dinspre cotul curburii spatelui spre mâner. Lamele au secțiunea triunghiulară sau concavă. Lungimea coardei secerilor variază de la 16 la 20 cm, înălțimea arcului curburii – 11-13 cm, l. lamelor – 3,4-4,5 cm (Fig. 21/2; 22/2). Din această variantă sunt cunoscute 14 exemplare. Unul provine dintr-un mormânt (Nr. 595), iar la altul condițiile descoperirii sunt necunoscute (Nr. 596), celelalte provin din depozite.

583. Akhmetovskaja, r-nul Labinsk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. P 12, 13. Ah).

Seceră fragmentară ce provine dintr-un depozit aparținând epocii bronzului târziu (Pl. 111B/4). Este vorba de un fragment de la o seceră arcuită, cu cot, și cu mâner scurt (Pl. 44/583). Ciotul de la turnare este amplasat pe cotul curburii spatelui spre mâner. Tija, dinspre spate și lamă, este delimitată prin arcuire. Capătul tije este rupt. L. max. – 16,0 cm, l. lamei – 4,6 cm. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Bibl.: 183, 239 și urm. Fig. 2/17.

584-585. Berislav, r-nul Berislav, reg. Kherson, Ukr. (Harta 1. M 8. Bv).

Două seceri dintr-un depozit din bronzul târziu (Pl. 111A/1, 2). Muz. de Ist. or. Kherson. Bibl.: 138, 152 și urm; 175, 167 și urm.

584. Seceră arcuită, cu cot, cu lama lată și mâneul alungit (Pl. 45/584). Pe cotul curburii spatelui s-au păstrat prelungirile de metal de la ciotul de la turnare. Tija dreaptă, dinspre spate, este delimitată prin arcuire. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 17,7 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 11,5 cm, l. lamei – 4,2 cm.

585. Seceră de formă similară (Pl. 45/585). Tija este lungă, dreaptă, iar vârful este ascuțit. Dinspre spate tija este delimitată prin arcuire. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 17,5 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 12,0 cm, l. lamei – 4,0 cm. Greutatea – 238 g. Locul de păstrare este necunoscut.

586-587. Constanța-Palas, jud. Constanța, Rom. (Harta 1. O 4. Ct).

Două seceri dintr-un depozit din bronzul târziu (Pl. 107C/3, 4). Muz. de Ist. or. Constanța. Bibl.: 42, 99 și urm. Fig. 16/1, 2.

586. Seceră arcuită puternic, asimetrică, cu mânerul evidențiat clar (Pl. 45/586). Tija este alungită, puțin arcuită și îndoită în sus. Este delimitată de mâner prin arcuire. Secțiunea este dreptunghiulară și capătul ascuțit. Secțiunea lamei este concavă, a mânerului dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, deteriorată. L. coardei – 19,0 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 10,5 cm, l. lamei – 3,57 cm. Greutatea – 135 g. Inv. 15595.

587. Seceră similară ca formă cu cea precedentă (Pl. 45/587). Tija este puțin arcuită și îndoită în sus, secțiunea este dreptunghiulară (în timpul desenării lipsea din colecție). Lama este concavă în secțiune. L. coardei – 17,8 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 11,8 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 135 g. Inv. 15596.

588-593. Kurčanskij, r-nul Temriuk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 11. Ku).

Șase seceri dintr-un depozit din epoca bronzului tâziu. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Inedite.

588. Seceră arcuită puternic, asimetrică. Mânerul este delimitat prin arcuire pronunțată (Pl. 45/588). Tija lungă, ascuțită, este delimitată spre spate și de lamă prin arcuire. Secțiunea este dreptunghiulară. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 18,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 11,5 cm, l. lamei – 4,2 cm.

589. Seceră similară precedentei (Pl. 45/589). Mânerul este alungit. Capătul acestuia, în formă de tijă îngustă ascuțită, este puțin deformat. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 20,0 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 13,3 cm, l. lamei – 3,8-4,5 cm.

590. Seceră similară ca formă, cu tija îndoită (Pl. 45/590). Lama are secțiunea concavă, iar tija dreptunghiulară. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 20,2 cm. Înălțimea arcului curburii – spatelui 11,5 cm, l. lamei – 4,0 cm.

591. Seceră, similară ca formă, secțiune și dimensiuni (Pl. 45/591). A fost prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 20,3 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 12,0 cm, l. lamei – 4,0 cm.

592. Seceră similară ca formă (Pl. 45/592). Pe curbura spatelui lamei, spre mâner, se observă rămășițele ciotului de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 18,8 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 13,0 cm, l. lamei – 3,8 cm.

593. Seceră similară ca formă (Pl. 45/593). Pe curbura spatelui lamei, spre mâner, au rămas prelungirile de metal de la ciotul de la turnare. Tija este delimitată de spate prin arcuire și este ruptă. Lama este concavă în secțiune. Lama și mânerul poartă urme de îndoire secundară. L. coardei – 20,2 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 12,8 cm, l. lamei – 4,0 cm.

594. Samarskij, r-nul Kagal'nik, reg. Rostov, Rus. (Harta 1. M 12. Sm).

Seceră dintr-un depozit. Piesa este asimetrică, arcuită puternic spre mânerul alungit și fragmentată în două părți (Pl. 46/594). Pe spate, la curbura spre mâner, s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija este ruptă. Secțiunea lamei este triunghiulară, a mânerului dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama este uzată. L. coardei – 16,5 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 13,8 cm, l. lamei – 4,0 cm. Muz. de Ist. or. Rostov pe Don. Bibl.: 103, 87 și urm. Fig. 1/3.

595. Udobnaja II, r-nul Otradnoe, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. P 13. Ud).

Secera provine dintr-un mormânt tumular săpat întâmplător. Piesa este asimetrică cu arcuirea cu cot a spatelui spre mânerul alungită (Pl. 46/595). Tija este ruptă. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 18,8 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – 11,3 cm, l. lamei – 3,5 cm. Muz. de Ist. or. Otradnoe. Bibl.: 94, 155 și urm.

596. Udobnaja III, r-nul Otradnoe, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. P 13. Ud).

Fragment de seceră (Pl. 46/596) care, după spusele descoperitorului, a fost descoperită împreună cu alte piese care nu au fost predate la muzeu. Secera este asimetrică, cu mânerul lung. Capătul mânerului, în formă de tijă, este dreptunghiular în secțiune. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. Secera a fost ruptă de descoperitor. L. max. – 16,5 cm, l. lamei – 4,0 cm. Muz. de Ist. or. Otradnoe. Inv. OM 2664. Inedită.

Varianta Narat-Eşik 1 (Nr. 597-614; Harta 14/3)

Secerile acestei variante sunt apropiate de piesele precedente. Se deosebesc prin dimensiuni mai mici la toți indicii de bază și prin faptul că au corpul mai îngust decât lama și mânerul (Fig. 21/3; 22/3). L. coardei de obicei măsoară de la 15 până la 18 cm, iar înălțimea arcului curburii spatelui de la 9,5 până la 12,0 cm. Lățimea lamei – 2 cm. Varianta este cunoscută după 18 piese, care provin din depozite diferite.

597. Indyš, r-nul Karačevskij, Karačaevo-Čerkessija, Rus. (Harta 1. P 13, 14. 597).

Secera provine dintr-un depozit de bronzuri. Este arcuită puternic, cu cot și mânerul lung (Pl. 46/597). Pe cotul curburii spatelui s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Mânerul este prelucrat prin batere, iar capătul, în formă de tijă ascuțită, este îndoit în sus. Secțiunea mânerului este triunghiulară, a lamei dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 17,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,8 cm, l. lamei – 2,2 cm. În perioada interbelică se păstra în muzeul de istorie a or. Krasnodar. Locul actual necunoscut. Bibl.: 152, 89. Fig. 47/2.

598. Kurčanskij, r-nul Temriuk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 11. Ku).

Seceră dintr-un depozit. Este asimetrică, arcuită, cu cot, și mânerul alungit (Pl. 46/598). Ciotul de la turnare era amplasat pe cotul curburii spatelui. Tija, prelucrată prin batere, este îndoită în sus în formă de cârlig. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită și utilizată. L. coardei – 18,2 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,5 cm, l. lamei – 2,7 cm. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Inedită.

599-609. Narat-Eşik, r-nul Zelenčiukskij, Karačaevo-Čerkessija, Rus. (Harta 1. P 13,14. NE).

11 seceri care provin dintr-un depozit din bronzul târziu. Muz. de Ist. or. Čerkessk. Col. N – 4985. Publicate parțial. Bibl.: 195; 196, 13 și urm.

599. Seceră puternic arcuită, cu cot și mânerul aiungit (Pl. 46/599). Tija este evidențiată prin arcuire, ascuțită și îndoită în sus. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,5 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 9,8 cm, l. lamei – 2,4 cm.

600. Seceră asemănătoare ca formă, însă de dimensiuni mari mari (Pl. 46/600). Tija este ascuțită și îndoită în sus. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 17,0 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 11,5 cm, l. lamei – 2,5 cm.

601. Seceră, asemănătoare ca formă (Pl. 46/601). Pe cotul spatelui se evidențiază o adâncitură dreaptă ca urmare a îndepărtării ciotului de la turnare. Secțiunea lamei este concavă, a mânerului dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 17,5 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 12,4 cm, l. lamei – 2,7 cm.

602. Seceră similară precedentei, însă de dimensiuni mai mici (Pl. 46/602). Tija este îndoită în sus, ruptă. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 16,5 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 10,8 cm, l. lamei – 2,5 cm.

603. Seceră arcuită puternic, cu cot (Pl. 46/603). Lama este triunghiulară în secțiune. Tija este îndoită spre spate. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 15,5 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 10,0 cm, l. lamei – 2,2 cm.

604. Seceră similară precedentei, însă cu curbura spatelui spre mâner rotunjită (Pl. 46/604). Tija este delimitată prin arcuire și îndoită în sus. Secțiunea lamei este triunghiulară. Marginea spatelui este îngroșată, cu o margine unilateral profilată. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. coardei – 17,5 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 11,0 cm, l. lamei – 2,5 cm.

605. Seceră arcuită, cu cot, îngustă (Pl. 46/605). Pe curbura spatelui se observă rămășițele ciotului de la turnare. Tija este de formă dreptunghiulară în secțiune și îndoită în sus. Secțiunea lamei este dreptunghiulară. Lama este deteriorată. L. coardei – 16,3 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 9,8 cm, l. lamei – 2,3 cm.

606. Seceră de dimensiuni mari, îngustă, arcuită cu cot (Pl. 47/606). Pe cotul curbării spatelui s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija este îngustată spre capătul ascuțit, îndoită în sus și dreptunghiulară în secțiune. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 20,0 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 10,8 cm, l. lamei – 2,7 cm.

607. Seceră similară ca formă (Pl. 47/607) cu lama îngustă. Pe cotul curbării spatelui s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija este îndoită în sus, iar capătul este ascuțit. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată puternic. L. coardei – 22,0 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 10,5 cm, l. lamei – 1,9 cm.

608. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 47/608). Pe curbura spatelui s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija se îngustează spre capăt și este puțin îndoită în sus. Lama este triunghiulară în secțiune, a fost prelucrată prin batere, ascuțită,

uzată puternic. L. coardei – 17,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,4 cm, l. lamei – 2,0 cm.

609. Seceră cu arcuirea spatelui accentuată spre mâner (Pl. 47/609). Pe curbura spatelui, dinspre mâner, se evidențiază rămășițele ciotului de la turnare. Tija este dreptunghiulară în secțiune, îndoită în sus, iar capătul este rupt. Secțiunea lamei este concavă, uzată puternic. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei 18,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui 11,3 cm, l. lamei 3,0 cm.

610-614. „Rostov” – muzeu, r-nul și reg. Rostov, Rus. (Harta 1. M 12. Rt).

Cinci seceri dintr-un mare depozit din bronzul târziu. Muz. de Ist. or. Rostov pe Don. Col N – RK 63/5807. Inedite.

610. Seceră arcuită puternic cu lama îngustă, arcuită cu cot. Mânerul este alungit (Pl. 47/610). Tija este îndoită în sus în formă de cârlig. Secțiunea lamei este dreptunghiulară cu marginea evidențiată în partea de jos. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 18,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 11,8 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 150 g.

611. Seceră apropiată ca formă, cu cotul curburii mai accentuat (Pl. 47/611). Pe curbura spatelui, spre mâner, s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija este îndoită în sus în formă de cârlig. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită și uzată puternic. L. coardei – 18,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 11,2 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 150 g.

612. Seceră similară ca formă, cu vârful lamei rupt (Pl. 47/612). Pe curbura spatelui s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija, pătrată în secțiune, este ascuțită și îndoită în sus. Secțiunea lamei este dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită pe ambele părți. L. max. – 22,0 cm, l. – 2,4 cm. Greutatea – 95 g.

613. Seceră similară ca formă, îngustă (Pl. 47/613). Pe cotul curburii s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija, prelucrată prin batere, este ascuțită la capăt și îndoită în formă de cârlig. Lama este triunghiulară în secțiune, prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. coardei – 21,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,5 cm, l. lamei – 2,5 cm.

614. Seceră asemănătoare precedentelor (Pl. 47/614). Tija este ruptă. Lama este concavă în secțiune, fiind prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. coardei – 22,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,7 cm, l. lamei – 2,2 cm.

Varianta Narat-Eşik 2 (Nr. 615-686; Harta 14/4)

Secerile acestei variante reprezintă continuarea evoluției variantei precedente (cea ce se reflectă și în denumire). Aceste piese au forme similare și se deosebesc numai prin dimensiunile mai mici, proporțiile mai joase și unele detalii secundare. În general, aceste piese sunt destul de standardizate, au formă arcuită, cu cot, și mânerul

relativ lung. Vârfurile lamelor, de obicei, sunt rotunjite. Tija este delimitată de baza mânerului printr-o arcuire dinspre spate. Aceste seceri, ca și precedentele erau turnate dinspre cotul curburii spatelui lamei spre mâner. Lungimea coardei, de obicei, măsoară 14-16 cm, înălțimea arcului curburii spatelui lamelor are 5-8 cm, lățimea lamelor este în limita a 2 cm (Fig. 21/4; 22/4). Până acum sunt cunoscute 92 seceri din această variantă. Dintre acestea una privine dintr-o descoperire izolată (Nr. 686), una este descoperită în condiții neclare (Nr. 615), iar celelalte provin din depozite.

615. Čuberi, r-nul Mestija, Svanetija, Grz. (Harta 2. Q 14. 615).

Seceră descoperită, după unele informații, împreună cu alte obiecte. Arcuită puternic, cu cot (Pl. 47/615). Cârlițul și vârful lamei sunt rupte. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,5 cm, l. lamei – 2,3 cm. Muz. de Ist. Mestija. Bibl.: 236, 104 și urm. Pl. XXVIII/2.

616-652. Narat-Ešik, r-nul Zelenčukskij, Karačaevo-Čerkessija, Rus. (Harta 1. P 13, 14. NE).

37 seceri ce provin dintr-un mare depozit atribuit bronzului târziu. Muz. de Ist. or. Čerkessk. Colecția N 9584. Publicată parțial. Bibl.: 195, 27 și urm.; 196, 13 și urm.

616. Seceră arcuită puternic, cu cot slab pronunțată (Pl. 47/616). Tija, prelucrată prin batere, ascuțită, dreaptă spre spate, este delimitată prin arcuire. Secțiunea este dreptunghiulară. Vârful lamei este lăsat în jos și ascuțit. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 17,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,2 cm, l. lamei – 2,7 cm.

617. Seceră similară ca formă (Pl. 47/617). Pe curbura spatelui, spre mâner, s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 16,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,4 cm, l. lamei – 2,3 cm.

618. Seceră similară ca formă (Pl. 48/618). Tija, prelucrată prin batere, este dreaptă, ascuțită, delimitată de spatele piesei prin arcuire. Secera a fost prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 15,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,3 cm, l. lamei – 2,2 cm.

619. Seceră similară ca formă (Pl. 48/619). Tija este delimitată prin arcuire, ascuțită și îndoită în jos. Pe cotul curburii spatelui lamei, spre mâner, se observă o adâncitură formată în urma îndepărtării ciotului de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 16,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,4 cm, l. lamei – 2,4 cm.

620. Seceră asemănătoare precedentelor (Pl. 48/620) cu o adâncitură în locul amplasării ciotului de la turnare. Secțiunea lamei și a tijeii drepte este dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 13,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,2 cm, l. lamei – 2,1 cm.

621. Seceră asemănătoare ca formă cu precedentele (Pl. 48/621). Secțiunea lamei este dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 13,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,1 cm, l. lamei – 2,2 cm.

622. Seceră arcuită, cu cot, cu corpul aproape simetric (Pl. 48/622). Tija prelucrată prin batere, dreaptă și îndoită puțin în jos, este delimitată de spatele lamei prin arcuire. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 14,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,6 cm, l. lamei în partea mediană – 3,2 cm.

623. Seceră de dimensiuni mici, cu lama scurtă și mânerul alungit (Pl. 48/623). Tija este dreaptă, prelucrată prin batere și delimitată de spate prin arcuire. Secțiunea lamei este dreptunghiulară. L. coardei – 11,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 4,8 cm, l. lamei – 2,8 cm.

624. Seceră arcuită, cu cot, de dimensiuni mici și cu mânerul alungit (Pl. 48/624). Vârful lamei este rotunjit, pe locul curburii se observă rămășițele ciotului de turnare. Tija este dreaptă, prelucrată prin batere și îndoită în jos. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 15,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,7 cm, l. lamei – 2,8 cm.

625. Seceră asemănătoare ca formă celor descrise mai sus (Pl. 48/625). Vârful lamei este ascuțit, iar ciotul de la turnare se afla pe cotul curburii spatelui. Tija pentru fixarea mânerului este dreaptă, fiind delimitată spre spate printr-o arcuire. Capătul este ascuțit. Lama este uzată puternic. L. coardei – 16,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,7 cm, l. lamei – 2,6 cm.

626. Seceră asemănătoare precedentei (Pl. 48/626). Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. coardei – 17,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm, l. lamei – 2,3 cm.

627. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 48/627). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 15,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,0 cm, l. lamei – 2,8 cm.

628. Seceră similară ca formă (Pl. 48/628). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 16,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,3 cm, l. lamei – 2,9 cm.

629. Seceră similară ca formă (Pl. 48/629). Secțiunea lamei este dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 16,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,5 cm, l. lamei – 3,0 cm.

630. Seceră similară ca formă, cu rămășițe ale ciotului de la turnare pe cotul curburii spatelui (Pl. 48/630). Tija este dreaptă, prelucrată prin batere, dreptunghiulară în secțiune. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 16,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,7 cm, l. lamei – 2,8 cm.

631. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 48/631). Tija este dreaptă, ascuțită și delimitată de spate prin arcuire. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere,

ascuțită, uzată puternic. L. coardei – 15,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm, l. lamei – 2,1 cm.

632. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 49/632). Pe cotul curburii spatelui se află o adâncitură formată în urma îndepărtării defectuoase a ciotului de turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 14,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,2 cm, l. lamei – 2,4 cm.

633. Seceră similară precedentei (Pl. 49/633). Partea mediană a spatelui lamei a fost deteriorată ca urmare a turnării defectuoase. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 15,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,8 cm, l. lamei – 2,4 cm.

634. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 49/634) prelucrată prin batere, ascuțită. Tija este dreaptă, prelucrată prin batere și lăsată în jos, capătul este rupt. L. coardei – 15,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm, l. lamei – 2,7 cm.

635. Seceră similară ca formă (Pl. 49/635) prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,3 cm, l. lamei – 2,3 cm.

636. Seceră asemănătoare precedentei (Pl. 49/636). Dinspre spate tija este delimitată prin arcuire. Pe curbura spatelui, spre mâner, se află o proeminență, probabil rămășița a ciotului de turnare. Secțiunea lamei este dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,7 cm, l. lamei – 2,8 cm.

637. Seceră asemănătoare precedentei (Pl. 49/637). Tija este dreaptă, lungă și ascuțită la capăt. Secțiunea este dreptunghiulară. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,4 cm, l. lamei – 2,5 cm.

638. Seceră similară (Pl. 49/638). Spre vârful lamei se observă un gol de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 5,4 cm, l. lamei – 2,3 cm.

639. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 49/639). Pe curbura spatelui, spre mâner, s-au păstrat rămășițele ciotului de turnare. Tija este dreaptă, dreptunghiulară în secțiune, dinspre spate este delimitată prin arcuire. Lama este concavă în secțiune. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 17,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,2 cm, l. lamei – 2,4 cm.

640. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 49/640). Tija este lungă, prelucrată prin batere, delimitată de spate prin arcuire. Secțiunea este dreptunghiulară, capătul ascuțit. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,6 cm, l. lamei – 2,7 cm.

641. Seceră similară (Pl. 49/641). Vârful lamei este puțin deteriorat, iar tija puțin îndoită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 15,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,5 cm, l. lamei – 2,4 cm.

642. Seceră similară ca formă (Pl. 49/642). Ciotul de la turnare se află pe curbura spatelui lamei spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,2 cm, l. lamei – 2,2 cm.

643. Seceră arcuită puternic (Pl. 49/643). Curbura spatelui spre mâner este pronunțată, aproape în unghi drept. Vârful lamei este rupt. Tija este dreaptă, delimitată prin arcuire, secțiunea dreptunghiulară și capătul ascuțit. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 13,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,6 cm, l. lamei – 2,2 cm.

644. Seceră similară ca formă (Pl. 49/644). Pe lamă se observă o fisură. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm, l. lamei – 2,0 cm.

645. Seceră similară, însă, cu curbura mai pronunțată (Pl. 49/645). Tija este delimitată prin arcuire dinspre spatele lamei. Spre vârful lamei se observă urme de deteriorare determinate, probabil, de turnarea defectuoasă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,5 cm, l. lamei – 2,2 cm.

646. Seceră asemănătoare precedentei (Pl. 49/646). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 15,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,7 cm, l. lamei – 2,2 cm.

647. Seceră cu grad mediu de arcuire (Pl. 50/647). Pe curbura spatelui, spre mâner, se observă o adâncitură formată în urma îndepărtării ciotului de turnare. Tija este lungă, dreaptă cu capătul ascuțit. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,3 cm, l. lamei – 2,4 cm.

648. Seceră similară ca formă (Pl. 50/648). Tija este dreaptă, ascuțită și delimitată de spate prin arcuire. Secțiunea este dreptunghiulară. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. Lama în unele locuri este știrbită. L. coardei – 14,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,7 cm, l. lamei – 2,8 cm.

649. Seceră cu grad scăzut de arcuire și lama îngustă (Pl. 50/649). Pe curbura spatelui, spre mâner, se evidențiază o adâncitură formată în urma îndepărtării ciotului de turnare. Tija este dreaptă, ascuțită, dreptunghiulară în secțiune. Secțiunea lamei este dreptunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 13,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 4,8 cm, l. lamei – 1,9 cm.

650. Seceră arcuită puternic (Pl. 50/650) cu curbura accentuată spre mâner. Pe curbura spatelui se remarcă urme de la îndepărtarea ciotului de turnare. Tija este dreaptă, îngustată spre capăt. Piesă semifabricată, nu a fost prelucrată după turnare. L. coardei – 13,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,4 cm, l. lamei – 1,9 cm.

651. Seceră arcuită puternic (Pl. 50/651) cu curbura spatelui accentuată spre mâner. Pe curbura spatelui se află rămășițe ale ciotului de la turnare. Tija este dreaptă, cu capătul ascuțit. Este delimitată de spate prin arcuire. Vârful lamei este rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 13,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,4 cm, l. lamei – 2,0 cm.

652. Seceră arcuită puternic, îngustă (Pl. 50/652). Tija dreaptă este delimitată prin arcuire, capătul este ascuțit. Prelucrată prin batere, ascuțită, fragmentată în două părți. L. coardei – 14,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,2 cm, l. lamei – 1,8 cm.

653-685. "Rostov"- muzeu, reg. Rostov, Rus. (Harta 1. M 12. Rt).

33 de seceri cu stare de conservare diferită dintr-un depozit din epoca bronzului târziu. Muz. de Ist. or. Rostov. Colecția RK. 63/5807. Inedite.

653. Seceră de mici dimensiuni, grad mijlociu de arcuire (Pl. 50/653). Pe curbura spatelui s-au păstrat rămășițele ciotului de turnare. Tija este dreaptă, ascuțită la capăt, pătrată în secțiune. Spre spate este delimitată printr-o arcuire. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 13,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,5 cm, l. lamei – 2,1 cm.

654. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 50/654). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 13,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,2 cm, l. lamei – 1,9 cm.

655. Seceră similară ca formă (Pl. 50/655). Tija îngustă este ascuțită și îndoită în sus. Are secțiunea dreptunghiulară. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,8 cm, l. lamei – 2,4 cm. Greutatea – 80 g.

656. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 50/656), capătul tijeii este rupt. Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama cu urme de deteriorare. L. coardei – 14,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,0 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 84 g.

657. Seceră similară ca formă (Pl. 50/657). Tija este delimitată de spate prin arcuire, secțiunea este triunghiulară cu capătul rupt. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 13,9 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,4 cm, l. lamei – 2,3 cm. Greutatea – 75 g.

658. Seceră similară ca formă (Pl. 50/658). Tija este ruptă. La mâner se remarcă golul de la turnare în formă de orificiu. Secțiunea este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm, l. lamei – 2,6 cm. Greutatea – 64 g.

659. Seceră de mici dimensiuni, grad scăzut de arcuire (Pl. 50/659). Tija, dreptunghiulară în secțiune, este ruptă. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 12,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,3 cm, l. lamei – 2,5 cm.

660. Seceră cu grad mediu de arcuire (Pl. 50/660). Tija este delimitată de spate printr-o arcuire. Secțiunea lamei este dreptunghiulară, prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 16,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,0 cm, l. lamei – 2,4 cm. Greutatea – 106 g.

661. Seceră arcuită puternic (Pl. 50/661). Curbura spatelui spre mâner este pronunțată. Pe curbura spatelui s-au păstrat rămășițele ciotului de turnare care a fost îndepărtat. Tija este dreptunghiulară în secțiune, ruptă. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 16,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,0 cm, l. lamei – 2,6 cm. Greutatea – 82 g.

662. Lama unei seceri similare ca formă (Pl. 50/662). Secțiunea este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 15,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,0 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 71 g.

663. Seceră similară ca formă (Pl. 51/663). Tija ascuțită, delimitată de spate printr-o arcuire, secțiunea dreptunghiulară, îndoită în sus în formă de cârlig. Secțiunea secerii este concavă, cu marginea spatelui subțiată. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 15,9 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,0 cm, l. lamei – 2,2 cm. Greutatea – 57 g.

664. Seceră similară ca formă (Pl. 51/664). Secțiunea este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. La suprafața lamei se observă fisuri. L. coardei – 13,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,6 cm, l. lamei – 2,1 cm.

665. Seceră similară ca formă (Pl. 51/665), lățimea maximă se află la curbura lamei, spre mâner. Tija îngustă și lungă este delimitată pe ambele părți prin arcuire, îndoită în sus în formă de cârlig. Secțiunea este dreptunghiulară. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. coardei – 14,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,8 cm, l. lamei – 2,3 cm.

666. Seceră similară ca formă (Pl. 51/666). Se deosebește prin vârful lamei îndoit în jos. Lățimea maximă a lamei se găsește pe curbura spatelui spre mâner. Tija dinspre spate este delimitată prin arcuire. Secțiunea este dreptunghiulară și capătul este rupt. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,2 cm, l. lamei – 2,4 cm.

667. Seceră similară precedentei (Pl. 51/667). Tija este dreaptă, ascuțită la capăt și pătrată în secțiune. Delimitată dinspre spate prin arcuire. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 13,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,4 cm, l. lamei – 2,2 cm.

668. Seceră similară ca formă (Pl. 51/668). Tija este dreptunghiulară în secțiune cu capătul rupt. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 15,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,8 cm, l. lamei – 2,3 cm.

669. Seceră asemănătoare ca formă (Pl. 51/669). Pe curbura spatelui, spre mâner, s-au păstrat rămășițele ciotului de turnare. Lățimea maximă a lamei se află pe curbura spatelui, spre mâner. Tija este ascuțită la capăt, delimitată dinspre spate prin arcuire și este îndoită în sus în formă de cârlig. Secțiunea lamei este dreptunghiulară, puțin arcuită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 15,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,7 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 55 g.

670. Seceră similară ca formă (Pl. 51/670). Tija este lungă, dreptunghiulară în secțiune. Prelucrată prin batere, ascuțită. La suprafața lamei se află știrbituri și fisuri. L. coardei – 13,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,2 cm, l. lamei – 2,8 cm. Greutatea – 73 g.

671. Similiară precedentei (Pl. 51/671). Tija este dreaptă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,5 cm, l. lamei – 2,3 cm.

672. Seceră similară ca formă (Pl. 51/672). Spatele este deteriorat în două locuri. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,5 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 7,4 cm, l. lamei – 2,3 cm.

673. Seceră similară ca formă (Pl. 51/673). Pe vârful lamei se remarcă un gol de la tumare în formă de orificiu. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,0 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 6,8 cm, l. lamei – 2,0 cm.

674. Seceră similară ca formă (Pl. 51/674). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 13,7 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 6,4 cm, l. lamei – 2,2 cm.

675. Seceră similară (Pl. 51/675). Prelucrată prin batere, ascuțită. Vârful lamei este deteriorat. L. coardei – 14,2 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 6,6 cm, l. lamei – 2,0 cm.

676. Seceră de dimensiuni mici, cu lama îngustă, grad mediu de arcuire (Pl. 51/676). Tija este delimitată spre spate prin arcuire. Capătul este rupt. Secțiunea este dreptunghiulară. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,4 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 6,4 cm, l. lamei – 2,2 cm.

677. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 51/677). Tija este delimitată spre spate prin arcuire. Capătul este rupt. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 15,0 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 6,9 cm, l. lamei – 2,3 cm.

678. Seceră îngustă, grad mijlociu de arcuire (Pl. 51/678). Tija dreaptă este ascuțită. Delimitată spre spate și lamă prin arcuire. Secțiunea este dreptunghiulară. Secțiunea lamei este concavă, puțin arcuită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,5 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 5,8 cm, l. lamei – 2,3 cm.

679-680. Lamele a două seceri (Pl. 52/679, 680). Spatele lamelor este arcuit slab. Secțiunea este concavă. Prelucrate prin batere, ascuțite. Dimensiunile: 679 – L. max. – 13,0 cm, l. – 2,2; 680 – L. max. – 14,5 cm, l. – 2,3 cm.

681. Lama unei seceri (Pl. 52/681), spatele curbat pronunțat spre mâner. Secțiunea lamei concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 16,0 cm, l. – 2,3 cm. Greutatea – 78,5 g.

682-683. Două fragmente, probabil de la aceeași seceră (Pl. 52/682, 683). Unul din ele (Nr. 683), un fragment de mâner are capătul în formă de tijă îngustă, dreptunghiulară în secțiune. Capătul tijei este rupt. Al doilea fragment (Nr. 682) provine de la un vârf de lamă. Secțiunea este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. Dimensiunile: 682 – L. max. – 8,2 cm, l. – 2,1 cm; 683 – L. max. – 6,8 cm, l. – 2,0 cm.

684. Seceră cu grad mijlociu de arcuire (Pl. 52/684). Pe curbura spatelui se află o adâncitură formată în urma îndepărtării ciotului de la tumare. Tija este ascuțită și îndoită în sus în formă de cârlig. Lama este triunghiulară în secțiune, prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 13,5 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 7,2 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 91 g.

685. Seceră, grad mediu de arcuire (Pl. 52/685). Spatele lamei este aproape drept cu o curbură accentuată spre mâner. Pe curbura spatelui, spre mâner, s-a păstrat un fragment din ciotului de turnare în formă de proeminență. Tija este ascuțită, puțin îndoită în sus. Secțiunea lamei este concavă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 15,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,0 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 107 g.

686. Učkulon, r-nul Karačevskij, Karačevo-Čekessija, Rus. (Harta 2. P 13, 14. 686).

Descoperire izolată. Seceră, grad mediu de arcuire, curbura spatelui spre mâner accentuată (Pl. 52/686). Spatele, în zona curburii, este deteriorat. Capătul mânerului are formă de tijă lungă, ascuțită. Secțiunea lamei este triunghiulară cu o îngroșare unilaterală spre a marginea spatelui. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 13,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,2 cm, l. lamei – 3,2 cm. Muz. de Ist. or. Majkop. Bibl.: 152, 89. Fig. 47, 3.

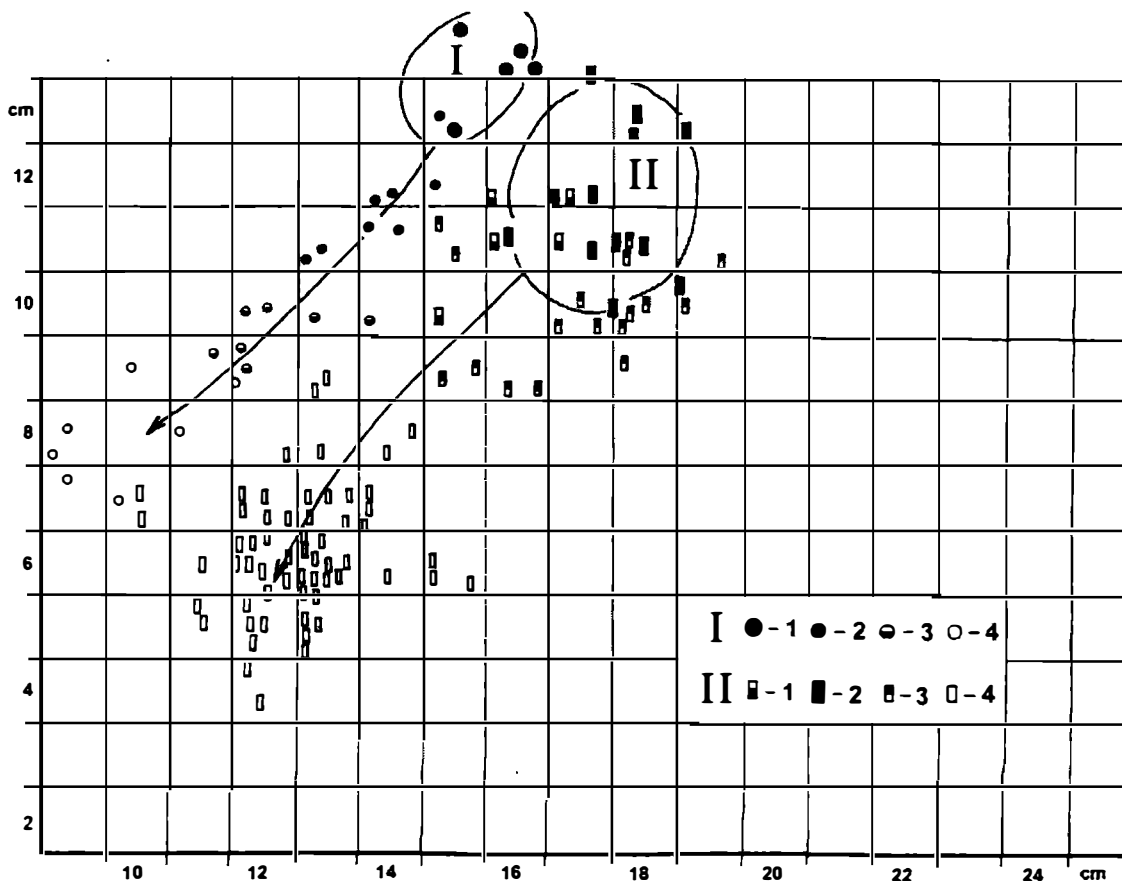

Fig. 23. Datele comparative ale lungimii lamei (pe orizontală) și mânerului (pe verticală) diferitelor variante de seceri ale tipului Koblevo A și Kurčanskij conform evoluției acestora. I – seceri de tip Koblevo A, variantele: 1 – Koblevo 1; 2 – Akhmetovskaja; 3 – Batarejka 1; 4 – Batarejka 2. II – seceri de tip Kurčanskij, variantele: 1 – Berislav (intermediară); 2 – Kurčanskij; 3 – Narat-Eșik 1; 4 – Narat-Eșik 2. Sunt conturate variantele inițiale ale tipurilor. Săgețile indică direcția evoluției.

Răspândire

Cartarea variantelor tipului Kurčanskij (Harta 14) demonstrează că secerile menționate se întâlnesc, ca și secerile de tip Koblevo A, de pe cursul superior al râului Kuban' până în nordul și nord-vestul Mării Negre (Nr. 586, 587), însă, localizarea lor diferă de la o variantă la alta. Astfel, cele mai timpurii seceri ale variantei Berislav (Harta 14/1) se întâlnesc deseori în depozitele cu importuri din nordul Mării Negre (Balašovka, Nr. 575, 576; Berislav, Nr. 577-580; Koblevo, Nr. 581). Doar într-un caz au fost atestate și pe cursul superior al râului Urup (Udobnaja II, Nr. 582). Un areal de răspândire mai mare constatăm pentru secerile variantei Kurčanskij (Harta 14/2) care se întâlnesc de la Dunărea de Jos (Constanța-Palas, Nr. 586, 587) până la râul Urup (Nr. 595, 596). O altă situație întâlnim în cazul secerilor variantelor Narat-Eșik 1 și Narat-Eșik 2, pe care le găsim, cu excepția depozitul din muzeul or. Rostov (Nr. 610-614; 654-685), doar în interfluviul dintre cursul superior al râului Kuban' și afluentului acestuia, râul Urup. Ținând seama de evoluția variantelor tipului Kurčanskij, localizarea și producerea lor și a variantelor s-a petrecut în bazinul râului Urup, în timp ce secerile de tip Koblevo A sunt atestate pe cursurile superioare ale râurilor Urup și Kuban' unde se produc și modificările lor ulterioare. În afară de aceasta, pe cât se poate constata după descoperirile nu prea numeroase, dacă producerea secerilor cu lama lată aparținând variantelor Berislav și Kurčanskij, era, probabil, înfăptuită pe malul drept al râului Urup sau în interfluviul Urup Laba (Harta 14/1-2), atunci producerea secerilor cu lama îngustă, aparținând variantelor Narat-Eșik 1 și Narat-Eșik 2, era efectuată în interfluviul dintre Urup și cursului superior al râului Kuban' (Harta 14/3, 4).

Origine

Determinarea originii secerilor de tip Kurčanskij nu întâmpină dificultăți. Pornind de la evoluția configurației și modificărilor diferitelor variante de piese, secerile asimetrice, aparținând tipului Kurčanskij, reprezintă o ramificație laterală a secerilor simetrice de tip Koblevo A. Aceasta se observă mai ales în cazul secerilor variantei Berislav, care după configurație și caracteristicile de bază ocupă o poziție intermediară între cele mai timpurii seceri simetrice de tip Koblevo A, varianta 1, și secerile formate după indicii de bază, calitativi și metrici, de tip și variantă Kurčanskij. Evoluția ulterioară, a secerilor acestor două tipuri, reprezintă dezvoltarea paralelă a două serii tipologice (Fig. 16/I, II; Fig. 23; 24) care se dezvoltă independent, în zone diferite, după cum ne-o demonstrează cartarea. Esența procesului evoluției secerilor de tip Kurčanskij, după cum reiese din caracteristicile variantelor sale, constă în micșorarea treptată a indicilor metrici de bază. Se micșorează înălțimea arcului curburii spatelui, a dimensiunilor mânerului, asigurându-se astfel tranziția de la secerile masive cu lamă lată la cele de dimensiuni mici, cu lamă îngustă. Sub acest aspect, secerile acestui tip demonstrează tendința generală de dezvoltare atât a celor deja analizate cât și a tipurilor ulterioare.

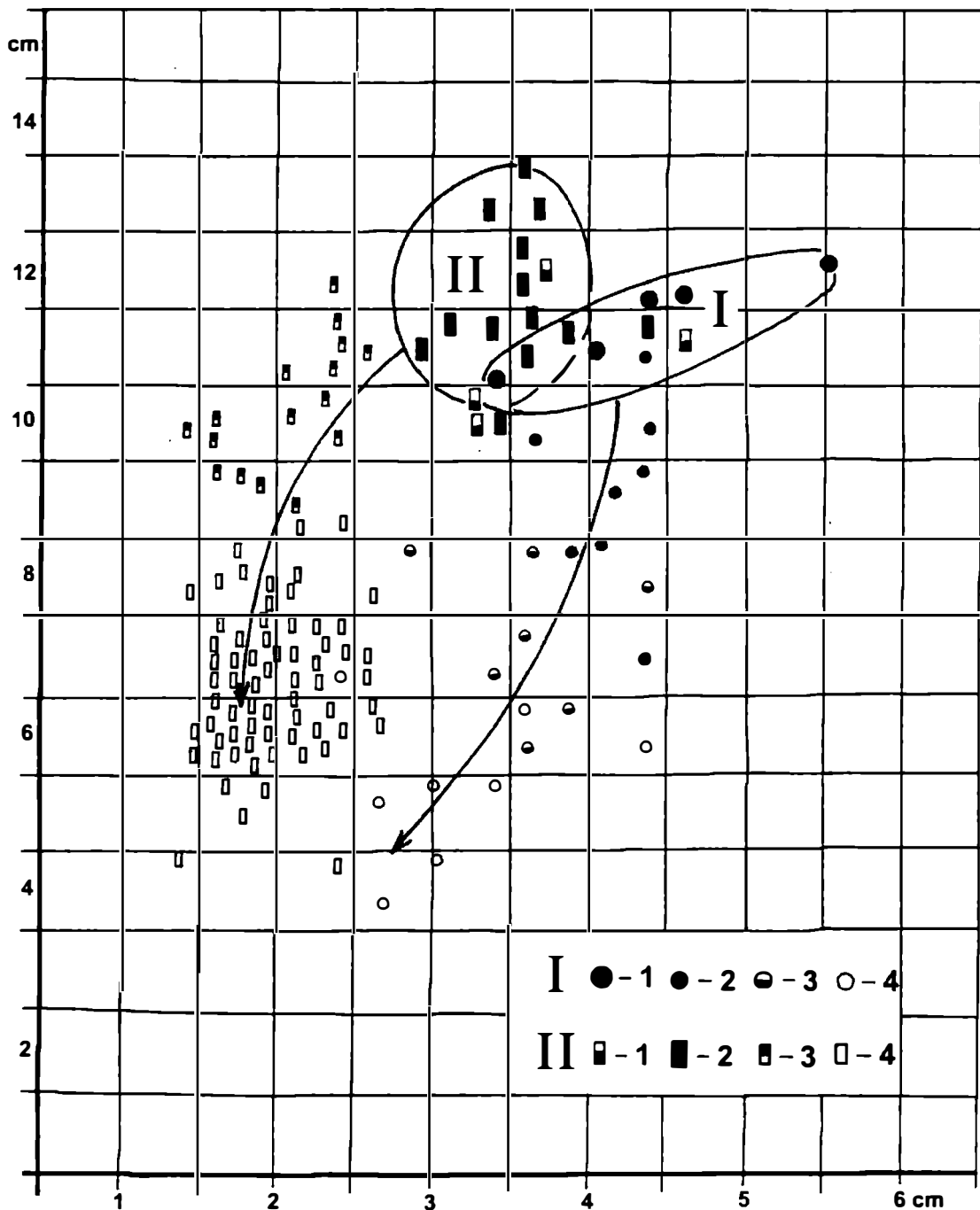

Fig. 24. Datele comparative ale înălțimii arcului curburii spatelui (pe verticală) și lățimii lamei (pe orizontală) diferitelor variante de seceri ale tipului Koblevo A și Kurčanskij conform evoluției acestora. I – seceri de tip Koblevo A, variantele: 1 – Koblevo 1; 2 – Akhmetovskaia; 3 – Batareika 1; 4 – Batarejka 2. II – seceri de tip Kurčanskij, variantele: 1 – Berislav (intermediară); 2 – Kurčanskij; 3 – Narat-Eșik 1; 4 – Narat-Eșik 2. Sunt conturate variantele inițiale ale tipurilor. Săgețile indică direcția evoluției.

Datate

Ținând cont de evoluția generală a secerilor de acest tip, cea mai timpurie verigă din cadrul seriei tipologice sunt secerile variantei Berislav și parțial cele ale variantei Kurčanskij, care, după indicii metrice de bază, au cele mai multe tangențe cu secerile variantei Koblevo 1 (Fig. 23/I, 1; II/2, 3). Această constatare este confirmată de faptul că una din secerile variantei Berislav (Nr. 581) face parte din depozitul Koblevo unde se asociază cu secerile variantei Koblevo 1 (Fig. 20/II). În al doilea rând, secerile variantei Berislav și / sau variantei Kurčanskij se întâlnesc în componența depozitelor de la Berislav (Nr. 577-580; 584, 585), Balašovka (Nr. 575, 576), Samarskij (Nr. 594) și Akhmetovskaja (Nr. 583) împreună cu topoare cu gaură transversală de tipuri diferite (Berislav, Balašovka, Samarskij, Akhmetovskaja). Faptele enumerate ne oferă posibilitatea unei datări cu caracter prealabil a secerilor variantei Berislav în cadrul perioadei a II-a, a secerilor variantei Kurčanskij în cea de-a II-a parțial și în mai ales în cea de-a III perioadă a schemei cronologice propuse de noi (Fig. 1; 2).

Un interes deosebit pentru datarea secerilor variantei Kurčanskij o reprezintă descoperirea a două piese în cadrul depozitului Constanța-Palas (Pl. 117C/3, 4) la Dunărea de Jos. În acest complex, secerile variantei Kurčanskij se asociază cu numeroase celturi de tip Oinac (Pl. 107C/1, 2) și, de asemenea, cu numeroase seceri de tip Dičevo (Pl. 107C/5-7). Ambele tipuri de piese, cât și complexul în ansamblu, sunt datat în perioada BrD sau sec. 13 î. H. (65, 97, 112. Taf. 74 D; 75; 76A). Reamintim că, în depozitul Kurčanskij, secerile acestui tip se asociază cu primele sale modificări, secerile de tip Narat-Eşik 1, și cu celturile cu două urechiușe de factură Belozerka. Astfel, perioada de răspândire, a secerilor variantei Kurčanskij, ar cuprinde și perioada a IV-a a periodizării noastre, însă o evoluție atât de lungă a acestei variante este puțin verosimilă, de aceea datarea acestor piese necesită unele precizări.

Cât privește secerile variantei Narat-Eşik 1 și 2, timpul de răspândire, probabil, cuprinde atât perioada a IV-a, cât și cea mai mare parte a perioadei a V-a a periodizării noastre. În afară de cazul deja menționat, al descoperirii secerilor variantei Narat-Eşik 1 împreună cu celturile cu două urechiușe de factură Belozerka (depozitul Kurčanskij), un argument în plus, pentru această datare, o poate constitui conținutul depozitului „Rostov” în care secerile ambelor variante se întâlnesc cu pumnale de tip Koban’.

Apartenența culturală a secerilor tip Kurčanskij, ca și în cazul tipului analizat mai înainte, rămâne discutabilă. Ținând cont de ariile de răspândire a culturilor Caucazului de Nord, delimitate încă în anii 50 de către E. I. Krupnov (164, 81. Fig. 7), epicentrul producerii acestui tip revine periferiei estice a arealului culturii Pre-Kuban’, adică bazinul râului Urup până pe cursul superior al râului Kuban’. Este semnificativ faptul, ca și în cazul secerilor de tip Koblevo A, că pe cursul superior al râului Koban’ se află locurile de extragere și reducere a minereurilor (152, 101. Fig. 34, III 3).

3. Seceri de tip Koblevo B (Nr. 687-717; Harta 15)

Ca și grupa precedentă, secerile acestui tip se disting prin forme asimetrice și mânere relativ lungi. Însă, spre deosebire de cele analizate mai înainte, la aceste seceri curbura spatelui lamei, spre mâner, este rotunjită și nu arcuită cu cot. În afară de aceasta, ca și grupa precedentă, aceste seceri au mânerul lung. Însă mânerele, cu unele excepții, se îngustează spre capăt pentru ca apoi să fie brusc îndoite spre spate în formă de tijă alungită prelucrată prin batere. Aceste seceri erau turnate dinspre cotul curburii spatelui spre mâner. Lamele au secțiunea triunghiulară sau concavă. Tipul este reprezentat de 31 piese (Nr. 687-717), dintre care patru (Nr. 691, 697, 707, 715) provin din descoperiri izolate, iar alte patru (Nr. 692, 693-?, 696, 716) au fost găsite în morminte. Celelalte seceri provin din depozite. Analiza indicilor metrici de bază permite evidențierea, în cadrul acestui tip, a patru variante care se disting după raportul dintre lungimea lamelor și mânerelor (Fig. 25) sau după raportul înălțimii arcului curburii spatelui lamelor și lățimea ultimelor (Fig. 26).

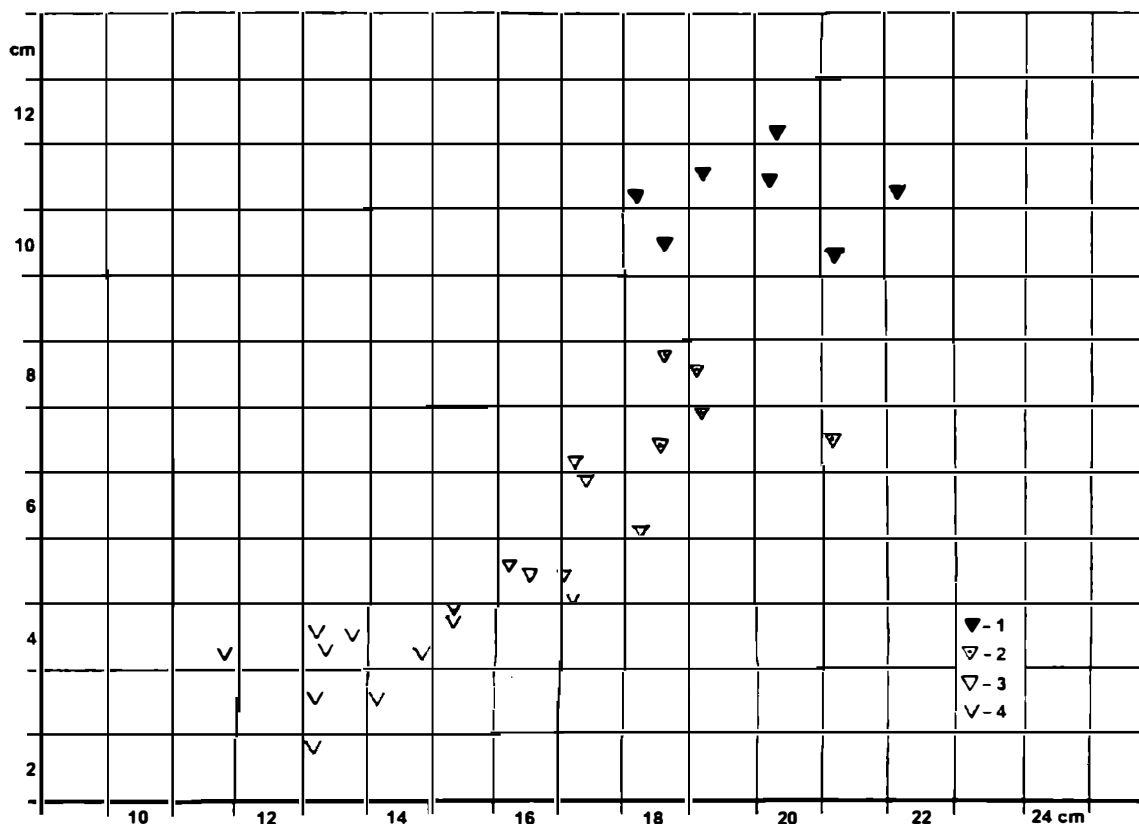

Fig. 25. Gruparea secerilor de tip Koblevo B conform corelației lungimii lamei (pe orizontală) și mânerului (pe verticală). 1 – varianta Koblevo 2; 2 – varianta Krasnodar; 3 – varianta Batarejka 3; 4 – varianta Batarejka 4.

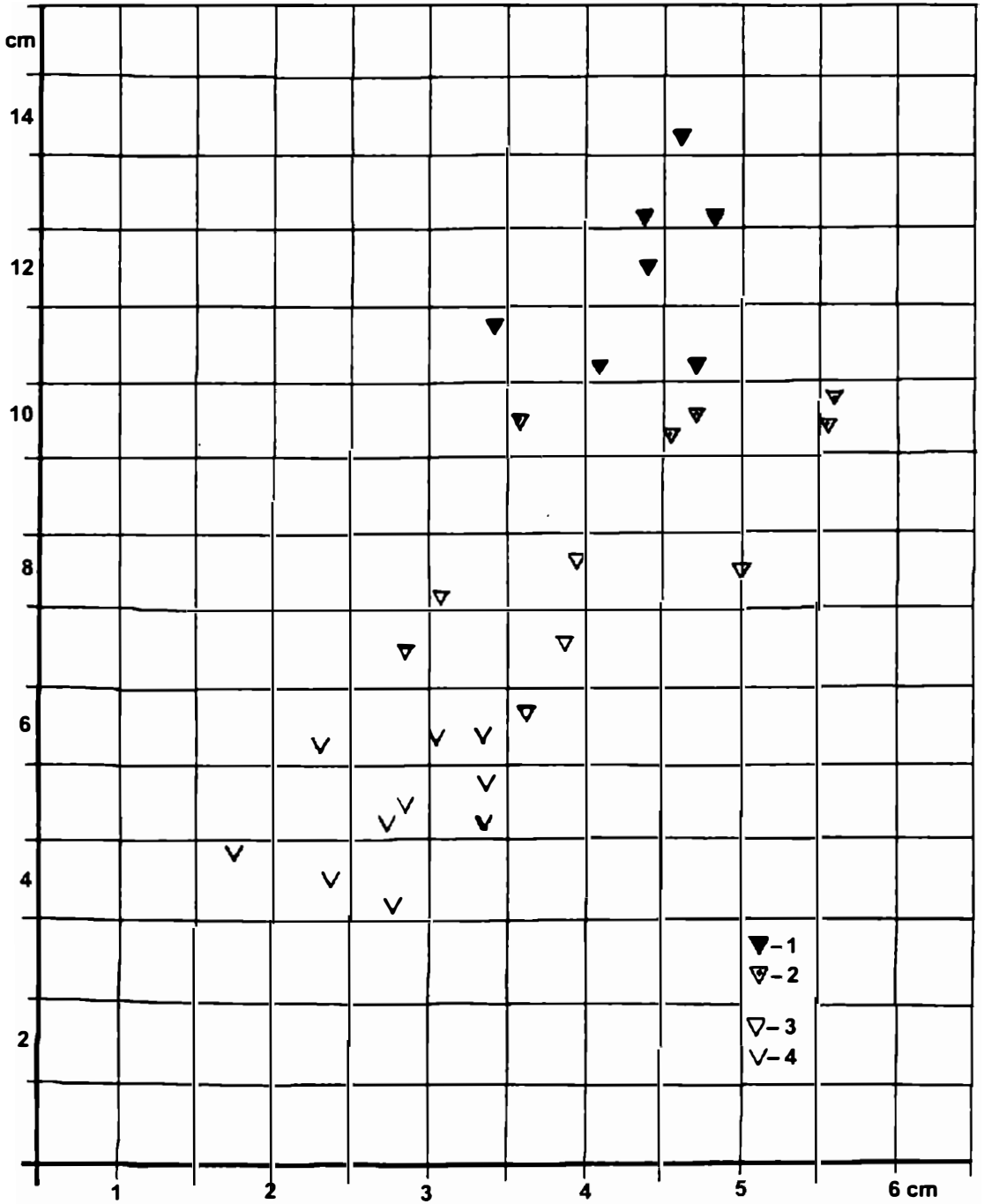
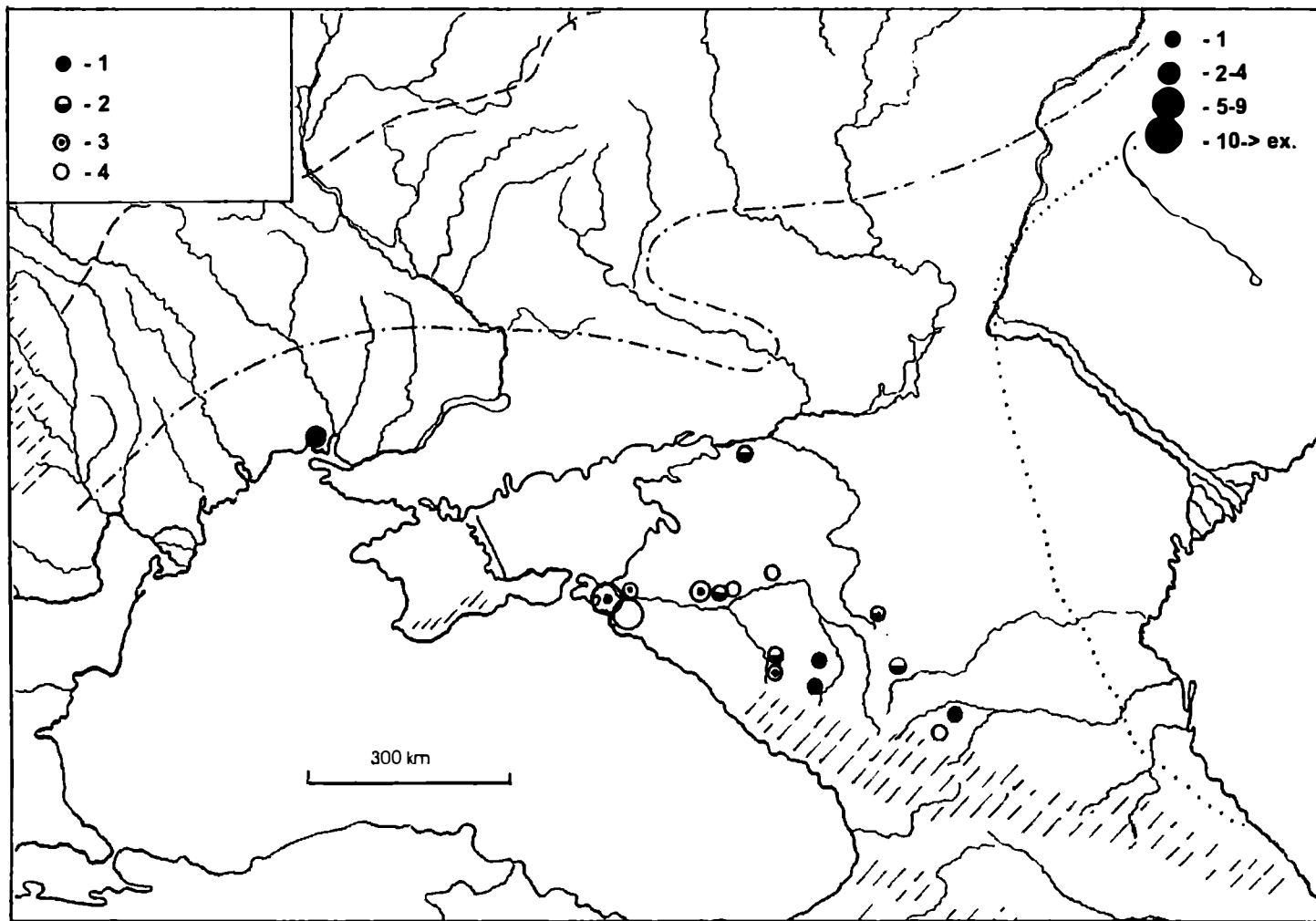

Fig. 26. Gruparea secerilor de tip Koblevo B conform corelației arcului curburii spatelui (pe verticală) și lățimii lamei (pe orizontală). 1 – varianta Koblevo 2; 2 – varianta Krasnodar; 3 – varianta Batarejka 3; ∨ – varianta Batareika ∨

Harta 15. Răspândirea secerilor asimetrice de tip Koblevo B. 1 – varianta Koblevo 2; 2 – varianta Krasnodar; 3 – varianta Batarejka 3; 4 – varianta Batarejka 4.

Varianta Koblevo 2 (Nr. 687-693; Harta 15/1)

Aceste seceri sunt masive, cu lama lată și cu asimetrie bine evidențiată. Spatele arcuit, de obicei, este brusc rotunjit spre mânerul alungit. Ultimul, de regulă, se îngustează brusc spre capăt, cu o singură excepție (Nr. 691), și este îndoit brusc spre spate sau în sus în forma unei tije înguste îndoite în formă de cârlig. Varianta menționată este apropiată de secerile variantei Berislav, care este și varianta de trecere de la varianta Koblevo 1 la varianta Kurčanskij și la varianta Koblevo 2. Aceste seceri erau turnate dinspre spatele lamei, de la nivelul curburii spatelui spre mâner. Înălțimea arcului curburii spatelui variază de la 11 la 14 cm, L. coardei 18-20 cm, iar l. lamei 3,5-5,5 cm (Fig. 25/1; 26/1). Sunt cunoscute șapte seceri aparținând acestei variante, dintre care una provine dintr-o descoperire izolată (Nr. 691), două din morminte (Nr. 692, 693-?) și patru din depozitul de la Koblevo (Nr. 687-690).

687-690. Koblevo, r-nul Berezan', reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 1. M 6, 7. Ko).

Patru seceri din cadrul depozitului din epoca bronzului târziu (Pl. 110A/2-4). Muz. de Ist. or. Odessa. Col. N – 1628. Bibl.: 249, 23 și urm. Fig. 4/2, 4; 5/1, 3; 175, 171. Fig. 14.

687. Seceră puternic arcuită (Pl. 52/687), cu curbura spatelui spre mâner pronunțată. Lățimea maximă se află pe locul curburii spatelui lamei. Tija este alungită și dreptunghiulară în secțiune, îndoită în sus. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 19,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 13,5 cm, l. lamei – 5,3 cm.

688. Seceră arcuită puternic, curbura spatelui este pronunțat rotunjită spre mânerul alungit (Pl. 52/688). Pe curbura maximă a spatelui s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija pentru fixarea mânerului are secțiunea pătrată și este îndoită în sus în formă de cârlig. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei 18,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 12,7 cm, l. lamei – 4,8 cm. Inv. A 43717.

689. Seceră arcuită puternic, curbura spatelui este brusc rotunjită spre mânerul alungit (Pl. 52/689). Tija pentru fixarea mânerului este ruptă de la bază. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 19,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 11,0 cm, l. lamei – 3,7 cm. Inv. A 46897.

690. Seceră asimetrică cu vârful lamei rupt (Pl. 52/690). Cârligul este prelucrat prin batere și îndoit în sus. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui, spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. maximă – 18,3 cm, L. coardei în stare întregă – cca. 18,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 11,0 cm, l. lamei – 5,2 cm.

691. Majak, r-nul Otradnoe, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 2. P 13. 691).

Descoperire izolată. Seceră puternic arcuită cu lama lată, spatele este arcuit asimetric și rotunjit brusc spre mâner (Pl. 53/691). Spre deosebire de celelalte piese, tija acestei seceri, dinspre spate, este delimitată prin arcuire și puțin îndoită în sus. Prelucrată

prin batere, ascuțită. L. coardei – 20,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 14,0 cm, l. lamei – 5,0 cm. Muz. de Ist. or. Otradnoe. Col. – OF. OM/1987. Inedită.

692. Novo-Ivanovka, Kabardino-Balkarija, Rus. (Harta 2. P 15. 692).

Seceră din inventarul unui mormânt aparținând epocii bronzului târziu. Are forma asimetrică, cu curbura spatelui rotunjită brusc spre mâner (Pl. 53/692). Lama se îngustează puternic spre vârful lamei. Capătul mânerului este rupt. Tija este îndoită în sus. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – cca. 21,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 11,0 cm, l. lamei – 4,5 cm. Locul de păstrare nu se cunoaște. Bibl.: 163, 187 și urm. Fig. 2, 5.

693. Udobnaja IV, r-nul Otradnoe, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. P 13. Ud).

Descoperire izolată, probabil provine dintr-un mormânt tumular distrus. Ca formă secera este similară celor descrise mai sus, cu curbura spatelui rotunjită brusc spre mâner (Pl. 53/693). Tija dreptunghiulară în secțiune este îndoită spre spate. Secțiunea lamei este dreptunghiulară. Marginea spatelui este puțin îndoită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 19,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 12,5 cm, l. lamei – 4,7 cm. Muz. de Ist. or. Otradnoe. Col. – OF. OM/ 2145. Inedită.

Varianta Krasnodar (Nr. 694-698; Harta 15/2)

Varianta se deosebește de cea descrisă mai sus numai prin proporțiile mai mici din cauza mânerului mai scurt. Aceste seceri au lama lată, sunt asimetrice cu curbura spatelui rotunjită brusc spre mâner. Cele mai reprezentative piese (Nr. 695, 696, 698) au lama puțin mai dreaptă în raport cu arcul curburii spatelui lamei. La două piese, atribuite acestei variante cu anumite rezerve, marginea spatelui are forma unei nervuri unilaterale (Nr. 694, 697). Celelalte seceri au secțiunea lamei triunghiulară. Numai la o singură piesă s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare (Nr. 697) amplasat pe curbura spatelui, spre mâner. Lungimea coardei acestor seceri este de 18 cm, iar înălțimea arcului curburii spatelui de 10,0 cm, lățimea lamei variază de la 4,0 până la 6,0 cm (Fig. 25/2; 26/2).

Varianta este reprezentată de un număr redus de piese (5) și cele mai reprezentative sunt fragmentare. Dintre acestea trei provin din depozite (Nr. 694-695, 698), una dintr-un mormânt (Nr. 696) și una dintr-o descoperire izolată (Nr. 697).

694. Akhmetovskaja, r-nul Labinsk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. P 12, 13. Ah).

Seceră componentă a unui depozit din epoca bronzului târziu (Pl. 111B/3). Piesa este asimetrică și are curbura spatelui rotunjită puternic spre mânerul scurt (Pl. 53/694). Tija pentru fixarea mânerului este îndoită spre spate și ruptă. Secțiunea lamei este triunghiulară, cu o margine unilaterală profilată. Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama este deteriorată. L. – 21,5 cm, l. lamei – 4,0 cm. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Bibl.: 183, 241. Fig. 2, 1.

695. „Krasnodar” – muzeu, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 12. Kd).

Seceră fragmentară din componența unui depozit descoperit în anul 1898. Secera, cu lama lată, asimetrică, are curbura spatelui rotunjită accentuat spre mâner (Pl. 53/695). În raport cu curbura spatelui lama este puțin îndreptată. Vârful lamei este rupt. Secțiunea lamei este concavă. Tija, pătrată în secțiune, este prelucrată prin batere și îndoită spre spate. Secera este prelucrată prin batere și ascuțire. L. max. – 21,5 cm, L. coardei în stare întreagă – cca. 18,0-19,0 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 10,5 cm, l. lamei – 5,4 cm. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Inedită.

696. Pjatigorsk (Konstantinovka), or. Pjatigorsk, reg. Stavropol', Rus. (Harta 2. P 14, 15. 696).

Seceră, descoperită într-un mormânt aparținând epocii bronzului târziu. Piesa este asimetrică cu lama lată și curbura spatelui rotunjită brusc spre mânerul scurt (Pl. 53/696). Lama este slab arcuită. Capătul mânerului are formă de tijă masivă cu secțiunea dreptunghiulară, îndoită spre spate. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – cca. 25,5 cm, L. coardei întreagă – cca. 19,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 10,0-11,0 cm, l. lamei – 6,6. GIMR. Bibl.: 164, 120. Pl. VIII/2.

697. Ptič'e, r-nul Izobil'nyj, reg. Stavropol', Rus. (Harta 2. O 14. 697).

Descoperire izolată din anul 1966. Seceră asimetrică, curbura spatelui rotunjită brusc spre mâner (Pl. 53/697). Marginea spatelui este în formă de nervură unilaterală. Mânerul este formă de tijă, scurtă, ascuțită, dreptunghiulară în secțiunune. Tija este îndoită sub unghi drept. Pe curbura spatelui spre mâner s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 17,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,5 cm, l. lamei – 6,3 cm. Muz. de Ist. or. Stavropol'. Bibl.: 194, 33. Fig. 11/2.

698. Samarskiĭ, r-nul Kagal'nik, reg. Rostov, Rus. (Harta 1. M 12. Sm).

Seceră fragmentară din componența unui depozit de bronzuri. Lama lată, arcuită puternic la curbura spatelui spre mânerul scurt (Pl. 53/698). Tija scurtă este îndoită spre spate și în sus. Vârful lamei este rupt. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 15,6 cm, L. coardei în stare întreagă – cca. 18,0-19,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 10,5 cm, l. lamei – 5,3 cm. Muz. de Ist. or. Rostov pe Don. Bibl.: 103, 87 și urm. Fig. 1/1.

Varianta Batarejka 3 (Nr. 699-707; Harta 15/3)

Secerile acestei variante sunt asemănătoare precedentelor, însă se caracterizează prin indici metrici mai mici. L. coardei variază de la 15,0 cm până la 18,0 cm, rareori mai mult. Înălțimea arcului curburii spatelui variază de la 6,0 la 8,0 cm, iar lățimea. cu unele excepții. de la 3.3 până la 4.5 cm (Fig. 25/3: 26/3). Se cunosc nouă seceri aparținând acestei variante, una provine dintr-o descoperire izolată (Nr. 707), celelalte din depozite (Nr. 699-706). Vom menționa faptul că, după configurație,

secerile acestei variante, ca și secerile variantei Batarejka 4, au cele mai multe afinități cu secerile simetrice încadrate în variantele Batarejka 1 și 2. Această asemănare este atât de mare încât uneori este dificil să le deosebești. Pentru a fi delimitate vizual este necesar ca în ilustrații coarda secerii, care unește vârful lamei și baza mânerului (fără tija prelucrată prin batere), să fie în poziție orizontală.

699. Akhmetovskaja, r-nul Labinsk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. P 12, 13. Ah).

Seceră, componentă a unui depozit de bronzuri (Pl. 111B/5). Piesa este asimetrică, arcuită, cu cot și curbura spatelui rotunjită accentuat spre mânerul scurt (Pl. 53/699). Tija este prelucrată prin batere și îndoită în sus în formă de cârlig. Vârful este rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 18,3 cm, L. coardei în stare întreagă – cca. 17,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 7,5 cm, l. lamei – 3,4 cm. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Bibl.: 183, 242. Fig. 2, 2.

700-703. Batarejka, r-nul Temriuk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 10. Bt).

Patru seceri întregi și fragmentare din cadrul unui mare depozit din epoca bronzului târziu (Pl. 112/14). GIMR. Bibl.: 224, 147 și urm. Fig. 1/11, 18, 25, 28.

700. Seceră scurtă cu lama lată, slab arcuită și curbura spatelui rotunjită accentuat spre mânerul cu capătul în formă de tijă. Prelucrată prin batere și îndoită spre spate (Pl. 53/700). Vârful lamei, slab arcuită, este ascuțit. Lama are secțiune triunghiulară cu o nervură longitudinală, proeminentă pe ambele părți. Tija este delimitată de lamă prin arcuire. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 15,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,4 cm, l. lamei – 5,4 cm.

701. Seceră fragmentară, configurație asimetrică. Vârful lamei este rupt (Pl. 54/701). Pe curbura spatelui lamei, spre mâner, s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija, prelucrată prin batere, este îndoită spre spate iar capătul este rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 14,5 cm, L. coardei în stare întreagă – cca. 17,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,4 cm, l. lamei – 4,2 cm.

702. Seceră fragmentară, similară precedentei (Pl. 54/702). Vârful lamei și tija sunt rupte. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 13,7 cm, L. coardei în stare întreagă – cca. 17,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,4 cm, l. lamei – 4,5 cm.

703. Seceră cu grad mediu de arcuire. Spatele este arcuit asimetric (Pl. 54/703). Curbura spatelui rotunjită este accentuată spre mâner. Lama se îngustează spre vârful ascuțit al lamei. Mânerul este în formă de tijă dreptunghiulară în secțiune. Dinspre lamă, tija este delimitată prin arcuire și îndoită în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 20,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 5,4 cm, l. lamei – 3,8 cm.

704-706. „Krasnodar” – muzeu, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 12. Kd).

Trei seceri fragmentare din componența depozitului descoperit în anul 1898. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Inedit.

704. Seceră asimetrică, curbura spatelui spre mâner este rotunjită pronunțat (Fig. 54/704). Vârful lamei este rotunjit. Tija, prelucrată prin batere, este îndoită spre spate și în sus în formă de cârlig. Pe curbura spatelui, spre mâner, s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 15,5 cm, L. coardei în stare întreagă – cca. 18,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,5 cm, l. lamei – 3,6 cm.

705-706. Mânerul a două seceri asimetrice. Lamele și tijele sunt rupte (Pl. 54/705, 706). Lamele sunt prelucrate prin batere și ascuțite. L. max. – 8,4 cm și 11,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 6,2 și 6,5 cm, l. lamelor – 3,8 și 4,0 cm.

707. Vestnik, r-nul Anapa, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 2. O 10, 11. 707).

Descoperire izolată. Seceră cu grad mediu de arcuire (Pl. 54/707). Spatele este arcuit, asimetric și rotunjit pronunțat spre mâner. Lama se îngustează spre vârful ascuțit al lamei. Tija este prelucrată prin batere și îndoită spre spate. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 18,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,2 cm, l. lamei – 4,5 cm. Muz. de Ist. or. Anapa. Bibl.: 199, 133 și urm.

Varianta Batarejka 4 (Nr. 708-717; Harta 15/4)

Varianta se evidențiază prin dimensiuni mai mici (Fig. 25/4; 26/4). Lungimea coardei variază între 13,0 și 16,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui 4,0-6,0 cm, iar lățimea lamei 2,5-3,0 cm. Reamintim că, din cauza dimensiunilor mici, aceste seceri sunt foarte dificil de diferențiat de secerile simetrice de dimensiuni mici de tip Kobakovo A, varianta Batarejka 2. Se cunosc 10 seceri aparținând acestei variante, opt provin din depozite (Nr. 708-714, 717), una dintr-o descoperire izolată (Nr. 715) și una dintr-un mormint distrus al unei necropole (Nr. 716).

708-714. Batarejka, r-nul Temriuk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 10. Bt).

Șapte seceri dintr-un mare depozit aparținând epocii bronzului târziu (Pl. 112/15). GIMR. Bibl.: 224, 147 și urm. Fig. 1/24, 26, 29, 31; 2/14.

708. Seceră de dimensiuni mici, asimetrică, curbura spatelui spre mâner este rotunjită pronunțat (Pl. 54/708). Tija, prelucrată prin batere, este îndoită în jos și spre spate, capătul este rupt. Lama este triunghiulară în secțiune. A fost prelucrată prin batere și ascuțită. L. coardei – 13,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 4,4 cm, l. lamei – 2,8 cm.

709. Seceră similară precedentei (Pl. 54/709). Mânerul este în formă de tijă îngustă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 15,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 5,0 cm, l. lamei – 3,0 cm.

710. Seceră similară precedentei, îndoită (Pl. 54/710). Tija este îndoită spre spate și în sus. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. Vârful lamei este îndoit în sus.

L. coardei în stare normală – cca. 15,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 4,4 cm, l. lamei – 3,3 cm.

711. Seceră similară ca formă, îndoită (Pl. 54/711). Vârful lamei este rupt. Tija este îndoită spre spate și în sus. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei în stare normală – cca. 15,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 5,4 cm, l. lamei – 3,7 cm.

712. Seceră asimetrică, similară, îndoită (Pl. 54/712). Tija este îndoită în jos. L. coardei în stare normală – cca. 15,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 4,6 cm, l. lamei – 3,7 cm.

713. Fragmentul mânerului unei seceri (Pl. 54/713). Curbura spatelui este pronunțat rotunjită în formă de arcuire cu cot. Vârful lamei și tija sunt rupte. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 11,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 6,4 cm, l. lamei – 3,6 cm.

714. Seceră asimetrică rotunjită pronunțat spre mâner (Pl. 55/714). Vârful lamei lipsește. Secera este fragmentată în două părți. Tija alungită, prelucrată prin batere, este îndoită spre spate în formă de cârlig. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. în stare fragmentară – 18,5 cm, L. coardei în stare întreagă – cca. 15,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 5,4 cm, l. lamei – 3,3 cm.

715. Beljaevskij, r-nul Rjazanskij, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 12. 715).

Descoperire întâmplătoare din anul 1989. Secera are formă asimetrică și este rotunjită pronunțat spre mâner (Pl. 55/715). Vârful lamei este ascuțit. Mânerul se îngustează treptat în formă de tijă. A fost prelucrat prin batere și îndoit spre spate. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 15,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,2 cm, l. lamei – 2,7 cm. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Inedită.

716. Galat (Galiat), Osetija de Nord, Rus. (Harta 2. Q 14, 15. 716).

Secera a fost descoperită în cunoscuta necropolă Faskau. Piesă cu grad mediu de arcuire și asimetria slab evidențiată (Pl. 55/716). Tija, prelucrată prin batere, este îndoită spre spate. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – cca. 13,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 4,8 cm, l. lamei – 2,2 cm. GIMR. Bibl.: 163, 187. Fig. 2, 12.

717. „Krasnodar” – muzeu, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 12. Kd).

Fragment de seceră din componența unui depozit de bronzuri. Fragmentul reprezintă mânerul unei seceri (Pl. 55/717) atribuit, cu probabilitate, variantei Batarejka 4. L. max. a fragmentului – 8,0 cm, l. lamei – 3,8 cm. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Inedită.

Răspândire

Cartarea secerilor de tip Koblevo B (Harta 15) demonstrează o situație similară cu răspândirea tipurilor analizate mai înainte. Secerile de tip Koblevo B se întâlnesc din zona centrală Pre-Caucaziană până în nordul Mării Negre, însă sunt localizate diferit în funcție de variantă. Secerile masive, cu lama lată aparținând variantei Koblevo 2 (Harta 15/1), se grupează pe cursul superior al râului Urup (Nr. 691, 693) și într-un caz pe cursul

superior al râului Čegem (Nr. 692). Cu toate că descoperiri de acest fel sunt puține, este semnificativ faptul, că acestea provin din descoperiri izolate (Nr. 691) sau din morminte (Nr. 692, 693). Acest fapt ne semnaleză producerea și utilizarea lor locală. Situația este diferită în cazul variantelor Krasnodar, Batarejka 3 și 4 (Harta 15/2-4), care după numărul de piese și locurile de descoperire sunt localizate, mai ales, în zona mijlocie și inferioară Pre-Kuban' și în bazinul râului Belaja. Trebuie să menționăm că localizarea ultimelor variante corespunde localizării concentrărilor de seceri simetrice atribuite variantelor Akhmetovskaja, Batarejka 1 și 2 (compară Harta 13/2-4 și Harta 15/2-4). Aceasta înseamnă că secerile asimetrice ale ultimelor trei variante, ca și secerile simetrice de tip Koblevo A, erau produse și răspândite în aceeași zonă, adică în regiunile inferioară și mijlocie Pre-Kuban', inclusiv bazinul râului Belaja.

Origine

Originea secerilor de tip Koblevo B, este determinată pe baza evoluției configurației și modificărilor indicilor metrici (Fig. 16/I, III). Ca și în cazul secerilor asimetrice de tip Kurčanskij, secerile asimetrice de tip Koblevo B au calitatea de verigă inițială a dezvoltării secerilor simetrice de tip Koblevo A, inclusiv a variantei Koblevo 1. Aceasta reiese din compararea directă a indicilor metrici ai secerilor variantei Koblevo 1 cu cei ai variantelor Kurčanskij sau Koblevo 2, precum și din poziția intermediară a secerilor variantei Berislav, care reflectă trecerea treptată de la formele simetrice la cele asimetrice. Această trecere treptată este reflectată în amplasarea diagonală a punctelor variantelor menționate pe câmpul corelațional în raport cu epicentrul axelor (Fig. 16, săgeată dublă). Localizarea locului acestui proces, adică a locului apariției verigii inițiale a secerilor de tip Koblevo B, se determină ușor după teritoriul răspândirii variantei inițiale din cadrul seriei tipologice respective. După cum s-a menționat, în aliniatul precedent, secerile variantei Koblevo 2 sunt răspândite pe cursului superior al râului Urup și puțin mai spre vest. Se impune o singura concluzie, ca și în cazul secerilor tipului Kurčanskij, că veriga timpurie a evoluției secerilor de tip Koblevo B provine din același microraiion. O altă problemă privește zona de evoluție și a modificărilor suferite de fiecare tip. După cum știm, localizarea modificărilor târzii ale secerilor asimetrice de tip Kurčanskij (variantele Narat-Eşik 1, Narat-Eşik 2; vezi Harta 14/3, 4) se petrece în interfluviului cursului superior al râului Kuban' și râului Urup (se are în vedere locul producerii și nu exportul, vezi depozitul „Rostov”). Pe de altă parte, în aliniatul precedent s-a constatat că producerea și răspândirea modificărilor târzii ale secerilor asimetrice de tip Koblevo B este legată de bazinul râului Belaja și zonele inferioară și mijlocie Pre-Kuban' (Harta 15/2-4). Altfel spus, se constată, că formându-se în același microraiion (bazinul râului Urup, cursul superior al râului Kuban') verigile timpurii, ale fiecăruia dintre tipurile analizate, evoluează ulterior în teritorii diferite: secerile asimetrice ale variantei Kurčanskij în interfluviul râului Urup și cursul superior

al râului Kuban', iar secerile asimetrice ale variantei Koblevo 2 în bazinul râului Belaja, în zona inferioară și mijlocie Pre-Kuban'. Remarcăm că liniile paralele de evoluție ale acestor seceri, evidențiate în urma corelării indicilor metrici (Fig. 16/I, III), se confirmă întru totul. Deoarece, având aceeași origine, fiecare din aceste tipuri, în evoluția sa, reprezintă grupe locale diferite, cu focare diferite de producere.

Trebuie, însă să menționăm că dezvoltarea paralelă, determinată de răspândirea teritorială diferită a secerilor tipurilor Kurčanskij și Koblevo B, se răsfrânge numai asupra pieselor cu configurație asimetrică. Aceiași concluzie am formulat în urma analizei comparative a secerilor simetrice de tip Koblevo A și a secerilor asimetrice de tip Kurčanskij, însă, după cum reiese din corelarea indicilor metrici, secerile asimetrice de tip Koblevo B, în dezvoltarea lor, formează o linie paralelă nu numai în raport cu secerile de tip Kurčanskij (Fig. 16/II, III) ci și cu secerile tipului Koblevo A (Fig. 16/I, III). În același timp, în urma comparării bilaterale a modificărilor târzii ale secerilor de tip Koblevo A și a secerilor de tip Kurčanskij, sau în al doilea caz, a secerilor de tip Kurčanskij și a secerilor tipului Koblevo B, am observat că această linie paralelă, în realitate, se explică prin răspândirea teritorială diferită. Cât despre secerile tipului Koblevo A în comparație cu secerile Koblevo B, cu toate că după indicii metrici formează două serii de sine stătătoare, din punct de vedere teritorial aproape coincid, mai ales în ceea ce privește modificările târzii (Harta 13/2-4; 15/2-4). S-ar părea că aici intervine o contradicție, deoarece dezvoltarea paralelă, de obicei, presupune teritorii diferite, iar în cazul nostru cartografierea fixează o coincidență teritorială care presupune o diferență în timp.

Să revenim la datele corelării celor patru indici metrici de bază. În Fig. 27 este prezentată corelarea lungimii lamei și mânerului secerilor simetrice de tip Koblevo A și a secerilor asimetrice de tip Koblevo B împreună cu descifrarea completă a tuturor variantelor. Amplasarea în câmpul corelațional în formă de două serii tipologice amplasate radial în raport cu axele „x” și „y”, sau de linii paralele, nu lasă îndoieli, și în acest sens, amplasarea liniar-radială a punctelor, cu sensuri puțin diferite, este absolut identică situației care este identificată după aceeași indici metrici la compararea secerilor de tip Koblevo A și secerilor de tip Kurčanskij (Fig. 23). O situație absolut diferită se constată în urma corelării altei perechi de indici: înălțimea arcului curburii spatelui secerilor și a lățimii lamelor. Ca și în primul caz, secerile de tip Koblevo A și tipul Kurčanskij după acești indici formează serii paralele, radiale în raport cu punctul de intersecție al axelor câmpului corelațional (Fig. 24). Altfel se prezintă, după aceeași indici, secerile de tip Koblevo A și Koblevo B, care se suprapun absolut, în toate verigile, pe tot parcursul evoluției tipologice (Fig. 28). Și mai semnificativ se prezintă asemănarea, pe de o parte, secerilor de tip Koblevo A și Koblevo B, și pe de alta parte, diferențele dintre secerile de tip Kurčanskij și tipul Koblevo A (respectiv și Koblevo B) după altă caracteristică: ritmicitatea schimbărilor și modificărilor, specifică pentru aceste tipuri.

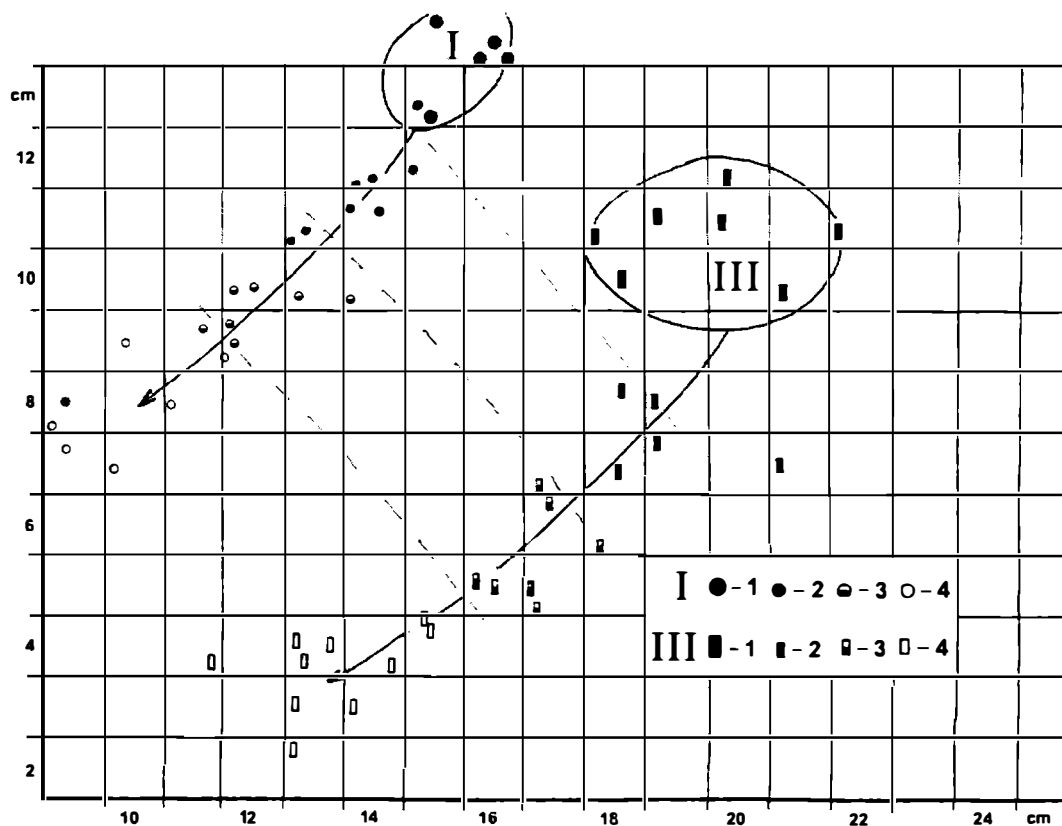

Fig. 27. Datele comparative ale lungimii lamei (pe orizontală) și mânerului (pe verticală) ale diferitelor variante ale tipului Koblevo A și Koblevo B. I – tipul Koblevo A, variantele: 1 – Koblevo 1; 2 – Akhmetovskaja; 3 – Batarejka 1; 4 – Batarejka 2. III – tipul Koblevo B, variantele: 1 – Koblevo 2; 2 – Krasnodar; 3 – Batarejka 3; 4 – Batarejka 4.

Dacă privim datele din Fig. 27, se poate observa, că toate grupările de puncte, care corespund secerilor aparținând diferitelor variante ale tipurilor Koblevo A și Koblevo B, se amplasează strict după o linia curbă, de la tip la tip. Astfel, punctele care corespund secerilor variantei Koblevo 1 se amplasează după aceeași linie curbă ca și secerile variantei Koblevo 2, secerile variantei Akhmetovskaja coincid după linia curbă cu secerile de tip Batarejka, secerile variantei Batarejka 1 coincid, după linia curbă, cu secerile variantei Batarejka 3, iar secerile variantei Batarejka 2 coincid, după linia curbă, cu secerile variantei Batarejka 4. Această coincidență se constată nu numai în urma corelării datelor despre lungimea lamei și lungimea mânerului (Fig. 27), dar și din corelarea înălțimii arcului curburii spatelui secerilor și lățimii lamelor. În acest caz (Fig. 28) coincidența menționată se manifestă pe câmpul corelațional ca o suprapunere simplă de puncte, care reprezintă variantele pare de seceri menționate. Altfel spus, și secerile de tip Koblevo A și secerile de tip Koblevo B în variațiile lor demonstrează o ritmicitate unică, o trecere unică, strict consecutivă, treptată, de la secerile masive la cele mai mici, de la secerile cu proporții înalte la cele cu proporții joase, de la secerile cu lamele late la cele cu lamele înguste.

Cu totul altă situație ne arată, conform caracteristicilor menționate, compararea secerilor de tip Koblevo A și a celor de tip Kurčanskij. Privite după linia curbă, în raport cu axele câmpului corelațional, grupările de puncte, care reprezintă secerile de diferite variante ale celor două tipuri menționate, în raport unul față de altul, manifestă o discordanță absolută. Gruparea secerilor variantei Koblevo A (Fig. 23/I, 1) după diagonală se corelează parțial cu secerile variantei Berislav, parțial cu cele ale variantei Kurčanskij și parțial cu secerile variantei Narat-Ešik 1 (Fig. 23/II, 1-3). În timp ce secerile variantei Batarejka 1 și Batarejka 2 din primul rând tipologic (Fig. 23/I, 3, 4) se corelează absolut numai cu secerile variantei Narat-Ešik 2 din al doilea rând tipologic (Fig. 23/II, 4). Deosebiri și mai accentuate între aceste două tipuri se observă în urma corelării după înălțimea arcului curbării spatelui și a lățimii lamelor. După cum se vede (Fig. 24) grupa secerilor înalte, cu lama lată, a secerilor variantei Koblevo A (Fig. 24/I, 1), după diagonală, corespunde secerilor înalte și cu lama lată din al doilea rând tipologic, a variantelor Berislav și Kurčanskij (Fig. 24/II, 1, 2). Iar secerile variantei Narat-Ešik 1 (Fig. 24/II, 3) se corelează pe diagonală cu secerile care ocupă în rândul tipologic nu poziția a treia, ci a doua, varianta Akhmetovskaja (Fig. 24/I, 20). Ultimele, păstrează în continuare lamele late, în timp ce primele se caracterizează prin lame înguste. Iar, secerile mici, înguste, ale variantei Narat-Ešik 2, din al doilea rând tipologic (Fig. 24/II, 4) după linia curbă se corelează atât cu secerile variantelor Batarejka 1 și Batarejka 2 din primul rând tipologic (Fig. 24/I, 3, 4). Deosebirile enumerate ale secerilor de tip Kurčanskij, în comparație cu secerile de tip Koblevo A, în egală măsură se referă și la secerile de tip Koblevo B, deoarece, după cum s-a constatat mai sus, ultimele, după caracteristicile prezentate, sunt identice cu secerile de tip Koblevo A.

Coincidențele evidențiate ale ritmicității și / sau a consecutivității schimbării modificărilor unor tipuri de seceri și deosebiri după acești indici ale altor tipuri de seceri are o importanță metodică sub două aspecte de bază. Deosebirile absolute în ceea ce privește ritmicitatea și / sau consecutivitatea schimbării modificărilor variantelor secerilor tipului Kurčanskij în comparație cu secerile de tip Koblevo A și Koblevo B, confirmă că primele, în raport cu celelalte două, constituie linii de sine stătătoare genetice, cu trăsături specifice proprii ale dezvoltării interioare, ceea ce presupune și un specific teritorial. Pe de altă parte, din aceste deosebiri reiese că secerile de tip Kurčanskij și cele de tip Koblevo A și Koblevo B, sub aspect cronologic, pot coincide în timp, însă pot fi și asincrone.

O altă problemă legată de cazul secerilor de tip Koblevo A și Koblevo B. Coincidențele relevate pe tot parcursul evoluției acestor tipuri, vorbesc în favoarea faptului că evoluția acestora a avut loc în cadrul unuia și același focar cultural sau de prelucrare a metalelor. Mai mult decât atât, din această coincidență a ritmicității reiese, că trecerea de la prima până la a patra variantă, în ambele serii tipologice, a avut un caracter sincron. Astfel, neținând seama de deosebirile exterioare ale configurației, secerile simetrice de tip Koblevo A și cele asimetrice de tip Koblevo B, reprezintă produsele aceluiasi focar metalurgic. Aceasta explică, de asemenea, și coincidența teritorială a secerilor tipurilor menționate.

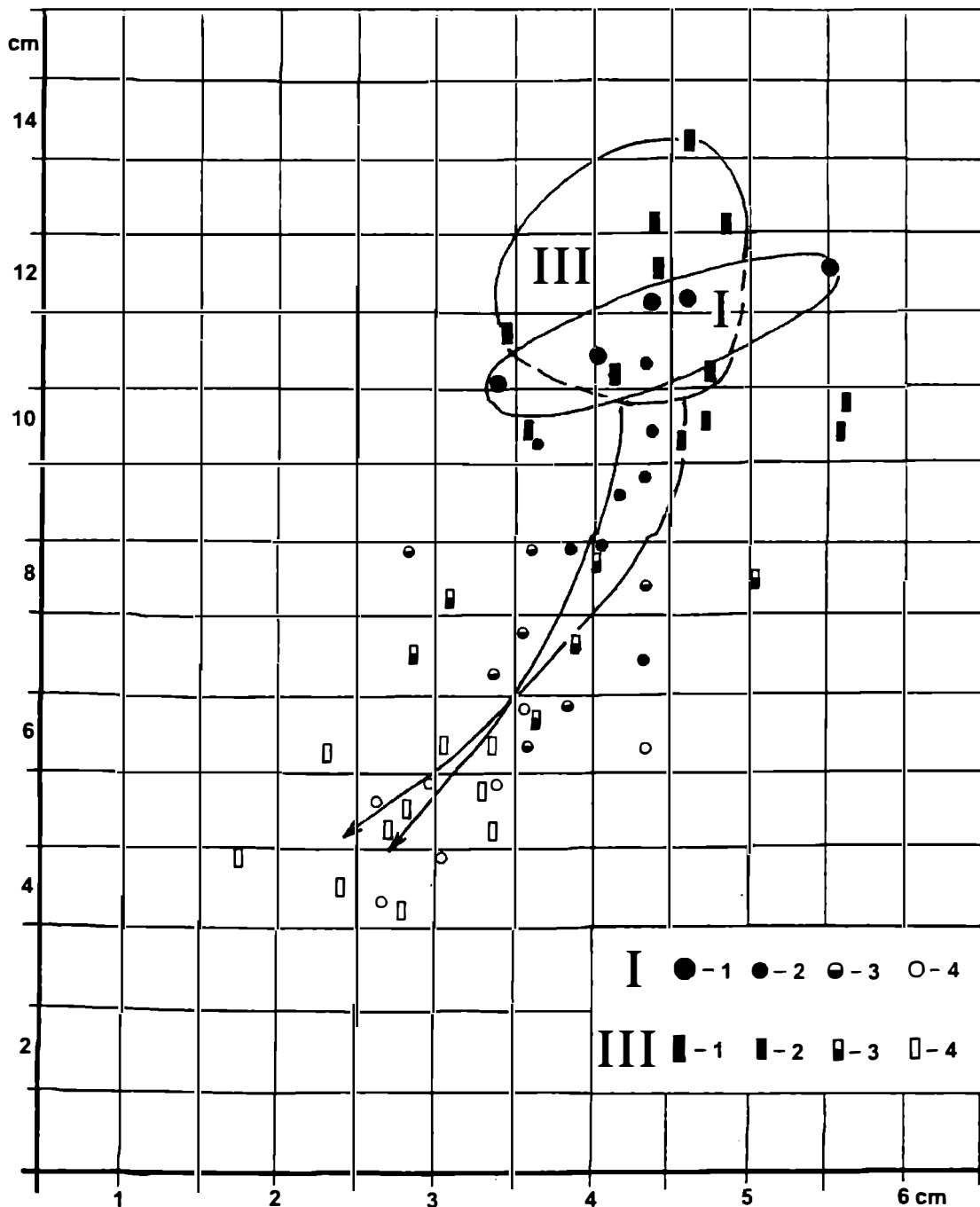

Fig. 28. Datele comparative ale înălțimii arcului curburii spatelui (pe verticală) și lățimii lamei (pe orizontală) ale diferitelor variante ale tipului Koblevo A și Koblevo B. I – tipul Koblevo A, variantele: 1 – Koblevo 1; 2 – Akhmetovskaja; 3 – Batarejka 1; 4 – Batarejka 2. III – tipul Koblevo B, variantele: 1 – Koblevo 2; 2 – Krasnodar; 3 – Batarejka 3; 4 – Batarejka 4.

Datate

Datarea relativă și absolută a secerilor de tip Koblevo B, reieșind din cele expuse în aliniatul precedent, ar trebui să corespundă într-un totul datării secerilor de tip Koblevo A, în general, cât și în ceea ce privește succesiunea variantelor componente. Veridicitatea acestei opțiuni se verificată ușor prin îmbinarea corespunzătoare a variantelor fiecărui tip în complexe închise. Ținând cont de complexe cunoscute (Fig. 20/I, III), se poate observa că depozitul Koblevo include cele mai timpurii seceri aparținând primului tip (cinci exemplare, Nr. 542-546), cât și celui de-al treilea tip (patru exemplare, Nr. 687-690). Secerile simetrice și asimetrice ale variantelor târzii se găsesc în aceleași complexe (depozitele Akhmetovskaja, Batarejka, Krasnodar; vezi Fig. 20/I, III). Cât privește datarea absolută, aceasta depinde de corectitudinea datării secerilor de tip Koblevo A. Respectiv, în concordanță cu datarea propusă, intervalul de timp al răspândirii secerilor variantei Koblevo 2 ar corespunde cu perioada a II-a, iar cele ale variantelor Krasnodar, Batarejka 3 și Batarejka 4 corespunde sfârșitului perioadei a II-a și în mare măsură celei de-a III-a și a IV-a perioade. Această datare este în concordanță și cu datarea propusă pentru secerile de tip Kurčanskij. Astfel în depozitul Koblevo, în afară de secerile timpurii ale variantelor Koblevo 1 și Koblevo 2, se întâlnește și o seceră aparținând variantei Berislav. În depozitul Samarskij o seceră a variantei Krasnodar se asociază cu o seceră a variantei Kurčanskij. O astfel de asociere cu varianta Batarejka 3 se găsește și în depozitul Akhmetovskaja (Fig. 20/II, III).

4. Seceri de tip Bamut (Nr. 718-732; Harta 16)

Tipul Bamut cuprinde destul de puține exemplare. Ca și celelalte două grupe precedente, include piese asimetrice, însă acestea se disting prin configurație arcuită cu cot. Mânerul are formă de tijă scurtă îndoită spre spate. Aceste seceri erau turnate dinspre spatele lamei de la nivelul curburii spre mâner. Acest procedeu este confirmat de rămășițele cioturilor de la turnare (Nr. 720, 721, 726, 727, 731), precum și de negativele formelor de turnat (Nr. 719). Există un singur caz, când ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui dinspre mâner (Nr. 730). De obicei, piesele turnate, au la capătul mânerului o tijă scurtă (Nr. 719, 725-727) care, apoi, era prelucrată prin batere și era îndoită spre spate. Lamele au secțiunea triunghiulară. În multe cazuri, marginea spatelui este prevăzută cu o nervură longitudinală unilaterală (Nr. 720-722, 726, 727, 730). Tipul cuprinde 12 piese turnate și două negative de la forme de turnat. Patru piese provin din depozite (Nr. 718, 726, 727, 731), celelalte patru seceri provin din descoperiri izolate (Nr. 720, 723, 724, 730). Forma de turnat, cu două negative (Nr. 719, 725), precum și alte două seceri provin din așezări (Nr. 729, 732), alte trei seceri, probabil, au fost descoperite în morminte. Analiza indicilor metrici permite evidențierea în cadrul acestui tip a două variante distincte, care se deosebesc după raportul dintre lungimea lamei și cea a mânerului (Fig. 29) sau după raportul dintre înălțimea arcului curburii spatelui lamei și lățimea lamei (Fig. 30).

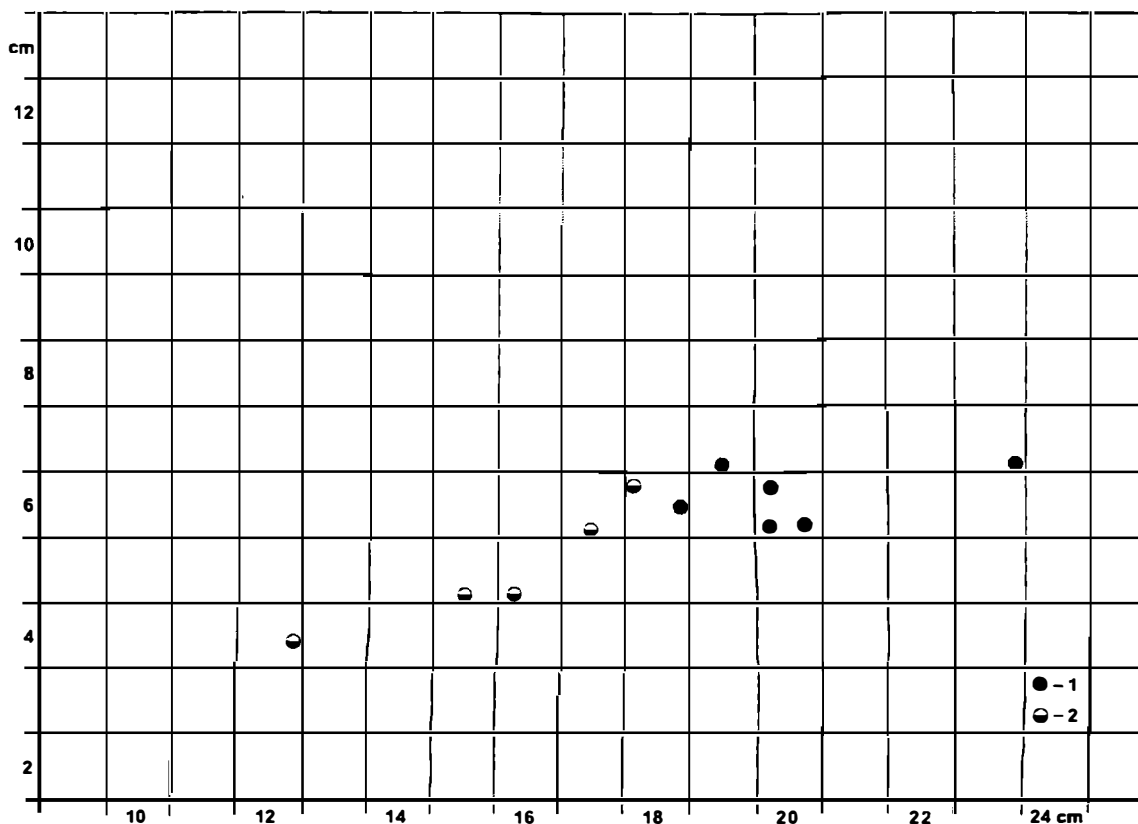

Fig. 29. Gruparea secerilor de tip Bamut conform corelației lungimii lamei (pe orizontală) și mânerului (pe verticală). 1 – varianta Bamut 1; 2 – varianta Bamut 2.

Varianta Bamut 1 (Nr. 718-724; Harta 16/1)

Varianta se distinge prin dimensiuni relativ mari. Lungimea coardei variază de la 18,5 cm până la 20,0 cm, într-un caz ajungându-se la 23 cm. Lamele se largesc dinspre vârful lamei spre mâner unde ating lățimea maximă. Lățimea în partea mediană variază de la 4,5 la 5,5 cm, iar înălțimea curburii spatelui de la 8 la 10 cm (Fig. 29/1; 30/1). Varianta este reprezentată de șase piese dintre care una provine dintr-un depozit (Nr. 718), două provin din morminte (Nr. 721, 722-?), iar trei au fost descoperite întâmplător (Nr. 720, 723, 724). În afară de acestea mai este cunoscut și un negativ al unei forme de turnat (Nr. 719), care provine dintr-o așezare.

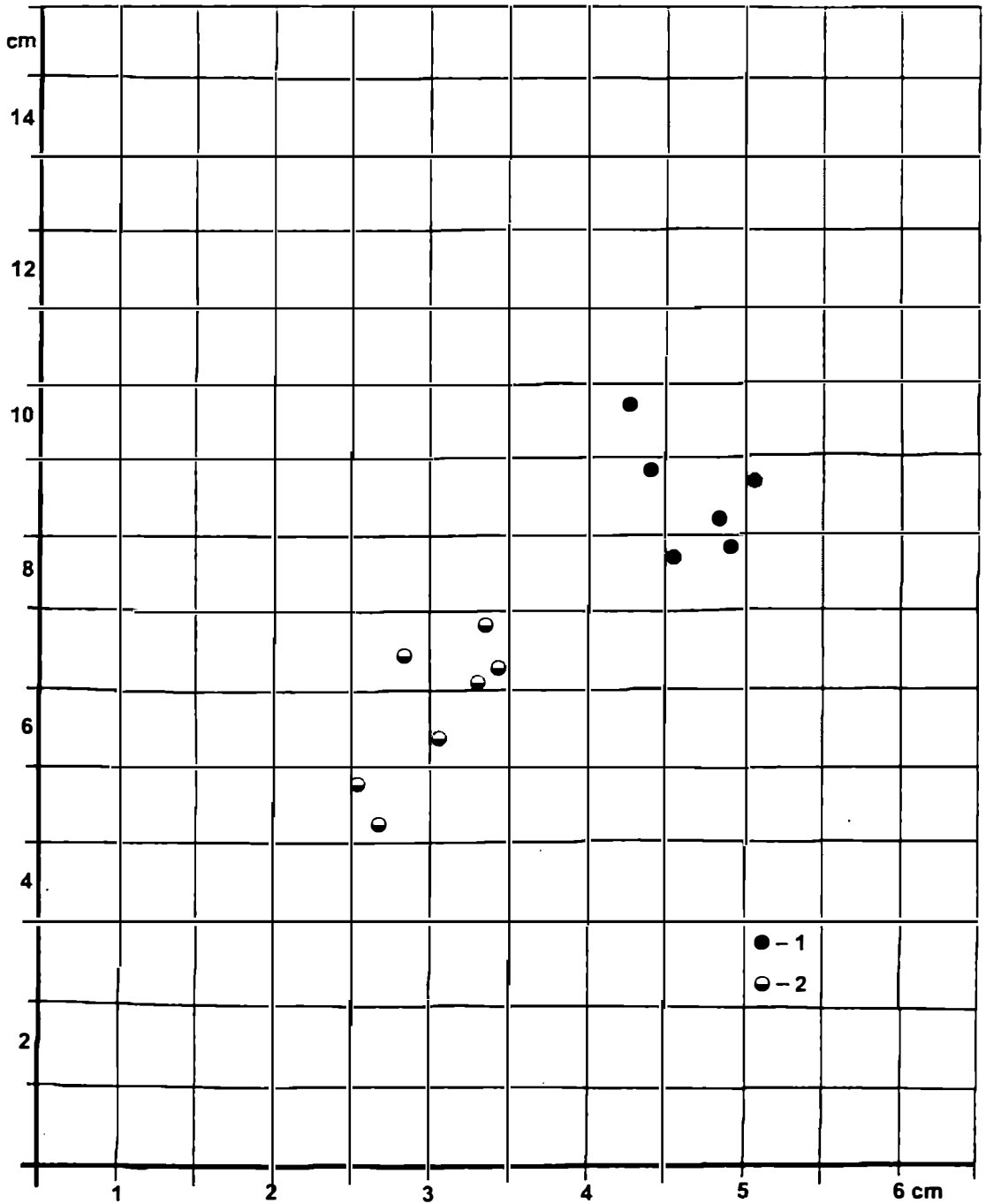
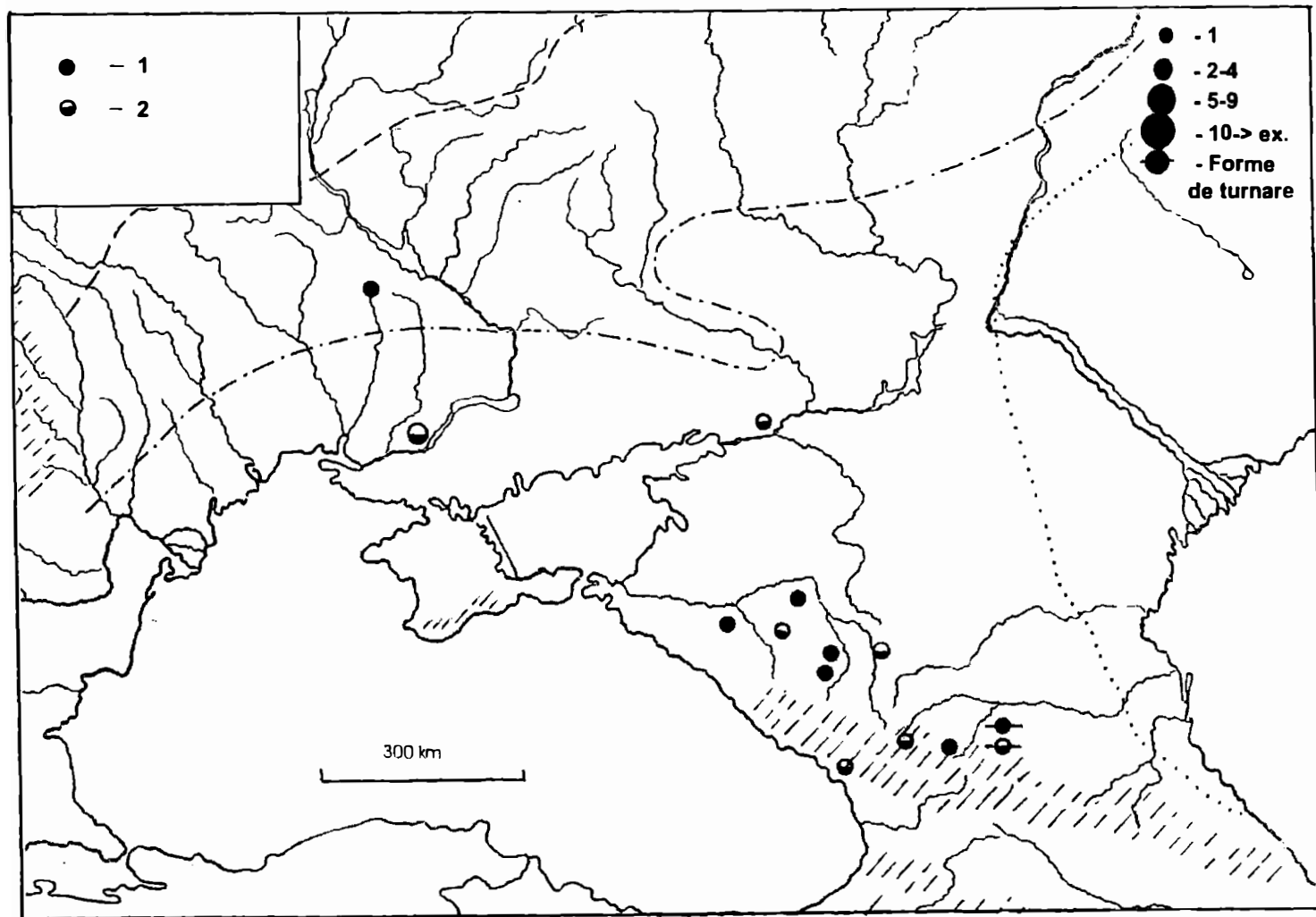

Fig. 30. Gruparea secerilor de tip Bamut conform corelației înălțimii arcului curburii spatelui (pe verticală) și lățimii lamei (pe orizontală). 1 – varianta Bamut 1; 2 – varianta Bamut 2.

Harta 16. Răspândirea secerilor arcuite cu cot de tip Bamut. 1 – varianta Bamut 1; 2 – varianta Bamut 2.

718. Balašovka, r-nul și reg. Kirovograd, Ukr. (Harta 1. K 7. Bl).

Seceră, componentă a unui depozit de bronzuri. Are un grad mediu de arcuire. Lama se îngustează spre vârful ascuțit al lamei (Pl. 55/718). La trecerea lamei spre mâner se remarcă o arcuire cu cot accentuată. Tija este scurtă și îngroșată. Secera este fragmentată în două părți. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 19,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,5 cm, l. lamei în partea mediană – 5,4 cm. Muz. de Antrop. Universitatea Moscova. Inedită.

719. Bamut I, r-nul Ačkhoj Martanovskij, Čečnja (Cecenia), Rus. (Harta 1. Q 16. Bm).

Negativul unei forme de turnat, care provine dintr-o așezare aparținând culturii Kuban'. Forma este confecționată din gresie (30,0 x 14,5 cm, grosimea – 3,8 cm). Pe una din părți se află negativul secerii (Fig. 55/719). Negativul reprezintă o seceră arcuită, cu cot. Dinspre mâner, negativul este prevăzut cu un canal pentru turnarea bazei viitoareii tije. Lângă negativul lamei este executat negativul unui vârf de săgeată cu peduncul. În ambele negative turnarea metalului era efectuată dinspre spatele secerii. Canalul de turnare este situat spre cotul curburii spatelui, spre mâner. L. coardei negativului secerii – 19,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,7 cm, l. lamei în partea mediană – 4,7 cm. Muz. de Ist. or. Groznyj. Bibl.: 178, 124 și urm. Fig. 8/1, 2.

720. Taujkhabl' I, r-nul Taujkhabl', Adygeja, Rus. (Harta 2. O 12. 720).

Descoperire izolată din anul 1984. Seceră, grad mediu de arcuire, curbura spatelui spre mâner evidențiată (Pl. 55/720). Pe curbura spatelui s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija este ruptă la bază. Secțiunea lamei este triunghiulară cu o nervură unilaterală pronunțată pe marginea spatelui. La mâner, un orificiu, probabil, urmare a turnării defectuoase. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 18,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,7 cm, l. lamei în partea mediană – 4,8 cm. Muz. de Ist. or. Majkon. Inedită.

721. Udobnaja V, r-nul Otradnoe, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. P 13. Ud).

Seceră dintr-un mormânt din tumulului I săpat de localnici. Seceră cu grad mijlociu de arcuire și lama lată (Pl. 55/721). Curbura spatelui este rotunjită pronunțat spre mâner. Lama se îngustează spre vârful ascuțit. Pe spate, pe curbura spre mâner, s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Mânerul este în formă de tijă îngustă, scurtă, delimitată de lamă prin arcuire. Tija scurtă, ascuțită, este îndoită în sus. Secera este prelucrată prin batere și ascuțită. L. coardei – 19,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,2 cm, l. lamei în partea mediană – 5,3 cm. Muz. de Ist. or. Otradnoe. Bibl.: 94, 155.

722. Udobnaja VI, r-nul Otradnoe, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. P 13. Ud).

Descoperire izolată. Probabil provine dintr-un mormânt tumular distrus. Seceră, arcuită cu cot, de dimensiuni mari (Pl. 55/722). Lama se îngustează spre vârful ascuțit. Tija, dreptunghiulară în secțiune, este ascuțită spre capăt și îndoită în sus. Lama este triunghiulară în secțiune, cu o nervură unilaterală pe marginea spatelui. Prelucrată prin

batere, ascuțită. L. coardei – 23,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,7 cm, l. lamei în partea mediană – 4,6 cm. Muz. de Ist. or. Otradnoe. Col. OM. OP/3381. Inedită.

723. Ușguli II, r-nul Mestija, Svanetija, Grz. (Harta 2. Q 14. 723).

Descoperire izolată. Seceră arcuită cu cot, vârful lamei este rupt (Pl. 55/723). Tija scurtă, îndoită în sus, are capătul rupt. La mâner, spre tijă, se observă prelungiri de metal în formă de triunghi. Lama, triunghiulară în secțiune, este prelucrată prin batere și ascuțită. L. max. – cca. 21,0 cm, L. coardei în stare întregă – cca. 20,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 9,5 cm, l. lamei în partea mediană – 4,8 cm. Muz. de Ist. or. Mestija. Bibl.: 236, 104 și urm. Pl. XXVIII/4.

724. Vol'nyj, r-nul Armavir, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 2. O 13. 724).

Descoperire izolată. Fragment de seceră cu lama lată, vârful lamei este rupt și mânerul scurt (Pl. 56/724). Tija, de dimensiuni mici, este dreptunghiulară în secțiune, prelucrată prin batere, este îndoită în sus, capătul rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a fragmentului – 14,0 cm, l. lamei – 5,3 cm. Muz. de Ist. or. Armavir. Inedită.

Varianta Bamut 2 (Nr. 725-732; Harta 16/2)

Varianta se deosebește de precedenta numai prin dimensiunile mai mici ale secerilor (Fig. 29/2; 30/2). L. coardei variază de la 13 până la 18 cm, înălțimea arcului curburii spatelui este între 5 și 7 cm, lățimea lamei până la 3 cm. Varianta este reprezentată de șapte seceri și un negativ (Nr. 725) al unei forme de turnat (Nr. 719). Din piesele turnate trei provin din depozite (Nr. 726, 727, 731), trei din așezări (Nr. 725, 729, 732), una probabil dintr-o necropolă (Nr. 728), iar una a fost descoperită în împrejurări neclare (Nr. 730).

725. Bamut II, r-nul Ačkhoj Martanovskij, Čečnja (Cecenia), Rus. (Harta 1. Q 16. Bm).

Forma de turnat menționată mai sus (Nr. 719) pe a cărei parte dorsală a fost executat negativul unei seceri aparținând variantei Bamut 2 (Pl. 56/725). Negativul servea pentru turnarea secerilor arcuite, cu cot, de dimensiuni mici. Lama se lățește spre mâner. La mâner este prevăzută o bară scurtă, din care, după turnare, se obținea tija pentru fixarea mânerului. Spre spatele negativului unde, probabil, era amplasat canalul de turnare a metalului, forma este deteriorată. O deteriorare se observă și spre partea de la mâner. L. negativului după coardă – 13,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 5,4 cm, l. lamei în partea medianei – 3,2 cm. Muz. de Ist. or. Groznyj. Bibl.: 178, 124 și urm. Fig. 8/1, 2.

726-727. Berislav, r-nul Berislav, reg. Kherson, Ukr. (Harta 1. M 8. Bv).

Două seceri ce provin dintr-un depozit datat în epoca bronzului târziu (Pl. 111A/3, 4). În perioada interbelică se păstrau în Muz. de Ist. or. Kherson. Bibl.: 138, 152 și urm.

726. Seceră arcuită cu cot și grad scăzut de arcuire, curbura spatelui spre mâner este pronunțată (Pl. 56/726). Mânerul are formă de tijă îngustă spre capăt. Secțiunea lamei este triunghiulară cu îngroșare reliefată pe marginea spatelui. Piesa este un semifabricat, fără urme de prelucrare secundară. Pe spate s-a păstrat ciotul masiv de la turnare și prelungiri de metal. Tija este prelucrată prin batere. L. coardei – 16,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,4 cm, l. lamei în partea mediană – 3,9 cm. Greutatea – 195 g.

727. Seceră, identică cu precedenta (Pl. 56/727). Piesă este un semifabricat, fără prelucrare secundară. Pe spate s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare, tija nu este prelucrată. L. coardei – 15,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,0 cm, l. lamei în partea mediană – 3,8 cm. Greutatea 210 g.

728. Eškakon, r-nul Predgomyj, reg. Stavropol', Rus. (Harta 2. O, P 14. 728).

Descoperire izolată, în apropierea or. Kislovodsk, pe teritoriul unei necropole datată bronz târziu - prima epocă a fierului. Fragment din mânerul unei seceri, posibil aparținând variantei date (Pl. 56/728). Vârful lamei este rupt. Curbura spatelui, spre mâner, este accentuată. Tija lungă a mânerului este ascuțită la capăt. Pe curbura lamei se observă un orificiu de la turnarea defectuoasă. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a fragmentului – cca. 15,0 cm, l. lamei – 4,0 cm. Muz. de Ist. or. Pjatigorsk. Bibl.: 148, 135.

729. Krasnogvardejskoe, r-nul Krasnogvardejskij, Adygeja, Rus. (Harta 2. O 12, 13. 729).

Fragment de la mânerul unei seceri descoperit, probabil, într-o așezare datată bronzul târziu - prima epocă a fierului. Este atribuit variantei dar cu rezerve. Seceră arcuită cu cot și mânerul în formă de tijă îndoită (Pl. 56/729). Pe curbura spatelui, în locul presupus de amplasare al ciotului de la turnare, se remarcă un orificiu oval format, probabil, în urma turnării defectuoase. Lama este concavă în secțiune. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 8,0 cm, l. lamei – 2,2 cm. Colecție particulară. Inedită.

730. „Novočerkassk” – muzeu, reg. Rostov, Rus. (Harta 2. M 12, 13. 730).

Seceră neinventariată din colecția muzeului de istorie al or. Novočerkassk. Probabil provine din fosta regiune Vojsko Donskoje. Piesă arcuită, cu cot, curbura spatelui spre mâner este accentuată (Pl. 56/730). Pe curbura spatelui, spre mâner, s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija groasă nu este prelucrată prin batere și este îndoită spre spate. Capătul este rupt. Secțiunea lamei este triunghiulară cu o nervură unilaterală pe marginea spatelui. Lama are multiple știrbituri. Secera este prelucrată prin batere și ascuțită. L. coardei – 17,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,7 cm, l. lamei în partea mediană – 3,7 cm. Bibl.: 152, 110. Fig. 47, 1.

731. Očamčiri, r-nul Očamčiri. Abkhazija, Grz. (Harta 1. Q 13. Oc).

Secera provine dintr-un depozit aparținând epocii bronzului târziu. Piesă arcuită, cu cot, ruptă în două părți (Pl. 56/731). Pe spate, spre curbura, s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija dreaptă are capătul rupt. Lama este prelucrată prin

batere, ascuțită. Dimensiunile aproximative: L. coardei – cca. 18 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,7 cm, l. lamei în partea mediană – 3,3 cm. Muz. de Ist. or. Sukhumi. Bibl.: 119, 40. Pl. XXXVII, 13.

732. Zmejskoe, Osetija de Nord, Rus. (Harta 2. Q 15. 732).

Seceră fragmentară, descoperită într-o așezare aparținând culturii Koban'. Are forma arcuită cu cot și curbura spre mâner accentuată (Pl. 56/732). L. max. – 12,0 cm, l. lamei – 3,0 cm. Muz. de Ist. or. Vladikavkaz. Bibl.: 164, 120. Pl. IX, 10.

Răspândire

Ca și în cazul tipurilor precedente, secerile de tip Bamut sunt răspândite din zona centrală Pre-Caucaziană până în nordul Mării Negre. Ne referim atât la prima cât și la a doua variantă a acestor seceri (Harta 16/1, 2). Însă, ca și în cazurile precedente, numărul mai mare de descoperiri se grupează în zona mijlocie și superioară a regiunii Pre-Kuban' și în bazinul râurilor Malka, Čegem și Čerek, afluenți ai râului Terek. Aici, pe cursul superior al Terekului sunt descoperite și unicele negative ale ambelor variante ale acestui tip. Ne referim la formele de turnat de la Bamut (Nr. 719, 725). Acest fapt ne permite să localizăm producerea acestor seceri în zona centrală Pre-Caucaziană.

Origine și datare

Ținând cont de schema generală a evoluției configurației și indicilor metrici ai secerilor din zona Pre-Kuban', secerile de tip Bamut, ca și secerile de tip Kurčanskij sau Koblevo B, constituie una din ramificațiile laterale în lanțul general al evoluției formelor asimetrice (Fig. 16/IV; 17/IV). Ca și în cazul secerilor precedente, după indicii metrici, aceste seceri demonstrează aceeași tendință generală de dezvoltare de la exemplarele mari cu lama lată, ale variantei Bamut 1, la secerile de dimensiuni mai mici, cu lama mai îngustă, ale variantei Bamut 2. Această legitate este reflectată de amplasarea radială a punctelor care reprezintă secerile acestei variante pe câmpurile corelaționale (Fig. 29; 30). Din cauza, numărului redus de descoperiri, la ora actuală, este foarte dificil de a determina intervalul de timp al dezvoltării acestor seceri. Pornind de la cele mai bine datate complexe (depozitul Berislav, Balašovka, Samarskij; Fig. 20/IV), secerile arcuite cu cot și variantele Bamut 1 și Bamut 2 trebuie datate parțial în perioada a II-a și preponderent în perioada a III-a, poate, parțial și în perioada a IV-a.

5. Seceri de tip Rostov (Nr. 733-742; Harta 17/1)

Aceasta este o grupă distinctă de seceri. Se caracterizează prin forme arcuite cu cot. Au lama relativ lungă, mânerul scurt, bine evidențiat. Capătul mânerului, în formă de tijă scurtă, prelucrată prin batere, este delimitată de lamă printr-o arcuire mai mult sau mai puțin pronunțată și este îndoită spre spate sau în formă de cârlig. Aceste seceri erau

turnate dinspre cotul curburii spatelui spre mâner. L. coardei, de regulă, măsoară între 18 și 23 cm, înălțimea arcului curburii variază de la 7 la 9 cm, iar lățimea lamei în partea mediană ajunge la circa 3 cm (Fig. 31/1; 32/1). După formă și indicii metrici au cele mai multe afinități cu secerile de tip Bamut, cu care sunt legate genetic. De aceea, amplasate în unul și același câmp corelațional, după lungimea lamei și înălțimea mânerului, se suprapun într-un rând evolutiv, radial în raport cu axa cordonatelor (Fig. 33/1, 2). După înălțimea arcului curburii spatelui lamelor și lățimii acestora, punctele care reprezintă aceste seceri, formează o grupare, deosebită, paralelă, care ocupă aceeași poziție intermediară în raport cu secerile mari și mici de tip Bamut. Această amplasare a secerilor pe câmpul corelațional ne arată că, grupa în discuție, are afinități cu secerile de tip Bamut și reprezintă un salt calitativ. Aceasta servește ca temei în interpretarea acestei grupe ca un tip de sine stătător și nu ca o variantă a secerilor de tip Bamut. Din tipul Rostov sunt cunoscute 10 piese. Din acestea, una provine dintr-o descoperire izolată (Nr. 733), alta dintr-o așezare (Nr. 734) și celelalte opt din depozite (Nr. 735-742).

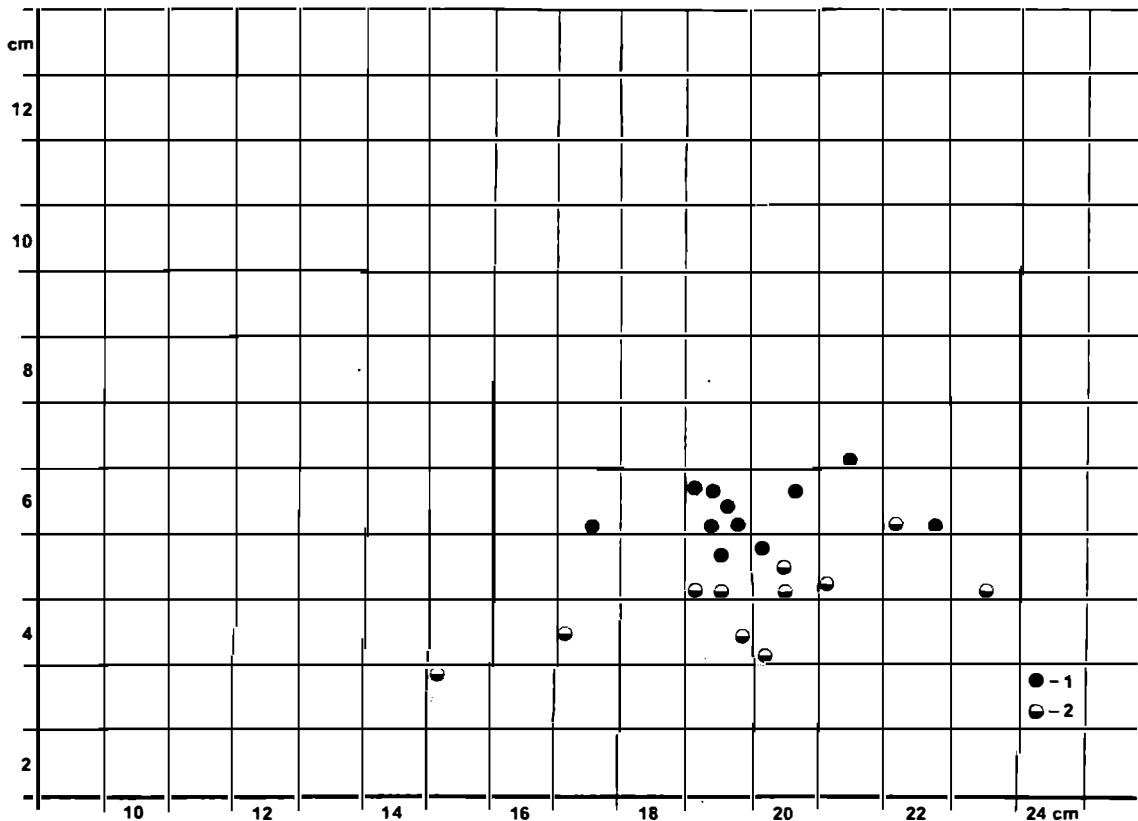

Fig. 31. Gruparea secerilor de tip Rostov (1) și Agur (2) conform corelației lungimii lamei (pe orizontală) și înălțimii mânerului (pe verticală).

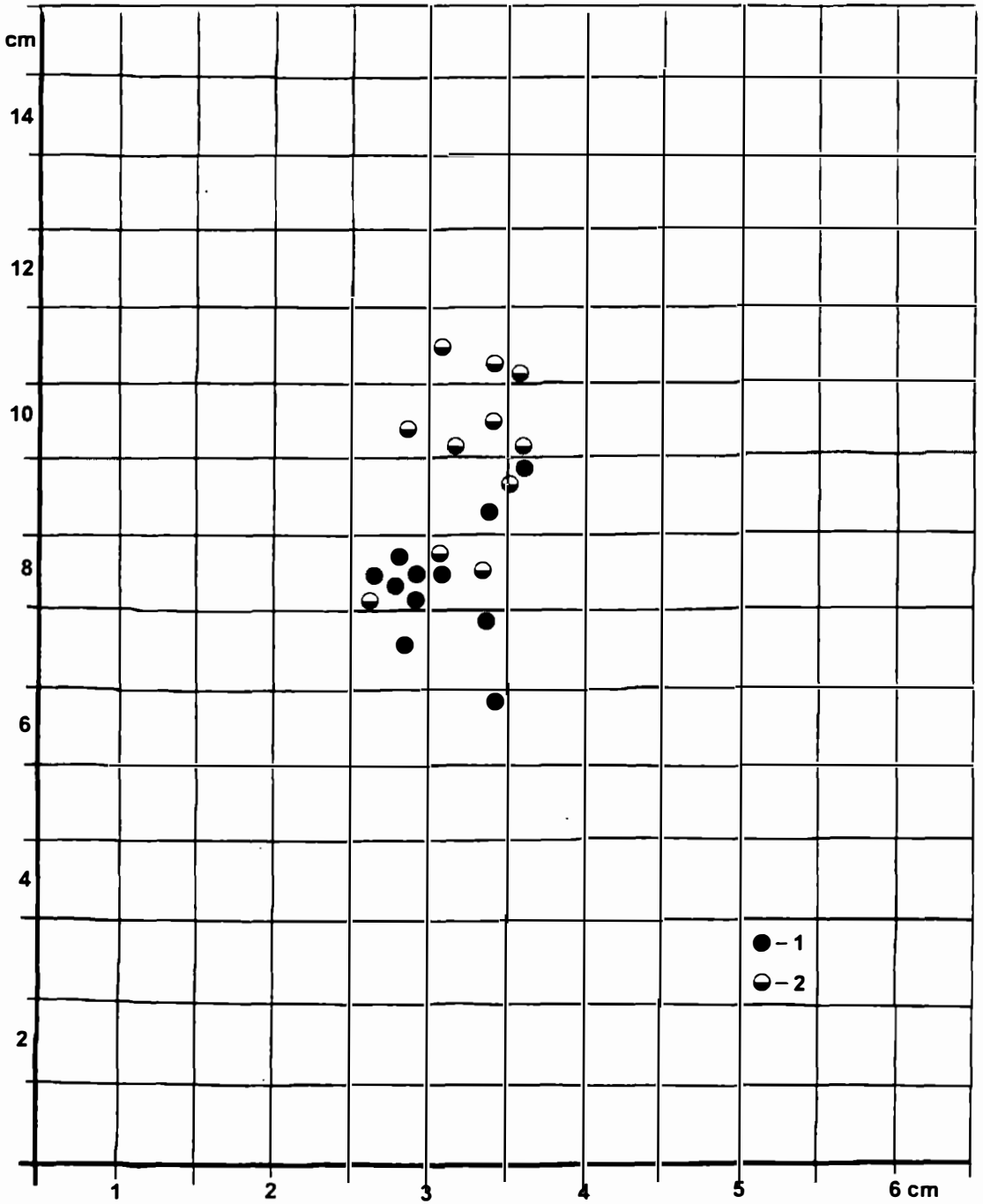

Fig. 32. Gruparea secerilor de tip Rostov (1) și Agur (2) conform corelației înălțimii arcului curbării spatelui (pe verticală) și lățimii lamei (pe orizontală).

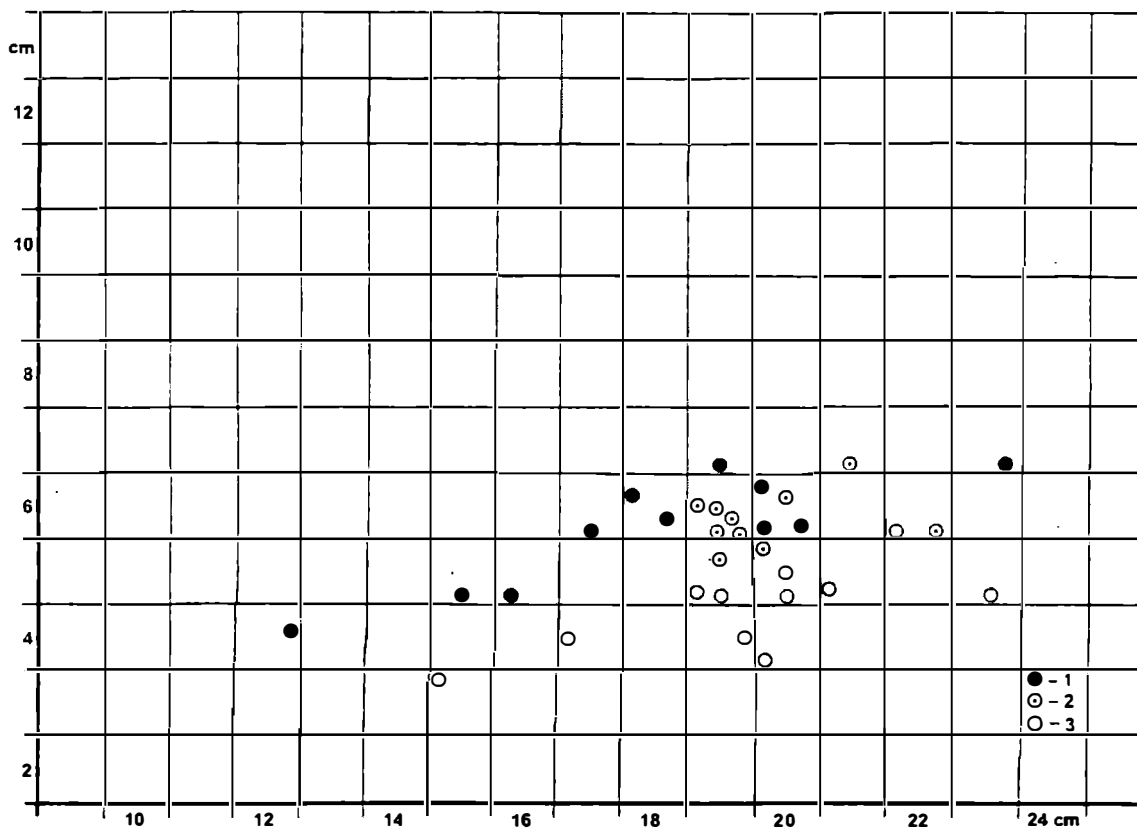

Fig. 33. Datele comparative ale corelației lungimii lamei (pe orizontală) și înălțimii mânerului (pe verticală) ale secerilor de tip Bamut (1), Rostov (2) și Agur (3).

733. Andriukovskaja, r-nul Labinsk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 2. P 12. 733).

Descoperire izolată. Seceră cu grad mediu de arcuire cu cot și mânerul scurt (Pl. 56/733). Tija este delimitată de lamă prin arcuire, îndoită spre spate, capătul este rupt. Secțiunea este triunghiulară. Piesa este ruptă în două părți. L. coardei – cca. 19,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,4 cm, l. lamei în partea mediană – 3,7 cm. Locul de păstrare necunoscut. În perioada interbelică se găsea în colecțiile Muz. de Ist. or. Krasnodar. Bibl.: 152. 94. Fig. 48/1.

734. Kobjakovo, oraș, reg. Rostov, Rus. (Harta 2. M 12. 734).

Un fragment din mânerului unei seceri descoperit în așezare eponimă a culturii Kobjakovo (Pl. 56/734). Secera are curbura spatelui spre mâner pronunțată. Tija se îngustează spre capătul ascuțit și îndoit în sus în formă de cârlig. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 8,3 cm, l. lamei – 4,0 cm. Muz. de Ist. or. Rostov pe Don. Bibl.: 253, 62. Pl. 33/10.

735. Kurčanskij, r-nul Temriuk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 11. Ku).

Seceră dintr-un depozit aparținând bronzului târziu. Piesa este arcuită cu cot, lama alungită și mânerul scurt (Pl. 57/735). Pe cotul curburii spatelui s-au păstrat rămășițele, în formă de proeminență, ale ciotului de la turnare. Tija este scurtă, ascuțită la capăt și îndoită în sus în formă de cârlig, secțiunea este dreptunghiulară. Secera are secțiunea dreptunghiulară, puțin arcuită. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 22,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,4 cm, l. lamei în partea mediană – 3,4 cm. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Inedită.

736-742. „Rostov” – muzeu, oraș, reg. Rostov, Rus. (Harta 1. M 12. Rt).

Șapte seceri dintr-un mare depozit aparținând epocii bronzului târziu. Muz. de Ist. or. Rostov pe Don. Col. – RK 5807. Inedite.

736. Seceră arcuită cu cot, cu lama alungită și mânerul scurt (Pl. 57/736). Ciotul de la turnare era amplasat pe cotul curburii spatelui lamei, spre mâner. Tija este prelucrată prin batere, ascuțită și puțin îndoită spre spate și în sus. Secțiunea tijeii este dreptunghiulară, secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 18,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,7 cm, l. lamei în partea mediană – 4,0 cm. Greutatea – 150 g.

737. Seceră similară ca formă, cu lama puțin mai dreaptă (Pl. 57/737). Spatele la curbura spre mâner este arcuit pronunțat. Tija, dreptunghiulară în secțiune, este ascuțită la capăt și îndoită în sus. Lama se îngustează spre vârful ascuțit al lamei care este îndoit puțin în sus. Secțiunea este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată puternic. L. coardei – 22,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm, l. lamei în partea mediană – 3,8 cm. Greutatea – 156 g.

738. Seceră, similară ca formă cu precedenta (Pl. 57/738). Pe curbura spatelui, spre mâner, s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. Tija este îndoită spre spate și în sus. L. coardei – 18,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,0 cm, l. lamei în partea mediană – 3,4 cm. Greutatea – 136 g.

739. Seceră cu grad mijlociu de arcuire, are lama alungită și mânerul scurt (Pl. 57/739). Curbura spatelui spre mâner este pronunțată. Tija este dreptunghiulară în secțiune, iar capătul este rupt. Lama este triunghiulară în secțiune, ascuțită și puternic uzată. L. coardei – 18,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,7 cm, l. lamei în partea mediană – 3,0 cm. Greutatea – 116 g.

740. Seceră, similară ca formă cu precedenta (Pl. 57/740). Pe curbura spatelui spre mâner s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija este ruptă. Secțiunea lamei triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama uzată puternic. L. coardei – 20,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,7 cm, l. lamei în partea mediană – 3,4 cm. Greutatea – 126 g.

741. Seceră, similară cu precedenta (Pl. 57/741). Pe curbura spatelui se observă rămășițele ciotului de la turnare. Secțiunea lamei este triunghiulară, marginea spatelui este ascuțit. Tija este ruptă. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. coardei – 19,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,5 cm, l. lamei în partea mediană – 3,5 cm. Greutatea – 144 g.

742. Seceră similară ca formă (Pl. 57/742). Tija este ruptă, din această cauză la baza mânerului au fost efectuate două orificii pentru fixarea mânerului de lemn. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 18,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,5 cm, l. lamei în partea mediană – 3,4 cm. Greutatea – 111 g.

Răspândire, origine, datare

Secerile de tip Rostov sunt cunoscute numai pe baza a patru descoperiri. Două din ele provin din regiunea Donului Inferior și două din zonele mijlocie și inferioară Pre-Kuban' (Harta 17/1). Însă, apreciem că apariția acestui tip este legată de zona Pre-Kuban'. Sub aspect tipologic, aceste seceri, au cele mai multe afinități cu secerile asimetrice de tip Bamut, însă producerea lor se localizează în zona Pre-Kuban' mijlocie, unde, probabil, au apărut odată cu dispariția modificărilor târzii ale secerilor de tip Koblevo A și Koblevo B. Un argument în favoarea acestei afirmații este descoperirea de seceri în componența depozitului Kurčanskij, despre a cărui datarea relativă am vorbit deja. Este important faptul că aceste seceri (șapte piese) se asociază, în depozitul de la Rostov (Fig. 20), cu variantele târzii ale secerilor de tip Kurčanskij (variantele Narat-Eşik 1 și Narat-Eşik 2). În sfârșit, în susținerea unei datări relativ mai târzii a acestor seceri invocăm descoperirea unei seceri de acest tip în așezarea eponimă a culturii Kobjakovo (Nr. 734). Ținând cont de datele existente, intervalul de timp de răspândire a secerilor de tip Rostov poate corespunde perioadei a V-a a periodizării noastre.

6. Seceri de tip Agur (Nr. 743-754; Harta 17/2)

Aceasta este o grupă de seceri arcuite cu cot, distinctă. Spre deosebire de tipurile precedente se caracterizează prin alungirea neproportionată a lamei care este îndoită spre vârf. Lama se lărgeste spre mânerul îngust. Mânerul, de regulă, are forma unui cui îngustat spre capăt, iar capătul acestuia este prelucrat prin batere în formă de tijă îndoită spre spate. În afară de aceasta, spre deosebire de majoritatea variantelor deja analizate, aceste seceri erau turnate nu dinspre cotul curburii spatelui ci de la nivelul părții mediane a spatelui lamei (Nr. 743, 744, 749, 752). O parte din seceri au pe spate o nervură reliefată unilaterală (Nr. 745, 746, 748, 750 ș.a.). L. curburii de regulă măsoară de la 18 la 23 cm, însă lungimea lamelor de obicei e mai mare decât a coardei având 19-20 cm. Înălțimea arcului curburii spatelui măsoară de la 8 la 10 cm, l. lamei în partea mediană este de 3,5-4,5 cm (Fig. 31/2; 32/2).

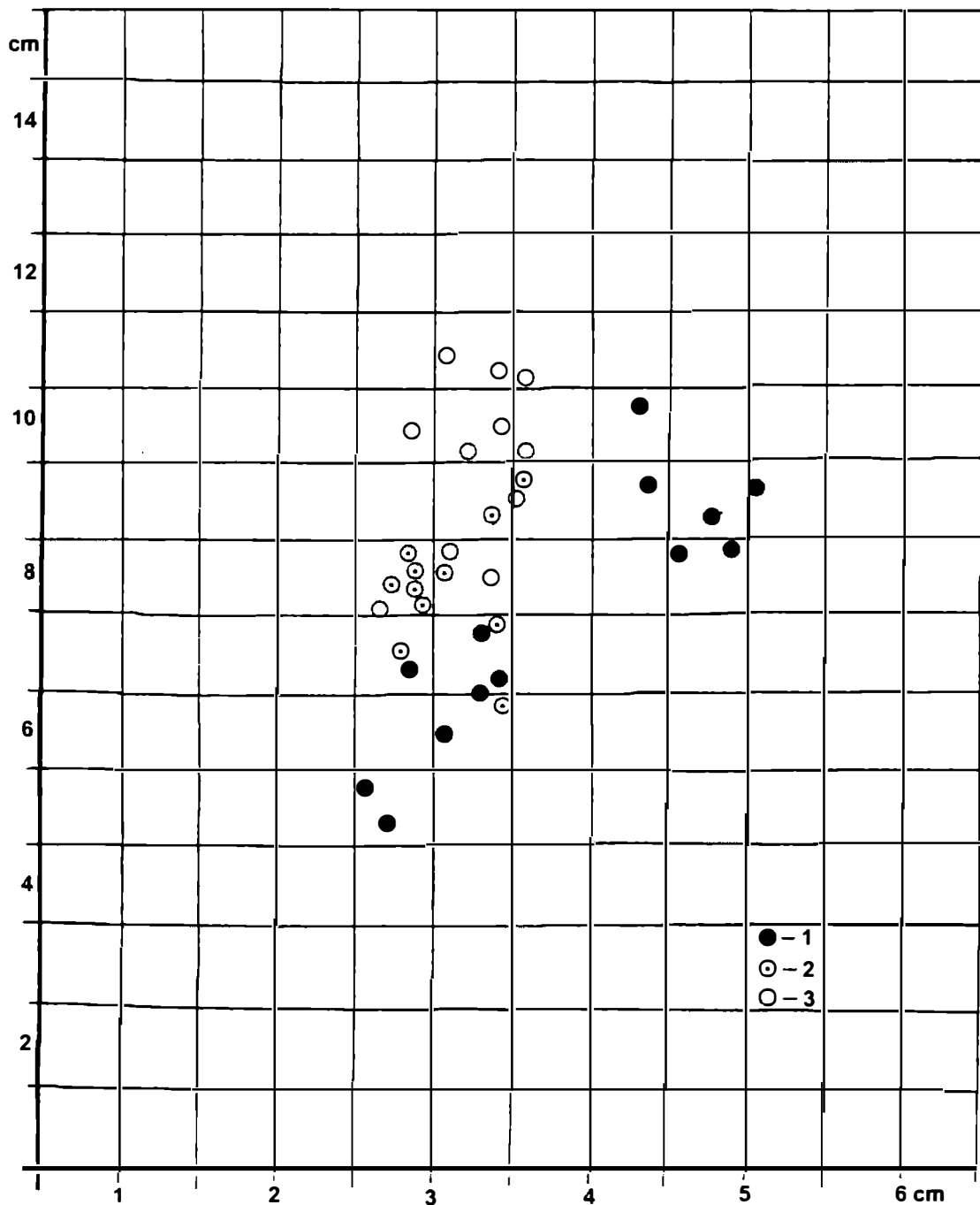
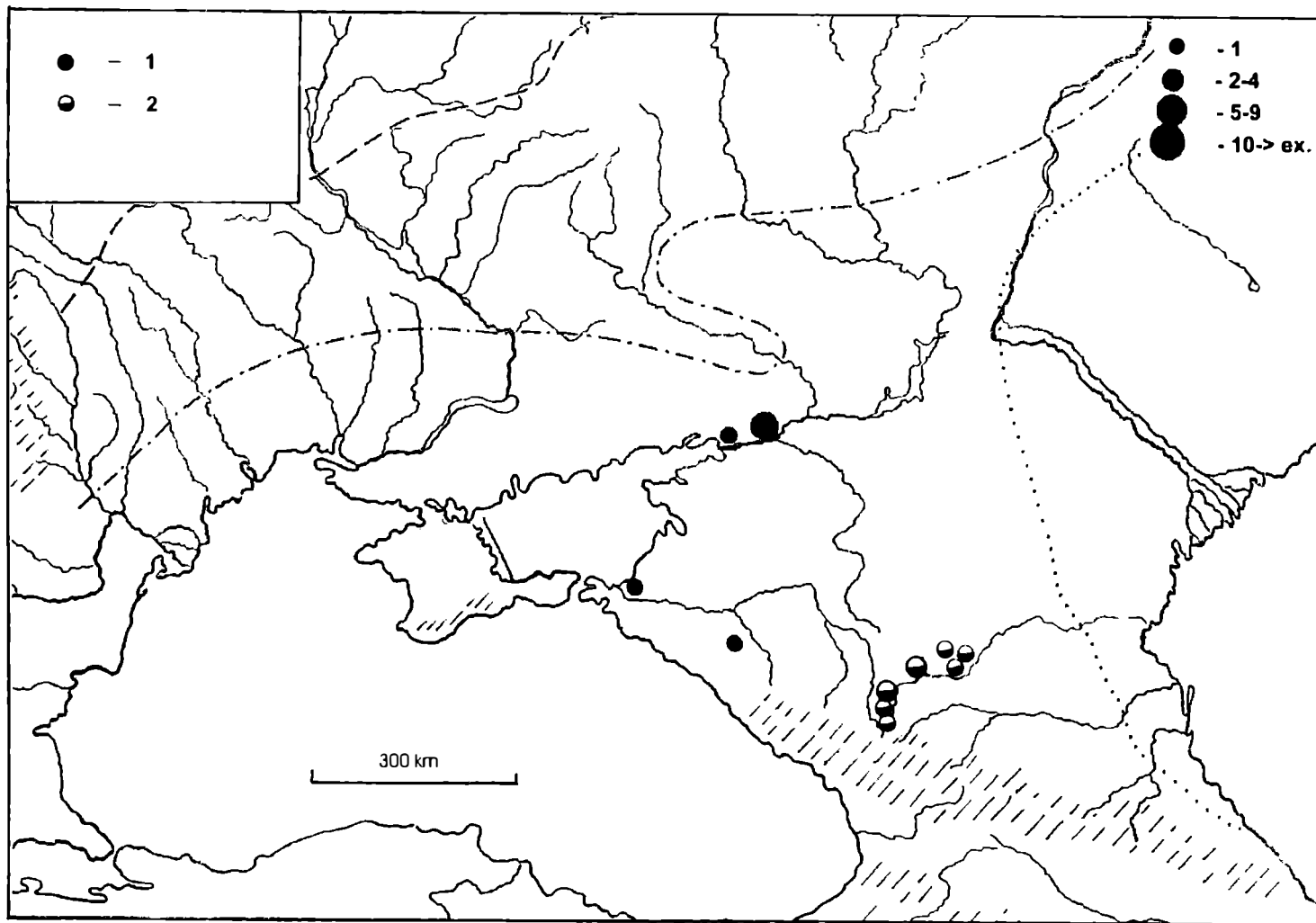

Fig. 34. Datele comparative al corelației înălțimii arcului curburii spatelui (pe verticală) și lățimii lamei (pe orizontală) al tipurilor Bamut (1), Rostov (2) și Agur (3).

Harta 17. Răspândirea secerilor arcuite cu cot de tip Rostov (1) și de tip Agur (2).

După formă și indicii metrici aceste seceri au cele mai multe afinități cu secerile de tip Bamut și Rostov. Ele manifestă deosebiri pronunțate atât în comparație cu secerile de tip Bamut, atât și cu cele de tip Rostov (Fig. 33/3; 34/3). În afară de aceasta, cum vom vedea mai departe, ele manifestă deosebiri și sub aspectul răspândirii teritoriale și al contextului cultural. Toate acestea permit să fie delimitate într-un tip distinct. Secerile de tip Agur sunt cunoscute după un număr de 12 piese, din care una provine dintr-o descoperire izolată (Nr. 750), iar alte două provin din morminte (Nr. 748, 749). Condițiile descoperirii ale unei piese nu sunt cunoscute (Nr. 754), iar celelalte provin din depozite (Nr. 743-747, 751, 752).

743. Agur, r-nul Karačaevo-Čerkesija, Rus. (Harta 1. P 14. 743).

Seceră care provine dintr-un depozit, nu prea mare, aparținând bronzului târziu. Lama este puternic arcuită, curbura spatelui spre mâner este accentuată (Pl. 57/743). Mânerul este relativ scurt, capătul acestuia, în formă de tijă prelucrată prin batere și ascuțită, este puțin îndoit spre spate. Secțiunea tijeii este pătrată. Pe spate, în partea mediană se observă resturile ciotului de la turnare. Secțiunea lamei este triunghiulară cu nervură unilaterală pe marginea spatelui. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 18,0 (lamei – 21,0) cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 11,4 cm, l. lamei în partea mediană – 3,6 cm. În perioada interbelică se păstra în colecțiile Muz. de Ist. or. Rostov pe Don. Bibl.: 152, 90. Fig. 18/2.

744-746. Bekeševskaja, r-nul Predgomyij, reg. Stavropol', Rus. (Harta 1. P 14. Be).

Trei seceri ce provin dintr-un depozit aparținând epocii bronzului târziu (Pl. 113B/ 1-3). GIMR. Bibl.: 152, 92 și urm. Fig. 21/1-3.

744. Seceră, arcuită puternic, cu lama alungită și curbura spre mâner pronunțată (Pl. 57/744). Capătul mânerului este în formă de tijă ascuțită și îndoit în sus în formă de cârlig. Pe spate, în partea mediană, s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Spatele este parțial deteriorat. Secțiunea mânerului este triunghiulară. Secera este ruptă în două. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 17,5 (L. lamei – 19,0) cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,4 cm, l. lamei în partea mediană – 3,9 cm.

745. Seceră similară ca formă (Pl. 58/745). Se distinge prin aceea că spatele este prevăzut cu o nervură unilaterală. La mâner nervura se dublează, capătul mânerului este în formă de tijă scurtă, rotundă, îndoită puțin în sus. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. coardei – 17,5 cm, a lamei – 20,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,0 cm, l. lamei în partea mediană – 3,6 cm.

746. Seceră, asemănătoare pieselor precedente. Vârful lamei este rupt (Pl. 58/746). Tija este ascuțită la capăt și puțin îndoită în sus, secțiunea este semiovală. Secțiunea lamei este triunghiulară cu o îngroșare unilaterală pe marginea spatelui. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. max. în stare întregă – 17,5 cm, l. lamei în partea mediană – 3,7 cm.

747. Borgustanskaja, r-nul Predgomyj, reg. Stavropol', Rus. (Harta 2. O 14, 15. 747).

Secera provine dintr-un mare depozit descoperit în două vase într-o așezare aparținând epocii bronzului târziu. Secera este puternic arcuită, cu curbura spre mâner pronunțată (Pl. 58/747). Capătul mânerului are formă de tijă lungă, triunghiulară în secțiune, îndoită puțin în sus. Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. coardei – 18,0 (L. lamei – 19,4) cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,8 cm, l. lamei în partea mediană – 4,1 cm. Muz. de Ist. or. Pjatigorsk. Col. – KP 7832. Bibl.: 152, 91. Fig. 20/1.

748. Byk – munte I, r-nul Predgomyj, reg. Stavropol', Rus. (Harta 2. P 15. 748).

Secera provine dintr-un mormânt, săpat întâmplător, aparținând epocii bronzului târziu. Arcuită puternic (Pl. 58/748), lama se îngustează uniform spre vârful ascuțit și rupt. Curbura spatelui, spre mâner, este accentuată. Pe curbura, lama are un orificiu, format, probabil, ca urmare a turnării defectuoase. Capătul mânerului este în formă de tijă, ascuțită la capăt. Lama are o îngroșare unilaterală, longitudinală, pe marginea spatelui. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. coardei – 16,5 (L. lamei – 17,2) cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm, l. lamei în partea mediană – 3,4 cm. Muz. de Ist. or. Pjatigorsk. Col. – KP 2808. Bibl.: 152, 93 și urm. Fig. 47/4.

749. Byk – munte II, r-nul Predgomyj, reg. Stavropol', Rus. (Harta 2. O 15. 749).

Seceră cu grad mediu de arcuire și cu mânerul relativ scurt (Pl. 58/749). Provine dintr-un mormânt descoperit întâmplător. Pe spate, spre curbura spre mâner, s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija este dreptunghiulară în secțiune, ascuțită la capăt și puțin îndoită în sus. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată puternic. L. coardei – 22,5 (L. lamei – 22,0) cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,2 cm, l. lamei în partea mediană – 3,6 cm. Muz. de Ist. or. Pjatigorsk. Col. – KP 2808. Bibl.: 152, 110. Fig. 46.

750. Kardonikskaja, Karačaevo-Čerkessija, Rus. (Harta 2. P 14. 750).

Descoperire întâmplătoare din anul 1970. Seceră, arcuită puternic spre vârful lamei și cu curbura accentuată spre mâner (Pl. 58/750). Lama se îngustează spre vârful ascuțit al lamei. Capătul mânerului, în formă de tijă aproape dreaptă, este îndoit puțin în jos. Este prelucrată prin batere, ascuțită. Secțiunea lamei este triunghiulară cu o îngroșare longitudinală unilaterală pe spate. Pe lamă, spre cotul curburii, se remarcă un gol de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 15,2 (L. lamei – 15,5) cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,0 cm, l. lamei în partea mediană – 3,2 cm. Muz. de Ist. or. Čerkessk. Inedită.

751-753. Kart-Džjurt, r-nul Karačaevskij, Karačajevo-Čerkessija, Rus. (Harta 1. P 14. KD).

Trei seceri, care provin, probabil, dintr-un depozit aparținând epocii bronzului târziu. După alte date, aceste seceri fac parte din inventarul depozitului din Giljač. Muz. de Ist. or. Machačkala. Bibl.: 152, 89 și urm. Fig. 17.

751. Seceră cu lama arcuită puternic spre vârf și cu mânerul relativ scurt (Pl. 58/751). Mânerul are formă de tijă îngustă, ascuțită, puțin îndoită spre spate. În partea

mediană a spatelui s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. coardei – 20,5 (L. lamei – 23,5) cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 11,4 cm, l. lamei în partea mediană – 4,0 cm.

752. Seceră, similară cu vârful lamei rupt (Pl. 58/752). Pe spate, în partea mediană, s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare. Tija se îngustează spre capăt, este îndoită spre spate și în sus în formă de cârlig. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – cca. 18,5 (L. lamei – cca. 21,0) cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,0 cm, l. lamei în partea mediană – 4,0 cm.

753. Seceră, similară ca formă precedentelor (Pl. 58/753). Tija se îngustează spre capătul ascuțit și îndoit spre spate. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. coardei – 18,5 (L. lamei – 20,5) cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,4 cm, l. lamei în partea mediană – 3,3 cm.

754. Loc de descoperire necunoscut, Rus. (Harta 2. O 14. 754).

Seceră aflată în Muz. de Ist. or. Stavropol' (Inv. 668). Probabil face parte din depozitul de la Giljač. Seceră puternic arcuită și cu mânerul relativ scurt (Pl. 58/754). Curbura spatelui spre mâner este accentuată. Capătul mânerului este în formă de tijă îngustă, lungă și dreaptă. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 17,0 (L. lamei – 20,5) cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 11,4 cm, l. lamei în partea mediană – 3,8 cm. Inedită.

Răspândire

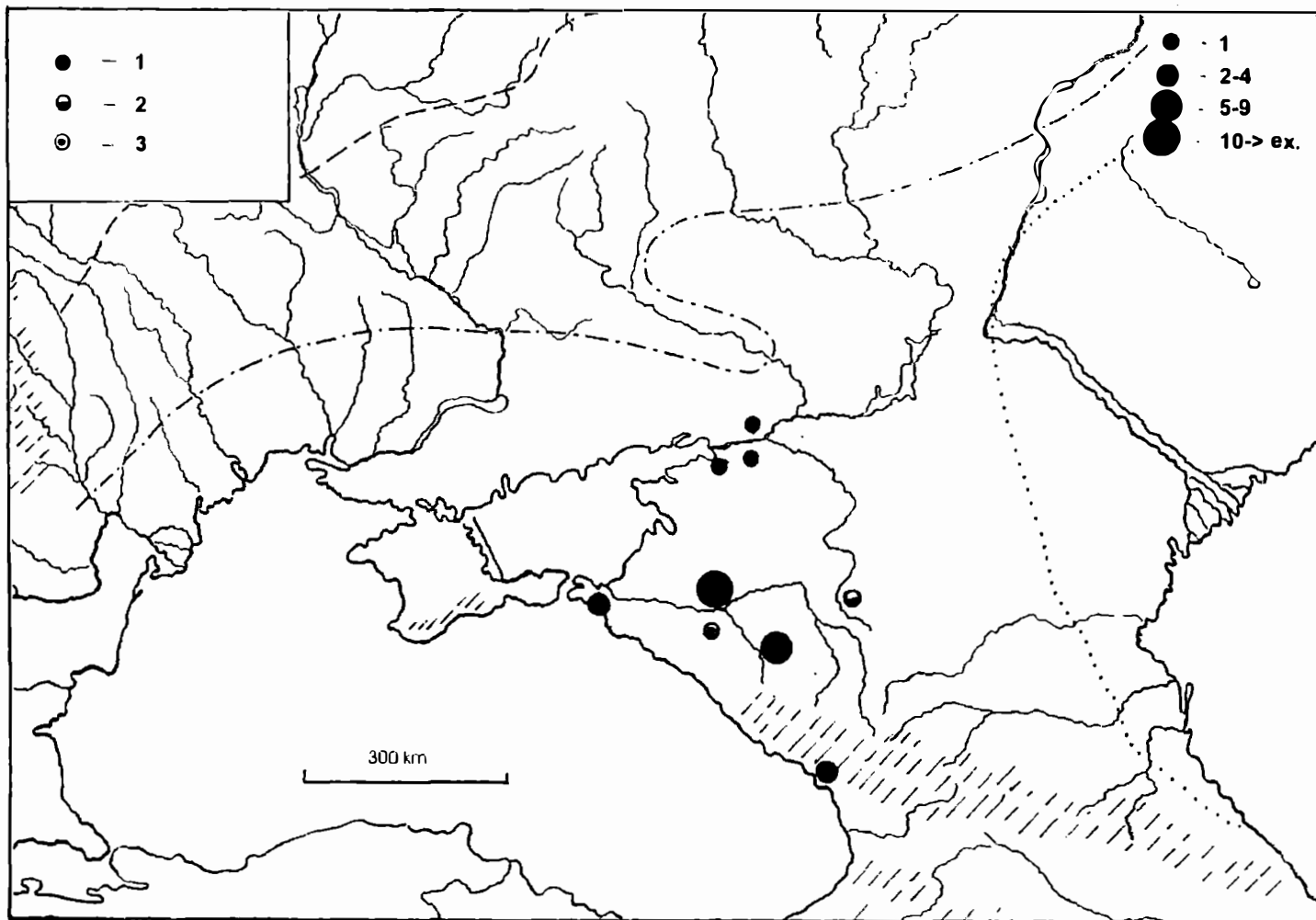
Spre deosebire de secerile analizate deja, cele de tip Agur au o răspândire mai restrânsă, fiind prezente pe cursul superior al râului Kuma (Harta 17/2). Acest fapt, ne semnalează centrele de producție și răspândirea lor. Trebuie să menționăm că raionul de răspândire compactă a acestor seceri se localizează în partea vestică a arealului culturii Koban' (164, 81. Fig. 7).

Origine și datare

Sub aspect tipologic, secerile de tip Agur, ca și secerile de tip Rostov, au cele mai multe afinități cu secerile de tip Bamut (Fig. 33/3; 34/3). Însă, ca și secerile de tip Rostov, piesele de tip Agur nu reprezintă o evoluție liniară simplă a ultimelor, ci o formă calitativ nouă care a apărut pe baza tradițiilor tipului Bamut. Acest fapt este confirmat și de procedeele străine tipului Bamut. de turnare dinspre partea mediană a spatelui lamei.

Apartenență culturală

În afară de coincidența teritorială menționată, cronologia acestor seceri este ușor de determinat datorită numeroaselor descoperiri, în complexe închise, împreună cu pumnalele și topoarele specifice culturii Koban' timpurie (109, 96, 97, Fig.). Asocierea permite atribuirea secerilor de tip Agur perioadei a V-a a periodizării noastre.

Harta 18. Răspândirea fragmentelor secerilor tipurilor Nord-Caucaziene. 1 – descoperirile din depozite; 2 – descoperirile din morminte; 3 – descoperirile din aşezări.

7. Fragmente nedeterminabile (Nr. 755-784; Harta 18)

În afară de materialele descrise mai sus din zona Pre-Kuban' mai provin o serie de fragmente de seceri a căror încadrarea tipologică rămâne incertă. Sunt cunoscute 30 de fragmente de piese, din care câteva vârful de lame (Nr. 757, 766-771 ș.a.), câteva fragmente din partea mijlocie a unor seceri (Nr. 759, 760, 772-778 ș.a.), trei fragmente ce provin din regiunea curburii cu cot (Nr. 758, 763, 764) și patru fragmente de mâner (Nr. 755, 761, 766, 783). Majoritatea fragmentelor provin de la seceri utilizate. Acest fapt ne este semnalat de urmele de prelucrare și ascuțire, precum și de gradul de uzură al pieselor. Din cele 30 de piese una (Nr. 764) provine dintr-o necropolă, una (Nr. 784) dintr-o așezare, iar celelalte din diferite depozite (Nr. 755-763, 765-783). Prezența numeroaselor fragmente în depozite ne semnaleză acumularea intenționată a fragmentelor pentru retopire. Sub aspect teritorial, majoritatea descoperirilor, după cum ne-o demonstrează cartografierea, sunt localizate parțial în zona inferioară a râului Don și mai ales în zona Pre-Kuban' mijlocie și inferioară (Harta 18). Acest fapt ne indică, indirect, raioanele probabile ale reutilizării acestora.

755-763. Akhmetovskaja, r-nul Labinsc, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. P 12, 13. Ah).

Nouă fragmente de seceri dintr-un depozit aparținând epocii bronzului târziu. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Bibl.: 183, 239 și urm.

755-756. Două fragmente, probabil, mânere de seceri, arcuite slab și cu secțiunea triunghiulară. L. – 14,5 și 8,5 cm. (Pl. 59/755, 756).

757. Fragmentul unui vârf de lamă de seceră, utilizată (Pl. 59/757). L. – 12,5 cm, l. lamei – 3,7 cm.

758. Fragment de la curbura cu cot a unei seceri cu lama lată, asimetrică (Pl. 59/758). Lama este ascuțită, utilizată. L. max. – 14,6 cm, l. – 5,6 cm.

759-762. Patru fragmente din părți diverse de seceri (Pl. 59/759-762) cu grad diferit de arcuire. La două din ele este evidențiată curbura spatelui spre mâner. Toate au fost rupte din vechime. L. max. – 5,7; 5,8; 9,4 și 8,8 cm.

763. Fragmentul cotului curburii unei seceri cu lama lată, asimetrică (Pl. 59/763), posibil varianta Kurčanskij. Lama este ascuțită, utilizată. L. max. – 9,6 cm, l. – 3,7 cm.

764. Ajlama, r-nul Boksan, Kabardino-Balkarija. Rus. (Harta 2. Q 15. 764).

Fragment de seceră descoperit întâmplător într-o necropolă aparținând epocii bronzului. Provine din partea mediană a unei seceri cu curbura spatelui, spre mâner, accentuată. Lama este concavă în secțiune (Pl. 59/764). L. max. – cca. 8,0 cm, l. – 4,0 cm. Muz. de Ist. or. Nal'čik. Bibl.: 100, 151. Fig. 24/11.

765-766. Batarejka, r-nul Temriuk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 10. Bt).

Două fragmente de lame dintr-un depozit aparținând epocii bronzului târziu (Pl. 59/765, 766). Au spatele mai mult sau mai puțin arcuit. Lamele sunt triunghiulare în

secțiune. Prelucrate prin batere, ascuțite, utilizate. Dimensiunile: L. – 21,0 cm, l. – 2-3,5 cm; L. – 14,7 cm, l. – 3,5 cm. GIMR. Bibl.: 224, 147 și urm.

767-778. „Krasnodar” – muzeu, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 1. O 12. Kd).

Un număr de 12 fragmente de seceri provin dintr-un depozit de bronzuri descoperit în 1898. Muz. de Ist. or. Krasnodar. Inedite.

767-771. Cinci fragmente de vârfuri de lame de seceri (Pl. 59/767-771). Provin de la seceri arcuite cu capetele rotunjite sau ascuțite. Toate au urme de utilizare. Secțiunea fragmentelor este concavă sau dreptunghiulară. Dimensiunile: L. – 6,7 cm, l. – 3,3 cm; L. – 9,0 cm, l. – 3,4 cm; L. – 8,0 cm, l. – 4,0 cm; L. – 9,5 cm, l. – 3,5 cm; L. – 10,5 cm, l. – 3,5 cm.

772-778. Șapte fragmente din partea mediană a unor lame (Pl. 59/772-777; 60/778). Au grade diferite de arcuire. Se evidențiază fragmentul unei seceri înguste (Pl. 59/774) cu secțiunea triunghiulară și îngroșarea unilaterală a spatelui. Pe marginea spatelui se observă câteva creștături ovale. Toate secerile cu urme de utilizare și au fost fragmentate din vechime. Dimensiunile: Nr. 772: L. – 7,5 cm, l. – 4,0 cm; Nr. 773: L. – 10,5 cm, l. – 5,0 cm; Nr. 774: L. – 11,5 cm, l. – 2,7 cm; Nr. 775: L. – 4,5 cm, l. – 3,3 cm; Nr. 776: L. – 8,5 cm, l. – 3,2 cm; Nr. 777: L. – 8,0 cm, l. – 4,3 cm; Nr. 778: L. – 3,5 cm, l. – 3,2 cm.

779. Mașino, r-nul Ejsk, reg. Krasnodar, Rus. (Harta 2. M 12. 779).

Vârf de lamă dintr-un depozit de bronzuri. Probabil, depozitul a fost descoperit într-un tumul. Judecând după fragment (Pl. 60/779), secera avea lama arcuită și vârful rotunjit. Secțiunea lamei este triunghiulară, cu îngroșare unilaterală pe marginea spatelui. Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama este uzată. L. – 8,5 cm, l. – 3,2 cm. GIMR. Inedită.

780-781. Očamčiri, r-nul Očamčiri, Abhazija, Grz. (Harta 1. Q 13. Oc).

Două fragmente de seceri (Pl. 60/780, 781) dintr-un depozit de bronzuri. Un fragment (Nr. 780) provine de la un vârf de lamă, al doilea (Nr. 781) din partea mediană a unei lamei. Dimensiunile precise nu se cunosc. Muz. de Ist. or. Sukhumi. Bibl.: 119, 40. Pl. XXXVII.

782. „Rostov” – muzeu, oraș, reg. Rostov, Rus. (Harta 1. M 12. Rt).

Fragment din vârful unei lamei late de la o seceră dintr-un depozit de bronzuri (Pl. 60/782). Secțiunea lamei este triunghiulară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 15,5 cm, l. – 4,8 cm. Muz. de Ist. or. Rostov pe Don. Col. – RK 5807. Inedit.

783. Samarskij, r-nul Kagal'nik, reg. Rostov, Rus. (Harta 1. M 12. Sm).

Un fragment de la mânerul unei seceri cu capătul în formă de tijă mică (Pl. 60/783). Provine dintr-un depozit de bronzuri. Fragmentat din vechime. L. max. – cca. 10,0 cm, l. – 5,0 cm. Muz. de Ist. or. Rostov pe Don. Bibl.: 103, 87 și urm.

784. Taujkhabl' II, r-nul Taujkhabl' Adygeja, Rus. (Harta 2. PO 12, 13. 784).

Un fragment de la o lamă de seceră (Pl. 60/784) descoperit întâmplător la suprafața unei așezări din epoca bronzului. Are spatele arcuit, lama este deteriorată puternic. Vârful lamei este ascuțit. Secțiunea este triunghiulară, prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 16,0 cm, l. – 3,7 cm. Muz. de Ist. or. Majkop. Inedită.

8. Structura și evoluția secerilor epocii bronzului târziu din Caucazul de Nord (Harta 19-21)

Analiza indicilor metrici pentru clasificarea secerilor din Caucazul de Nord, corelarea acestora teritorial și cronologic, ne permite să schițăm următoarea structură de bază a evoluției acestora.

Specificul

Specificul seriei Nord-Cucaziene se caracterizează prin trei parametri distincți de bază: formă, mod de turnare și mod de fixare a mânerului. Secerile Nord-Cucaziene, din regiunea Kuban', indiferent de modificări, se disting printr-o configurație simetrică sau asimetrică. Trăsătura distinctă a acestora constă în faptul că erau turnate dinspre spatele lamei, aproximativ de la nivelul părții mediane, sau, de cele mai multe ori, de la nivelul cotului curburii spatelui. În sfârșit, ultima trăsătură, pentru fixarea mânerului de lemn sau de os, la turnare, secerile erau prevăzute la capătul mânerului cu tije alungite, care, ulterior, erau prelucrate prin batere și îndoite spre spate. De aceste tije se fixa mânerul propriu-zis confecționat din diferite materiale. Prin corelarea acestor parametri, seria Nord-Cucaziană din epoca bronzului târziu, se demarcă atât de secerile locale din perioadele precedente cât și de cele ale altor centre metalurgice.

Origine

Prin specificul menționat deja, secerile Nord-Cucaziene din bronzul târziu, se manifestă ca un fenomen de sine stătător, original și unitar, ale cărui origini țin de tradițiile locale din bronzul mijlociu, reprezentate de tip Kostroma (Pl. 109/7-9). Această legătură se manifestă prin preluarea configurației relativ înalte și arcuite, caracteristică pentru aceste seceri. Însă o trăsătură distinctă este preluarea modului de fixare a mânerului. Cu o singură deosebire, la secerile de tip Kostroma mânerul era fixat pe o bară ascuțită, iar la secerile din bronzul târziu pe o tijă alungită și îndoită. Cât privește procedeul de turnare a secerilor, cele de tip Kostroma erau turnate dinspre mâner, iar cele din bronzul târziu dinspre spatele lamei. Metoda trebuie considerată, probabil, ca o inovație tehnologică. În perioada tranziției de la bronzul mijlociu la bronzul târziu, și mai apoi, s-a conturat o tehnologie originală de producere a secerilor, cu produse specifice, care evoluează până la apariția pieselor de fier. În acord cu cronologia adoptată, acest proces cuprinde intervalul de timp de la primele secole ale mileniului II până în primele secole ale mileniului I î. H. Probabil că locul apariției acestui complex de piese, conform datelor indirecte, se localizează undeva pe cursul superior al râului Kuban' și pe afluenții săi. O caracteristică a acestui complex este prezența în zonă a zăcămintelor de cupru.

Tipologie și evoluție teritorială

Ținând cont de analiza indicilor metrici, care caracterizează configurația, proporțiile și alte trăsături specifice, secerile Nord-Caucaziene se împart în șase tipuri relativ de sine stătătoare. Dintre acestea patru sunt de bază. Tipurile se caracterizează printr-o evoluție relativ lungă și includ de la două până la patru variante relativ de sine stătătoare. Acestea sunt: secerile de tip Koblevo A, Kurčanskij, Koblevo B și Bamut. La secerile Rostov și Agur se constată modificări esențiale care ar permite acceptarea lor ca tipuri de sine stătătoare. Toată această serie se prezintă ca o grupare de tipuri și variante aflate în relație de interconexiune genetică. Veriga inițială a acestei serii este constituită de secerile arhaice simetrice, de tip Koblevo A, varianta Koblevo I, iar celelalte variante, în funcție de modificările suferite, după caracteristicile metrice și configurație sunt derivate.

Variabilitatea secerilor după configurație (simetrice-asimetrice: arcuite cu cot, cu arcuire pronunțată a curbării – tip Koblevo B; arcuite cu cot, cu arcuire accentuată sau cu curbură unghiulară – tip Kurčanskij; arcuită cu cot simplă – tip Bamut) apare încă din etapa timpurie a formării acestei serii. O confirmare a acestei afirmații o găsim în depozit de la Koblevo, în care este prezentată atât varianta inițială, cât și modificările asimetrice. Odată apărute, secerile de diferite tipuri și configurații, evoluează ulterior pe tot parcursul epocii bronzului târziu. Însă, în acest caz, evoluția lor se referă, în special, la modificarea dimensiunilor cu tendința micșorării tuturor parametrilor metrici, micșorarea înălțimii arcului curbării spatelui, micșorarea dimensiunilor mânerului, a lățimii lamei ș.a. Excepție fac, sub acest aspect, numai secerile de tip Rostov și Agur, care apar nu ca rezultat al evoluției liniare a formelor precedente, ci ca o tradiție a tipurilor precedente.

În același timp, unitatea genetică a tipurilor de bază, atât după configurație cât și ca tendință generală a modificărilor metrice, ne permite să afirmăm că toate aceste seceri, probabil, au evoluat într-un context cultural unic (o cultură unică) Pre-Koban'. O altă situație, care face excepție de la regulile generale, ne este semnalată de tipurile Rostov și Agur. Însă cum s-a menționat deja, secerile de tip Agur, spre deosebire de celelalte tipuri de bază, au o poziție teritorială distinctă și localizarea acestora revine arealului culturii Koban'. Despre secerile de tip Rostov nu se poate spune nimic sigur. Ținând cont de descoperirile nu prea numeroase, acestea ar ocupa teritoriul tradițional al culturii Pre-Koban', însă modificările tipologice presupun însemnate transformări în cadrul acestei culturi. Din păcate, o viziune clară despre transformările din cadrul culturii Pre-Koban', în etapele finale ale epocii bronzului, nu avem. În evoluția lor toate cele patru tipuri de bază se prezintă ca linii de dezvoltare paralele, de sine stătătoare, sau folosind terminologia arheologică ca serii tipologice de sine stătătoare (Fig. 16). Important este faptul că aceste serii tipologice se confirmă ca fenomene relativ de sine stătătoare care se dezvoltă sincron în teritorii diferite. Apreciem că fiecare din aceste tipuri reflectă activitatea unui focar metalurgic. Astfel, în particular, exceptând unele verigi timpurii (etapa diferențierilor după configurație) și piesele provenind din import (importuri din nordul Mării Azov și nordul Mării Negre), localizarea

majorității secerilor de tip Kurčanskij, după numărul pieselor și după numărul descoperirilor, se limitează la interfluviul cursului superior al râurilor Kuban' și Urup (Harta 14), iar producția secerilor de tip Bamut, ținând cont de descoperirile formelor de turnat, mai degrabă se localizează pe cursurile superioare ale râurilor Terek, Čerek și Čegem (Harta 15). Spre deosebire de acestea, localizarea secerilor de tip Koblevo A și Koblevo B revine mai ales zonelor inferioare și mijlocii Pre-Kuban' (Harta 13; 15), iar producerea lor se efectua, probabil, pe cursul superior al râului Belaja. Este semnificativ faptul că fiecare din aceste grupe teritoriale sau focare metalurgice care, conform datelor prezentate de A. A. Iessen (152, 101. Fig. 7/III), aveau la dispoziție propriile surse de materii prime.

ORIZONTURI CRONOLOGICE			I KOBLEVO- BERISLAV						II AKHMETOVSKAJA- KURČANSK						III ROSTOV - NARAT-EŠIK - AGUR			
	Nr.	Tipuri, variante / Complexe	Koblevo A1	Koblevo B1	Kurčansk 1	Bamut 2	Bamut 1	Kurčansk 2	Koblevo B2	Koblevo A2	Koblevo A3	Koblevo A4	Koblevo B3	Koblevo B4	Kurčansk 3	Kurčansk 4	Rostov	Agur
	1	2	1	9	5	14	13	6	10	2	3	4	11	12	7	8	15	16
	1	Koblevo	5	4	1													
	7	Berislav			4	2		2										
I	12	Bamut				1	1											
	8	Balašovka			2		1											
	10	<u>Samarskij</u>						1	1									
	5	Krylovka								1	1							
	2	Akhmetovskaja						1	1	2	1	3	1					
II	3	Batarejka								2	3	2	4	7				
	4	„Krasnodar”							1	2		6	3	1				
	9	<u>Kurčanskij</u>						6	1						1		1	
	11	Narat-Eşik													11	37		
	6	„Rostov”								1					5	33	7	
	13	Agur																1
III	14	Bekeševskaja																3
	15	Byk-gora																2
	16	Kart-Džjurt																3
	17	Borgustan																1

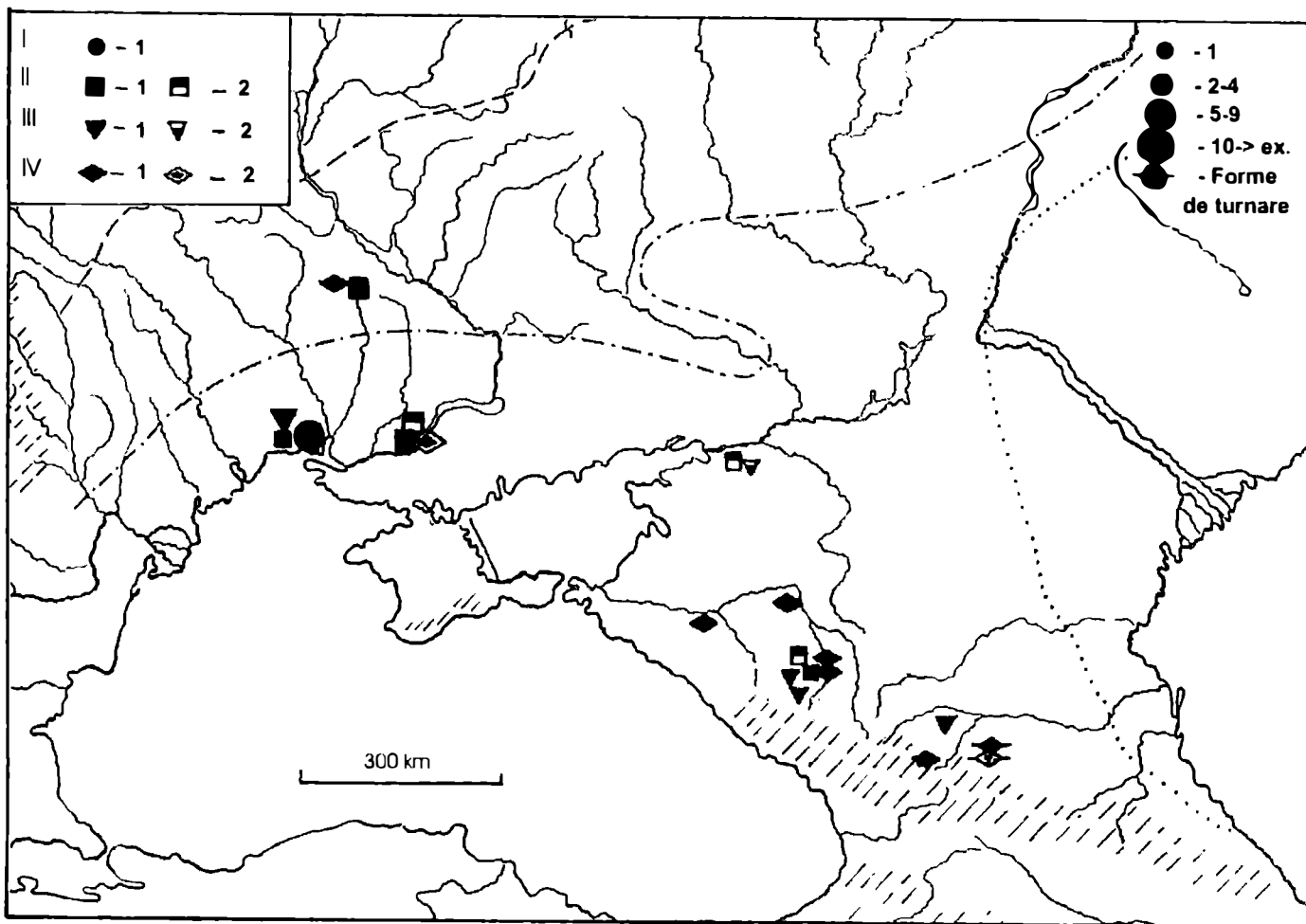
Fig. 35. Trei grupe – trei orizonturi cultural-cronologice cu diferitele variante și tipuri de seceri Nord-Caucaziene. I – timpuriu: orizontul Koblevo-Berislav; II – mijlociu: orizontul Akhmetovskaja-Kurčansk; III – târziu: orizontul Rostov - Narat-Eşik - Agur.

Periodizare și datare

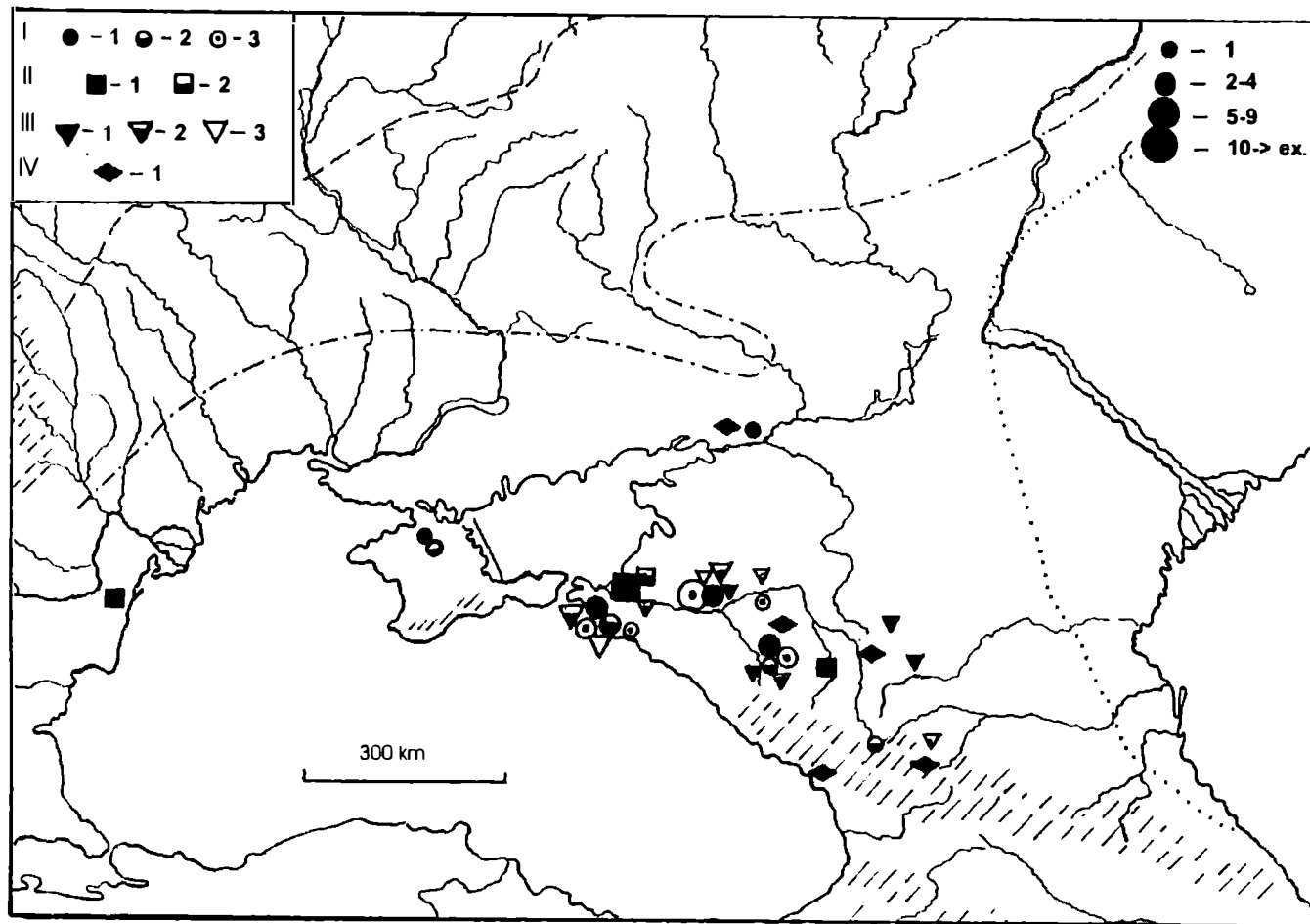
La analiza cronologiei secerilor am prezentat un tabel general (Fig. 20) al asocierii tipurilor și variantelor în complexe închise. Enumerarea tipurilor și variantelor caracteristice (orizontală), cât și înregistrarea complexelor care conțin aceste seceri (verticală), în acest tabel (Fig. 20), este prezentată în aceeași ordine în care au fost descrise. După cum reiese din tabelul prezentat, atât depozitele, cât și tipurile componente sau variantele, după asocierea lor, se delimitează în grupe aparte. Acest lucru ne semnalează asocieri diferite în cadrul complexelor, ceea ce presupune o anumită succesiune cronologică.

În Fig. 35 aceleași materiale regrupate atât pe verticală, cât și pe orizontală, ne semnalează o apropiere mai accentuată a acestora. După cum reiese din această procedură toate complexele se împart în trei grupe relativ de sine stătătoare, fiecare caracterizându-se prin seceri aparținând unor tipuri și variante diferite. Ținând cont de aceste date, grupele de complexe evidențiate le interpretăm ca reprezentând trei orizonturi cultural-cronologice diferite.

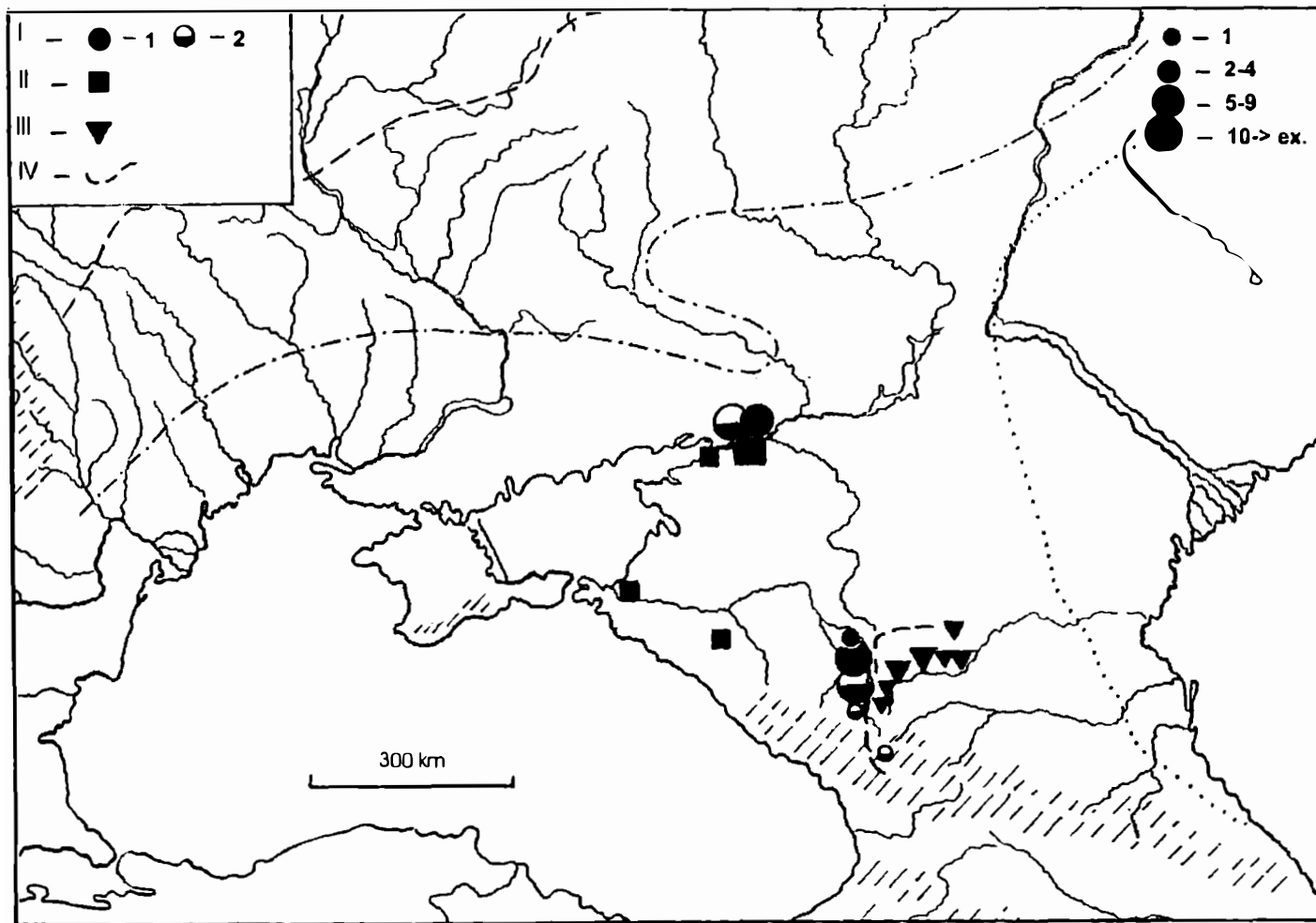
Cel mai timpuriu orizont este constituit de depozitele Koblevo, Berislav, Samarskij, Balašovka și forma de turnat de la Bamut la care se adaugă câteva descoperiri izolate. După complexele caracteristice acesta poate fi numit orizontul Koblevo-Berislavskij (Fig. 35/I). Orizontul cuprinde cele mai timpurii seceri masive, cu lama lată, aparținând următoarelor tipuri și variante: secerile simetrice de tip Koblevo A, varianta Koblevo 1; secerile asimetrice de tip Koblevo B, varianta Koblevo 2 și varianta Krasnodar; secerile de tip Kurčanskij, varianta Berislav și parțial varianta Kurčanskij; secerile de tip Bamut, varianta Bamut 1 și parțial Bamut 2 (Fig. 35/I). După cum reiese din hartă (Harta 19), secerile orizontului timpuriu se grupează în câteva locuri. Conform localizării descoperirilor, una dintre aceste concentrații se află în zona mijlocie și superioară Pre-Kuban', mai precis în bazinul râului Urup. A doua concentrație, mai mică, este localizată pe cursul superior al râurilor Terek, Čegem și Čerek. Aproape toate piesele provin din descoperiri întâmplătoare din așezări sau necropole, și din forma de turnat cu două negative de la Bamut. Ambele concentrații reflectă locul producerii și utilizarea locală a acestor seceri. Altă mare concentrație este reprezentată de descoperirile din nordul Mării Negre (Koblevo, Berislav, Balašovka) și o piesă de pe Donul Inferior (Samarskij). În toate cazurile este vorba de depozite, care, după componența lor, au caracter de import. Astfel, spre deosebire de primele două concentrații, descoperirile din nordul Mării Negre și de pe Donul Inferior reflectă zona de producție a focarelor metalurgice Nord-Caucaziene. Ținând cont de datele existente, intervalul răspândirii secerilor acestei grupe și a complexelor orizontului Koblevo-Berislav se încadrează, cu precădere, în perioada a II-a a periodizării noastre (Fig. 36/I).

Harta 19. Răspândirea secerilor orizontului timpuriu Koblevo-Berislav. I – seceri de tip Koblevo A: 1 – varianta Koblevo 1; II – seceri de tip Koblevo B: 1 – varianta Koblevo 2, 2 – varianta Krasnodar; III – seceri de tip Kurčanskij: 1 – varianta Berislav, 2 – varianta Kurčanskij; IV – seceri de tip Bamut: 1 – varianta Bamut 1, 2 – varianta Bamut 2.

Harta 20. Răspândirea secerilor orizontului mijlociu Akhmetovsk-Kurčanskij. I – seceri de tip Koblevo A: 1 – varianta Akhmetovskaja, 2 – varianta Batarejka 1, 3 – varianta Batarejka 2; II – seceri de tip Kurčanskij: 1 – varianta Kurčanskij, 2 – varianta Narat-Eşik 1; III – seceri de tip Koblevo B: 1 – varianta Krasnodar, 2 – varianta Batarejka 3, 3 – varianta Batarejka 4; IV – seceri de tip Bamut: 1 – varianta Bamut 2.

Harta 21. Răspândirea secerilor orizontului târziu Rostov - Narat-Eşik - Agur. I - seceri de tip Kurčanskij: 1 - varianta Narat-Eşik 1, 2 - varianta Narat-Eşik 2; II - seceri de tip Rostov; III - seceri de tip Agur; IV - frontiera vestică a culturii Koban' (după E. I. Krupnov).

Al doilea orizont succesiv este constituit de depozitele Akhmetovskaja, Batarejka, Krasnodar, Krylovka și parțial Kurčanskij, la care se adaugă câteva descoperiri izolate. Ținând cont de cele mai caracteristice complexe, acest orizont poate fi denumit Akhmetovsk-Kurčanskij (Fig. 35/II). Orizontul cuprinde secerile simetrice de tip Koblevo A, variantele Akhmetovskaja, Batarejka 1 și Batarejka 2, secerile asimetrice de tip Koblevo B, variantele Batarejka 3 și Batarejka 4, secerile de tip Kurčanskij, varianta Kurčanskij, probabil parțial varianta Narat-Eșik 1 și tot parțial și probabil secerile de tip Bamut, varianta Bamut 2 (Fig. 35/II). După cum reiese din hartă (Harta 20) secerile acestui orizont se întâlnesc în zona centrală Pre-Caucasiană, însă cele mai importante concentrații sunt localizate în zona inferioară și mijlocie Pre-Kuban', inclusiv bazinul râului Belaja. Aceste descoperiri includ depozite, descoperiri izolate și piese din așezări sau necropole. Aceste date ne arată că producția de seceri a acestui complex era orientată preponderent pentru satisfacerea cererii intraculturale. În afara zonei Pre-Kuban' secerile acestui orizont se întâlnesc izolat (Constanța-Palas, Krylovka, Novočerkassk, posibil „Rostov”) ceea ce confirmă concluzia despre o scădere bruscă a exportului pieselor din zona Pre-Kuban' spre nord și vest (Harta 20). Ținând cont de toate datele, existența orizontului Akhmetovsko-Kurčanskij, și a tipurilor și variantelor sale caracteristice, se încadrează în perioadele III și IV al periodizării noastre (Fig. 36/II).

Cel de al treilea, și în același timp cel mai târziu orizont cultural-cronologic, include două subgrupe relativ de sine stătătoare. Prima subgrupă este reprezentată numai de două depozite, Narat-Eșik, „Rostov” și parțial Kurčanskij (Fig. 35/III), și de câteva descoperiri izolate. Pentru această subgrupă sunt caracteristice trei variante de bază: seceri asimetrice de tip Kurčanskij, varianta Narat-Eșik 1 și Narat-Eșik 2, și secerile arcuite, cu cot, de tip Rostov (Fig. 35/III). A doua subgrupă include depozitele Agur, Bekeșevskaja, Byk-munte, Kart-Džjurt și Borgustan. Pentru această subgrupă este caracteristică numai o varietate de seceră de tip Agur (Fig. 35/III).

Cartarea complexelor și descoperirilor izolate de seceri ale acestui orizont (Harta 21/I, II) demonstrează că arealul acestora este strict localizat în limitele a trei regiuni. Secerile de tip Kurčanskij, variantele Narat-Eșik 1 și Narat-Eșik 2, ocupă interfluviul cursului superior al râurilor Kuban' și Urup. În afara limitelor acestui raion ele sunt cunoscute doar după depozitul, fără loc precis de descoperire, din muzeul din Rostov. Spre deosebire de acestea, secerile de tip Rostov, exceptând depozitul eponim, pe baza descoperirilor izolate, ar trebui să coincidă cu raioanele zonelor mijlocie și inferioară Pre-Kuban' (Harta 21). Și teritoriul de răspândire a complexelor subgrupeii a doua, cu seceri caracteristice de tip Agur, este strict limitat. Toate descoperirile sunt localizate pe cursul superior al râului Malka. Este semnificativ faptul că spre deosebire de prima subgrupă, complexele și secerile subgrupeii a doua se grupează în raioanele vestice al arealului culturii Koban' (Fig. 21/III. IV). Ținând cont de prezența în cadrul acestui orizont a complexelor cu localizarea teritorială și apartenență culturală diferită

credem că acest orizont poate fi numit Rostov – Narat-Eșik - Agur, denumire care reflectă specificul grupelor teritoriale din zona Kuban' mijlocie (Rostov) cât și din zona Kuban' superioară (Narat-Eșik) și specificul complexelor culturii Koban' (Agur). Pe baza datelor existente orizontul Rostov - Narat-Eșik - Agur poate fi încadrat, mai ales, în perioada a V-a a periodizării noastre (Fig. 36/III). În sfârșit, schema clasificării secerilor Nord-Caucaziene, tipologia lor, corelarea generală teritorială și cronologică sunt prezentate schematic în Fig. 36.

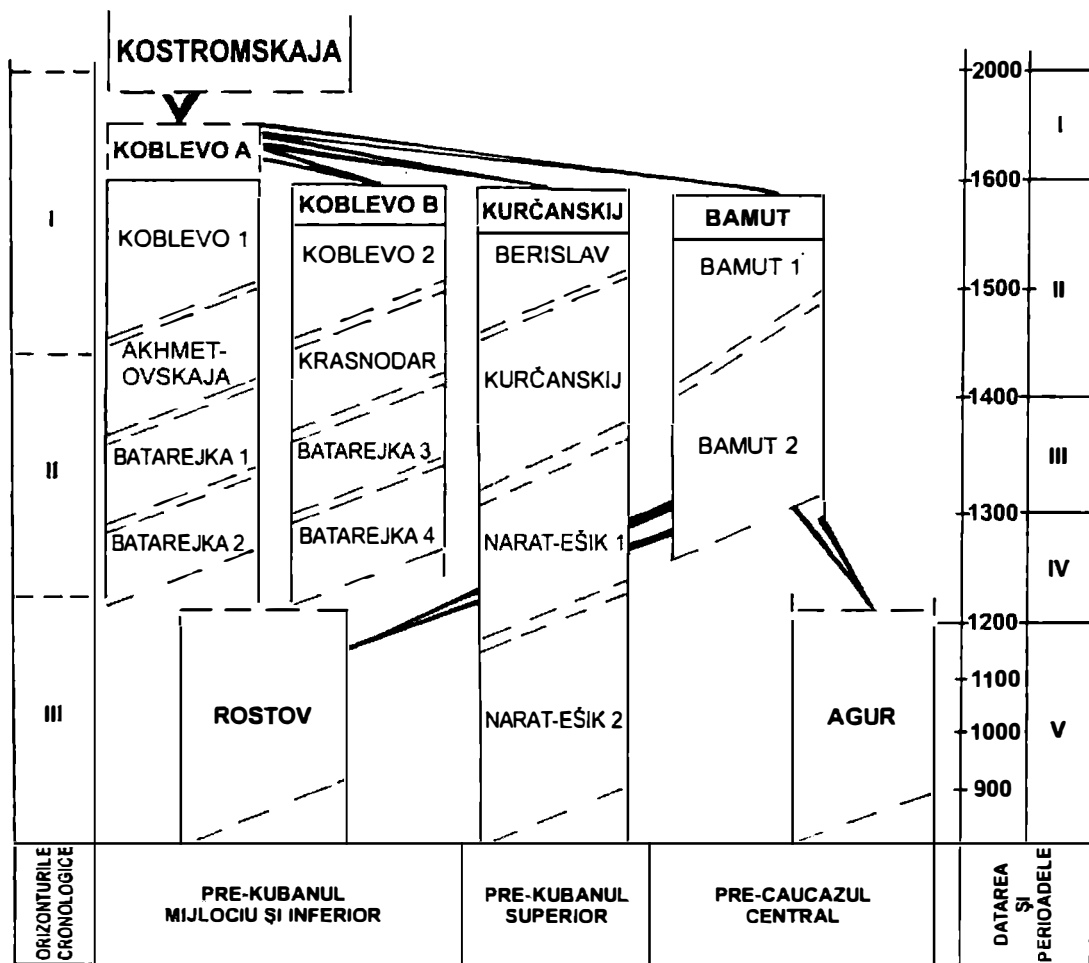

Fig. 36. Schema clasificării, corelării teritoriale, cronologice și genetice a secerilor Nord-Caucaziene.

III. SERIA SUBCARPATICĂ-TRANSILVĂNEANĂ

Seria Subcarpatică-Transilvăneană include secerile produse de focarul metalurgic Noua-Sabatinovka. Seria cuprinde două grupe de seceri, Est-Carpatică și Transilvăneană, separate, dar aflate într-o relație de conexiune genetică. Prima grupă este legată de activitatea centrelor de prelucrare a metalelor din zona est-carpatică a arealului culturii Noua, iar a doua grupă, care nu a fost inclusă în lucrare, este legată de centrele de prelucrare a metalelor din zona transilvăneană a arealului culturii Noua (sud-estul și centrul Transilvaniei). Sub aspect teritorial, secerile acestei serii sunt răspândite în est până la Niprul Mijlociu și Donețul de Nord, în sud până în Balcani și la vest până în Slovacia și fosta Iugoslavie. Din punct de vedere cronologic secerile acestei serii sunt atribuite perioadelor a IV-a și parțial a V-a din periodizarea noastră (Fig. 2).

1. Grupa Est-Carpatică (Nr. 785-1209; Harta 22-29)

Apariția acestei grupe de seceri este legată de activitatea centrelor de prelucrare a metalelor din zona est-carpatică a arealului culturii Noua de unde s-au răspândit în partea estică a acestei culturi, în zona de silvostepă Carpato-Nisteană, și, parțial, în arealul culturilor stepice vecine din nordul Mării Negre (Sabatinovka) și de la Dunărea de Jos (Coslogeni). Unele tipuri ale acestei grupe pătrund, împreună cu purtătorii culturii Noua, în sud-estul și centrul Transilvaniei, având aici o dezvoltare relativ de sine stătătoare, sincronă, în cadrul centrelor metalurgice transilvănene. Ne referim la așa zisa grupă Transilvăneană. Grupa Est-Carpatică include două tipuri distincte de seceri, fiecare cu variantele sale.

1.1. Seceri cu cârlig de tip Ghermănești (Nr. 785-1079; Harta 22-26)

În cadrul acestei grupe secerile cu cârlig reprezintă tipul cu cele mai multe variații. Spre deosebire de secerile cu cârlig ale grupei Ural-Volga, care se caracterizează prin cârligul prelucrat prin batere, la secerile est-carpatică și transilvănene cârligul este prevăzut de la turnare. Aceste seceri se caracterizează prin forme mai evoluate, cu delimitarea clară a părții funcționale, lama, și a celei nefuncționale, mânerul. Lama secerilor, de regulă, are configurație arcuită, iar mânerul curbată sau dreaptă. Corpul

piesei, la trecerea lamei spre mâner, de regulă este rotunjit, însă, deseori are forma unui cot care determină o configurație arcuită, cu cot, a pieselor. Altă trăsătură distinctă a acestor seceri, spre deosebire de cele Volgo-Uralice și Caucaziene, constă în faptul că spatele, pe toată lungimea de la vârful lamei până la cârlig, este prevăzut cu o îngroșare în formă de nervură reliefată. Mai mult, corpul secerii (atât lama cât și mânerul) adesea este întărit prin una, mai rar două nervuri longitudinale reliefate, suplimentare. Ca și în cazul pieselor Volgo-Uralice, secerile cu cârlig est-carpatic și transilvănene erau turnate în forme monovale închise de lut ars sau de piatră. Însă, primele erau turnate dinspre mâner, iar cele carpato-transilvănene și caucaziene erau turnate dinspre spatele lamei. Ciotul de la turnare se identifică ușor după rămășițele acestuia și, de regulă, se afla pe curbura spatelui lamei, spre mâner. În unele cazuri, cioturile de la turnare sunt amplasate în partea mediană a spatelui lamei sau spre vârful acesteia. După turnare, la piesele semifabricate erau îndepărtate bavurile de metal și erau prelucrate printr-o forjare grosieră, fiind, apoi, prelucrate mai fin prin martelare, subțindu-se lama care era și ascuțită.

Secerile cu cârlig au configurații variate atât după indicii metrici generali și particulari, cât și după caracteristicile morfologice și după greutate. Utilizarea îndelungată, prelucrarea prin batere și ascuțirea repetată, uzura acestora au avut ca rezultat modificarea configurației inițiale, lama sau întreaga seceră fiind, uneori, îndreptate. Modificarea indicilor metrici duce la pierderea caracteristicilor morfologice inițiale. Toate acestea, în ultimă instanță, fac dificilă elaborarea unei clasificări definitive.

Secerile cu cârlig din zona Carpatică se află în centrul atenției specialiștilor de mult timp. Una din primele hărți cu răspândirea acestora a fost întocmită de M. Roska (72; 73, 347). După opinia acestuia aceste seceri sunt piese specific transilvănene. În lucrarea consacrată secerilor din România M. Petrescu-Dîmbovița, bazându-se pe comparații vizuale, a divizat secerile cu cârlig în câteva tipuri (65, 57 și urm.), însă, exceptând unele cazuri, clasificarea propusă are caracter convențional.

Clasificarea noastră se bazează pe analiza câtorva indici metrici și anume: a lungimii maxime a lamelor, a lungimii maxime a mânerelor și a lungimii maxime a secerii. Măsurarea acestor parametri este prezentată grafic (Fig. 37/1). Pentru clasificare s-a ținut cont și de greutatea secerilor grupei est-carpatică. Regretăm că pentru secerile cu cârlig din grupa transilvănenă, cu excepția unor colecții prelucrate de autori, lipsesc datele despre greutatea majorității pieselor, din această cauză acest parametru nu a putut fi luat în calcul. În cursul analizei a devenit evident faptul că pentru elaborarea clasificării sunt semnificativi doar doi din parametri menționați și corelarea acestora. Analizate diferențiat, lungimea lamei și mânerului caracterizează părțile de bază, funcțională și nefuncțională a pieselor, precum și dimensiunile lor maxime. Însă, în același timp, într-o anumită corelație ele caracterizează și proporțiile pieselor. După cum va fi arătat în continuare, după proporții, secerile cu cârlig se diferențiază atât teritorial cât și cronologic. Cu alte cuvinte, aceste particularități stau la temelia clasificării acestor seceri.

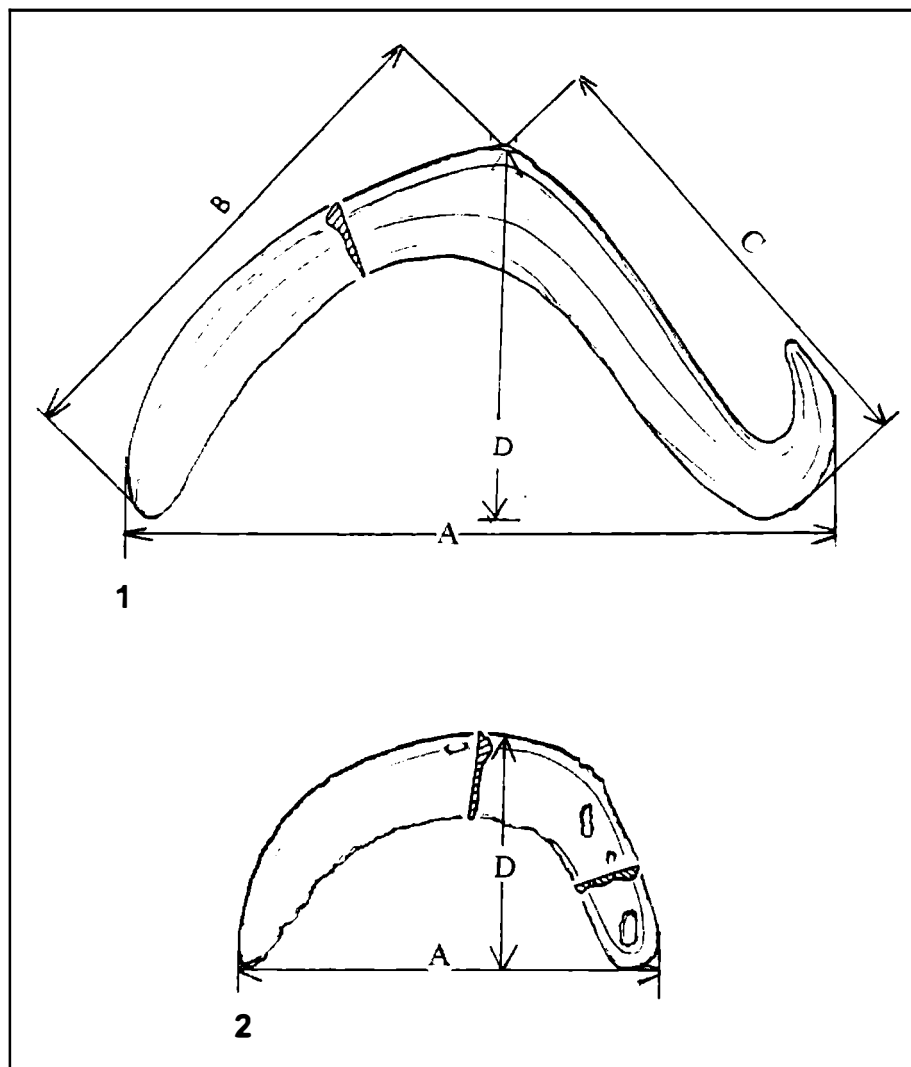

Fig. 37. Schema măsurării dimensiunii secerilor cu cârlig (1 – tipul Ghermănești) și secerilor cu două orificii la mâner (2 – tipul Heleșteni) din zona subcarpatică estică și Transilvania. A – lungimea coardei secerii; B – lungimea lamei; C – lungimea mânerului; D – înălțimea arcului curburii spatelui.

În urma analizei a mai mult de 600 seceri cu cârlig, din tot arealul de răspândire, bazându-ne pe rezultatele analizei și corelării parametrilor menționați, aceste piese sunt delimitate, după proporții, în trei grupe mari. Aceste grupe pot fi numite: seceri de proporții înalte, medii și joase. Toate cele trei grupe se diferențiază clar atât pe baza materialelor din zona est-carpatică (Ucraina, R. Moldova) cât și a celor transilvănene (România, Ungaria), însă, în fiecare caz indicii acestora manifestă diferențe.

Dacă ne referim la materiale, în tabelul corelațiilor (Fig. 38) sunt prezentate dimensiunile lamelor și mânerelor secerilor cu cârlig, din grupa est-carpatică, analizate

în această lucrare. După cum se poate observa, conform datelor din tabel, după mărimea absolută secerile cu cârlig se împart în două mari grupe. Prima grupă include secerile cu lungimea lamelor de la 15,0 la 22,0 cm și cu lungimea mânerului de la 10,0 până la 17,0 cm. A doua grupă cuprinde secerile a căror lame variază de la 12,0 până la 18,0 cm și au lungimea mânerului de la 5,0 până la 10,0 cm. Prima grupă poate fi numită a secerilor mari, cea de-a doua a secerilor mici. Această delimitare este confirmată, de asemenea, de corelația altor doi indici: lungimea maximă a coardei și greutatea. După cum reiese din tabel (Fig. 39) secerile mari sunt cele mai lungi (L. max. a coardei variază de la 22,0 până la 27,0 cm) și sunt, în același timp, și cele mai grele (greutatea variază de la 160 până la 340 gr). Secerile mici sunt, de fapt, și cele mai scurte (L. max. a coardei de la 12,0 până la 21,0 cm) și, în același timp, sunt mai ușoare (greutatea variază de la 60 până la 160 gr). Semnificativ este faptul că ambele grupe, conform indicilor menționați, manifestă o distribuție statistică clară.

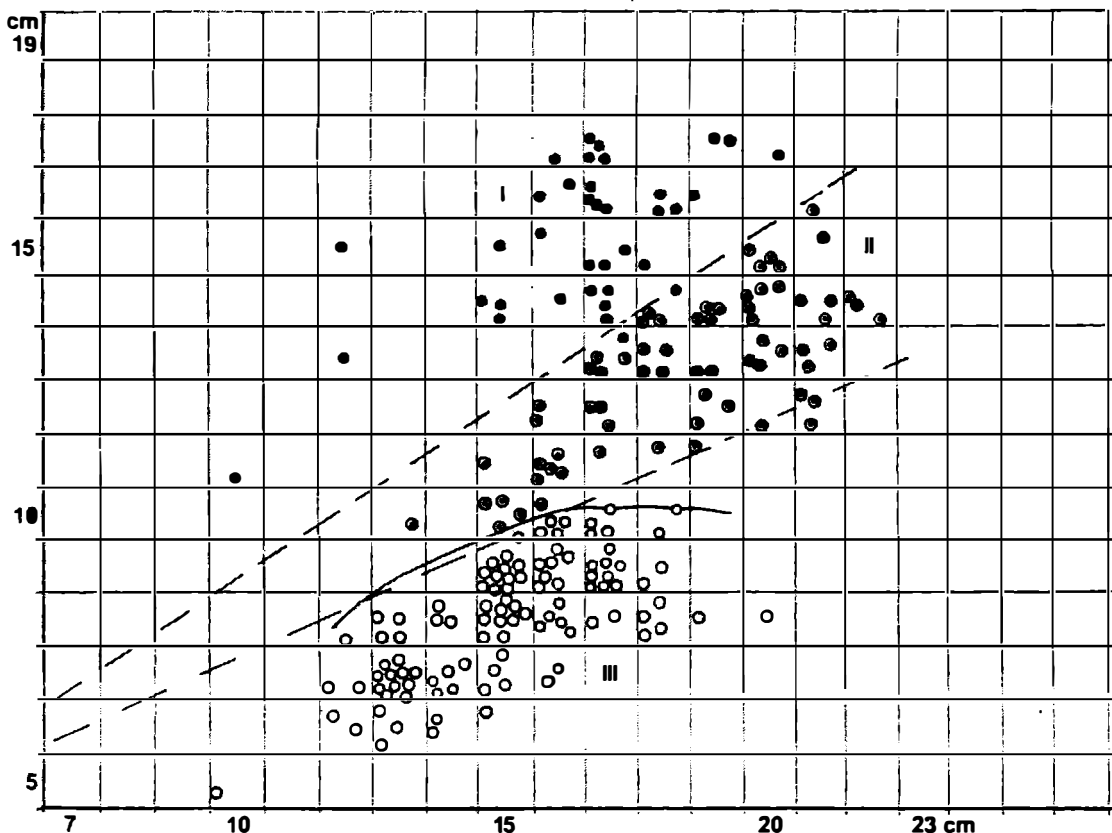

Fig. 38. Gruparea secerilor cu cârlig din zona est-subcarpatică conform corelației lungimii lamei (pe orizontală) și lungimii mânerului (pe verticală). I – secerile variantei Ghermănești; II – secerile variantei Ruginoasa; III – secerile variantei Ilișeni.

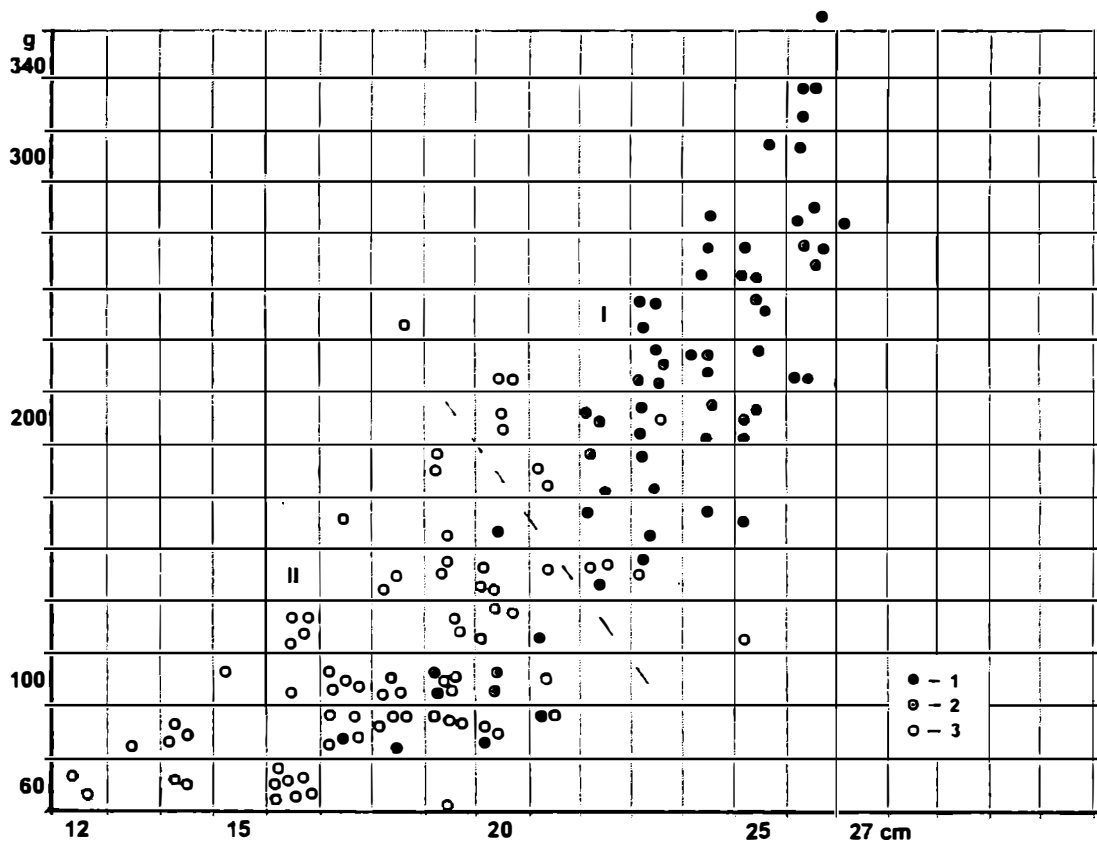

Fig. 39. Gruparea secerilor cu cârlig din zona subcarpatică estică conform corelației lungimii maxime (pe orizontală) și greutateii (pe verticală). I – seceri grele; II – seceri ușoare. 1 – secerile variantei Ghermănești; 2 – secerile variantei Ruginoasa; 3 – secerile variantei Ilișeni.

Grupele evidențiate se deosebesc nu numai după dimensiunile absolute și greutate ci și după proporții. Proporțiile secerilor sunt determinate de corelarea lungimii lamelor și mânerelor secerilor. Diferența în ceea ce privește proporțiile secerilor se observă și în câmpul corelațional ca identități compacte, fiind amplasate radial în raport cu abcisa. După cum reiese din același tabel, frontiera despărțitoare dintre secerile cu cârlig mari și mici ale grupei est-carpatică coincide (Fig. 38, linia continuă) cu linia radială întreruptă, ceea ce permite caracterizarea acestor grupe ca neproporționale. Este semnificativ faptul că în cazul secerilor mari se evidențiază două grupe compacte, amplasate radial, diferențiate după proporții. Gruparea secerilor, destul de clară, după proporții și dimensiuni, se evidențiază în urma corelării coeficientului dintre lungimea lamei și cea a mânerului, precum și după dimensiunile maxime ale acestora (Fig. 40). Din diagrama, întocmită pe baza tabelului, reiese distribuția statistică a secerilor cu proporții diferite (Fig. 41). Date suplimentare și independente ne oferă și corelația dintre lățimii lamei secerilor și înălțimea mânerului (Fig. 42). Ținând cont de datele menționate, secerile cu cârlig est-carpatică se diferențiază în trei variante distincte.

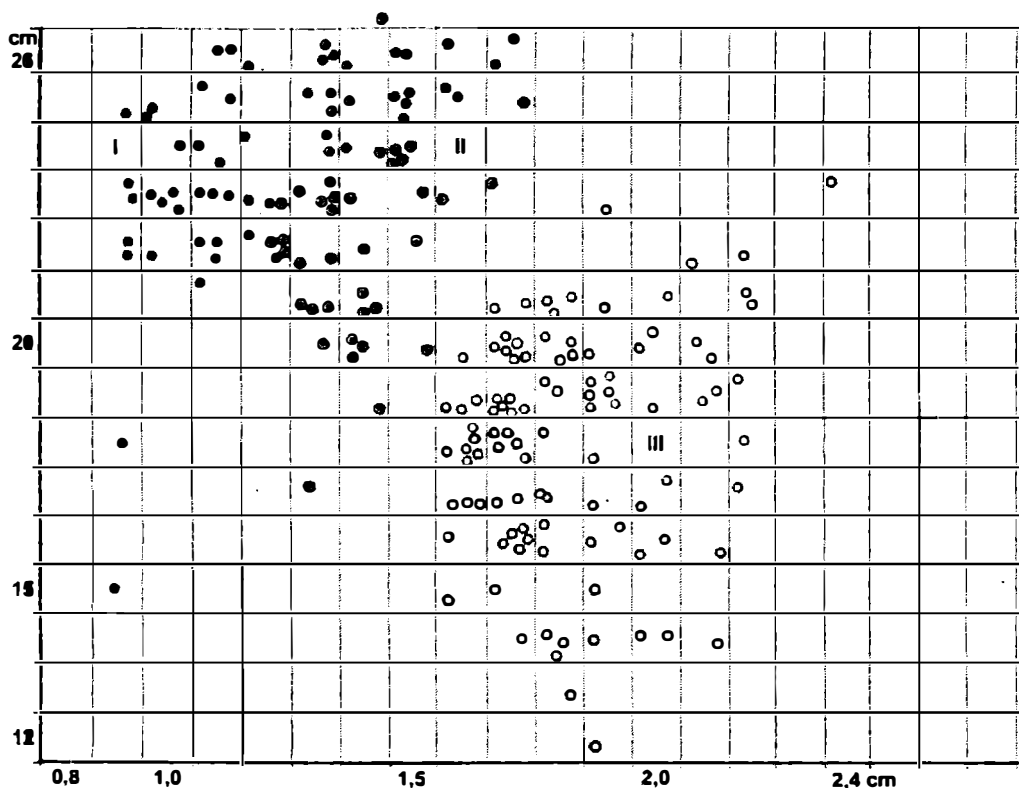

Fig. 40. Gruparea secerilor cu cârlig conform corelației coeficientului proporțiilor (corelația lungimii lamei și mânerului – pe orizontală) și lungimii maxime a coardei (pe verticală). I – secerile variantei Ghermănești; II – secerile variantei Ruginoasa; III – secerile variantei Ilișeni.

	0,8	0,9	1	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	2	1,7	1,8	1,9	2	2,1	2,2	2,3	2,4	2,5
G.	0	7	8	13	6	0												
R.				0	4	20	13	13	4	4	0							
I.								0	15	28	18	16	10	7	6	0	1	0
TOTAL	0	7	8	13	10	20	13	13	19	32	18	16	10	7	6	0	1	0

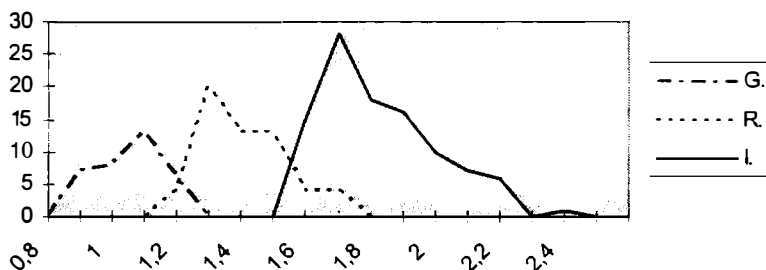

Fig. 41. Distribuția cantitativă a diferitelor variante de seceri cu cârlig conform coeficientului corelației lungimii lamei și mânerului (conform datelor din Fig. 40). G – varianta Ghermănești; R – varianta Ruginoasa; I – varianta Ilișeni.

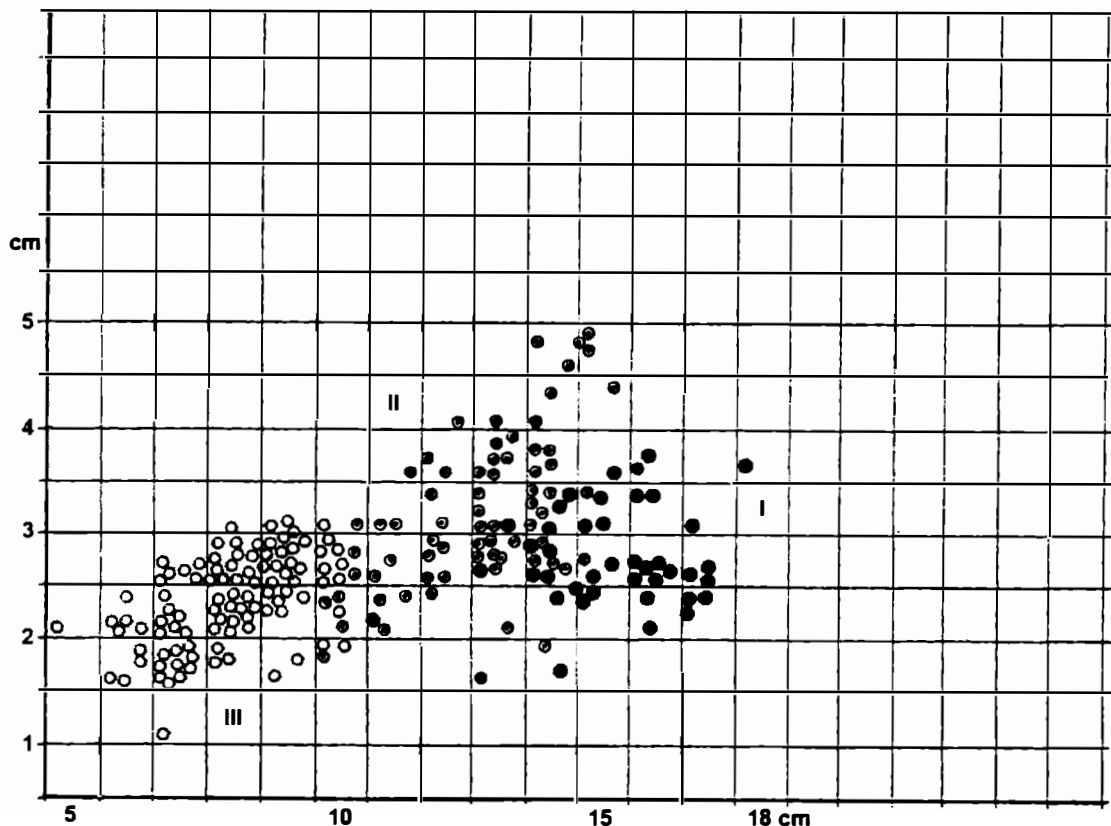

Fig. 42. Gruparea secerilor cu cârlig conform corelației lungimii mânerului (pe orizontală) și lățimii lamei (pe verticală). I – secerile variantei Ghermănești; II – secerile variantei Ruginoasa; III – secerile variantei Ilișeni.

Sub aspect tipologic cele trei variante pot fi definite astfel:

Prima – seceri mari, grele, cu proporții înalte. Lungimea maximă a coardei variază de la 21,0 până la 26,0 cm și au greutatea de la 160 până la 290 g (Fig. 39/I, 1). Aceste seceri au cele mai înalte proporții. Coeficientul corelării lungimii lamei și mânerului este de la 0,9 până la 1,25 (Fig. 38/I; Fig. 40/I; Fig. 41/G; Fig. 42/I). Cu alte cuvinte, lungimea lamei este aproape egală cu lungimea mânerului. Piese reprezentative sunt secerile din depozitele de la Avramovka (Nr. 785-795), Mândrișca (Nr. 806-814), Tomești (Nr. 819-821) ș.a. Deoarece depozitul de la Ghermănești se află în epicentrul arealului de răspândire a acestor seceri, această variantă poate fi numită Ghermănești.

A doua – seceri mari, grele și de proporții medii. După dimensiunile absolute (L. max. a coardei de la 20,0 până la 26,0 cm) și greutate (de la 160-340 gr) acestea sunt foarte apropiate de cele descrise mai sus (Fig. 39/I, 2), însă se disting clar prin proporții mai joase. Coeficientul corelării lungimii lamei și mânerului, de regulă, variază de la 1,25 până la 1,6 (Fig. 38/II; Fig. 40/II; Fig. 41/R). Pentru această grupă sunt

caracteristice secerile cu lățimea mare a lamei (Fig. 42/II). Cele mai reprezentative sunt piesele din depozitele de la Antonovka (Nr. 829-839), Lozova (Nr. 856-859), Ruginoasa (Nr. 873-882) ș.a. Ținând cont de ultimul din depozitele menționate, aceste seceri pot fi încadrate în varianta Ruginoasa.

A treia – secerile mici, ușoare, de proporții joase. Spre deosebire de seriile precedente, acestea se caracterizează prin dimensiuni mici (L. max. a coardei de la 12,0 până la 21 cm) și prin greutate scăzută, de la 50 până la 160 g (Fig. 39/II, 3). Secerile din a treia categorie au cele mai joase proporții. Coeficientul corelării lamelor și mânerelor, de regulă, variază între 1,6 și 2,3 (Fig. 38/III; Fig. 40/III; Fig. 41/I; Fig. 42/III). Piese reprezentative sunt în depozitele de la Antonovka (Nr. 906-919), Ciorani (Nr. 926-932), Ilișeni (Nr. 960-982) și altele. Ținând cont de ultimul din depozitele menționate, această categorie poate fi numită varianta Ilișeni.

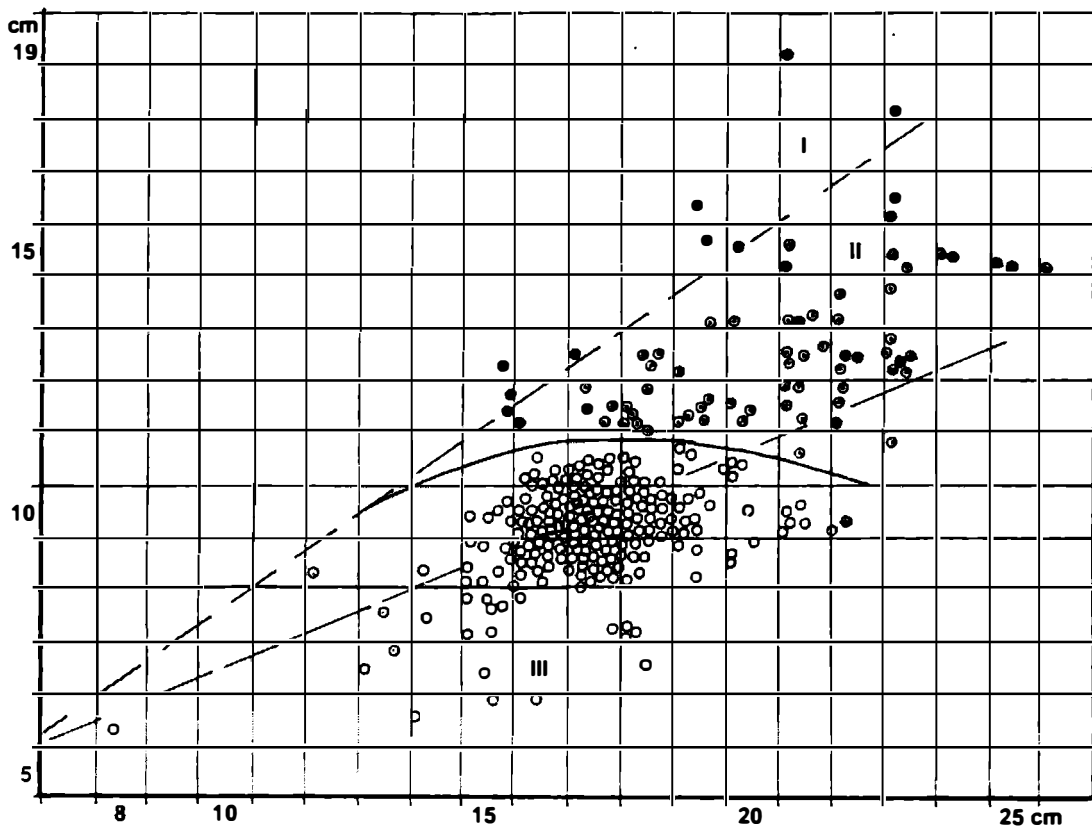
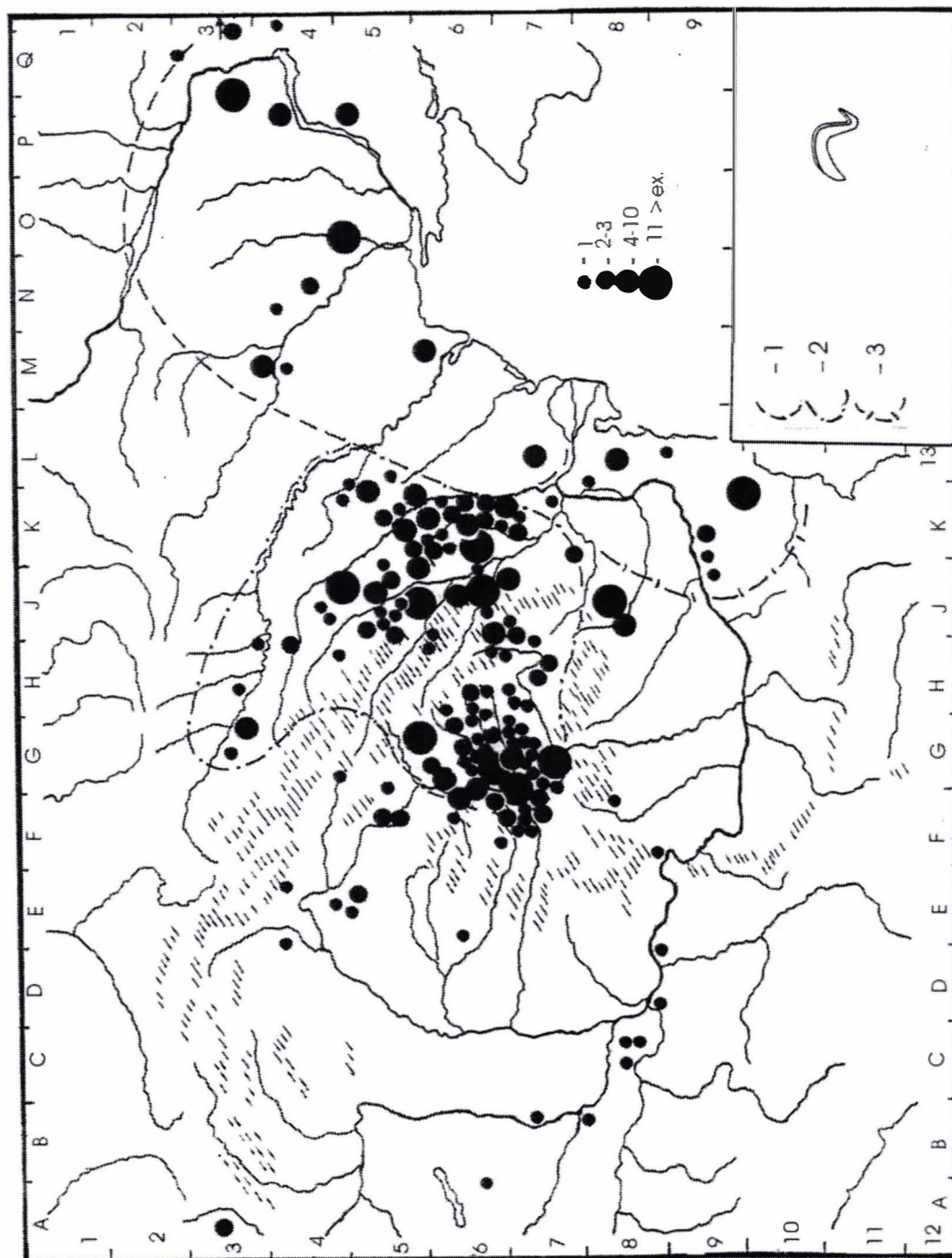

Fig. 43. Gruparea secerilor cu cârlig din Transilvania conform corelației lungimii lamei (pe orizontală) și lungimii mânerului (pe verticală). I – seceri de proporții înalte; II – seceri de proporții medii; III – seceri de proporții joase.

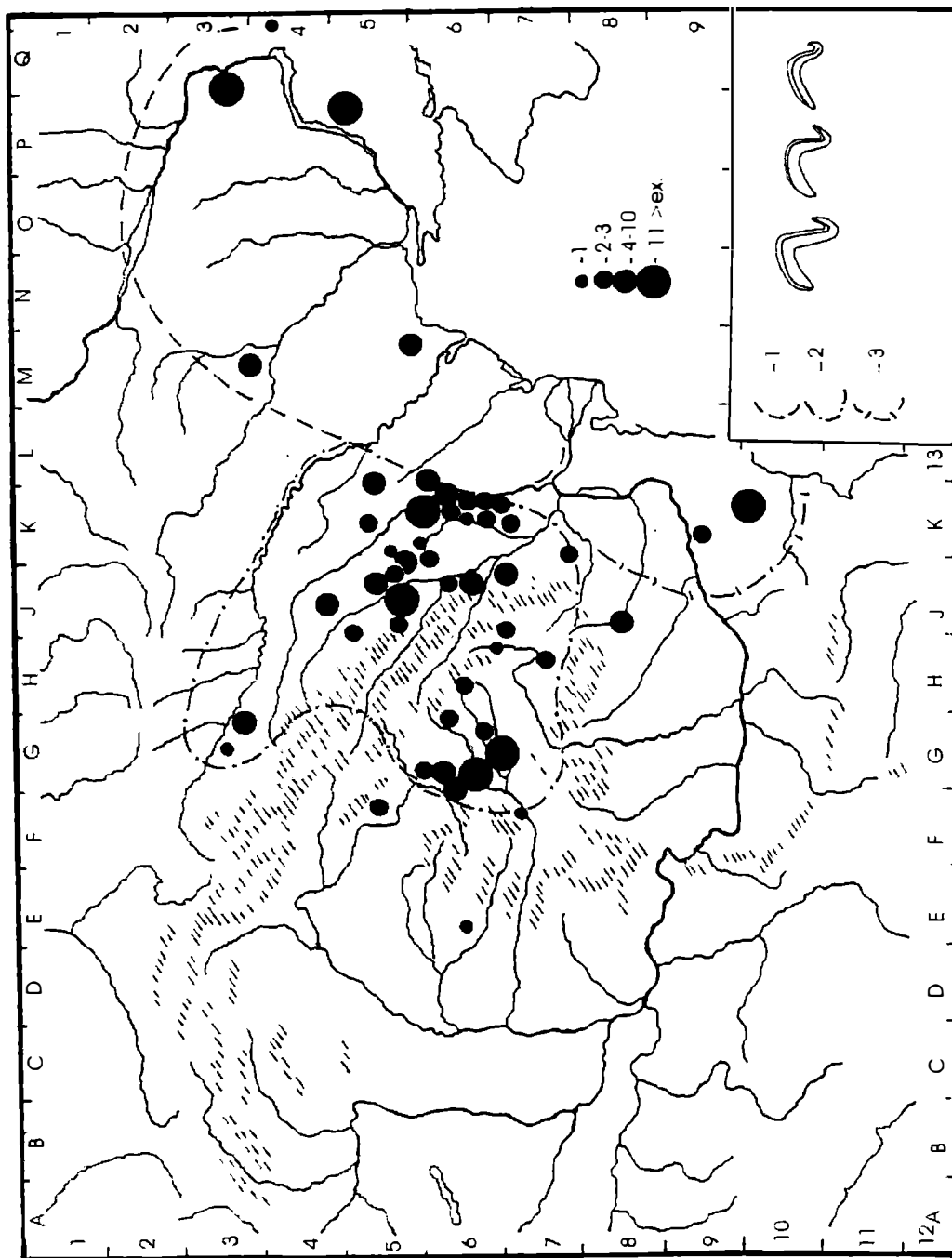
În comparație cu piesele est-carpatică, secerile cu cârlig din Transilvania (România, Ungaria) se deosebesc, în ceea ce privește proporțiile, dimensiunile și alți indicii de prima categorie. Chiar semnificația lor este diferită, dar, ca și piesele est-carpatică, secerile cu cârlig transilvănene se împart în două grupe: mari și mici. Dacă, după măsurătorile absolute, lungimea lamelor secerilor est-carpatică variază de la 13,0 până la 18,0 cm, iar lungimea mânerului de la 6,0 până la 10,0-10,5 cm (Fig. 38/III) atunci la cele transilvănene lungimea lamelor variază de la 15,0 cm până la 19,0 cm, iar lungimea mânerului de la 8,5 cm până la 11,5 cm (Fig. 43/III)¹. Ca și secerile de tip est-carpatică cele transilvănene se deosebesc după proporții, însă, la secerile de proporții înalte, indicii sunt unici (coeficientul corelației L. lamei și a mânerului este de 1,0-1,25; Fig. 43/I). Pe de altă parte, proporțiile celorlalte seceri cu cârlig, mari, coincid cu proporțiile secerilor mici (Fig. 43/II, III). Din această cauză frontiera dintre variante se distinge mai clar după înălțimea absolută a mânerului, decât după coeficientul proporțiilor. Trebuie să menționăm, că secerile cu cârlig (peste 120 ex.) din depozitul de la Drajna de Jos din Muntenia (64, 78 și urm.; 65/111) se corelează, după indicii metrici și proporții, cu secerile transilvănene, iar secerile cu cârlig din Bulgaria (244, 215. Tipul C-10) și parțial din Dobrogea românească (Sâmbăta Nouă II, Techirghiol ș.a.; 65, 136), după acești indici, sunt aproape identice cu secerile din zona est-carpatică.

Asemănarea și deosebirea dintre secerile cu cârlig est-carpatică și cele transilvănene are o însemnătate principială din două motive. În primul rând, din analiza acestora, este evident că ele reprezintă o tradiție unică, o serie unică, care însă se împarte în două grupe de sine stătătoare, caracterizate de trăsături specifice și de evoluția lor, pe de o parte, în zona est-carpatică, iar, pe de altă parte, în Transilvania. În al doilea rând, aceste grupe de seceri, diferite din punct de vedere teritorial, sunt comparabile între ele, cu toate că diferitele variante de seceri, prin caracteristicile lor, rămân dislocate în raport unele față de altele. Ținând cont de cele menționate și de obiectivele lucrării noastre vom evidenția și enumera toate descoperirile cunoscute la est de Carpați, iar descoperirile transilvănene vor fi luate în seamă doar la nivelul analizei generale pentru a contura arealul de răspândire, apartenența culturală și datarea absolută și relativă a secerilor cu cârlig.

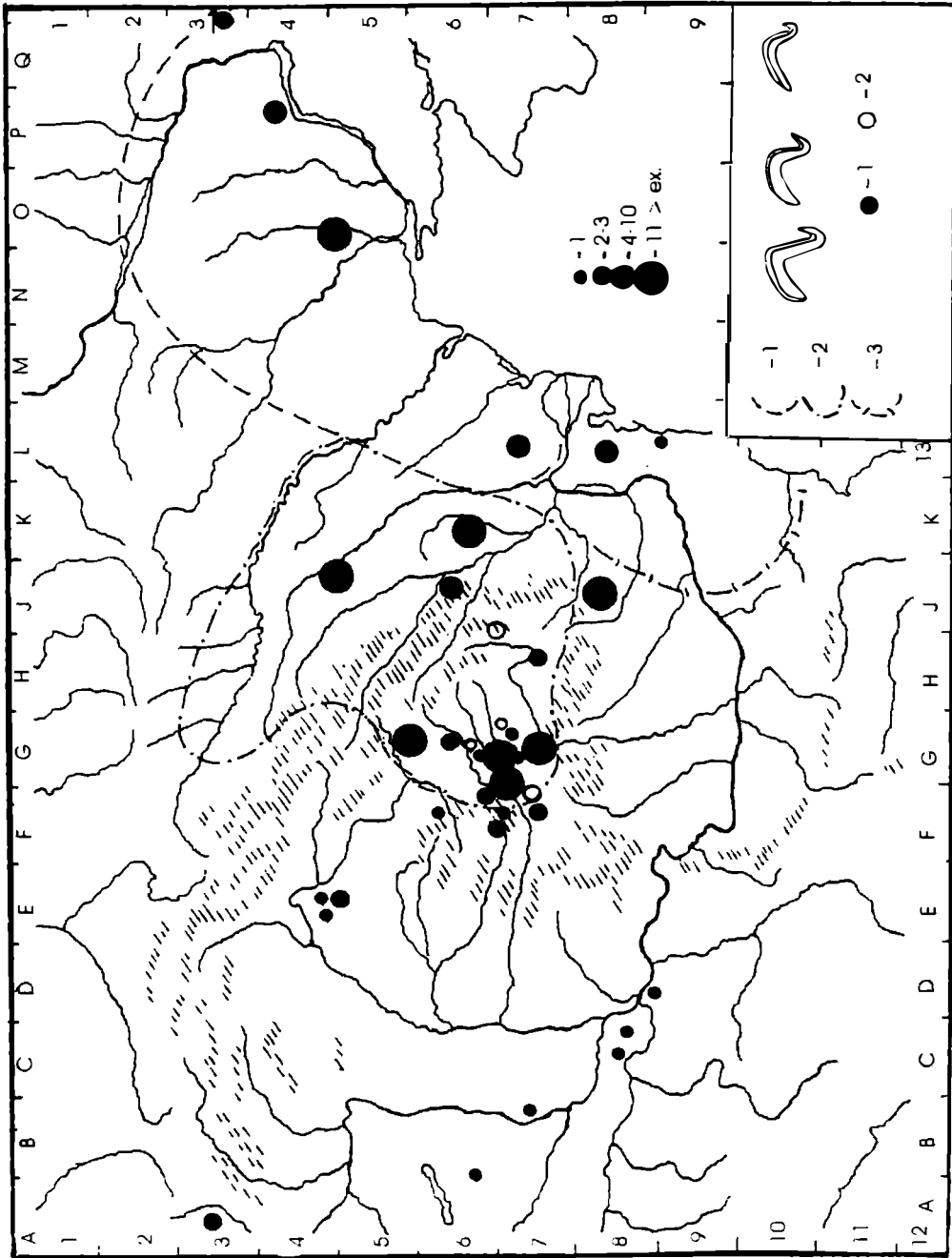
¹ Datele pentru întocmirea tabelului corelațional (Fig. 43) au fost preluate din lucrările lui M. Petrescu-Dîmbovița (64; 65); E. N. Černykh (244); R. Vasič (86); A. Mozsolics (53, 54) ș.a.

Harta 22. Răspândirea secerilor cu cârlig. Arealele culturilor Sabatinovka (1), Noua (2) și Coslogeni (3).

Harta 23. Răspândirea secerilor cu cârlig în complexele perioadei BrD. Areele culturilor Sabatinovka (1), Noua (2) și Coslogeni (3).

Harta 24. Răspândirea secerilor cu cărlig în complexele perioadei HaA I (1) și perioadei HaB I (2). Areele culturilor Sabatinovka (1), Noua (2) și Coslogeni (3).

Varianta Ghermănești (Nr. 785-828; Harta 25/1)

Aceste seceri sunt arcuite, cu cot, sau arcuite și rotunjite distingându-se prin dimensiuni mari, proporții înalte și greutate relativ mare. Lungimea coardei, de regulă, variază de la 21,0 la 26,0 cm. Trăsătura distinctă, lungimea lamei, este aproape egală cu lungimea mânerului, iar indiciul corelării acestora variază de la 0,9 până la 1,25. Greutatea lor se încadrează între 160 și 290 g (Fig. 38/I; 39/I, 1; 40/I; 41/G). Secerile acestei variante erau turnate în tipare monovalve închise. Cioturile de la turnare, de regulă, se aflau pe cotul curburii spatelui spre mâner. Numai la o singură seceră, ciotul de la turnare se afla spre vârful lamei (Nr. 797). Lungimea lamei variază de la 15,0 la 20,0 cm, iar lățimea de la 2,5 până la 3,7 cm. Lungimea mânerului se încadrează între 14,0-18,0 cm (Fig. 38/I; 42/I). Secerile acestei grupe coincid aproape întru totul cu varianta Ghermănești (după clasificarea lui M. Petrescu-Dîmbovița) și această denumire poate fi atribuită pieselor din zona est-carpatică, dar fără a folosi și termenul de Ruginoasa (65, 63). La est de Carpați am înregistrat 44 seceri aparținând acestei variante (Nr. 785-828). Dintre acestea, 40 de exemplare provin din depozite (Nr. 785-795, 797-804, 806-816, 818-827) și patru din descoperiri izolate (Nr. 796, 805, 817, 828). Este semnificativ că, de obicei, aceste seceri sunt uzate puternic și deseori sunt găsite în stare fragmentară. Într-un caz, secera a fost prelucrată prin batere, însă nu au fost ascuțită (Nr. 785). Cele mai multe seceri de acest fel sunt uzate sau puternic uzate (Nr. 788-792, 795, 796, 800-802, 806-809, 811-814, 816, 817, 819-821, 827, 828), altele sunt deteriorate sau fragmentare (Nr. 793, 794, 798, 799, 803, 804, 810, 815, 822-825).

785-795. Avraamovka, fosta gub. Ekaterinoslav, reg. Zaporoz'e, Ukr. (Harta 1. L 9. Av).

Zece seceri de proporții înalte care fac parte dintr-un depozit. Piese sunt arcuite cu cotul curburii spatelui, spre mâner, mai mult sau mai puțin pronunțat. Capătul mânerului, în formă de cârlig, a fost obținut la turnare. Spatele piesei este îngroșat în formă de nervură. Sunt turnate în forme monovalve închise. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk (Nr. 785, 786, 788-790, 793, 794). Muz. de Ist. or. Khar'kov (Nr. 787). Bibl.: 185, Nr. 14-23; 162. 137. Fig. 32/18; 243, 32. Tab. 23/5-9; Tab. 24/5-7; 252, 114. Fig. 43/1-5, 8-10.

785. Seceră arcuită, cu cot, mânerul lung are capătul în formă de cârlig turnat. Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui, spre mâner. Secera este prelucrată prin batere, însă nu era ascuțită (Pl. 60/785). L. coardei – 24,5 cm, L. lamei – 17,5 cm, mânerului – 16,0 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 200 g. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk (Inv. A-518).

786. Similară ca formă (Pl. 60/786), pe curbura spatelui, spre mâner, s-au păstrat rămășițele ciotului de la turnare îndepărtat. Prelucrată prin batere, ascuțită,

utilizată. L. max. a coardei – 23,0 cm, L. lamei – 17,5 cm, a mânerului – 16,0 cm, l. lamei – 3,7 cm. Greutatea – 215 g. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk (Inv. A-531).

787. Similară ca formă (Pl. 60/787), ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui, spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. Secțiunea lamei și mânerului este triunghiulară în secțiune. L. max. a coardei – 21,8 cm, L. lamei – 15,6 cm, mânerului – 14,0 cm, l. lamei – 3,3 cm. Muz. de Ist. or. Khar'kov (Inv. 2463).

788. Similară ca formă (Pl. 60/788). A fost prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. max. a coardei – 22,5 cm, L. lamei – 16,3 cm, mânerului – 16,5 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 180 g. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk (Inv. A-3037).

789. Similară ca formă (Pl. 60/789). Lama și mânerul sunt prevăzute cu două nervuri longitudinale suplimentare. Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui, spre mâner. L. max. a coardei – 25,2 cm, L. lamei – 17,0 cm, a mânerului – 16,5 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 170 g. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk (Inv. A-566).

790. Seceră similară ca formă cu o nervură longitudinală suplimentară pe suprafața piesei (Pl. 60/790). Ciotul de la turnare se află pe cotul curburii spatelui lamei, spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. a coardei – 25,5 cm, L. lamei – 17,0 cm, a mânerului – 17,5 cm, l. lamei – 2,8 cm. Greutatea – 200 g. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk (Inv. A-558).

791. Similară ca formă (Pl. 61/791). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. maximă a coardei – 26,4 cm, L. lamei – 19,0 cm, a mânerului – 16,5 cm, l. lamei – 2,8 cm. Loc de păstrare necunoscut.

792. Similară ca formă (Pl. 61/792). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. maximă a coardei – 25,0 cm, L. lamei – 17,0 cm, a mânerului – 17,5 cm, l. lamei – 2,5 cm. Loc de păstrare necunoscut.

793. Seceră similară ca formă (Pl. 61/793), vârful lamei rupt. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a coardei în stare fragmentară – 23,0 cm, în stare întregă – cca. 23,5 cm, L. lamei – cca. 17,2 cm, L. mânerului – 16,2 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 170 g. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk (Inv. A-559).

794. Mânerul unei seceri similare ca formă (Pl. 61/794). L. max. a mânerului – 18,3 cm. Greutatea – 65 g. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk (Inv. A 524). O altă seceră, care probabil aparține de acest depozit, se păstrează în GIMR (Avgustovka). Arhiva IIMC. Dosarul Nr. 5 pentru anul 1886. Bibl.: 243. 97. Pl. XXVI/5.

795. Seceră arcuită cu cot și mânerul lung, capătul este în formă de cârlig obținut prin turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită (Pl. 61/795). L. max. a coardei – 23,7 cm, L. lamei – 17,0 cm, a mânerului – 17,5 cm, l. lamei – 2,8 cm.

796. Bicaz (Tașca), jud. Neamț, Rom. (Harta 2. L 3. 796).

Seceră descoperită izolat, de proporții înalte (Pl. 61/796). Turnată în tipar monovalv închis. Spre vârful lamei se observă un gol de la turnare. Ciotul de la turnare,

îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. În urmă prelucrării, prin batere, pe suprafața lamei s-au format două nervuri longitudinale suplimentare. Lama este ascuțită. L. max. a coardei – 18,5 cm, L. lamei – 12,5 cm, a mânerului – 13,3 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 85 g. Muz. de Ist. or. Piatra-Neamț (Inv. 3693). Bibl.: 65, 64. Nr. 1798. Taf. 286/1798; 19, 468. Fig. 5a.

797. Bârlad I, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. M 4. Bd).

Seceră de proporții înalte, componentă a unui depozit, descoperită într-o așezare a culturii Noua. Lama arcuită, curbura spatelui lamei spre mâner în formă de cot. Turnată în tipar monovalv închis. Ciotul de la turnare era amplasat spre vârful lamei (Pl. 61/797). Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată puternic, triunghiulară în secțiune. L. max. a coardei – 24,7 cm, L. lamei – 18,8 cm, a mânerului – 16,0 cm, l. lamei – 3,7 cm. Greutatea – 229 g; Muz. de Ist. or. Bârlad (Inv. 972). Inedită. Informație de la E. Popușoi.

798. Bozienii de Sus, com. Dulcești, jud. Neamț, Rom. (Harta 1. L 3. BS).

Mânerul unei seceri, probabil de proporții înalte (Pl. 61/798), care face parte dintr-un depozit. Ciotul de la turnare, amplasat pe cotul curburii spatelui lamei, spre mâner, este îndepărtat. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a fragmentului – 19,5 cm, L. mânerului – 18,0 cm, l. lamei – 4,3 cm. Greutatea – 112 g. Muz. de Ist. or. Piatra-Neamț (Inv. 18294). Bibl.: 20, 431. Fig. 2/1.

799. Crivești, com. Vânători, jud. Iași, Rom. (Harta 1. L 3. Cv).

Mânerul unei seceri de proporții înalte, componentă a unui depozit (Pl. 61/799). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui, spre mâner. L. max. a fragmentului – 18,5 cm, L. mânerului – 16,5 cm, l. lamei – 3,0 cm. Colecție particulară. Bibl.: 64, 74. Pl. 79/8.

800. Dersca, jud. Botoșani, Rom. (Harta 1. K 3. Ds).

Seceră arcuită, de proporții înalte, componentă a unui depozit care conținea 12 seceri cu cârlig. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui, spre mâner (Pl. 61/800). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a coardei – 22,5 cm, L. lamei – 15,5 cm, L. mânerului – 14,0 cm, l. lamei – 3,1 cm. Muz. de Ist. or. Cracovia. Bibl.: 76, 35. Fig. 11; 65/64. Nr. 1794. Taf. 270C/1.

801-804. Ghermănești, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. L 4. Gh).

Patru seceri de proporții înalte. componente ale unui depozit. Muz. de Ist. or. Huși. Bibl.: 68, R 35b, 13-16; 49, 311. Fig. 1/12-15: 65, 63, 64. Taf. 60A/12-15.

801. Seceră, arcuită cu cot, spatele îngroșat în formă de nervură (Pl. 61/801). Ciotul de la turnare, amplasat pe curbura spatelui spre mâner, este îndepărtat. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. max. a coardei – 23,5 cm, L. lamei – 17,5 cm, L. mânerului – 15,0 cm. l. lamei – 2,7 cm.

802. Similară ca formă (Pl. 61/802). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată puternic. L. max. a coardei – 23,5 cm, L. lamei – 17,8 cm, L. mânerului – 15,4 cm, l. lamei – 3,0 cm.

803. Similară ca formă (Pl. 62/803). Mânerul este rupt. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui, spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată. L. max. a coardei – 22,7 cm, L. lamei – 18,0 cm, L. mânerului – 15,0 cm, l. lamei – 3,5 cm.

804. Similară ca formă (Pl. 62/804). Mânerul este rupt. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui, spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. a coardei – 23,5 cm, L. lamei – 18,5 cm, L. mânerului – 16,5 cm, l. lamei – 4,3 cm.

805. Maloe Bratskoe, r-nul Bratskoe, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 2. L 7. 805).

Descoperire izolată. Seceră, arcuită cu cot, de proporții înalte și cârligul mic, obținut la turnare (Pl. 62/805). Turnată în tipar monovalv închis. Ciotul de la turnare, amplasat pe curbura spatelui spre mâner, este îndepărtat. Spatele lamei este îngroșat în formă de nervură. Pe curbura lamei se observă un orificiu, rezultat al turnării defectuoase. Mânerul a fost deteriorat când au fost luate mostre pentru analiza spectrală. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. max. a coardei – 24,5 cm, L. lamei – 17,0 cm, mânerului – 15,0 cm, l. lamei – 2,9 cm. Muz. de Arh. or. Odessa (Inv. 43716).
Bibl.: 249, 35. Fig. 7/7.

806-815. Mândrișca, com. Valea Seacă, jud. Bacău, Rom. (Harta 1. M 3. Mn).

Zece seceri întregi și fragmentare de proporții înalte, componente ale unui depozit. Cinci piese (Nr. 806-810) se păstrau în muzeul or. Bacău. Bibl.: 68, R 37, 2, 3, 5, 6, 8; 64, 75, 76. Pl. 83/1-8; 65, 64. Taf. 61B/1, 3-6; Cinci seceri (Nr. 811-815) se află într-o colecție particulară. Bibl.: 38, 281 și urm. Fig. 16/3; Fig. 17/1-4.

806. Seceră arcuită, spatele prevăzut cu o nervură longitudinală. Capătul mânerului, în formă de cârlig, a fost obținut prin turnare. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită (Pl. 62/806). L. maximă a coardei – 22,0 cm, L. lamei – 17,7 cm, mânerului – 13,7 cm, l. lamei – 3,5 cm.

807. Similară ca formă, însă de proporții mai joase (Pl. 62/807). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a coardei – 23,3 cm, L. lamei – 18,7 cm, mânerului – 14,7 cm, l. lamei – 3,7 cm.

808. Similară ca formă (Pl. 62/808). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. a coardei – 22,3 cm, L. lamei – 17,0 cm, mânerului – 14,8 cm, l. lamei – 3,7 cm.

809. Seceră arcuită, curbura spatelui lamei este rotunjită pronunțat spre mâner (Pl. 62/809). Ciotul de la turnare a fost îndepărtat, fiind amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. a coardei – cca. 21,0 cm, L. lamei – cca. 12,5 cm, mânerului – 15,6 cm, l. lamei – 3,6 cm.

810. Similară ca formă, vârful lamei este rupt (Pl. 62/810). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită.

utilizată. L. max. a fragmentului – 20,0 cm, în stare întreagă – cca. 23,0 cm, L. lamei – cca. 15,5 cm, mânerului – 15,5 cm, l. lamei – 3,7 cm.

811. Seceră arcuit-rotunjită, pe spatele piesei se remarcă o nervură longitudinală. Ciotul de la turnare este îndepărtat, fiind amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită (Pl. 62/811). Pe cotul curburii spatelui lamei se identifică un orificiu rezultat în urma turnării defectuoase. L. max. a coardei – 22,4 cm, L. lamei – 16,0 cm, mânerului – 15,7 cm, l. lamei – 3,2 cm.

812. Similară ca formă (Pl. 62/812). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. max. a coardei – 23,5 cm, L. lamei – 17,6 cm, a mânerului – 17,2 cm, l. lamei – 2,8 cm.

813. Similară ca formă, ciotul de la turnare era amplasat pe cotul curburii spatelui lamei spre mâner (Pl. 63/813). Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată. L. max. a coardei – 22,5 cm, L. lamei – 16,5 cm, a mânerului – 17,0 cm, l. lamei – 3,0 cm.

814. Seceră arcuită cu cot. Lama este uzată puternic (Pl. 63/814). L. max. a coardei – 25,0 cm, L. lamei – 17,4 cm, a mânerului – 14,7 cm, l. lamei – 2,2 cm.

815. Mânerul unei seceri arcuite, probabil cu aceleași proporții (Pl. 63/815). L. max. a mânerului – 15,1 cm, l. lamei – 2,8 cm.

816. Moșna, jud. Iași, Rom. (Harta 1. L 4. Ma).

Seceră de proporții înalte, componentă a unui depozit. Arcuită cu cot, cu cârligul obținut prin turnare. Turnată în tipar monovalv închis. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura lamei spre mâner (Pl. 63/816). Lama este prelucrată prin batere, obținându-se nervuri longitudinale. L. max. a coardei – 23,3 cm, L. lamei – 15,0 cm, mânerului – 14,5 cm, l. lamei – 3,3 cm. Muz. Naț. or. București. Bibl.:68, R 38, 8; 65, 110. Taf. 62/2.

817. „Podnestrov’e” (Nistru Superior) I, Ukr. (Harta 1. J 3. Pv).

Descoperire izolată. Seceră de proporții înalte. Condițiile de descoperire nu sunt cunoscute. Turnată în tipar monovalv închis. Spatele prevăzut cu o nervură reliefată longitudinală (Pl. 63/817). Lama este ascuțită, uzată puternic. L. max. a coardei – 22,5 cm, L. lamei – 16,6 cm, L. mânerului – 14,5 cm, l. lamei – 3,0 cm. Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 91, 177. Tab. 27/1.

818. Tansa, jud. Iași, Rom. (Harta 1. L 3, 4. Ts).

Seceră de dimensiuni nu prea mari, de proporții înalte, componentă a unui depozit. Arcuită, ciotul de la turnare probabil era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner (Pl. 63/818). L. max. a coardei – 15,0 cm, L. lamei – 10,5 cm, mânerului – 11,0 cm, l. lamei – 2,2 cm. Colecție particulară. Bibl.: 61, 463. Fig. 11/3; 65/111. Taf. 65B/3.

819-825. Tomești, com. Pogana, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. M 4. Tm).

Trei seceri întregi și patru fragmentare, componente ale unui depozit. Muz. de Ist. or. Bârlad. Bibl.: 58. 233 și urm. Fig. 1/1, 2. 4, 19, 21-23; Bibl.: 64, 77. Pl. 86/9; Pl. 87/1-2. 5. 7.

819. Seceră arcuită cu cot, marginea spatelui îngroșată în formă de nervură (Pl. 63/819). Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. max. a coardei – 25,7 cm, L. lamei – 19,5 cm, a mânerului – 17,6 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 252 g (Inv. 3467).

820. Seceră similară ca formă (Pl. 63/820). Ciotul de la turnare, amplasat pe cotul curburii spatelui lamei, este îndepărtat. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată. L. max. a coardei – 26,5 cm, L. lamei – 19,5 cm, a mânerului – 17,5 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 225 g (Inv. 3479).

821. Seceră similară ca formă (Pl. 63/821) cu rămășițele ciotului de la turnare pe cotul curburii spatelui lamei. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a coardei – 26,0 cm, L. lamei – 20,8 cm, a mânerului – 17,2 cm, l. lamei – 3,6 cm. Greutatea – 282 g (Inv. 3483).

822-823. Mânerul a două seceri arcuite cu cot. Ambele seceri au fost prelucrate prin batere, ascuțite și uzate puternic. Dimensiunile: Nr. 822 (Pl. 63/822) – L. max. a fragmentului – 19,0 cm, L. mânerului – 15,5 cm, l. lamei – 2,9 cm. Greutatea – 134 g (Inv. 3465); Nr. 823 (Pl. 63/823) – L. max. a fragmentului – 18,5 cm, L. mânerului – 14,8 cm, l. lamei – 2,8 cm. Greutatea – 136 g (Inv. 3471).

824-825. Mânerele a două seceri arcuite rotunjite. Dimensiunile: Nr. 824 (Pl. 63/824) – L. max. a fragmentului – 15,8 cm. Greutatea – 68 g (Inv. 3485); Nr. 825 (Pl. 63/825) – L. max. a fragmentului – 15,4. Greutatea – 67 g (Inv. 3490).

826-827. Valea lui Darie, com. Roșiești, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. M 4. VD).

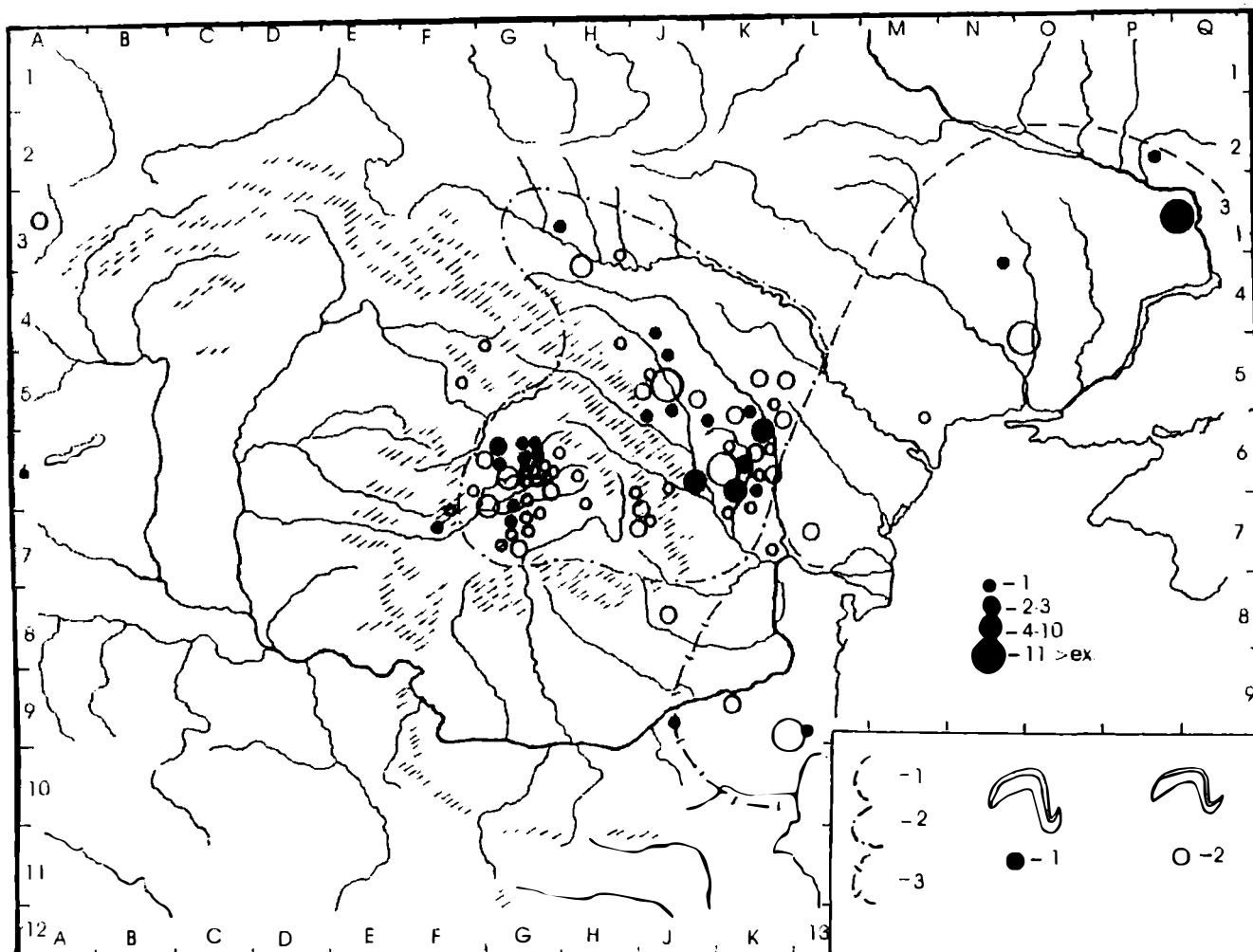
Două seceri dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Vaslui. Bibl.: 48, 382. Fig. 1/1, 2.

826. Seceră arcuită cu cot, cu nervură slab profilată longitudinală (Pl. 64/826). Ciotul de la turnare de pe curbura spatelui lamei, spre mâner, este îndepărtat. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a coardei – 24,0 cm, L. lamei – 18,5 cm, a mânerului – 15,8 cm, l. lamei – 4,0 cm. Greutatea – 236 g (Inv. 15332).

827. Seceră arcuită (Pl. 64/827). Ciotul de la turnare se află pe curbura spatelui lamei, spre mâner. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită și uzată. L. max. a coardei – 23,4 cm, L. lamei – 17,5 cm, a mânerului – 14,5 cm, l. lamei – 3,5 cm. Greutatea – 241 g (Inv. 15331).

828. Loc de descoperire necunoscut (Niprul Mijlociu) I, Ukr. (Harta 2. K 9. 828).

La Ermitaj, printre materiale descoperite până la revoluție, în colecția I. Alekseev, se găsește o seceră de proporții înalte. Se știe că I. Alekseev a locuit în satul Kotovka (fostul uezd Konstantinovgrad, acum r-n Magdalinovka, reg. Dnepropetrovsk, Ukr) și a colecționat materiale arheologice provenind din raioanele învecinate Niprului Mijlociu. Se poate presupune că secera provine din această regiune (Harta 2. K 9. 828). Secera are formă arcuită cu cot (Pl. 64/828). A fost turnată, dinspre cotul curburii spatelui, în tipar monovalv închis. Marginea spatelui este în formă de nervură longitudinală, pe corp are o nervură suplimentară, slab profilată. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. max. a coardei – 23,5 cm, L. lamei – 16,7 cm, a mânerului – 16,8 cm, l. lamei – 3,1 cm. Ermitaj. Colecția I. Alekseev. Inedită.

Harta 25. Răspândirea secerilor cu cârlig de proporții înalte – varianta Ghermănești (1) –, de proporții medii – varianta Ruginoasa (2) – și a analogiilor transilvănene. Areele culturilor Sabatinovka (1), Noua (2) și Coslogeni (3).

Varianta Ruginoasa (Nr. 829-905; Harta 25/2)

Această variantă se caracterizează prin dimensiuni mari și prin greutatea mai mare a pieselor față de cele descrise mai sus. Se remarcă unele deosebiri în ceea ce privește dimensiunile și proporțiile. Lungimea maximă a coardei, de regulă, variază de la 20,0 până la 26,0-27,0 cm, iar greutatea se încadrează între 160 până la 340 g (Fig. 39/I, 2). Spre deosebire de varianta precedentă, lungimea lamei variază de la 15,0 până la 22,0 cm. Înălțimea mânerului, însă, este mai mică, variind de la 10,0 până la 15,0 cm. Aceste seceri se disting prin proporții mai joase. Coeficientul dintre lungimea lamei și a mânerului variază de la 1,3-1,35 până la 1,6-1,65 (Fig. 38/II; 40/II; 41/R). Lățimea lamei variază de la 2,0-2,5 până la 5,5 (Fig. 42/II).

Ca și în cazul pieselor descrise mai sus, secerile acestei variante erau turnate, dinspre cotul curbării spatelui lamei spre mâner, în tipare monovalve închise. Totuși, în două cazuri piesele au fost turnate în tipare compuse din mai multe bucăți (Nr. 864, 865). În afară de aceasta, se întâlnesc piese care erau turnate dinspre partea mediană a spatelui lamei (Nr. 829-832, 875, 881), în alte cazuri ciotul de la turnare era amplasat pe spatele lamei, spre vârful acesteia (Nr. 837-839, 876-880, 893, 905). Aceste inovații trebuiau să asigure o umplere mai sigură a negativului de dimensiuni mai mari, atât pentru lamă cât și pentru mâner. Din piesele care provin din zona est-carpatică am înregistrat 77 seceri aparținând variantei Ruginoasa. Majoritatea acestora, 70 exemplare, provin din depozite (Nr. 829-841, 843-848, 850, 851, 854-859, 861-871, 873-903, 905), cinci din descoperiri izolate (Nr. 842, 849, 852, 860, 904) și două din așezări ale culturii Noua (Nr. 853, 872). Câteva dintre ele sunt semifabricate (Nr. 850, 904) sau rebuturi de la turnare (Nr. 864). Majoritatea pieselor sunt în stare destul de bună, au fost prelucrate prin batere, ascuțite și nu au urme evidente de uzură (Nr. 829-832, 840, 841, 852, 872, 875-879, 881, 882, 898, 901), altele au urme mai pronunțate de uzură (Nr. 833-835, 839, 842, 856-858, 860-862, 866-869, 873, 880, 899, 900, 905) sau sunt puternic uzate (Nr. 837, 838, 843-848, 871, 874, 884, 888-897). Datorită uzurii unele piese sunt fragmentare (Nr. 849, 851, 853-855, 859, 863, 885-887, 902, 903), spargerea unor seceri s-a petrecut și din alte cauze (Nr. 836, 865, 870, 883).

829-839. Antonovka, r-nul Baștanovka. reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 1. M 7. An).

11 seceri arcuite sau arcuite cu cot, de proporții medii. componente ale unui depozit. Muz. de Arh. or. Odessa. Bibl.: 227, 132. Fig. 3, 14-15; Bibl.: 243, 27 și urm. Pl. 23b/1-3; Pl. 25b/1-8.

829-831. Trei seceri masive, arcuite, capetele mânerului are formă de cârlig. Au fost turnate probabil în același negativ. Secerile au lama și mânerul mai late. Cioturile de la turnare, amplasate în partea mediană a spatelui lamei, sunt îndepărtate. Spatele este prevăzut cu nervuri reliefate. Toate secerile sunt prelucrate prin batere, ascuțite.

829. L. max. a coardei – 26,4 cm, L. lamei – 20,7 cm, L. mânerului – 15,0 cm, l. lamei – 5,4 cm. Greutatea – 337 g (Pl. 64/829). (Inv. 80. 175/1).

830. L. max. a coardei – 26,5 cm, L. lamei – 20,5 cm, L. mânerului – 15,0 cm, l. lamei – 5,4 cm. Greutatea – 337 g (Pl. 64/830). (Inv. 80. 175/2).

831. L. max. a coardei – 26,5 cm, L. lamei – 20,5 cm, L. mânerului – 15,0 cm, l. lamei – 5,3 cm. Greutatea – 324 g (Pl. 64/831). (Inv. 80. 176).

832. Seceră similară ca formă (Pl. 64/832). Ciotul de la turnare este îndepărtat, fiind amplasat în partea mediană a spatelui lamei. Prelucrată prin batere, ascuțită, secțiunea lamei este triunghiulară. L. max. a coardei – 26,8 cm, L. lamei – 20,7 cm, L. mânerului – 14,8 cm, l. lamei – 5,0 cm. Greutatea – 384 g (Inv. 80. 176).

833. Seceră similară ca formă. Se distinge prin ciotul de turnare care era amplasat pe curbura spatelui, spre mâner (Pl. 64/833). Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a coardei – 25,3 cm; L. lamei – 20,8 cm, L. mânerului – 13,5 cm, l. lamei – 4,4 cm. Greutatea – 262 g (Inv. 80. 176).

834. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de turnare (Pl. 65/834). Prelucrată prin batere și ascuțită. L. max. a coardei – 25,4 cm, L. lamei – 21,0 cm, L. mânerului – 13,5 cm, l. lamei – 4,4 cm. Greutatea – 259 g (Inv. 80. 176).

835. Seceră similară ca formă (Pl. 65/835). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a coardei – 27,0 cm, L. lamei – 21,7 cm, L. mânerului – 14,6 cm, l. lamei – 4,3 cm. Greutatea – 282 g (Inv. 80. 176).

836. Seceră similară ca formă. Fragmentată în câteva bucăți (Pl. 65/836). Vârful lamei lipsește. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a coardei – 26,7 cm, L. lamei – 21,8 cm, L. mânerului – 13,5 cm, l. lamei – 4,2 cm. Greutatea – 275 g (Inv. 80. 171/2).

837. Seceră similară ca formă (Pl. 65/837). Ciotul de la turnare, probabil, era amplasat pe spatele lamei, spre vârful acesteia. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. max. a coardei – 25,7 cm, L. lamei – 21,3 cm, L. mânerului – 13,2 cm, l. lamei – 3,5 cm. Greutatea – 251 gr (Inv. 80. 176).

838. Seceră, similară ca formă, de dimensiuni mai mici, ciotul de la turnare era amplasat pe spate, spre vârfului lamei (Pl. 65/838). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. maximă a coardei – 21,5 cm, L. lamei – 17,5 cm, L. mânerului – 12,0 cm, l. lamei – 3,0 cm (fără număr de inventar).

839. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 65/839). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a coardei – 21,0 cm, L. lamei – 17,2 cm, L. mânerului – 11,6 cm, l. lamei – 3,6 cm. Greutatea – 127 g (fără nr. inventar).

840. Becilovo, r-nul Razdel'naja, reg. Odessa, Ukr. (Harta 1. M 6. Bc).

Seceră de proporții medii, componentă a unui depozit. Lama arcuită cu capătul mânerului în formă de cârlig (Pl. 65/840). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Lama este lată, capătul mânerului are formă de cârlig masiv.

Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. a coardei – 22,0 cm, L. lamei – 18,4 cm, L. mânerului – 14,0 cm, l. lamei – 4,6 cm. Muz. de Arh. or. Odessa (Inv. 51 816).
Bibl.: 250, 132. Fig. 2/1; 243, 97. Pl. 24/1.

841. Bârlad II, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. M 4. Bd).

Seceră masivă de proporții medii, componentă a unui depozit descoperit într-o așezare aparținând culturii Noua. Piesă arcuită cu cot, capătul mânerului în formă de cârlig a fost obținut prin turnare. Turnată în tipar monovalv închis. Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită (Pl. 65/841). L. max. a coardei – 25,3 cm, L. lamei – 20,6 cm, L. mânerului – 14,8 cm, l. lamei – 3,8 cm. Greutatea – 274 g. Muz. de Ist. or. Bârlad (Inv. 973). Inedită.

842. Boureni, com. Moțca, jud. Iași, Rom. (Harta 2. L 3. 842).

Seceră de proporții medii, descoperită întâmplător. Are lama lată, arcuită cu cot și cârlig masiv (Pl. 65/842). L. max. aproximativă a coardei 25,5 cm, L. lamei 21,0 cm, L. mânerului 12,8 cm, l. lamei 4,5 cm. Colecție particulară. - Bibl.: 62, 260. Fig. 6/ 9; 65/60. Taf. 285, Nr. 1651.

843-845. Bozia Nouă, com. Fălciu, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. M 4. B).

Trei seceri de proporții medii dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Bârlad. Bibl.: 18, 472. Fig. 2/2-4; 65, 109. Taf. 57B/1-3.

843. Seceră arcuită cu cot (Pl. 65/843). Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. a coardei – 25,4 cm, L. lamei – 22,3 cm, L. mânerului – 15,0 cm, l. lamei – 3,2 cm.

844. Seceră similară ca formă (Pl. 66/844). Locul amplasării ciotului de la turnare este dificil de identificat. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. a coardei – 21,0 cm, L. lamei – 17,3 cm, L. mânerului – 13,0 cm, l. lamei – 3,2 cm.

845. Seceră arcuită cu cot, similară precedentei (Pl. 66/845). Locul amplasării ciotului de la turnare este dificil de identificat. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. a coardei – 21,0 cm, L. lamei – 17,3 cm, L. mânerului – 12,5 cm, l. lamei – 3,0 cm.

846-848. Budești, com. Crețești, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. M 4. Bu).

Trei seceri de proporții medii dintr-un depozit. Restul pieselor au fost pierdute. Bibl.: 11, 99. Pl. 117/2-4.

846. Seceră arcuită, cu marginea spatelui lamei îngroșat (Pl. 66/846). Locul de amplasare a ciotului de la turnare este dificil de identificat. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. maximă a coardei – 22,5 cm, L. lamei – 17,2 cm, L. mânerului – 13,3 cm, l. lamei – 3,3 cm.

847. Seceră de forma arcuită cu cot (Pl. 66/847). Are o nervură suplimentară, longitudinală, pe corp. Locul de amplasare a ciotului de la turnare este dificil de identificat. Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este utilizată. L. max. a coardei – 23,0 cm, L. lamei – 18,2 cm, L. mânerului – 14,2 cm, l. lamei 3,4 cm.

848. Seceră de forma arcuită cu cot (Pl. 66/848). Cu nervură suplimentară, longitudinală, pe corp. Locul de amplasare a ciotului de la turnare este dificil de

identificat. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a coardei – 24,5 cm, L. lamei – 19,5 cm, L. mânerului – 13,0 cm, l. lamei – 3,5 cm.

849. Ciurești, com. Rătășești, jud. Galați, Rom. (Harta 2. M 3. 849).

Seceră descoperită întâmplător, arcuită cu cot, probabil de proporții medii (Pl. 66/849). Lama este ruptă. Pe fragmentul păstrat, ciotul de la turnare nu este identificabil. L. max. a fragmentului – 16,5 cm, în stare întregă – cca. 22,0 cm, L. lamei – 18,0 cm, L. mânerului – 13,0 cm, l. lamei – 3,2 cm. Muz. de Ist. or. Bârlad (Inv. 6214). Bibl.: 62, 259. Fig. 6, 8; 65, 60. Taf. 285, Nr. 1650.

850-851. Dancu, r-nul Hâncești, Mld. (Harta 1. L 4. Dc).

Două seceri de proporții medii, componente ale unui depozit. Muz. de Arh. or. Chișinău. Bibl.: 16, 42. Fig. 3/18, 19.

850. Seceră arcuită, turnată dinspre curbura spatelui lamei spre mâner. Piesă semifabricată, fără urme de prelucrare secundară (Pl. 66/850). L. max. a coardei – 22,3 cm, L. lamei – 17,8 cm, L. mânerului – 13,8 cm, l. lamei – 3,5 cm. Greutatea – 197 g.

851. Seceră arcuită cu cot (Pl. 66/851). Lama este ruptă din vechime, ascuțită, uzată puternic. L. coardei – 19,0 cm, în stare întregă – cca 23,0 cm, L. lamei – cca. 17,0 cm, L. mânerului – 14,5 cm, l. lamei – 2,4 cm. Greutate fragment – 157 g.

852. Dărmănești, jud. Bacău, Rom. (Harta 2. M 3. 852).

Seceră descoperită întâmplător în anul 1969. Are lama arcuită cu cot (Pl. 66/852). Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Ascuțită, utilizată. L. max. a coardei – 22,5 cm, L. lamei – 19,0 cm, L. mânerului – 13,0 cm, l. lamei – 4,0 cm. Greutatea – 210 g. Muz. de Ist. or. Bacău (Inv. 27180). Inedită.

853. Grozăști, r-nul Nisporeni, Mld. (Harta 2. L 4. 853).

Seceră arcuită, probabil, de proporții medii. Descoperit la suprafață într-o așezare aparținând culturii Noua. Lama este ruptă din vechime. Secera este uzată puternic (Pl. 66/853). L. în stare fragmentară – 18,5 cm, L. mânerului – 13,0 cm, l. lamei – 2,1 cm. Muz. de Arh. or. Chișinău. Bibl.: 135, 134. Fig. 2/11.

854-855. Heleşteni, jud. Iași, Rom. (Harta 1. L 3. He).

Două seceri fragmentare de proporții medii, provenind dintr-un depozit. Sunt turnate în tipare monovalve închise. Cioturile de la turnare, înlăturate, erau amplasate pe curbura spatelui lamei, spre mâner. Muz. de Ist. or. Bacău. Bibl.: 50, 185. Fig. 1, 5, 6.; Fig. 3/5, 6.; 65, 110. Taf. 61A/10, 11.

854. Seceră arcuită cu cot și lama ruptă din vechime (Pl. 66/854). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. a fragmentului – 17,5 cm, în stare întregă – cca. 23,0 cm, L. mânerului – 13,5 cm, l. lamei – 3,5 cm. Greutate fragment – 138 g.

855. Seceră arcuită cu cot (Pl. 66/855). Lama ruptă din vechime, ascuțită. L. max. a fragmentului – 15,3 cm, în stare întregă – cca. 22,0 cm, L. mânerului – 12,5 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutate fragment – 122 g.

856-859. Lozova, r-nul Strășeni, Mld. (Harta 1. L 4. L).

Patru seceri masive, de proporții medii, provenind dintr-un depozit. Muz. de Arh. or. Chișinău. Bibl.: 133, 68. Fig. 2/5-8; 134/16. Fig. 5/5-8.

856. Seceră arcuită (Pl. 67/856). Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui, spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. a coardei – 24,5 cm, L. lamei – 20,0 cm, L. mânerului – 14,0 cm, l. lamei – 3,7 cm. Greutatea – 264 g.

857. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de turnare (Pl. 67/857). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a coardei – 23,0 cm, L. lamei – 19,5 cm, L. mânerului – 14,0 cm, l. lamei – 4,1 cm. Greutatea – 255 g.

858. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 67/858). Pe lamă, spre cotul curburii, se remarcă două orificii. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. maximă a coardei – 23,3 cm, L. lamei – 19,5 cm, L. mânerului – 14,0 cm, l. lamei – 4,3 cm. Greutatea – 255 g.

859. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 67/859). Vârful lamei este rupt din vechime. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. max. a coardei – 20,3 cm, în stare întreagă – cca. 23,0 cm, L. lamei – cca. 19,0 cm, L. mânerului – 14,0 cm, l. lamei – 3,5 cm. Greutatea fragment. – 192 g.

860. „Moldova” (Șendreni), jud. Galați, Rom. (Harta 2. N 4. 860).

Seceră. Condițiile de descoperirii sunt necunoscute. Arcuită, de proporții mijlocii (Pl. 67/860). L. max. a coardei – 22,3 cm, L. lamei – 18,6 cm, L. mânerului – 13,5 cm, l. lamei – 4,2 cm. Muz. de Ist. or. Galați (Inv. 4777). Bibl.: 65, 62. Taf. 286/1737; Conform datelor menționate de I. T. Dragomir (23, 596, 597. Fig. 2/4), seceră provine din com. Șendreni, jud. Galați.

861-863. Moșna, jud. Iași, Rom. (Harta 1. L 4. Ma).

Trei seceri de proporții medii dintr-un depozit. Muz. Naț. or. București. Bibl.: 68, R 38, 1, 7, 9; 65, 110. Taf. 62/6, 8, 9.

861. Seceră arcuită cu cot (Pl. 67/861). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. a coardei – 22,5 cm, L. lamei – 17,5 cm, L. mânerului – 14,0 cm, l. lamei – 3,8 cm.

862. Seceră arcuită cu cot (Pl. 67/862) de dimensiuni mai mici. Locul de amplasare a ciotului de la turnare este dificil de identificat. L. max. a coardei – cca. 18,5 cm, L. lamei – cca. 15,5 cm, L. mânerului – 10,8 cm, l. lamei – 3,0 cm.

863. Seceră similară ca formă, vârful lamei este rupt (Pl. 67/863). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui, spre mâner. L. max. – cca. 18,5 cm, în stare întreagă – cca. 22,0 cm, L. lamei – cca. 18,0 cm, L. mânerului – cca. 13,5 cm, l. lamei – 3,4 cm.

864-865. Novo-Trojany, r-nul Bolgrad, reg. Odessa, Ukr. (Harta 1. M, N 4. Nt).

Două seceri fragmentare arcuite. cu cot. probabil de proporții medii. provin dintr-un depozit descoperit într-o așezare Sabatinovka. Turnate, dinspre cotul curburii

spatelui spre mâner, în tipare monovalve închise. Spre deosebire de alte seceri, aparținând acestui tip, ambele piese sunt turnate în tipare compuse din câteva bucăți unite radial. În urma turnării în astfel de negative, pe suprafața lamelor, se identifică prelungiri de metal radiale. Muz. de Arh. or. Odessa. Bibl.: 228, 16. Fig. 2/1, 3; Fig. 3.

864. Seceră cu mânerul rupt (Pl. 67/864). Piesă semifabricată. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelului spre mâner. L. lamei – 18,5 cm, l. lamei – 4,0 cm. Greutatea – 151 g (Inv. 87. 111/1).

865. Seceră similară ca formă și modul de turnare (Pl. 67/865). Nu este prelucrată prin batere. L. lamei – 18,0 cm, l. lamei – 4,0 cm. Greutatea – 154,5 g (Inv. 87. 113).

866-870. Olešov, r-nul Tlumač, reg. Ivano-Frankovsk, Ukr. (Harta 1. J 2, 3. Ol).

Patru seceri întregi și una fragmentară dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 169. Tab. 25/4; 26/1-3; 27/2.

866. Seceră arcuită cu cot și cârlig masiv (Pl. 67/866). L. max. a coardei – 24,6 cm, L. lamei – 20,5 cm, L. mânerului – 13,2 cm, l. lamei – 3,2 cm.

867. Seceră similară ca formă, cu dimensiuni mai mici (Pl. 67/867). L. max. a coardei – 18,5 cm, L. lamei – 15,6 cm, L. mânerului – 10,3 cm, l. lamei – 2,7 cm.

868. Seceră arcuit-rotunjită (Pl. 67/868). L. max. a coardei – 20,3 cm, L. lamei – 16,0 cm, L. mânerului – 10,7 cm, l. lamei – 3,5 cm.

869. Seceră similară ca formă (Pl. 68/869). L. max. a coardei – 19,0 cm, L. lamei – 16,0 cm, L. mânerului – 11,0 cm, l. lamei – 3,5 cm.

870. Cârligul unei seceri (Pl. 68/870).

871. Pâhnești, com. Arsura, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. L 4. 871).

Seceră arcuită, de proporții medii, dintr-un depozit (Pl. 68/871). Dimensiunile aproximative: L. coardei – 21,3 cm, L. lamei – 16,0 cm, L. mânerului – 12,2 cm, l. lamei – 2,9 cm. Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 75, 26. Abb. 6/1.

872. Poieniști II, jud. Vaslui, Rom. (Harta 2. LM 4. 872).

Seceră arcuită cu cot și cârligul masiv, descoperită într-o așezare a culturii Noua. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelului, spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită (Pl. 68/872). L. coardei – 24,5 cm, L. lamei – 20,2 cm, L. mânerului – 15,4 cm, l. lamei – 3,9 cm. Greutatea – 236 g. Muz. de Ist. or. Vaslui (Inv. 1928). Inedită.

873-887. Ruginoasa, com. Dulcești, jud. Neamț, Rom. (Harta 1. L 3. Rg).

15 seceri întregi și fragmentare de proporții medii, provenind dintr-un depozit descoperit într-o așezare aparținând hallstattului tracic timpuriu. 14 seceri se află în colecțiile Muz. de Ist. Roman (Nr. 5809-5822), o piesă la Muz. de Ist. Piatra-Neamț (Inv. 3688). Bibl.: 84, 29 și urm. Fig. 3/1-12; Fig. 4/1, 2; 68, R 40a, 4-10; R 40b, 11-16; 65, Taf. 64/4-13; Taf. 65A/14-16; 87, 484. Fig. 4.

873. Seceră arcuită, cu lama lată (Pl. 68/873), marginea spatelului îngroșată în formă de nervură. cârligul masiv. Locul de amplasare a ciotului de la turnare este dificil

de identificat. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 25,7 cm, L. lamei – 21,7 cm, L. mânerului – 15,7 cm, l. lamei – 4,8 cm. Greutatea – 314 g (Inv. 5811).

874. Seceră similară ca formă. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic (Pl. 68/874). Locul de amplasare a ciotului de la turnare este dificil de identificat. L. coardei – 26,4 cm, L. lamei – 21,5 cm, L. mânerului – 16,1 cm, l. lamei – 4,0 cm. Greutatea – 288 g (Inv. 5810).

875. Seceră, arcuită cu cot (Pl. 68/875). Ciotul de la turnare era amplasat pe spatele lamei pe cotul curburii spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 23,5 cm, L. lamei – 19,8 cm, L. mânerului – 12,5 cm, l. lamei – 3,6 cm. Greutatea – 237 g (Inv. 5818).

876. Seceră similară ca formă (Pl. 68/876). Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe spatele lamei spre vârful acesteia. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 24,3 cm, L. lamei – 20,0 cm, L. mânerului – 13,3 cm, l. lamei – 4,0 cm. Greutatea – 287 g (Inv. 5817).

877. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de turnare (Pl. 68/877). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 23,3 cm, L. lamei – 19,0 cm, L. mânerului – 11,8 cm, l. lamei – 4,0 cm. Greutatea – 159 g (Inv. 5813).

878. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 68/878). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 25,5 cm, L. lamei – 20,5 cm, L. mânerului – 13,7 cm, l. lamei – 4,4 cm. Greutatea – 211 g (Inv. 5809).

879. Seceră similară ca formă, cu cotul curburii mai accentuat (Pl. 68/879). Ciotul de la turnare era amplasat pe spatele lamei spre vârful acesteia. Prelucrată prin batere, ascuțită. Pe suprafața lamei se observă știrbituri. L. coardei – 26,5 cm, L. lamei – 22,0 cm, L. mânerului – 14,5 cm, l. lamei – 4,7 cm. Greutatea – 276 g (Inv. 5816).

880. Seceră similară ca formă (Pl. 69/880). Ciotul de la turnare, înlăturat, era amplasat pe spatele lamei spre vârful acesteia. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 26,0 cm, L. lamei – 21,5 cm, L. mânerului – 12,5 cm, l. lamei – 4,0 cm. Greutatea – 313 g (Inv. 5814).

881. Seceră similară ca formă (Pl. 69/881). Ciotul de la turnare era amplasat pe spatele lamei pe cotul curburii spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 23,8 cm, L. lamei – 20,4 cm, L. mânerului – 12,0 cm, l. lamei – 3,8 cm. Greutatea – 235 g (Inv. 5815).

882. Seceră arcuită (Pl. 69/882). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 20,5 cm, L. lamei – 17,0 cm, L. mânerului – 12,5 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 168 g (Inv. 5812).

883. Seceră arcuită cu cot, cârligul este rupt (Pl. 69/883). Ciotul de la turnare era amplasat pe cotul curburii spatelui. La curbura lamei, spre mâner, se observă două orificii rezultate în urma turnării defectuoase. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei în stare fragmentară – 22,0 cm. în stare întregă – cca. 25,0 cm, L. lamei – 21,5 cm, L. mânerului – cca. 12,0 cm, l. lamei – 4,3 cm. Greutatea – 190 g (Inv. 5822).

884. Seceră similară (Pl. 69/884), cârligul este rupt. Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe cotul curburii spatelui. La mâner, după turnare, au fost executate două orificii. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 24,8 cm, în stare întreagă – cca. 26,0 cm, L. lamei – 22,8 cm, L. mânerului – 13,0 cm, l. lamei – 3,7 cm. Greutatea – 215 g (Inv. 5821).

885. Vârf de lamă de seceră, uzată puternic (Pl. 69/885). L. fragmentului – 12,5 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 81 g (Inv. 5819).

886. Fragment din cotul curburii lamei unei seceri (Pl. 69/886). L. frag. – 11,0 cm, l. lamei – 4,3 cm. Greutatea – 90 g (Inv. 5820).

887. Seceră fragmentară, arcuită cu cot, probabil de proporții medii (Pl. 69/887). Fragmentată în două părți. Lama este ascuțită. L. max. – 16,0 cm, în stare întreagă – cca. 19,0 cm, L. lamei – cca. 15,0 cm, L. mânerului – 11,5 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 88 g (Inv. 3688).

888-889. Sânești, r-nul Ungheni, Mld. (Harta 1. L 4. St).

Două seceri dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Ungheni. Inedite.

888. Seceră, arcuită, cu cotul curburii slab evidențiat. Capătul mânerului în formă de cârlig masiv (Pl. 69/888). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 25,5 cm, L. lamei – 20,0 cm, L. mânerului – 14,5 cm, l. lamei – 3,1 cm. Greutatea – 235 g.

889. Seceră similară ca formă, în urma prelucrării prin batere pe suprafața lamei s-au format nervuri suplimentare (Pl. 69/889). Ciotul de la turnare era amplasat pe cotul curburii spatelui și este îndepărtat. Lama este ascuțită, piesa a fost utilizată. L. coardei – 23,5 cm, L. lamei – 18,2 cm, L. mânerului – 14,0 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 220 g.

Șendreni – vezi Nr. 860 „Moldova”.

890-892. Ștefan cel Mare (fost Șerbești), jud. Neamț, Rom. (Harta 1. L 3. Sf).

Trei seceri masive, de proporții medii, provenind dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Piatra-Neamț (Inv. 1711/1-3); Bibl.: 61, 463. Fig. 8/1-3; 14, 51.

890. Seceră, arcuită cu cot și lama lată (Pl. 69/890). Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Cârligul este parțial deteriorat. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 25,0 cm, L. lamei – 21,8 cm, L. mânerului – 14,0 cm, l. lamei – 5,3 cm. Greutatea – 265 g (Inv. 1711/1).

891. Seceră similară ca formă, vârful lamei este rupt (Pl. 69/891), cârligul este de dimensiuni mici. Ciotul de la turnare era amplasat pe spatele lamei, spre cotul curburii. Lama are un orificiu rezultat în urma turnării defectuoase. L. coardei – cca. 24,5 cm, L. lamei – 21,0 cm, L. mânerului – 14,5 cm, l. lamei – 4,2 cm. Greutatea – 278 g (Inv. 1711/2).

892. Seceră similară ca formă, cu vârful lamei rupt (Pl. 69/892). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui, spre mâner. Lama este uzată puternic.

triunghiulară în secțiune. L. coardei în stare întreagă – cca. 22,0 cm, L. lamei – 18,5 cm, L. mânerului – 13,0 cm, l. lamei – 3,3 cm. Greutatea – 160 g (Inv. 1711/3).

893. Todirești, jud. Suceava, Rom. (Harta 1. K 3. Td).

Seceră componentă a unui depozit care conținea 12 seceri. Este arcuită cu cot, mânerul scurt, la capăt are formă de cârlig obținut prin turnare (Pl. 69/893). Ciotul de la turnare era amplasat, probabil, pe spatele lamei, spre vârful acesteia. În urma prelucrării prin batere, pe suprafața lamei, s-au format nervuri suplimentare longitudinale. Lama este ascuțită și uzată puternic. L. max. a coardei – 22,6 cm, L. lamei – 18,4 cm, mânerului – 11,8 cm, l. lamei – 2,8 cm. Greutatea – 148 g. Muz. de Ist. or. Suceava (Inv. 168). Bibl.: 40, 143. Fig. 7/5.

894-903. Tomești, com Pogana, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. M 4. Tm).

Zece seceri de proporții medii dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Bârlad. Bibl.: 58, 233 și urîn. Fig. 1/3, 5, 8-13, 18, 20; 64, 77. Pl. 86/8, 10, 11; Pl. 87/3.

894. Seceră arcuită cu cot și cârligul masiv. Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe cotul curburii spatelui, spre mâner (Pl. 70/894). Este prelucrată prin batere longitudinal, ascuțită, utilizată. L. coardei – 24,7 cm, L. lamei – 20,0 cm, L. mânerului – 14,6 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 218 g (Inv. 3481).

895. Seceră similară ca formă (Pl. 70/895). Ciotul de la turnare era amplasat pe cotul curburii spatelui lamei. Lama este uzată puternic. L. coardei – 24,5 cm, L. lamei – 19,3 cm, L. mânerului – 13,8 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 172 g (Inv. 3480).

896. Seceră similară ca formă, însă de dimensiuni mai mici (Pl. 70/896). Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este puternic uzată. L. coardei – 20,0 cm, L. lamei – 16,0 cm, L. mânerului – 11,3 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 85 g (Inv. 3470).

897. Seceră similară ca formă (Pl. 70/897). Ciotul de la turnare era amplasat pe cotul curburii spatelui lamei. Lama și mânerul au câte un orificiu rezultat în urma turnării defectuoase. Secera este uzată puternic, secțiunea este triunghiulară. L. coardei – 21,0 cm, L. lamei – 16,6 cm, L. mânerului – 11,3 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 98 g (Inv. 3466).

898. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 70/898). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 19,0 cm, L. lamei – 15,7 cm, L. mânerului – 10,6 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 103 g (Inv. 3478).

899. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 70/899). Prelucrată prin batere, secțiunea este triunghiulară. L. coardei – 20,5 cm, L. lamei – 16,5 cm, L. mânerului – 11,5 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 107 g (Inv. 3468).

900. Seceră similară cu precedentă (Pl. 70/900). L. coardei – 20,5 cm, L. lamei – 16,0 cm, L. mânerului – 11,0 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 112 g (Inv. 3469).

901. Seceră similară ca formă (Pl. 70/901). Locul de amplasare a ciotului de la turnare este dificil de identificat. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 17,5 cm, L. lamei – 13,7 cm, L. mânerului – 10,3 cm, l. lamei – 2,9 cm. Greutatea – 87 g (Inv. 3473).

902. Seceră similară ca formă, vârful lamei este rupt (Pl. 70/902). Ciotul de la tumare era amplasat pe cotul curburii spatelui lamei. Prelucrată prin batere, secțiunea triunghiulară. L. max. a coardei – 18,0 cm, în stare întreagă – cca. 19,0 cm, L. lamei – cca. 15,0 cm, L. mânerului – 10,7 cm, l. lamei – 3,3 cm. Greutatea – 94 g (Inv. 3474).

903. Mânerul unei seceri, probabil, similară ca formă (Pl. 70/903). Ciotul de la tumare era amplasat pe cotul curburii spatelui. Secera este uzată puternic, secțiunea triunghiulară. L. max. a fragmentului – 12,7 cm, L. mânerului – 10,0 cm, l. lamei – 2,2 cm. Greutatea – 41 g (Inv. 3489).

904. Trestiana, com Grivița, jud. Vaslui, Rom. (Harta 2. M 4. 904).

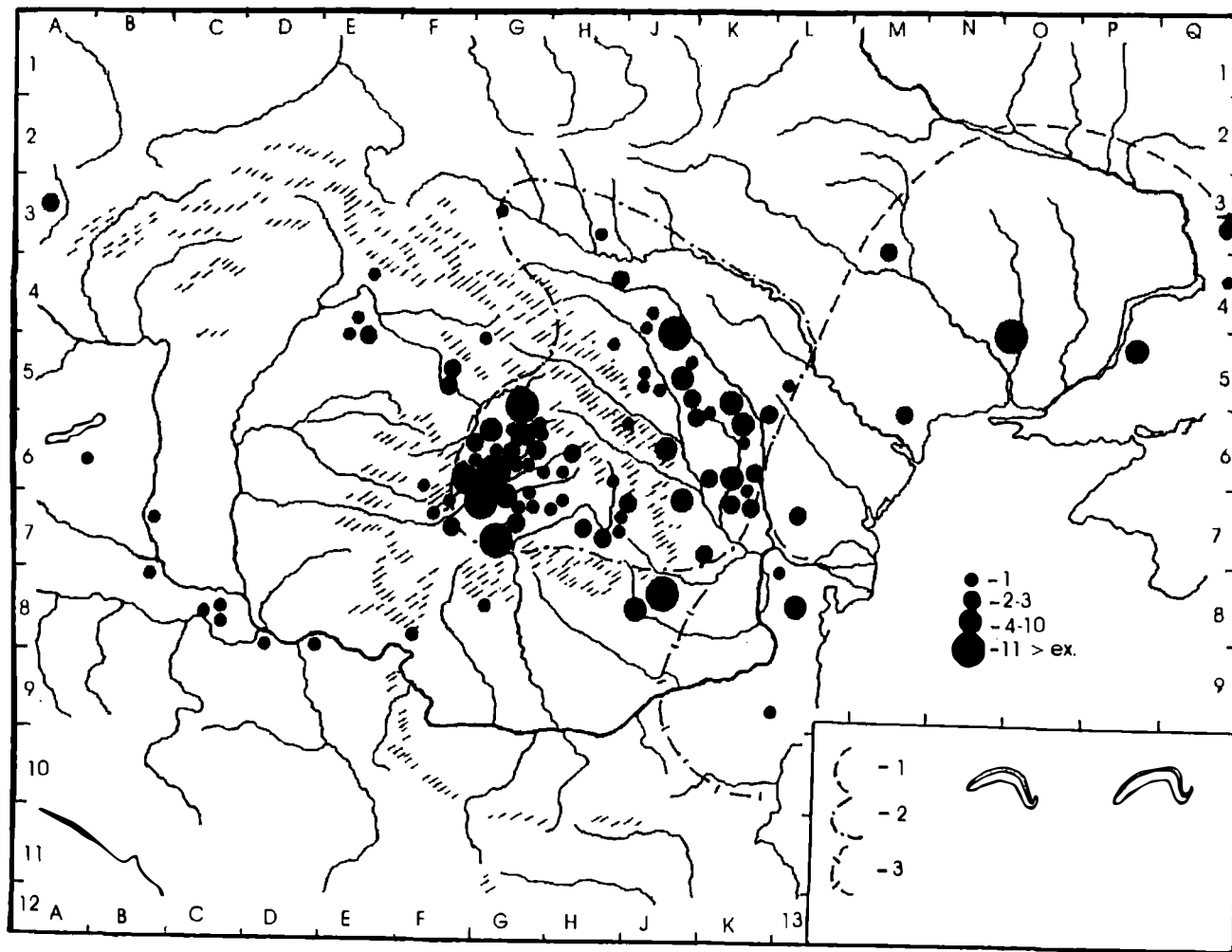
Descoperire întâmplătoare. Seceră arcuită cu cot (Pl. 70/904). Fragmentul ciotului de la tumare este amplasat pe spatele lamei, spre cotul curburii. Piesă este semifabricată fără prelucrare secundară. Vârful lamei este rupt. L. coardei – 22,2 cm, L. lamei – 19,0 cm, L. mânerului – 12,0 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 213 g. Muz. de Ist or. Bârlad (Inv. 8255). Inedită.

905. Zaleščiki, r-nul Zaleščiki, reg. Ternopol', Ukr. (Harta 2. J 3. 305).

Seceră dintr-un depozit, restul pieselor este pierdut. Arcuită cu cot (Pl. 70/905). Ciotul de la tumare era amplasat pe spatele lamei spre vârful acesteia. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 23,5 cm, L. lamei – 19,4 cm, L. mânerului – 14,0 cm, l. lamei – 3,5 cm. Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 91, 174. Tab. 25/1.

Varianta Ilișeni (Nr. 906-1021; Harta 26)

Spre deosebire de variantele precedente, secerile acestei variante se deosebesc prin dimensiuni și greutate mai mică. Lungimea maximă a coardei variază de la 12,0 până la 21,0 cm, greutatea de la 50 până la 160 g (Fig. 39/II, 3). Aceste seceri au cea mai joasă proporție. Lungimea lamelor, de regulă, variază de la 6,0 până la 10,0-10,5 cm, iar înălțimea mânerului de la 13,0 până la 19,0 cm. Respectiv, coeficientul corelării acestor indici variază de la 1,6 până la 2,3 cm. Ceva mai înguste sunt lamele, lățimea acestora, de regulă, variază de la 2,0 până la 3,5 cm (Fig. 38/III; 40/III; 41/I; 42/III). Ca și în cazul variantelor precedente, secerile acestei variante erau turnate, dinspre cotul curburii spatelui lamei spre mâner, în tipare monovalve închise. Ca și în cazurile precedente se întâlnesc seceri care au fost turnate dinspre partea mediană a spatelui piesei (Nr. 926-934, 936, 953, 954, 961-966, 971, 976-979, 982, 1012, 1013) sau dinspre spatele lamei (Nr. 906-908, 955, 967, 972, 991, 997). Într-un singur caz, secera a fost turnată dinspre capătul cârligului de la mâner (Nr. 956).

Harta 26. Răspândirea secerilor de proporții joase – varianta Iliești și analogiile transilvănene. Arealele culturilor Sabatinovka (1), Noua (2) și Coslogeni (3).

Din zona est-carpatică am înregistrat 115 seceri aparținând variantei Ilișeni. Majoritatea acestor, 103 seceri, provin din depozite (Nr. 906-924, 926-934, 937-989, 995-1004, 1006, 1007, 1009, 1010, 1012, 1013, 1015-1020), alte opt seceri provin din descoperiri izolate (Nr. 925, 935, 936, 991, 994, 1005, 1008, 1014) și trei din așezări aparținând culturii Noua (Nr. 992, 993, 1011). Numeroase piese, 45 de exemplare, din această variantă, sunt semifabricate, fără prelucrare secundară (Nr. 909-919, 926-928, 930-932, 935, 940, 941, 945-948, 957, 958, 960-968, 983-989, 1004, 1017, 1018). Alte 19 exemplare nu au urme evidente de folosire (Nr. 906-908, 929, 937, 938, 942, 953, 956, 959, 969, 970, 972-974, 976, 991, 1012, 1013), un număr de 27 seceri sunt puternic uzate (Nr. 920-923, 936, 939, 943, 949, 951, 954, 955, 975, 977-979, 982, 996-999, 1001, 1002, 1005, 1009, 1010, 1016, 1020). Uzate extrem de mult sunt 16 exemplare (Nr. 924, 933, 934, 944, 950, 952, 980, 992-995, 1000, 1006, 1014, 1015, 1019) și doar șapte sunt fragmentate ca urmare a uzării puternice (Nr. 925, 981, 1003, 1007, 1008, 1011, 1021).

906-919. Antonovka, r-nul Baștanovka, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 1. M 7. An).

Dintr-un depozit provin 14 seceri arcuite sau arcuite cu cot, acestea au proporții joase. Muz. de Arh. or. Odessa. Bibl.: 227, 132. Fig. 3/5, 12; 243, 27 și urm. Pl. 21/1-5, 11-13; Pl. 22/3-8, 12.

906. Seceră arcuită, cu mânerul scurt și cârligul obținut prin turnare (Pl. 70/906). Ciotul de la turnare era amplasat pe spatele lamei, spre vârful acesteia. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 20,5 cm, L. lamei – 17,0 cm, L. mânerului – 9,1 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 143 g (fără nr. inv.).

907. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 70/907). Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 20,8 cm, L. lamei – 16,8 cm, L. mânerului – 8,2 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 129 g (Inv. 80. 177).

908. Seceră arcuită cu cot și mânerul scurt (Pl. 70/908). Locul amplasării ciotului de la turnare este dificil de identificat. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 20,0 cm, L. lamei – 16,2 cm, L. mânerului – 9,2 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 124 g (Inv. 80. 177).

909-912. Patru seceri arcuite cu cot, turnate în aceleaș negativ. Cioturile de la turnare, îndepărtate, erau amplasate pe cotul curbării spatelui, spre mâner. Piesele sunt semifabricat, fără urme secundare de prelucrare.

909. L. coardei – 18,5 cm, L. lamei – 15,2 cm, L. mânerului – 8,6 cm, l. lamei – 3,3 cm. Greutatea – 99 g (Pl. 70/909; Inv. 80. 176).

910. L. coardei – 18,3 cm, L. lamei – 15,2 cm, L. mânerului – 9,0 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 102 g (Pl. 71/910; Inv. 80. 177/9).

911. L. coardei – 18,4 cm, L. lamei – 15,0 cm, L. mânerului – 9,0 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 99 g (Pl. 71/911; Inv. 80. 176).

912. L. coardei – 18,6 cm, L. lamei – 15,5 cm, L. mânerului – 9,0 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 102 g (Pl. 71/912; Inv. 80. 176).

913-914. Două seceri arcuite, cu cot, turnate în același negativ. Cioturile de la turnare sunt îndepărtate, fiind amplasate pe cotul curburii spatelui. Piese sunt semifabricate, fără urme de prelucrare secundară.

913. L. coardei – 17,5 cm, L. lamei – 15,5 cm, L. mânerului – 8,5 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 110 g (Pl. 71/913; Inv. 80. 177/6).

914. L. coardei – 17,6 cm, L. lamei – 15,5 cm, L. mânerului – 8,6 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 110 g (Pl. 71/914; Inv. 80. 177/7).

915-916. Două seceri arcuite, cu cot, turnate în același negativ. Cioturile de la turnare erau amplasate pe cotul curburii spatelui. Piese erau semifabricate, fără urme de prelucrare secundară.

915. L. coardei – 17,0 cm, L. lamei – 14,6 cm, L. mânerului – 7,7 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 75 g (Pl. 71/915; Inv. 80. 177/10).

916. L. coardei – 16,4 cm, L. lamei – 14,5 cm, L. mânerului – 7,6 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 66 g (Pl. 71/916; Inv. 80. 177/11).

917. Seceră similară ca formă. Turnată dinspre cotul curburii spatelui lamei. Piesă semifabricată (Pl. 71/917). L. coardei – 19,0 cm, L. – lamei 15,4 cm, L. mânerului – 9,0 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 95 g (Inv. 80. 177/1).

918. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 71/918). Piesă semifabricată. L. coardei – 18,0 cm, L. lamei – cca. 15,0 cm, L. mânerului – 9,0 cm, l. lamei – 3,1 cm. Greutatea – 95 g (Inv. 80. 177/8).

919. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 71/919). L. coardei – 17,2 cm, L. lamei – 15,5 cm, L. mânerului – 9,0 cm, l. lamei – 3,1 cm. Greutatea – 113 g (Inv. 80. 177/12).

920-921. Băleni, jud. Galați, Rom. (Harta 1. M 4. Bi).

Două seceri de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Galați. Bibl.: 21, R 18a, 1, 2; 22, 89 și urm. Pl. 1/1, 2; 65, 109. Taf. 52 E/1, 2.

920. Seceră, arcuită (Pl. 71/920). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui, spre mâner. Vârful lamei este rupt. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 15,2 cm, în stare întregă – cca. 16,0 cm, L. lamei – cca. 12,6 cm, L. mânerului – 6,3 cm, l. lamei – 2,5 cm.

921. Seceră similară ca formă, cu curbura spatelui spre mâner mai accentuată (Pl. 71/921). Ciotul de la turnare se află pe cotul curburii spatelui. Pe suprafața corpului, în urma prelucrării prin batere, s-a format o nervură longitudinală. L. coardei – 16,0 cm, L. lamei – 14,0 cm, L. mânerului – 6,4 cm, l. lamei – 2,7 cm.

922-924. Becilovo, r-nul Razdel'naja, reg. Odessa, Ukr. (Harta 1. M 6. Bc).

Trei seceri de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Odessa. Bibl.: 250, 132. Fig. 2/2-4.

922. Seceră arcuită (Pl. 71/922). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui, spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. coardei – 20,8 cm, L. lamei – 16,5 cm, L. mânerului – 9,0 cm, l. lamei – 3,2 cm. (Inv. A 46896).

923. Seceră similară ca formă (Pl. 71/923). Ciotul de la turnare era amplasat pe cotul curburii spatelui lamei. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 20,0 cm, L. lamei – 15,7 cm, L. mânerului – 9,0 cm, l. lamei – 2,8 cm. (Inv. A 46895).

924. Seceră arcuită cu cot și vârful lamei rupt (Pl. 71/924). Ciotul de la turnare era amplasat pe cotul curburii spatelui lamei. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. fragmentului după coardă – 15,5 cm, în stare întreagă – cca. 18,0 cm, L. lamei – cca. 13,0 cm, L. mânerului – 7,0 cm, l. lamei – 2,0 cm. (fără nr. inv.).

925. Broscăuți, jud. Botoșani, Rom. (Harta 2. K 3, 4. 925).

Seceră descoperită întâmplător, arcuită, de proporții joase, cu vârful lamei rupt (Pl. 71/925). Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. coardei fragmentare – cca. 17,5 cm (în stare întreagă – cca. 20,0 cm), L. lamei – cca. 16,5 cm, L. mânerului – 10,0 cm, l. lamei – 3,3 cm. Muz. de Ist. or. Botoșani. Bibl.: 62, 259. Fig. 6/10; 65, 60. Taf. 285/Nr. 1652; 77, 166. Fig. 5/1.

926-932. Ciorani, com Pufești, jud. Vrancea, Rom. (Harta 1. L 3. Ci).

Șapte seceri arcuite, de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Turnate în tipare monovalve închise. Cioturile de la turnare erau amplasate pe spatele lamei spre cotul curburii către mâner. În colecții diferite. Bibl.: 62, 255. Fig. 3/2-7; 64, 74. Pl. 78/19, Pl. 79/1-4; 83, 35. Fig. 7/3.

926-927. Două seceri turnate în același negativ. Piese sunt semifabricate, fără urme de prelucrare secundară.

926. L. coardei – 16,8 cm, L. lamei – 13,3 cm, L. mânerului – 7,5 cm, l. lamei – 2,3 cm. Greutatea – 70 g (Pl. 72/926). Muz. de Ist. or. Vaslui (Inv. 9).

927. Identică (Pl. 72/927). L. coardei – 16,8 cm, L. lamei – 13,3 cm, L. mânerului – 7,5 cm, l. lamei – 2,3 cm. Greutatea – 70 g. Muz. de Ist. or. Bacău (Inv. 5350).

928-932. Cinci seceri, turnate în aceleași negativ. Trei sunt piese semifabricate, a patra este prelucrată prin batere, utilizată.

928. Piesă semifabricată (Pl. 72/928). L. coardei – 16,2 cm, L. lamei – 13,2 cm, L. mânerului – 7,5 cm, l. lamei – 2,4 cm. Greutatea – 66 g. Muz. de Ist. or. Iași (Inv. 851).

929. Identică ca formă și dimensiuni, este prelucrată prin batere, ascuțită (Pl. 72/929). L. coardei – 16,2 cm, L. lamei – 13,4 cm, L. mânerului – 7,4 cm, l. lamei – 2,2 cm. Greutatea – 65 g (Inv. 849).

930. Identică ca formă și dimensiuni (Pl. 72/930), fără prelucrare secundară. L. coardei – 16,5 cm, L. lamei – 13,4 cm, L. mânerului – 7,5 cm, l. lamei – 2,4 cm. Greutatea – 66 g (Inv. 850).

931. Identică ca formă. Piesă semifabricată (Pl. 72/931). L. coardei – 16,7 cm, L. lamei – 13,3 cm, L. mânerului – 7,5 cm, l. lamei – 2,3 cm. Greutatea – 68 g (Inv. 874).

932. Identică ca formă (Pl. 72/932). Piesă semifabricată, fără prelucrare secundară. L. coardei – 16,8 cm, L. lamei – 13,2 cm, L. mânerului – 7,6 cm, l. lamei – 2,3 cm. Se păstrează la T. Udrescu.

933-934. Cândești I, com. Dumbrăveni, jud. Vrancea, Rom. (Harta 1. M, N 3. Cd).

Două seceri de proporții joase, provenind dintr-un depozit descoperit într-o așezare aparținând culturii Noua. Muz. de Ist. or. Focșani. Bibl.: 26, 119. Fig. 4/3, 4.

933. Seceră, arcuită cu cot și lama ruptă (Pl. 72/933). Ciotul de la turnare era amplasat pe spatele lamei, în partea mediană. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată, lama este uzată. L. coardei – 20,5 cm, L. lamei – 16,8 cm, L. mânerului – 9,8 cm, l. lamei – 2,3 cm. Greutatea – 139 g (Inv. 10371).

934. Seceră identică, turnată în același negativ (Pl. 72/934). Lama este puternic uzată. L. coardei – 19,6 cm, L. lamei – 17,0 cm, L. mânerului – 10,3 cm, l. lamei – 2,4 cm. Greutatea – 136 g (Inv. 10370).

935. Cârja, com Murgeni, jud. Vaslui, Rom. (Harta 2. M 4. 935).

Seceră descoperită întâmplător, arcuită. Piesă este semifabricată, fără prelucrare secundară. Locul amplasării ciotului de la turnare este dificil de identificat (Pl. 72/935). L. coardei – 19,0 cm, L. lamei – 15,5 cm, L. mânerului – 9,0 cm, l. lamei – 2,8 cm. Muz. de Ist. or. Piatra-Neamț (Inv. 3120). Bibl.: 62, 259. Fig. 6/11; 65, 62. Taf. 286/Nr. 1736. Probabil aceeași seceră, publicată de Șt. Cucoș (12. 463. Fig. 14/6), este menționată că provenind din com. Șerbești (actuala Ștefan cel Mare).

936. Cojușna, r-nul Strășeni, Mld. (Harta 2. L 5. 936).

Seceră arcuită. Descoperire izolată. Vârful lamei este rupt din vechime. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui spre mâner (Pl. 72/936). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 14,5 cm, în stare întreagă – cca. 15,5 cm, L. lamei – cca. 12,0 cm, L. mânerului – 7,0 cm, l. lamei – 3,2 cm. Colecția particulară I. Ciumac (sat Cojușna). Bibl.: 135, 134. Fig. 2/8.

937-938. Dancu, r-nul Hânțești, Mld. (Harta 1. L 4. Dc).

Două seceri de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Muz. de Arh. or. Chișinău. Bibl.: 16, 42. Fig. 1/9; Fig. 3/17.

937. Seceră arcuită. Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner. Lama este ascuțită, utilizată (Pl. 72/937). L. coardei – 19,8 cm, L. lamei – 16,5 cm, L. mânerului – 7,5 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 130 g.

938. Seceră similară precedentei ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 72/938). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 19,3 cm, L. lamei – 15,5 cm, L. mânerului – 7,2 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 98 g.

939. Derživ, r-nul Nikolaev, reg. L'vov, Ukr. (Harta 2. H 2. 939).

Seceră arcuită, probabil, dintr-un depozit. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui spre mâner (Pl. 72/939). L. coardei – 18,0 cm, L. lamei – 13,5 cm, L. mânerului – 8,4 cm, l. lamei – 2,9 cm. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 159. Tab. XXV/2.

940-942. Doljești, jud. Iași, Rom. (Harta 1. L 3. Dj).

Trei seceri de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Roman. Bibl.: 62, 255. Fig. 4/2-4; 65, 109. Taf. 58B/6-8.

940. Seceră arcuită cu cot. Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner (Pl. 72/940). Piesă este semifabricată. Prelucrată prin batere neglijent, nu este ascuțită. L. coardei – 16,5 cm, L. lamei – 15,5 cm, L. mânerului – 8,8 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 122 g (Inv. 85).

941. Similară ca formă și stare de prelucrare. Probabil a fost turnată în același negativ cu piesa precedentă (Pl. 72/941). L. coardei – 17,3 cm, L. lamei – 15,5 cm, L. mânerului – 8,8 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 114 g (Inv. 86).

942. Seceră similară ca formă. Prelucrată prin batere, lama este ascuțită, însă probabil nu a fost utilizată (Pl. 72/942). L. coardei – 16,8 cm, L. lamei – 15,5 cm, L. mânerului – 7,8 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 124 g (Inv. 79).

943-944. Duda, com. Duda-Epurenii, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. L 4. Dd).

Două seceri de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Huși. Bibl.: 63, 346. Fig. 1/4, 6; 65, 110. Taf. 59A/4, 5.

943. Seceră arcuită, ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită (Pl. 72/943). Dimensiunile aproximative: L. coardei – 14,5 cm, L. lamei – 12,2 cm, L. mânerului – 6,7 cm, l. lamei – 2,4 cm.

944. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 72/944). Dimensiunile aproximative: L. coardei – 18,0 cm, L. lamei – 14,0 cm, L. mânerului – 7,3 cm, l. lamei – 2,1 cm.

945-948. Ghermănești, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. L 4. Gh).

Trei seceri întregi și una fragmentară de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Piesele erau semifabricate, fără prelucrare secundară. Muz. de Ist. or. Huși. Bibl.: 49, 311. Fig. 1/9-11, 16; 65, 63, 64. Taf. 59B/8-10; Taf. 60A/11.

945. Seceră arcuită (Pl. 73/945). Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe cotul curburii spatelui lamei. L. max. a coardei – 19,0 cm, L. lamei – 16,5 cm, L. mânerului – 9,5 cm, l. lamei – 3,2 cm.

946. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 73/946). Fără prelucrare secundară. L. max. a coardei – 19,0 cm, L. lamei – 17,0 cm, L. mânerului – 9,5 cm, l. lamei – 3,5 cm.

947. Seceră similară ca formă, fără prelucrare secundară (Pl. 73/947). L. max. a coardei – 18,0 cm, L. lamei – 17,0 cm, L. mânerului – 9,5 cm, l. lamei – 3,3 cm.

948. Mânerul unei seceri similare ca formă (Pl. 73/948). Fără urme de prelucrare secundară. L. max. a fragmentului – cca. 10,8 cm, L. mânerului – 8,0 cm.

949-952. Ghermănești-Banca, com. Banca, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. M 4. G).

Patru seceri arcuite care fac parte dintr-un depozit. Au fost turnate în tipare monovalve închise. Cioturile de la turnare erau amplasate pe curbura spatelui lamei spre

mâner. Toate secerile sunt prelucrate prin batere, ascuțite, utilizate. Muz. de Ist. or. Bârlad. Bibl.: 59, 119 și urm. Fig. 1/1-4.

949. L. coardei – 23,8 cm, L. lamei – 20,5 cm, L. mânerului – 8,5 cm, l. lamei – 2,5 cm (Pl. 73/949). Greutatea – 213 g (Inv. 5099).

950. Vârful lamei este rupt (Pl. 73/950). L. coardei în stare întreagă – 22,3 cm, L. lamei – cca. 19,0 cm, L. mânerului – 8,5 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 150 g (Inv. 5098).

951. Seceră similară (Pl. 73/951). L. coardei – 21,5 cm, L. lamei – 18,0 cm, L. mânerului – 8,0 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 183 g (Inv. 5100).

952. Seceră similară (Pl. 73/952). L. coardei – 19,8 cm, L. lamei – 15,5 cm, L. mânerului – 8,0 cm, l. lamei – 2,0 cm. Greutatea – 58 g (Inv. 5101).

953-956. Gioseni, com Tamași, jud. Bacău, Rom. (Harta 1. M 3. Gi).

Patru seceri arcuite de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Bacău. Bibl.: 89, 70. Fig. 4/2-5; 90.

953. Ciotul de la turnare era amplasat pe spatele lamei spre cotul curburii spatelui lamei. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită (Pl. 73/953). L. coardei – 19,0 cm, L. lamei – 17,0 cm, L. mânerului – 8,3 cm, l. lamei – 2,8 cm. Greutatea – 105 g (Inv. 32294).

954. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 73/954). Lama este uzată puternic. L. coardei – 17,7 cm, L. lamei – 15,4 cm, L. mânerului – 7,5 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 98 g (Inv. 32292).

955. Seceră similară ca formă. Ciotul de la turnare era amplasat pe spatele lamei, spre vârful acesteia (Pl. 73/955). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 19,3 cm, L. lamei – 16,5 cm, L. mânerului – 9,8 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 113 g (Inv. 32295).

956. Seceră arcuită cu cot. Se deosebește de celelalte piese prin turnarea dinspre capătul cârligului. Ciotul de la turnare nu este îndepărtat (Pl. 73/956). L. coardei – 17,5 cm, L. lamei – 16,3 cm, L. mânerului – 7,3 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 172 g (Inv. 32296).

957-960. Heleşteni, jud. Iași, Rom. (Harta 1. L 3. He).

Patru seceri de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Turnate în tipare monovalve închise. Cioturile de la turnare erau amplasate pe curbura spatelui lamei spre mâner. Muz. de Ist. or. Bacău. Bibl.: 50, 185. Fig. 2/1-4; Fig. 4/1-4; 65, 110. Taf. 60B/2-4; Taf. 61A/9.

957. Seceră arcuită (Pl. 73/957). Piesă semifabricată, fără prelucrare secundară. L. coardei – 20,5 cm, L. lamei – 17,3 cm, L. mânerului – 10,0 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 207 g (Inv. 25022).

958. Seceră similară precedentei ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 73/958). Piesă semifabricată. Vârful lamei este rupt. L. coardei – 19,5 cm, L. lamei – 16,3 cm, L. mânerului – 8,5 cm, l. lamei – 2,9 cm. Greutatea – 158 g.

959. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare. Lama este prelucrată prin batere (Pl. 73/959). L. coardei – 20,3 cm, L. lamei – 17,3 cm, L. mânerului – 19,0 cm, l. lamei – 3,5 cm. Greutatea – 227 g.

960. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare, fără prelucrare secundară (Pl. 74/960). L. coardei – 20,3 cm, L. lamei – 17,0 cm, L. mânerului – 9,0 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 223 g.

961-982. Ilișeni, com. Santa Mare, jud. Botoșani, Rom. (Harta 1. K 4. II).

Un număr de 22 seceri întregi și fragmentare, de proporții joase, provin dintr-un depozit descoperită într-o așezare apăsând hallstattului tracic timpuriu. Muz. Naț. București. Bibl.: 28, 463 și urm. Fig. 1/9-14; Fig. 2/1-10; Fig. 3/1-6; 65, 136. Taf. 212/9-19; Taf. 213/20-30.

961-963. Trei seceri arcuite cu cot, turnate în același negativ. Ciotul de la turnare era amplasat dinspre spatele lamei spre cotul curburii. La turnare în partea de jos a cârligului s-a format o proeminență. Piesele sunt semifabricate, fără prelucrare secundară.

961. L. max. a coardei – 13,9 cm, L. lamei – 12,8 cm, L. mânerului – 7,0 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 86 g (Pl. 74/961; Inv. 72062).

962. Identică (Pl. 74/962). L. coardei – 14,0 cm, L. lamei – 13,0 cm, L. mânerului – 7,0 cm, l. lamei – 2,6 cm. Greutatea – 86 g (Inv. 72079).

963. Identică (Pl. 74/963). L. coardei – 14,4 cm, L. lamei – 13,0 cm, L. mânerului – 6,8 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 85 g (Inv. 72068).

964-965. Două seceri arcuite cu cot, turnate în același negativ. Cioturile de la turnare erau amplasate pe spatele lamei spre cotul curburii. Lamele ambelor piese, la cotul curburii, au câte un orificiu rezultat al turnării defectuoase. Ambele piese sunt semifabricate, fără prelucrare secundară.

964. L. max. a coardei – 14,5 cm, L. lamei – 13,0 cm, L. mânerului – 7,3 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 71 g (Pl. 74/964; Inv. 72075).

965. Identică (Pl. 74/965). L. coardei – 14,2 cm, L. lamei – 13,0 cm, L. mânerului – 7,0 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 72 g (Inv. 72081).

966. Seceră similară ca formă, ciotul de la turnare este amplasat spre cotul curburii spatelui (Pl. 74/966). Ciotul de la turnare, în formă de proeminență ovală, nu este îndepărtat. Pe suprafața lamei sunt goluri de la turnare. Piesă este un semifabricat, fără prelucrare secundară. L. coardei – 14,5 cm, L. lamei – 13,0 cm, L. mânerului – 6,5 cm, l. lamei – 2,6 cm. Greutatea – 93 g (Inv. 72071).

967. Seceră similară precedentei (Pl. 74/967). Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe spatele lamei spre vârful acesteia. Piesă semifabricată, fără prelucrare secundară. L. max. a coardei – 15,0 cm, L. lamei – 13,0 cm, L. mânerului – 8,0 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 116 g (Inv. 72099).

968. Seceră similară ca formă (Pl. 74/968). Locul amplasării ciotului de la turnare este dificil de identificat. Probabil se află pe spatele lamei, spre vârful lamei care este rupt. L. max. a coardei în stare fragm. – 14,7 cm, în stare întregă – cca. 15,5 cm, L. mânerului – 7,0 cm, l. lamei – 2,6 cm. Greutatea – 57 g (Inv. 72092).

969. Seceră similară ca formă (Pl. 74/969). Vârful lamei lipsește de la turnare. La turnare, în urma scurgerii metalului în partea inferioară a cârligului, s-a format o proeminență conică. Secera este prelucrată grosolan prin batere, însă nu este ascuțită. L. max. a coardei – cca. 16,5 cm, L. lamei – 13,0 cm, L. mânerului – 8,5 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 137 g (Inv. 72065).

970. Seceră arcuită cu cot, vârful lamei lipsește de la turnare. Ciotul de la turnare era amplasat pe spatele vârfului lamei. Capătul cârligului este rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, probabil n-a fost utilizată (Pl. 74/970). L. max. a coardei fragmentului – 11,0 cm, în stare întregă – cca. 12,0 cm, L. lamei – cca. 10,0 cm, L. mânerului – 5,2 cm, l. lamei – 2,6 cm. Greutatea – 64 g (Inv. 72074).

971. Seceră similară ca formă cu lama ruptă (Pl. 74/971). Ciotul de la turnare, amplasat pe spatele lamei, spre cotul curburii, este îndepărtat. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei în stare fragmentară – 10,5 cm, L. mânerului – 7,0 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 41 g (Inv. 72064).

972. Seceră arcuită cu cot, de dimensiuni mari (Pl. 74/972). Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe spatele lamei spre vârful acesteia. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, fragmentată în două bucăți. L. coardei – 20,5 cm, L. lamei – 18,7 cm, L. mânerului – 10,7 cm, l. lamei – 3,6 cm. Greutatea – 210 g (Inv. 72094).

973. Seceră similară ca formă. Ciotul de la turnare pe cotul curburii spatelui (Pl. 74/973). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 20,0 cm, L. lamei – 18,0 cm, L. mânerului – 8,5 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 152 g (Inv. 72069).

974. Seceră similară ca formă și amplasarea ciotului de la turnare (Pl. 74/974). Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată. L. coardei – 20,4 cm, L. lamei – 18,0 cm, L. mânerului – 9,0 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 147 g (Inv. 72070).

975. Seceră similară ca formă (Pl. 74/975). Locul amplasării ciotului de la turnare este dificil de identificat. Lama este uzată puternic. L. coardei – 19,5 cm, L. lamei – 17,6 cm, L. mânerului – 9,0 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 164 g (Inv. 72080).

976. Seceră arcuită cu cot (Pl. 74/976). Ciotul de la turnare este îndepărtat, acesta era amplasat în partea mediană a spatelui lamei. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 18,5 cm, L. lamei – 16,2 cm, L. mânerului – 9,5 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 150 g (Inv. 72063).

977. Seceră similară ca formă, cu lama puțin mai dreaptă (Pl. 75/977). Ciotul de la turnare era amplasat pe spatele lamei spre cotul curburii. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 21,5 cm, L. lamei – 17,6 cm, L. mânerului – 8,5 cm, l. lamei – 2,8 cm. Greutatea – 112 g (Inv. 72067).

978. Seceră similară ca formă. Ciotul de la turnare se află în partea mediană a spatelui lamei (Pl. 75/978). Lama este prevăzută cu o nervură suplimentară longitudinală. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 21,5 cm, L. lamei – 17,5 cm, L. mânerului – 9,3 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 154 g (Inv. 72066).

979. Seceră arcuit-rotunjită. Ciotul de la turnare amplasat în partea mediană a spatelui lamei (Pl. 75/979). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 18,5 cm, L. lamei – 15,0 cm, L. mânerului – 6,7 cm, l. lamei – 2,4 cm. Greutatea – 92 g (Inv. 72078).

980. Seceră arcuită cu cot, cu vârful lamei și capătul cârligului rupte (Pl. 75/980). Locul amplasării ciotului de la turnare este dificil de identificat. Secera este uzată puternic, subțire, secțiunea este triunghiulară. L. max. a coardei în stare fragmentară – 18,4 cm, în stare întregă – cca. 18,5 cm, L. lamei – 16,5 cm, L. mânerului – 8,7 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 142 g (Inv. 72091).

981. Seceră similară ca formă, cu lama ruptă, locul de amplasare a ciotului de la turnare este dificil de identificat (Pl. 75/981). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei în stare fragmentară – 18,0 cm, L. mânerului – 10,6 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 129 g (Inv. 72083).

982. Similară, arcuită, fragmentată în două părți (Pl. 75/982). Ciotul de la turnare era amplasat pe spatele lamei spre cotul curburii. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 23,0 cm, L. lamei – 18,5 cm, L. mânerului – 9,5 cm, l. lamei – 3,5 cm. Greutatea – 158 g (Inv. 72077 și 72076).

983-989. Knjaze-Grigorovka, r-nul Velikaja Lepetikha, reg. Kherson, Ukr. (Harta l. M 8. KG).

Șapte seceri întregi și fragmentare, arcuite, provenind dintr-un depozit. Muz. de Arh. or. Odessa. Bibl.: 249, 31, 33. Fig. 6/1-5, 7-9.

983. Seceră arcuită, ciotul de la turnare se află pe curbura spatelui lamei spre mâner. Piesă semifabricată, fără urme de prelucrare secundară (Pl. 75/983). Capătul cârligului este rupt. L. coardei – 18,7 cm, L. lamei – 15,5 cm, L. mânerului – 9,3 cm, l. lamei – 3,3 cm. Greutatea – 245 g (Inv. 43724).

984. Seceră similară ca formă și amplasarea ciotului de la turnare (Pl. 75/984). Piesă semifabricată. Mânerul a fost deteriorat când s-au luat eșantioane pentru analiza chimică. L. coardei – 19,5 cm, L. lamei – 16,0 cm, L. mânerului – 8,4 cm, l. lamei – 3,0 cm (Inv. 43723).

985. Seceră similară, cu lama ruptă (Pl. 75/985) ciotul de la turnare era, probabil, amplasat pe cotul curburii spatelui lamei. Fără urme de prelucrare secundară. L. max. a coardei în stare fragmentară – 12,5 cm, L. mânerului – 8,7 cm, l. lamei – 3,0 cm. (Inv. 46903).

986. Seceră similară, cu lama ruptă (Pl. 75/986). Ciotul de la turnare era amplasat pe cotul curburii spatelui și este îndepărtată. Piesă semifabricată, fără prelucrare secundară. Lungimea aproximativă a coardei în stare fragmentară – cca. 11,0 cm, L. mânerului – 8,0 cm, l. lamei – 3,2 cm (Inv. 43904).

987. Seceră similară cu precedentă (Pl. 75/987). Lungimea aproximativă a coardei – 14,0 cm, L. mânerului – 8,2 cm, l. lamei – 2,4 cm (Inv. 46905).

988. Seceră similară ca formă, s-a păstrat numai mânerul (Pl. 75/988). Fără prelucrare secundară. L. mânerului – 8,0 cm (Inv. 46505).

989. Seceră cu lama și cârligul rupte (Pl. 75/989). L. max. – 9,5 cm, l. lamei – 2,5 cm. (Inv. 46902).

990. Număr de rezervă.

991. Liteni, jud. Suceava, Rom. (Harta 2. K, L 3. 991).

Seceră descoperită întâmplător. Arcuită, ciotul de la turnare era, probabil, amplasat pe spatele lamei, spre vârful acesteia. Prelucrată prin batere, ascuțită (Pl. 75/991). L. coardei – 16,8 cm, L. lamei – 14,5 cm, L. mânerului – 8,5 cm, l. lamei – 3,5 cm. Greutatea – 128 g. Muz. de Ist. or. Suceava (Inv. C 163 N 53). Bibl.: 40, 140. Fig. 5/7.

992-993. Mahala, r-nul și reg. Cernăuți, Ukr. (Harta 1. K 3. Mg).

Două seceri arcuite, descoperite în timpul săpării unei așezări a culturii Noua. Ermitaj. Bibl.: 222, 63. Fig. 1, 2.

992. Seceră arcuită, cu lama îndreptată ca urmare a utilizării îndelungate (Pl. 75/992). Locul de amplasare a ciotului de la turnare este dificil de identificat. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. max. – 19,3 cm, L. lamei – 14,0 cm, L. mânerului – 6,4 cm, l. lamei – 0,8-2,0 cm.

993. Seceră arcuită cu vârful lamei rupt (Pl. 75/993). Locul de amplasare a ciotului de la turnare este dificil de identificat. Secera este uzată puternic. L. max. a coardei – 19,0 cm, în stare întregă – cca. 20,5 cm, L. lamei – cca. 15,0 cm, L. mânerului – 7,0 cm, l. lamei – 1,6 cm.

994. Mihălășeni, jud. Botoșani, Rom. (Harta 2. K 4. 994).

Seceră descoperită întâmplător, de proporții joase, cu cârligul rupt (Pl. 75/994). Arcuită cu cot. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei în stare fragmentară – 12,5 cm, în stare întregă – cca. 14,5 cm, L. lamei – 12,5 cm, L. mânerului – cca. 6,0 cm, l. lamei – 2,6 cm. Greutatea – 57 g. Muz. de Ist. or. Botoșani (Inv. 14681). Bibl.: 41, 259. Abb. 1/9.

995-999. Moșna, jud. Iași, Rom. (Harta 1. L 4. Ma).

Cinci seceri de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Muz. Naț. or. București. Bibl.: 68, R 38, 2-6; 65, 110. Taf. 62, 1/3-5, 7.

995. Seceră, arcuită cu cot și cârligul rupt (Pl. 75/995). Dimensiunile aproximative: L. coardei – 18,0 cm, în stare întregă – 19,5 cm, L. lamei – 15,6 cm, L. mânerului – 10,0 cm, l. lamei – 2,8 cm.

996. Seceră similară, vârful lamei lipsește, probabil, de la turnare. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner (Pl. 76/996). Dimensiunile aproximative: L. coardei – cca. 19,8 cm, în stare întregă – cca. 21,0 cm, L. lamei – cca. 17,0 cm, L. mânerului – 10,0 cm, l. lamei – 3,0 cm.

997. Seceră similară ca formă, cu o nervură suplimentară longitudinală pe corp (Pl. 76/997). Ciotul de la turnare este îndepărtat, fiind amplasat pe spatele lamei spre vârful acesteia. Vârful lamei este rupt. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată.

Dimensiunile aproximative: L. coardei – 20,3 cm, în stare întreagă – cca. 21,0 cm, L. lamei – cca. 18,0 cm, L. mânerului – 10,2 cm, l. lamei – 3,2 cm.

998. Seceră similară ca formă, cu vârful lamei și capătul cârligului deteriorat (Pl. 76/998) uzată. Dimensiunile aproximative: L. coardei – cca. 21,0 cm, în stare întreagă – cca. 22,5 cm, L. lamei – cca. 17,0 cm, L. mânerului – 10,5 cm, l. lamei – 2,9 cm.

999. Seceră similară, cu vârful lamei rupt (Pl. 76/999). Dimensiunile aproximative: L. coardei – 15,0 cm, în stare întreagă – cca. 19,0 cm, L. lamei – cca. 15,5 cm, L. mânerului – 9,0 cm, l. lamei – 2,1 cm.

1000. Negrești, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. L 4. Ng).

Seceră, arcuită, de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Turnată în tipar monovalv închis. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner (Pl. 76/1000). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei – 14,3 cm, L. lamei – cca. 13,0 cm, L. mânerului – 6,0 cm, l. lamei – 2,1 cm. Muz. de Ist. or. Iași (Inv. 858). Bibl.: 64, 76. Pl. 84/6; 65, 110. Taf. 63A/6.

1001-1003. Novo-Trojany, r-nul Bolgrad, reg. Odessa, Ukr. (Harta 1. M, N 4. Nt).

Trei seceri de proporții joase, componente ale unui depozit descoperit într-o așezare a culturii Sabatinovka. Muz. de Arh. or. Odessa. Bibl.: 228, 16. Fig. 2/2, 4, 6.

1001. Seceră arcuită (Pl. 76/1001). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner. La mâner sunt prevăzute două orificii. Prelucrată prin batere, utilizată. L. coardei – 19,7 cm, L. lamei – 16,3 cm, L. mânerului – 9,0 cm, l. lamei – 2,9 cm. Greutatea – 97 g (Inv. 87114).

1002. Seceră similară ca formă cu vârful lamei rupt (Pl. 76/1002). Ciotul de la turnare era amplasat pe cotul curburii spatelui. Prelucrată, ascuțită. L. coardei – 18,3 cm, în stare întreagă – cca. 20,0 cm, L. lamei – cca. 15,5 cm, L. mânerului – 8,8 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 79 g (Inv. 87115).

1003. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 76/1003). Vârful lamei lipsește. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei în stare fragmentară – 16,2 cm, în stare întreagă – cca. 25,0 cm, L. lamei – cca. 16,0 cm, L. mânerului – 10,0 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 102,5 g (Inv. 87112).

1004. Orekhovo, or. Orekhovo, reg. Zaporož'e, Ukr. (Harta 1. L 9, 10. Oh).

Seceră arcuită, de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Piesă semifabricată cu lama prelucrată prin batere (Pl. 76/1004). Spre deosebire de alte piese, aparținând acestui tip, este turnată dinspre mâner (?). L. coardei – 17,0 cm, L. lamei – 13,5 cm, L. mânerului – 8,0 cm, l. lamei – 2,3 cm. Muz. de Ist. or. Zaporož'e. Bibl.: 243, 34. Pl. XXI/16.

1005. „Podnestrov'e” II (Nistru Superior), Ukr. (Harta 1. J 3. Pv).

Seceră de proporții joase, fără date precise despre locul descoperirii. Arcuită, cu vârful lamei rupt (Pl. 76/1005). L. coardei în stare fragmentară – cca. 19,5 cm, în stare întreagă – cca. 21,0 cm, L. lamei – cca. 16,5 cm, L. mânerului – 8,5 cm, l. lamei – 2,3 cm. Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 91, 176. Tab. 25/3.

1006-1007. Rajgorodka, r-nul Novoajdar, reg. Lugansk, Ukr. (Harta 1. K 11. Rj).

Seceră arcuită de proporții joase (Pl. 76/1006) și fragmentele altei seceri, probabil similară (Pl. 76/1007). Făceau parte dintr-un depozit, celelalte piese, conform arhivei, au fost pierdute. Dimensiunile aproximative al piesei întregi: L. coardei – 17,0 cm, L. lamei – 14,0 cm, L. mânerului – 7,0 cm. Bibl.: 175, 160. Fig. 9/8, 11.

1008. Războieni, jud. Neamț, Rom. (Harta 2. L 3. 1008).

Seceră descoperită întâmplător, arcuită, cu cârligul rupt (Pl. 76/1008). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. coardei în stare fragmentară – 14,0 cm, în stare întreagă – cca. 16,5 cm, L. lamei – cca. 14,5 cm, L. mânerului – 7,0 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 95 g. Muz. de Ist. or. Piatra-Neamț (Inv. 69/6). Bibl.: 65, 61. Taf. 286/Nr. 1715; 13, 491. Fig. 1/1.

1009-1010. Tansa, jud. Iași, Rom. (Harta 1. L 3, 4. Ts).

Două seceri de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Colecție particulară. Bibl.: 61, 463. Fig. 11/1, 2.; 65, 111. Taf. 65B/1, 2.

1009. Seceră arcuită cu cot (Pl. 76/1009). Prelucrată prin batere, ascuțită. Dimensiunile aproximative: L. coardei – 18,7 cm, L. lamei – 15,8 cm, L. mânerului – 8,8 cm, l. lamei – 2,8 cm.

1010. Seceră similară ca formă (Pl. 76/1010). Prelucrată prin batere, ascuțită. Dimensiunile aproximative: L. coardei – 18,7 cm, L. lamei – 15,3 cm, L. mânerului – 8,8 cm, l. lamei – 2,7 cm.

1011. Tăcuta, jud. Vaslui, Rom. (Harta 2. L 4. 1011).

Seceră de proporții joase, arcuită, provine dintr-o așezare a culturii Noua. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner (Pl. 77/1011). L. max. a fragmentului – cca. 16,0 cm. Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 11, 242. Fig. 117/6.

1012-1013. Țigănești, com. Munteni, jud. Galați, Rom. (Harta 1. M 4. Tg).

Două seceri arcuite cu cot, provenind dintr-un depozit, descoperite într-o așezare aparținând culturii Noua. Probabil au fost turnate în același negativ. Cioturile de la turnare erau amplasate pe spatele lamei spre cotul curburii spatelui. Prelucrată prin batere, ascuțită. Muz. de Ist. or. Tecuci (fără nr. inv.). Bibl.: 64, 77. Pl. 88/1, 2; 24, 136. Fig. 110/2, 5.

1012. Seceră cu vârful lamei rupt (Pl. 76/1012). L. coardei – 19,0 cm, L. lamei – 16,5 cm, L. mânerului – 10,1 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 190 g.

1013. Seceră similară (Pl. 76/1013). L. coardei – 19,0 cm, L. lamei – 16,5 cm, L. mânerului – 10,0 cm, l. lamei – 3,5 cm. Greutatea – 197 g.

1014. Tâpești, jud. Neamț, Rom. (Harta 2. L 3. 1014).

Descoperire izolată, seceră cu vârful lamei rupt (Pl. 77/1014). Prelucrată prin batere, ascuțită. Dimensiunile aproximative: L. coardei în stare fragmentară – 19,5 cm, în stare întreagă – cca. 21,0 cm, L. lamei – cca. 17,5 cm, L. mânerului – 9,8 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 145 g. Muz. com. Târpești. Bibl.: 19, 469. Fig. 5b.

1015. Todirești, jud. Suceava, Rom. (Harta 1. K 3. Td).

Seceră arcuită cu cot, de proporții joase (Pl. 77/1015), provenind dintr-un depozit. Locul de amplasare a ciotului de la turnare este dificil de identificat. Prelucrată prin batere longitudinal, formându-se pe suprafață nervuri suplimentare. Uzată puternic. L. coardei – 19,0 cm, L. lamei – 15,4 cm, L. mânerului – 9,5 cm, l. lamei – 2,9 cm. Greutatea – 106 g. Muz. de Ist. or. Suceava (Inv. C 168). Bibl.: 40, 142. Fig. 7/4.

1016-1018. Tomești, com. Pogana, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. M 4. Tm).

Trei seceri de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Bârlad. Bibl.: 58, 233 și urm. Fig. 1/6, 7, 14; 64, 77. Pl. 86/4, 6.

1016. Seceră arcuită cu cot și ciotul de la turnare pe cotul curburii (Pl. 77/1016). Prelucrată prin batere, ascuțită. Fragmentată în două părți. L. coardei – 21,3 cm, L. lamei – 18,5 cm, L. mânerului – 8,2 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 89 g (Inv. 3481).

1017. Seceră arcuită cu ciotul de la turnare pe cotul curburii (Pl. 77/1017). Piesă semifabricată, fără o prelucrare secundară. L. coardei – 17,0 cm, L. lamei – 14,2 cm, L. mânerului – 8,7 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 99 g (Inv. 3475).

1018. Seceră identică, probabil a fost turnată în același negativ cu piesa precedentă (Pl. 77/1018). L. coardei – 17,0 cm, L. lamei – 14,3 cm, L. mânerului – 8,5 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 90 g (Inv. 3477).

1019. Ulmi-Liteni, com. Belcești, jud. Iași, Rom. (Harta 2. L 4. 1019).

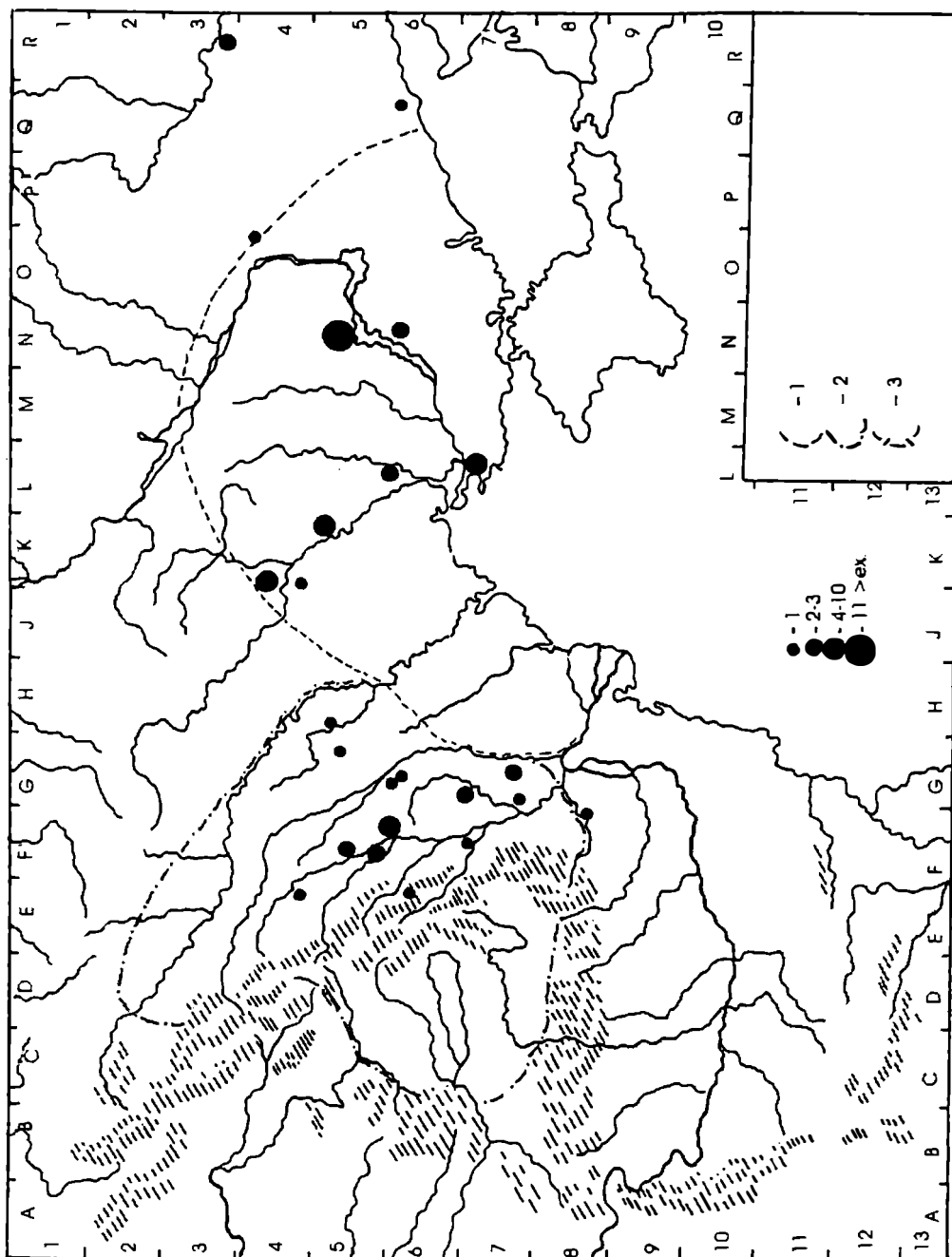
Seceră uzată puternic, de proporții joase, provenind dintr-un depozit descoperit într-o așezare a culturii Noua. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner (Pl. 77/1019). Vârful lamei și cârligului sunt rupte. L. coardei – cca. 20,0 cm, L. lamei – 14,0 cm, L. mânerului – 8,0 cm, l. lamei – 2,3 cm. Greutatea – 68 g. Muz. de Ist. or. Iași (Inv. 893). Bibl.: 25, 118. Fig. 3/11; 65, 111. Taf. 65C/14.

1020-1021. Žuravlinka, r-nul Golovanevsk, reg. Kirovograd, Ukr. (Harta 1. K 6. Z).

Două seceri de proporții joase, provenind dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Pervomajsk. Bibl.: 102, 107. Fig. 32/12, 13.

1020. Seceră arcuită cu ciotul de la turnare pe cotul curburii spatelui. Prelucrată prin batere, ascuțită (Pl. 77/1020). Fragmentată în două bucăți. L. coardei – 22,0 cm, L. lamei – 18,5 cm, L. mânerului – 8,7 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 155 g (Inv. 874/6).

1021. Seceră arcuită cu cot și ciotul de la turnare pe cotul curburii spatelui. Lama este ruptă (Pl. 77/1021). L. coardei în stare fragmentară – 14,5 cm, în stare întregă – circa 21,0 cm, L. lamei – cca. 17,0 cm, L. mânerului – 9,3 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 164 g (Inv. 874/7).

Harta 27. Descoperirile de fragmente de seceri cu cârlig din zona subcarpatică estică și nordul Mării Negre. Areelele culturilor Sabatinovka (1), Noua (2) și Coslogeni (3).

Fragmente de seceri cu cârlig (Nr. 1022-1079; Harta 27)

Un număr de 58 de fragmente au o probabilitatea, mai mare sau mai mică, să fie atribuite secerilor cu cârlig. Dintre acestea 50 provin din depozite (Nr. 1022-1026, 1030-1034, 1036-1041, 1043, 1044, 1046-1062, 1064, 1065, 1067-1073, 1075-1079), trei din descoperiri izolate (Nr. 1027, 1063, 1074), iar cinci provin din așezări ale culturii Noua (Nr. 1028, 1035, 1042, 1045, 1066). Majoritatea fragmentelor provin de la seceri puternic uzate, însă se cunosc și fragmente de la piese semifabricate (Nr. 1046-1048, 1068). Cu anumite rezerve, unele fragmente pot fi atribuite variantei Ghermănești (Nr. 1022, 1029, 1030, 1036, 1049, 1051, 1072, 1076-1079), altele variantelor Ruginoasa (Nr. 1038-1041, 1074) sau Ilișeni (Nr. 1050).

1022-1024. Antonovka, r-nul Baștanovka, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 1. M 7. An).

Trei fragmente, probabil de la seceri cu cârlig, provenind dintr-un depozit. Muz. de Arh. or. Odessa. Bibl.: 227, 130 și urm. Fig. 2/1.

1022. Lama unei seceri, utilizată secundar în calitate de cuțit (Pl. 77/1022). Spatele este prevăzut cu o îngroșare în formă de nervură. Spre vârf lama este ascuțită, spre mijloc este tocită și ruptă. L. – 18,5 cm, l. max. – 3,7 cm. Greutatea – 119 g (Inv. 80163).

1023. Vârful lamei unei seceri (Pl. 77/1023). Lama este prelucrată prin batere și ascuțită. Secțiunea este triunghiulară. L. – 10,5 cm, l. max. – 3,0 cm. Greutatea – 47 g (Inv. 80171/3).

1024. Un fragment din cotului curburii secerii (Pl. 77/1024). Spatele este prevăzut cu o îngroșare în formă de nervură. Lama este ascuțită. L. fragmentului – 6,8 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 33 g (Inv. 80184/2).

1025-1026. Băleni, jud. Galați, Rom. (Harta 1. M 4. Bi).

Vârfuri de lamă de la două seceri diferite, provenind dintr-un depozit. Pe spatele ambelor fragmente se remarcă îngroșări în formă de nervură, lamele sunt ascuțite (Pl. 77/ 1025, 1026). L. fragmentelor – 7,0 cm, l. lamei – 2,5 cm și respectiv 2,2 cm. Muz. de Ist. or. Galați. Bibl.: 21, R 18a, 3, 4; 65, 109. Taf. 52E/3, 4.

1027. Bistricioara, com. Grințieș, jud. Neamț, Rom. (Harta 2. L 3. 1027).

Vârful unei lame de seceră descoperită pe malul unui râu. Spatele este prevăzut cu o îngroșare în formă de nervură, lama este ascuțită (Pl. 77/1027). L. fragmentului – 10,0 cm, l. max. a lamei – 3,1 cm. Muz. de Ist. or. Piatra-Neamț (Inv. 1579). Bibl.: 61, 463; 14, 32.

1028. Botoșana, jud. Suceava, Rom. (Harta 2. K 3. 1028).

Fragmentul unui cârlig de la un mâner de seceră descoperit în timpul săpăturilor dintr-o așezare pluristratigrafiată aparținând culturii Noua și hallstattului tracic timpuriu (Pl. 77/1028). L. max. a fragmentului – 3,0 cm. Muz. de Ist. or. Suceava. Bibl.: 81, 45 și urm. Fig. 8/3.

1029-1030. Bozienii de Sus, com. Dulcești, jud. Neamț, Rom. (Harta 1. L 3. BS).

Două fragmente, provenind, probabil, de la două seceri cu cârlig din inventarul unui depozit. Muz. de Ist. or. Piatra-Neamț. Bibl.: 20, 431. Fig. 2/2, 3.

1029. Cotul curburii unei seceri arcuite, cu cot, cu îngroșarea spatelui în formă de nervură (Pl. 77/1029). A fost turnată dinspre cotul curburii spatelui, ciotul de la turnare este îndepărtat. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a fragmentului – 10,5 cm, l. lamei – 3,7 cm. Greutatea – 85 g (Inv. 18295).

1030. Fragment din mânerul cu cârlig obținut prin turnare de la o seceră (Pl. 77/1030). L. max. a fragmentului – 8,0 cm, l. lamei – 3,3 cm. Greutatea – 47,0 g (Inv. 18296).

1031-1034. Bugskoe IV, r-nul Novaja Odessa, reg. Odessa, Ukr. (Harta 1. L 6, 7. Bg).

Fragmentele a patru seceri dintr-un depozit descoperit într-o așezare a culturii Sabatinovka. Unul din acestea (Pl. 78/1033) provine din partea arcuit, mediană, a secerii. Spatele este prevăzut cu o îngroșare în formă de nervură, lama este ascuțită. L. fragmentului – 10,0 cm, l. lamei – 2,7 cm. Al doilea fragment provine de la un cârlig al cărui capăt este apropiat de spatele mânerului seceri (Pl. 78/1034). L. fragmentului – 4,5 cm. Alte două fragmente provin de la vârfuri de lamă. L. primului – 6,0 cm (Pl. 78/1031), L. celui de-al doilea – 10,7 cm (Pl. 78/1032). Fondurile expediției arheologice Bugul de Sud. or. Nikolaev. Bibl.: 154, 17. Fig. 19/9-11. Nr. 1033 este inedit.

1035. Cândești II, com. Dumbrăveni, jud. Vrancea, Rom. (Harta 1. M, N 3. Cd).

Cârligul unei seceri care provine dintr-o așezare a culturii Noua (Pl. 75/1035). L. max. a fragmentului – 6,3 cm. Muz. de Ist. or. Vrancea. Bibl.: 27, 70. Fig. 16/1.

1036-1037. Crivești, com. Vânători, jud. Iași, Rom. (Harta 1. L 3. Cv).

Două fragmente de seceri dintr-un depozit. Primul provine din mânerul cu cârlig rupt (Pl. 78/1036). L. max. a fragmentului – 13,8 cm, l. – 2,5 cm. Al doilea fragment provine de la vârful lamei care a fost prelucrată prin batere longitudinală. Se remarcă nervurile suplimentare (Pl. 78/1037). L. fragmentului – 14,5 cm. l. lamei – 3,2 cm. Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 64, 74. Pl. 79/7, 9.

1038-1041. Doljești, jud. Iași, Rom. (Harta 1. L 3. Dj).

Patru vârfuri de lamă de la patru seceri diferite, provenind dintr-un depozit (Pl. 78/1038-1041). Pe spatele fragmentelor se observă îngroșări în formă de nervură, lamele sunt ascuțite și uzate. Dimensiunile: Nr. 1038: L. – 17,5 cm, l. – 4,0 cm, greutatea – 155 g; Nr. 1039: L. – 18,0 cm, l. – 4,2 cm, greutatea – 143 g; Nr. 1040: L. – 13,0 cm, l. – 3,8 cm, greutatea – 87 g; Nr. 1041: L. – 15,0 cm, l. – 3,8 cm, greutatea – 108 g. Muz. de Ist. or. Roman (Inv. 80-82, 84). Bibl.: 62, 255. Fig., 5-8; 65, 109. Taf. 58B/2-5.

1042. Drăgănești, r-nul Sângerei, Mld. (Harta 2. L 4. 1042).

Vârful lamei unei seceri, descoperit întâmplător într-o așezare Noua. Pe spatele are o îngroșare în formă de nervură, lama este ascuțită (Pl. 78/1042). L. – 8,5 cm, l. lamei – 3,2 cm. Colecție particulară. Inedită.

1043. Duda, com. Epureni, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. L 4. Dd).

Lama unei seceri, provenind dintr-un depozit. Lama aparține unei seceri arcuite, cu ciotul de la turnare pe cotul curburii spatelui (Pl. 78/1043). Pe spate se află o îngroșare în formă de nervură. Lama este ascuțită. L. – 14,0 cm, l. max. – 2,0 cm. Muz. de Ist. or. Huși. Bibl.: 63, 346. Fig. 1/5; 65, 110. Taf. 59A/6.

1044. Ghermănești, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. L 4. Gh).

Fragmentul unei lame de seceră, provenind dintr-un depozit (Pl. 78/1044). Provine de la o seceră uzată puternic. Pe spate este prevăzută o îngroșare în formă de nervură, lama este ascuțită. L. – 14,5 cm, l. max. – 2,6 cm. Muz. de Ist. or. Huși. Bibl.: 49, 311. Fig. 1/17; 65, 63, 64. Taf. 60A/16.

1045. Gârbovăț, com. Ghidigeni, jud. Galați, Rom. (Harta 1. M 3, 4. Gt).

Fragment din mânerul unei seceri care provine dintr-o așezare a culturii Noua. Cârligul este rupt (Pl. 78/1045). L. fragmentului – 7,4 cm, greutatea – 12 g. Muz. de Ist. or. Tecuci (Inv. 5803). Bibl.: 24, 69 și urm. Fig. 109/22.

1046-1048. Knjaze-Grigorovka, r-nul Velikaja Lepetikha, reg. Kherson, Ukr. (Harta 1. M 8. KG).

Trei fragmente de seceri cu cârlig de proporții indeterminabile, provin dintr-un depozit. Muz. de Arh. or. Odessa. Bibl.: 249, 31-33. Fig. 6/6, 9, 10.

1046-1047. Două vârfuri de lamel de la două seceri diferite, piese semifabricate, fără urme de prelucrare secundară (Pl. 78/1046, 1047). Dimensiunile: Nr. 1046: L. – 14,2 cm, l. max. – 4,3 cm (Inv. 46900); Nr. 1047: L. – 12,0 cm, l. – 3,3 cm (Inv. 46901).

1048. Mânerul unei seceri cu cârligul obținut la turnare (Pl. 78/1048). Este un fragment de la o piesă semifabricată, fără urme de prelucrare secundară. L. max. – 9,0 cm, l. – 2,8 cm (Inv. 46899).

1049. Kurjač'i Lozy, r-nul Krivoe Ozero, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 2. L 6. 1049).

Seceră fragmentară de proporții indeterminabile, provine dintr-un depozit. Arcuită, turnată dinspre cotul curburii spatelui spre mâner, mânerul cu cârlig este rupt (Pl. 78/1049). Lama este ascuțită, utilizată. L. max. a coardei fragmentului – 17,4 cm, L. lamei – 16,6 cm, l. lamei – 3,5 cm. Greutatea – 140 g. Muz. de Ist. or. Nikolaev. Bibl.: 197, 151 și urm. Fig. 4/2.

1050. Mândrișca, com. Valea Seacă, jud. Bacău, Rom. (Harta 1. M 3. Mn).

Mânerul cu cârlig al unei seceri (Pl. 78/1050). Făcea parte dintr-un depozit. Lungimea aproximativă a fragmentului – 10,5 cm. Muz. de Ist. or. Bacău. Bibl.: 64, 76. Pl. 83/6.

1051-1062. Nikopol' II, or. Nikopol', reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 1. L 8. Ni).

12 fragmente de la seceri cu cârlig de proporții nedeterminabile, componente ale unui depozit. Muz. de Ist. or. Kiev. Bibl.: 80, 147. Fig. 80.

1051. Mânerul cu cârlig al unei seceri (Pl. 78/1051). L. – 10,0 cm, l. max. – 3,3 cm. Greutatea – 58 gr (fără nr. inv.).

1052-1053. Vârfurile lamelor a două seceri diferite (Pl. 79/1052, 1053). Spatele lamelor este îngroșat, lamele ascuțite. Lungimea – 7,0 și 13,4 cm, l. max. – 4,4 și 4,2 cm (Inv. 7448 și 7449).

1054. Un fragment de lamă de seceră (Pl. 79/1054). Spatele îngroșat. Lungimea – 4,5 cm, l. – 4,0 cm (Inv. 7450).

1055. Fragmentul cotului curburii spatelui secerii cu rămășițele ciotului de turnare îndepărtat (Pl. 79/1055). L. – 6,4 cm, l. max. – 3,6 cm (Inv. 7471).

1056-1058. Trei fragmente de lame de seceri cu spatele îngroșat (Pl. 79/1056-1058). Dimensiunile: Nr. 1056: L. – 6,0 cm, l. – 4,3 cm (Inv. 7475); Nr. 1057: L. – 6,0 cm, l. – 4,0 cm (Inv. 7450); Nr. 1058: L. – 4,2 cm, l. – 4,3 cm (Inv. 7450).

1059-1062. Patru fragmente de la coturile curburii secerilor cu rămășițele cioturilor de la turnare (Pl. 79/1059-1062). Dimensiunile: Nr. 1059: L. – 12,2 cm, l. max. – 5,2 cm (Inv. 7472); Nr. 1060: L. – 11,3 cm, l. – 5,1 cm (Inv. 7450); Nr. 1061: L. – 9,0 cm, l. – 4,9 cm (N 7474); Nr. 1062: L. – 8,7 cm, l. – 5,0 cm (Inv. 7448).

1063. Novopavlovka, or. Pavlograd, reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 2. L 10. 1063).

Vârful unei lame (Pl. 79/1063), fără date precise despre condițiile de descoperire. Spatele îngroșat în formă de nervură. Pe suprafața lamei se observă două nervuri subțiri suplimentare. Lama este ascuțită. L. – 13,6 cm, l. – 4,2 cm. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk (Inv. A 7111. 32429). Inedit.

1064-1065. Rajgorodka, r-nul Novoajdar, reg. Lugansk, Ukr. (Harta 1. K 11. Rj).

Două fragmente de la lamele a două seceri diferite, provin dintr-un depozit din care o parte din piese au fost pierdute (Pl. 79/1064, 1065). Ambele fragmente au spatele îngroșat și lamele ascuțite. Dimensiunile: Nr. 1064: L. max. – 8,7 cm, l. – 3,5 cm (Inv. 1158); Nr. 1065: L. – 10,4 cm, l. – 2,8 cm (Inv. 1168). Muz. de Ist. or. Lugansk. Inedite. Despre depozit vezi – 175, 160. Fig. 9.

1066. Roșietici Vechi, r-nul Florești, Mld. (Harta 2. L 5. 1066).

Lama unei seceri descoperită în timpul săpăturilor într-o așezare a culturii Noua (Pl. 79/1066). Spatele este îngroșat în formă de nervură, lama este ascuțită. L. – 14,5 cm, l. – 3,3 cm. Muz. de Arh. or. Chișinău. Bibl.: 186, 31. Fig. 13/2.

1067-1070. Solonec, Ciurupinsk, reg. Kherson, Ukr. (Harta 1. M 7. So).

Patru fragmente, probabil, de la seceri cu cârlig, provenind dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Kherson. Bibl.: 231, 203. Fig. 1/9-12.

1067. Vârful lamei unei seceri (Pl. 79/1067). Spatele este îngroșat, lama ascuțită. L. – 12,0 cm (Inv. 5800).

1068. Vârful lamei unei seceri (Pl. 79/1068). Piesă semifabricată, fără prelucrare ulterioară. L. max. – 14,3 cm (Inv. 5799).

1069. Fragmentul lamei unei seceri (Pl. 79/1069). L. – 4,5 cm (Inv. 7306).

1070. Fragmentul mânerului unei seceri (Pl. 79/1070). Cârligul (?) este rupt și parțial îndoit. L. max. – 8,5 cm, l. lamei – 2,3 cm (Inv. 7305).

1071-1073. Tomești, com. Pogana, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. M 4. Tm).

Trei vârfuri de lame de la trei seceri diferite cu proporții nedeterminabile, provenind dintr-un depozit. Toate au spatele îngroșat în formă de nervură, sunt ascuțite și uzate (Pl. 79/1071-1073). Dimensiunile: Nr. 1071: L. – 11,5 cm, l. max. – 3,0 cm, greutatea – 30 g (Inv. 3487); Nr. 1072: L. – 13,8 cm, l. – 3,3 cm (Inv. 3476); Nr. 1073: L. – 11,0 cm, l. – 3,8 cm, greutatea – 66 g (Inv. 3488). Muz. de Ist. or. Bârlad. Bibl.: 58, 233 și urm. Fig. 1/15-17.

1074. Vișnevatoe, r-nul Volodarskoe, reg. Doneck, Ukr. (Harta 2. M 11. 1074).

Vârful lamei unei seceri fără date precise despre condițiile de descoperire (Pl. 79/1074). Spatele lamei este îngroșat în formă de nervură, lama este ascuțită. L. – 14,7 cm, l. max a lamei – 4,2 cm. Muz. de Ist. or. Doneck. Bibl.: 123, 36. Fig. 44/2 (209).

1075-1079. Žuravlinka, r-nul Golovanevsk, reg. Kirovograd, Ukr. (Harta 1. K 6. Z).

Patru sau cinci seceri fragmentare de proporții nedeterminabile, provenind dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Pervomajsk. Bibl.: 102, 107. Fig. 32/7-11.

1075. Fragmentul unui mâner sau a unei lame de seceră (Pl. 79/1075). L. – 7,2 cm, l. – 3,7 cm.

1076. Seceră arcuită cu cot, mânerul rupt (Pl. 80/1076). Spatele este îngroșat în formă de nervură. Pe suprafața lamei se identifică prelungiri de metal radiale ce provin de la marginile părților formei de turnat care era compusă din câteva fragmente. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. în stare fragmentară – 17,6 cm, L. lamei – 17,2 cm, l. – 4,1 cm (Inv. 874/4).

1077. Seceră similară ca formă, cu mânerul rupt (Pl. 80/1077). Lama este prelucrată prin batere, ascuțită și utilizată. L. max. în stare fragmentară – 20,0 cm, L. lamei – 18,5 cm, l. lamei – 3,2 cm (Inv. 874/5).

1078. Fragment de la cotului curburii unei seceri, prelucrată prin batere longitudinal (Pl. 80/1078). Lama este ascuțită, uzată. L. max. a fragmentului – 14,5 cm, l. lamei – 3,1 cm (Inv. 874/8).

1079. Fragment similar prelucrat prin batere (Pl. 80/1079). Lângă curbura spatelui se observă un orificiu, rezultat al turnării defectuoase. Lama este ascuțită, uzată. L. max. a fragmentului – 13,5 cm, l. – 4,6 cm (Nr. inv 874/9).

Forme de turnat

1080. În momentul de față, în zona est-carpatică, nu au fost descoperite tipare pentru seceri cu cârlig. Excepție face doar forma de turnat de la Voznesenka care, în afara negativelor de la două seceri cu câte două orificii la mâner, de tip Heleșteni (vezi Nr. 1197/1209), are și negativul unei seceri cu cârlig. Aceasta seamănă, după configurație și

proporții, cu secerile variantei Ghermănești, dar negativul este de dimensiuni mici. O excepție este forma de turnat de la Voznesenka, care, în afară de negativele a două seceri cu două orificii la mâner, de tip Heleșteni, mai are și negativul unei seceri cu cârlig care se aseamănă, după configurație și proporții, cu secerile variantei Ghermănești. Negativul de la Voznesenka se remarcă prin dimensiunile sale mici (Pl. 86/1080). Lungimea maximă a coardei măsoară 23,5 cm, L. lamei – 7,0 cm și a mânerului – 8,7 cm.

Răspândire și datare

Secerile cu cârlig au un areal de răspândire destul de mare și o evoluție îndelungată. După cum reiese din harta generală de răspândire a acestora (Harta 22), secerile cu cârlig se întâlnesc spre est până în stânga Niprului. Cele mai estice descoperiri sunt fragmentul unei seceri cu cârlig de la Vișnevatoe din nordul Mării Azov (Nr. 1074) și două seceri din depozitul Rajgorodka, Donețul de Nord (Nr. 1006, 1007). În sud, aceste seceri sunt cunoscute pe malul drept al Dunării, în Bulgaria (244, 215. Pl. 54-56), precum și în Croația și Serbia (86, 42. 43. Nr. 312-316). Pe teritoriul Ungariei se întâlnesc atât în zona Dunării cât și pe cursul superior al Tisei (54, 46. Taf. 114/2; 172, 13-15; 176, 9; 180, 20). Nu lipsesc nici din Ucraina Transcarpatică (3, 12. Pl. 1/9), iar spre nord-vest descoperirile de acest fel sunt cunoscute până în Moravia (71, 94. Nr. 625-632). Cu toate că sunt răspândite pe un spațiu atât de mare totuși, majoritatea descoperirilor de seceri cu cârlig, după cum ne relevă Harta 22, sunt localizate în zona est-carpatică, în Transilvania centrală și sud-estică. Cea mai mare concentrare a acestora este localizată în arealul culturii Noua, fapt ce ne semnaleză și apartenența lor culturală. Destul de des și în număr destul de mare, aceste seceri se întâlnesc și în arealul culturilor Sabatinovka și Coslogeni sau în arealul culturilor bronzului târziu din Ungaria și de la Dunărea Mijlocie, însă, în aceste cazuri, piesele de acest fel se găsesc, de regulă, în depozitele cu importuri (nordul Mării Negre) și au caracter alogen.

Din punct de vedere cronologic, secerile cu cârlig sunt caracteristice pentru perioadele patru și parțial pentru începutul perioadei a cincea a periodizării noastre (Fig. 1), adică, în general, pentru complexe perioadelor BD-HA 1. Doar în unele cazuri se întâlnesc în orizonturi mai târzii. Se consideră, conform tradiției înrădăcinate, că aceste seceri apar în Transilvania de unde apoi se răspândesc în zona est-carpatică (65, 57 și urm; 66, 130). Această opinie este contrazisă de mai multe fapte.

Cartarea secerilor cu cârlig, care fac parte din complexe relativ bine date (Harta 23)², ne demonstrează că în perioada BD secerile cu cârlig, după numărul descoperirilor și sub aspect cantitativ, sunt reprezentate mai ales în zona est-carpatică și mai puțin în Transilvania. Dar, pentru orizonturile HaA-HaB situația este inversă (Harta 24). Secerile cu cârlig se întâlnesc, mai des și în număr mai mare, în depozitele din

² Harta este întocmită în baza datelor din lucrările lui M. Petrescu-Dîmbovița (64; 65), cu unele completări.

Transilvania și relativ mai rar la est de Carpați. Aceste date, spațio-temporale, ne vorbesc despre prioritatea cronologică a secerilor cu cârlig în zona est-carpatică și despre caracterul secundar al acestora în Transilvania.

În continuare ne vom referi la variantele acestor seceri care au fost evidențiate de noi. Pentru aceasta va trebui să revenim la tabelul care argumentează existența a trei variante cu proporții diferite. După cum reiese din acest tabel (Fig. 38) amplasarea secerilor diferitelor variante, în câmpul corelațional, are un caracter liniar. Poziția superioară este ocupată de seceri cu proporții înalte ale variantei Ghermănești, urmează apoi secerile de proporții medii, varianta Ruginoasa, și în poziție inferioară, secerile cu proporții joase, din varianta Ilișeni. Ținând cont de modificarea treptată a proporțiilor secerilor, de raportul dimensiunilor lamei și a mânerului, a dimensiunilor generale și greutateii, se impune concluzia că amplasarea liniară a grupelor, în realitate, reflectă evoluția lor în timp. Trecerea de la secerile mari și grele, de proporții înalte, la secerile de proporții medii și apoi trecerea la secerile mici, ușoare, de proporții joase, nu înseamnă decât micșorarea părții nefuncționale, a mânerului, care are ca rezultat economisirea metalului. Deoarece o astfel de evoluție este rațională, din această tendință reiese că secerile variantei Ghermănești sunt cele mai vechi, iar secerile variantei Ruginoasa sunt mai târzii, în timp ce secerile de proporții joase, varianta Ilișeni, ar fi cele mai târzii. Putem verifica această concluzie prin intermediul analizei corelației spațiale a variantelor cu proporții diferite.

În Harta 25 au fost cartate toate secerile cu proporții înalte (Fig. 25/1) și medii (Fig. 25/2), iar în Harta 26 toate secerile cu proporții joase. După rezultatele cartării (Harta 25/1), secerile de proporții înalte, varianta Ghermănești, sub aspect cantitativ și după numărul descoperirilor se concentrează în zona estică subcarpatică, în zona cursului mijlociu al râului Siret și în bazinul râului Bârlad. În afara acestei regiuni, acestea se întâlnesc destul de rar pe Nistru Superior (Nr. 817) și pe Nipru (Nr. 785-795, 805, 828). Numai în unele cazuri, secerile cu proporții înalte se întâlnesc în Bulgaria (244, Pl. 54/2; 56/5) și ceea ce este semnificativ, în număr redus, se întâlnesc și în Transilvania (65, Taf. 19D/1; 23 B, 2, 3; 38, 10; 276, 1797; 287, 1814). Situația este diferită în cazul secerilor de proporții medii (Harta 25/2) care sunt răspândite atât în zona est-carpatică cât și în zona centrală a Transilvaniei, dar care se întâlnesc foarte rar în afara arealului culturii Noua și, mai ales, în arealul culturilor vecine, înrudite. Secerile cu proporții medii se întâlnesc și în arealul culturilor Sabatinovka (Nr. 829, 830, 864, 865) și Coslogeni (65, Pl. 54/3-7; 55/2-6; 56/1, 2, 4, 6, 7). În sfârșit, secerile de proporții joase demonstrează o răspândire destul de mare (Fig. 26) care, din punct de vedere cantitativ, predomină în Transilvania, cu toate că se întâlnesc și în zona est-subcarpatică și sunt destul de larg răspândite și în afara arealului culturii Noua. Acestea sunt răspândite în est, în arealul culturii Sabatinovka, și în vest în arealul culturilor bronzului târziu din Ungaria și de la Dunărea Mijlocie. Ținând cont de corelația spațială, a diferitelor variante ale secerilor cu cârlig, este destul de evident faptul că, în calitate de tip de sine stătător, aceste seceri își încep evoluția cu

secerile de proporții înalte, varianta Ghermănești. Această variantă, inițial, apare în zona est-carpatică a arealului Noua în cadrul focarului metalurgic de la Bârlad. Din această zonă, a râului Bârlad, în etapa trecerii de la varianta Ghermănești la varianta Ruginoasa, secerile cu cârlig, probabil, odată cu pătrunderea purtătorilor culturii Noua, sunt răspândite și în Transilvania. Ulterior, secerile cu cârlig se dezvoltă relativ, de sine stătător, atât în zona est-carpatică cât și în cea transilvăneană a culturii Noua. Ele evoluează, treptat și paralel, de la secerile de proporții medii la cele de proporții joase când capătă răspândire maximă. Succesiunea cronologică evidențiată a diferitelor variante de seceri cu cârlig poate fi verificată și argumentată suplimentar prin prezența acestora în complexe din faze diferite și / sau prin intermediul asocierii lor în unele complexe.

Nr.	PERIOADE / VARIANTE	BD			HaA1		
		Gh	Ru	Il	Gh	Ru	Il
1	Avraamovka	11					
2	Becilovo		1	3			
3	Bârlad	1	1				
4	Bozienii de Sus	1					
5	Dancu			2			
6	Doljești			3			
7	Duda			2			
8	Ghermănești	4		4			
9	Heleșteni		2	4			
10	Knjaze-Grigorovka			7			
11	Lozova		4				
12	Mândrișca	10					
13	Moșna	1	3	5			
14	Negrești			1			
15	Olešov		5				
16	Orehovo			1			
17	Pâhnești		1				
18	Ruginoasa		5				
19	Țigănești			2			
20	Ulmi Liteni			1			
21	Žuravlinka			2			
22	Antonovka					11	14
23	Gioseni						4
24	Ilișeni						22
25	Novo-Trojany					2	3
26	Rajgorodka						2
27	Tomești				7	10	3
	TOTAL	28	24	37	7	23	48

Fig. 44. Îmbinarea variantelor secerilor cu cârlig în complexe distincte cronologic din zona Est-Carpatică.

În tabel (Fig. 44) sunt incluse complexele cunoscute la est de Carpați, datate de majoritatea specialiștilor în perioada BD sau în perioada HaA1, care conțin seceri aparținând diferitelor variante. După cum reiese din datele menționate, în complexele perioadei BD se întâlnesc 28 de seceri varianta Ghermănești, 24 seceri varianta Ruginoasa și 37 seceri varianta Ilișeni. În același timp, complexelor perioadei HaA1 îi aparțin numai 7 seceri din prima variantă, 23 din cea de a doua variantă și 48 din varianta a treia. Astfel, este destul de evident, că numărul secerilor variantei Ruginoasa este aproape egal cu cele ale variantei Ghermănești, ultimele fiind mai bine reprezentate în complexele perioadei BD, în timp ce, în complexele HaA1, numărul lor este mai mic, predominând secerile variantei Ilișeni.

Nr.	PERIOADE / VARIANTE	BD			HaA1			-	HaB1		
		Gh	Ru	Il	Gh	Ru	Il		Gh	Ru	Il
1	Aurel Vlaicu	1									
2	Cara		3	2							
3	Cătina	2									
4	Corund			2							
5	Cristian			2							
6	Lapindea		2								
7	Micăsasa	1		9							
8	Miercurea Ciuc			1							
9	Mociu			8							
10	Toplița		1	2							
11	Turia II		2								
12	Valea Largă	1	7	2							
13	Olteni			4							
14	Suvorovo II		15	1							
15	Aiud					1					
16	Alțina						1				
17	Balșa						1				
18	Dipșa						9				
19	Drajna de Jos					3	81				
20	Gușterița					2	48				
21	„Hunedoara”						1				
22	Măgherani						3				
23	Șpálnaca II					5	12				
24	Uioara						13				
25	Sâmbăta Nouă II						4				
26	Techirghiol					1					
27	Bancu								2	2	
28	Vurpar									3	
	TOTAL	5	30	33	0	12	173	0	0	2	5

Fig. 45. Îmbinarea diferitelor variante de seceri în complexe distincte cronologic din Transilvania și de la Dunărea Mijlocie.

Aceiași tendință se evidențiază și în cazul depozitelor din Transilvania, Oltenia și Dobrogea (Fig. 45)³. După cum reiese din aceste date, depozitelor perioadei BrD îi revin cinci seceri de proporții înalte, 30 de proporții medii și 33 de proporții joase, iar depozitelor perioadei HaA1 le revin 12 seceri de proporții medii și 173 de proporții joase, cele de proporții înalte lipsind. Câteva seceri cu cârlig se întâlnesc și în depozitele din perioada HaB1 (Bancu și Vurpăr), însă integritatea și datarea acestor depozite este destul de îndoielnică (65, Taf. 226/A; 249/C). În sfârșit, aceeași succesiune cronologică se observă și în cazul asocierii diferitelor variante de seceri cu cârlig în aceleași complexe închise. Astfel, la est de Carpați (Fig. 46) secerile variantei Ghermănești se întâlnesc de trei ori în aceleași depozite (Bârlad, Moșna, Tomești) cu secerile variantei Ruginoasa (nouă din totalul de 23 coincid) și de patru ori (Ghermănești, Moșna, Tansa, Tomești) împreună cu secerile variantei Ilișeni (nouă din totalul de 27), iar secerile variantei Ruginoasa (Antonovka, Becilovo, Dancu, Heleșteni, Moșna, Novo-Trojany, Todirești, Tomești) se asociază, în opt cazuri, cu secerile variantei Ilișeni (24 care din totalul de 67).

Nr.	VARIANTE / COMPLEXE	Gh	Ru	II	TOTAL
1	Antonovka		11	14	25
2	Becilovo		1	3	4
3	Bârlad	1	1		2
4	Dancu.		2	2	4
5	Ghermănești	4		4	8
6	Heleșteni		2	4	6
7	Moșna	1	3	5	9
8	Novo-Trojany		2	3	5
9	Tansa	1		2	3
10	Todirești		1	1	2
11	Tomești	7	10	3	20
	TOTAL	14	33	41	88

Fig. 46. Îmbinarea diferitelor variante de seceri cu cârlig în complexele din zona subcarpatică estică.

Aceiași corelație se observă și în cazul materialelor din Transilvania. Ținând cont de datele menționate (Fig. 47), preluate din aceleași izvoare (65), secerile de proporții înalte se asociază de două ori („Transilvania”, Valea Largă) cu secerile de

³ Toate datele necesare întocmirii tabelului au fost preluate din lucrările lui M. Petrescu-Dîmbovița (64; 65) și E. Černykh (244). Singura rectificare operată la cronologia complexelor privește depozitele de la Măgherani și Drajna de Jos, care – ținând cont de prezența pieselor halstattiene timpurii – trebuie atribuite perioadei HaA1 și nu perioadei BD (65, 49, 111).

proporții medii (două din 13) și de două ori (Micăsasa, Valea Largă) cu secerile mici, de proporții joase (două din 13). În timp ce secerile mari, de proporții medii (Bancu, Cara, Drajna de Jos, Gușterița, Șpálnaca II, Toplița, Valea Largă), se asociază de șapte ori cu secerile mici, de proporții joase (17 din totalul de 170). Un argument în plus, în ceea ce privește succesiunea cronologică evidențiată de diferitele variante, ne este oferit de starea de conservare a secerilor. Secerile variantei Ghermănești, de regulă, sunt fragmentare, ieșite din uz sau în stare de uzură puternică, spre deosebire de acestea, secerile variantei Ruginoasa, în majoritatea cazurilor, sunt în stare de conservare bună, iar secerile variantei Ilișeni, de regulă, sunt în stare bună de conservare sau sunt piese semifabricate (45 din 104). Cu alte cuvinte, aproape jumătate din aceste seceri nu au fost finisate pentru utilizare.

Nr.	VARIANTE \ COMPLEXE	Gh	Ru	II	TOTAL
1	Bancu		2	2	4
2	Cara		3	2	5
3	Drajna de Jos		3	81	84
4	Gușterița II		2	47	49
5	Micăsasa	1		9	10
6	Șpálnaca II		5	11	16
7	Toplița		1	2	3
8	„Transilvania”	1	4		5
9	Valea Largă	1	7	2	10
	TOTAL	3	27	156	186

Fig. 47. Îmbinarea diferitelor seceri cu cârlig în complexele din Transilvania.

Astfel, succesiunea cronologică a evoluției diferitelor variante de seceri este incontestabilă. Cele mai vechi sunt secerile mari, de proporții înalte, varianta Ghermănești, relativ mai târziu sunt secerile mari, de proporții medii, varianta Ruginoasa, și cele mai târziu sunt secerile mici, de proporții joase, varianta Ilișeni. Ne referim în primul rând la materialele care provin de la est de Carpați, însă, afirmația este în egală măsură valabilă și pentru secerile cu cârlig, de diferite dimensiuni și proporții, din Transilvania.

Cunoscând succesiunea cronologică și cea a răspândirii variantelor de seceri cu cârlig se evidențiază evoluția generală a acestora. Până nu demult specialiștii datau secerile cu cârlig în vremea culturii Noua, iar conform datării depozitelor în perioada BD (sec. 13 î. H.) sau în perioada HaA1 (sec. 12 î. H.) când cultura Noua își încetează existența. Atribuirea acestor complexe era efectuată după totalitatea datelor sau, în ultimul caz (HaA1), după prezența elementelor halstattiene. Acum cunoscând

sucesiunea strictă a diferitelor variante de seceri cu cârlig poate fi realizată o cronologie internă a evoluției acestor seceri și a culturii Noua în ansamblu. Astfel, dacă se acceptă datarea culturii Noua în perioada BD și prima parte a HaA1 și admitem, că secerile cu cârlig sunt răspândite în toate perioadele dezvoltării acestei culturii, atunci, ținând cont de succesiunea diferitelor variante de seceri cu cârlig, existența culturii Noua poate fi împărțită în trei etape relativ de sine stătătoare: timpurie, corespunzătoare perioadei de răspândire a secerilor variantei Ghermănești, aproximativ prima jumătate a perioadei BD (prima jumătate a sec. 13 î. H.), etapa medie, perioada de răspândire a secerilor variantei Ruginoasa în a doua jumătate a perioadei BD (a doua jumătate a sec. 13 î. H.) și etapa târzie, perioada de răspândire a secerilor variantei Ilișeni în prima jumătate a perioadei HaA1 (prima jumătate a sec. 12 î. H.). Neținând seama de caracterul convențional al etapelor evidențiate, această succesiune cronologică reiese din dezvoltarea internă a secerilor cu cârlig caracteristice culturii Noua. În afară de aceasta, după cum vom vedea în continuare, această delimitare cronologică a secerilor cu cârlig este operațională sub aspectul datării multor depozite aparținând perioadei bronzului târziu, cât și pentru datarea altor tipuri de seceri care vor fi abordate în continuare.

Apartenență culturală

Apartenența culturală a secerilor cu cârlig, după cum s-a menționat mai sus, este reflectată de coincidența arealului de răspândire a acestora cu arealul culturii Noua (Harta 22-25). În cazul secerilor mai timpurii, aparținând variantei Ghermănești, aceasta se referă, în mare măsură, numai la zona est-subcarpatică a arealului acestei culturi (Harta 25/1). În cazul secerilor variantelor Ruginoasa (Harta 25/2) și Ilișeni (Harta 26) aceasta se referă, atât la zona est-carpatică, cât și la zona transilvăneană a culturii Noua. Din centrele metalurgice est-carpatică, secerile cu cârlig erau exportate în arealele culturilor Sabatinovka și Coslogeni, iar din centrele metalurgice transilvănene, secerile cu cârlig, inclusiv cele mici, de proporții joase, erau răspândite în arealele culturilor de la Dunărea Mijlocie și în zona Tisei. De Transilvania este legată răspândirea sau producerea locală, după prototipuri transilvănene, a secerilor cu cârlig la sud de Carpați (Drajna de Jos ș.a.). Apartenența secerilor cu cârlig la cultura Noua este confirmată de descoperiri numeroase și mai ales de prezența fragmentelor (Harta 27) în așezările culturii menționate (Nr. 797, 841, 853, 872, 933, 934, 992, 993, 1011-1013, 1019, 1028, 1035, 1042, 1045, 1066). Trebuie să menționăm și faptul că două depozite, Ruginoasa (Nr. 873-887) și Ilișeni (Nr. 961-982), de seceri cu cârlig, sunt descoperite în așezări aparținând halstattului tracic timpuriu, iar, depozitul de la Novo-Trojany, care conține seceri cu cârlig (Nr. 864, 865, 1001-1005), a fost descoperit într-un stratul aparținând culturii Sabatinovka.

Origine

Secerile cu cârlig din zonele est-carpatică și Transilvania, după formă și după tehnica de turnare, nu au prototipuri în tradiția locală a perioadelor precedente. Din această cauză problema originii, acestui tip de seceri, a fost abordată de mai multe ori în literatura de specialitate. M. Roska (72, 198) considera secerile cu cârlig transilvănene ca piese originale care au determinat apariția acestui tip în sudul Europei de Est. A. Tallgren a contrazis această opinie, atrăgând atenția asupra priorității cronologice a secerilor cu cârlig est-europene în raport cu piesele transilvănene (Tallgren, 1938, 189). În lucrările sale M. Petrescu-Dîmbovița admite posibile influențe ale tradițiilor est-europene la constituirea secerilor cu cârlig din zona Carpato-Dunăreană (65, 72; 66, 130).

Analiza și compararea secerilor cu cârlig din seria subcarpatică-transilvăneneă cu cele ale seriei Volgo-Ural ne permite să constatăm că primele sunt rezultatul imitării ultimelor. Avem în vedere secerile de tip Pereljub, mai precis varianta Garbuzovka, abordate mai sus (Nr. 488-495). Secerile acestei variante sunt cele mai apropiate, după configurație, de secerile timpurii ale grupei est-subcarpatice, adică de cele ale variantei Ghermănești. Altfel spus, dacă în tabelul corelațional (Fig. 38) vom amplasa indicii metrici ai acestor seceri, atunci ei vor ocupa în tabel poziția maximă de sus, stânga. Cu alte cuvinte, sub aspect cronologic și al proporțiilor, secerile variantei Garbuzovka preced nemijlocit secerile variantei Ghermănești. Trebuie să menționăm și faptul că secerile variantei Garbuzovka, care sunt răspândite în perioada care precede orizontul BD, se întâlnesc în zona subcarpatică (depozitele Deleni, Nr. 489; Odăile-Podari, Nr. 493) și în raioanele limitrofe din nordul Mării Negre (Harta 9/2) unde sunt și piese finite (Nr. 488, 490-492, 494) și forme de turnat (Nr. 495).

Deși între cele două serii există unele asemănări constăm și unele diferențe. Astfel, procedeul tehnic de turnare a secerilor grupei est-carpatică este diferit, la acestea turnarea metalului era efectuată dinspre spatele secerii sau dinspre cotul curbării spatelui spre mâner. Acest procedeu nu este caracteristic tradiției Volgo-Uralice, însă, el constituie una dintre trăsăturile caracteristice a secerilor seriei Nord-Caucaziene din epoca bronzului târziu și s-a manifestat chiar de la apariția acestora. Vom menționa că asupra posibilelor influențe Nord-Caucaziene avem indicații datorită numeroaselor depozite de origine caucaziană din nordul Mării Negre (Koblevo, Berislav, Balašovka) cât și datorită descoperirilor de seceri caucaziene în depozitele de la Dunărea de Jos (Constața-Palas, Nr. 586, 587; Pl. 107C/3, 4).

Procesul interacțiunii și transmiterii tradițiilor Volgo-Uralice și a celor Nord-Caucaziene în zona subcarpatică a avut loc, probabil, într-o perioadă îndelungată de timp. Cea mai mare parte a acestui proces a avut loc, probabil, pe parcursul perioadei a III-a a periodizării noastre și nu este exclus ca cele mai timpurii seceri ale variantei Ghermănești să fi apărut încă de la sfârșitul acesteia. Odată preluate și modificate, tradițiile Volgo-Uralice și cele Nord-Caucaziene, de la sfârșitul perioadei a III-a, pe

parcursul perioadei a patra capătă o expresie tehnologică și morfologică specifică, determinând apariția secerilor cu cârlig cu o largă răspândire pe tot parcursul existenței culturii Noua atât în zona est-carpatică, cât și în Transilvania.

Funcție

Ținând cont de faptul că lama și mânerul pieselor variantelor Ghermănești și Ruginoasa sunt relativ lungi, nu este exclus să fi fost utilizate atât ca unelte de secerat cât și pentru tăierea stufului și trestiei și pentru cosit fân. Cât privește secerile mici, varianta Ilișeni, acestea era mai degrabă utilizate doar pentru secerat.

1.2. Seceri cu orificii la mâner de tip Heleșteni (Nr. 1081-1209; Harta 28, 29)

Aceste seceri au o formă originală, denumirea lor provenind de la patru exemplare (Nr. 1156-1159) care au fost descoperite în depozitul de la Heleșteni din România (50, 183 și urm. Fig. 2/5-8; 65, 48). Piese se caracterizează printr-o formă simplă arcuit-rotunjită sau aproape semicirculară, deseori au cotul curburii lamei, spre mâner, mai mult sau mai puțin accentuat. Mânerele, de regulă, sunt prevăzute cu două orificii simple pentru fixarea plăselelor de lemn. Spatele lamei este îngroșat cu o nervură reliefată care cuprinde și mânerul. În multe cazuri, mânerele sunt întărite de nervuri scurte, amplasate longitudinal. Secerile erau turnate, în tipare monovalve închise, dinspre spate. Cioturile de la turnare, de regulă, erau amplasate la nivelul curburii maxime sau pe cotul curburii spatelui lamei spre mâner. Se întâlnesc cazuri, când secerile erau turnate dinspre capătul mânerului (Nr. 1200, 1202-1204). După turnare cioturile de la turnare erau îndepărtate, însă, locul amplasării, de regulă, se identifică clar pe spatele majorității pieselor. Prelucrarea secundară a secerilor presupunea înlăturarea bavurilor de metal, prelucrarea prin batere grosieră, finisarea și ascuțirea.

Au fost înregistrate 129 de seceri cu două orificii la mâner. Acestea sunt reprezentate de piese-semifabricate, piese cu grade diferite de utilizare și negative ale formelor de turnat. Se deosebesc după configurație, dimensiuni, înălțimea arcului și unele trăsături morfologice. Analiza comparativă și îmbinarea diferitelor caracteristici permite delimitarea acestora în două entități care reprezintă două variante diferite. Cele mai numeroase sunt piesele care se caracterizează printr-o formă arcuit-rotunjită sau arcuită cu cot. Aceste seceri au mâner simplu și erau turnate dinspre spatele lamei. Cioturile de la turnare, de regulă, erau amplasate pe curbura maximă a spatelui sau a cotului curburii spatelui lamei, spre mâner. Se disting prin dimensiuni nu prea mari și prin arcul curburii corpului relativ înalt. Schema măsurărilor acestor indici este prezentată în Fig. 36/2, iar manifestarea lor concretă în tabelul corelațional (Fig. 48). Lungimea maximă a coardei, de regulă, variază între 15,0 și 20,0 cm, cu toate că se cunosc și seceri de dimensiuni mai mici sau mai mari. Înălțimea arcului, de regulă, variază de la 5,0 la 10,0 cm. În limitele

acestor parametri, secerile se delimitează în mai multe grupe, însă, după cum a demonstrat analiza detaliată, aceste grupe reflectă grade diferite de utilizare. Acest fenomen se explică prin faptul că numeroasele prelucrări prin batere și uzarea treptată a lamelor a dus la lungirea, prin îndreptarea lamei, a acestor piese și la micșorarea înălțimii arcului curbării. Toate acestea sunt documentate de corelația raportului lungimii coardei și înălțimea curbării spatelui lamei, ținându-se cont de gradul de uzură (Fig. 48/I) care se reflectă în graficul distribuției statistice a secerilor (Fig. 49). După cum reiese din ilustrații, piesele semifabricate se disting prin lungimea scurtă și proporți înalte. Secerile mai puțin uzate ocupă în aceste ilustrații poziția medie, iar cele uzate puternic sunt cele mai lungi și în același timp cele mai joase. Greutatea acestor seceri variază de la 70 până la 100-110 g, însă se cunosc și piese și mai ușoare (40-50 g), precum și altele mai grele (până la 150-160 g). Deoarece secerile acestei entități constituie majoritatea, propunem să fie păstrată denumirea inițială a tipului, adică varianta Heleșteni.

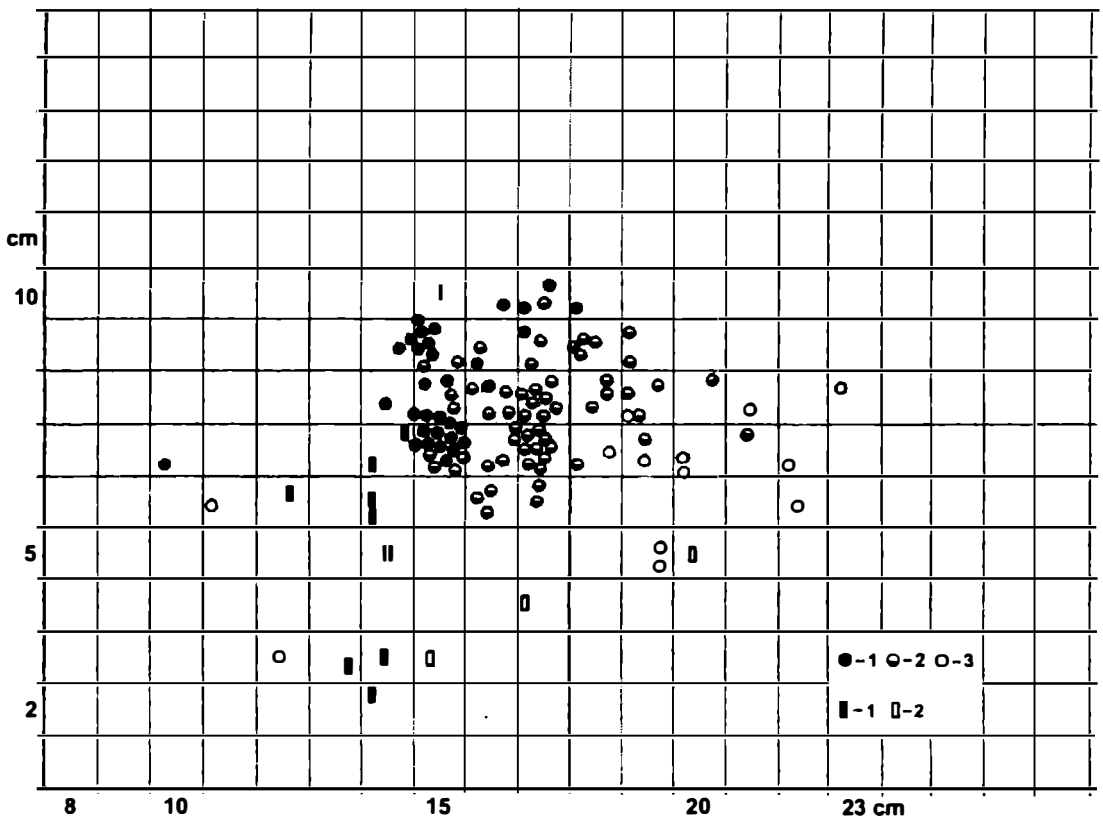

Fig. 48. Gruparea secerilor de tip Heleșteni conform corelației înălțimii arcului curbării spatelui (pe verticală) și lungimii maxime (pe orizontală) ținând cont de gradul diferit de utilizare. I – secerile variantei Heleșteni: 1 – negativele formelor de turnare sau semifabricate; 2 – grad scăzut de utilizare; 3 – seceri puternic uzate. II – varianta Čut: 1 – negativele formelor de turnare sau semifabricate; 2 – seceri uzate puternic.

	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23 cm	TOTAL
I	0	1	0	1	1	9	22	2	3	1	0					
II						0	8	12	22	2	5	1	1	0		
III		0	1	1	0				0	1	4	2	1	2	1	
TOTAL	0	1	1	2	1	9	30	14	25	4	9	3	2	2	1	104

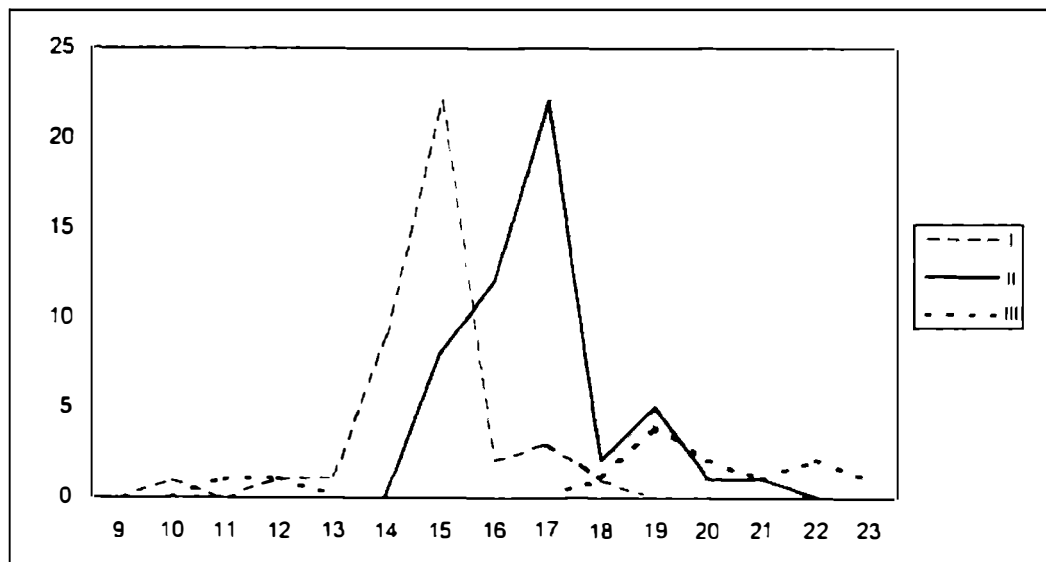
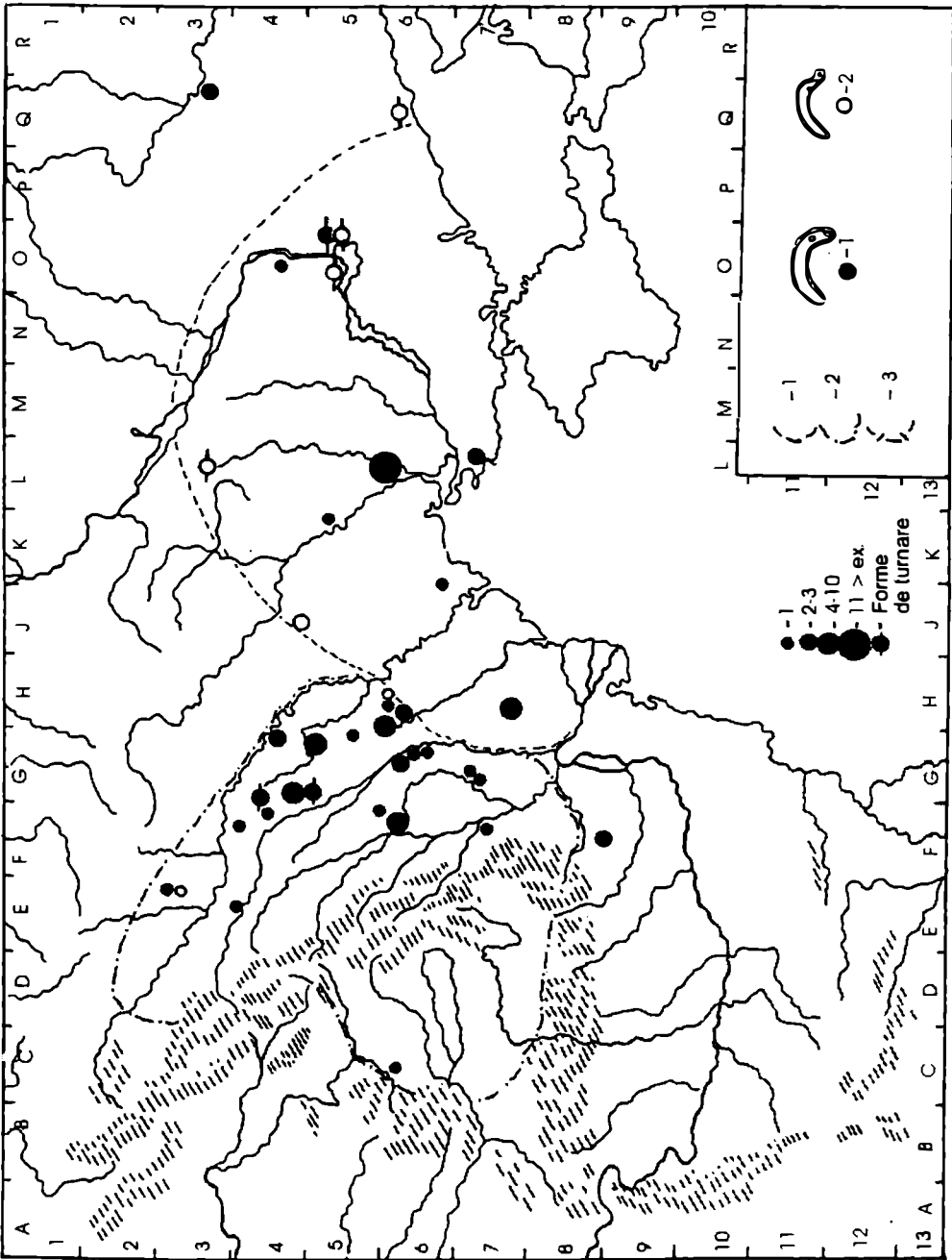

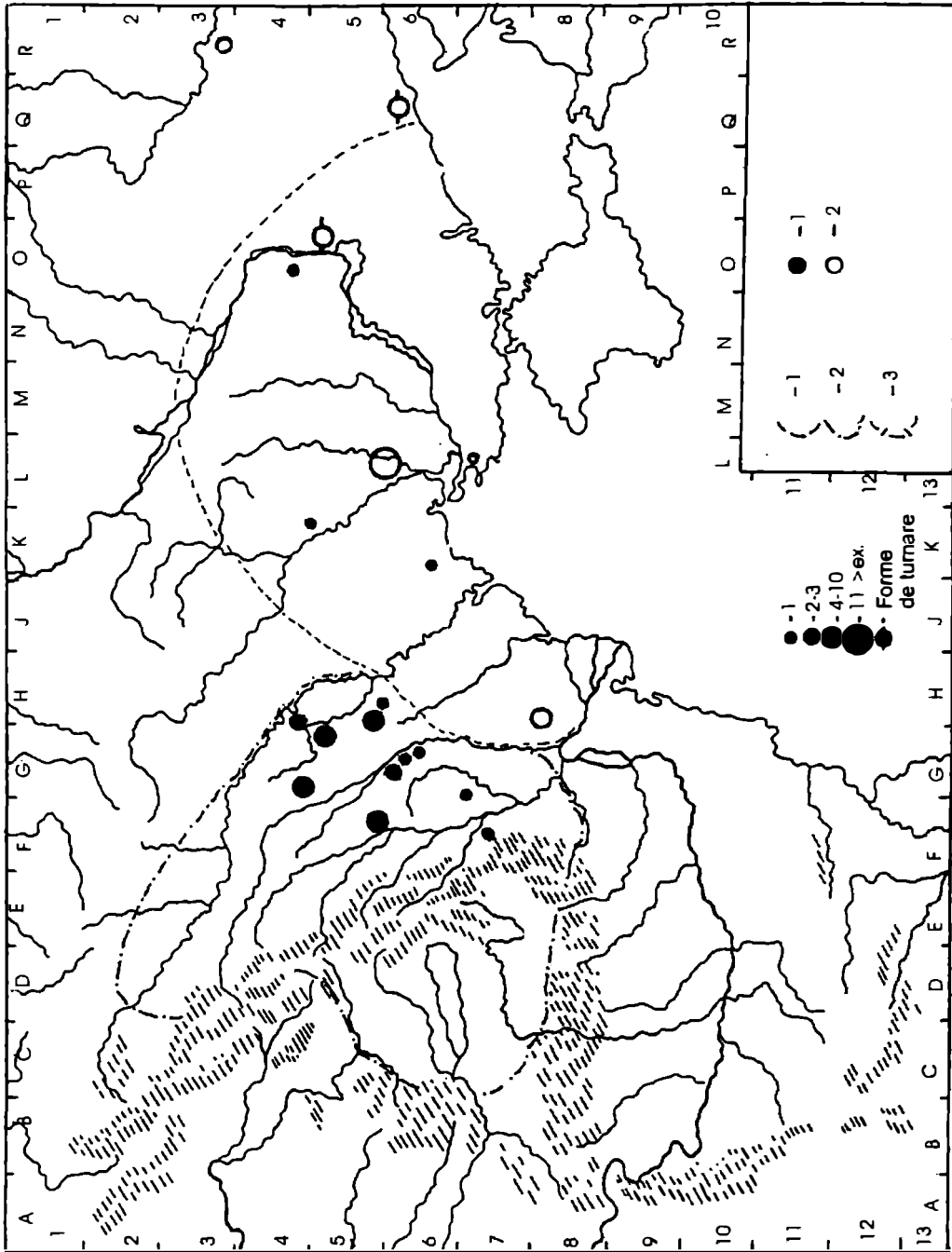
Fig. 49. Distribuția statistică a secerilor de tip Heleşteni conform lungimii maxime (în baza datelor din Fig. 48) în dependență de starea acestora: I – piese semifabricate; II – piese fără urme evidente de utilizare; III – seceri puternic uzate.

Altă variantă este constituită de secerile cunoscute după piese finite sau după negativele formelor de turnat. Acestea se caracterizează prin forme arcuite sau puternic îndreptate. Se disting prin dimensiuni mici și arcul scăzut al curburii corpului. Lungimea maximă a coardei este, de regulă, de 12,0-14,0 cm, în timp ce înălțimea arcului variază de la 2,0 până la 7,0 cm (Fig. 48/II). Trebuie să menționăm că, spre deosebire de varianta precedentă, secerile acestei variante erau turnate atât dinspre curbura maximă a spatelui lamei cât și dinspre capătul mânerului. În sfârșit, unele seceri se deosebesc din punct de vedere morfologic prin faptul că extremitatea mânerului are forma circulară. Pe baza a două forme de turnat cu negativele clare (Nr. 1205, 1206) propunem denumirea de varianta Țut. Particularitățile tipologice ale variantelor, după cum vom vedea, este confirmată de unele deosebiri în ceea ce privește datarea, răspândirea teritorială și apartenența culturală.

Din numărul total al secerilor cunoscute 117 sunt atribuite variantei Heleşteni, iar 12 variantei Țut. Trebuie să menționăm că secerile care aparțin tipului în discuție nu se întâlnesc în teritoriile limitrofe. Cunoaștem o singură excepție, o seceră, parțial similară, provenind dintr-o descoperire izolată de la Petreștii de Mijloc, în centrul Transilvaniei (65, 48. Taf. 282/Nr. 1204).

Harta 28. Răspândirea secerilor de tip Heleşteni. 1 – varianta Heleşteni; 2 – varianta Căt. Arealele culturilor Sabatinovka (1), Noua (2) și Coslogeni (3).

Harta 29. Răspândirea secerilor de tip Heleşteni în conformitate cu datarea depozitelor. 1 – depozitele perioadei BrD; 2 – depozitele perioadei HaA I. Areele culturilor Sabatinovka (1), Noua (2) și Coslogeni (3).

Varianta Heleşteni (Nr. 1081-1197; Harta 28/1; 29)

După cum reiese din cele expuse mai sus, secerile acestei variante se caracterizează prin forme arcuit-rotunjite sau arcuite cu cot, cu mânerul simplu cu două orificii pentru fixarea mânerului. Piesele erau turnate în tipare închise dinspre curbura maximă a lamei spre mâner. Au dimensiuni relativ mici: L. max. a coardei variază de la 15,0 cm până la 20,0 cm, lăţimea lamei de la 1,5-2,5 cm până la 3,0-3,5 cm. Greutatea variază de la 60 până la 100-110 g. Fără să ne referim la piesele uzate, prin dimensiuni şi greutate mici, se disting două exemplare din depozitul de la Izvorul Dulce (Nr. 1163, 1164). Această variantă este definită după 113 piese întregi şi fragmentare. Majoritatea pieselor (104 exemplare) provin din depozite (Nr. 1081-1143, 1145-1147, 1149-1152, 1156-1169, 1171-1182, 1184, 1185, 1188-1192), patru seceri provin din descoperiri izolate (Nr. 1144, 1170, 1183, 1187) şi cinci din aşezări (Nr. 1148, 1153-1155, 1186). În afară de acestea se cunosc patru negative, foarte fragmentate, atribuite convenţional acestei variante, care provin din aşezări aparţinând culturii Noua (Nr. 1193-1196). După starea de conservare se remarcă numărul mare (31 exemplare) de piese semifabricate fără urme de prelucrare secundară (Nr. 1085-1105, 1123, 1132, 1133, 1147, 1150-1152, 1158, 1163, 1169). Un număr de 62 exemplare sunt în stare funcţională bună (Nr. 1081-1084, 1106-1128, 1131, 1134, 1140-1145, 1148, 1157, 1159-1162, 1164-1168, 1171, 1180, 1182, 1183, 1189, 1191, 1192), iar unele au deteriorări neînsemnate (Nr. 1130, 1138, 1139, 1156). Mult mai rar (19 exemplare) se întâlnesc seceri puternic uzate sau / şi fragmentare (Nr. 1146, 1149, 1153, 1154, 1170, 1172-1179, 1181, 1184, 1185, 1187, 1188, 1190).

1081-1084. Alexăndreni, r-nul Edineţ, Mld. (Harta 1. K 4. A).

Patru seceri asemănătoare care constituie depozitul de la Alexăndreni. MEIN (Inv. 9455/1-4). or. Chişinău. Bibl.: 134, 10. Fig. 2/14-17.

1081. Seceră arcuită, cu două orificii pe mânerul simplu (Pl. 80/1081). Spatele este îngroşat. Turnată în tipar monoalv. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Secera este prelucrată prin batere, ascuţită, utilizată. L. max. – 18,8 cm, l. lamei – 2,8 cm, înălţimea arcului curburii spatelui – 8,5 cm. Greutatea – 99,0 g.

1082. Seceră arcuită cu curbura în formă de cot spre mâner, slab pronunţat (Pl. 80/1082). Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner. Secera este prelucrată prin batere, ascuţită, utilizată. L. max. – 20,7 cm, l. lamei – 3,4 cm, înălţimea arcului curburii spatelui – 8,8 cm. Greutatea – 156,0 g.

1083. Seceră similară ca formă (Pl. 80/1083). Unul din orificiile de la mâner lipseşte de la turnare. Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner. Secera este prelucrată prin batere, ascuţită, utilizată. L. max. – 19,4 cm, l. lamei – 3,5 cm, înălţimea arcului curburii spatelui – 8,0 cm. Greutatea – 151 g.

1084. Seceră similară ca formă (Pl. 80/1084). Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 19,8 cm, l. lamei – 3,4 cm, înălțimea arcului curburii lamei – 8,8 cm. Greutatea – 146 g.

1085-1142. Antonovka, r-nul Baștanovka, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 1. M 7. An).

Un număr de 58 seceri fac parte din depozitul de la Antonovka. Muz. de Arh. or. Odessa. Bibl.: 227, 130 și urm. Fig. 3/1-4, 8-11; 243, 27 și urm. 89. Pl. 12/1-7, 9, 10, 12-18; Pl. 13/2, 4-8, 11, 12; Pl. 15/1-14.

1085-1088. Patru seceri arcuite, turnate în același negativ. Cioturile de la turnare erau amplasate pe curbura spatelui spre mâner și au fost îndepărtate. Mânerele simple sunt prevăzute cu câte două orificii pentru fixare. Spatele lamei este îngroșat. Piese semifabricate, fără prelucrare secundară.

1085. L. max. – 15,8 cm, l. lamei – 2,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,7 cm. Greutatea – 67,0 g (Pl. 80/1085) (Fără nr. inv.).

1086. L. max. – 15,7 cm, l. lamei – 2,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,7 cm. Greutatea – 70,0 g (Pl. 80/1086) (Fără nr. inv.).

1087. L. max. – 15,8 cm, l. lamei – 2,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm. Greutatea – 67,0 g (Pl. 80/1087) (Fără nr. inv.).

1088. L. max. – 15,8 cm, l. lamei – 2,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,6 cm. Greutatea – 65,0 g (Pl. 80/1088) (Fără nr. inv.).

1089-1096. Opt seceri arcuite cu două orificii pe mânerele simple. Turnate în același tipar monovalv închis. Cioturile de la turnare, îndepărtate, erau amplasate pe curbura spatelui spre mâner. Piese semifabricate, fără prelucrare secundară.

1089. L. max. – 15,7 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,9 cm. Greutatea – 68,0 gr (Pl. 80, 1089) (Fără nr. inv.).

1090. L. max. – 15,5 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm. Greutatea – 70,0 g (Pl. 80/1090) (Fără nr. inv.).

1091. L. max. – 15,6 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm. Greutatea – 69,0 g (Pl. 80/1091) (Fără nr. inv.).

1092. L. max. – 15,6 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,9 cm. Greutatea – 66,0 g (Pl. 80/1092) (Fără nr. inv.).

1093. L. max. – 15,6 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,0 cm. Greutatea – 68,0 g (Pl. 80/1093) (Fără nr. inv.).

1094. L. max. – 15,6 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm. Greutatea – 69,0 g (Pl. 80/1094) (Fără nr. inv.).

1095. L. max. – 15,6 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,7 cm. Greutatea – 70,0 g (Pl. 80/1095) (Inv. 80 180/6).

1096. Similară precedentelor, însă un orificiu lipsește de la turnare (Pl. 80/1096). L. max. – 15,6 cm, l. lamei – 2,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,9 cm. Greutatea – 70 g (Fără nr. inv.).

1097-1105. Nouă seceri arcuite, cu curbura, în formă de cot, spre mâner. Turnate în forme monovalve închise în același negativ. Cioturile de la turnare, sunt îndepărtate, fiind amplasate pe curbura spatelui spre mâner. La toate piesele orificiile inferioare de pe mâner lipsesc de la turnare. Piese semifabricate, fără prelucrare secundară.

1097. L. max. – 15,0 cm, l. lamei – 2,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,8 cm. Greutatea – 91,0 g (Pl. 80/1097) (Inv. 80. 178/10).

1098. L. max. – 15,0 cm, l. lamei – 2,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,5 cm. Greutatea – 90,0 g (Pl. 81/1098) (Inv. 80. 178/1).

1099. L. max. – 15,0 cm, l. lamei – 2,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,6 cm. Greutatea – 96,0 g (Pl. 81/1099) (Inv. 80. 178/8).

1100. Pe suprafața lamei se observă prelungiri de metal și goluri de la turnare. Ciotul lipsește din cauza turnării defectuoase. L. max. – 15,8 cm, l. lamei – 2,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,9 cm. Greutatea – 92,0 g (Pl. 81/1100) (Inv. 80 178/5).

1101. L. max. – 14,9 cm, l. lamei – 2,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,6 cm. Greutatea – 97,0 g (Pl. 81/1101) (Inv. 80 178/2).

1102. Pe suprafața lamei se observă prelungiri de metal și goluri de la turnare. L. max. – 15,0 cm, l. lamei – 2,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,6 cm. Greutatea – 98,0 g (Pl. 81/1102) (Inv. 80. 178/3).

1103. Pe suprafața lamei se observă prelungiri de metal și goluri de la turnare. L. max. – 15,0 cm, l. lamei – 2,9 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,8 cm. Greutatea – 87,0 g (Pl. 81/1103) (Inv. 80. 178/6).

1104. Similară precedentei. Pe suprafața lamei se observă goluri de la turnare. L. max. – 15,1 cm, l. lamei – 2,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,6 cm. Greutatea – 79,0 g (Pl. 81/1104) (Inv. 80. 178/7).

1105. Seceră similară ca formă, cu goluri de la turnare. L. max. – 15,0 cm, l. lamei – 2,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,5 cm. Greutatea – 87,0 g (Pl. 81/1105) (Inv. 80. 178/9).

1106-1108. Trei seceri arcuite cu curbura spre mâner în formă de cot. Probabil au fost turnate în același negativ. Cioturile de la turnare sunt îndepărtate. Toate secerile sunt prelucrate prin batere, ascuțite, utilizate.

1106. L. max. – 15,8 cm, l. lamei – 3,2 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,0 cm. Greutatea – 76,0 g (Pl. 81/1106) (Inv. 80. 180/4).

1107. Fragment de mâner, rupt după descoperire (Pl. 81/1107). L. max. – cca. 15,2 cm, l. lamei – 3,1 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,2 cm. Greutatea – 65,0 g (Inv. 80. 180/2).

1108. L. max. – 16,8 cm, l. lamei – 2,8 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 8,6 cm. Greutatea – 69,0 g (Pl. 81/1108) (Inv. 80. 174/1).

1109-1116. Opt seceri arcuite cu curbura spre mâner în formă de cot. Probabil au fost turnate în același negativ. Cioturile de la turnare sunt îndepărtate, fiind amplasate pe curbura spatelui spre mâner. Toate secerile au fost prelucrate prin batere, utilizate.

1109. L. max. – 17,0 cm, l. lamei – 3,3 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 8,0 cm. Greutatea – 90,0 g (Pl. 81/1109) (Inv. 80. 181/4).

1110. L. max. – 17,4 cm, l. lamei – 3,2 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 8,0 cm. Greutatea – 90,0 g (Pl. 81/1110) (Inv. 80. 181/5).

1111. L. max. – 16,5 cm, l. lamei – 3,0 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 8,2 cm. Greutatea – 87,0 g (Pl. 81/1111) (Inv. 80. 181/8).

1112. L. max. – 16,8 cm, l. lamei – 3,0 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 8,0 cm. Greutatea – 82,0 g (Pl. 81/1112) (Inv. 80. 181/3).

1113. L. max. – 17,2 cm, l. lamei – 3,0 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 7,8 cm. Greutatea – 85,0 g (Pl. 82/1113) (Inv. 80. 181/6).

1114. L. max. – 17,0 cm, l. lamei – 3,4 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 8,0 cm. Greutatea – 94,0 g (Pl. 82/1114) (Inv. 80. 181/7).

1115. Similară ca formă. Mânerul lipsește din cauza turnării defectuoase (Pl. 82/1115). L. max. – 17,2 cm, l. lamei – 3,3 cm. Greutatea – 84,0 g (Fără nr. inv.).

1116. Similară ca formă. Vârful lamei este rupt (Pl. 82/1116). L. max. – 15,8 cm, l. lamei – 3,5 cm, înălțimea arcului curbării spatelui 8,0 cm. Greutatea – 92,0 g (Inv. 80. 181/9).

1117-1118. Două seceri arcuite cu curbura spre mâner în formă de cot, slab pronunțat. Turnate în același negativ. Cioturile de la turnare au fost îndepărtate. Lamele prelucrate prin batere, ascuțite.

1117. L. max. – 17,7 cm, l. lamei – 3,0 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 8,7 cm. Greutatea – 95,0 g (Pl. 82/1117) (Inv. 80. 173/7).

1118. L. max. – 18,5 cm, l. lamei – 3,0 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 8,3 cm. Greutatea – 93,0 g (Pl. 82/1118) (Inv. 80. 173/3).

1119-1120. Două seceri arcuite cu curbura spre mâner în formă de cot. Probabil, au fost turnate în același negativ. Cioturile de la turnare erau amplasate pe curbura spre mâner și au fost îndepărtate. Lamele sunt prelucrate prin batere, ascuțite, utilizate.

1119. L. max. – 20,0 cm, l. lamei – 2,0 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 7,2 cm. Greutatea – 93,0 g (Pl. 82/1119) (Inv. 443/49).

1120. Pe nervura spatelui se identifică adâncituri formate în urma prelucrării prin batere (Pl. 82/1120). Lama este uzată puternic. L. max. – 20,0 cm, l. lamei – 2,0 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 7,0 cm. Greutatea – 94,0 g (Inv. 80. 174/6).

Celelalte seceri se disting prin particularități individuale.

1121. Seceră arcuită cu curbura spre mâner în formă de cot (Pl. 82/1121). Ciotul de la turnare este îndepărtat, fiind amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 17,0 cm, l. lamei – 2,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,5 cm. Greutatea – 73,0 g (Inv. 80. 180/7).

1122. Seceră, similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare, prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată (Pl. 82/1122). L. max. – 16,0 cm, l. lamei – 2,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,7 cm. Greutatea – 80,0 g (Inv. 80. 180/3).

1123. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare. Piesă semifabricată, bavurile de metal nu sunt îndepărtate (Pl. 82/1123). Ciotul de la turnare este îndepărtat. L. max. – 16,2 cm, l. lamei – 2,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,8 cm. Greutatea – 84,5 g (Inv. 80. 182/1).

1124. Seceră arcuită, turnată dinspre curbura spatelui lamei spre mâner (Pl. 82/1124). Prelucrată prin batere, ascuțită. Lama este uzată puternic. L. max. – 18,3 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,2 cm. Greutatea – 83,0 g (Fără nr. inv.).

1125. Seceră arcuită, cu curbura spre mâner în formă de cot (Pl. 82/1125). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 17,6 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,5 cm. Greutatea – 78,0 g (Fără nr. inv.).

1126. Seceră arcuită cu cot și curbura spre mâner slab evidențiată (Pl. 82/1126). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. Ciotul de la turnare este îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner. L. max. – 19,0 cm, l. lamei – 3,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,4 cm. Greutatea – 74,0 g (Fără nr. inv.).

1127. Seceră, similară ca formă, cu curbura spre mâner în formă de cot, bine pronunțată (Pl. 82/1127). Lama este ascuțită, uzată puternic. L. max. – 19,5 cm, l. lamei – 2,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,2 cm. Greutatea – 71,0 g (Inv. 80. 173/2).

1128. Seceră similară ca formă, însă cu lama mai rotunjită (Pl. 82/1128). Capătul mânerului lipsește de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 16,3 cm, l. lamei – 2,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,4 cm. Greutatea – 110,0 g (Inv. 80. 173/1).

1129. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 82/1129). Lama este prelucrată prin batere, utilizată. L. max. – 17,5 cm, l. lamei – 2,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm. Greutatea – 70,0 g (Inv. 80. 181/1).

1130. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 83/1130). Vârful lamei este rupt. L. max. – 16,2 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 61,5 g (Inv. 80. 174/3).

1131. Seceră, slab rotunjită, arcuită (Pl. 83/1131). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 22,0 cm, l. lamei – 2,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,2 cm. Greutatea – 79,0 g (Fără nr. inv.).

1132. Seceră arcuită cu curbura spre mâner în formă de cot (Pl. 83/1132). Mânerul este prevăzut cu o nervură longitudinală suplimentară. Orificiul superior lipsește de la turnare. Ciotul de la turnare este îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui spre

mâner. Piesă semifabricată, fără prelucrare secundară. L. max. – 15,3 cm, l. lamei – 2,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,8 cm. Greutatea – 85,0 g (Inv. 80. 178/4).

1133-1134. Două seceri arcuite, turnate în același negativ.

1133. La mâner, între orificii, este prevăzută o nervură reliefată suplimentară. Piesă semifabricată (Pl. 83/1133), fără urme de prelucrare secundară. L. max. – 16,3 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,2 cm. Greutatea – 85,0 g (Inv. 80. 182/1).

1134. Seceră similară ca formă și inclusiv în ceea ce privește forma mânerului, însă, este prelucrată prin batere, ascuțită (Pl. 83/1134). L. max. – 17,3 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,0 cm. Greutatea – 85,0 g (Inv. 80. 180/1).

1135-1136. Două seceri similare, cu nervuri suplimentare între orificiile de la mânere. Probabil au fost turnate în același negativ. Prelucrate prin batere, ascuțite.

1135. Seceră arcuită, turnată dinspre curbura spatelui lamei spre mâner (Pl. 83/1135). Ciotul de la turnare este îndepărtat. L. max. – 17,5 cm, l. lamei – 2,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,3 cm. Greutatea – 80,0 g (Inv. 80. 173/5).

1136. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 83/1136). L. max. – 17,2 cm, l. lamei – 2,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,2 cm. Greutatea – 80,0 g (Inv. 80. 173/4).

1137. Seceră similară ca formă, amplasare a ciotului de la turnare și forma mânerului (Pl. 83/1137). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 19,0 cm, l. lamei – 3,2 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,8 cm. Greutatea – 135,0 g (Fără nr. inv.).

1138. Seceră arcuită cu vârful lamei rupt (Pl. 83/1138). Ciotul de la turnare este rupt, fiind amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Între orificiile de la mâner se află o nervură reliefată suplimentară. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 19,3 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 110,0 g (Inv. 80. 174/4).

1139. Seceră similară, cu vârful lamei rupt (Pl. 83/1139). Mânerul este întărit cu nervuri reliefate suplimentare. L. max. – 14,6 cm, l. lamei – 2,1 cm. Greutatea – 58,0 g (Inv. 80. 173/6).

1140. Similară ca formă (Pl. 83/1140) cu o nervură suplimentară la mâner. Vârful lamei este rupt. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 18,9 cm, l. lamei – 2,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,8 cm. Greutatea – 151,0 g (Fără nr. inv.).

1141. Seceră similară, amplasare a ciotului de la turnare și forma mânerului, cu nervură suplimentară (Pl. 83/1141). Prelucrată prin batere, ascuțită, triunghiulară în secțiune. L. max. – 21,6 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,2 cm. Greutatea – 149,0 g (Inv. 80. 174).

1142. Seceră arcuită cu cot, cu lama aproape dreaptă (Pl. 83/1142). Ciotul de la turnare este rupt și era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Mânerul este prevăzut cu o nervură suplimentară. Lama este uzată puternic. L. max. – 22,4 cm, l. lamei – 2,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,4 cm. Greutatea – 94,0 g (Inv. 80. 172).

1143. Avraamovka (Avgustovka), r-nul Verkhnjaja Khortica, reg. Zaporož'e, Ukr. (Harta 1. L 9. Av).

Seceră componentă a unui depozit (Pl. 83/1143). Piesă arcuită, turnată în formă de turnat monovalvă închisă. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 18,6 cm, l. lamei – 3,2 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,7 cm. Greutatea – 80,0 g. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk. Bibl.: 185, Nr. 13; 243, 32. Pl. 13/3; 252, 114. Fig. 43/6.

1144. Bălțați, com. Bălțați, jud. Iași, Rom. (Harta 1. L 3, 4. 1144).

Descoperire izolată. Seceră arcuită cu cot și cu două orificii la mâner (Pl. 83/1144). Turnată în tipar monovalv închis, spatele lamei este îngroșat în formă de nervură. Locul amplasării ciotului de la turnare este dificil de identificat. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 17,0 cm, l. lamei – 2,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,9 cm. Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 9, 49. Fig. 10/2.

1145. Becilovo, r-nul Razdel'naja, reg. Odessa, Ukr. (Harta 1. M 6. Bc).

Seceră componentă a depozitului, arcuită, cu cot, turnată în tipar monovalv închis, spatele lamei este îngroșat cu o nervură. Locul amplasării ciotului de la turnare nu se observă. Mânerul este prevăzut cu o nervură reliefată suplimentară. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată (Pl. 83/1145). L. max. – 16,5 cm, l. lamei – 3,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,0 cm. Muz. de Arh. or. Odessa. Bibl.: 250, 132. Fig. 2/5.

1146. Bugskoe IV, r-nul Novaja Odessa, reg. Odessa, Ukr. (Harta 1. L 6, 7. Bg).

Fragment de seceră component al depozitului descoperit într-o locuință dintr-o așezare a culturii Sabatinovka. Secera avea forma arcuită, cu cot, probabil cu două orificii pe mânerul simplu. Lama este ascuțită. S-a păstrat un fragment nu prea mare cu un orificiu (Pl. 83/1146). L. max. a fragmentului – 6,5 cm, l. max. – 3,3 cm. Fondurile expediției arheologice – Bugul de Sud. or. Nikolaev. Bibl.: 154, 17. Fig. 19/13.

1147. Ciorani, com. Pufești, jud. Vrancea, Rom. (Harta 1. L 3. Ci).

Seceră arcuită (Pl. 83/1147). Componentă a unui depozit. La baza spatelui lamei și la mâner, între orificii, sunt prevăzute nervuri subțiri, reliefate, suplimentare. Ciotul de la turnare este rupt și era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Piesă semifabricată, fără urme de prelucrare suplimentară. L. max. – 14,4 cm, l. lamei – 2,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,4 cm. Greutatea – 60,0 g. Muz. de Ist. or. Iași (Inv. 848). Bibl.: 62, 255. Fig. 3/8; 65, 48. Nr. 1192. Taf. 58A/8.

1148. Dodești, com. Viișoara, jud. Vaslui, Rom. (Harta 2. M 4. 1148).

Seceră arcuită, descoperită în timpul săpăturilor într-o așezare Noua (Pl. 84/1148). Ciotul de la turnare, probabil, era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 17,5 cm, l. lamei – 3,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,6 cm. Greutatea – 131,0 g. Muz. de Ist. or. Vaslui (Inv. 1757). Bibl.: 24, 60. Fig. 106A/9.

1149. Duda, com. Duda-Epureni, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. L 4. Dd).

Seceră arcuită cu cot (Pl. 84/1149) componentă a unui depozit. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Vârful lamei și baza mânerului cu al doilea orificiu sunt rupte. Este greșit reconstruită de către autorul publicației ca seceră cu cârlig. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită și uzată. L. max. – 15,0 cm, l. lamei – 1,5 cm. Muz. de Ist. or. Huși. Bibl.: 63, 346. Fig. 1/3; 65, 110. Taf. 59A/3.

1150-1152. Ghermănești, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. L 4. Gh).

Trei seceri dintr-un depozit. Piese semifabricate, fără prelucrare secundară. Cioturile de la turnare erau amplasate pe curbura spatelui lamei spre mâner. Muz. de Ist. or. Huși. Bibl.: 49, 309. Fig. 1/6-8; 65, 48. Nr. 1193-1195. Taf. 59B/6, 7; Taf. 60A/17.

1150. Seceră arcuită cu două orificii la mâner (Pl. 84/1150). Pe lamă se identifică un orificiu rezultat în urma turnării defectuoase. Marginea mânerului este ruptă sau lipsește de la turnare. L. max. – 17,0 cm, l. lamei – 2,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 9,8 cm.

1151. Seceră similară ca formă (Pl. 84/1151). Orificiul superior lipsește de la turnare. L. max. – 17,0 cm, l. lamei – 2,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 10,0 cm.

1152. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 84/1152), are două orificii la mâner. L. max. – 16,8 cm, l. lamei – 3,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 10,3 cm.

1153. Grigorăuca, r-nul Sângerei, Mld. (Harta 2. L 4. 1153).

Lamă de seceră, cu două orificii efectuate după turnare (Pl. 84/1153). Este atribuită acestui tip convențional. Descoperire întâmplătoare la suprafața unei așezării Noua. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 15,5 cm, l. lamei – 2,2 cm. Muz. de Arh. or. Chișinău. Bibl.: 186, 31. Fig. 13/1; 134, 26. Fig. 9/5.

1154-1155. Hansca, r-nul Ialoveni, Mld. (Harta 1. L, M 4, 5. Hn).

Două seceri descoperite într-o așezare cu materiale aparținând culturilor Noua și Sabatinovka. Cat. de Arh. Universitatea or. Chișinău.

1154. Mânerul, cu două orificii, a unei seceri (Pl. 84/1154) descoperită în stratul de cultură. L. max. – 5,2 cm. Bibl.: 153, 83. Fig. 3/5.

1155. Seceră arcuită (Pl. 84/1155). Descoperită la suprafața așezării. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Capătul mânerului lipsește de la turnare. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 17,4 cm, l. lamei – 2,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,8 cm. Greutatea – 95,0 g. Inedită.

1156-1159. Heleșteni, jud. Iași, Rom. (Harta 1. L 3. He).

Patru seceri componente ale depozitului de la Heleșteni. Bibl.: 50, 187. Fig. 2/5-8; Fig. 4/5-8; 65, 48. Nr. 1196-1199. Taf. 61A/5-8.

1156. Seceră arcuită cu cot și cu vârful lamei rupt (Pl. 84/1156). Are cu două orificii la mâner. Turnată, în tipar monovalv închis, dinspre curbura spatelui lamei spre mâner. Marginea spatelui este îngroșată. Ascuțită, utilizată. Vârful lamei este rupt. L.

max. în stare întreagă – cca. 15,5 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 7,5 cm. Greutatea – 98,0 g.

1157. Seceră similară ca formă, cu curbura spre mâner accentuată (Pl. 84/1157). Turnată dinspre curbura spatelui lamei spre mâner. La mâner se identifică defecte de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 15,8 cm, l. lamei – 2,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,5 cm. Greutatea – 118,0 g.

1158. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 84/1158). Piesă semifabricată. Unul din orificii lipsește de la turnare. L. max. – 17,7 cm, l. lamei – 3,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,8 cm. Greutatea – 222,0 g.

1159. Seceră arcuită (Pl. 84/1159). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 17,5 cm, l. lamei – 3,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,2 cm. Greutatea – 130 g. Muz. de Ist. or. Bacău (Inv. 25016).

1160-1162. Hristici, r-nul Soroca, Mld. (Harta 1. K 4, 5. Hr).

Trei seceri, componente ale unui depozit. Arcuite, cu cot, cu două orificii la mâner. Capetele mânerelor lipsesc de la turnare la toate exemplarele. Cioturile de la turnare erau amplasate pe curbura spatelui lamelor spre mâner. Prelucrate prin batere, ascuțite, utilizate. Muz. de Ist. or. Soroca. Bibl.: 130, 124. Fig. 1/6-8; 134, 10. Fig. 2/5-7.

1160. Secera se distinge prin prezența unei nervuri suplimentare la mâner (Pl. 84/1160). L. max. – 18,0 cm, l. lamei – 2,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,0 cm.

1161. Seceră similară ca formă, cu mânerul simplu (Pl. 84/1161). Lama este uzată puternic. L. max. – 19,9 cm, l. lamei – 2,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui 5,6 cm.

1162. Seceră similară ca formă (Pl. 84/1162), uzată puternic. L. max. – 19,5 cm, l. lamei – 2,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,0 cm.

1163-1164. Izvorul Dulce, com. Merei, jud. Buzău, Rom. (Harta 1. N 3. ID).

Două seceri miniaturale componente ale unui depozit. Arcuite, turnate în tipare monovalve. Cioturile de la turnare erau amplasate pe curbura spatelui spre mâner. Muz. de Ist. or. Buzău. Bibl.: 57, 395 și urm. Fig. 1; 65, 49. Nr. 1201, 1202. Taf. 282/1201, 1202.

1163. Piesă semifabricată, fără urme de prelucrare secundară (Pl. 84/1163). L. max. – 10,3 cm, l. lamei – 1,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,0 cm. Greutatea – 43,3 g.

1164. Seceră, similară ca formă, cu nervura slab pronunțată pe spate, secțiunea este triunghiulară (Pl. 84/1164). Orificiul superior lipsește de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. max. – 11,1 cm, l. lamei – 1,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,4 cm. Greutatea – 53,3 g.

1165. Kișinev or. Chișinău, Mld. (Harta 1. L 5 K).

Seceră arcuită (Pl. 84/1165) componentă a unui depozit. Turnată în tipar monovalv închis. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner și a fost îndepărtat. Orificiul superior de la mâner a fost perforat după turnare. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 17,2 cm, l. lamei – 3,7 cm, înălțimea

arcului curbării spatelui – 7,7 cm. Greutatea – 116,0 g. Muz. de Arh. or. Chișinău. Bibl.: 134, 31-32. Fig. 11/4.

1166-1169. Lozova, r-nul Strășeni, Mld. (Harta 1. L 4. L).

Patru seceri arcuite cu orificii la mâner, componente ale unui depozit, turnate în tipare monovalve închise. Cioturile de la turnare erau amplasate pe curbura spatelui lamei spre mâner. Muz. de Arh. or. Chișinău. Bibl.: 133, 68. Fig. 2/1-4; 134, 16. Fig. 5/1-4.

1166-1168. Trei seceri, probabil au fost turnate în unul și același negativ.

1166. Seceră arcuită, cu marginea spatelui îngroșat (Pl. 85/1166). Ciotul de la turnare este îndepărtat. Lama este prelucrată prin batere și ascuțită, utilizată. L. max. – 19,0 cm, l. lamei – 2,6 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 9,0 cm. Greutatea – 105,0 g.

1167. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 85/1167). Pe lamă se observă un orificiu în urma turnării defectuoase. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 18,0 cm, l. lamei – 2,6 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 9,2 cm. Greutatea – 109 g.

1168. Seceră similară ca formă (Pl. 85/1168). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 18,0 cm, l. lamei – 2,6 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 9,4 cm. Greutatea – 109 g.

1169. Seceră arcuită (Pl. 85/1169) cu dimensiuni mai mici. Piesă semifabricată, fără urme de prelucrare secundară. Pe lamă se identifică un orificiu în urma turnării defectuoase. L. max. – 15,0 cm, l. lamei – 2,6 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – 8,0 cm. Greutatea – 75,0 g.

1170. Medveja, r-nul Briceni, Mld. (Harta 2. K 4. 1170).

Seceră, descoperită întâmplător (Pl. 85/1170), arcuită și turnată în tipar monovalv închis. Ciotul de la turnare, amplasat pe curbura spatelui spre mâner, este îndepărtat. La mâner, între orificii, se află o nervură reliefată suplimentară. Vârful lamei este rupt. L. max. – 14,5 cm (în stare întregă – cca. 16,6 cm), l. lamei – 2,4 cm, înălțimea arcului curbării spatelui – cca. 7,2 cm. Greutatea – 73,0 g. MEIN. or. Chișinău. Bibl.: 134, 24. Fig. 9/7.

1171-1179. Novo-Trojany, r-nul Bolgrad, reg. Odessa, Ukr. (Harta 1. M, N 4. Nt).

Nouă seceri arcuite cu orificii la mânere, componente ale depozitului descoperit într-o așezare Sabatinovka. Turnate în tipare monovalve închise. Majoritatea secerilor au defecte. Muz. de Arh. or. Odessa. Bibl.: 228, 16. Fig. 2/7-15.

1171. Seceră arcuită (Pl. 85/1171). Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată (Pl. 85/1171). L. max. – 17,0 cm, l. lamei – 2,3 cm, înălțimea curbării spatelui – 7,7 cm. Greutatea – 74,5 g (Inv. 87. 120).

1172. Seceră similară ca formă, cu vârful lamei rupt (Pl. 85/1172). Ciotul de la turnare, amplasat pe curbura spatelui spre mâner, este îndepărtat. Prelucrată prin batere,

ascuțită. L. max. – 16,4 cm (în stare întreagă – cca. 17,3 cm), l. lamei – 2,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 7,7 cm. Greutatea – 66,0 g (Inv. 87. 118).

1173. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 85/1173). Capătul mânerului este rupt, lama este ruptă în două părți. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 15,8 cm (în stare întreagă – cca. 17,5 cm), l. lamei – 2,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 8,0 cm. Greutatea – 62,0 g (Inv. 87. 122).

1174. Seceră similară ca formă și amplasare a ciotului de la turnare (Pl. 85/1174). Vârful lamei este rupt. Al doilea orificiu inferior lipsește de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 15,3 cm (în stare întreagă – cca. 16,5 cm), l. lamei – 2,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 6,4 cm. Greutatea – 69 g (Inv. 87. 117).

1175. Seceră similară ca formă, cu vârful lamei rupt (Pl. 85/1175). Marginea mânerului lipsește de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 15,0 cm (în stare întreagă – cca. 17,0 cm), l. lamei – 2,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 7,0 cm. Greutatea – 64,5 g (Inv. 87. 121).

1176. Seceră similară ca formă, mânerul este rupt (Pl. 85/1176). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 16,3 cm (în stare întreagă – cca. 17,2 cm), l. lamei – 2,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 7,0 cm. Greutatea – 52,0 g (Inv. 87. 123).

1177. Seceră similară ca formă (Pl. 85/1177). Mânerul lipsește de la turnare. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 15,0 cm (în stare întreagă – cca. 16,5 cm), l. lamei – 2,2 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 6,4 cm. Greutatea – 55,0 g (Inv. 87. 119).

1178. Seceră similară ca formă, capătul mânerului este rupt (Pl. 85/1178). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 16,0 cm (în stare întreagă – cca. 17,3 cm), l. lamei – 2,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 6,4 cm. Greutatea – 54,0 g (Inv. 87. 125).

1179. Seceră similară ca formă (Pl. 85/1179). Vârful lamei lipsește de la turnare, mânerul este rupt. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. – 14,3 cm (în stare întreagă – cca. 15,8 cm), l. lamei – 2,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 7,0 cm. Greutatea – 50,0 g (Inv. 87. 124).

1180-1181. Rajgorodka, r-nul Novoajdar, reg. Lugansk, Ukr. (Harta 1. K 11. Rj).

Două seceri cu orificii pe mânere, componente ale unui depozit pierdut. Bibl.: 175, 159 și urm. Fig. 9/12, 13.

1180. Seceră arcuită, cu marginea spatelui îngroșată în formă de nervură (Pl. 85/1180). L. max. – cca. 15,5 cm, l. lamei – 2,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 7,3 cm.

1181. Seceră arcuită cu cot, ruptă în două părți (Pl. 85/1181). L. max. – cca. 17,0 cm, l. lamei – 2,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 7,8 cm.

1182. Râșești, com. Drânceni, jud. Vaslui, Rom. (Harta 2. L 4. 1182).

Seceră arcuit-rotunjită cu două orificii la mâner, componentă a unui depozit (Pl. 85/1182). L. max. – cca. 18,0 cm. Muz. de Ist. or. Huși. Bibl.: 61, 461. Fig. 10/6; 65, 49. Nr. 1200. Taf. 63C/2.

1183. Sokirjany, r-nul Sokirjany, reg. Cernăuți, Ukr. (Harta 2. K 4. 1183).

Seceră, descoperită întâmplător (Pl. 85/1183), arcuită și turnată în tipar monovalv închis. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 18,8 cm, l. lamei – 2,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – cca. 7,4 cm. Muz. de Ist. or. Cernăuți (Inv. 861). Bibl.: 134, 24. Fig. 9/6.

1184-1185. Solonec, r-nul Ciurupinsk, reg. Kherson, Ukr. (Harta 1. M 7. So).

Două fragmente de seceri cu orificii la mânere, componente ale unui depozit. Muz. de Ist. or. Kherson. Bibl.: 231, 203. Fig. 1/7, 8.

1184. Două fragmente de la lame de seceri uzate puternic cu orificiu la curbura spre mânerul rupt (Pl. 86/1184). L. max. – 16,5 cm, l. lamei – 2,0 cm.

1185. Mânerul unei seceri cu orificiu la bază (Pl. 86/1185). L. max. – 5,2 cm, l. – 1,8 cm.

1186. Stecevka I, r-nul Snjatin, reg. Ivano-Frankovsk, Ukr. (Harta 1. K 3. Sv).

Seceră cu două orificii la mâner, descoperită într-o așezare a culturii Noua. Muz. s. Stecevka. Bibl.: 165, 34.

1187. Tolstoe, r-nul Skalat, reg. Ternopol', Ukr. (Harta 2. J 3, 4. 1187).

Descoperire întâmplătoare (Pl. 86/1187). Seceră miniaturală cu două orificii la mâner. Vârful lamei este rupt. Turnată în tipar monovalv închis. L. max. – 12,5 cm, l. lamei – 2,1 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 3,6 cm. Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 91, 173. Pl. 24/6.

1188. Tomești, com. Pogana, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. M 4. Tm).

Fragmentul unei seceri arcuite, cu cot, cu două orificii la mâner (Pl. 86/1188), componentă a depozitului. Turnată în tipar monovalv închis. Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat pe curbura spatelui spre mâner. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. a fragmentului – 11,5 cm (în stare întreagă – cca. 17,0 cm), l. lamei – 2,6 cm. Greutatea – 52,0 g. Muz. de Ist. or. Bârlad (Inv. 3472). Bibl.: 58, 233, 234. Fig. 1/24.

1189-1192. Vărvăreuca, r-nul Florești, Mld. (Harta 1. K, L 4. V).

Patru seceri cu câte două orificii pe mâner, componente ale depozitului. Turnate în tipare monovalve închise. Cioturile de la turnare erau amplasate pe curbura spatelui lamei, spre mâner. Toate secerile sunt prelucrate prin batere, ascuțite, utilizate. Muz. de Arh. or. Chișinău. Inedite. Fotografia pieselor în „Istoria RSSM” (rus.), T. 1, Kișinev, 1987: 90.

1189. Seceră arcuită (Pl. 86/1189). L. max. – 15,7 cm, l. lamei – 2,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,2 cm. Greutatea – 98,0 g.

1190. Seceră similară ca formă (Pl. 86/1190). Se deosebește prin faptul că la mâner, între orificii, are o nervură reliefată suplimentară. L. max. – 19,4 cm, l. lamei – 2,9 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,7 cm. Greutatea – 103,0 g.

1191. Seceră similară ca formă, cu mânerul simplu (Pl. 86/1191). Lama este prelucrată puțin prin batere. L. max. – 21,0 cm, l. lamei – 2,9 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm. Greutatea – 151,0 g.

1192. Seceră similară, rotunjită (Pl. 86/1192). Lama este uzată puternic. L. max. – 23,5 cm, l. lamei – 2,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,8 cm. Greutatea – 148,0 g.

Forme de turnat

Acestei variante, cu unele rezerve, îi pot fi atribuite și negativele secerilor cunoscute după două fragmente de tipare.

1193-1194. Grinăuți, r-nul Ocnița, Mld. (Harta 1. K 4. Gn).

Fragmentul unei forme de turnat descoperită întâmplător la suprafața unei așezări aparținând culturii Noua. Este executată din șist. Fragmentul are forma subdreptunghiulară, lungimea – 7,0 cm, l. – 6,7 cm, grosimea – 0,8-1,5 cm. Pe partea facială a formei sunt prevăzute negativele a două seceri nu prea mari, arcuite, cu două orificii pe mânerul simplu. L. max. a unui negativ – 6,0 cm, l. – 1,7 cm (Pl. 86/1193). L. max. a celuilalt negativ – 6,6 cm, l. – 1,6 cm (Pl. 86/1194). Muz. de Arh. or. Chișinău. Bibl.: 132, 88. Fig. 1; 5/33. Taf. 14/138.

1195-1196. Horodiște, r-nul Râșcani, Mld. (Harta 1. K, L 4. H).

Fragmentul unei forme de turnat descoperită întâmplător la suprafața unei așezării aparținând culturii Noua. Este executată din șist. Fragmentul are forma subdreptunghiulară, L. – 9,0 cm, l. – 5,0 cm, grosimea – 2,6 cm. Pe una din părți sunt prevăzute negativele a două seceri, probabil arcuite. L. max. a unui negativ – 3,1 cm, l. – 2,7 cm (Pl. 86/1195). L. max. a celuilalt negativ – 2,7 cm, l. – 1,4 cm (Pl. 86/1196). Muz. de Arh. or. Chișinău. Bibl.: 132, 88. Fig. 2; 5/32, 33. Taf. 14/137A.

1197. Voznesenka, or. și reg. Zaporož'e, Ukr. (Harta 1. L 9. Vn).

Formă de turnat cu negativele a trei seceri. Unul aparține acestei variante (Pl. 86/1197). Forma face parte dintr-un complex de forme de turnat, condițiile de descoperire nu sunt cunoscute. Piese se păstrau în perioada interbelică în muzeul din Dnepropetrovsk. Forma avea contururile semicirculare, L. – 22,5 cm, l. – 13,0 cm. Negativele secerilor au fost executate unul în altul, fiind unite prin canalul de scurgere a metalului. Forma de turnat a fost pierdută în timpul celui de-al doilea război mondial.

Negativul acestei variante reprezintă o seceră semicirculară, arcuită, cu două orificii pe mânerul simplu (Pl. 86/1197). Ea ocupă o poziția superioară în raport cu celelalte negative. Ciotul de la turnare se află în partea superioară a marginii formei și este amplasat la curbura spatelui lamei, spre mâner. L. negativului – 18,0 cm, l. max. – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,2 cm. Bibl.: 5, 19. Nr. 8, 68.

Varianta Čut (Nr. 1198-1209; Harta 28/2)

Secerile acestei variante reprezintă derivate ale variantei de bază. Piesele se disting prin dimensiuni mici (L. max. a coardei – 12,0-14,0 cm) și particularități amorfă. În unele cazuri secerile sunt arcuit-rotunjite cu capătul mânerului circular. În alte cazuri au lama aproape dreaptă și formă slab arcuită (înălțimea arcului curburii – 2,0-3,0 până la 7,0 cm). Seceri erau turnate dinspre curbura spatelui lamei spre mâner (Nr. 1199, 1209). Se cunosc cazuri când secerile erau turnate dinspre capătul mânerului (Nr. 1200, 1202-1204). Se cunosc patru piese finite și opt negative ale formelor de turnat (Nr. 1202-1209). Trei exemplare provin din depozite (Nr. 1198, 1200, 1201), un exemplar provine dintr-o descoperire izolată (Nr. 1199).

1198. Kișinev, or. Chișinău, Mld. (Harta 1. L 5. K).

Seceră cu grad de arcuire scăzut (Pl. 86/1198) componentă a unui depozit. Pe mâner sunt două orificii. Capătul mânerului este circular. A fost turnată în tipar monoalv închis. Locul amplasării ciotului de la turnare nu se observă. Probabil a fost turnată dinspre capătul mânerului. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 15,3 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 3,6 cm. Greutatea – 48,0 g. Muz. de Arh. or. Chișinău. Bibl.: 134, 31. Fig. 11/5.

1199. Novosilka, r-nul Skalat, reg. Ternopol', Ukr. (Harta 2. J 3, 4. 1199).

Descoperire izolată. Seceră cu lama aproape dreaptă. Pe mâner sunt prevăzute două orificii, capătul mânerului are formă circulară. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui spre mâner (Pl. 86/1199). L. max. – 17,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 4,6 cm. Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 91, 169. Tab. 24/7.

1200-1201. Pužajkovo, r-nul Balta, reg. Odessa, Ukr. (Harta 1. L 5, 6. Pz).

Două seceri arcuite, cu cot, componente ale depozitului. Ambele au fost turnate în tipare monoalve închise. Lamele sunt prelucrate prin batere, ascuțite, utilizate. Muz. de Arh. or. Odessa. Bibl.: 248, 130. Fig. 3/1, 2.

1200. Seceră cu curbura spre mâner pronunțată slab. Lama este ruptă. Capătul mânerului circular are prelungiri de metal ale ciotului de la turnare (Pl. 86/1200). A fost turnată dinspre capătul mânerului. L. max. – 11,0 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 36,0 g. (Fără nr. inv.).

1201. Seceră cu grad scăzut de arcuire, capătul mânerului este circular (Pl. 86/1201). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner. L. max. – 20,5 cm, l. lamei – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 5,3 cm. Greutatea – 67,0 g (Inv. 80. 174/2).

Celelalte piese ale acestei variante sunt cunoscute după negativele formelor de turnat.

1202-1204. Androvo, r-nul Berdjansk, reg. Zaporož'e, Ukr. (Harta 1. M 10. Ad).

Trei negative de seceri ale unei forme de turnat (Pl. 86/1202-1204) componentă a unui depozit de forme de turnat. Tiparul este din piatră (?). Are forma trapezoidală cu capetele prelucrate. L. max. – 18,2 cm, l. – 8,0 cm și 12,7 cm, grosimea – 2,3 cm. Forma este prevăzută cu negativele a trei seceri arcuite, cu mânerul simplu, și cu orificiile pentru fixare. Capetele mânerelor sunt unite printr-un canal ramificat pentru turnarea metalului. Muz. de Ist. or. Berdjansk. Bibl.: 206, 65. Fig. 2/5.

1202. Negativul unei seceri cu grad scăzut de arcuire (Pl. 86/1202). L. max. a negativului – 14,5 cm, l. max. – 2,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 3,5 cm.

1203. Negativul unei seceri similare ca formă (Pl. 86/1203). L. max. a negativului – 14,0 cm, l. lamei – 1,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 2,9 cm.

1204. Negativul unei seceri cu lama rotunjită mai pronunțat (Pl. 86/1204). L. max. a negativului – 13,7 cm, l. lamei – 1,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 3,2 cm.

1205-1206. Čut – râu, r-nul Aleksandrovka, reg. Kirovograd, Ukr. (Harta 1. K 7. Cu).

Două valve de la forme de turnat cu negativele unor seceri cu două orificii pe mâner. Au fost descoperite întâmplător în râul Čut. Formele sunt executate din clorit-amfibolit. Pe fiecare valvă se află negativul unei seceri. Muz. de Arh. or. Odessa (Inv. 17949, 17978). Bibl.: 249, 33, 34. Fig. 9/1-4; 5, 18. Nr. 61, 62. Taf. 8/61, 62.

1205. Tipar de formă ovală (Pl. 87/1205). L. – 18,0 cm, l. – 8,0 cm, grosimea – 4,0 cm. Este realizat negativul unei seceri arcuite, cu cot, și mânerul simplu. Mânerul are capătul circular și două orificii. Canalul pentru turnarea metalului este amplasat dinspre spatele lamei. L. max. a negativului – 12,6 cm, l. lamei – 2,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,7 cm.

1206. Tipar cu conturul oval-dreptunghiular (Pl. 87/1206). L. – 19,0 cm, l. – 11,0 cm. Este realizat negativul unei seceri arcuite cu mânerul simplu. Mânerul este prevăzut cu două orificii și are capătul circular. Canalul pentru turnarea metalului este amplasat dinspre spatele lamei secerii. L. max. a negativului – 14,0 cm, l. lamei – 1,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui 6,0 cm.

1207-1208. „Dneprostroj”, r-nul, reg. Zaporož'e, Ukr. (Harta 1. L 9. D).

Două forme de turnat de piatră descoperite în timpul construcției bazinului de apă Nipru (în apropierea locului „Durnaja skala”). Condițiile precise ale descoperirii nu sunt cunoscute. Până la cel de-al II-lea război mondial se păstra în cadrul Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk; acum sunt pierdute. Bibl.: 5, 19, 20. Nr. 69, 70. Taf. 8/69, 70.

1207. Formă de turnat (Pl. 87/1207) în formă de placă ovală. L. – 17,5 cm, l. – 9,5 cm. Este realizat negativul unei seceri arcuite cu mânerul simplu. Mânerul are capătul circular și două orificii. Canalul pentru turnare este amplasat spre spatele lamei. L. max. a negativului – 14,0 cm, l. lamei – 2,2 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,5 cm.

1208. Formă de turnat (Pl. 87/1208). L. – 17,2 cm, l. – 9,7 cm. Este realizat negativul unei seceri arcuite cu mâner simplu. Mânerul este prevăzut cu trei orificii, și capătul

are formă circulară. Canalul pentru turnarea metalului este amplasat spre spatele lamei. L. max. a negativului – 14,0 cm, l. – 2,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,3 cm.

1209. Voznesenka, or. și reg. Zaporož'e, Ukr. (Harta 1. L 9. Vn).

Formă de turnat cu negativele a trei seceri (vezi Nr. 1197), unul aparținând acestei variante. Negativul reprezintă o seceră semicirculară, arcuită, cu capătul mânerului circular și două orificii pe mâner (Pl. 86/1209). Ocupă o poziție de mijloc în raport cu celelalte două negative. Ciotul de la turnare se prelungește de la seceră superioară (Nr. 1197) și este amplasat la nivelul curburii maxime a mânerului, spre lamă. L. max. a negativului – 15,0 cm, l. – 2,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,7 cm. Forma de turnat a fost pierdută în timpul celui de-al II-lea război mondial. Bibl.: 5, 19. Nr. 66-68. Taf. 8/68.

Răspândire, apartenență culturală

După cum reiese din hartă (Harta 28) secerile cu două orificii la mâner, de tip Heleşteni, sunt răspândite de la est de Carpați până la Nipru. Spre est sunt cunoscute numai două exemplare (Nr. 1180, 1181) care fac parte din depozitul de la Rajgorodka de pe Donețul de Nord. Secerile de acest tip lipsesc din zona Dunării, iar, în Transilvania Centrală este cunoscută numai o piesă, cea descoperită întâmplător la Petreștii de Mijloc care a fost menționată deja (Harta 28, pătratul C 6). Corelarea răspândirii secerilor acestui tip cu arealul culturilor perioadei bronzului târziu (Harta 28) scoate în evidență faptul că, majoritatea descoperirilor, sunt localizate în zona de silvostepă a spațiului Carpato-Nistrean, adică în partea estică a arealului culturii Noua, deși de multe ori ele se întâlnesc și în cadrul culturii Sabatinovka. Legătura acestor seceri cu culturile menționate este confirmată de descoperirile din așezările culturii Noua (Nr. 1148, 1153, 1186) și în cele ale culturii Sabatinovka, precum și în depozitele Novo-Trojany (Nr. 1154, 1155) și Bugskoe IV (Nr. 1146). Despre producerea acestora, în arealele acestor culturi, ne vorbesc descoperirile de forme de turnat atât în așezări Noua (Nr. 1193-1196) cât și în arealul culturii Sabatinovka (Nr. 1197, 1202-1209).

Cu toate acestea, după cum reiese din hartă (Harta 28/1), este evident că descoperirile de seceri de tip Heleşteni se concentrează în arealului culturii Noua și se întâlnesc mai rar în cultura Sabatinovka, unde de regulă se găsesc în depozitele cu importuri (Antonovka, Becilovo, Novo-Trojany, Pužajkovo), în timp ce secerile variantei Čut se întâlnesc, numai în două cazuri, în cadrul culturii Noua, dar și atunci sunt la periferia estică a acesteia (Nr. 1198, 1199). Restul descoperirilor, sau negativele acestora, sunt localizate în raioanele centrale sau estice ale culturii Sabatinovka. Astfel, neținând cont de faptul că secerile variantei Heleşteni se întâlnesc și în cadrul culturii Sabatinovka, putem afirma că acestea țin preponderent de arealul culturii Noua, iar varianta Čut ține preponderent de cultura Sabatinovka.

Dacă compărăm harta răspândirii secerilor acestei variante (Harta 28/1) cu harta răspândirii secerilor cu cârlig, variantele Ghermănești, Ruginoasa (Harta 25/1, 2) și Ilișeni (Harta 26), se poate observa că densitatea descoperirilor ultimelor trei variante se concentrează preponderent în bazinul râului Bârlad (variantele Ghermănești), în bazinul Bârladului și Siretului (variantele Ruginoasa) sau în spațiul Carpați-Prut (variantele Ilișeni), în timp ce densitatea descoperirilor secerilor tipului Heleșteni, în raport cu cele menționate mai sus, sunt localizate spre nord-est, în zona de silvostepă a interfluviului Prut-Nistru. Faptul că arealul răspândirii secerilor și a culturii nu coincid înseamnă că aceste seceri, spre deosebire de cele cu cârlig, reprezintă un centru metalurgic deosebit, relativ de sine stătător, care a activat la periferia nord-estică a culturii Noua. Corelarea acestor seceri cu cele caucaziene (243, 89) sau atribuirea acestora influențelor sрубно-khvalynsk, după cum considera M. Petrescu-Dîmbovița (65, 49), nu sunt întemeiate.

Datate

Ca și în alte cazuri, cronologia acestor seceri este determinată pe baza datării descoperirilor din complexe și depozite. În Moldova, de pe malul drept al Prutului, secerile de tip Heleșteni sunt caracteristice complexelor seriei Râșești-Băleni, datată în perioada BD. La fel sunt datate depozitele timpurii ale culturii Noua: Ghermănești, Râșești, Ciorani, Duda și Heleșteni. În aceste depozite secerile acestui tip, de regulă, se asociază cu alte piese caracteristice perioadei BD (65, 109 și urm. Taf. 58 A; 59 A, B; 60 A; 63 C). Excepție face numai depozitul de la Tomești, în care fragmentul unei seceri de tip Heleșteni, paralel cu tipurile tradiționale, se asociază cu unele piese caracteristice pentru perioada HaA 1 (58). Perioadei BD îi aparțin și depozitele din R. Moldova care conțin seceri de tip Heleșteni: Lozova, Hristici, Alexăndreni, Vărvăreuca. Aceiași componentă au și depozitele, din nordul Mării Negre, Avraamovka și Becilovo, care conțin seceri de tip Heleșteni. Însă, ca și în cazul depozitului de la Tomești, depozitele de la Antonovka (secera de tip Pécs), Novo-Trojany (vârf de lance cu lama în formă de frunză), Rajgorodka (seceră de tip Pécs, fragmente de spade) includ și piese mai târzii, halstattiene timpurii, datate în perioada târzie a culturii Sabatinovka sau perioada HaA 1. Astfel, răspândirea secerilor de tip Heleșteni este încadrată în perioadele BD - HaA 1.

Cu toate cele spuse, vom reveni la corelarea arealelor diferitelor complexe care conțin secerile acestui tip. După cum reiese din hartă (Harta 29), pentru arealul culturii Noua aceste seceri sunt caracteristice, cu o singură excepție (Tomești), complexelor perioadei BD. În arealul culturii Sabatinovka, în unele cazuri, se întâlnesc în complexe BD, însă după frecvență și cantitate predomină în complexele perioadei HaA 1. Aceasta indică prioritatea cronologică a acestor seceri în arealul culturii Noua și răspândirea lor mai târzie în arealul culturii Sabatinovka.

Nr.	Tipuri, variante / Complexe	Ghermănești	Ruginoasa	Ilișeni	Heleșteni	Dițevo	Kozider	Pécs	Gyermely	Total
1	Antonovka		11	14	58			1		84
2	Avraamovka	11			1					12
3	Becilovo		1	3	1					5
4	Bârlad II	1	1							2
5	Bugscoe IV				1-?	3				4
6	Ciorani			7	1					8
7	Cândești			2		1				3
8	Czekhy						1		1	2
9	Dancu		2	2		55				59
10	Duda			2	1					3
11	Ghermănești	4		4	3					11
12	Gioseni			4				1		5
13	Gruška						16	2		18
14	Heleșteni		2	4	4					10
15	Ilișeni			22			4	1-?		27
16	Chișinău				2	3				5
17	Lozova		4		4					8
18	Moșna	1	3	5						9
19	Negrești			1		2				3
20	Nedilis'ka						1		1	2
21	Nikopol'						3	2		5
22	Novo-Trojany		2	3	9	1				15
23	Orehovo			1		16				17
24	Rajgorodka			2	2			1		5
25	Tansa	1		2						3
26	Todirești		1	1						2
27	Tomești	7	10	3	1		1			22
28	Țigănești			2		1				3
29	Žabokruki						1	9	2	12
	TOTAL	25	37	84	88	82	27	17	4	364

Fig. 50. Îmbinarea diferitelor tipuri și variante de seceri în complexele zonei Est-Carpătice.

În sfârșit, atrage atenție asocierea secerilor variantei Heleşteni cu diferitele variante ale secerilor cu cârlig. Conform datelor, prezentate în tabel (Fig. 50), aceste seceri se asociază în trei cazuri (cinci coincid din totalul de 27) cu secerile variantei Ghermănești (Avraamovka, Ghermănești, Tomești). Însă în alte șase cazuri se asociază cu secerile cu cârlig ale variantei Ruginoasa (21 coincid din totalul de 107) și în 10 cazuri cu secerile cu cârlig, varianta Ilișeni (30 coincid din totalul de 122). Ținând cont de aceste date, răspândirea secerilor tipului Heleşteni corespunde în mare măsură cu perioada răspândirii secerilor cu cârlig, varianta Ruginoasa și varianta Ilișeni. Dar, ținând cont de cele menționate deja despre datarea acestor variante, cronologia tipului, inclusiv a variantei Heleşteni, poate fi redusă la a doua jumătate a perioadei BD - prima jumătate a perioadei HaA 1.

Alta este situația în cazul secerilor Țut care constituie modificări ale variantei menționate, însă spre deosebire de acestea, cu o singură excepție (Novosilka), răspândirea acestor seceri este localizată în arealul culturii Sabatinovka (Harta 28/2). Aceasta, cât și faptul că aceste piese sunt reprezentate de negativele formelor de turnat din atelierul din zona Niprului Mijlociu și din zona din nordul Mării Azov, indică faptul că, preluate cu anumite modificări de la purtătorii culturii Noua, secerile variantei Țut erau produse și răspândite în mediul purtătorilor culturii Sabatinovka. Ținând cont de descoperirile din complexe (Pužajkovo, Kișinev) apariția secerilor acestei variante este atribuită perioadei BD. Însă, ținând cont de atelierele din nordul Mării Negre, în care această formă se asociază cu piese tipice pentru perioada Sabatinovka târzie (Androvo) și chiar Belozeorka timpurie (Voznesenka), răspândirea acestora în această regiune revine perioadei HaA, și parțial, probabil HaB 1. Însă, dacă ținem cont de numărul redus al pieselor finite, aceste seceri nu au căpătat o largă răspândire în această zonă.

IV. SERIA DUNĂREA DE JOS

Seria cuprinde secerile a căror apariție, producere și răspândire este legată de culturile epocii bronzului de la Dunărea de Jos. Seria include două grupe, diferite din punct de vedere tipologic, aflate în relații de interconexiune, care se diferențiază atât vizual cât și după indicii metrici (Fig. 51). Una din grupe cuprinde seceri mici, arhaice, cărora le atribuim denumirea de seceri de tip Safaalani, conform denumirii depozitului eponim descoperit în apropiere de orașul Istrandja din nord-vestul Turciei (244, 261. Fig. 110). A doua grupă este reprezentată de așa numitele seceri cu ciotul de la turnare neîndepărtat, cărora le putem atribui denumirea de seceri de tip Dičevo, conform denumirii depozitului eponim din Bulgaria care conține 100 de seceri aparținând acestui tip (244, 207 și urm. Pl. 43-53).

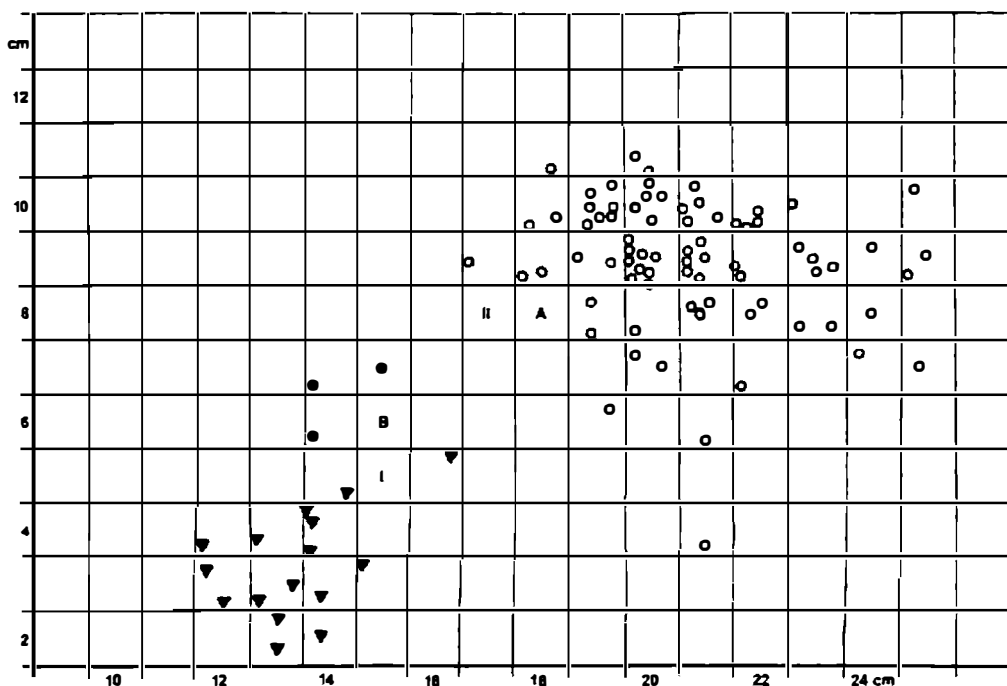
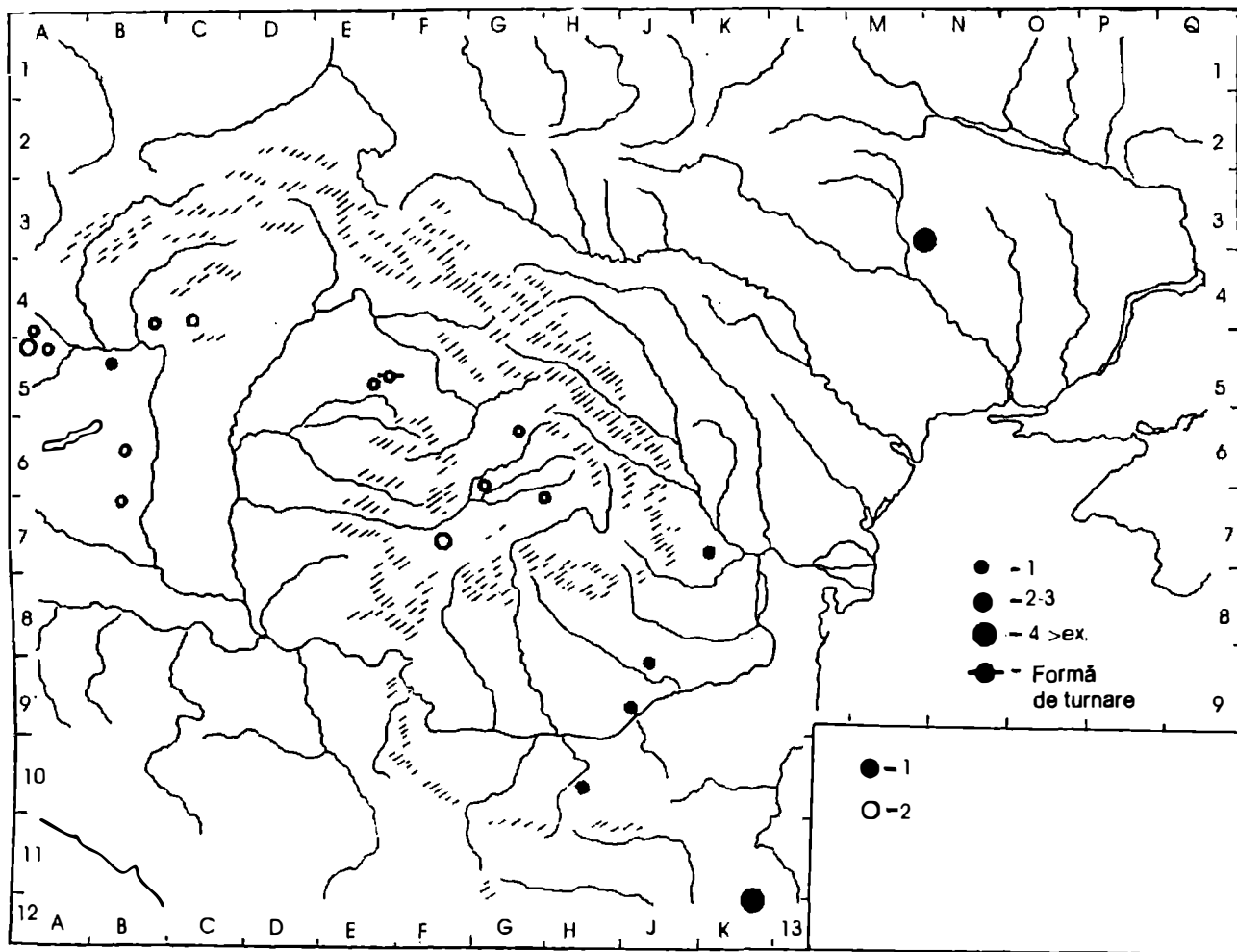

Fig. 51. Gruparea secerilor seriei Dunărea de Jos conform corelației lungimii coardei (pe orizontală) și înălțimii arcului curburii spatelui (pe verticală). I – seceri de tip Safaalani; II – seceri de tip Dičevo: A – seceri mari; B – seceri mici.

Harta 30. Răspândirea secerilor arhaice din regiunea Carpato-Dunăreană. 1 – secerile seriei Dunărea de Jos: tipul Safaalani; 2 – secerile seriei Transilvania-Dunărea Mijlocie: tipul Deva-Böheimkirchen.

1. Seceri de tip Safaalani (Nr. 1209A-1219; Harta 30)

Secerile acestui tip au dimensiunile mici, grad scăzut de arcuire, și amintesc după formă de cuțitele scurte și curbe. Piesele erau turnate, în tipare monovalve închise, dinspre capătul mânerului. Cioturile de la turnare, de regulă, nu sunt îndepărtate, formând la capătul mânerului o îngroșare. Spatele secerilor este îngroșat, determinând forma triunghiulară a lamei. Lungimea maximă a acestor seceri, de regulă, variază de la 12,0 până la 16,0 cm, iar înălțimea arcului curburii spatelui de la 2,0 până la 4,0 cm (Fig. 51/I).

E. N. Černykh atribuie nejustificat secerile acestui tip (Devetaškata peștera) aceleiași tip ca și secerile de dimensiuni mici, cu ciotul de la turnare neîndepărtat, cunoscute mai bine după depozitul de la Vyrbica I din Bulgaria (244, 224, tipul C-14). În schimb, M. Petrescu-Dîmbovița le atribuie aceleiași grupe cu secerile central-transilvănene, delimitându-le în trei tipuri diferențiate (65, 8-13). Nu mai insistăm asupra caracterul convențional al tipologiei propuse de autorul menționat, dar atragem atenția că secerile de tip Safaalani, atât după configurație, cât și după indicii metrici au multe afinități cu secerile arhaice, cunoscute și în Transilvania Centrală (Deva, Sighișoara, Breaza, Otomani ș.a. – 65, 9. Nr. 1-10), în zonele ungară și slovacă limitrofe Dunării (52, Taf. 27, 16; 31, 8; 36, 3; 2, 444. Obr. 208), în Austria și în sud-estul Germaniei (69, 46 și urm. Nr. 1-13. Taf. 126A). Cu toate acestea, necătând la aparenta asemănare, atribuirea acestor seceri unei singure entități este incorectă, deoarece acestea reprezintă verigile inițiale a două serii cu origini diferite. După cum este bine cunoscut, secerile arhaice din Transilvania și de la Dunărea Mijlocie au constituit baza formării și evoluției ulterioare a secerilor cu buton de tip Koszider (52, 66 și urm). Spre deosebire de acestea, evoluția secerilor arhaice de tip Safaalani este pusă în legătură cu apariția și răspândirea secerilor de tip Dičevo, despre care se va vorbi în continuare. Altfel spus, este vorba de două fenomene culturale asemănătoare însă diferențiate teritorial (Harta 30), care în evoluția lor ulterioară, nu numai că păstrează deosebirile în ceea ce privește localizarea teritorială, însă capătă și trăsături calitativ diferite, morfologice și metrice. În momentul de față cunoaștem 28 seceri de tip Safaalani, dintre care 11 sunt localizate în spațiul abordat. Zece piese provin din depozite (Nr. 1210-1219), iar una dintr-o așezare pluristratigrafiată (Nr. 1209 A).

1209 A. Cândești III, com. Dumbrăveni, jud. Vrancea, Rom. (Harta 1. M, N 3. Cd).

Seceră descoperită într-o așezare pluristratigrafiată care includea materiale de factură Monteoru, Noua ș.a. Are spatele arcuit și lama dreaptă (Pl. 87/1209A), mânerul este mai lat și îngroșat, lama este ascuțită, iar secțiunea concavă. A fost turnată dinspre capătul mânerului. L. max. – 13,5 cm, l. lamei – 1,9 cm, l. mânerului – 2,1 cm. Greutatea – 32 g. Muz. de Ist. or. Focșani (Inv. 11337). Bibl.: 27, 89, Fig. 16/2.

1210-1219. Șčetkovo – vâlcea, s. Dobrjanka, r-nul Ol'șanka, reg. Kirovograd, Ukr. (Harta 1. K 6. Sc).

Zece seceri, componente ale depozitului descoperit la sfârșitul sec. XIX, majoritatea pieselor fiind predate Muzeului de Ist. din or. Kherson. Piesele au fost pierdute în timpul celui de al II-lea război mondial și timp îndelungată, în literatura de specialitate, erau cunoscute numai după descrierile și ilustrațiile din lucrarea lui A. M. Tallgren (80, 162. Fig. 95). În anul 1991, V. S. Bočkarev a identificat câteva piese din acest depozit în colecțiile Muzeului de Pre- și Protoistorie din Berlin, printre care trei seceri (Nr. 1210-1212), transferate ulterior Muzeului de Ist. din or. Kherson. Celelalte seceri (Nr. 1213-1219) și alte exemplare din depozit (Pl. 114) sunt prezentate după desenele efectuate de O. A. Krivcova-Grakova. Arhiva IIMC. or. St. Petersburg. Dosar IAK N 127 pentru anul 1892; Darea de seamă GIM pentru anul 1910. Moscova 1911, p. 10.

1210. Seceră cu grad scăzut de arcuire și spatele îngroșat. Ciotul de la turnare, neîndepărtat, formează o proeminență la capătul mânerului. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, este triunghiulară în secțiune (Pl. 87/1210). L. – 16,8 cm, l. lamei – în partea mediană – 2,5 cm (Berlin – Inv. IIIId 8957).

1211. Seceră cu spatele aproape drept, cu rotunjire maximă spre vârful lamei. Vârful lamei este rupt. Ciotul de la turnare, neîndepărtat, formează la capătul mânerului o proeminență (Pl. 87/1211). Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, fiind triunghiulară în secțiune. L. max. în stare fragmentară – 14,7 cm, l. lamei – 2,6 cm (Berlin – Inv. IIIId 8958).

1212. Seceră cu grad scăzut de arcuire, are corpul aproape drept, îngust (Pl. 87/1212). Vârful lamei este deteriorat. Ciotul de la turnare, neîndepărtat, formează o proeminență ovală la capătul mânerului. Piesă semifabricată, fără urme de prelucrare secundară. L. – 14,4 cm, l. lamei în partea mediană – 1,8 cm, l. max. a marginii mânerului – 3,0 cm, grosimea – 1,4 cm (Berlin – Inv. IIIId 8959).

1213. Seceră cu grad scăzut de arcuire, cu vârful lamei rotunjit (Pl. 87/1213). Ciotul de la turnare, neîndepărtat, formează o proeminență la capătul mânerului. Prelucrată prin batere, ascuțită, triunghiulară în secțiune. L. în stare fragmentară – 14,0 cm, l. lamei – 2,4 cm.

1214. Grad scăzut de arcuire, vârful lamei este rupt (Pl. 87/1214). Ciotul de la turnare, neîndepărtat, are formă de proeminență la capătul mânerului. Prelucrată prin batere, ascuțită, triunghiulară în secțiune. L. în stare fragmentară – 12,3 cm, l. lamei – 3,0 cm.

1215. Grad scăzut de arcuire, cu vârful lamei rotunjit (Pl. 87/1215). Ciotul de la turnare, neîndepărtat, are formă de proeminență la capătul mânerului. Prelucrată prin batere, ascuțită, triunghiulară în secțiune. L. în stare fragmentară – 14,0 cm, l. lamei – 2,4 cm.

1216. Seceră similară ca formă și forma mânerului (Pl. 87/1216). Prelucrată prin batere, ascuțită, triunghiulară în secțiune. L. – 15,0 cm, l. lamei – 2,3 cm.

1217. Grad scăzut de arcuire, cu vârful lamei rotunjit (Pl. 87/1217). Lama este deteriorată, probabil ca rezultat al oxidării. Ciotul de la turnare, neîndepărtat, are formă de proeminență la capătul mânerului. Prelucrată prin batere, secțiunea triunghiulară. L. – 13,8 cm, l. la baza mânerului – 2,6 cm.

1218. Grad scăzut de arcuire, mânerul și vârful lamei sunt deteriorate (Pl. 87/1218). Ciotul de la turnare în formă de proeminență se află la capătul mânerului. Spre vârful lamei se identifică un orificiu, rezultat, probabil al turnării defectuoase. Prelucrată prin batere, ascuțită, secțiunea triunghiulară. L. – 14,4 cm, l. lamei – 2,0 cm.

1219. Seceră arcuită în partea mediană, vârful lamei este rotunjit, capătul mânerului este îngroșat (Pl. 87/1219). Prelucrată prin batere, ascuțită, secțiunea triunghiulară. L. – 13,0 cm, l. lamei – 1,8 cm.

Răspândire, origine, datare

În afară de piesele descrise mai sus, sunt cunoscute încă patru descoperiri aparținând acestui tip. În două cazuri (Cățelu Nou, Daia) piesele au fost descoperite în așezari aparținând culturii Tei (46, 231. Fig. 1/1, 7). Într-un caz, secera provine, din depuneri culturale neprecizate, din peștera Devetaška din Bulgaria (190, 118. Fig. 88). Un interes deosebit prezintă, în acest sens, depozitul de la Safaalani, descoperit în apropierea orașului Istrandja din Turcia europeană, care conține 14 seceri ce aparțin acestui tip. Din păcate, publicația integrală nu ne-a fost accesibilă (244, 261. Fig. 110). Cartarea puținelor descoperiri, localizate de la Bugul de Sud, spre nord, iar spre sud până aproape de Bosfor (Harta 30/1), face dificilă localizarea epicentrului producerii acestor seceri. Totuși, ținând cont de contextul cultural al secerilor descoperite la Căndești III, Cățelu Nou și Daia, credem că apariția și producerea acestora poate fi puse în legătură cu zona românească a Dunării, în particular cu arealul și purtătorii culturilor Tei, Monteoru și, probabil, Zimnicea-Plovdiv în nord-estul Bulgariei. Posibilitatea includerii în arealul de producere a secerilor de tip Safaalani și a unei părți din teritoriului Bulgariei este susținută de componența depozitului de la Șčetkovo în care, secerile acestui tip, se asociază cu securile cu două lame (Pl. 114/13-18), care se întâlnesc mai rar pe teritoriul României, însă sunt caracteristice pentru Bulgaria și regiunile mai sudice (244, 204. Harta-Fig. 102).

Apariția secerilor de tip Safaalani, probabil, a fost determinată de tradiții locale. Acest proces este pus în legătură cu preluarea, pentru seceri, a formei cuțitelor de secerat de piatră larg răspândite în cadrul culturilor bronzului timpuriu și mijlociu de la Dunărea de Jos. Această opinie, în principiu, este acceptată de majoritatea specialiștilor (45, 70; 66, 126). Existenței secerilor de tip Safaalani este încadrată perioadei a II-a și a III-a din schema noastră (Fig. 2). Această încadrare are ca bază condițiile de descoperire a secerilor de la Cățelu Nou găsite într-o locuință care conținea materiale de factură Tei III (45, 77, 160 și urm), în afară de aceasta am ținut seama și de componența depozitelor

de la Șčetkovo și Safaalani. În primul caz, după cum s-a mai menționat, aceste seceri se asociază cu securile cu două lame, în cel de-al doilea cu topoarele cu gaura transvesală de tip Pădurenii (după clasificarea propusă de Al. Vulpe). Toate aceste date indică perioada bronzului mijlociu din zona Dunării și Balcanilor. Cât privește limita cronologică inferioară a apariției acestui tip de seceră la Dunărea de Jos este dificil să ne pronunțăm în absența datelor concludente.

2. Seceri de tip Dičevo (Nr. 1220-1310; Harta 31)

Un tip cu o largă răspândire și cu numeroase exemplare. Ca și în cazul secerilor de tip Safaalani, cele de tip Dičevo erau turnate în tipare monovalve închise spre capătul mânerului. Acestea, însă, se deosebesc de tipul Safaalani prin dimensiuni mai mari și configurație arcuit-rotunjită mai evoluată. În literatura de specialitate sunt cunoscute sub denumirea de „seceri cu ciotul de la turnare neîndepărtat” (65, 72). Această definiție este numai parțial corectă. Este adevărat că, ciotul de la turnare, determină configurația capătului mânerului care are formă de limbă dreptunghiulară (Nr. 1250-1252, 1272-1276), ovală-rotunjită (Nr. 1227-1231, 1237 și urm) sau capătă formă de proeminență trapezoidală (Nr. 1238, 1239). Însă, de multe ori, ciotul de la turnare este delimitat de mânerul secerii, fiind amplasat în colțul superior al capătului mânerului în formă de proeminență concavă. Astfel de proeminente conice se întâlnesc deseori la piesele semifabricate (Nr. 1270, 1271, 1277). În timpul prelucrării secundare, aceste proeminente, în unele cazuri, erau prelucrate prin batere și menținute (Nr. 1254-1256) sau îndepărtate, iar locul era prelucrat prin batere (Nr. 1220, 1250, 1264, 1267, 1279). Deseori, indiferent de forma mânerului, în partea mediană a acestuia sau în colțul superior se identifică o proeminență în formă de buton (Nr. 1221, 1223, 1249-1252, 1257-1267).

Spatele acestor seceri, de regulă, este prevăzut cu o nervură bine reliefată. Se evidențiază modul specific de prelucrare a lamelor. Lama era prelucrată prin batere grosolană în urma căreia pe suprafață rămăneau două sau trei linii reliefate longitudinale care întăreau corpul piesei. La ora actuală se cunosc circa 500 de seceri, cu ciotul neîndepărtat, de tip Dičevo. Abordând aceste seceri, M. Petrescu-Dîmbovița, a pornit de la forma și caracteristicile specifice menționate și le-a împărțit într-o serie de variante de sine stătătoare (65, 72 și urm). Toate aceste variante, însă, au un caracter convențional, deoarece, de regulă, se întâlnesc în aceleași complexe și nu manifestă deosebiri sub aspect cronologic sau al ariei de răspândire. În afară de aceasta, diferitele elemente ale formei capătului mânerului, menționate mai sus, se întâlnesc adesea la aceleași piese. Mai judicios se dovedește, în acest sens, principiul de clasificare, după indicii metrici, propus de E. N. Černykh pentru secerile din Bulgaria (244, 207, 224). Pornind de la aceste principii, am efectuat analiza tuturor secerilor descoperite în Bulgaria, la Dunărea de Jos și Transilvania, cât și din zona est-carpatică și nordul Mării Negre. Clasificarea

are la bază corelarea a doi indici metrici: raportul lungimii maxime a secerilor și a înălțimii arcului curburii spatelui. Măsurarea acestor parametri a fost efectuată după aceeași schemă ca și în cazul secerilor de tip Heleșteni (Fig. 37/2).

Rezultatele analizei indicilor metrici ai secerilor din Bulgaria sunt prezentate în Fig. 52 în care se evidențiază două grupări de sine stătătoare și două variante distincte. Prima variantă include seceri cu lungimea de la 18,0 până la 26,0 cm și cu înălțimea arcului curburii spatelui lamei de la 8,0 cm până la 12,0 cm (Fig. 52/I). Atât după indicii de bază, cât și după numărul exemplarelor, nucleul acestei grupe este constituit de secerile depozitului de la Dičevo. A doua grupare, din cadrul câmpului corelațional, este constituită de secerile care se disting prin dimensiuni mici și prin arcul redus al curburii spatelui. Lungimea maximă a coardei se încadrează între 12,0 și 16,0 cm, iar înălțimea arcului curburii spatelui variază de la 5,0 până la 8,0 cm (Fig. 52/II). Cu unele excepții, toate secerile acestei grupe provin din depozitul de la Vyrbica 1.

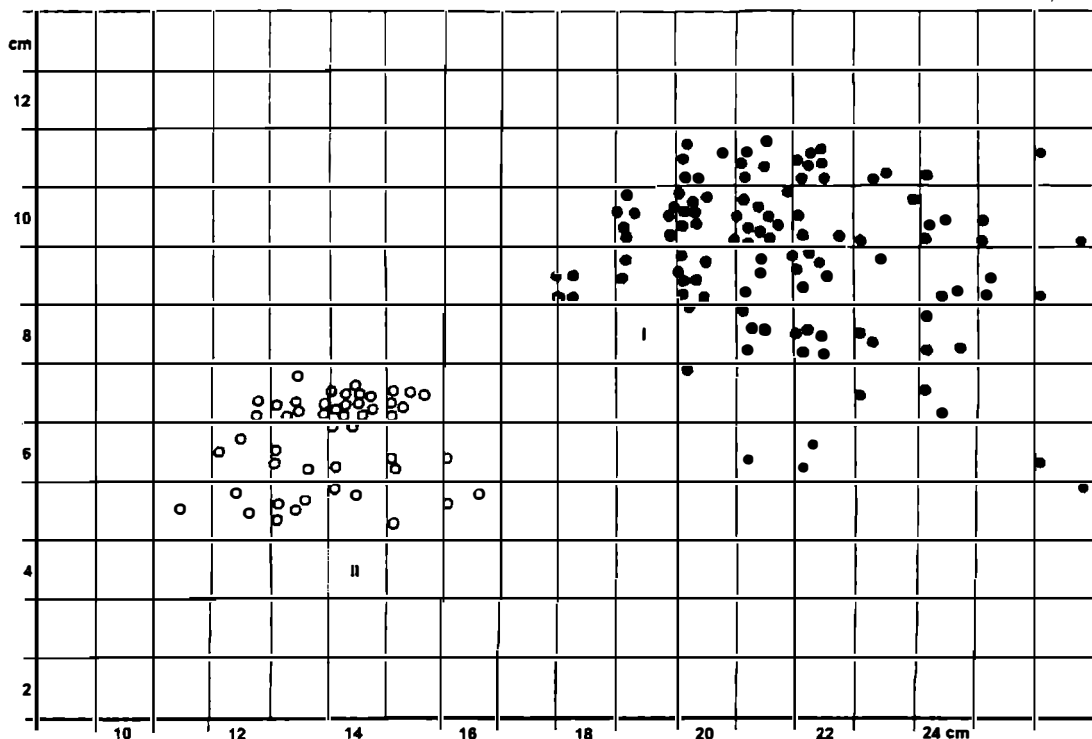

Fig. 52. Gruparea secerilor de tip Dičevo din Bulgaria conform corelației lungimii coardei (pe orizontală) și înălțimii arcului curburii spatelui (pe verticală). I – secerile mari, varianta Dičevo; II – secerile mici, varianta Vyrbica.

Existenței în cadrul tipului Dičevo a două variante distincte este confirmată și de materialele provenite de la Dunărea de Jos și din Transilvania (Fig. 53). Diferența constă în faptul că numărul secerilor mici în aceste zone este limitat; ele se întâlnesc numai în două depozite transilvănene la Gușterița II și Șpâlnaca II (65, Taf. 112, 193, 194; Taf. 113, 195, 196; Taf. 145, 187; Taf. 149, 276). Se remarcă răspândirea neuniformă a punctelor care reprezintă secerile cu înălțimea mare a arcului curburii spatelui, dar s-a constatat că piesele cu arcul mic al curburii spatelui, de regulă, se disting printr-un grad înalt de uzură, ceea ce a fost demonstrat în tabelul corelațional în cazul secerilor depozitului de la Constanța-Palas (Fig. 53/3). Cu alte cuvinte, ca și în cazul secerilor de tip Heleșteni, deosebirea în ceea ce privește indicii de bază ai înălțimii arcului curburii spatelui, în cazul dat, sunt determinate de durata și intensitatea utilizării pieselor și nu de diferențe de ordin tipologic. În sfârșit, se evidențiază poziția pe câmpul corelațional a secerilor din depozitul de la Drajna de Jos (Fig. 53/2)¹, o parte însemnată a lor, după lungimea coardei și înălțimea arcului curburii spatelui, se înscriu în parametrii metrici ai secerilor mari, iar cealaltă parte, după lungimea coardei (15,0-17,0 cm), se corelează cu secerile mici. Cu alte cuvinte, dacă ținem cont de indicii metrici, secerile depozitului de la Drajna de Jos constituie veriga de tranziție dintre secerile mari și cele mici.

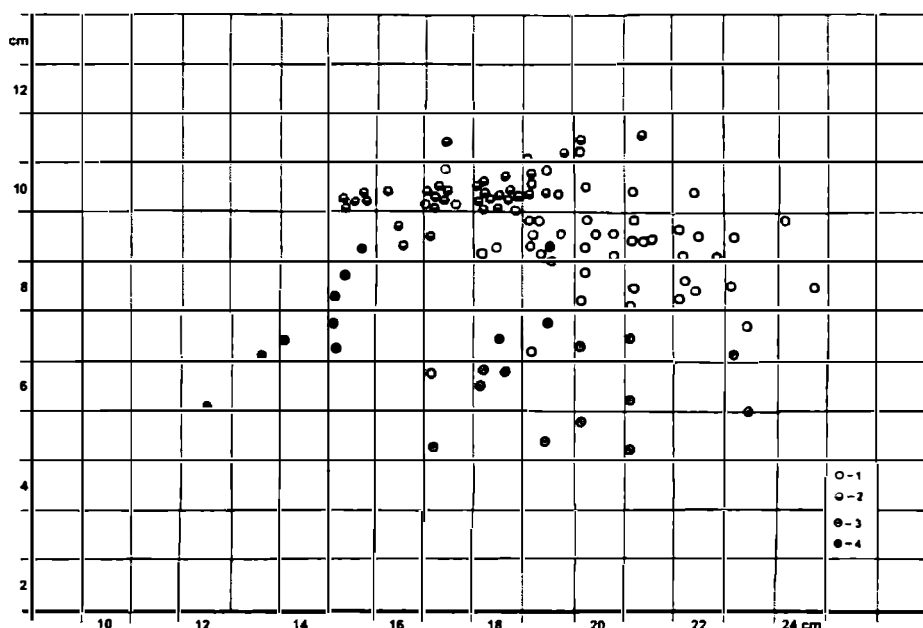

Fig. 53. Gruparea secerilor de tip Dičevo din zona românească limitrofă Dunării și din Transilvania conform corelației lungimii coardei (pe orizontală) și înălțimii arcului curburii spatelui (pe verticală). Secerile mari, varianta Dičevo: 1 – piese semifabricate sau slab utilizate; 2 – secerile depozitului Drajna de Jos; 3 – seceri puternic uzate din cadrul depozitului Constanța-Palas; 4 – secerile mici, varianta Vyrbica, din depozitele transilvănene.

¹ Materialele depozitului Drajna de Jos nu au fost publicate integral. La elaborarea tabelului corelațional ne-am bazat pe o selecție de 40 de seceri de tip Dičevo din componența sa, desenate personal la Muz. Naț. or. București.

O situație asemănătoare reflectă și analiza indicilor metrici ai secerilor din zona est-carpatică și nordul Mării Negre. Singura deosebire constă în faptul că în aceste zone secerile mici sunt o excepție, fiind reprezentate numai de trei piese (Fig. 51/II B), două din depozitul de la Negrești (Nr. 1291, 1292) și, probabil, secera fragmentară de la Dorobanțu (Nr. 1282). Practic, în toată aria de răspândire a secerilor, cu ciotul neîndepărtat, de tip Dičevo se evidențiază două variante distincte după indicii metrici. Prima și cea mai numeroasă este constituită de secerile de dimensiuni mari, a căror lungime maximă a coardei variază de la 18,0 cm până la 24,0-26,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui de la 11,0-11,7 cm până la 8,0 cm, iar în cazul secerilor puternic utilizate și mai puțin. Deoarece această variantă este de bază, propunem să fie păstrată denumirea inițială, adică varianta Dičevo.

A doua variantă este reprezentată de secerile mici cu lungimea maximă a coardei variind de la 12,0-13,0 până la 18,0 cm și cu înălțimea arcului curburii spatelui de la 5,0 până la 7,0, ajungând rareori la 8,0 cm. Ținând cont de faptul că depozitul de la Vyrbica I conține numărul cel mai mare de seceri mici, pentru acestea propunem denumirea de varianta Vyrbica.

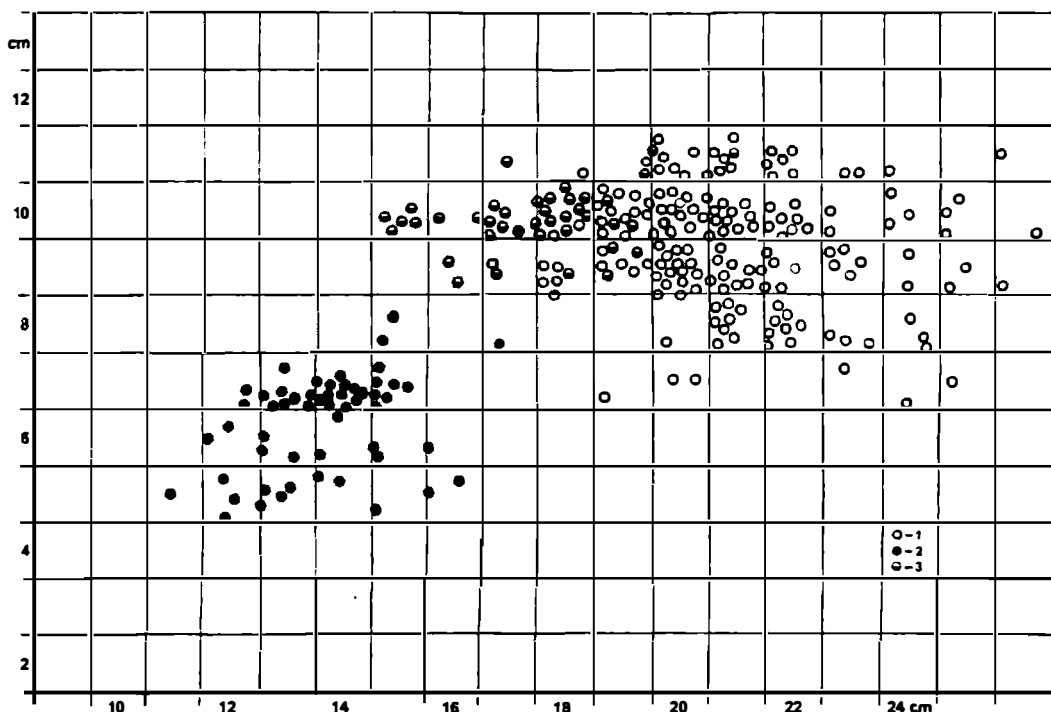
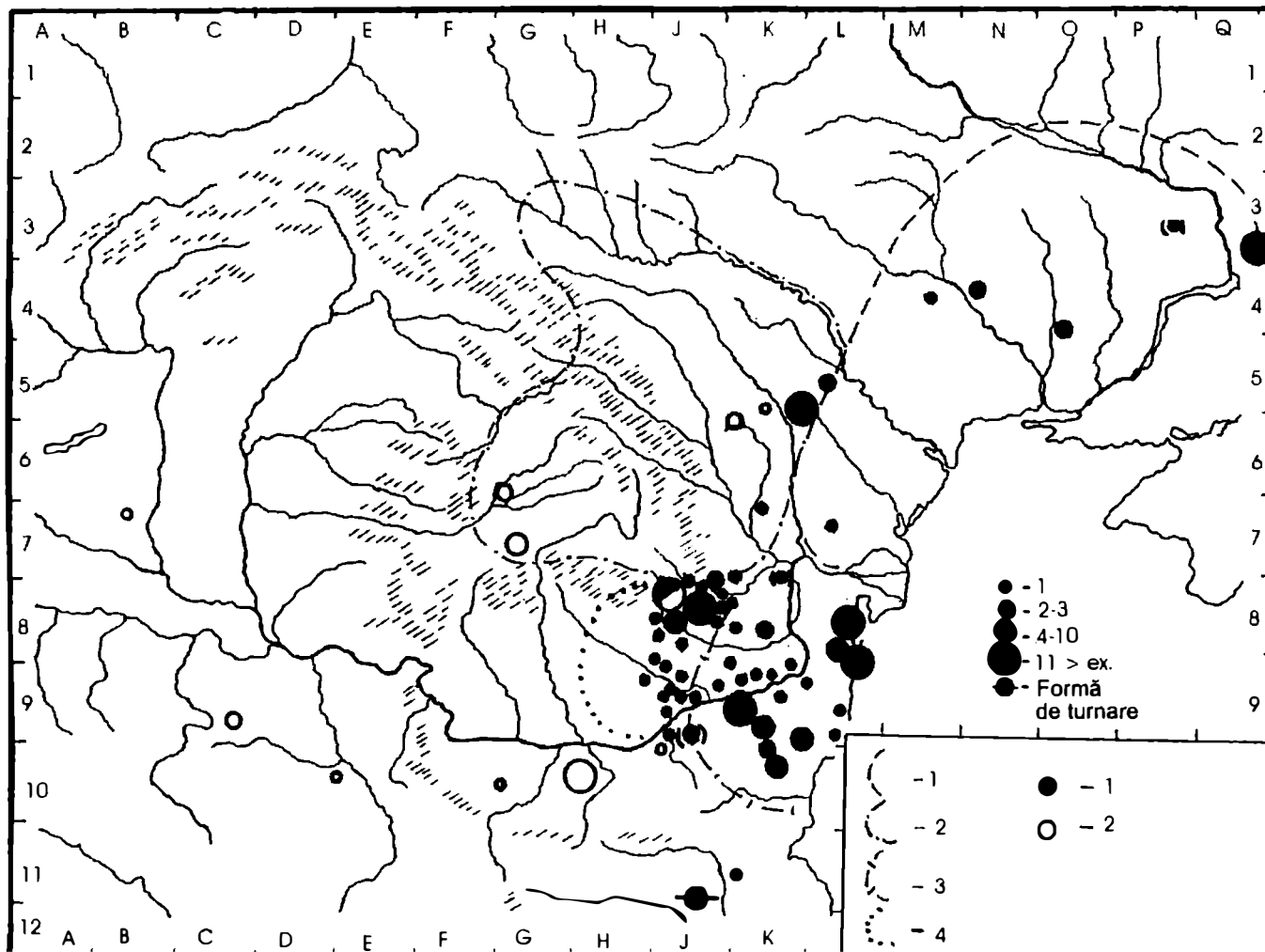

Fig. 54. Gruparea secerilor de tip Dičevo conform lungimii coardei (pe orizontală) și înălțimii arcului curburii spatelui (pe verticală) conform cronologiei depozitelor. 1 – secerile mari, varianta Dičevo, caracteristice depozitelor perioadei BD; 2 – secerile mici, varianta Vyrbica, caracteristice depozitelor perioadei HaA1; 3 – secerile de depozitului Drajna de Jos, care ocupă o poziție cronologică intermediară.

Harta 31. Răspândirea secerilor de la Dunărea de Jos: tipul Dičevo. 1 – seceri mari: varianta Dičevo; 2 – seceri mici: varianta Vyrbica. Arealele culturilor Sabatinovka (1), Noua (2), Coslogeni (3) și Tei (4).

Tendința genetică și cronologică a dezvoltării acestor variante se evidențiază prin corelația acestora în complexe distincte din punct de vedere cronologic. În tabelul corelațional (Fig. 54) sunt prezentate, conform indicilor metrici, datele secerilor de tip Dičevo care provin din zece complexe, mai sigur datate, și care reprezintă toate regiunile de răspândire a secerilor de acest tip. După cum reiese din datele acestui tabel (Tab. 54/1) secerile mari, ale variantei Dičevo, sunt caracteristice numai pentru depozitele perioadei BD (Dičevo, Dancu, Gura Dobrogei, Nicolae Bălcescu și Orekhovo). Spre deosebire de acestea, secerile mici, varianta Vyrbica (Tab. 54/2), se întâlnesc numai în depozitele perioadei HaA 1 (Vyrbica 1, Gușterița II, Șpâlnaca II și Palotabozsok). Poziția intermediară, între aceste două grupări, este ocupată de secerile depozitului Drajna de Jos (Pl. 54/3). Însă, după cum s-a menționat, acest depozit, în afară de piese caracteristice perioadei BD (celturi de tip Ruginoasa, seceri de tip Ghermănești ș.a.) conține și numeroase piese hallstattiene timpurii (o seceră de tip Pécs, o seceră cu buton de tip Kozsider și fragmente de spade ș.a.). Cu alte cuvinte, acest depozit, după poziție sa cronologică, ocupă o poziție intermediară între complexele perioadei BD și complexele HaA 1. Astfel, evidențierea variantelor distincte de seceri este confirmată definitiv deoarece reprezintă două grupe de piese asincrone, secerile mari, ale variantei Dičevo, revin preponderent perioadei BD, în timp ce secerile mici, ale variantei Vyrbica, sunt caracteristice perioadei HaA 1. Iar acest lucru semnifică că variabilitatea intra-tipologică a secerilor seriei Dunărea de Jos manifestă aceeași tendință a evoluției (de la cele mari la cele mici) ca și tipurile seriilor Volgo-Uralică, Nord-Caucasiană și Subcarpatică-Transilvăneană. La ora actuală, în teritoriul în discuție, au fost descoperite 91 de seceri de tip Dičevo. Majoritatea, 82 piese, aparțin variantei de bază Dičevo. Numai trei exemplare reprezintă varianta Vyrbica, și acestea nu sunt cele mai reprezentative (Nr. 1282, 1291, 1292). Din această cauză în lista prezentată în continuare acestea nu se evidențiază într-o grupă aparte. Din numărul total de seceri cunoscute, trei provin din descoperiri izolate (Nr. 1220, 1283, 1290), o piesă provine dintr-o așezare aparținând culturii Noua (Nr. 1282), iar celelalte din depozite. Unele depozite au fost descoperite în așezări aparținând unor culturi diferite: cultura Sabatinovka (Nr. 1221-1223, 1293), cultura Noua (Nr. 1224, 1310) și cultura Monteoru târzie (Nr. 1225, 1226).

1220. „Brăila” – muzeu, or. Brăila, jud. Brăila, Rom. (Harta 2. N 3, 4. 1220).

În Muzeul de Istorie al orașului Brăila se păstrează o seceră, fără condiții de descoperire cunoscute, cu lama lată, arcuit-rotunjită și turnată dinspre mâner (Pl. 88/1220). Pe mâner se află o proeminență în formă de buton. Ciotul de la turnare era amplasat în partea superioară a capătului mânerului și a fost îndepărtat. Lama este prelucrată prin batere longitudinal și ascuțită. Spatele este întărit printr-o nervură longitudinală reliefată. L. – 20,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,3 cm, l. lamei – 4,0 cm. Greutatea – 162 g. Muz. de Ist. or. Brăila (Fără nr. inv.). Inedită.

1221-1223. Bugskoe IV, r-nul Novaja Odessa, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 1. L 6, 7. Bg).

Trei seceri fragmentare dintr-un depozit descoperit într-o așezare a culturii Sabatinovka. Fondurile expediției arheologice – Bugul de Sud. or. Nikolaev. Bibl.: 154, 17. Fig. 19/6-8.

1221. Mânerul unei seceri cu proeminență în formă de buton la baza mânerului (Pl. 88/1221). Prelucrată prin batere, lama ascuțită. Lama este triunghiulară în secțiune cu marginea spatelui proeminentă. L. fragmentului – 5,5 cm, l. lamei – 2,7 cm.

1222. Mânerul unei seceri (Pl. 88/1222). Lama a fost prelucrată prin batere longitudinală și ascuțită. Ciotul de la turnare amplasat la marginea mânerului este îndepărtat. Lama este triunghiulară în secțiune cu marginea spatelui proeminentă. L. fragmentului – 6,5 cm, l. lamei – 2,4 cm.

1223. Mânerul unei seceri cu proeminență în formă de buton la baza mânerului (Pl. 88/1223). Secera a fost prelucrată prin batere, ascuțită. Secțiunea lamei este triunghiulară cu marginea spatelui proeminentă. Lama este uzată puternic. L. fragmentului – 9,5 cm, l. lamei – 2,3 cm.

1224. Cândești I, com. Dumbrăveni, jud. Vrancea, Rom. (Harta 1. M, N 3. Cd).

Seceră arcuită cu ciotul de la turnare neîndepărtat. Piesa provine dintr-un mic depozit descoperit într-o groapă dintr-o așezare Noua. Secera este prelucrată prin batere longitudinală și ascuțită (Pl. 88/1224). Pe lamă, pe curbura maximă, se observă un orificiu rezultat în urma turnării defectuoase. L. – 18,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,3 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 120 g. Muz. de Ist. or. Focșani (Inv. 10372). Bibl.: 26, 119. Fig. 4/2.

1225-1226. Coroteni, com. Dumbrăveni, jud. Vrancea, Rom. (Harta 1. M, N 3. Cr).

Două seceri descoperite la baza unei locuințe Monteoru târzie. Muz. de Ist. or. Focșani. Bibl.: 4, 51. Fig. 24/2, 3.

1225. Seceră arcuită cu ciotul de la turnare neîndepărtat (Pl. 88/1225). Ciotul de la turnare, amplasat la capătul mânerului, este puțin turtit. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 19,9 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,7 cm, l. lamei – 2,8 cm. Greutatea – 93 g (Inv. 14122).

1226. Seceră similară ca formă și prelucrare (Pl. 88/1226). Ciotul de la turnare, amplasat la capătul mânerului, și îngroșarea spatelui în formă de nervură sunt puțin aplatizate ca urmare a prelucrării prin batere. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. Secera a fost utilizată. L. – 19,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,0 cm, l. lamei – 2,6 cm. Greutatea – 122 g (Inv. 14123).

1227-1281. Dancu, r-nul Hâncești, Mld. (Harta 1. L 4. Dc).

55 de seceri întregi și fragmentare provenind dintr-un depozit. Muz. de Arh. or. Chișinău. Bibl.: 16, 39 și urm. Fig. 3/13-16, 21, Fig. 5/1-17, Fig. 6/1-17, Fig. 7/1-15.

1227. Seceră arcuită, cu mânerul drept (Pl. 88/1227). Ciotul de la turnare, neîndepărtat, are formă rotunjită la baza mânerului și spatele îngroșat. Pe suprafața lamei sunt identificate urme de prelucrare prin batere primară. Lama nu este ascuțită și piesa nu a fost utilizată. L. – 20,2 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,4 cm, l. lamei – 2,9 cm. Greutatea – 164 g.

1228. Ca formă și prelucrare este identică cu piesa precedentă (Pl. 88/1228). Probabil au fost turnate în același negativ. L. – 19,9 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,4 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 154 g.

1229. Seceră arcuită, cu mânerul drept (Pl. 88/1229). Ciotul de la turnare, neîndepărtat, de formă rotunjită este amplasat la baza mânerului. Pe suprafața lamei sunt identificate urme de prelucrare prin batere primară în urma căreia au rămas, pe lamă, două nervuri longitudinale. Lama nu este ascuțită, piesa nu a fost utilizată. L. – 20,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,6 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 164 g.

1230. Ca formă și prelucrare este identică cu piesa precedentă, au fost turnate în același negativ (Pl. 88/1230). L. – 20,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,5 cm, l. lamei – 3,1 cm. Greutatea – 164 g.

1231. Seceră arcuită cu ciotul de la turnare neîndepărtat (Pl. 88/1231). Ciotul de la turnare, amplasat la baza mânerului, este puțin turtit. Lama este prelucrată prin batere secundară fină. Lama este ascuțită, utilizată. L. – 21,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,2 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 195 g.

1232. Seceră similară ca formă (Pl. 88/1232). Ciotul de la turnare, îngroșat, este amplasat la capătul mânerului. Are o adâncitură. Lama este prelucrată prin batere pe ambele părți. Pe partea dorsală se identifică amprente romboidale și în formă de linii scurte vălurite (~). Lama este ascuțită și uzată puternic. L. – 22,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,0 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 124 g.

1233. Seceră arcuită cu ciotul de la turnare neîndepărtat (Pl. 88/1233). Prelucrată prin batere, ascuțită și uzată puternic. L. – 25,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,5 cm, l. lamei – 1,8 cm. Greutatea – 128 g.

1234. Seceră arcuită (Pl. 88/1234). În urma prelucrării prin batere pe suprafața lamei s-au format două linii reliefate longitudinale. Ascuțită, utilizată. L. – 21,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,7 cm, l. lamei – 2,9 cm. Greutatea – 154 g.

1235. Seceră similară ca formă (Pl. 88/1235). Ciotul de la turnare, neîndepărtat, este puțin turtit și are forma unei proeminențe conice. Lama este ascuțită, utilizată. L. – 21,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,7 cm, l. lamei – 2,6 cm. Greutatea – 107 g.

1236. Seceră arcuită, cu ciotul de la turnare neîndepărtat (Pl. 88/1236). Ascuțită și uzată puternic. L. – 25,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,5 cm, l. lamei – 1,7 cm. Greutatea – 127 g.

1237. Seceră arcuită, cu ciotul de la turnare, neîndepărtat, amplasat la baza mânerului (Pl. 89/1237). Lama este prelucrată prin batere primară grosolană

longitudinală. Lama nu este ascuțită, nu a fost utilizată. L. – 20,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,9 cm, l. lamei – 2,9 cm. Greutatea – 142 g.

1238. Seceră arcuită, corpul se îngustează spre mâner (Pl. 89/1238). Ciotul de la turnare este amplasat la baza mânerului, în secțiune longitudinală are forma unei proeminențe conice. Lama este prelucrată prin batere fină. Probabil, nu a fost utilizată. L. – 20,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,1 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 123 g.

1239. Identică ca formă și prelucrare cu piesa precedentă, probabil au fost turnate în același negativ (Pl. 89/1239). L. – 20,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,6 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 127 g.

1240. Seceră arcuită (Pl. 89/1240). Ciotul de la turnare, neîndepărtat, este amplasat la capătul mânerului. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. – 23,2 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,2 cm, l. lamei – 2,3 cm. Greutatea – 105 g.

1241. Seceră similară ca formă, cu vârful lamei rupt (Pl. 89/1241). Lama este ascuțită, uzată. Lungimea în stare fragmentară – 20,7 cm, l. lamei – 3,1 cm. Greutatea – 148 g.

1242. Seceră arcuită, cu lama prelucrată prin batere longitudinal (Pl. 89/1242). Ciotul de la turnare este turtit și are forma unei proeminențe plate. Lama este ascuțită și utilizată. L. – 20,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,6 cm, l. lamei – 2,8 cm. Greutatea – 152 g.

1243. Seceră arcuită (Pl. 89/1243). Ciotul de la turnare are forma unei proeminențe ovale. Lama este prelucrată prin batere fină. Probabil, nu a fost utilizată. L. – 20,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,1 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 159 g.

1244. Seceră similară ca formă (Pl. 89/1244). Prelungirile de metal de la turnare, în urma prelucrării prin batere, au fost lipite de nervura spatelui piesei. Prelucrată prin batere, ascuțită, probabil a fost utilizată. L. – 21,2 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,5 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 197 g.

1245. Seceră similară ca formă (Pl. 89/1245). Lama este parțial ascuțită, fără urme de utilizare. L. – 23,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,3 cm, l. lamei – 2,8 cm. Greutatea – 154 g.

1246. Seceră arcuită, cu lama prelucrată prin batere longitudinală fină (Pl. 89/1246). L. – 21,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,6 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 142 g.

1247. Seceră similară ca formă, cu lama prelucrată prin batere longitudinal (Pl. 89/1247). Lama este uzată. L. – 21,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,1 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 131 g.

1248. Seceră similară precedentei (Pl. 89/1248). Ciotul de la turnare are forma unei proeminențe îngroșate. Lama, prelucrată pe ambele părți, este uzată. L. – 20,2 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,0 cm, l. lamei – 2,3 cm. Greutatea – 107 g.

1249. Seceră similară ca formă, cu o proeminență în formă de buton la mâner (Pl. 89/1249). Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. – 22,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,0 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 152 g.

1250. Seceră arcuită (Pl. 89/1250) cu o proeminență în formă de buton la mâner. Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat în partea superioară a capătului mânerului. Lama este prelucrată prin batere și subțiată. Piesa nu a fost utilizată. L. – 22,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,0 cm, l. lamei – 3,5 cm. Greutatea – 139 g.

1251. Seceră arcuită (Pl. 89/1251), cu proeminență în formă de buton la mâner. Ciotul de la turnare amplasat la capătul mânerului este îndepărtat. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 20,1 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,5 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 154 g.

1252. Seceră similară ca formă și configurația mânerului (Pl. 89/1252). Prelucrată prin batere, ascuțită, probabil a fost utilizată. L. – 20,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 11,0 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 155 g.

1253. Seceră similară ca formă și configurația ciotului de la turnare, ciotul nu a fost îndepărtat (Pl. 90/1253). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 23,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,3 cm, l. lamei – 2,4 cm. Greutatea – 142 g.

1254. Seceră similară ca formă, cu ciotul de la turnare în formă de proeminență (Pl. 90/1254). Prelucrată prin batere, ascuțită, fără urme evidente de utilizare. L. – 23,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,0 cm, l. lamei – 3,3 cm. Greutatea – 169 g.

1255. Seceră similară ca formă (Pl. 90/1255). Ciotul de la turnare în formă de buton este amplasat la baza mânerului. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 24,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,8 cm, l. lamei – 2,4 cm. Greutatea – 148 g.

1256. Seceră arcuită, cu ciotul de la turnare în formă de proeminență (Pl. 90/1256). Lama este ascuțită, utilizată. L. – 25,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,0 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 174 g.

1257. Seceră arcuită (Pl. 90/1257). Ciotul de la turnare a fost îndepărtat și era amplasat la capătul mânerului. Colțul superior al mânerului are o proeminență în formă de buton. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. – 22,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,7 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 125 g.

1258. Seceră similară ca formă, cu proeminență în formă de buton la mâner (Pl. 90/1258). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 20,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,5 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 111 g.

1259. Seceră similară (Pl. 90/1259). Lama este prelucrată prin batere fină pe ambele părți și ascuțită. Probabil a fost utilizată. L. – 18,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,3 cm, l. lamei – 2,9 cm. Greutatea – 132 g.

1260. Seceră similară, cu buton la mâner (Pl. 90/1260). Lama este prelucrată prin batere fină, însă nu a fost ascuțită și probabil nu a fost utilizată. L. – 20,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,7 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 146 g.

1261. Seceră arcuită cu lama prelucrată prin batere longitudinală, cu proeminență în formă de buton la mâner (Pl. 90/1261). Lama este ascuțită, fără urme de utilizare. L. – 22,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,0 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 140 g.

1262. Seceră similară, cu proeminență în formă de buton la mâner, ciotul de la turnare este îndepărtat (Pl. 90/1262). Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. – 22,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,1 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 130 g.

1263. Seceră arcuită (Pl. 90/1263). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 23,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,3 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 165 g.

1264. Seceră similară ca formă, cu proeminență în formă de buton pe mânerul îngust (Pl. 90/1264). Ciotul de la turnare era amplasat spre capătul mânerului. Lama este prelucrată prin batere longitudinal, ascuțită, utilizată. L. – 25,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,7 cm, l. lamei – 2,6 cm. Greutatea – 197 g.

1265. Seceră arcuită (Pl. 90/1265). Capătul mânerului este rotunjit cu proeminență în formă de buton. Locul probabil al amplasării ciotului de la turnare este aplatizat. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 23,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,8 cm, l. lamei – 2,6 cm. Greutatea – 127 g.

1266. Seceră cu grad scăzut de rotunjire, vârful lamei este rupt (Pl. 90/1266), are o proeminență în formă de buton la baza mânerului. Ciotul de la turnare era amplasat dinspre capătul mânerului și este îndepărtat, iar locul este prelucrat prin batere. Secera este ascuțită, uzată puternic. L. fragmentului – 17,4 cm, l. lamei – 2,4 cm. Greutatea – 81 g.

1267. Seceră arcuită cu vârful lamei rupt (Pl. 90/1267). Ciotul de la turnare era amplasat spre capătul mânerului și este îndepărtat. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. în stare fragmentară – 18,2 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 118 g.

1268-1269. Vârfurile lamelor a două seceri diferite, rupte din vechime. Prelucrate prin batere, ascuțite, uzate. Dimensiunile: L. – 15,2 cm, l. lamei – 2,6 cm (Pl. 91/1268); L. – 16,5 cm, l. – 3,4 cm (Pl. 91/1269).

1270. Seceră arcuită rotunjită (Pl. 91/1270). Ciotul de la turnare neîndepărtat are formă de proeminență pe partea laterală a mânerului. Piesă semifabricată fără urme de prelucrare secundară. L. – 20,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 11,3 cm, l. lamei – 2,7 cm. Greutatea – 193 g.

1271. Seceră similară ca formă, însă mai puțin arcuită (Pl. 91/1271). Ciotul de la turnare neîndepărtat are formă de proeminență conică. Pe partea dorsală, din cauza nefixării corecte a capacului de forma de turnat, s-au format goluri și bavuri de metal. L. – 21,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,5 cm, l. lamei – 2,6 cm. Greutatea – 174 g.

1272. Seceră arcuită, cu proeminență în formă de buton la mâner (Pl. 91/1272). Ciotul de la turnare era amplasat spre capătul mânerului și a fost îndepărtat. Piesă

semifabricată, fără prelucrare secundară. L. – 19,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,0 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 155 g.

1273. Seceră identică cu precedentă (Pl. 91/1273), probabil au fost turnate în același negativ. L. – 19,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,3 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 162 g.

1274. Similară ca formă, cu proeminență în formă de buton la mâner (Pl. 91/1274). Piesă semifabricată. L. – 21,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,5 cm, l. lamei – 2,3 cm. Greutatea – 130 g.

1275. Seceră similară ca formă. Piesă semifabricată (Pl. 91/1275). Probabil a fost turnată în același negativ cu precedentă. L. – 20,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,0 cm, l. lamei – 2,4 cm. Greutatea – 120 g.

1276. Piesă similară, semifabricată (Pl. 91/1276). Probabil, secera a fost turnată în același negativ ca și piesele precedente. Spre vârful lamei se observă un gol de la turnarea defectuoasă. L. – 21,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,0 cm, l. lamei – 2,4 cm. Greutatea – 125 g.

1277. Seceră similară ca formă (Pl. 91/1277), cu proeminență în formă de buton la mâner. Ciotul de la turnare, neîndepărtat, are formă de proeminență amplasată la capătul mânerului. Piesă semifabricată, fără urme de prelucrare secundară. L. – 19,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,4 cm, l. lamei – 2,9 cm. Greutatea – 172 g.

1278. Piesă similară semifabricată cu buton la capătul mânerului (Pl. 91/1278). Ciotul de la turnare, amplasat spre mâner, este îndepărtat. L. – 20,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,5 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 194 g.

1279. Seceră similară ca formă, cu proeminență în formă de buton la mâner (Pl. 91/1279). Piesă semifabricată. Ciotul de la turnare este îndepărtat. L. – 19,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,7 cm, l. lamei – 2,4 cm. Greutatea – 116 g.

1280. Lama unei seceri, probabil de aceeași formă (Pl. 91/1280). Piesă semifabricată. L. – 15,0 cm, l. – 2,5 cm.

1281. Seceră, rebut de la turnare, fără urme de prelucrare secundară (Pl. 91/1281). L. – 14,2 cm, l. – 2,7 cm.

1282. Dorobanțu, com. Aroneanu, jud. Iași, Rom. (Harta 2. L 4. 1282).

Seceră arcuită, de dimensiuni mici, cu vârful lamei rupt și proeminența în formă de buton la mâner (Pl. 91/1282). Turnată dinspre mâner. Uzată puternic. L. fragmentului – 11,2 cm, l. lamei – 2,2 cm. Descoperită într-o așezare cu materiale de factură Nouă. Această seceră aparține variantei Vyrbica. Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 24, 61. 195. Fig. 9A/3.

1283. „Ekaterinoslavskaja” II, fostă gub., Ukr. (Harta 2. L 8. 1283).

Seceră arcuită, condițiile de descoperire necunoscute. Ciotul de la turnare, neîndepărtat, este amplasat la baza mânerului (Pl. 91/1283). Secțiunea este concavă. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. Fragmentată în două părți. L. – 21,3 cm,

înălțimea arcului curburii spatelui – 8,5 cm, l. lamei – 3,6 cm. Muz. de Ist. or. Kiev (Inv. 45011/1). Bibl.: 251, 38. Fig. 5/5.

1284-1286. Kișinev, or. Chișinău, Mld. (Harta 1. L 5. K).

Trei seceri, componente ale unui depozit. Muz. de Arh. or. Chișinău. Bibl.: 134, 31, 32. Fig. 11/1-3.

1284. Seceră arcuită cu ciotul de la turnare, neîndepărtat, în formă de proeminență la mâner (Pl. 92/1284). Spatele este îngroșat, lama este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. Secțiunea este triunghiulară. L. – 22,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,6 cm, l. lamei – 2,5 cm. Greutatea – 118 g.

1285. Seceră arcuită, cu proeminență în formă de buton la mâner (Pl. 92/1285). Ciotul de la turnare, amplasat spre mâner, este îndepărtat. Lama este ascuțită și uzată. L. – 24,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm, l. lamei – 3,0 cm. Greutatea – 144 g.

1286. Seceră arcuită, cu lama aproape dreaptă (Pl. 92/1286). Ciotul de la turnare, neîndepărtat, are forma unei proeminențe conice îndreptate în sus. Lama este ascuțită, uzată puternic. L. – 21,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 4,0 cm, l. lamei – 2,2 cm. Greutatea – 102 g.

1287-1289. Kozorezovo, r-nul Baštanka, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 1. L 7. Ke).

Trei seceri, componente ale depozitului descoperit în anul 1848. Toate piesele aparțin tipului de seceri cu ciotul de la turnare neîndepărtat. S-au păstrat numai două exemplare. Ermitaj. St. Petersburg (Inv. 257/1, 2). Bibl.: 179, 567. Pl. X.

1287. Seceră arcuită, cu proeminență în formă de buton la mâner (Pl. 92/1287). Ciotul de la turnare, amplasat spre capătul mânerului, este îndepărtat. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 19,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,7 cm, l. lamei – 3,1 cm (Inv. 257/2).

1288. Seceră arcuită, cu lama prelucrată prin batere longitudinală (Pl. 92/1288). Ciotul de la turnare, neîndepărtat, este amplasat la capătul mânerului în formă de proeminență. Lama este ascuțită. L. – 23,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,3 cm, l. lamei – 3,4 cm (Inv. 257/1).

1290. Malaja Mečetnja, r-nul Krivoe Ozero, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 2. L 6. 1290).

Seceră descoperită întâmplător, arcuită, cu ciotul de la turnare la mâner, neîndepărtat (Pl. 92/1290). Lama secerii este prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 20,2 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,8 cm, l. lamei – 3,2 cm. Greutatea – 100 g. Muz. de Ist. or. Nikolaev. Publicată cu mențiunea greșită că ar face parte din componența depozitului Kurjač'i Lozy („Kurlozy”). Vezi – 197, 153. Fig. 4/3.

1291-1292. Negrești, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. L 4. Ng).

Două seceri miniaturale cu cioturile de la turnare neîndepărtate, care fac parte dintr-un depozit. Aparțin variantei Vyrbica. Muz. de Ist. or. Iași. Bibl.: 64, 76. Pl. 84/7, 8.

1291. Seceră arcuită, turnată dinspre mâner (Pl. 92/1291). Ciotul de la turnare este rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 15,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,5 cm, l. lamei – 2,0 cm. Greutatea – 53 g (Inv. 859).

1292. Seceră similară ca formă, ciotul de la turnare, neîndepărtat, are forma unei proeminențe, amplasate la marginea mânerului (Pl. 92/1292). Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. – 14,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,1 cm, l. lamei – 1,7 cm. Greutatea – 30,0 gr (Inv. 857).

1293. Novo-Trojany, r-nul Bolgrad, reg. Odessa, Ukr. (Harta 1. M, N 4. Nt).

Seceră componentă a depozitului descoperit într-o așezare aparținând culturii Sabatinovka. Arcuită, cu ciotul de la turnare, neîndepărtat, în formă de proeminență ovală la capătul mânerului (Pl. 92/1293). Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. – 21,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 6,5 cm, l. lamei – 2,1 cm. Greutatea – 77 g. Muz. de Arh. or. Odessa (Inv. 87. 116). Bibl.: 228, 16. Fig. 2/5.

1294-1309. Orekhovo, reg. Zaporoz'je, Ukr. (Harta 1. L 9,10. Oh).

16 seceri arcuite cu ciotul de la turnare neîndepărtat, componente ale unui depozit de bronzuri. Muz. de Ist. or. Zaporoz'je. Bibl.: 243, 96. Pl. 20.

1294. Seceră arcuită. Lama prelucrată prin batere longitudinală, ciotul de la turnare, în formă de proeminență, nu este îndepărtat, fiind amplasat la capătul mânerului (Pl. 92/1294). Secera este ascuțită, utilizată. L. – 18,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 11,0 cm, l. lamei – 3,4 cm.

1295. Seceră arcuită cu lama prelucrată prin batere longitudinală și proeminență în formă de buton la mâner (Pl. 92/1295). Lama este ascuțită, utilizată. L. – 22,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,2 cm, l. lamei – 3,0 cm.

1296. Seceră cu grad scăzut de arcuire, ciotul de la turnare, neîndepărtat, are formă de proeminență amplasată la capătul mânerului (Pl. 92/1296). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 24,6 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,5 cm, l. lamei – 2,7 cm.

1297. Seceră arcuită, ciotul de la turnare, neîndepărtat, are formă de proeminență amplasată la capătul mânerului (Pl. 92/1297). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 21,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,3 cm, l. lamei – 3,5 cm.

1298. Seceră similară, cu lama prelucrată prin batere longitudinal (Pl. 92/1298). Ascutețită, utilizată. L. – 21,5 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,7 cm, l. lamei – 3,0 cm.

1299. Seceră arcuită mai puternic, și mâner asemănător ca la piesa precedentă (Pl. 92/1299). Lama este prelucrată prin batere longitudinal, ascutețită. L. – 19,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,5 cm, l. lamei – 3,6 cm.

1300. Seceră arcuită (Pl. 92/1300). Ciotul de la turnare, neîndepărtat, are formă de proeminență conică. L. – 19,7 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,3 cm, l. lamei – 3,3 cm.

1301. Seceră similară ca formă (Pl. 93/1301). Ciotul de la turnare, neîndepărtat, are formă de proeminență conică amplasată la capătul mânerului. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 21,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,0 cm, l. lamei – 2,9 cm.

1302. Seceră similară ca formă, cu lama prelucrată prin batere longitudinală și ciotul de la turnare neîndepărtat (Pl. 93/1302). Lama este ascuțită, utilizată. L. – 21,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,2 cm, l. lamei – 3,0 cm.

1303. Seceră similară ca formă, cu ciotul de la turnare în formă de proeminență amplasată la mâner (Pl. 93/1303). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 19,4 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,7 cm, l. lamei – 3,7 cm.

1304. Seceră arcuită, cu ciotul de la turnare în formă de proeminență și lama prelucrată prin batere longitudinală (Pl. 93/1304). Ascuțită, utilizată. L. – 20,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,3 cm, l. lamei – 3,5 cm.

1305. Seceră similară ca formă, cu ciotul de la turnare neîndepărtat (Pl. 93/1305). Lama este prelucrată prin batere primară, grosolană și nu este ascuțită. Nu a fost utilizată. L. – 19,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,5 cm, l. lamei – 2,6 cm.

1306. Seceră similară ca formă (Pl. 93/1306). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 18,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,0 cm, l. lamei – 3,1 cm.

1307. Seceră arcuită cu ciotul de la turnare, neîndepărtat, în formă de proeminență conică (Pl. 93/1307). Piesă semifabricată, fără o prelucrare suplimentară. L. – 18,3 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 10,0 cm, l. lamei – 3,1 cm.

1308. Seceră similară ca formă (Pl. 93/1308). Piesă semifabricată, fără urme de prelucrare secundară. L. – 17,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 9,6 cm, l. lamei – 3,3 cm.

1309. Seceră cu grad scăzut de arcuire, cu ciotul de la turnare, neîndepărtat, în formă de proeminență la mâner (Pl. 93/1309). Prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. – 23,8 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 8,2 cm, l. lamei – 2,9 cm.

1310. Țigănești, com. Munteni, jud. Galați, Rom. (Harta 1. M 4. Tg).

Seceră arcuită, cu ciotul de la turnare neîndepărtat (Pl. 93/1310). Componentă a unui mic depozit de bronzuri descoperit într-o așezare a culturii Noua. Pe lamă se observă un orificiu de la turnarea defectuoasă. Secera este ascuțită și uzată puternic. L. – 22,0 cm, înălțimea arcului curburii spatelui – 7,1 cm, l. lamei – 1,8 cm. Muz. de Ist. or. Galați. Bibl.: 24, 136, 563. Fig. 110.

Răspândire, origine, datare

După cum demonstrează cartarea (Harta 31), secerile, cu ciotul de la turnare neîndepărtat, de tip Dičevo au avut o arie largă de răspândire. Se întâlnesc de pe Niprul Mijlociu (Orekhovo) până în Serbia (86, 24. Nr. 48-50) și până în zona ungară a Dunării (54, Taf. 71/3). Este semnificativ că fiecare din variantele, menționate mai sus, formează două subareale, secerile mari, varianta Dičevo reprezintă subarealul estic, iar cele mici, varianta Vyrbica, subarealul vestic.

Secerile variantei Dičevo, sub aspect cantitativ și după densitatea descoperirilor, se concentrează preponderent pe ambele maluri ale cursului inferior al Dunării, unde se corelează cu arealele culturilor Tei-fazele târzii și Coslogeni (Harta 31/1). În afară de aceasta, numeroase descoperiri provin din așezările culturilor Tei, Monteoru și Coslogeni. Analizate în lucrarea semnată de I. Motzoi-Chicideanu și D. Lichiardopol (51, 267 și urm), ele permit să se facă o legătură între originea și producerea acestora cu arealul și purtătorii culturilor menționate, și, mai ales cu cultura Coslogeni. În zona est-carpatică și nordul Mării Negre, răspândirea acestor seceri revine parțial arealului culturii Noua și mai ales arealului culturii Sabatinovka (Harta 31/1). Aceste depozite, cu mici excepții, după conținutul lor au caracter de import (Orekhovo, Kozorezovo, Novo-Trojany, Kișinev, Dancu). Din această cauză, arealele acestor culturi trebuie considerate ca zone de schimb pentru produsele meșterilor de la Dunărea de Jos.

Perioada de răspândire a acestor seceri se încadrează, preponderent, în perioada BD și parțial începutului perioadei HaA 1. Această datare se bazează pe cronologia majorității depozitelor care conțin seceri aparținând acestei variante. Astfel de depozite au fost descoperite pe teritoriul Ucrainei (Obukhovka, Kozorezovo și Novo-Trojany), Moldovei (Dancu, Kișinev), României (65, 73 și urm.) și Bulgariei (244, 207 și urm). Pentru zona est-carpatică, această datare este confirmată suplimentar și de asocierea acestor seceri, în complexe închise, cu cele analizate mai înainte. Astfel, secerile mari de tip Dičevo (Fig. 50) nu au fost descoperite împreună cu secerile timpurii din zona est-carpatică, aparținând variantei Ghermănești, însă, în multe cazuri ele se întâlnesc în aceleași complexe cu secerile variantei Ruginoasa (Dancu, Novo-Trojany), cu secerile variantei Ilișeni (Cândești, Orekhovo, Țigănești ș.a.) sau cu cele de tip Heleşteni (Novo-Trojany, Bugskoe IV, Kișinev). Ținând cont de aceste date, intervalul de timp al pătrunderii și răspândirii secerilor de la Dunărea de Jos, varianta Dičevo, în zona est-carpatică și în nordul Mării Negre poate fi încadrat în a doua jumătate a perioadei BrD - prima jumătate a perioadei HaA 1.

Situația, în cazul secerilor variantei Vyrbica, este diferită. Cu toate că descoperirile sunt puțin numeroase și nu se manifestă concentrații evidente, totuși, arealul acestora este localizat mai spre vest (Harta 31/2). Considerăm că este

semnificativ faptul că și în complexele central-transilvanene (Gușterița II, Șpálnaca II) sau cele sârbești (Dobrinci), precum și în cele ungurești (Polotabazsok), secerile cu ciotul de la turnare neîndepărtat sunt piese de import. Fac excepție numai depozitele Vyrbica și Gradešnica (198, Fig. 6, b) unde tipologia pieselor componente indică originea lor locală. Din această cauză, localizarea acestor două depozite și descoperirea unei astfel de seceră lângă Ruse (244, Pl. 59/13) delimitează teritoriul, probabil, de producere al secerilor variantei Vyrbica. O astfel de constatare se află în concordanță și cu tendința generală a evoluției spațiale a focarului metalurgic Dičevo, care în etapa de tranziție la hallstattul timpuriu își schimbă epicentrul mai spre vest, de la Dunărea de Jos și Dobrogea, în raioanele centrale ale părții de nord a Bulgariei actuale. Ținând cont de complexele menționate, intervalul de timp al existenței secerilor acestei variante poate fi încadrat în perioada HaA 1. Datele existente în etapa actuală nu ne permit să ne pronunțăm în ceea ce privește apartenența culturală a secerilor acestei variante.

V. SERIA TISA SUPERIOARĂ (UNGARĂ)

Această serie are un areal de răspândire foarte mare. Formele timpurii apar, în bronzul mijlociu, în zonele ungare limitrofe Dunării de unde sunt transmise focarelor de prelucrare a metalelor care au activat în zona Tisa Superioară. În perioada hallstattului timpuriu aceste seceri sunt răspândite în tot spațiul carpatic și parțial la est de Carpați.

1. Seceri cu buton de tip Koszider (Nr. 1311-1403; Harta 32, 33)

Se caracterizează prin o formă simplă arcuit-rotunjită. Caracteristica distinctivă este proeminența în formă de buton amplasată, de regulă, în colțul extrem superior al mânerului. Deseori, spatele secerii are o formă rotunjită cu cot. Unele seceri, în urma multiplelor prelucrări prin batere și a utilizării îndelungate, au corpul aproape drept. Marginea spatelui este, de regulă, întărită cu o nervură pronunțată. În multe cazuri pe suprafața lamei sunt prevăzute una, mai rar două sau trei nervuri longitudinale suplimentare. În afară de aceasta, mânerele unor seceri sunt prevăzute cu două, trei sau mai multe nervuri transversale. Aceste seceri erau turnate în tipare monovalve închise. Turnarea era efectuată dinspre capătul mânerului. Ciotul de la turnare formează o continuare a capătului mânerului sau este îndepărtat. Piesele acestei serii, în general, se disting prin dimensiuni relativ mici. Lungimea maximă a coardei, de regulă, variază de la 10 până la 17, ajungând mai rar la 19 cm, înălțimea arcului curbării spatelui măsoară 2-6 cm. Aceste caracteristici sunt valabile pentru piesele din zona est-carpatică (Fig. 55), în ceea ce privește Transilvania Centrală și zonele vestice variabilitatea indicilor morfologici și ai celor metrici este mai mare.

Cu toate că aceste piese au o largă răspândire și o evoluție îndelungată, variabilitatea tipologică a secerilor cu buton din zona Carpato-Dunăreană nu este evidențiată. Analizând secerile de pe teritoriul României, M. Petrescu-Dîmbovița (65, 13 și urm.) a împărțit secerile cu buton într-un șir de tipuri și variante, care, însă, nu reflectă nici evoluția teritorială nici cea temporală și nici apartenența lor culturală. Mai utilă este tipologia propusă de M. Primas (69, 49 și urm.), însă, aceasta, fiind elaborată pe baza materialelor din Europa Centrală nu poate fi

extrapolată mecanic asupra materialelor din Transilvania și cu atât mai mult asupra celor din zona est-carpatică. Ținând cont de cele menționate, cât și de numărul redus al materialelor, secerile cu buton nu vor putea fi divizate în atâtea variante câte ar putea exista. În ceea ce privește zona est-carpatică, această împărțire este posibilă deoarece aici ele constituie un fenomen periferic și după cum vom vedea în continuare, apar într-un interval de timp clar determinat, fiind puse în legătură cu transformările culturale din regiune. La ora actuală, în zona de la est de Carpați, sunt înregistrate 93 seceri cu buton, întregi și fragmentare. Majoritatea (77 exemplare), provin din depozite. Două seceri (Nr. 1313, 1377) au fost descoperite în așezări aparținând grupului cultural Gáva-Holíhrady, o seceră ar proveni dintr-o așezare aparținând culturii Noua (Nr. 1398) și 13 (Nr. 1315, 1316, 1374-1376, 1382-1386, 1397, 1400, 1403) provin din descoperiri izolate.

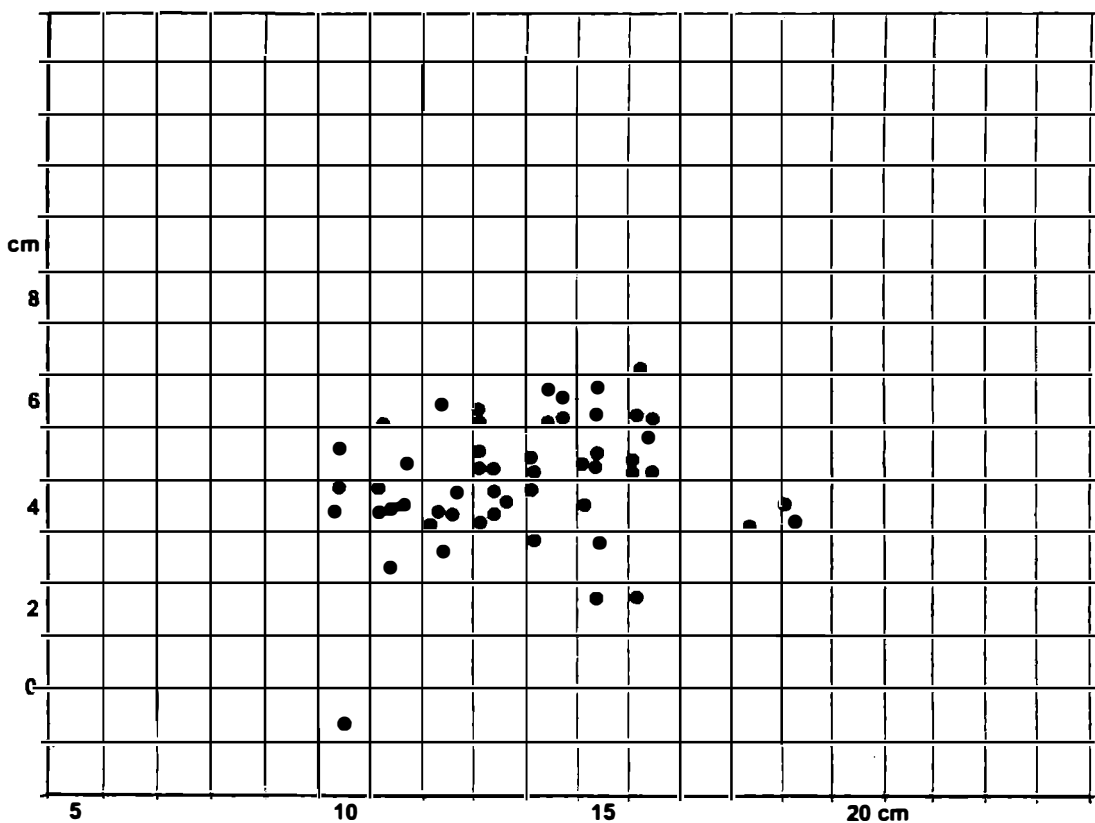
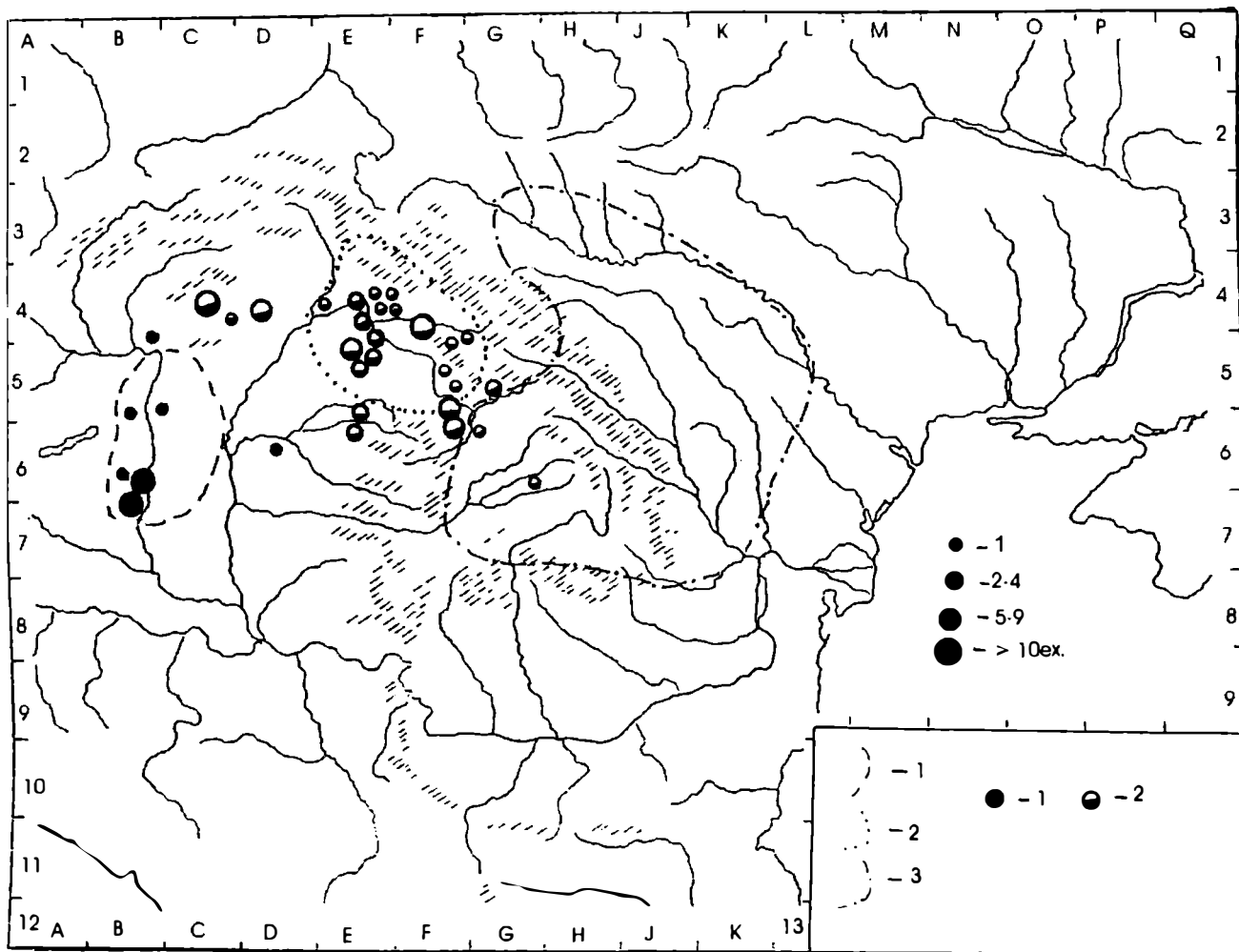
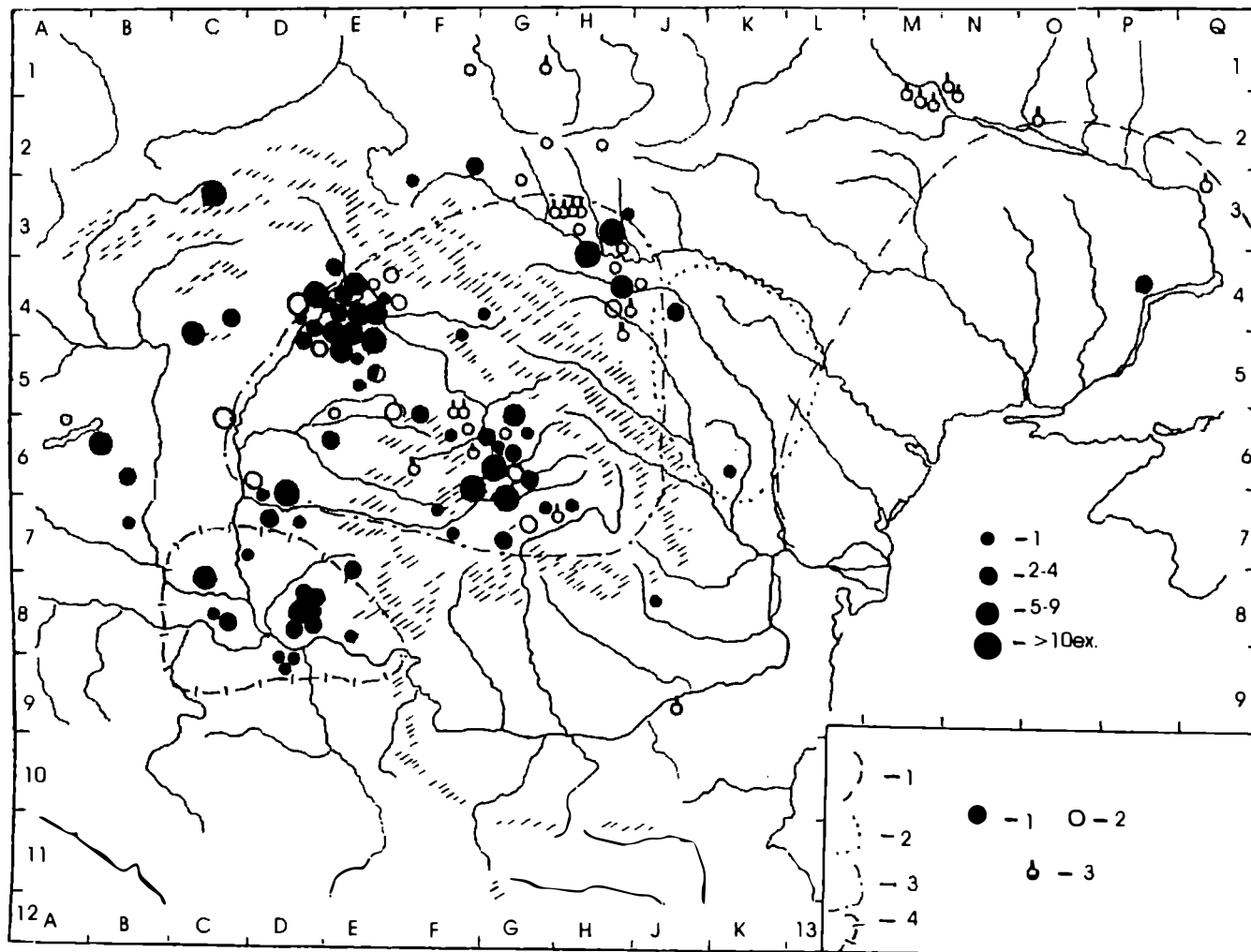

Fig. 55. Corelarea lungimii coardei (pe orizontală) și înălțimii arcului curburii spatelui (pe verticală) secerilor de tip Koszider din zona subcarpatică estică.

Harta 32. Localizare secerilor de tip Koszider conform orizonturilor cronologice. 1 – localizarea secerilor cu buton din complexele orizontului Kosziderpadlás; 2 – localizarea secerilor cu buton din complexele Forró, Ópályi și Uriu-Domănești (BrD). Arealele culturilor Vatya (1), Suciul de Sus-Felsőszöceser-Stanovo (2) și Noua (3).

Harta 33. Localizare secerilor cu buton din complexele perioadei HaA (1) și perioadei HaB (2). 3 – descoperirile izolate. Areele culturilor Belozerka (1), Chișinău-Corlăteni (2), Gava (3) și Belegiș I-II - Bobda II (4).

1311-1312. Balici, r-nul Mostis'ka, reg. L'vov, Ukr. (Harta 1. H 2. Ba).

Două seceri, componente ale depozitului. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 156. Tab. 16, 3; Tab. 17, 9.

1311. Seceră slab arcuită, de dimensiuni mici, cu nervuri suplimentare longitudinale pe suprafața lamei (Pl. 93/1311). La baza dreaptă a mânerului este prevăzută o proeminență în formă de buton. Lama este ascuțită. L. – 11,6 cm, l. max. a lamei – 2,2 cm.

1312. Seceră slab arcuită cu o nervură longitudinală suplimentară pe suprafața lamei și proeminență în formă de buton la mâner. Vârful lamei este rupt (Pl. 93/1312). Lama este ascuțită. L. max. în stare fragmentară – 11,3 cm, l. lamei – 2,0 cm.

1313. Bovšiv, r-nul Galič, reg. Ivano-Frankovsk, Ukr. (Harta 2. J 3. 1313).

Seceră, descoperită în stratul inferior al unei așezări a culturii Gáva (grupul Holihrad). Are corpul aproape drept cu o nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 93/1313). Lama este ascuțită, uzată puternic ca urmare a utilizării îndelungate. L. – 16,0 cm, l. lamei – 1,5 cm.: Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 165, 50. Fig. 16, 7.

1314. Čekhi, s. Lugovoe, r-nul Brodi, reg. L'vov, Ukr. (Harta 1. H 3. Ch).

Seceră, componentă a unui depozit. Are un grad scăzut de rotunjire, cu o nervură longitudinală suplimentară pe suprafața lamei (Pl. 93/1314). L. – 11,5 cm, l. max. a lamei – 2,8 cm. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 158. Tab. 16, 2. „Czechy”. Conform precizărilor efectuate de I. K. Svešnikov, secera ca și depozitul ar proveni din satul „Chebi” de pe fostul teritoriu al Cehoslovaciei (219, 45. Notă).

1315. Khmel'na I, r-nul Kanev, reg. Čerkassy, Ukr. (Harta 1. J 7. Cm).

Seceră, condițiile de descoperire nu sunt cunoscute (Pl. 94/1315). Arcuită, spatele îngroșat. La capătul mânerului este prevăzută o proeminență în formă de buton. Vârful lamei este rupt. Lama este ascuțită. Fragmentată în două bucăți. L. max. – 9,8 cm, l. lamei – 1,7 cm. Greutatea – 27 g. Muz. de Ist. or. Kiev (Inv. 7433). Bibl.: 230, 144. Fig. 95, 10; 243, 90. Tab. 16, 3.

1316. Kmel'na II, r-nul Kanev, reg. Čerkassy, Ukr. (Harta 1. J 7. Cm).

Seceră fragmentară fără date precise despre împrejurările descoperirii (Pl. 94/1316), s-a păstrat numai mânerul prevăzut cu o proeminență în formă de buton. Lama este ascuțită. Marginea spatelui este îngroșată. L. fragmentului – 4,0 cm, l. lamei – 1,3 cm. Muz. de Ist. or. Kiev (Inv. 81). Inedită.

1317. Duplis'ka, r-nul Zalešičiki, reg. Ternopol', Ukr. (Harta 2. J 3, 4. 1317).

Seceră cu proeminență în formă de buton la mâner, componentă a depozitului. Arcuit-rotunjită, cu două nervuri suplimentare longitudinale pe suprafața lamei (Pl. 93/1317). Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. – 14,0 cm, l. lamei – 2,3 cm. Muz. de Ist. or. Ternopol' (Inv. 766). Bibl.: 91, 159. Tab. 17/3; 243, 90. Pl. 16/6.

1318. Gorodnicja, r-nul Gorodenka, reg. Ivano-Frankovsk, Ukr. (Harta 2. J 3. 1318).

Seceră, cu grad scăzut de arcuire, cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 94/1318), componentă a depozitului. Baza mânerului este dreaptă,

are o proeminență în formă de buton pe marginea superioară. Secera este ascuțită, utilizată. L. – 13,0 cm, l. lamei – 1,8 cm. Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 91, 163. Tab. 17/1. „Horodnica”.

1319-1344. Gruška, r-nul Tlumač, reg. Ivano-Frankovsk, Ukr. (Harta 1. J 3. Gs).

16 seceri fragmentare cu buton la mâner și 10 fragmente mici, probabil, de la același tip de seceri, componente ale depozitului. Muz. de Ist. or. Ivano-Frankovsk. Bibl.: 91, 159 și urm. Tab. 16/4-15; Tab. 17/4-8; Tab. 18/1-7; Tab. 19/4-5. „Gruszka”.

1319. Seceră arcuită, cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei și alte trei nervuri transversale la capătul mânerului. Lama este ruptă (Pl. 93/1319). L. max. – 11,5 cm, l. lamei – 2,2 cm.

1320. Fragment de seceră, similară ca formă, cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei și șase nervuri transversale la mâner. S-a păstrat numai mânerul (Pl. 93/1320). L. max. a fragmentului – 5,8 cm, l. lamei – 2,3 cm.

1321. Seceră arcuită, cu nervura suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 93/1321). Baza mânerului este dreaptă, fiind prevăzută cu proeminență în formă de buton în colțul superior. Vârful lamei este rupt. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită și utilizată. L. max. în stare fragmentară – 14,5 cm, l. lamei – 2,3 cm.

1322. Seceră similară ca formă. Se deosebește prin faptul că baza mânerului este rotunjită (Pl. 94/1322). Vârful lamei este rupt. Utilizată. L. max. în stare fragmentară – 11,2 cm, l. lamei – 2,2 cm.

1323. Seceră similară ca formă. Baza mânerului este dreaptă (Pl. 94/1323). Ascuțită, utilizată. Vârful lamei este rupt. L. max. în stare fragmentară – 11,2 cm, l. lamei – 2,4 cm.

1324. Seceră cu grad scăzut de arcuire, marginea spatelui îngroșat în formă de nervură (Pl. 94/1324). Baza mânerului este rotunjită. Vârful lamei este rupt. Ascuțită, utilizată. L. max. în stare fragmentară – 14,0 cm, l. lamei – 2,1 cm.

1325. Seceră similară ca formă, se deosebește prin baza mânerului care este dreaptă (Pl. 94/1325). Vârful lamei este îndoit și capătul este rupt. Lama este ascuțită. L. max. în stare fragmentară și îndoită – 11,3 cm, l. lamei – 2,3 cm.

1326. Seceră cu spatele drept, rotunjit spre vârful lamei. Spatele este îngroșat în formă de nervură. Baza mânerului este dreaptă. Vârful lamei este rupt (Pl. 94/1326). L. max. în stare fragmentară – 11,4 cm, l. lamei – 2,3 cm.

1327. Fragment de seceră similară ca formă. S-a păstrat numai mânerul (Pl. 94/1327). Probabil mânerul era prevăzut cu nervuri transversale. L. fragmentului – 8,0 cm, l. lamei – 2,4 cm.

1328. Seceră cu spatele puțin încovoiat (Pl. 94/1328), cu nervură slab pronunțată, suplimentară, longitudinală. Baza mânerului este rotunjită. Secera are corpul aproape drept și este uzată puternic. Vârful lamei este rupt. L. max. – 14,3 cm, l. lamei – 1,6 cm.

1329. Seceră cu grad scăzut de arcuire a spatelui, cu nervură suplimentară longitudinală (Pl. 94/1329). Baza mânerului este lățită. Lama este uzată puternic. Vârful lamei este rupt. L. max. – 10,6 cm, l. lamei – 2,0 cm.

1330. Seceră similară ca formă, a fost îndoită în formă de cerc (Pl. 94/1330). L. aproximativă – 12,5 cm, l. lamei – 1,6 cm.

1331. Mânerul unei seceri cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 94/1331). Proeminența, în formă de buton, lipsește probabil de la turnare. L. fragmentului – 6,8 cm, l. lamei – 2,0 cm.

1332. Mânerul unei seceri uzate puternic, cu îngroșare în formă de nervură pe spate. Vârful lamei este parțial îndoit, capătul este rupt (Pl. 94/1332). L. fragmentului – 9,5 cm, l. lamei – 1,3 cm.

1333. Mânerul unei seceri similare (Pl. 94/1333). Ciotul de la turnare nu este îndepărtat și are forma unei proeminențe conice. L. max. a fragmentului – 7,4 cm, l. lamei – 1,8 cm.

1334. Fragment de seceră cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 94/1334). L. fragmentului – 9,8 cm, l. lamei – 2,0 cm.

1335. Fragmentul lamei unei seceri cu nervură suplimentară longitudinală (Pl. 94/1335). L. – 4,0 cm, l. – 2,2 cm.

1336-1368. Trei fragmente de vârfuri de lame de la seceri arcuit-rotunjite, cu spatele îngroșată în formă de nervură. Dimensiunile: L. max. – 9,6 cm, l. lamei – 2,5 cm (Pl. 94/1336); L. – 9,5 cm, l. – 1,8 cm (Pl. 94/1337); L. – 6,3 cm, l. – 1,6 cm (Pl. 94/1338).

1339. Fragmentul dintr-o lamă a unei seceri cu nervură suplimentară longitudinală (Pl. 94/1339). L. – 4,3 cm, l. lamei – 1,7 cm.

1340-1344. Cinci fragmente mici de lame de la seceri de acest tip. Toate fragmentele au marginea spatelui îngroșată în formă de nervură. Dimensiunile: L. – 6,0 cm, l. lamei – 2,2 cm (Pl. 94/1340); L. – 4,7 cm, l. lamei – 2,5 cm (Pl. 94/1341); L. – 3,3 cm, l. lamei – 2,0 cm (Pl. 94/1342); L. – 3,0 cm, l. lamei – 1,8 cm (Pl. 94/1343); L. – 4,5 cm, l. lamei – 2,4 cm (Pl. 94/1344).

1345. Hrubieszov, Pln. (Harta 2. G 2. 1345).

Seceră arcuită, componentă a unui depozit (Pl. 94/1345). Spatele este prevăzut cu o îngroșare în formă de nervură la mâner și este prevăzută o proeminență în formă de buton. L. – 12,0 cm, l. lamei – 3,0 cm. Muz. de Ist. or. Poznan'. Bibl.: 91, 164. Tab. 24/1.

1346-1349. Ilișeni, com. Santa Mare, jud. Botoșani, Rom. (Harta 1. K 4. II).

Trei seceri cu buton întregi și una fragmentară, componente ale unui depozit. Muz. Naț. or. București. Bibl.: 28, 461 și urm. Fig. 1/4-7; 65, 136. Taf. 211B/4-6; Taf. 212/7.

1346. Seceră arcuită cu marginea spatelui îngroșat și cu proeminență în formă de buton la mâner (Pl. 94/1346). Baza mânerului este lățită. Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat spre capătul mânerului, vis-à-vis de proeminența în formă de

buton. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 16,5 cm, l. max. a lamei – 3,2 cm. Greutatea – 90 gr (Inv. 72085).

1347. Seceră similară ca formă cu vârful lamei rupt (Pl. 94/1347). Ciotul de la turnare îndepărtat era amplasat pe colțul superior al capătului mânerului vis-à-vis de proeminența în formă de buton. Secera este uzată pronunțat, secțiunea este triunghiulară. L. max. – 16,2 cm, l. lamei – 2,6 cm. Greutatea – 72 g (Inv. 72093).

1348. Seceră similară ca formă. Se deosebește prin prezența pe suprafața lamei a unei nervuri slab pronunțată, longitudinală (Pl. 94/1348). Capătul mânerului este prelucrat prin batere și locul de amplasare al ciotului de la turnare nu se evidențiază. Lama este îndoită. Vârful acesteia este rupt. Secera este uzată puternic. L. max. – 17,5 cm, l. – 1,8 cm. Greutatea – 78 g (Inv. 72072).

1349. Lama unei seceri similare, arcuită. Piesă semifabricată, fără urme de prelucrare secundară (Pl. 94/1349). L. max. – 11,5 cm, l. lamei – 2,2 cm. Greutatea – 50 g (Inv. 72073).

1350-1373. Jargorov, r-nul Monastir'ska, Ternopol', Ukr. (Harta J 3. Jg).

24 seceri întregi și fragmentare cu buton la mâner, componente ale depozitului. Trei seceri (Nr. 1352, 1355, 1360) se păstrează în la muzeul de arheologie a Universității or. Cernăuți; restul la Institutul științelor sociale or. L'vov. Bibl.: 15, 97 și urm. Fig. 3/a-g; 4/a-i; 5/a-g; 6/l.

1350. Seceră arcuită cu nervuri transversale scurte la baza mânerului (Pl. 94/1350). Vârful lamei este rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 15,1 cm, l. lamei – 2,5 cm.

1351. Seceră arcuită, cu marginea spatelui îngroșată în formă de nervură. La mâner este prevăzut o proeminență în formă de buton (Pl. 95/1351). Vârful lamei este rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 13,7 cm, l. lamei – 2,1 cm.

1352. Seceră cu spatele arcuit, cu nervură suplimentară longitudinală (Pl. 95/1352). Vârful lamei este rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată puternic. L. – 15,1 cm, l. lamei – 2,5 cm.

1353. Seceră arcuită cu marginea spatelui îngroșată (Pl. 95/1353). Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 14,0 cm, l. lamei – 2,0 cm.

1354. Seceră arcuită cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 95/1354). Vârful lamei este rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată. L. – 13,4 cm, l. lamei – 2,4 cm.

1355. Seceră arcuită cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 95/1355). Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată. L. – 12,0 cm, l. lamei – 2,4 cm.

1356. Seceră similară ca formă și conformația mânerului (Pl. 95/1356). Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată. L. – 13,5 cm, l. lamei – 2,3 cm.

1357. Seceră cu grad scăzut de arcuire, cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 95/1357). Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. – 14,0 cm, l. lamei – 2,1 cm.

1358. Seceră cu corpul aproape drept, cu spatele curbat și nervură suplimentară longitudinală (Pl. 95/1358). Vârful lamei este rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. – 18,0 cm, l. lamei – 2,2 cm.

1359. Seceră arcuită (Pl. 95/1359). Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 15,4 cm, l. lamei – 2,5 cm.

1360. Seceră cu corpul aproape drept, spatele curbat, are o nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 95/1360). Vârful lamei este rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată puternic. L. – 15,0 cm, l. lamei – 2,5 cm.

1361. Seceră arcuită, cu nervura suplimentară longitudinală (Pl. 95/1361). Vârful lamei este rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 13,8 cm, l. lamei – 2,4 cm.

1362. Seceră similară precedentei, însă cu două nervuri scurte, transversale la baza mânerului (Pl. 95/1362). Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 11,4 cm, l. lamei – 2,3 cm.

1363. Seceră arcuită cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 95/1363). Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată puternic. L. – 16,1 cm, l. lamei – 2,4 cm.

1364. Seceră similară ca formă, vârful lamei este rupt (Pl. 95/1364). Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. fragmentului – 9,3 cm, l. lamei – 2,3 cm.

1365. Seceră arcuită cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei și nervuri scurte transversale la baza mânerului (Pl. 95/1365). Vârful lamei este rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 12,1 cm, l. – 2,5 cm.

1366. Seceră arcuită, cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 95/1366). Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. – 15,2 cm, l. lamei – 2,4 cm.

1367. Seceră similară ca formă, cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei și nervuri scurte transversale la baza mânerului (Pl. 95/1367). Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 15,4 cm, l. lamei – 2,2 cm.

1368. Seceră cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei și nervuri scurte transversale la baza mânerului (Pl. 95/1368). Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. Fragmentată în două părți. L. – 17,3 cm, l. lamei – 2,5 cm.

1369. Seceră arcuită cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 95/1369). Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 13,0 cm, l. lamei – 2,5 cm.

1370. Similară, însă mai îngustă (Pl. 95/1370). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 11,0 cm, l. lamei – 1,5 cm.

1371-1372. Două fragmente de lame de seceri similare. Dimensiunile: L. – 5,8 cm, l. lamei – 2,5 cm (Pl. 95/1371); L. – 13,5 cm, l. lamei – 2,1 cm (Pl. 95/1372).

1373. Vârful lamei unei seceri uzată puternic (Pl. 95/1373). L. – 10,1 cm, l. lamei – 1,9 cm.

1374. Kanev II, reg. Čerkassy, Ukr. (Harta 1. J 7. Kv).

Seceră fragmentară, fără date precise despre condițiile descoperirii. S-a păstrat numai mânerul prevăzut cu proeminență în formă de buton. Spatele este îngroșat, lama ascuțită (Pl. 96/1374). L. – 3,2 cm, l. lamei – 1,3 cm. Muz. de Ist. or. Kiev (Inv. 7479). Inedită.

1375-1376. Lepjava I, II, r-nul Gel'mjazovo, reg. Čerkassy, Ukr. (Harta 1. J 7. Lp).

Două fragmente de la două seceri cu buton, fără date precise despre condițiile descoperirii.

1375. Uzată puternic, are corpul aproape drept, vârful lamei este rupt (Pl. 96/1375). Spatele este îngroșat, secțiunea lamei este triunghiulară, ascuțită. L. – 9,2 cm, l. lamei – 1,0 cm. Muz. de Ist. or. Kiev (Inv. 74). Bibl.: 243, 90. Pl. 16/4.

1376. Fragmentul lamei unei seceri, probabil de același tip (Pl. 96/1376). L. – 3,8 cm, l. lamei – 2,4 cm. Muz. de Ist. or. Kiev (Inv. 2451). Bibl.: 230, 144. Fig. 95/11.

1377. Mahala, r-nul și reg. Cernăuți, Ukr. (Harta 1. K 3. Mg).

Seceră, descoperită în stratul cultural Gáva-Holihrad. Arcuită, cu două nervuri suplimentare longitudinale pe suprafața lamei. Vârful lamei este rupt (Pl. 96/1377). Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat, spre capătul mânerului, la nivelul proeminenței în formă de buton. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. în stare fragmentară – 9,1 cm, l. lamei – 2,4 cm.: Ermitaj. or. St. Petersburg. Bibl.: 222, 63. Fig. 5.

1378. Nedilis'ka, r-nul Peremišljany, reg. L'vov, Ukr. (Harta 1. H 2. Ns).

Seceră cu buton, componentă a depozitului. Arcuită, cu două nervuri suplimentare pe suprafața lamei și nervuri scurte transversale la mâner. (Pl. 96/1378). Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. – 11,0 cm, l. lamei – 2,3 cm. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 168. Tab. 19/6. „Niedzieliska”.

1379-1381. Nikopol' II, r-nul Nokopol', reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 1. L 8. Ni).

Două seceri întregi și lama altei seceri, componente ale depozitului.: Muz. de Ist. or. Kiev. Bibl.: 80, 147. Fig. 80; 230, 144. Fig. 95/12; 243, 90. Pl. 16/8.

1379. Seceră arcuită, cu nervură suplimentară longitudinală la suprafața lamei (Pl. 96/1379). Vârful lamei este rupt. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. în stare fragmentară – 12,0 cm, l. – 3,0 cm. Greutatea – cca. 50 g (Inv. 7471).

1380. Lamă de seceră, probabil cu buton, cu nervură suplimentară longitudinală (Pl. 96/1380). Lama este ascuțită. L. fragmentului – 7,8 cm, l. lamei – 2,7 cm.

1381. Seceră uzată puternic, corpul drept, îngust, cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 96/1381). Vârful lamei este rupt. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. fragmentului – 9,1 cm, l. lamei – 1,7 cm. Greutatea – 40 g (Inv. 7455).

1382. Obukhovka II, r-nul Obukhov, reg. Kiev, Ukr. (Harta 1. K 9. Ob).

Seceră cu buton, fără date precise despre condițiile descoperirii. Arcuită, cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 96/1382). Prelucrată prin batere, ascuțită, lama este uzată puternic. L. – 16,7 cm, l. lamei – 2,6 cm. Muz. de Ist. or. Dnepropetrovsk (Inv. 560). Bibl.: 243, 90. Pl. 16/7.

1383-1386. „Podnestrov’e” (Nipru Superior) III-VI, Ukr. (Harta 1. J 3. PV).

Patru seceri cu buton, condițiile de descoperire nefiind cunoscute. Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 91, 176, 177 și urm. Tab. 19/1, 3; Tab. 24/2, 3.

1383. Arcuită, cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei și nervură scurtă transversală la baza mânerului (Pl. 96/1383). Ciotul de la turnare neîndepărtat este amplasat la nivelul proeminenței în formă de buton. L. – 12,5 cm, l. lamei – 2,6 cm.

1384. Arcuită, cu nervuri scurte transversale la baza mânerului (Pl. 96/1384). L. – 13,5 cm, l. lamei – 2,0 cm.

1385. Arcuită, cu două nervuri suplimentare pe suprafața lamei (Pl. 96/1385). Prelucrată prin batere, ascuțită. L. – 14,6 cm, l. lamei – 2,5 cm.

1386. Seceră arcuită cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 96/1386). Mânerul este îngust, rotunjit, cu proeminență în formă de buton în partea mediană. L. – 14,8 cm, l. lamei – 2,7 cm.

1387-1390. Potičok, r-nul Snjatin, reg. Ivano-Frankovsk, Ukr. (Harta 1. K 3. Pc).

Patru seceri cu buton, componente ale depozitului.: Muz. s. Stecevka. Bibl.: 166, 130 și urm. Fig. 72/3-6.

1387. Seceră arcuită, cu două nervuri suplimentare longitudinale pe suprafața lamei și trei nervuri scurte transversale la mâner (Pl. 96/1387). Ciotul de la turnare era amplasat în partea superioară a mânerului *via-à-vis* de proeminența în formă de buton. Vârful lamei este rupt. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. în stare fragmentară – 12,7 cm, l. lamei – 2,5 cm.

1388. Seceră arcuită, de dimensiuni mai mici, cu nervuri suplimentare longitudinale și transversale (Pl. 96/1388). Vârful lamei este rupt. Lama este ascuțită și uzată. L. în stare fragmentară – 9,8 cm, l. lamei – 2,3 cm.

1389. Seceră similară ca formă, cu o nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 96/1389). Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. – 12,4 cm, l. lamei – 2,3 cm.

1390. Seceră similară precedentei (Pl. 96/1390). L. – 12,2 cm, l. lamei – 2,0 cm.

1391. Sambir, r-nul Sambir, reg. L’vov, Ukr. (Harta 2. H 1, 2. 1391).

Seceră componentă a depozitului. Arcuită cu două nervuri suplimentare longitudinale pe suprafața lamei (Pl. 96/1391). L. – 11,5 cm, l. lamei – 3,0 cm.: Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 91, 171. Tab. 16/1.

1392-1396. Stecevka, r-nul Snjatin, reg. Ivano-Frankovsk, Ukr. (Harta 1. K 3. Sv).

Patru seceri întregi și una fragmentară, componente ale depozitului descoperite într-o așezare aparținând halstattului timpuriu - grupul Holihrad. Muz. s. Stecevka. Bibl.: 166, 130 și urm. Fig. 70/2-6.

1392. Seceră arcuită cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 96/1392). Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. – 16,2 cm, l. lamei – 3,2 cm.

1393. Seceră similară ca formă (Pl. 96/1393). Lama este ascuțită, uzată. L. – 14,1 cm, l. lamei – 2,7 cm.

1394. Seceră similară, lama însă nu are urme evidente de utilizare (Pl. 96/1394). L. – 16,1 cm, l. lamei – 3,1 cm.

1395. Seceră cu lama aproape dreaptă. Vârful lamei este puțin îndoit în sus. Pe mâner sunt trei nervuri scurte transversale. Proeminența în formă de buton de la mâner lipsește, probabil de la turnare (Pl. 96/1395). Lama este ascuțită, uzată puternic. L. – 19,8 cm, l. lamei – 2,0 cm.

1396. Vârful lamei unei seceri, pprobabil asemănătoare precedentelor (Pl. 96/1396). L. – 3,5 cm, l. – 1,6 cm.

1397. Stâncești, com. M.Eminescu, jud. Botoșani, Rom. (Harta 2. K 3. 1397).

Seceră, condițiile de descoperire nu sunt cunoscute. Arcuită, cu trei nervuri suplimentare, slab evidențiate pe suprafața lamei (Pl. 96/1397). Vârful lamei este rupt. L. fragmentului – 6,3 cm, l. lamei – 1,6 cm. Muz. de Ist. or. Botoșani. Bibl.: 77, 171. Fig. 6/3.

1398. Șcheia, jud. Suceava, Rom. (Harta 2. K 3. 1398).

Seceră care se presupune că ar proveni dintr-o așezare Noua. Arcuită, spatele îngroșat, în formă de nervură (Pl. 96/1398). L. – 14,0 cm, l. lamei – 2,3 cm. Muz. de Ist. or. Suceava. Bibl.: 62, 260. Fig. 6/12; 65/15. Taf. 278/75.

1399. Tomești, com. Pogana, jud. Vaslui, Rom. (Harta 1. M 4. Tm).

Seceră cu buton, componentă a depozitului. Arcuită slab, fără nervuri suplimentare (Pl. 96/1399). Ciotul de la turnare, îndepărtat, era amplasat în partea mijlocie a capătului mânerului. Vârful lamei lipsește. Lama prelucrată prin batere, ascuțită, este triunghiulară în secțiune. L. în stare fragmentară – 15,2 cm, l. – 3,2 cm. Greutatea – 86,5 g. Muz. de Ist. or. Bârlad (Inv. 3484). Bibl.: 58, 234. Fig. 1/25.

1400. Ubini, r-nul Kam'janka-Buz'ka, reg. L'vov, Ukr. (Harta 2. G 3. 1400).

Seceră descoperită întâmplător, are o nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei și nervuri scurte transversale la mâner (Pl. 96/1400). Secera este ascuțită, uzată. L. – 11,4 cm, l. lamei – 2,0 cm. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 164. Tab. 19/2. „Hubinek”.

1401. Zabokruki, r-nul Gorodenka, reg. Ivano-Frankovsk, Ukr. (Harta 1. J 3. Zb).

Seceră cu buton, componentă a depozitului. Arcuită, cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 96/1401). Lama este ascuțită, uzată puternic. L. în stare fragmentară – 14,2 cm, l. lamei – 3,0 cm. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 175. Tab. 18/8.

1402. Zoločiv, r-nul Zoločiv, reg. L'vov, Ukr. (Harta 2. H 3. 1402).

Seceră cu buton la mâner, componentă a depozitului. Arcuită, cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 96/1402). Fragmentată în patru părți. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 174. Tab. 17/2.

1403. Loc de descoperire necunoscut, Ukr.

În colecțiile muzeului de istorie din Kiev, printre materialele colectate până la revoluție, se află o seceră. Proveniența sa este necunoscută. Seceră arcuită (Pl. 96/1403). Spatele este îngroșat, lama ascuțită. La mâner este prevăzută o proeminență în formă de buton. L. – 10,3 cm, l. lamei – 1,4 cm. Greutatea – 20 g (Inv. a 271/1). Inedită.

Răspândire, datare, apartenență culturală

Secerile cu buton fac parte dintre piesele metalice care au avut o largă răspândire teritorială și o durată cronologică remarcabilă.

Corelarea complexelor, care conțin seceri de acest tip, din diferite perioade cronologice, arealele de răspândire și culturi ne permite să evidențiem trei etape distincte în evoluția lor. Prima etapă este reprezentată de secerile, care se întâlnesc în complexele orizontului Kosziderpadlás. Acestea sunt cele mai timpurii seceri, formate deja din punct de vedere tipologic, care se deosebesc numai după numărul butonilor (unul sau doi), prin prezența unei nervuri de bază și a unei nervuri suplimentare. Aceste seceri se caracterizează prin dimensiuni mici, lungimea maximă 13-17 cm. Din punct de vedere teritorial se delimitează două grupe, relativ compacte. Una din ele (după M. Primas – tipurile: Kosziderpadlás II și Friedberg) revine Dunării Superioare (69, 49 și urm. Taf. 26/A.B), iar a doua include secerile caracteristice complexelor orizontului Kosziderpadlás (52, 68). Această grupă este localizată în zona ungară, limitrofă Dunării, și corespunde arealului culturii Vaty (Harta 32/1).

Cu totul altă situație este în cazul secerilor cu buton care se întâlnesc în depozitele perioadei BD și sunt caracteristice orizonturilor Forró și Ópályi din Ungaria (53, 42 și urm) și Uriu-Domănești din Transilvania (64, 51 și urm; 65, 13 și urm., 97 și urm). Din punct de vedere tipologic aceste seceri sunt asemănătoare precedentelor, însă, în afară de trăsăturile morfologice tradiționale, apar și seceri cu două sau trei nervuri suplimentare pe suprafața lamei. În această perioadă apar și secerile cu nervuri scurte transversale pe mâner. Ele se disting prin variabilitatea indicilor metrici și, lucru important, se modifică repartizarea lor spațială. Spre deosebire de piesele precedente, aceste seceri sunt răspândite pe cursul superior al râurilor Tisa și Someș unde concentrările principale corespund arealului culturii Suci de Sus - Felsőzöcsér - Stanovo (Harta 32/2). Se evidențiază lipsa totală a acestor seceri în cultura Noua, pentru care, în această perioadă, sunt caracteristice diferite variante ale secerilor cu cârlig (vezi Harta 25; 26).

În sfârșit, o situație deosebită constatăm în cazul secerilor descoperite în complexele perioadelor HaA-HaB. Din punct de vedere tipologic, acestea sunt identice

cu precedentele, însă, arealul lor se extinde mult. În afară de Tisa Superioară se găsesc în zona centrală a Transilvaniei, pe Dunărea Mijlocie și în zona est-carpatică. Este important să semnalăm că toate concentrările corespunde arealelor culturilor Gáva, Belegiš II - Bobda II, și parțial culturii Kjatice în Slovacia (Harta 33/1, 2)¹.

După cum reiese din cele spuse, apariția și răspândirea secerilor cu buton, în raioanele vestice din sudul Europei de Est, este pusă în legătură cu răspândirea în zona est-subcarpatică a purtătorilor culturii Gáva (grupul Holihradý în zona superioară a Nistrului și grupul Grănicești în partea superioară a Siretului). Atrage atenție lipsa, cu excepția depozitelor de la Ilișeni (Nr. 1346-1349) și Tomești (Nr. 1399), secerilor cu buton în arealul culturilor Chișinău-Corlăteni și Belozerka, cu excepția depozitului de la Nikopol' (Nr. 1379-1381). Credem că este semnificativ faptul că depozitele menționate se datează în perioada HaA 1. Secerile cu buton lipsesc și din arealul culturilor de la Dunărea de Jos. Singurele excepții cunoscute sunt secera cu buton descoperită în împrejurimile orașului Ruse (244, Pl. 59/15) și cea din depozitul de la Drajna de Jos (Muz. Naț. București, Inv. 13266).

Cele menționate, cu privire la apartenența culturală și cronologia secerilor cu buton din zona est-subcarpatică, sunt confirmate și de asocierea acestora cu alte tipuri de piese în complexele închise. După cum reiese din datele prezentate în tabel (Fig. 50), secerile cu buton doar în două cazuri se asociază cu secerile cu cârlig (Ilișeni) sau cu alte tipuri (depozitul de la Tomești) caracteristice culturii Noua. În ambele cazuri este vorba de cele mai târzii depozite ale acestei culturi, datate în perioada HaA 1. În rest, secerile cu buton se asociază cu tipurile care aparțin hallstattului timpuriu.

¹ Harta a fost întocmită pe baza datelor din lucrările publicate de A. Mozsolics (53; 54), M. Petrescu-Dîmbovița (64; 65), R. Vasič (86), cu câteva completări neînsemnate.

VI. SERIA DUNĂREA MIJLOCIE

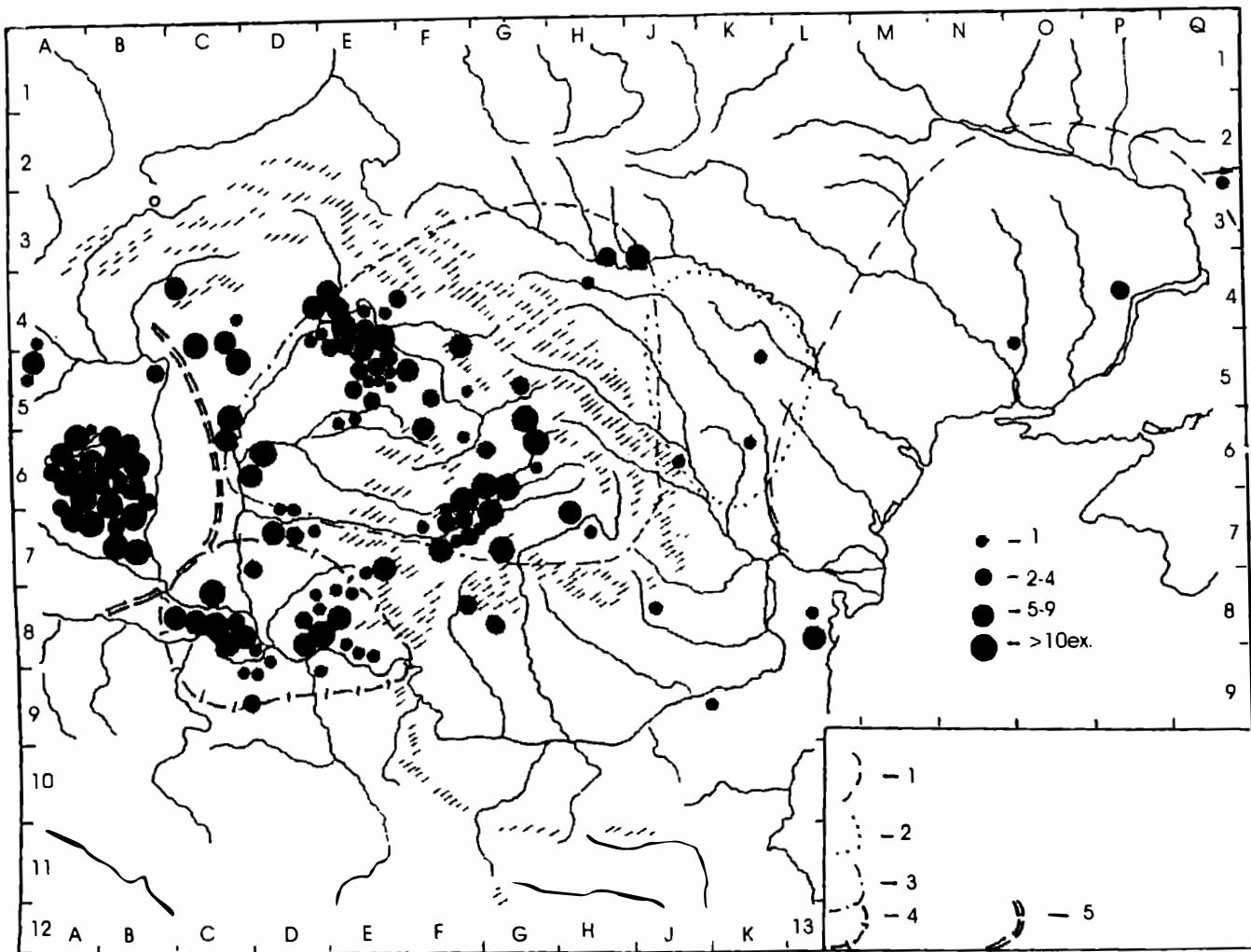
Ca și în cazul seriei precedente, secerile seriei Dunărea Mijlocie au o răspândire largă, însă la est de Carpați, acestea se întâlnesc foarte rar, și sunt reprezentate de un singur tip care se diferențiază în două variante.

1. Seceri de tip Pécs (Nr. 1404-1436; Harta 34, 35)

Denumirea tipului și în continuare a variantei este preluată de la depozitul Pécs II, descoperit în Ungaria, în care aceste seceri sunt reprezentate de numeroase piese tipice (54, Taf. 48/1-5; 49/1-6, 8, 9; 50/1-9; 51/1-8, 10, 11). Secerile de tip Pécs se caracterizează printr-o configurație arcuit-rotunjită, cu mâner simplu cu două-trei nervuri sau mai multe. Spatele, de regulă, este îngroșat în formă de nervură reliefată. Pe suprafața lamei sunt realizate câte două sau trei nervuri subțiri longitudinale. Aceste seceri erau turnate în tipare monovalve închise. Ciotul de la turnare, de regulă, era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner. În urma prelucrării secundare, pe nervurile reliefate, îndeosebi la mâner, rămăneau deseori adâncituri ovale sau curbe. Secerile se diferențiază după unele caracteristici morfologice și metrice ne semnificative, pe baza acestora M. Petrescu-Dîmbovița le-a divizat în câteva tipuri de sine stătătoare și în câteva variante (65, 26 și urm.). Ca și în alte cazuri, clasificarea acestor seceri necesită procedee mai stricte. Neinsistând asupra detaliilor vom menționa că, pe baza trăsăturilor morfologice semnificative, am divizat aceste seceri în două variante de sine stătătoare.

1.1. Varianta Pécs (Nr. 1404-1422; Harta 34)

Se diferențiază de secerile tipului de bază prin prezența la mâner a trei sau mai multe nervuri longitudinale, care se îmbină cu nervuri suplimentare în formă de linii scurte sau unghiuri. La est de Carpați se cunosc 19 seceri de acest fel. Cu excepția unui singur caz, reprezentat de o descoperire izolată (Nr. 1412), toate piesele provin din depozite.

Harta 34. Răspândirea secerilor tipului și variantei Pécs. Areele culturilor Belozerka (1), Chișinău-Corlăteni (2), Gáva (3), Belegiș I-II - Bobda II (4) și Urnenfelderkultur (5).

1404. Antonovka, r-nul Baștanovka, reg. Nikolaev, Ukr. (Harta 1. M 7. An).

Mânerul unei seceri provenind dintr-un depozit. Pe mâner sunt prevăzute trei nervuri cu adâncituri ovale pe ele (Pl. 97/1404). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner. Lama și capătul mânerului sunt rupte. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. a fragmentului – 11,0 cm, l. lamei – 3,5 cm. Greutatea – 70 g. Muz. de Arh. or. Odessa (Inv. 80. 184/4). Bibl.: 227, 132. Fig. 3/13; 243, 89. Pl. 16/1.

1405. Gioseni, com. Tamași, jud. Bacău, Rom. (Harta 1. M 3. Gi).

Seceră arcuită cu mâner simplu (Pl. 97/1405), componentă a unui depozit. Mânerul este amplasat aproape sub unghi drept în raport cu axa lamei. La mâner sunt prevăzute trei nervuri. Cele extreme sunt ornamentate cu adâncituri obținute prin batere. Ciotul de la turnare este îndepărtat, fiind amplasat în partea mediană a spatelui lamei. Curbura spatelui, spre mâner, este prevăzută o proeminență conică care poate fi confundată cu ciotul de la turnare. Secera este prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. – 15,8 cm, l. lamei – 3,6 cm. Greutatea – 100,5 g. Muz. de Ist. or. Bacău (Inv. 32293). Bibl.: 89, 70. Fig. 4/1; 90.

1406-1407. Gruška, r-nul Tlumač, reg. Ivano-Frankovsk, Ukr. (Harta 1. J 3. Gs).

Două seceri fragmentare dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. Ivano-Frankovsk. Bibl.: 91, 160. Tab. 21/1; Tab. 22/4. „Gruska”.

1406. Seceră arcuită, fragmentată în două părți. Vârful lamei lipsește (Pl. 97/1406). La mâner sunt prevăzute trei nervuri reliefate, ornamentate cu creștături curbe. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. max. a fragmentului – 17,0 cm, l. lamei – 2,7 cm.

1407. Fragmentul unei seceri, probabil, similară, cu trei nervuri simple pe mâner (Pl. 97/1407). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei spre mâner. Mânerul și vârful lamei lipsesc. Lama este ascuțită. L. fragmentului – 10,7 cm, l. lamei – 3,0 cm.

1408. Mândrești, r-nul Telenești, Mld. (Harta 2. L 4. 1408).

Seceră arcuită, cu trei nervuri pe mânerul simplu (Pl. 97/1408), componentă a depozitului. Ciotul de la turnare este amplasat pe spatele lamei, spre curbura mânerului. Prelucrată prin batere, ascuțită, utilizată. L. max. a coardei – 19,0 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 134 g. Muz. de Arh. or. Chișinău. Bibl.: 134, 13. Fig. 3/20.

1409-1410. Nikopol' II, or. Nikopol', reg. Dnepropetrovsk, Ukr. (Harta 1. L 8. Ni).

Mânerul a două seceri, componente ale depozitului atribuit greșit de A. M. Tallgren. or. Nikolaev. Muz. de Ist. or. Kiev. Bibl.: 80, 147. Fig. 80; 243, 34, 89. Tab. 16/2.

1409. Mânerul unei seceri, cu nervuri suplimentare slab evidențiate (Pl. 97/1409). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner. Lama și capătul mânerului lipsesc. L. fragmentului – 9,5 cm, l. lamei – 3,1 cm. Greutatea – 43 g (Inv. 7472).

1410. Un mic fragment de mâner, de la o seceră similară, cu trei nervuri simple (Pl. 97/1410). L. fragmentului – 3,0 cm, l. mânerului – 2,5 cm. Greutatea – 10 g (Inv. 7476).

1411. Rajgorodka, r-nul Novoajdar, reg. Lugansk, Ukr. (Harta 1. K 11. Rj).

Seceră arcuită cu mânerul simplu (Pl. 97/1411), componentă a unui depozit pierdut. Pe mâner, în afară de două nervuri de bază, se observă a treia nervură longitudinală, reliefată. Vârful lamei este rupt. L. aproximativă a secerii în stare fragmentară – cca. 16,0 cm. Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 175, 160. Fig. 9/10.

1412. Slobodka Lesna, r-nul Kolomyja, reg. Ivano-Frankovsk, Ukr. (Harta 2. K 3. 1412).

Descoperire izolată a unei seceri semicirculare, prevăzută cu trei nervuri la mânerul parțial fragmentat (Pl. 97/1412). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner. L. max. a coardei – 19,0 cm, l. lamei – 3,8 cm. Loc de păstrare necunoscut. Bibl.: 91, 172. Tab. 20/1.

1413. Tătărani, com. Dănești, jud. Vaslui, Rom. (Harta 2. M 4. 1413).

Seceră arcuită, componentă a depozitului. La mâner sunt prevăzute patru nervuri longitudinale (din care două curbe) și patru nervuri scurte, transversale (Pl. 97/1413). La baza mânerului sunt prevăzute două nervuri subțiri longitudinale. Ciotul de la turnare este amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner. Vârful lamei este rupt. L. max. a coardei – 18,0 cm, l. lamei – 3,4 cm. Greutatea – 137 g. Muz. de Ist. or. Iași (Inv. 9840). Bibl.: 39, 215. Fig. 15; Fig. 16.

1414-1422. Žabokruki, r-nul Gorodenka, reg. Ivano-Frankovsk, Ukr. (Harta 1. J 3. Zb).

Nouă seceri fragmentare, componente ale unui depozit. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 175. Tab. 20/2, 3, 5; Tab. 21/5; Tab. 22/1, 2; Tab. 23/1, 3.

1414. Mânerul unei seceri cu patru nervuri reliefate, ornamentate cu creștături curbe (Pl. 97/1414). Lama este ruptă și a fost prelucrată prin batere, uzată puternic. L. în stare fragmentară – 12,2 cm, l. lamei – 2,6 cm.

1415. Seceră arcuită (Pl. 97/1415) cu trei nervuri longitudinale și una scurtă transversală pe mâner. Lama se îngustează spre vârf. La baza lamei este prevăzută o nervură subțire suplimentară, longitudinală. Vârful lamei este rupt. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei în stare fragmentară – 18,0 cm, l. max. a lamei la bază – 3,5 cm.

1416. Seceră arcuită cu vârful lamei rupt (Pl. 97/1416). Pe mâner sunt trei nervuri simple longitudinale. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită, uzată. L. max. în stare fragmentară – 15,2 cm, l. lamei la bază – 3,0 cm.

1417. Seceră similară ca formă, cu lama parțial ruptă (Pl. 97/1417), are patru nervuri longitudinale și trei nervuri scurte transversale pe mâner. Lama este prelucrată prin batere și ascuțită. L. max. în stare fragmentară – 14,2 cm, l. lamei – 3,0 cm.

1418. Seceră similară ca formă, cu lama parțial ruptă (Pl. 97/1418), are trei nervuri longitudinale pe mânerul simplu. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. în stare fragmentară – 10,6 cm, l. lamei – 2,8 cm.

1419. Seceră fragmentară, similară ca formă și configurația mânerului (Pl. 97/1419). Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. în stare fragmentară – 13,8 cm, l. lamei – 2,8 cm.

1420. Similară, în stare fragmentară (Pl. 97/1420). Lama este prelucrată prin batere și ascuțită. L. în stare fragmentară – 16,2 cm, l. lamei la bază – 2,3 cm.

1421. Seceră arcuită, cu trei nervuri longitudinale pe mâner și alta longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 98/1421). Baza mânerului și vârful lamei sunt rupte. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. în stare fragmentară – 12,5 cm, l. lamei – 3,3 cm.

1422. Seceră similară ca formă cu trei nervuri longitudinale pe mâner și vârful lamei rupt (Pl. 98/1422). Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. în stare fragmentară – 16,8 cm, l. lamei la bază – 4,0 cm.

1.2. Varianta Gyermely (Nr. 1423-1429; Harta 35)

Denumirea variantei este preluată de la depozitul eponim descoperit în Ungaria (54, Taf. 240/17, 18). Varianta se deosebește de piesele analizate mai sus prin faptul că pe mâner sunt numai două nervuri de bază, laterale și reliefate. În spațiul est-carpatic se cunosc numai șapte piese. Dintre acestea una provine dintr-o descoperire izolată (Nr. 1427), iar celelalte din depozite.

1423. Čekhi, s. Lugovoe, r-nul Bradi, reg. L'vov, Ukr. (Harta 1. H 3. Ch).

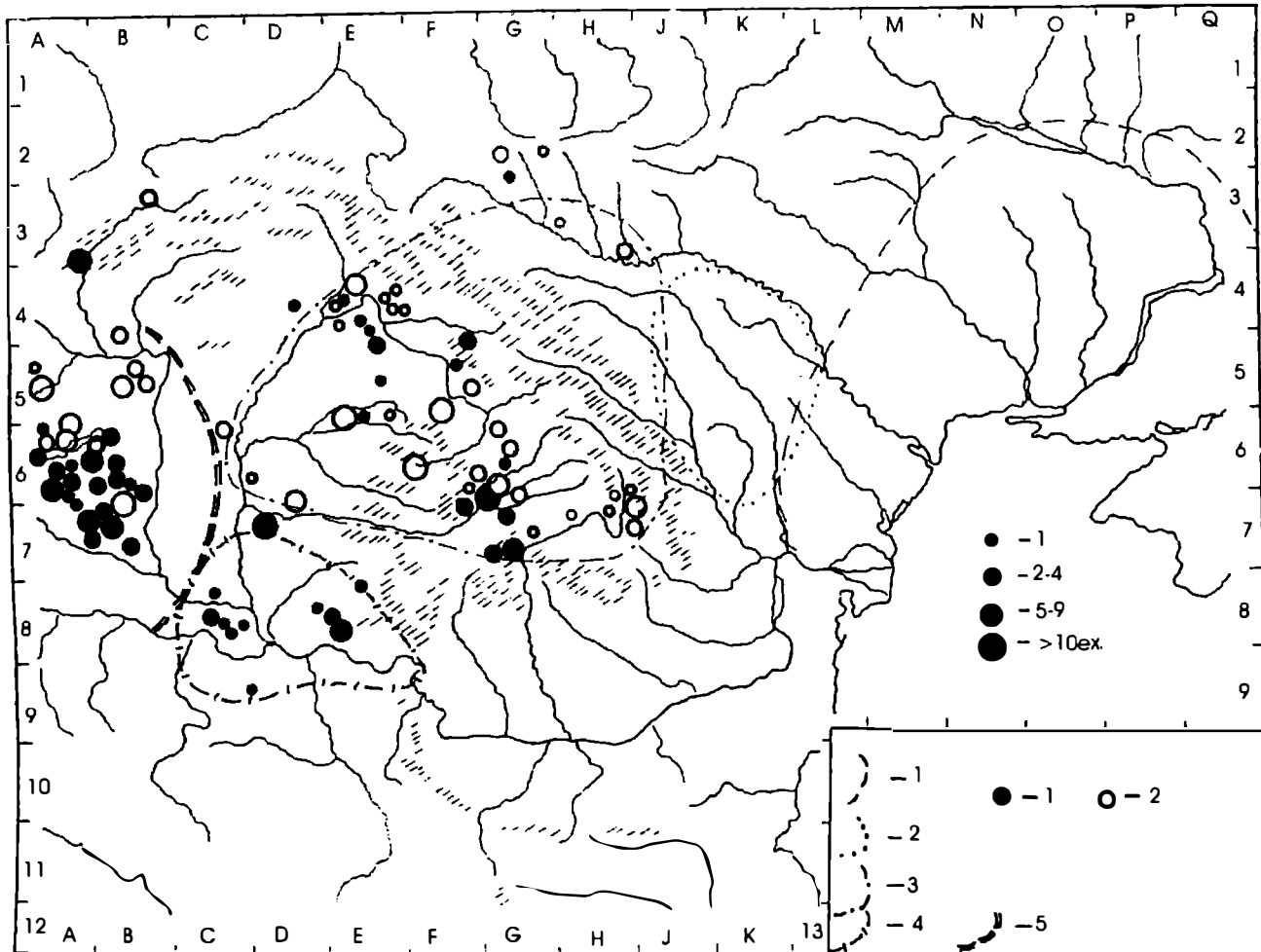
Seceră fragmentară, componentă a depozitului (Pl. 98/1423). Piesă arcuită, cu ciotul de la turnare pe curbura spatelui, spre mâner. Pe mâner se află două nervuri reliefate longitudinale. Vârful lamei și amânerului sunt rupte parțial. L. fragmentului – 13,4 cm, l. lamei – 2,6 cm. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 158. Tab. 22/5. „Czechy”. Conform precizărilor lui I. K. Svešnikov, această seceră ca și depozitul ar fi provenit din satul Chebi, de pe teritoriul fostei Cehoslovacii (219, 45. Notă).

1424-1425. Krekhov, r-nul Nesterov, reg. L'vov, Ukr. (Harta 1. H 2. Kh).

Două seceri dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 166. Tab. 21/2, 4.

1424. Seceră arcuită cu mâner simplu și două nervuri ornamentate cu creștături curbe (Pl. 98/1424). Ciotul de la turnare este amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner. Lama care se îngustează spre vârf este prelucrată prin batere și ascuțită. L. coardei – 15,0 cm, l. lamei la bază – 2,8 cm.

1425. Seceră similară ca formă (Pl. 98/1425), cu nervuri simple pe mâner, neornamentate. Pe suprafața lamei este prevăzută o nervură longitudinală. Secera este fragmentată în două bucăți. Prelucrată prin batere, ascuțită. L. coardei – 14,8 cm, l. lamei la bază – 2,8 cm.

Harta 35. Răspândirea secerilor de tip Pécs – varianta Gyermely. 1 – complexele perioadei HaA 1 - HaA 2; 2 – complexele perioadei HaB 1 - HaB 3. Areele culturilor Belozerka (1), Chișinău-Corlăteni (2), Gáva (3), Belegiš I-II - Bobda II (4) și Urnenfelderkultur (5).

1426. Nedilis'ka, r-nul Peremišljany, reg. L'vov, Ukr. (Harta 1. H 2. Ns).

Seceră componentă a unui depozit. Arcuită, cu lama neproportional de lată, cu două nervuri pe mânerul simplu (Pl. 98/1426). L. coardei – 13,5 cm, l. lamei – 4,5 cm. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 168. Tab. 24/4. „Nedzieliska”.

1427. „Podnestrov'e” (Nistru Superior) VII, Ukr. (Harta 1. J 3. PV).

Seceră fragmentară, fără date precise de descoperire. Arcuită, cu ciot de la turnare pe curbura spatelui lamei spre mâner (Pl. 98/1427). Pe mâner sunt două nervuri reliefate longitudinal care continuă și pe suprafața lamei. Nervurile sunt ornamentate cu creștături curbe. Vârful lamei este rupt. Lama este prelucrată prin batere, ascuțită. L. în stare fragmentară a coardei – 13,0 cm, l. lamei – 2,5 cm. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 176. Tab. 22/3.

1428-1429. Žabokruki, r-nul Gorodenka, reg. Ivano-Frankovsk, Ukr. (Harta 1. J 3. Zb).

Două seceri fragmentate puternic, aparțin, probabil, acestui tip. Provin dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 175. Tab. 21/3; 25/7.

1428. Seceră arcuită cu lama fragmentată parțial (Pl. 98/1428). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner. Pe mâner sunt două nervuri longitudinale ornamentate cu creștături curbe. L. în stare fragmentară – 11,3 cm, l. lamei – 2,6 cm.

1429. Partea mediană a unei seceri arcuite (Pl. 98/1429) cu două nervuri longitudinale pe mâner, ornamentate cu creștături curbe. O altă nervură longitudinală se află pe suprafața lamei. Mânerul și vârful lamei sunt rupte. L. fragmentului – 12,0 cm, l. lamei la bază – 3,0 cm.

1.3. Fragmente nedeterminabile

1430. Gârbovăț, com. Ghidigeni, jud. Galați, Rom. (Harta 1. M 3, 4. Gt).

Partea mediană a unei seceri arcuite, cu nervură longitudinală paralelă cu baza lamei (Pl. 98/1430). Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner. Lama este ascuțită și uzată puternic. Condițiile de descoperire sunt necunoscute. L. fragmentului – 9,5 cm, l. lamei – 2,3 cm. Greutatea – 55 g. Muz. de Ist. or. Tecuci (Inv. 5802). Inedită.

1431. Ilișeni, com. Santa Mare, jud. Botoșani, Rom. (Harta 1. K 3, 4. II).

Lama unei seceri arcuite (Pl. 98/1431), componentă a unui depozit. Ciotul de la turnare era amplasat pe curbura spatelui lamei, spre mâner. Mânerul este rupt. Lama este prelucrată prin batere și ascuțită. L. max. a coardei – 17,5 cm, l. lamei – 4,0 cm. Greutatea – 122 g. Muz. Naț. or. București (Inv. 72082). Bibl.: 28, 463. Fig. 1/8; 77, 174. Fig. 1/8.

1432. Krekhov, r-nul Nesterov, reg. L'vov, Ukr. (Harta 1. H. Kh).

Partea mediană a unei seceri arcuite, cu nervură suplimentară longitudinală pe suprafața lamei (Pl. 98/1432). Provine dintr-un depozit. L. – 14,0 cm, l. lamei – 3,5 cm.: Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 166. Tab. 20/4.

1433-1436. Žabokruki, r-nul Gorodenka, reg. Ivano-Frankovsk, Ukr. (Harta 1. J 3. Zb).

Vârfuri de lame de la patru seceri dintr-un depozit. Muz. de Ist. or. L'vov. Bibl.: 91, 175. Tab. 23/5-8.

1433. Fragmentul lamei unei seceri arcuite (Pl. 98/1433). Lama este ascuțită, uzată puternic. L. – 14,3 cm, l. max. – 2,4 cm.

1434. Fragmentul unei seceri similare (Pl. 98/1434). Lama este ascuțită, uzată. L. – 13,3 cm, l. max. – 3,0 cm.

1435. Fragmentul lamei unei seceri arcuite (Pl. 98/1435) cu două nervuri longitudinale. Lama este ascuțită, uzată. L. – 12,0 cm, l. max. – 3,4 cm.

1436. Un fragment asemănător cu cel precedent, cu lama prelucrată prin batere longitudinal (Pl. 98/1436). Lama este ascuțită. L. – 11,8 cm, l. max. – 3,0 cm.

Origine, răspândire, apartenență culturală, datare

Secerile de tip Pécs nu au prototipuri în cadrul culturilor bronzului târziu din zona est-subcarpatică și Transilvania. Ținând cont de gruparea acestor piese (Harta 34), secerile de tip Pécs au apărut pe parcursul perioadei BD, pe actualul teritoriu ungar unde se întâlnesc în număr destul de mare în majoritatea depozitelor orizontului Kurd (54, 44 și urm). În zona Tisei și în Transilvania Centrală, aceste seceri apar, conform datărilor propuse de A. Mozsolics și M. Petrescu-Dîmbovița, începând cu orizonturile Ópályi și Uriu-Domănești. Totuși, răspândirea lor revine perioadei HaA 1, atunci când sunt produse în cantități mari în focarele de prelucrare din culturile Belegiš I-II - Bobda II, Kyjatice și în tot arealul culturii Gáva, inclusiv pe Nistrul Superior, în arealul grupului Holihrad (Harta 34). Însă, pe parcursul perioadelor HaA 2 - HaB 1, aceste seceri dispar treptat cedând locul secerilor variantei Gyermely.

În arealul culturii Chișinău-Corlăteni sau al culturii Belozerka (Harta 34), secerile variantei Pécs se întâlnesc foarte rar. Aici ele au caracter de import și, de regulă, se asociază cu piese caracteristice pentru orizonturile târzii ale culturilor Noua și Sabatinovka. Toate depozitele, cu excepția celui de la Nikopol', care conțin astfel de seceri, se datează în perioada HaA 1 (Antonovka, Gioseni, Măndrești, Rajgorodka, Tătărani).

Secerile variantei Gyermely apar în același timp și în aceleași complexe ca și secerile variantei Pécs (54, Taf. 48/6, 7; 49/7 ș.a.). Pe parcursul perioadelor HaA 1 - HaA 2 aceste variante sunt sincrone. Însă, spre deosebire de primele, secerile variantei Gyermely își continuă evoluția și pe parcursul perioadei HaB. În această perioadă, arealul estic se reduce, corespunzând cu teritoriul culturii Gáva și regiunile mai vestice. Cu excepția cursului superior al Nistrului, nu se cunosc descoperiri sigure la est de Carpați (Harta 35).

* * *

Acestea sunt principalele date despre secerile Carpat-Dunărene răspândite la est de Carpați și în nordul Mării Negre. Datele despre complexe bronzului târziu din această zonă și prezența în cadrul acestora a diferitelor tipuri de seceri sunt prezentate în tabel (Fig. 50). În acest tabel, pe verticală, în succesiune alfabetică sunt înscrise 29 de depozite, cele mai reprezentative din zona est-subcarpatică și nordul Mării Negre, care conțin cel puțin două tipuri sau variante de seceri. Pe orizontală sunt prezentate datele despre tipurile și variantele componentelor depozitelor, analizate din punct de vedere al asocierii diferitelor tipuri și variante de seceri și asemănării complexelor. Într-o altă formă aceste date sunt prezentate și în alt tabel (Fig. 56). Conform rezultatelor obținute, toate complexe analizate cât și tipurile de seceri se diferențiază în două entități de sine stătătoare corespunzând cu două orizonturi cultural-cronologice.

Prima entitate include majoritatea depozitelor analizate (24 din 29), cunoscute atât din arealul culturii Noua (Fig. 56, coloana 1 – Nr. 4, 18, 11, 25, 27, 17, 14, 26, 19, 6, 7, 10, 12, 28, 15), cât și din arealul culturii Sabatinovka (Nr. 2, 3, 1, 22, 23, 24, 16, 5). Tipurile de bază pentru această totalitate sunt: secerile de tip Ghermănești, cu variantele sale caracteristice (Ghermănești, Ruginoasa, Ilișeni), secerile de tip Heleşteni și secerile de tip Dičevo. Perioada de existență a tipurilor enumerate și a complexelor în care se întâlnesc aparține perioadei BD. Ne atrage atenție prezența în unele depozite ale acestei entități a unor tipuri de seceri caracteristice pentru orizontul cultural-cronologic următor. În acest sens cităm depozitele de la Antonovka, Gioseni, Rajgorodka și probabil Ilișeni, care includ câteva seceri aparținând variantei Pécs sau tipului Koszider, ne referim la depozitele de la Tomești și Ilișeni (Fig. 56). Ținând cont de cronologia acestor tipuri, datarea depozitelor enumerate, sau mai corect intervalul de timp al depunerii lor, revine perioadei HaA 1. Astfel, perioada de existență a depozitelor și a tipurilor de seceri caracteristice culturilor Noua și Sabatinovka este încadrată în perioadele BD - HaA 1.

A doua entitate este constituită de un număr redus de depozite, cunoscute mai ales în arealul culturii Gáva – grupul Holihrad: Žabokruki, Nedilis'ka, Gruška și Czechy și în arealul culturii Belozërka - Nikopol' (Fig. 56). În cadrul acestei entități ar trebui inclus și depozitul de la Mândrești, din arealul culturii Chișinău-Corlăteni, care conține o singură seceră. Spre deosebire de cealaltă entitate, pentru depozitele acesteia sunt caracteristice doar secerile de tip Pécs (variantele Pécs și Gyermely), precum și secerile cu buton de tip Koszider (Fig. 56, pe orizontală Nr. 9, 8, 10). Ținând cont de datarea ultimelor, intervalul de timp al existenței complexelor acestui orizont cultural-cronologic corespunde perioadelor HaA 1 - HaB 3.

ORIZONTURI CULTURAL-CRONOLOGICE		NOUA-SABATINOVKA (BD - HaA 1)					GAVA-CHIȘINĂU- CORLĂTENI (HaA 1 - HaB 3)			
Nr.	Tipuri, variante / Complexe	Ghermănești	Ruginoasa	Ilișeni	Heleșteni	Dičevo	Pécs	Koszider	Gyermely	Total
2	Avraamovka	11			1					12
4	Bârlad II	1	1							2
18	Moșna	1	3	5						9
11	Ghermănești	4		4	3					11
25	Tansa	1		2						3
27	Tomești	7	10	3	1			1		22
3	Becilovo		1	3	1					5
17	Lozova		4		4					8
9	Dancu		2	2		55				59
14	Heleșteni		2	4	4					10
1	Antonovka		11	14	58		1			84
22	Novo-Trojany		2	3	9	1				15
26	Todirești		1	1						2
19	Negrești			1		2				3
6	Ciorani			7	1					8
7	Cândești			2		1				3
10	Duda			2	1					3
12	Gioseni			4			1			5
23	Orekhovo			1		16				17
24	Rajgorodka			2	2		1			5
28	Țigănești			2		1				3
16	Chișinău				2	3				5
5	Bugskoe IV				1-?	3				4
15	Ilișeni			22			1-?	4		27
21	Nikopol'						2	3		5
29	Žabokruki						9	1	2	12
20	Nedilis'ka							1	1	2
13	Gruška						2	16		18
8	Czekhy							1	1	2
	Total	25	37	84	88	82	17	27	4	364
TOTAL / ORIZONTURI		316					48			364

Fig. 56. Gruparea cultural-cronologică a complexelor și diferitelor tipuri de seceri din zona subcarpatică estică (intocmită conform datelor din Fig. 50).

Finisând scurtul comentariu al tabelului (Fig. 56), trebuie să atragem atenție asupra corelației numărului depozitelor și a diferitelor tipuri de seceri componente conform fiecărui orizont cultural-cronologic: 24 depozite, care includ 316 seceri sunt caracteristice pentru orizontul Noua-Sabatinovka și 5 depozite, care includ 48 de seceri, tipuri hallstattiene timpurii, sunt caracteristice pentru culturile orizontului Gáva - Chișinău-Corlăteni - Belozërka. Aceste date reflectă destul de clar nivelul de dezvoltare al prelucrării metalelor și gradul de asigurare, a purtătorilor acestor orizonturi culturale, cu unelte de secerat.

CONCLUZII

În capitolele anterioare au fost descrise și analizate secerile cunoscute de autori, care aparțin epocii bronzului târziu (mileniul II - începutul mileniului I î. H.), din Europa de Est. În unele cazuri, ținând cont de arealul de răspândire a unor tipuri de seceri, am fost nevoiți să depășim spațiul Europei de Est. Astfel, de multe ori am apelat la materialele din zona Transuralică și Kazahstan. În unele cazuri, materialele dictau necesitatea apelării la descoperirile de la Dunărea de Jos și Mijlocie și chiar la cele din Europa Centrală.

Abordarea teritorială și cronologică a materialelor permite evidențierea tendințelor generale și a dinamicii dezvoltării unei categorii specifice de unelte, secerile. În același timp, analiza ne oferă posibilitatea abordării unor aspecte generale, cu caracter de geneză culturală, din epoca bronzului târziu din Europa de Est și teritoriile limitrofe. Dinamica dezvoltării și răspândirii secerilor poate fi evidențiată mai bine în urma analizei pe etape, conform periodizării cronologice adoptate (Fig. 1; 2). În urma analizei efectuate s-a constatat că în zona Volgo-Uralică primele seceri de bronz, și uneltele similare, apar la sfârșitul epocii bronzului mijlociu. Acestea sunt reprezentate de secerile de tip Beregovka. Aceste unelte timpurii au forma unor plăci simple cu lama puțin curbă (Fig. 57/3). Apariția acestor unelte, conform datelor existente în etapa actuală, este pusă în legătură cu mediul local. Acestea constituie o invenție originală a meșterilor culturii Abașevo din zona pre-uralică. Arealul de răspândire, a secerilor timpurii de tip Beregovka, cuprinde teritoriul de silvostepă de pe Volga Mijlocie până în sudul Munților Ural. Datele care ar confirma existența, în această perioadă, a secerilor de bronz în zonele limitrofe Europei de Est sau Kazahstan, lipsesc (Harta 36/1).

Un alt centru a apariției timpurii a secerilor de bronz este localizat în bazinul cursului superior al râului Kuban' (Harta 36/2). Pentru această regiune sunt caracteristice secerile de tip Kostroma (Fig. 57, Kostroma). Spre deosebire de tipul Beregovka, aceste seceri sunt mai evolute și mai eficiente (Pl. 109A/7-9). Ultimele caracteristici sunt determinate de faptul că secerile de tip Kostroma au avut, în calitate de prototip, secerile arhaice ale culturii Kuro-Araks din epoca bronzului timpuriu (171, 16 și urm), însă, trebuie să menționăm că, din punct de vedere al cronologiei absolute, secerile de tip Kostroma sunt mai timpurii decât cele de tip Beregovka, dar, o perioadă de timp, aceste tipuri au evoluat independent.

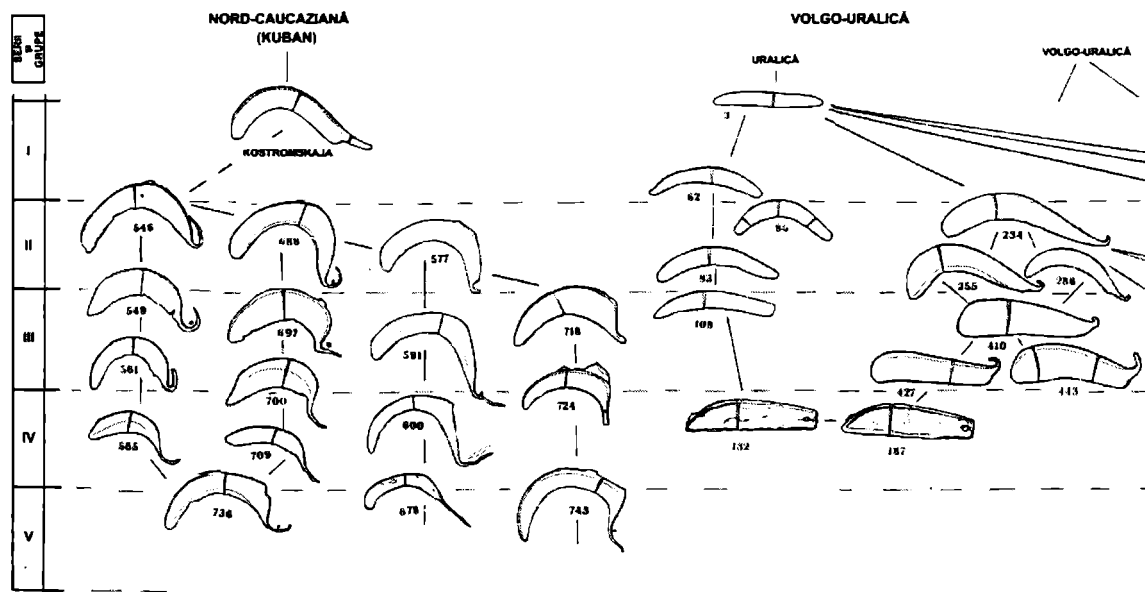
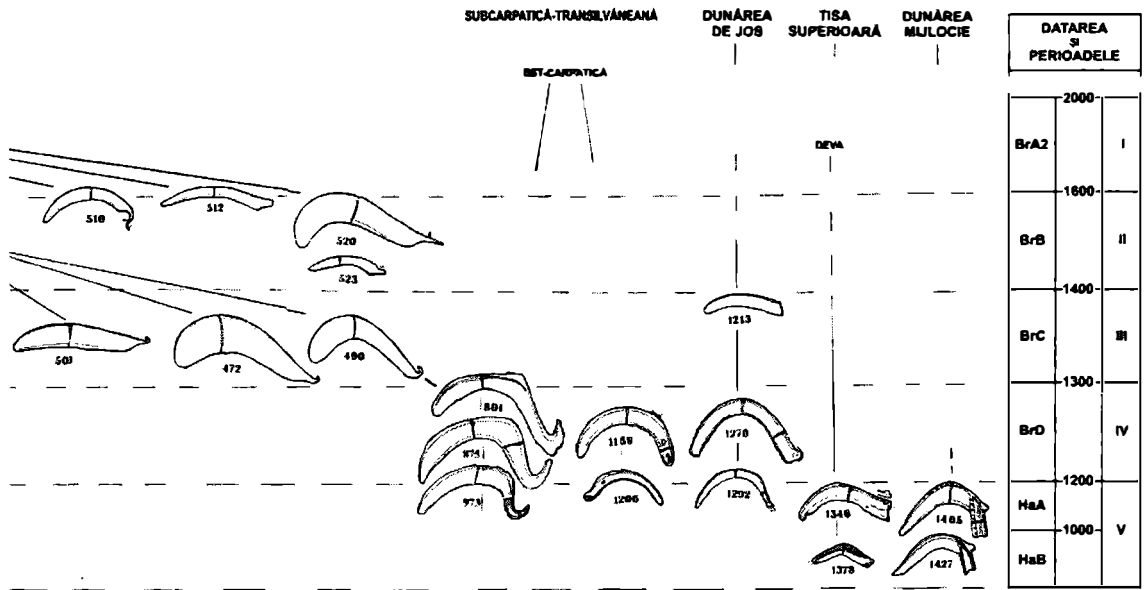

Fig. 57. Tipologia generală a secerilor epocii bronzului târziu din Europa de Est.

La ora actuală nu ne putem pronunța în ceea ce privește etapele inițiale ale apariției centrului de producere a secerilor de bronz din Transilvania Centrală (Harta 36/3). Secerile caracteristice acestui centru sunt cele de tip sau variantă Deva (65, 8 și urm). Acestea, ca și cele de tip Beregovka, au o formă simplă, arhaică. Conform opiniei unanim acceptate, aceste seceri de bronz reproduc forma cuțitelor-seceri locale de piatră sau de silex. Ținând cont de cele menționate, secerile de bronz trebuie considerate o invenție locală.

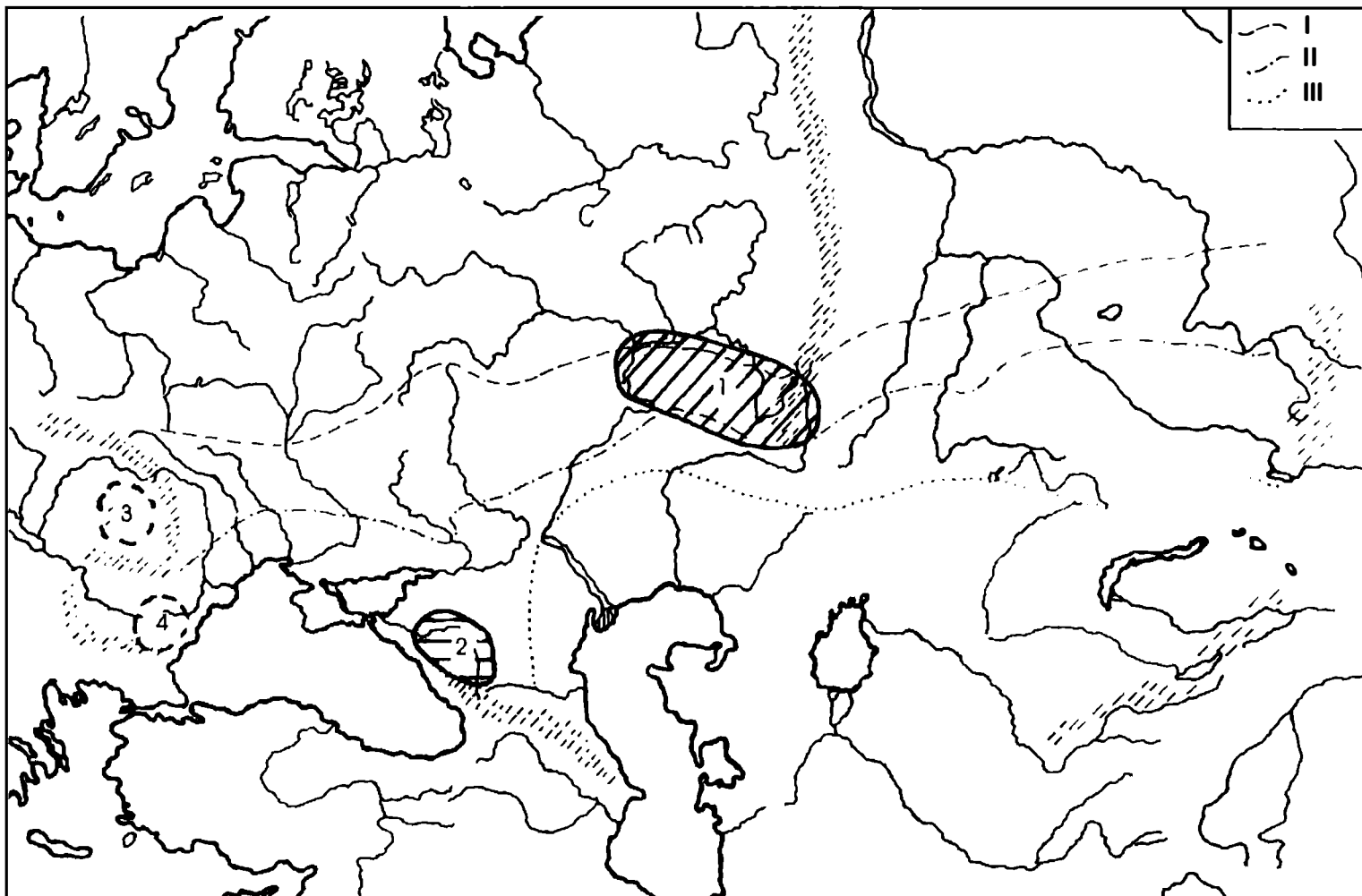
Neprecizată rămâne perioada apariției secerilor de bronz la Dunărea de Jos (Harta 36/4). Aici, secerile de bronz sunt reprezentate de tipul Safaalani care se caracterizează prin trăsături arhaice ce amintesc mai degrabă de cuțite decât de seceri. Astfel, spre sfârșitul mileniului III - începutul mileniului II î. H., în spațiul Europei de Est și de Sud-Est, sunt localizate trei sau patru centre independente de producere a uneltelor de secerat de bronz. În același timp, doar în cazul centrului Pre-Kuban' se poate vorbi de existența unei tradiții de producție îndelungată care își trage originea din tradițiile Transcaucaziene sau din Asia Mică, din epoca bronzului timpuriu. În cazul celorlalte centre, apariția uneltelor de secerat, reprezintă fenomene de sine stătătoare de sorginte locală. Probabil că fiecare invenție se datorează meșterilor unei anumite culturi. În aceste sens, putem invoca, mai ales, secerile de tip Beregovka care aparțin culturii Abașevo.

Pe parcursul primei perioade a schemei propuse de noi (Fig. 2; 57) nu se semnaleză transformări culturale radicale în Caucazul de Nord. Aici, sunt răspândite în continuare secerile de tip Kostroma. Însă, spre sfârșitul perioadei, probabil, în urma transformărilor culturale din regiune, pe cursul superior al râului Kuban', apar, după toate probabilitățile, primele seceri simetrice de tip Koblevo A (Fig 57/546) și ulterior și derivatele lor asimetrice.

Din păcate, situația nu este clară în spațiul Carpato-Dunărean. Probabil, că datorită influenței tradițiilor central-transilvănene, în această perioadă se constituie centrul de producere a secerilor de tip Böhemkirchen din zona Mijlocie și Superioară a Dunării (Harta 37/5; 69, 46 și urm.). Cât privește regiunea Volgo-Uralică, aici au loc transformări radicale. Ele au fost determinate de apariția, pe parcursul primei perioade, a unui nou bloc cultural, care, ulterior, a avut o influență deosebită asupra dezvoltării cultural-istorice din epoca bronzului târziu dintr-un spațiu imens din Eurasia. Acest bloc cultural constituie nucleul focarului de geneză culturală Volgo-Uralic. În componența acestuia intră culturile Sintašta, Petrovsk și monumentele de tip Pokrovsk. La baza apariției acestui bloc cultural au stat elementele locale (108). Mai viguroasă s-a dovedit a fi tradiția Abaševo. Aceasta din urmă a constituit elementul de încheiere a focarului de geneză culturală Volgo-Uralic. Elementele Abaševo se evidențiază în toate sferile culturilor blocului menționat și mai ales în ceea ce privește piesele metalice. Astfel, secerile de tip Petrovka (Fig. 57/62), caracteristice pentru prima perioadă, sunt o continuare directă a secerilor de tip Beregovka.

Odată cu răspândirea culturilor blocului Volgo-Uralic, aceste seceri se difuzează, la est, de la râurile Tobol și Ișima, în nord vestul Kazahstanului, iar la vest, până pe cursul superior al Donului și, în unele cazuri, până în bazinul Donețului de Nord, în Ucraina (Harta 37/1). În urma acestor procese, secerile Volgo-Uralice de tip Petrovka și cele înrudite de tip Kočetnoe (Fig. 57/85) s-au dovedit a fi cele mai reprezentative elemente ale producției metalice într-un spațiu imens din zona de silvostepă a Eurasiei. Este semnificativ faptul că, în toate cele trei culturi ale blocului Volgo-Uralic (Sintašta, Petrovka, Pokrovka), aceste seceri nu sunt diferențiate în variante locale.

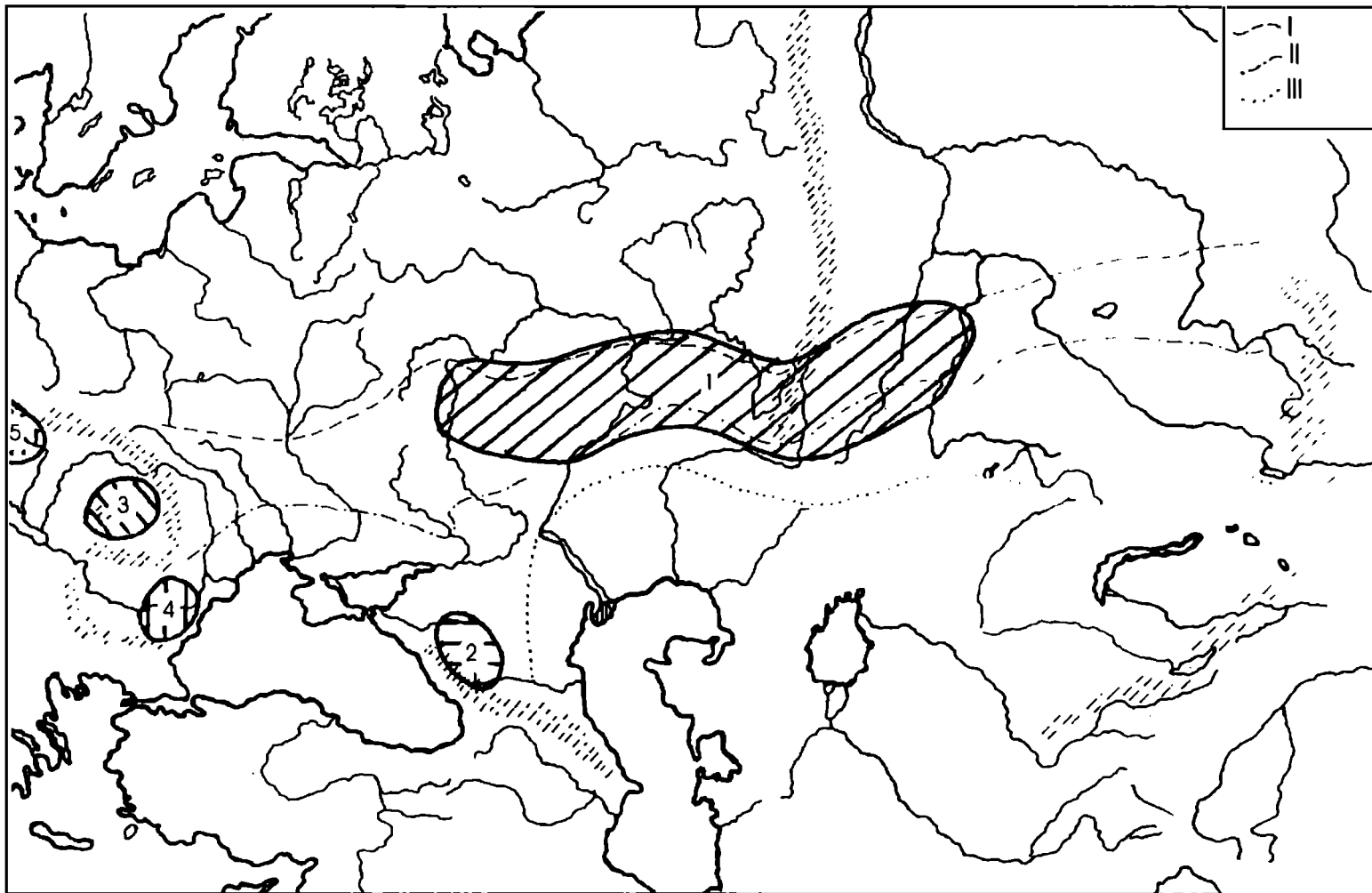

Harta 36. Centrele de producție de bază și arealele răspândirii secerilor etapei de tranziție de la epoca bronzului mijlociu la epoca bronzului târziu din Europa de Est. 1 – centrul Volgo-Uralic (tipul Beregovka); 2 – centrul Nord-Caucasian (tipul Kostroma); 3 – centrul Transilvănean (tipul Deva); 4 – centrul Dunărea de Jos (tipul Safaalani).

Pe parcursul celei de-a doua perioade cronologice are loc lărgirea arealului culturilor blocului Volgo-Uralic, respectiv a tipurilor de seceri caracteristice acestora (Harta 38/1 A, B). Spre vest, arealul acestor culturi se lărgeste până la Niprul Mijlociu și Inferior, iar la est până în zona centrală și chiar cea estică a Kazahstanului. În același timp, are loc un proces intensiv de diferențiere și formare, sau altfel spus, de stabilizare a culturilor și grupurilor culturale locale. Pe baza culturii Petrovka se constituie cultura Alakul'sk (143, 140 și urm). În același timp, pe baza monumentelor de tip Pokrovsk se formează cultura Srubnaja. În urma acestor procese, în cadrul culturii Alakul'sk, apare un tip specific de seceră, Kundravinskja (Fig. 57/93, 108), iar în cadrul culturii Srubnaja tipul Ibrakaevo (Fig. 57/234, 255, 286). Ambele tipuri manifestă trăsături comune care își au originea în substratul comun, secerile de tip Petrovka. În afară de aceasta, secerile de tip Ibrakaevo se diferențiază în trei variante locale: Pre-Uralică (Fig. 57/234), Volga-Don (Fig. 57/255) și Niprul Mijlociu (Fig. 57/286). Trebuie să menționăm că apariția acestor variante este determinată nu atât de factorii regionali, ci sunt urmarea unor cauze de ordin economic, mai ales de gradul diferit de asigurare cu materie primă. Rezultatele analizei scot în evidență faptul că pe măsura îndepărtării de sursele de materii prime din zona Pre-Uralică, în zona sud-vestică se remarcă o micșorare a dimensiunilor secerilor. Cu alte cuvinte, diferitele variante de seceri reflectă deficitul de materie primă de la periferia vestică. Astfel, secerile cu cele mai mici dimensiuni sunt caracteristice pentru zona Niprului Mijlociu și Inferior, teritorii mai îndepărtate de sursele Pre-Uralice de materie primă.

O revigorare bruscă a activității metalurgice locale se manifestă pe parcursul perioadei a doua și în regiunea Cauzului de Nord (Harta 38/2). Situația culturală în această regiune continuă să rămână neclară. Însă, așa cum reiese din analiza secerilor, în regiune se manifestă un proces de diferențiere locală determinat de constituirea focarelor izolate de prelucrare a metalelor aflate în apropierea unor surse izolate de materii prime. Activizarea focarelor Nord-Caucaziene este însoțită de răspândirea largă a diferitelor tipuri și variante de seceri atât în zona Pre-Kuban', cât și în zonele din nordul Mării Azov și nordul Mării Negre, inclusiv zona Bugului de Sud (Harta 38/2).

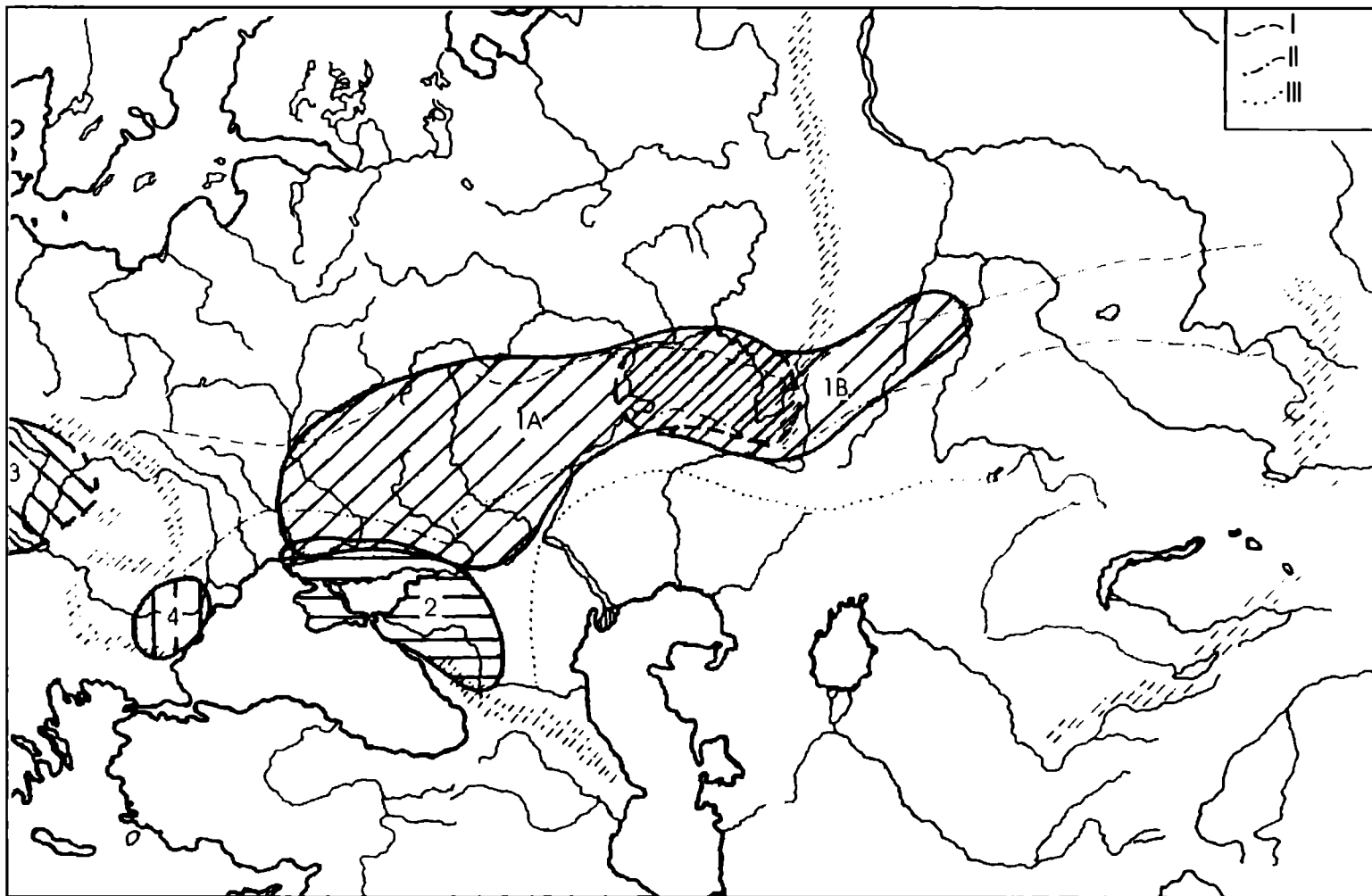
Transformări radicale au loc pe parcursul perioadei a doua și în zona Dunării Mijlocii. Aceste evenimente, probabil, au fost determinate de transformări în cadrul culturilor locale provocate de apariția, la periferia vestică a regiunii Carpato-Dunărene, a purtătorilor fenomenului Hügelgräberkultur. Cât privește activitatea metalurgică, aceste procese și-au găsit reflectare în apariția, diferitelor tipuri și variante, de seceri cu buton de tip Koszider sau Kosziderpadlás (Harta 38/3) care capătă o răspândire largă în zona ungară a Dunării (52, 66 și urm) și în Europa Centrală (69, 49 și urm). Rămâne neclară situația cultural-istorică și activitatea metalurgică, pe parcursul perioadei a doua, la Dunărea de Jos și în nordul Balcanilor. Cert este că prelucrarea și răspândirea secerilor de tip Safaalani corespunde acestei perioade (Harta 38/4; Fig. 57/1213).

Harta 37. Centrele de producție de bază și arealele răspândirii secerilor primei perioade a epocii bronzului târziu din Europa de Est. 1 – centrul Volgo-Uralic (tipul Petrovka, tipul Kočetnoe etc.); 2 – centrul Pre-Kuban' (tipul Koblevo A); 3 – centrul Transilvănean (tipul Deva); 4 – centrul Dunărea de Jos (tipul Safaalani); 5 – centrul Dunărea Superioară (tipul Böhheimkirchen).

În perioada a treia, în regiunea Volgo-Uralică se manifestă o intensificare a procesului de genază culturală. După importanța și urmările sale, această intensificare poate fi comparată cu evenimentele din prima perioadă. Acum are loc constituirea unui șir de noi culturi Fedorovskaja, Čerkaskul'skaja, grupul culturilor ceramicii cu brăe, orizontul timpuriu al culturilor Khvalynsk, Lugovskaja, Sargariskaja, Alekseevskaja etc. Apariția și răspândirea acestor culturi, în mare măsură, a fost rezultatul migrațiilor. Există motive considerăm, că imboldul inițial al acestui proces, l-a constituit răspândirea purtătorilor culturilor Fedorovskaja și Čerkaskul'skaja din raioanele Pre-Uralice, de silvostepă, în direcțiile sud-vestică și sud-estică. Elemente culturale de tip Fedorovskaja și Čerkaskul'skaja, inclusiv ceramica, se întâlnesc spre vest atât în zona de silvostepă cât și în cea de stepă, până la Bugul de Sud și Nistru. Aceste evenimente au avut ca rezultat transformarea culturilor locale. În zona râului Volga, cultura Srubnaja este înlocuită de noile formațiuni culturale Lugovskaja (203, 73 și urm), Suskanskaja (156, 162 și urm), Khvalynsk și altele. În zona inferioară a râului Volga, cât și în zona râului Don și în Ucraina de Est, probabil, se mențin aceleași comunități, însă, cultura materială a acestora suferă anumite transformări. Astfel, este preluată ornamentarea cu brăie a ceramicii. Transformări esențiale se semnalează și în cazul metalurgiei. În Europa de Est, în locul topoarelor cu gaură transversală apar celturile. Teslele plate sunt înlocuite cu celturi-tesle, iar vârfurile de lance și dălțile, obținute prin forjare, sunt înlocuite cu unele obținute prin turnare. Dintre inovațiile tehnologice pot fi menționate răspândirea tiparelor de piatră, în locul celor de lut ars, ca și răspândirea bronzurilor cu cositor. În domeniul metalurgiei, acum, se constituie imensa zonă de prelucrare a metalelor, Labojkovka-Derbeden', care cuprinde toată zona de silvostepă și parțial zona de stepă ce se întind de la Irtyș și Ural până în Ucraina de Vest (Harta 39/1 A, B). Forma secerilor este supusă unor transformări, apar secerile de tip Javleka (Fig. 57/500), Pereljub (Fig. 57/472), Derbeden' (Fig. 57/410, 427, 443) și Garbuzovka (Fig. 57/490). Toate secerile acestor tipuri au capătul mânerului în formă de cârlig ceea ce le înrudește cu secerile de tip Ibrakaevo din perioada precedentă. Există și alte trăsături secundare care apropie aceste seceri de cele de tip Ibrakaevo. Cu toate acestea, se evidențiază și diferențe semnificative: lamele sunt drepte și mai late sau invers mai înguste. În general, însă, nu există motive care să infirme aserțiunea că noile tipuri de seceri au apărut în cadrul zonei Labojkovka-Derbeden' pe baza secerilor de tip Ibrakaevo.

Tipurile enumerate de seceri, caracteristice pentru a treia perioadă cronologică, formează variante locale distincte. Multe din acestea au apărut ca urmare a aceluiași cauze ca variantele tipului Ibrakaevo. În special, trebuie menționată apariția în zona Niprului și în Ucraina de Vest a secerilor de tip Garbuzovka care sunt răspândite până în zona Subcarpatică (Deleni) și la Dunărea de Jos (Odăile-Podari).

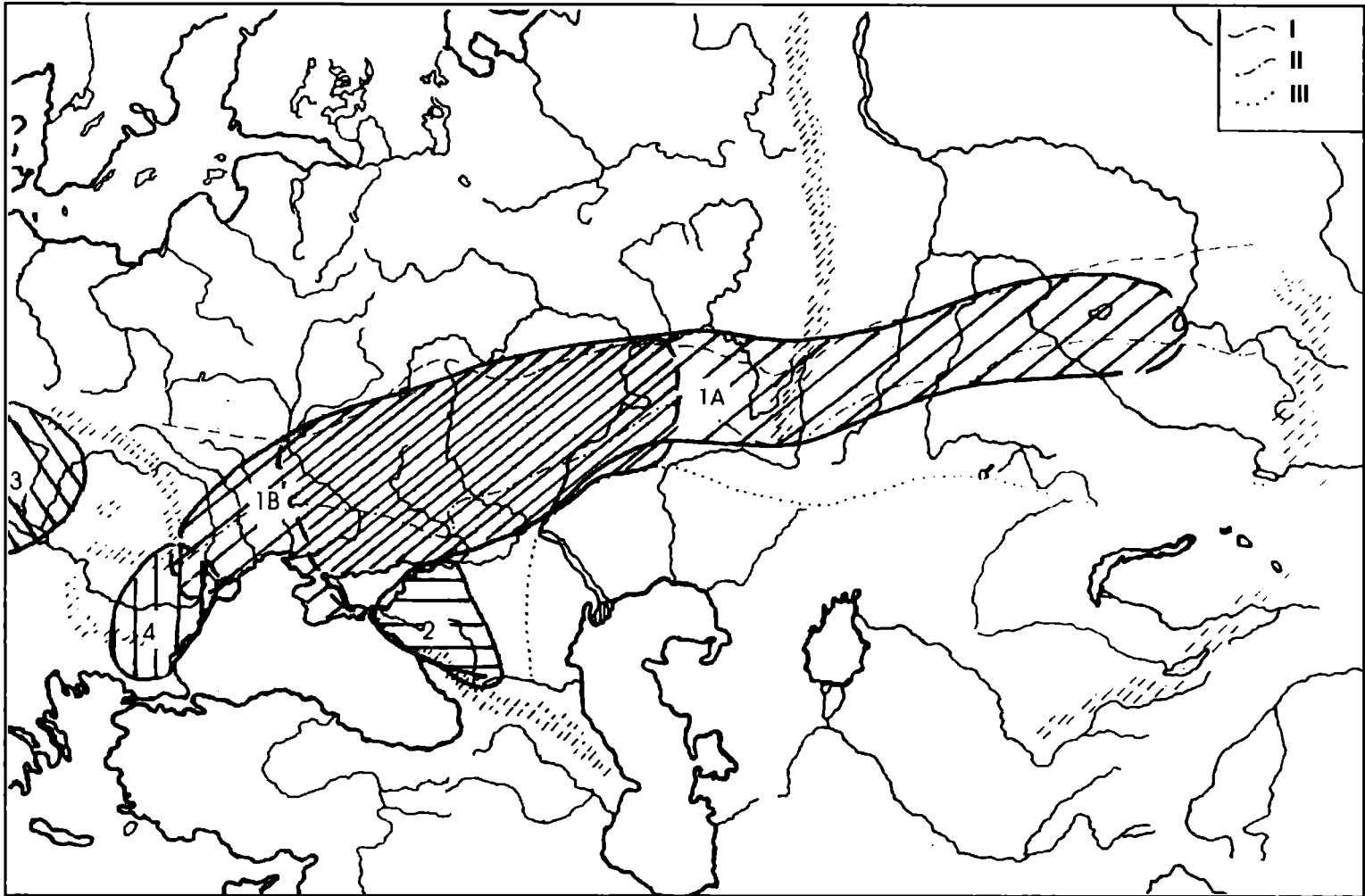

Harta 38. Centrele de producție de bază și arealele răspândirii secerilor celei de-a doua perioade a epocii bronzului târziu din Europa de Est. 1 – centrul Volgo-Uralic (A – tipul Ibrakaevo; B – tipul Kundraevskaja); 2 – centrul Pre-Kuban' (tipurile Koblevo A și B, Kurčanskij și derivatele); 3 – centrul Dunărea Mijlocie (tipul Koszider); 4 – centrul Dunărea de Jos (tipul Safaalani).

În general, poate fi constatat faptul că, în perioada a treia, blocul de culturi Volgo-Uralic atinge o răspândire și influență maximă. Este destul să menționăm că piesele de metal, al zonei metalurgice Labojkovka-Derbeden', sunt răspândite, în vest, din zona Subcarpatică și Dunărea de Jos, până, în est, în depresiunea Minusinsk (Harta 39/1 A, B). Aceste transformări au stat la baza dezvoltării metalurgiei, în perioadele ulterioare, pe un vast teritoriu din nordul Eurasiei. Zona metalurgică Labojkovka-Derbeden' a determinat dezvoltarea metalurgiei în regiunea Carpato-Balcanică. Avem motive să considerăm că tipurile timpurii de celturi, din zona Carpatică și Balcani ca și din regiunile aflate mai la vest, au apărut ca rezultat al influenței impulsului estic. Aceleași aserțiune poate fi făcută cu privire la secerile de tip Ghermănești (Fig. 57/801) care au drept prototip secerile de tip Garbuzovka (Fig. 57/490). Vom reaminti că, după investigațiile noastre, secerile cu cârlig turnat apar în zona est-carpatică și sunt răspândite în cea mai mare parte a regiunii Carpato-Dunărene, inclusiv până în nord-vestul Transilvaniei și pe Dunărea Mijlocie.

În zona Pre-Kuban', perioada a treia se caracterizează prin evoluția în continuare a focarelor locale de prelucrare a metalelor care se suprapun cu sursele de materii prime. Însă, ca și mai înainte, piesele acestor focare se întâlnesc numai în cazuri izolate în afara zonei Pre-caucaziene și a zonei de stepă Pre-Kuban' (Harta 39/2). În această perioadă, probabil, apar topoarele cu gaură transversală de tip Urek, precum și altele care au stat la baza tipurilor Koban' timpurii. Tipurile de seceri simetrice (Koblevo A) și asimetrice (Koblevo B), Kurčanskij, Bamut (Fig. 57/549, 561, 591, 600, 697, 700, 718, 724), sunt supuse unor modificări, deși se păstrează configurația se schimbă treptat dimensiunile (variantele Batarejka 1 și 2; Kurčanskij, Narat-Ešik, Bamut 2).

La Dunărea de Jos și în nordul Peninsulei Balcanice, în această perioadă, se semnaleză o revigorare a activității metalurgice locale (Harta 39/4). Probabil, acest fenomen a fost determinată de influențe din zona mediterană. Cu toate că situația cultural-istorică generală rămâne neclară, trebuie să menționăm că secerile de tip Safaalani, securile cu două lame și alte piese caracteristice pentru acest focar metalurgic, sunt răspândite până în nordul Mării Negre (depozitul Ščetkovo – Pl. 114). Deși o viziune clară, despre prelucrarea metalelor, în această perioadă în regiunea Carpato-Dunăreană lipsește, putem menționa faptul că focarul metalurgic Koszider (Harta 39/3) își continuă evoluția. Acest interval de timp corespunde perioadei de maximă înflorire a acestui focar care se caracterizează prin producerea diferitelor variante de seceri cu buton, ce, treptat, sunt preluate și capătă o răspândire largă în toată Europa Centrală, inclusiv în Franța și zona Mării Baltice (69, 58 și urm).

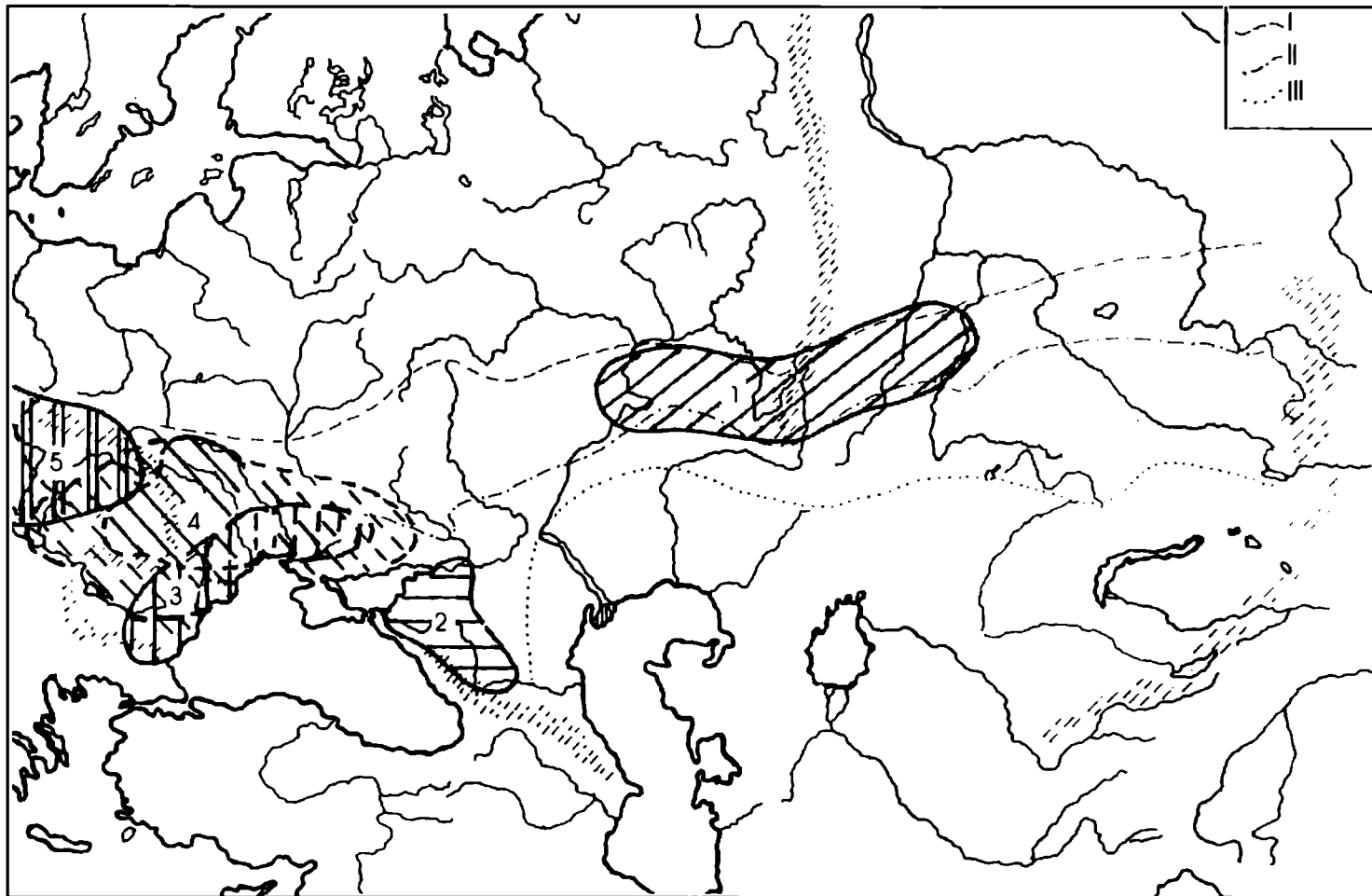

Harta 39. Centrele de producție de bază și arealele răspândirii secerilor celei de-a treia perioade a epocii bronzului târziu din Europa de Est. 1 – centrul Volgo-Uralic (A – tipul Derbeden'; B – tipul Pereljub și derivatele); 2 – centrul Pre-Kuban' (derivatele tipurilor Koblevo A și B, Kurčanskij și Bamut); 3 – centrul Dunărea Mijlocie (tipul Koszider); 4 – centrul Dunărea de Jos (tipul Sapaalani).

În cea de a patra perioadă, în regiunea Volgo-Uralică, activitatea metalurgică locală manifestă semnele unei decăderi treptate (Harta 40/1). Probabil, această decădere a fost determinată de o stagnare culturală generală, semnalată deja în această regiune. Acestei perioade îi aparțin un număr redus de depozite, descoperiri izolate și din așezări. Uneltele de secerat, din această perioadă, sunt reprezentate numai de secerile de tip Sosnovaja Maza (Fig. 57/132, 187). Este posibil ca aceste unelte să fi avut ca prototip secerile de tip Kundravinskaja. Centrele de producție sunt localizate în raioanele estice ale zonei de sud, zona Pre-Uralică. În același timp, în această perioadă, se semnaleză creșterea influenței centrelor de prelucrare a metalelor din nordul Mării Negre, se răspândesc culturile cu două urechiușe și vârfurile de lance de tip Krasnyj Majak.

În perioada a patra, în zona Caucazului de Nord își continuă evoluția focarele metalurgice constituite în perioadele precedente, însă, volumul producției și arealul de răspândire al noilor variante ale formelor tradiționale de seceri se va restrânge (Harta 40/V 2). Dar, în acest interval de timp va începe procesul de constituire, în zona centrală Pre-Caucaziană, a focarului metalurgic Koban' timpuriu.

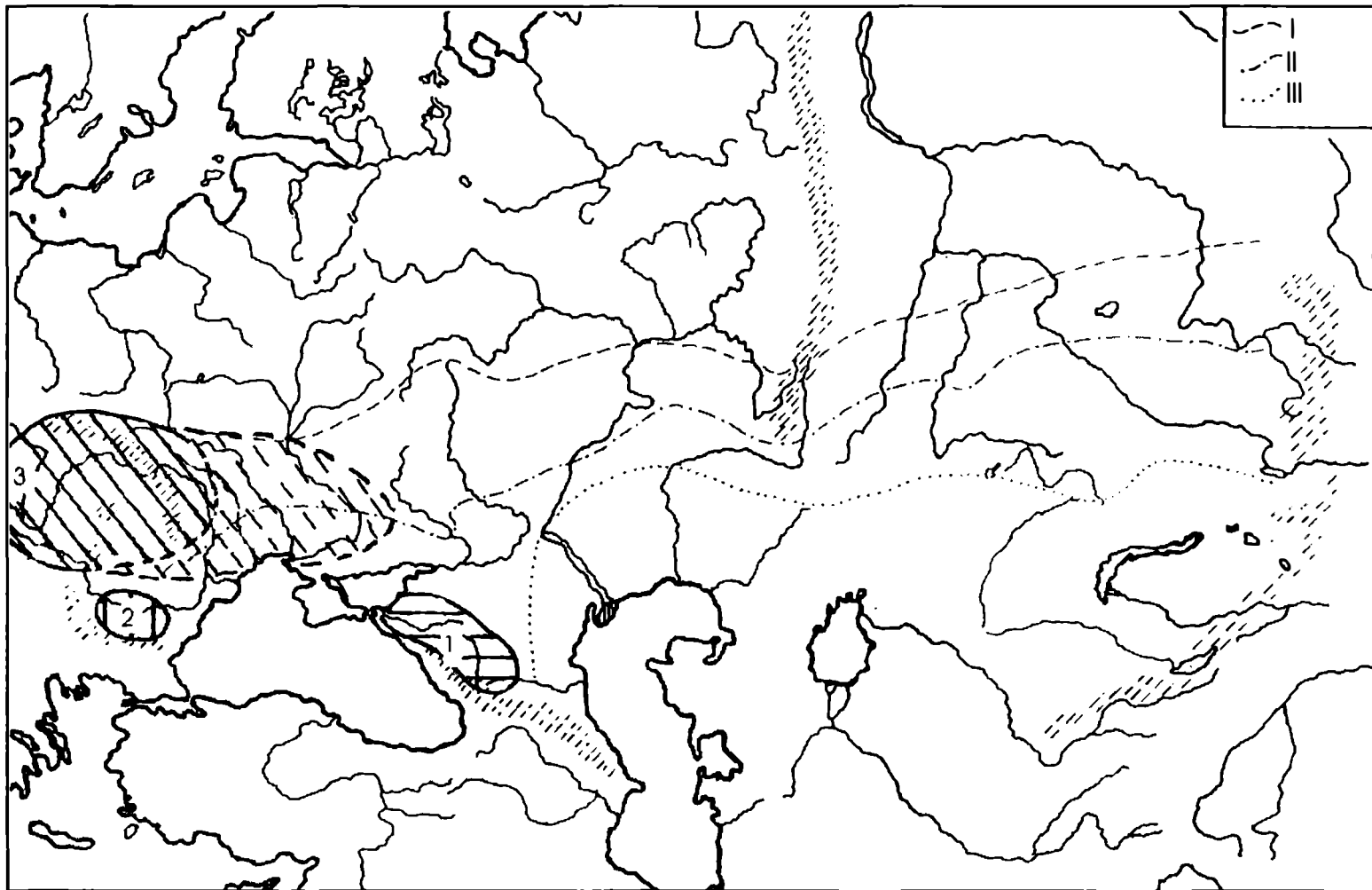
În timp ce în regiunea Volgo-Uralică se înregistrează o criză accentuată, în regiunea Carpato-Dunăreană, pe parcursul perioadei a patra, se semnaleză o învioreare bruscă a activității metalurgice. Este vorba nu atât de reactivarea focarelor de la Dunărea de Jos și Dunărea Mijlocie, ci de constituirea unui nou centru metalurgic, puternic, est-carpatic - transilvănean. Aceste evenimente au fost determinate de procesele de geneză culturală aflate în legătură cu transformările suferite de culturile clasice din bronzul mijlociu (Monteoru, Tei, Witenberg ș.a.) și de interacțiunea acestora, în etapele finale de dezvoltare, cu purtătorii tradițiilor culturale est-europene. Ca rezultat al acestui proces se formează un bloc unitar care include trei culturi relativ de sine-stătătoare. Acestea sunt: cultura Noua, care s-a constituit în zona de silvostepă est-carpatică, iar ulterior se răspândește în sud-estul și centrul Transilvaniei; cultura Sabatinovka, care ocupă zona de stepă din nord-vestul Mării Negre și nordul Mării Azov; și cultura Coslogeni, care se răspândește în zona de stepă de la Dunărea de Jos. Fiecare dintre aceste culturi își are specificul ei, determinat, în fiecare caz, de substratul local. În același timp, toate aceste culturi au multe trăsături asemănătoare determinate de elementele est-europene comune. Acestea din urmă, pot fi evidențiate și în cazul complexelor care conțin piese metalice, caracteristice pentru fiecare cultură, cât și în ceea ce privește circulația liberă în cadrul acestor culturi a pieselor de metal.

Harta 40. Centrele de producție de bază și arealele răspândirii secerilor celei de-a patra perioade a epocii bronzului târziu din Europa de Est. 1 – centrul Volgo-Uralic (tipul Sosnovaja Maza); 2 – centrul Pre-Kuban' (derivatele tipurilor Koblevo A și B, Kurčanskij și Baimut); 3 – centrul Subcarpatic-Transilvănean (tipurile Ghermănești, Heleșteni și derivatele); 4 – centrul Dunărea de Jos (tipul Dičevo); 5 – centrul Dunărea Superioară (derivatele tipului Koszider).

În urma transformărilor culturale din regiune se înnoiește asortimentul de piese specifice focarului metalurgic de la Dunărea de Jos (Harta 40/4). Acum sunt produse unelte (celturi) și arme (pumnale, pumnale-spade de tip Krasnyj Majak) specifice tradițiilor est-europene. Secerile arhaice, de tip Safaalani, sunt înlocuite cu piese mai evoluate ca secerile de tip Dičevo (Fig. 57/1270), sunt perfecționate și metodele de turnare a uneltelor prin utilizarea tiparelor de piatră. Existența unei surse proprii de materii prime a condus la creșterea bruscă a numărului depozitelor, a descoperirilor izolate și a celor din așezările culturii Coslogeni. Acum înregistrăm o creștere bruscă a exportul de piese de metal și a metalului brut în nord-vestul Mării Negre, în arealul culturii Sabatinovka (depozitele Bugskoe IV, Dancu, Orekhovo ș.a.). Și mai importante au fost consecințele constituirii culturii Noua și a activității metalurgice a acesteia. Epicentrul focarului metalurgic ca și a culturii Noua este localizat în zona est-carpatică, bazinul râului Siret și afluenții acestuia (Harta 40/3). Activitatea acestuia a avut ca bază sursele bogate de materie primă din Carpații estici, de pe cursul superior al râurilor Bistrița (Leșu Ursului) și Moldova (Fundu Moldovei). Sortimentul de piese, specific focarului metalurgic al culturii Noua, nu are prototipuri locale și sunt imitații directe sau modificări ale formelor est-europene, în particular ale celor Pre-Sabatinovka sau Sabatinovka timpurie. Imitații directe pot fi considerate toate formele de arme de bază: vârfurile de lance, pumnalele și pumnalele-spadă. Adaptările sunt reprezentate de diferite tipuri de celturi și de secerile cu cârlig turnat de tip Ghermănești (Fig. 57/801, 875, 973), care, după cum s-a mai menționat, au avut ca prototip secerile est-europene de tip Garbuzovka. Trebuie să menționăm și faptul că, odată constituit în bazinul Siretului, focarul metalurgic Noua, se divizează, ulterior, în câteva centre specializate în producerea secerilor de tip Ghermănești și/sau a secerilor de tip Heleşteni (Fig. 57/1159). Aceste tipuri reprezintă o formă locală originală. Centrele menționate asigurau cu unelte de secerat de metal atât partea est-carpatică a arealului culturii Noua cât și cea mai mare parte din arealul culturii Sabatinovka (Harta 40/3). Odată cu pătrunderea și răspândirea purtătorilor culturii Noua în depresiunile intracarpatică și aici se constituie un număr de centre locale de prelucrare a metalelor, care, datorită propriilor surse de metal, asigurau producerea în masă a pieselor specifice est-carpatică, iar ulterior, și a variantelor locale. Ne referim atât la diferitele tipuri de celturi cât și la secerile cu cârlig.

Activismul progresiv al centrelor transilvănene ale culturii Noua este documentat de sute de depozite, de numeroase descoperiri cunoscute în arealul culturii menționate din Transilvania cât și de numeroasele descoperiri din arealele culturilor vestice sau din nord, din zona Tisei și Dunării Mijlocii (Harta 40/3). Numai datorită purtătorilor culturii Noua poate fi găsită explicația transiterii, preluării și producerii, de meșterii focarului metalurgic Tisa Superioară, a unei forme specifice cum este celtul, străină de tradițiile locale. În urma influențelor culturii Noua poate fi explicată apariția, în Banatul iugoslav, a celturilor cu o singură urechiușă, de tip Karlsdorf, care reprezintă cea mai târzie modificare a celturilor transilvănene sau a celturilor de tip Ruginoasa (136, 25 și urm).

Harta 41. Centrele de producție de bază și arealele răspândirii secerilor celei de-a cincea perioade a epocii bronzului târziu din Europa de Est. 1 – centrul Pre-Kuban' (tipurile Rostov, Narat-Ešik 2 și Agur); 2 – centrul Dunărea de Jos (tipul Dičevo – varianta Vyrbica); 3 – centrul Dunărea Mijlocie (tipul Pécs și derivatele tipului Koszider).

Transformările culturale, din nord-vestul Transilvaniei și de la Dunărea Mijlocie, pe parcursul perioadei a patra, au afectat și focarul metalurgic Koszider. Aceste transformări sunt determinate, probabil, de lărgirea spre est a arealului culturii înmormântărilor în urne (Urnenfelderkultur), care a fost însoțită de deplasarea epicentrului focarului metalurgic din zona estică a Dunării în regiunea Tisei Superioare (Harta 40/5). Activitatea acestui focar metalurgic, revigorat, este în continuare orientată spre producerea diferitelor variante de seceri cu buton, tradiționale pentru orizontul precedent. Însă, în afară de acestea, în inventarul focarului Tisa Superioară sunt introduse diferite tipuri de celturi străine tradițiilor locale precedente. Deși producția era ridicată, răspândirea pieselor focarului metalurgic Tisa Superioară, în această perioadă, se limitează, de regulă, la arealul culturilor locale și doar în unele cazuri acestea se întâlnesc în cadrul culturilor estice sau a celor sudice din Transilvania sau din zona Dunării (Harta 40/5).

Pe parcursul perioadei a patra, odată cu criza centrelor Volgo-Uralice, o însemnătate deosebită în ceea ce privește aprovizionarea, regiunilor sud-vestice ale Europei de Est și a regiunii Carpato-Dunărene, cu piese de metal, și, în special, cu unelte de secerat capătă focarul metalurgic de la Dunărea de Jos, și mai ales centrele est-carpatică și transilvănene din arealul culturii Noua.

Perioada a cincea. În regiunea Volgo-Uralică această perioadă se caracterizează printr-o criză generală, profundă a activității metalurgice. Aceasta se manifestă cel mai pregnant prin dispariția secerilor de bronz (Harta 41). Pentru acest interval de timp, în regiunea menționată, sunt cunoscute doar exemplare izolate, neexpresive din punct de vedere tipologic. Și în zona Pre-Kuban', în această perioadă, se semnalează o criza a centrelor tradiționale de prelucrare a metalelor (Harta 41/1). Însă, acum, are loc înflorirea maximă a centrelor metalurgice din Koban' timpuriu. Apar forme locale de seceri, tipul Agur (Fig. 57/743), iar alte categorii funcționale de unelte și arme sunt răspândite în toată regiunea Caucazului de Nord și, mai departe, spre nord până la Donul Inferior și Volga Inferioară. Transformări radicale se petrec, pe parcursul perioadei a cincea, și în activitatea metalurgică din regiunea Carpato-Dunăreană.

Transformările culturale, de la Dunărea de Jos, și formarea blocului culturilor ceramicii cu ornamente incrustate și incizate, sunt precedate de criza focarului metalurgic din arealul culturii Coslogeni. Epicentrul prelucrării metalelor se deplasează spre vest, în raioanele centrale din nordul Bulgariei actuale (Harta 41/2). În cadrul focarului revigorat, sunt produse în continuare formele tradiționale, însă, cu anumite modificări (celturile și secerile tipului sau variantei Vyrbica), dar volumul producției și răspândirea produselor sunt reduse. Și mai radicale sunt transformările care au loc, la începutul perioadei a cincea, în activitatea metalurgică din zona Carpatică-Dunărea Mijlocie. Aceste schimbări au fost determinate de formarea unui nou și puternic centru de geneză culturală. Acest nou focar se formează, probabil, încă la sfârșitul perioadei a patra-începutul perioadei a cincea a schemei cronologice propuse (perioada BD), la

periferia estică a fenomenului Urnenfelderkultur, în zona de contact, din etapa timpurie a bronzului târziu, cu culturile tradiționale Carpato-Dunărene și din zona Tisei. Ținând cont de concentrarea depozitelor, care conțin tipuri specifice de unelte, epicentrul acestui nou focar se găsea în zona ungară, limitrofă Dunării (sud de lacul Balaton), și, probabil, se întindea, la sud, până la Porțile de Fier (cultura Belegiș I-II a, Cruceni I - Bobda II). Activizarea bruscă a acestui focar este însoțită de transformarea treptată, pe parcursul perioadei HaA I, a întregului spațiu cultural de la Dunărea Mijlocie până la est de Carpați și Nistru. Culturile tradiționale, ale epocii bronzului târziu, din această regiune sunt înlocuite de blocurile culturale cu ceramica canelată. Cultura principală, Gáva-Holihrad-Grănicești, se întinde de la Tisa până în regiunea cursurilor inferioare ale Siretului și Nistrului, ca și cultura Chișinău-Corlăteni localizată în zona de silvostepă a interfluviului Siret-Nistru.

Transformările culturale din regiunea menționată sunt însoțite, în același timp, și de modificări radicale în ceea ce privește prelucrarea metalelor. În cadrul culturilor noi formate acest proces a avut consecințe diferite. În arealul culturii Gáva din Transilvania și din zona est-carpatică încetează existența focarelor metalurgice ale culturii Noua. Tipurile de piese caracteristice acestei culturi sunt depuse în depozitele din perioada HaA I și nu se mai reproduc. În locul acestora, sunt introduse în circuit culturile și secerile (tipul Pécs), a căror formă inițială s-a constituit în cadrul centrului metalurgic de la Dunărea Mijlocie - Balaton (Fig. 57/1405).

Ne atrage atenția și soarta focarului metalurgic de pe Tisa Superioară. Odată cu includerea zonei în arealul culturii Gáva, focarele existente continuă să producă culturi și seceri cu buton de tip Koszider, tradiționale pentru această regiune, însă, în același timp, aceste focare preiau și produc forme noi, de la Dunărea Mijlocie, inclusiv secerile de tip Pécs. Tipurile tradiționale, pentru focarul metalurgic Tisa Superioară, sunt introduse pe larg și în focarele care se constituie în arealul culturii Gáva (sud-estul, centrul Transilvaniei și Nistrul Superior). Astfel se explică că, pe toată perioada evoluției culturii, în arealul acesteia, sunt reproduse și răspândite în același timp piese de tradiție de la Dunărea Mijlocie - Balaton (Fig. 57/1405, 1427) cât și cele de tradiție Tisa Superioară din perioada precedentă (Fig. 57/1346, 1378). Cu totul altele au fost consecințele transformărilor culturale în regiunea Carpato-Nistreană. Odată cu formarea în zona subcarpatică (cursurile superioare ale râurilor Siret, Prut, Nistru) a culturii Gáva (grupul Grănicești și Holihrad), în zona de silvostepă a interfluviului Siret-Nistru și a culturii Chișinău-Corlăteni, aici, ca și în Transilvania, își încetează existența focarele metalurgice ale culturii Noua. Însă, dacă în arealul culturii Gáva, metalurgia, cu anumite elemente de reînnoire, își continuă existența pe parcursul perioadelor HaA - HaB, în arealul culturii Chișinău-Corlăteni acestea practic nu mai funcționează. Această situație a fost determinată de faptul că odată cu includerea Carpaților Orientali, în arealul

culturii Gáva, unde se aflau sursele de materie primă, purtătorii culturii Chișinău-Corlăteni au rămas fără sursele proprii de materii prime.

Încetarea afluxului de metal, din sursele est-carpatică, a determinat o criză generală a metalurgiei și în nordul Mării Negre, unde, în hallstattul timpuriu, cultura Sabatinovka se transformă în cultura Belozërka. În etapele de început, purtătorii ultimei culturi preiau unele forme de unelte tradiționale de la cultura Noua, inclusiv secerile de tip Heleșteni (varianta Țut; Fig. 57/1292). Însă, din cauza deficitului de metal, producerea acestora este redusă și ulterior a încetat. Criza profundă a metalurgiei în arealele culturilor Chișinău-Corlăteni și Belozërka a avut ca rezultat dispariția completă a uneltelor de secerat de metal. Acest deficit a fost, parțial, suplinit prin importul secerilor de metal produse în focarele metalurgice ale culturii Gáva, însă aceste unelte nu sunt numeroase. Din această cauză în culturile Chișinău-Corlăteni și Belozërka se utilizează unelte de secerat de silex. Acestea sunt, în linii generale, etapele de bază și dinamica evoluției secerilor de metal din Europa de Est. Analiza efectuată ne permite să formulăm câteva concluzii de ordin general.

Prima și cea mai importantă concluzie se referă la faptul că producerea și răspândirea secerilor și dezvoltarea metalurgiei, în ultimă instanță, sunt determinate de procesele de geneză culturală (108, 144 și urm; 136, 57 și urm). Trei mari focare, Volgo-Uralic, Nord-Caucasian și Carpato-Dunărean, au determinat dezvoltarea cultural-istorică în partea sudică a Europei de Est. Aceste focare reprezentau cele mai importante centre de producere a pieselor de metal. Activitatea lor a avut un caracter ritmic, decăderea unuia era urmată de activizarea altuia. În prima jumătate a mileniului II î. H. un rolul determinant l-a avut focarul metalurgic Volgo-Uralic. În a doua jumătate a aceluiași mileniu acesta decade și rolul său este preluat de focarul Carpato-Dunărean. Influența focarului Nord-Caucasian se resimte puternic în zona nord-vestică și centrală a Caucazului și mai puțin în zona de stepă a Europei de Est.

În dependență directă de nivelul prelucrării metalelor, într-un focar sau altul, se află răspândirea unui anumit tip de seceră. Pe măsura lărgirii arealului blocului Volgo-Uralic se lărgeste și zona de răspândire a secerilor seriei Volgo-Uralice. Criza activității metalurgice din regiunea Volgo-Uralică a condus la o reducere a arealului de răspândire a secerilor din această serie, iar ulterior la dispariția acestora. În același timp, revigorarea activității metalurgice în regiunea Carpato-Dunăreană este însoțită de o creștere bruscă a arealului de răspândire a secerilor seriei est-carpatică - transilvănene și parțial a seriei Dunărea de Jos. Acest proces se definitivează odată cu creșterea rolului centrului de geneză culturală de la Dunărea Mijlocie și a focarului metalurgic din hallstattul timpuriu. Diferite categorii funcționale, inclusiv secerile, sunt răspândite până în zona est-subcarpatică, și, în cazuri izolate, până la Nipru și Donețul de Nord. În direcțiile vestică și nord-vestică, tradițiile acestui focar sunt preluate într-o mare parte a Europei Centrale și de Vest.

A doua concluzie. Secerile, ca și alte categorii de piese metalice, reflectă destul de elocvent continuitatea culturală sau întreruperea acesteia. Astfel, în urma analizei, s-a constatat că seria Volgo-Uralică evoluează continuu pornind de la secerile de tip Beregovka până la cele de tip Sosnovaja Mața (Fig. 57). În perioada dezvoltării maxime, această serie creează diferite tipuri și variante, însă, începutul și sfârșitul acesteia sunt reprezentate de un singur tip. Cu alte cuvinte, procesul de constituire, evoluție și decădere a producerii secerilor acestei serii s-ar asemena schematic cu configurația unui romb sau a unui oval alungit vertical. Această dezvoltare demonstrează că, fără să luăm în seamă toate transformările, culturile Volgo-Uralice, din epoca bronzului târziu, păstrează un grad înalt de continuitate.

O situație deosebită se semnalează în cazul materialelor Carpato-Dunărene. Constituirea culturii Noua și metalurgia acesteia este însoțită de apariția unei noi serii de seceri cu cârlig. Însă, migrația populațiilor și a culturilor hallstattiene timpurii, de tip Gáva și Chișinău-Corlăteni, determină nu numai dispariția culturii Noua, dar și a secerilor caracteristice acesteia, tipurile Ghermănești și Heleşteni. Pe de altă parte, în cazul secerilor cu buton de tip Koszider, se poate evidenția un grad înalt de continuitate a tradițiilor perioadei precedente epocii bronzului târziu (a focarului Tisa Superioară) și în zona inițială a acestora, Dunărea Mijlocie din epoca bronzului mijlociu.

A treia concluzie. Din analiza spațială a secerilor se observă că evoluția și răspândirea pieselor unei serii se corelează, destul de strict, cu frontierele unor culturi sau blocuri culturale. Această trăsătură este destul de evidentă pentru seria Volgo-Uralică și, mai ales, pentru seria de seceri Carpato-Dunărene unde frontierele arealelor sunt determinate destul de precis.

Rezultate interesante ne oferă și compararea evoluției secerilor seriilor Volgo-Uralice, Nord-Caucaziene și Carpato-Dunărene. Începutul evoluției fiecărei serii, cu excepția celei Nord-Caucaziene, este caracterizată de piese arhaice care pot fi numite cuțite de secerat. Conform opiniei unor cercetători europeni, astfel de seceri arhaice imită exemplarele de piatră. Evoluția ulterioară a acestor seceri este orientată spre mărirea dimensiunilor, accentuarea curbării lamei și perfecționarea modului de fixare a mânerelor. Tendințe asemănătoare manifestă secerile Nord-Caucaziene și, în special, secerile seriei Carpato-Dunărene. Până la un anumit timp aceeași tendință arată și secerile Volgo-Uralice, însă, începând cu perioada a treia lamele ultimei serii devin aproape drepte și mai late. Aceste seceri cu lama dreaptă (tipul Sosnovaja Mața; Fig. 57/132, 187), în literatura de specialitate, au căpătat denumirea de cosoare. Referitor la funcția acestora nu există o opinie unanimă. În cazul dat, pentru noi, este important de a sublinia diferențele dintre seria Volgo-Uralică și evoluția secerilor Carpato-Dunărene și a celor Nord-Caucaziene. Probabil, diferențele menționate au fost determinate de faptul că aceste cosoare, ca și majoritatea tipurilor de seceri ale seriei Volgo-Uralice, erau folosite nu atât pentru secerarea cerealelor cât pentru strângerea fânului pentru animale. Probabil, că această

situație a fost determinată de modul de gospodărire al populațiilor, din epoca bronzului târziu, din zona de silvostepă și stepă a Europei de Est la care predomina creșterea vitelor.

Și ultima concluzie. Secerile reprezintă o categorie specializată, spre deosebire de alte unelte, arme și ustensile, folosirea lor având caracter sezonier. Secerile erau utilizate în intervale de timp bine determinate, iar, în restul timpului erau păstrate. Pe baza acestor considerente, se poate presupune că producția de masă și utilizarea secerilor era posibilă doar în acele culturi unde metalurgia atinsese un nivel înalt de dezvoltare și care dispuneau de surse de materii prime. Deci, secerile pot fi considerate ca indicator a stării generale a activității metalurgice a unei culturi. Corectitudinea acestei supoziții poate fi confirmată de unele exemple. Numeroasele seceri întâlnite în culturile Noua, Sabatinovka sau Coslogeni confirmă faptul că în cazul acestora metalurgia atinsese un nivel înalt de dezvoltare. Situația se schimbă brusc în hallstattul timpuriu (HaA 1) când, după datele existente, se constată că în metalurgia unor culturi, Chișinău-Corlăteni și Belozeorka, se manifestă crize profunde. În concordanță cu cele menționate se semnalează reducerea bruscă a numărului secerilor de metal din aceste culturi. În afară de aceasta, are loc revenirea la secerile de piatră și silex. O situație asemănătoare se evidențiază și în regiunea Volgo-Uralică. Pe măsura decăderii producției pieselor de metal, care se observă pe parcursul perioadei a patra, scade brusc și numărul secerilor, iar în perioada a cincea, odată cu criza generală a activității metalurgice, secerile practic dispar din uz.

Încheind această lucrare, vrem să accentuăm că influența focarului de geneză culturală Volgo-Uralic, asupra dezvoltării cultural-istorice din Europa și din Asia, a fost mult mai important decât considerau cercetători mai puțin informați. Încă din perioada eneolitică „factorul estic”, sub diferite forme, la intervale de timp mai mari sau mai mici, a avut o influență puternică asupra dezvoltării culturilor din Asia Mijlocie și din regiunea Carpato-Balcanică, și, uneori, chiar din Europa Centrală. Aceste influențe sunt confirmate de diferite categorii de izvoare arheologice, în special de metalurgia epocii bronzului târziu, un element important fiind și uneltele de secerat de metal analizate în acest volum.

ABSTRACT

This work is the first volume of the series of works the authors planned on the metal pieces of the Bronze Age in the south of East Europe.

The present volume is devoted to the Late Bronze sickles in the south of East Europe, stretching from the South Ural Area and Caucasus to the East Carpathians. The book describes almost 1500 sickles, known to the authors from archives and literature or from numerous collections, stored in various cities and scientific centers of Russia, Ukraine, Georgia, Moldova, Romania and other states. The overwhelming majority of the materials, where there are many unknown unpublished finds were studied by the authors themselves during more than 30 years of scientific activity.

The work contains the classification and the typology of the sickles. It reviews the issues of their territorial distribution, dating, cultural functions, the correlation with various archeological cultures. The concluding part of the work describes the main stages and the dynamics of the development of harvest implements within the entire southern area of East and South-East Europe.

The book includes numerous illustrations. It contains the figures of all the sickles, which are described in the book. There are many schemes, tables, maps and other illustrations, substantiating the classification and typology, proposed by the authors, the distribution and the chronological correlation of the sickles. The book contains all the heeded directories, the lists of the used literature sources, the alphabetic index of locations, the lists of museum collections and so on.

Introduction

It is the short introduction into the problems, which are reviewed. It describes the aims and the tasks of the work. It gives the short cultural-historical characteristics of the Late Bronze Age in the south of East and South-East Europe. It is represented in the approximate scheme of the chronology of cultures and sites, containing metal pieces on Figure 1. The main principles of the classification and the description of finds are also given here. The classification is based on the principle of tripartite hierarchy, the lowest hierarchic link is a type or variant, the highest one – series. These links are compulsory, since the type represents the initial element of this structure and the very series

represents the culture, corresponding to the cultural-genetic (metallurgical) centers, which development was of epochal character. The second link of this hierarchy is a group. It is of intermediate character, since it is an independent sub-structure in respect of the series and, that is why, its presence is not compulsory. The classification of all the sickles is based on the correlation between their metric and statistic indices, followed by their space verification (mapping).

Proceeding from these principles, there are six sickle series in East Europe: 1 – Volga-Ural series; 2 – North-Caucasian (Kuban') series; 3 – East-Carpathian-Transylvanian series; 4 – Lower-Danube series; 5 – Upper Tisza (Hungarian) series and 6 – Middle-Danube series. Each of these series has from two to several sickle types, which are divided into independent groups in a number of cases. The principal scheme of the East Europe sickle classification in series, groups and types is given in Figure 2.

The above materials are described in the same hierarchic succession, that is to say, in series, groups and inside them – in types.

Inside the type the locations are described in the alphabetic succession. Since the catalogue includes the materials from the territory of the states, where different languages are used, all the location names are given in the text and in the directory in Latin according to the rules of European transliteration. The location name is followed by the name of region, province and (in abbreviated form) country. The accepted abbreviation are deciphered in the directories. The maps and localization squares are given in brackets. The find locations are given on Map 1 and 2. Map 1 includes site and collective finds. These locations are given in abbreviations. The abbreviations are deciphered and the corresponding find numbers are given in the descriptive section and in directories. Map 2 represents single finds, which numbers correspond to the numbers in the list. Each of the list sections is opened by substantiating and describing the type or variant. It is followed by describing individual attributes of each sickle, its condition, dimensions, weight, storage place and literature source. Each section is concluded by defining the type area, its dating and cultural attribution.

I. The Volga-Ural series

This chapter is devoted to the classification, description and characteristics of the Volga-Ural sickles. The series is divided in two relatively independent groups: Ural and Volga-Ural ones.

1. The Ural group (No 1-210)

Is represented by 210 sickles (No 1-210), their production and the distribution are associated with the cultures, tending to South Ural Area (Maps 3-5). The group includes the sickles of four various types. Their substantiation is reflected on Figures 4-7.

1.1. The Beregovka type sickles (No 1-27)

These are narrow slightly bent sickles. They resemble small light plates. They occupy the territory of the Middle-Volga area and the South Ural Area (Map 3/1) and correspond to the Abaševo culture area. These are the earliest harvest implements in the Volga-Ural zone. They date back to the I stage of the Late Bronze or according to the absolute chronological scale – to the end of the III – the beginning of the II millennium B.C. (Fig. 1, 2).

1.2. The Petrovka type sickles (No 28-84)

They are notable for their big sizes and the middle extent of the blade bend. Their distribution area is very large (Map 3/2). Besides the Middle Volga area and South Ural Area they are met up to North-West Kazakhstan and in south-west – up to the Lower Dnieper area. In North-West Kazakhstan they are associated with the Petrovka culture, and the South Trans-Ural Area – mainly – with the Sintašta culture and in East Europe – with Petrovka type sites. Genetically they stem out from the Beregovka type sickles, but in contrast to the above sickles they mainly date back to the first stage of our scheme (Fig. 1, 2).

1.3. The Kočetnoe type sickles (No. 85, 86)

Are represented by two original samples (No 85-86) (Map 4/1).

1.4. The Kundravinskaja type sickles (No 87-123)

They are notable for their big sizes and wide bent blade. Judging by casting moulds (No 115-122) they were cast from the end of the handle. These sickles were common in the South Trans-Ural Area, but they are also present in the West Siberia and in the Middle and Lower Volga zones and in one case (No 123) – in the Lower Dnieper Area (Map 4/2) and date back to the second stage of our scheme (Fig. 1, 2). This type stems out from the Petrovka type sickles.

1.5. The Sosnovaja Maza type sickles (No 124-210)

These particular sickles are distinguished by a straight blade, which slightly widens towards its end. It has several variants. Judging by casting moulds and the semi-finished products, the sickles were cast from their nose or from the end of the handle. This type is also available in the South and the West Siberia, Middle Asia, Kazakhstan and Ural. In Europe they are concentrated in the Middle Volga area (Map 5). The attribution of the sickles is difficult, since they are met in various contexts. They date back to the III and IV stages of our scheme (Fig. 1, 2). Genetically they obviously stem out from the Kundravinskaja type sickles. The functional use of these implements is not clear. They are viewed as mowers-cutters. Taking into consideration the buckling and

lateral bending of these implements they seem to have been used for cutting wild-growing trees, grass, branches and the like.

2. The Volga-Ural group (No 211-524)

It covers the sickle, which production and use are associated with the Late Bronze Cultures of the forest steppe Volga area up to the Middle Dnieper area. The group is divided in two independent sub-groups, each of them includes a number of types.

A. Hooked sickles (No 211-511)

The sub-group covers the sickles with forged hooks. They were cast in clay or stone forms. The sickle negative was in one of the two parts of the mould, the second part was used in the quality of a cover. The sickles were cast from the end of the handle, the hook for setting on the handle were cast afterwards from the casting sprout. They had often a buckling and a lateral bending. The sub-group includes four types, as given in Figures 8-10.

1. The Ibrakaevo type sickles (No 211-398)

These are large dissymmetric arched sickles with a small forged hook. As for the sizes there are three variants for various territories: the Ural, The Volga-Don and the Middle Dnieper (Fig. 9, 10). There are numerous finished products and casting moulds of these sickles (No 328-398). This type was very common on the territory, stretching from the Ural to the Dnieper area (Maps 6, 7). They are mainly associated with the carriers of the Srubnaya culture. They date back to the II and partly to the III Late Bronze Period (Fig. 1; 2). In all probability their presence is associated with the Beregovka type sickles. Judging by their dimensions (30-37 cm), they could also be used as scythes in hay making.

2. The Derbeden' type sickles (No 399-466)

They are of smaller sizes, the blade is slightly bent, hump-backed with forged hooks of various sizes. They are several variants (Fig. 11, 12) with different distribution territories. They are known by finished products and casting moulds. This type is widespread on the territory, stretching from the Enisei to the Dnieper and Crimea and the location of its variants is different (Map 8). In the Kama area and in the Middle Volga area they are associated with the Čerkaskulskaja and Prikazan' cultures and in the Lower Dnieper area – with the early stage of the Sabatinovka culture. The cultural attribution of these sickles in the Middle Dnieper area is fuzzy. Genetically these sickles stem out from the Ibrakaevo type sickles. They date back to the III Late Bronze Period (Fig. 1; 2). Like in the case with Ibrakaevo type sickles, the buckling and lateral bend of these sickles point to striking-cutting functions of these implements, that is to their use for cutting grass and cereals with thick stems (such as millet).

3. *The Pereljub type sickles (No 467-495)*

They are of large sizes, the blade is strongly bent, dissymmetric, their forged hooks are small. They were cast from the end of the handle. There are two variants – Pereljub and Garbuzovka (Fig. 13, 14). They are known by finished products and casting moulds. This type is spread on the territory, stretching from the Ural to the East Carpathians and the location of their variants is different (Map 9). In the east and in the Volga area they are associated with various cultures (Prikazanskaja, Suskanskaja, Smelovskaja) and in the south-west in all probability with the early stage of the Sabatinovka culture. Genetically they are associated with the Ibrakaevo type sickles and date back to the III Early Bronze Age (Fig. 1, 2).

4. *The Javlenka type sickles (No 496-507) and the Carev-Kurgan type sickles (No 508-511)*

They are of particular forms and very rare.

B. Headed sickles (No 512-524)

It is a rare sub-group. It is notable for the fact that the sickles do not have any hook, but they are provided with straight, short, sharp haft and a wooden handle was set on it. They are of comparatively small sizes and are divided into two types: Elanskoye (No 512-518) and Grečikhino (No 519-524), represented by single samples. They are scattered through the forest steppe zone of the Ural and the Dnieper (Map 11).

II. The North-Caucasian (Kuban') series

This chapter is devoted to the classification, description and characteristics of the sickles, whose production and use are associated with the cultural and metal-working centers of the North-Caucasus and Fore-Kuban' area. The classification singles out six independent types, which, in their turn, include several variants (Fig. 16, 17).

1. *The Koblevo type sickles (No 542-574)*

They are of symmetric shape without a distinct handle. The latter ends in a prolonged forged haft, bent backwards or upwards. The sickles were cast in closed moulds from the back of the blade. This type has four variants, which are of different sizes and proportions: Koblevo I variant (No 542-546); Akhmetovskaja (No 547-554); Batarejka 1 variant (No 555-561) and Batarejka 2 variant (No 562-574). The sickles of this type are concentrated in the deposits of the Lower and Middle Fore-Kuban'. Single samples are also met on the territory, stretching from the Central Caucasus up to the Don and the mouth of the Južny Bug (Map 13). It is an original local variety, found among the sickles of the Middle Bronze period of the Kostroma type. Due to insufficient investigation of these sickles, it is difficult to establish their cultural attribution and to date

them. Tentatively all the variants of these sickles can be viewed as gradually developing during stage II and mainly stage III of the Late Bronze (Fig 1, 2, 36).

2. *The Kurčanskij type sickles (No 575-686)*

They are of dissymmetric shape with knee-shaped handle. The handle is concluded with forged haft, the forged haft, upwards. They were cast from the blade back side, its knee-shaped bend. There are four variants, distinguished in sizes and proportions (Fig. 21, 22): Berislav variant (No 575-582), Kurčanskij (No 583-596), Narat-Ešik 1 (No 597-614) and Narat-Ešik 2 (No 615-686). This type is spread on the territory, stretching from Upper Kuban' to the Middle Dnieper area and even the Lower Danube area (Map 14). However they were obviously produced in the Upper Kuban' and the Urup River Basin. Genetically they are associated with the Koblevo A type sickles, while they developed alongside with them and were their lateral variant during mainly the Late Bronze Periods III, IV, and partly V (Fig. 1, 2, 36).

3. *The Koblevo B type sickles (No 687-717)*

Like the ones mentioned above, they are of dissymmetric shape, but they have rounded (but not knee-shaped) outlines and they have small handles. As to their dimensions there are four variants (Fig. 25, 26): Koblevo 2 (No 587-593), Krasnodar (No 694-698), Batarejka 3 (No 699-707) and Batarejka 4 (No 708-717). These types are spread (with rare exceptions) in the basin of the Kuban' River. Genetically they are associated with the Koblevo A type sickles, while they were developed alongside with them mainly in the Middle and the Lower Kuban' areas. They date back partly to stage II and mainly to stages III-IV of the Late Bronze Periods (Fig. 1; 2; 36).

4. *The Bamut type sickles (No 718-732)*

Are comparatively rare form. They are of dissymmetric shape, the handle is reduced to a simple rod, forged backwards. There are two variants (Fig. 29, 30), represented by single samples. These types are concentrated in the upper basin of the Kuban' River and the upper tributaries of the Terek River, that to say, in the Central Trans-Caucasus. They are the lateral late variant of the Koblevo A type sickles. They approximately date back to the III-IV Late Bronze Periods (Fig. 1, 2, 36).

5. *The Rostov type sickles (No 733-742) and the Agur type sickles (No 743-754)*

Are original, comparatively rare forms in their sizes and proportions (Fig. 31-33). Genetically they probably continue the development of the Bamut Type sickles. These types are spread in the Lower Fore-Kuban' area and in the Lower Don area (Map 17/1). The Agur Type sickles are concentrated in the upper basin of the

Kuma river (Map 17/2) and associated with the sites of Early Koban' culture, the both types date back to Late Bronze V (Fig. 1, 2, 36).

The chapter is concluded with the characteristics of the general structure of the sickle development of the Late Bronze Period of the North Caucasus.

III. The Carpathian-Transylvanian series

This chapter is devoted to the classification, description and characteristics of the sickles, whose production and use are associated with the cultural and metal-working centers of the Noua Culture area. The series includes about 500 sickles, which are divided into two independent types.

1. *The Ghermănești type sickles (No 785-1021)*

These are small and large, arched or knee-shaped sickles. Their handle ends in an all-cast hook. These sickles were cast in one-part closed mould from the blade back side, usually from the level of the knee-shaped bend. As for their size they fall into three independent variants (Fig. 38-43). These are the Ghermănești variant (No 785-825), notable for its big size, the Ruginoasa variant (No 829-905), distinguished by its middle size, and the Ilișeni variant (No 906-1021), characterized by small size. In their succession all the variants constitute a single evolution or typological range. Contrary to the traditional opinion about the Transylvanian origin of the hooked types, they appeared in the East Carpathians (the Bârlad area) among the Noua Culture carriers. The eastern sickles with a forged hook of the Garbuzovka variant served obviously as a prototype. The hooked sickles penetrated from the East-Carpathian area and Central Transylvania together with the Noua Culture carriers and received a new impetus for their development. During the flourishing of this culture the hooked sickles were very widespread in the area of the above-mentioned culture, as well as outside it. In the east they are to be found up to the Don, and in the west up to Yugoslavia and Austria (Maps 22-27). From a chronological viewpoint the Ghermănești type variant emerged as far as the end of the BC Period (¹⁴C) and developed until the HA I Period, or until the end of the Noua culture.

2. *The Heleșteni type sickles (No 1081-1209)*

Original form. They are of arched shape with a simple handle, which had two holes for fixing the handle. They were cast from the blade back side, usually from the level of the knee-shaped bend. As for their dimensions and morphological attributes they fall into two variants (Fig. 48, 49): Heleșteni (1081-1197) and Čut (1198-1209). The form of these sickles has no prototypes. They emerged in the Noua culture and were obviously produced mainly in the forest steppe part of the Prut-Dniester Interfluvium, from where they were also exported into the Sabatinovka Culture area (Maps 28, 29). At a later

development stage the form of these sickles were adopted by the Sabatinovka Culture carriers (Čut variant), but it did not survive for a long time and was not widespread. The Heleşteni sickles date back to the BD-HaA 1 period and its later variant – Čut – fell on the HaA 1 Period and partly – on the HaA 2 one and, maybe, up to the HaB 1 period.

IV. The Lower Danube Series

It covers the sickles, whose production is associated with the metal-working centers of the Lower Danube area. It has two independent types (Fig. 51).

1. *The Sfaalani type sickles (No 1209A-1219)*

These are small sickles, which resemble a short, curved knife. These sickles were cast in one-block closed moulds from the end of the handle. It is a relatively rare variety. Its production is associated with the Tei, the Monteoru and, maybe, the Zimnicea-Plovdiv cultures. They resemble the flint and the stone knives-sickles of the Middle Bronze period. They date back to periods II and III of our scheme. To the west of the Carpathians this form is to be found only in imported deposits (Map 30).

2. *The Dičevo type sickles (No 1220-1310)*

It covers the sickles of arched shape with a prolonged simple handle. They were cast in one-block closed moulds from the end of the handle. The thickened runner formed the foot of the handle. Rivet protrusions are often found on the handle. As to the dimensions (Fig. 52, 53) there are two variants, the Dičevo variant (big) and the Vyrbica variant (small), but the latter one is rare to the east of the Carpathians (No 1282, 1291, 1292). Their origin and production are associated with the Tei and Coslogeni cultures, where they were widespread. In the areas of other cultures they are to be found only as imported (Map 31). They were common during the BD-HA 1 periods. The Vyrbica variant was mainly used during the HaA and partly HaB periods.

V. The Upper Tisza (Hungarian) series

It includes the sickles of simple shape with a rivet on the handle (No 1311-1403). They were cast in one-block moulds from the end of the handle. These sickles had a long evolution and a wide distribution, but their general typology has not been established for the time being. The earliest forms are characteristic of the Koszider horizon. During the BD-HaA periods they were spread only within the area of the Suci de Sus culture in the Upper Tisza area (Map 32). As soon as the Early Thracian cultures emerged this form began to be widespread over the whole area of the Gáva-Holihradý-Grăniceşti culture and in other more western cultures (Map 33).

The finds of these sickles are most often in the Upper Dniester area (Map 33), where they were produced by the inhabitants of the Holihradý type sites. A certain

amount of these sickles were spread from here up to the Middle and the Lower Dnieper. They were common in this area in period V of our scheme (Fig 1, 2).

VI. The Middle Danube series

It includes the sickles, whose origin is associated with the metal-working center of the Middle Danube (to the south of the Balaton Lake). These are simple arched sickles with a simple handle, bearing additional relief ribs. These sickles were cast in one-block closed moulds from the side of the bend of the blade back towards the handle. They were very widespread, but their general typology has not been worked out for the time being. As to the handle ornamentation there are two variants: the Pécs variant (No 1404-1422) and the Gyermely variant (No 1423-1429). That original form, as it has been already noted, emerged at end of the BD Period in the Middle Danube area, then it was transferred to the Gava-Holihrad-Grănicești culture and spread over its entire area (Maps 34, 35). To the west of the Carpathians this form was cast in the area of the Holihrad group on the Upper Dniester. In the North Black Sea Coast these sickles are only present in the imported deposits. They were common in this zone during period V of our scheme.

Conclusion

The present study deals with the general characteristics of the main stage of the sickle production over the entire East and South-East Europe (Maps 36-41). A number of closed sites (burials, deposits, containing various sickles of various series, spread on the territory of East Europe), are given in the annex (Pl. 99-114).

LIST OF MAPS, TEXT FIGURES AND PLATES

List of maps

Map 1. The site and collective-finding locations of the Late Bronze sickles of East Europe. Landscape zones: I – the northern border of the forest steppe; II – the southern border of the forest steppe; III – the southern border of the steppe.

Map 2. The locations of the single findings of the Late Bronze sickles of East Europe. Landscape zones: I – the northern border of the forest steppe; II – the southern border of the forest steppe; III – the southern border of the steppe.

Map 3. The distribution of the Beregovka (1) and Petrovka (2) type sickles.

Map 4. The distribution of the Kočetnoe (1) and Kundravinskaja (2) type sickles.

Map 5. The distribution of the Sosnovaja Maza type sickles. Variants: 1 – A1; 2 – A2; 3 – B; 4 – C1; 5 – C2; 6 – casting moulds.

Map 6. The distribution of the Ibrakaevo type sickles: 1 – Ural variant ; 2 – Volga-Don variant; 3 – Middle Dnieper variant.

Map 7. The distribution of the Ibrakaevo type sickles. Uncertain variants and fragments.

Map 8. The distribution of the Derbeden' type sickles: 1 – Derbeden' variant; 2 – Intermediate Derbeden'-Kobakovo variant; 3 – Kobakovo variant.

Map 9. The distribution of the Pereljub type sickles: 1 – Pereljub variant; 2 – Garbuzovka variant.

Map 10. The distribution of the Javlenka (1) and Carev-Kurgan (2) type sickles.

Map 11. The distribution of the Elanskoe (1) and Grečikhino (2) type sickles: 1 – Elanskoe variant; 2 – Grečikhino variant; Staro-Bykovo variant. .

Map 12. The finds of the typologically uncertain forms of the sickles of the Volga-Ural series.

Map 13. The distribution of the Koblevo A type symmetrical sickles: 1 – Koblevo 1 variant; 2 – Akhmetovskaja variant; 3 – Batarejka 1 variant; 4 – Batarejka 2 variant.

Map 14. The distribution of the Kurčanskij type asymmetrical sickles: 1 – Berislav variant; 2 – Kurčanskij variant; 3 – Narat-Ešik 1 variant; 4 – Narat-Ešik 2 variant.

Map 15. The distribution of the Koblevo B type asymmetrical sickles: 1 – Koblevo 2 variant; 2 – Krasnodar variant; 3 – Batarejka 3 variant; 4 – Batarejka 4 variant.

Map 16. The distribution of the Bamut type arched sickles: 1 – Bamut 1 variant; 2 – Bamut 2 variant.

Map 17. The distribution of the Rostov (1) and Agur (2) type arch-shaped sickles.

Map 18. The distribution of the fragments of the North-Caucasian type sickles: 1 – finds from deposits; 2 – finds from burials; 3 – finds from settlements.

Map 19. The distribution of the sickles of the early Koblevo-Berislav horizon: I – Koblevo A type sickles: 1 – Koblevo 1 variant; II – Koblevo B type sickles: 1 – Koblevo 2 variant; 2 – Krasnodar variant; III – Kurčanskij type sickles: 1 – Berislav variant; 2 – Kurčanskij variant; IV – Bamut type sickles: 1 – Bamut 1 variant; 2 – Bamut 2 variant.

Map 20. The distribution of the sickles of the Akhmetovskaja-Kurčanskij horizon: I – Koblevo A type sickles: 1 – Akhmetovskaja variant; 2 – Batarejka 1 variant; 3 – Batarejka 2 variant; II – Kurčanskij type sickles: 1 – Kurčanskij variant; 2 – Narat-Ešik 1 variant; III – Koblevo B type sickles: 1 – Krasnodar variant; 2 – Batarejka 3 variant; 3 – Batarejka 4 variant; IV – Bamut type sickles: 1 – Bamut 1 variant; 2 – Bamut 2 variant.

Map 21. The distribution of the sickles of the Rostov-Narat-Ešik-Agur horizon: I – Kurčanskij type sickles: 1 – Narat-Ešik 1 variant; 2 – Narat-Ešik 2 variant; II – Rostov type sickles; III – Agur type sickles; IV – the western border of the Koban' culture (according to E. I. Krupnov, 1960, 81, Fig. 7).

Map 22. The complete Map of the distribution of the hooked sickles. Cultural areas: 1 – Sabatinovka; 2 – Noua; 3 – Coslogeni.

Map 23. The distribution of the hooked sickles in the BrD Period sites.

Map 24. The distribution of the hooked sickles in the HaA 1 (1) and HaB 1 (2) Period sites.

Map 25. The distribution of the big-size sickle – Germănești variant (1) and middle-sized sickles – Ruginoasa variant (2) and their Transylvanian analogues.

Map 26. The distribution of the small-sized sickles Ilișeni variant and their Transylvanian analogues.

Map 27. The finds of hooked sickles in the eastern Trans-Carpathian and in the Northern Black Sea Coast.

Map 28. The distribution of Heleșteni type sickles: 1 – Heleșteni variant; 2 – Čut variant.

Map 29. The distribution of Heleșteni type sickles according to deposit dating: 1 – deposits of the BrD Period; 2 – deposits of the HaA 1 Period.

Map 30. The distribution of archaic sickles in the Carpathian-Danubian area: 1 – sickles of the Lower Danube series of the Safaalani type; 2 – sickles of the Transylvanian-Middle Danube series of the Deva-Böheimkirchen type.

Map 31. The distribution of the Lower Danube sickles of the Dičevo type: 1 – big sickles, the Dičevo variant; 2 – small sickles, the Vyrbica variant. Cultural areas: 1 – Sabatinovka; 2 – Noua; 3 – Coslogeni; 4 – Tei.

Map 32. The localization of Kozsider type sickles according to various chronological horizons: 1 – the localization of buttoned sickles of the Kozsiderpadlás horizon; 2 – the localization of buttoned sickles of the Forró, Ópályi, Uriu-Domănești (BrD) horizon. Cultural areas: 1 – Vatyá; 2 – Suciú de Sus - Felsoszocezer - Stanovo; 3 – Noua.

Map 33. The localization of buttoned sickles in the complexes of the HaA (1) and HaB (2) periods; single finds outside complexes. Cultural areas: 1 – Belozerka; 2 – Chişinău-Corlăteni; 3 – Gáva; 4 – Belegis I-II - Bobda II.

Map 34. The distribution of Pécs type sickles and the Pécs variant. Cultural areas: 1 – Belozerka; 2 – Chişinău-Corlăteni; 3 – Gáva; 4 – Belegis I-II - Bobda II; 5 – Urnenfelderkultur.

Map 35. The distribution of Pécs type sickles and the Gyermely variant: 1 – sites of the HaA 1 – HaA 2 period; 2 – sites of the HaB 1 – HaB 3 period. Cultural areas: 1 – Belozerka; 2 – Chişinău-Corlăteni; 3 – Gáva; 4 – Belegis I-II - Bobda II; 5 – Urnenfelderkultur.

Map 36. The main production and distribution centers of the sickles of the transition stage of the Middle-Late Bronze period of East Europe: 1 – Volga-Ural center (Beregovka type); 2 – North-Caucasian center (Kostromskaja type); 3 – Transylvanian center (Deva type); 4 – Lower Danube center (Safaalani type).

Map 37. The main production and distribution centers of the sickles of the first stage of the Late Bronze period of East Europe: 1 – Volga-Ural center (Petrovka, Kočetnoe and other types); 2 – Kuban' center (Koblevo A type); 3 – Transylvanian center (Deva type); 4 – Lower Danube center (Safaalani type); 5 – Upper Danube center (Böheimkirchen type).

Map 38. The main production and distribution centers of the sickles of the second stage of the Late Bronze period of East Europe: 1 – Volga-Ural center (A – Ibrakaevo type, B – Kundravinskaja type); 2 – Kuban' center (Koblevo A and B types, Kurčanskij type and their sub-types); 3 – Middle Danube center (Koszider type); 4 – Lower Danube center (Safaalani type).

Map 39. The main production and distribution centers of the sickles of the third stage of the Late Bronze period of East Europe: 1 – Volga-Ural center (A – Derbeden' type, B – Perelyub type and their sub-types); 2 – Kuban' center (Koblevo A and B sub-types, Kurčanskij type and Bamut type); 3 – Middle Danube center (Koszider type); 4 – Lower Danube center (Safaalani type).

Map 40. The main production and distribution centers of the sickles of the fourth stage of the Late Bronze period of East Europe: 1 – Volga-Ural center (Sosnovaja Maza type); 2 – Kuban' center (Koblevo A and B sub-types, Kurčanskij type and Bamut type); 3 – East-Carpathian - Transylvanian center (Ghermănești, Heleşteni types and their sub-types); 4 – Lower Danube center (Dičevo type); 5 – Upper Tisza center (Koszider sub-type).

Map 41. The main production and distribution centers of the sickles of the fifth stage of the Late Bronze period of East Europe: 1 – Kuban' center (Rostov, Narat-Ešik 2 and Agur types); 2 – Lower Danube center (Dičevo type and Vyrbica variant); 3 – Lower Danube center (Pécs type, Koszider sub-type).

List of text figures (1-57)

Fig. 1. Reference scheme of the Chronology of the Cultures and Metal Working Sites (*in italics*) of the Late Bronze Epoch of East Europe.

Fig. 2. The Principal Classification Scheme of the Sickles of Late Bronze Epoch of East Europe.

Fig. 3. The Scheme of the Metric Dimensions of the Sickles of the Volga-Ural Series: A – maximal sickle length; D – height of the blade bend; S – blade width.

Fig. 4. The Pooling of the Sickle Classes of the Ural group on the basis of the ratio between the Blade Bend Height (Vertical) and the blade width (Horizontal): I, 1 – Beregovka type; II, 2 – Petrovka type; III, 6 – Kočetnoe type; IV – Kundravinskaja type (3 – finished products, negatives in casting moulds); V, 5 – Sosnovaja Maza type.

Fig. 5. The Pooling of the Sickle Classes of the Ural group on the basis of the ratio between the Blade Width (Vertical) and the blade maximal length (Horizontal): I, 1 – Beregovka type; II, 2 – Petrovka type; III, 6 – Kočetnoe type; IV – Kundravinskaja type (3 – finished products, negatives in casting moulds); V, 5 – Sosnovaja Maza type.

Fig. 6. The Statistic Division of the Sickles of the Ural group on the basis of the Blade Bend Height (according to the data of Fig. 4): I – Beregovka type; II – Petrovka type; III – Kočetnoe type; IV – Kundravinskaja type; V – Sosnovaja Maza type.

Fig. 7. The Statistic Division of the Sickles of the Ural group on the basis of their maximal length (according to the data of Fig. 5): I – Beregovka type; II – Petrovka type; III – Kočetnoe type; IV – Kundravinskaja type; V – Sosnovaja Maza type.

Fig. 8. The Pooling of the Hooked Sickle Classes of the Volga-Ural group on the basis of the ratio between the Blade Bend Height (Vertical) and the blade width (Horizontal): I – Ibrakaevo type; II – Derbeden' type; III – Pereljub type; IV – Javlenka type.

Fig. 9. The Statistic Division of the Ibrakaevo type Sickles on the basis of the ratio between the Blade Width (Vertical) and the blade maximal length (Horizontal) with taking into consideration the location of the sickles: 1 – Ural zone; 2 – Middle

Volga zone; 3 – Don area, Dnieper area. Variants: I – Ural area; II – Volga-Don Interfluve; III – Middle Dnieper area.

Fig. 10. The Statistic Division of the Sickles of the Ibrakaevo type Sickles on the basis of their maximal length (according to the data of Fig. 9): I – Ural area; II – Middle Volga area; III – Volga-Don Interfluve; IV – Middle Dnieper area.

Fig. 11. The Statistic Division of the Derbeden' type Sickles on the basis of the ratio between the Blade Width (Vertical) and the blade maximal length (Horizontal): 1 – Derbeden' variant; 2 – Intermediate Derbeden'-Kobakovo variant; 3 – Kobakovo variant.

Fig. 12. The Statistic Division of the Sickles of the Derbeden' type Sickles on the basis of their maximal length (according to the data of Fig. 11): 1 – Derbeden' variant, 2 – Intermediate Derbeden'-Kobakovo variant, 3 – Kobakovo variant.

Fig. 13. The Differences between the Ibrakaevo type (1) and the Pereljub type (2) Sickles on the basis of the ratio between the Blade Width (Vertical) and the blade maximal length (Horizontal).

Fig. 14. The Pooling into Classes of the Pereljub type Sickles on the basis of the ratio between the Blade Width (Vertical) and the blade maximal length (Horizontal): 1 – Perlyub variant, 2 – Garbuzovka variant.

Fig. 15. The Scheme of the Metric Dimensions of the Symmetrical (1) and Asymmetrical Arched (2, 3) Sickles of the North-Caucasian Series: A – maximal sickle chord length; B – length of blade part; C – height of handle part; D – height of the blade bend; S – blade width.

Fig. 16. The Pooling of the North-Caucasian Sickles Classes on the basis of the ratio between the Blade length (Horizontal) and the handle height (Vertical). Four types, four sickle development lines: I – Koblevo A type sickles; II – Kurčanskij type sickles; III – Koblevo B type sickles; IV – Bamut type sickles. The variants, which are main for each type, are designated with large signs.

Fig. 17. The Pooling of the North-Caucasian Sickles Classes of the on the basis of the ratio between the Blade Bend Height (Vertical) and the blade width (Horizontal): I – Koblevo A type sickles; II – Kurčanskij type sickles; III – Koblevo B type sickles; IV – Bamut type sickles. The variants, which are main for each type are designated with large signs.

Fig. 18. The Pooling of the Koblevo A type sickles Classes on the basis of the ratio between the Blade length (Horizontal) and the handle height (Vertical): 1 – Koblevo 1 variant; 2 – Akhmetovskaja variant; III – Batarejka 1 variant; 4 – Batarejka 2 variant.

Fig. 19. The Pooling of the Koblevo A type Sickle Classes on the basis of the ratio between the Blade Bend Height (Vertical) and the blade width (Horizontal): 1 – Koblevo 1 variant; 2 – Akhmetovskaja variant; 3 – Batarejka 1 variant; 4 – Batarejka 2 variant.

Fig. 20. The Occurrence Proportion of various types and variants of the North-Caucasian Sickles in closed sites.

Fig. 21. The Pooling of the Kurčanskij type Sickle Classes on the basis of the ratio between the Blade Bend Height (Vertical) and the blade width (Horizontal): 1 – Berislav variant; 2 – Kurčanskij variant; III – Narat-Ešik 1 variant; 4 – Narat-Ešik 2 variant.

Fig. 22. The Pooling of the Kurčanskij Sickles Classes on the basis of the ratio between the Blade Bend Height (Vertical) and the blade width (Horizontal): 1 – Berislav variant; 2 – Kurčanskij variant; 3 – Narat-Ešik 1 variant; 4 – Narat-Ešik 2 variant.

Fig. 23. The Comparative Data on the evolution of the Blade length (Horizontal) and the handle height (Vertical) of various variants of the Koblevo A type and Kurčanskij sickles: I – Koblevo A type sickles: 1 – Koblevo 1 variant; 2 – Akhmetovskaja variant; 3 – Batarejka 1 variant; 4 – Batarejka 2 variant; II – Kurčanskij type sickles: 1 – Berislav (intermediate) type sickles; 2 – Kurčanskij variant; 3 – Narat-Ešik 1 variant; 4 – Narat-Ešik 2 variant. The variants, which are dominant for each type, are designated with large signs. The arrows show the direction of the evolution.

Fig. 24. The Comparative Data on the evolution of on the Blade Bend Height (Vertical) and the blade width (Horizontal) of various variants of the Koblevo A type and Kurčanskij sickles: I – Koblevo A type sickles: 1 – Koblevo 1 variant; 2 – Akhmetovskaja variant; 3 – Batarejka 1 variant; 4 – Batarejka 2 variant; II – Kurčanskij type sickles: 1 – Berislav (intermediate) type sickles; 2 – Kurčanskij variant; 3 – Narat-Ešik 1 variant; 4 – Narat-Ešik 2 variant. The variants, which are main for each type, are designated with large signs. The arrows show the direction of the evolution.

Fig. 25. The Pooling of the Koblevo B Sickles Classes on the basis of the ratio between the Blade length (Horizontal) and the handle height (Vertical): 1 – Koblevo 2 variant; 2 – Krasnodar variant; 3 – Batarejka 3 variant; 4 – Batarejka 4 variant.

Fig. 26. The Pooling of the Koblevo B type Sickle Classes on the basis of the ratio between the Blade Bend Height (Vertical) and the blade width (Horizontal): I – Koblevo 2 variant; 2 – Krasnodar variant; 3 – Batarejka 3 variant; 4 – Batarejka 4 variant.

Fig. 27. The Comparative Data on the Blade length (Horizontal) and the handle height (Vertical) of various variants of the Koblevo A type and Koblevo B type sickles: I – Koblevo A type sickles: 1 – Koblevo 1 variant; 2 – Akhmetovskaja variant; 3 – Batarejka 1 variant; 4 – Batarejka 2 variant; III – Koblevo B type: 1 – Koblevo 2 variant; 2 – Krasnodar variant; 3 – Batarejka 3 variant; 4 – Batarejka 4 variant.

Fig. 28. The Comparative Data on the evolution of on the Blade Bend Height (Vertical) and the blade width (Horizontal) of various variants of the Koblevo A type and Koblevo B type sickles: I – Koblevo A type sickles: 1 – Koblevo 1 variant; 2 – Akhmetovskaja variant; 3 – Batarejka 1 variant; 4 – Batarejka 2 variant; III – Koblevo B type: 1 – Koblevo 2 variant; 2 – Krasnodar variant; 3 – Batarejka 3 variant; 4 – Batarejka 4 variant.

Fig. 29. The Pooling of the Bamut Sickles Classes on the basis of the ratio between the Blade length (Horizontal) and the handle height (Vertical): 1 – Bamut 1 variant; 2 – Bamut 2 variant.

Fig. 30. The Pooling of the Bamut Sickles Classes of the on the basis of the ratio between the Blade Bend Height (Vertical) and the blade width (Horizontal): 1 – Bamut 1 variant; 2 – Bamut 2 variant.

Fig. 31. The Pooling of the Rostov (1) and Agur (2) Sickles Classes on the basis of the ratio between the Blade length (Horizontal) and the handle height (Vertical).

Fig. 32. The Pooling of the Rostov (1) and Agur (2) Sickles Classes on the basis of the ratio between the Blade Bend Height (Vertical) and the blade width (Horizontal).

Fig. 33. The Comparative Data on the Blade length (Horizontal) and the handle height (Vertical) of the Bamut (1), Rostov (2) and Agur (3) type sickles.

Fig. 34. The Comparative Data on the Blade Bend Height (Vertical) and the blade width (Horizontal) of the Bamut (1), Rostov (2) and Agur (3) type sickles.

Fig. 35. Three groups – three cultural chronological horizons containing various types and variants of the North-Caucasian sickles: I – Early Koblevo-Berislav horizon; II – Middle Akhmetovskaja-Kurčanskij horizon; III – Late Rostov - Narat-Eşik - Agur horizon.

Fig. 36. The Principal Scheme of the Classification, Territorial, Chronological and Genetic Correlation of the North-Caucasian Sickles.

Fig. 37. The Scheme of the Metric Dimensions of the Hooked Sickles (1 – Ghermănești type) and the sickles with two holes on the handle (2 – Heleşteni type) of the East Carpathians and Transylvania: A – maximal chord sickle length; B – blade length; C – handle length; D – height of the blade bend.

Fig. 38. The Pooling of the Hooked Sickles Classes of the East Carpathians on the basis of the ratio between the Blade length (Horizontal) and the handle height (Vertical): I – Ghermănești variant; II – Ruginoasa variant; III – Ilișeni variant.

Fig. 39. The Pooling of the Hooked Sickles Classes of the East Carpathians on the basis of the ratio between the maximal Blade length (Horizontal) and their weight (Vertical): I – heavy sickles; II – light sickles. 1 – Ghermănești variant; 2 – Ruginoasa variant; 3 – Ilișeni variant.

Fig. 40. The Pooling of the Hooked Sickles Classes of the East Carpathians on the basis of the ratio between the index of the correlation of Blade length and the handle height (horizontal) and the maximal chord length (vertical): I – Ghermănești variant; II – Ruginoasa variant; III – Ilișeni variant.

Fig. 41. The quantitative distribution of the hooked sickles, belonging to various variants, on the basis of the correlation coefficient of the blade and the handle length (according to the data of Fig. 40): G – Ghermănești variant; R – Ruginoasa variant; I – Ilișeni variant.

Fig. 42. The Pooling of the Hooked Sickles Classes of the East Carpathians on the basis of the ratio between the Blade width (horizontal) and the handle length (vertical): I – Ghermănești variant; II – Ruginoasa variant; III – Ilișeni variant.

Fig. 43. The Pooling of the Hooked Sickles Classes of Transylvania on the basis of the ratio between the handle length (horizontal) and the Blade width (vertical): I – Ghermănești variant; II – Ruginoasa variant; III – Ilișeni variant; I – high proportion sickles; II – middle proportion sickles; III – low proportion sickles.

Fig. 44. The Reciprocal Occurrence Proportion of various types and variants of the Hooked Sickles on the East Carpathian sites, belonging to different chronological periods.

Fig. 45. The Occurrence Proportion of various types and variants of sickles in sites of Transylvania and the Danube zone.

Fig. 46. The Occurrence Proportion of various types and variants of hooked sickles in the East Carpathian site.

Fig. 47. The Occurrence Proportion of various types and variants of hooked sickles in sites of Transylvania.

Fig. 48. The Pooling of the Heleşteni Sickle Classes on the basis of the ratio between the Blade Bend Height (Vertical) and the blade width (Horizontal) with taking into consideration the different extent of their wear. I – sickles of Heleşteni variant: 1 – negatives on casting forms or semifinished items; 2 – slightly worn sickles; heavy worn sickles. II – sickles of Čut variant: 1 – negatives on casting forms or semifinished items; 2 – slightly worn sickles; heavy worn sickles.

Fig. 49. The Statistic Division of the Sickles of the Heleşteni type Sickles on the basis of their maximal length (according to the data of Fig. 48) depending on their wear: I – semifinished items; II – sickles, bearing no clear traces of wear; III – heavy worn sickles.

Fig. 50. The Reciprocal Occurrence Proportion of various types and variants of in the East Carpathian sites.

Fig. 51. The Pooling of the Sickle Classes of the Low Danube Series on the basis of the ratio between the chord length (Horizontal) and Blade Bend Height (Vertical): I – Safaalni type sickles; II – Dičevo type sickles: A – big sickles; B – small sickles.

Fig. 52. The Pooling of the Dičevo Sickle Classes of Bulgaria on the basis of the ratio between the chord length (Horizontal) and Blade Bend Height (Vertical): I – big Dičevo type sickles; II – small Vyrbica type sickles.

Fig. 53. The Pooling of the Dičevo Sickle Classes of Romanian Danube Area and Transylvania on the basis of the ratio between the chord length (Horizontal) and Blade Bend Height (Vertical). Big Dičevo type sickles: 1 – semifinished or slightly worn sickles; 2 – sickles from the Drajana de Jos Deposit; 3 – heavy worn sickles from Constanța-Palas Deposit; 4 – small Vyrbica type sickles from Transylvanian deposits.

Fig. 54. The Pooling of the Dičevo Sickle Classes of Romanian Danube Area and Transylvania on the basis of the ratio between the chord length (Horizontal) and Blade Bend Height (Vertical) depending on the dating of the deposits: 1 – big Dičevo type sickles, characteristic of the BD period deposits; 2 – small Vyrbica type sickles, characteristic of the HaA 1 period deposits; 3 – sickles from the Drajana de Jos Deposit, belonging to intermediate chronological periods.

Fig. 55. The Pooling of the Koszider Sickle Classes of the East Carpathian zone on the basis of the ratio between the chord length (Horizontal) and Blade Bend Height (Vertical).

Fig. 56. The Cultural Chronological Classification of sites and various sickle types of the East Carpathian zone (on the basis of the data of the Fig. 50).

Fig. 57. The general typology of the sickles of the Late Bronze Epoch in East Europe.

List of plates (1-114)

Pl. 1. The Ural group: Beregovka type (1-23).

Pl. 2. The Ural group: Beregovka type (24-27); Petrovka type (28-43).

Pl. 3. The Ural group: Petrovka type (44-62).

Pl. 4. The Ural group: Petrovka type (63-81).

Pl. 5. The Ural group: Petrovka type (82-84); Kočetnoe type (85-86); Kundravinskaja type (87-94).

Pl. 6. The Ural group: Kundravinskaja type (95-111).

Pl. 7. The Ural group: Kundravinskaja type (112-119).

Pl. 8. The Ural group: Kundravinskaja type (120-123); Sosnovaja Maza type – A1 variant (124-130).

Pl. 9. The Ural group: Sosnovaja Maza type – A1 variant (131-142).

Pl. 10. The Ural group: Sosnovaja Maza type – A1 variant (143-156).

Pl. 11. The Ural group: Sosnovaja Maza type – A1 variant (157-176).

Pl. 12. The Ural group: Sosnovaja Maza type – A2 variant (177-190); B1 variant (188); C1 variant (189, 190).

Pl. 13. The Ural group: Sosnovaja Maza type – C1 variant (191, 192); C2 variant (193); uncertain type (194-210).

Pl. 14. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type – Ural variant (211-220).

Pl. 15. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type – Ural variant (221-228).

Pl. 16. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type – Ural variant (229-236, 239).

Pl. 17. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type – Ural variant (237, 238, 240-246).

Pl. 18. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type – Ural variant (249); Volga-Don variant (250-259).

Pl. 19. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type – Volga-Don variant (260-270).

Pl. 20. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type – Volga-Don variant (271-282).

Pl. 21. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type – Volga-Don variant (283);

Middle Dnieper variant (284-299); Ural variant (300); uncertain fragments (301, 302).

Pl. 22. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type – uncertain variants (303-327).

Pl. 23. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type (328-334).

Pl. 24. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type (335-346).

Pl. 25. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type (347-356).

Pl. 26. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type (357-368).

Pl. 27. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type (369-381).

Pl. 28. The Volga-Ural group: Ibrakaevo type (382-391, 395, 396).

Pl. 29. The Volga-Ural Group: Ibrakaevo type (392-394, 397, 398); Derbeden' type and variant (399-405).

Pl. 30. The Volga-Ural group: Derbeden' type and variant (406-417).

Pl. 31. The Volga-Ural group: Derbeden' type and variant (418-426); Derbeden'-Kobakovo variant (427).

Pl. 32. The Volga-Ural group: Derbeden' type – Derbeden'-Kobakovo variant (428-431); Kobakovo variant (431-440).

Pl. 33. The Volga-Ural group: Derbeden' type – Kobakovo variant (441-453, 457).

Pl. 34. The Volga-Ural group: Derbeden' type – Kobakovo variant (454-456, 458-466); Pereljub type and variant (468).

Pl. 35. The Volga-Ural group: Pereljub type and variant (467, 469-477).

Pl. 36. The Volga-Ural group: Pereljub type and variant (478-485, 487).

Pl. 37. The Volga-Ural group: Pereljub type and variant (486); Garbuzovka variant (488-495); Javlenka type (496, 497).

Pl. 38. The Volga-Ural group: Javlenka type (498-504, 506, 507).

Pl. 39. The Volga-Ural group: Carev-Kurgan type (508-511); Elanskoe type (512-518); Grečikhino type (519-521).

Pl. 40. The Volga-Ural group: Grečikhino type and variant (520); Staro-Bykovo variant (522-524); uncertain types (525-538, 540).

Pl. 41. The Volga-Ural sickles of uncertain types (539, 541); Caucasian sickles: Koblevo A type – Koblevo 1 variant (542-546).

Pl. 42. The Caucasian sickles: Koblevo A type – Akhmetovskaja variant (547-554); Batarejka 1 variant (555, 556).

Pl. 43. The Caucasian sickles: Koblevo A type – Akhmetovskaja variant (547-554); Batarejka 1 variant (557-561); Batarejka 2 variant (562-571).

Pl. 44. The Caucasian sickles: Koblevo A type – Batarejka 2 variant (572-574); Kurčanskij type – Berislav variant (575-582); Kurčanskij variant (583).

Pl. 45. The Caucasian sickles: Kurčanskij type and variant (584-593).

Pl. 46. The Caucasian sickles: Kurčanskij type and variant (594-596); Narat-Eşik 1 variant (597-605).

Pl. 47. The Caucasian sickles: Kurčanskij type – Narat-Eşik 1 variant (606-614); Narat-Eşik 2 variant (615-617).

Pl. 48. The Caucasian sickles: Kurčanskij type – Narat-Eşik 2 variant (618-631).

Pl. 49. The Caucasian sickles: Kurčanskij type – Narat-Eşik 2 variant (632-646).

Pl. 50. The Caucasian sickles: Kurčanskij type – Narat-Eşik 2 variant (647-662).

Pl. 51. The Caucasian sickles: Kurčanskij type – Narat-Eşik 2 variant (663-678).

Pl. 52. The Caucasian sickles: Kurčanskij type – Narat-Eşik 2 variant (679-686); Koblevo B type – Koblevo 2 variant (687-690).

Pl. 53. The Caucasian sickles: Koblevo B type – Koblevo 2 variant (691-693); Krasnodar variant (694-698); Batarejka 3 variant (699, 700).

Pl. 54. The Caucasian sickles: Koblevo B type – Batarejka 3 variant (701-707); Batarejka 4 variant (708-719).

Pl. 55. The Caucasian sickles: Koblevo B type – Batarejka 4 variant (714-717); Batarejka 4 variant (708-719); Bamut type – Bamut 1 variant (718-723).

Pl. 56. The Caucasian sickles: Bamut type – Bamut 1 variant (724); Bamut 2 variant (725-732); Rostov type (733, 734).

Pl. 57. The Caucasian sickles: Rostov type (735-742); Agur type (743, 744).

Pl. 58. The Caucasian sickles: Agur type (745-754).

Pl. 59. The Caucasian sickles: fragments of uncertain types.

Pl. 60. The Caucasian sickles – fragments (778-784); East-Carpathian sickles: Germănești type and variant (785-790).

Pl. 61. East-Carpathian sickles: Germănești type and variant (791-802).

Pl. 62. East-Carpathian sickles: Germănești type and variant (802-812).

Pl. 63. East-Carpathian sickles: Germănești type and variant (813-825).

Pl. 64. East-Carpathian sickles: Germănești type and variant (826-828); Ruginoasa variant (830-833).

Pl. 65. East-Carpathian sickles: Germănești type – Ruginoasa variant (834-843).

Pl. 66. East-Carpathian sickles: Germănești type – Ruginoasa variant (844-855).

Pl. 67. East-Carpathian sickles: Germănești type – Ruginoasa variant (856-868).

Pl. 68. East-Carpathian sickles: Germănești type – Ruginoasa variant (869-879).

Pl. 69. East-Carpathian sickles: Germănești type – Ruginoasa variant (880-893).

Pl. 70. East-Carpathian sickles: Germănești type – Ruginoasa variant (894-905); Ilișeni variant (906-909).

Pl. 71. East-Carpathian sickles: Germănești type – Ilișeni variant (910-925).

Pl. 72. East-Carpathian sickles: Germănești type – Ilișeni variant (926-944).

Pl. 73. East-Carpathian sickles: Germănești type – Ilișeni variant (945-959).

Pl. 74. East-Carpathian sickles: Germănești type – Ilișeni variant (960-976).

Pl. 75. East-Carpathian sickles: Germănești type – Ilișeni variant (977-995).

Pl. 76. East-Carpathian sickles: Germănești type – Ilișeni variant (996-1010, 1012, 1113).

Pl. 77. East-Carpathian sickles: Germănești type – Ilișeni variant (1011, 1014-1021); fragments of hooked sickles (1023-1030).

Pl. 78. East-Carpathian sickles – fragments of hooked sickles (1031-1051).

Pl. 79. East-Carpathian sickles – fragments of hooked sickles (1052-1075).

Pl. 80. East-Carpathian sickles – fragments of hooked sickles (1076-1079); Heleşteni type and variant (1081-1097).

Pl. 81. East-Carpathian sickles: Heleşteni type and variant (1098-1112).

Pl. 82. East-Carpathian sickles: Heleşteni type and variant (1113-1129).

Pl. 83. East-Carpathian sickles: Heleşteni type and variant (1130-1147).

Pl. 84. East-Carpathian sickles: Heleşteni type and variant (1148-1165).

Pl. 85. East-Carpathian sickles: Heleşteni type and variant (1166-1183).

Pl. 86. East-Carpathian sickles: Ghermănești type and variant (1080); Heleşteni type and variant (1184, 1185, 1187-1197); Čut variant (1198-1204).

Pl. 87. East-Carpathian sickles: Heleşteni type – Čut variant (1205-1208); Lower Danube sickles – Safaalani type (1209-1219).

Pl. 88. Lower Danube sickles: Dičevo type (1220-1236).

Pl. 89. Lower Danube sickles: Dičevo type (1237-1252).

Pl. 90. Lower Danube sickles: Dičevo type (1253-1267).

Pl. 91. Lower Danube sickles: Dičevo type (1268-1283).

Pl. 92. Lower Danube sickles: Dičevo type (1284-1300).

Pl. 93. Lower Danube sickles: Dičevo type (1301-1310); Upper Tisza sickles: Koszider type (1311-1314, 1317, 1319-1321).

Pl. 94. Upper Tisza sickles: Koszider type (1315, 1316, 1318, 1322-1350, 1400).

Pl. 95. Upper Tisza sickles: Koszider type (1351-1373).

Pl. 96. Upper Tisza sickles: Koszider type (1374-1399, 1401-1403).

Pl. 97. Middle Danube sickles: Pécs type (1404-1420).

Pl. 98. Middle Danube sickles: Pécs type (1421-1422); Gyermely type (1423-1429); uncertain types (1430-1436).

Pl. 99. Sites, containing the sickles of the Volga-Ural series.

Pl. 100. Sites, containing the sickles of the Volga-Ural series.

Pl. 101. Sites, containing the sickles of the Volga-Ural series.

Pl. 102. Sites, containing the sickles of the Volga-Ural series.

Pl. 103. Sites, containing the sickles of the Volga-Ural series.

Pl. 104. Sites, containing the sickles of the Volga-Ural series.

Pl. 105. Sites, containing the sickles of the Volga-Ural series.

Pl. 106. Sites, containing the sickles of the Volga-Ural series.

- Pl. 107. Sites, containing the sickles of the Volga-Ural (A, B) series and the North-Caucasian series (C).
- Pl. 108. Sites, containing the sickles of the Volga-Ural series.
- Pl. 109. Sites, containing the sickles of the North-Caucasian series.
- Pl. 110. Sites, containing the sickles of the North-Caucasian series.
- Pl. 111. Sites, containing the sickles of the North-Caucasian series.
- Pl. 112. Sites, containing the sickles of the North-Caucasian series.
- Pl. 113. Sites, containing the sickles of the North-Caucasian series.
- Pl. 114. Sites, containing the sickles of the Lower Danube series (1-10) and the North-Caucasian series (11).

BIBLIOGRAFIE

1. Bader, T.; 1990 – *Bemerkungen über die ägäischen Einflüsse auf die alt- und mittelbronzezeitliche Entwicklung im Donau-Karpatenraum*, Orientalisch-Ägäische Einflüsse in der Europäischen Bronzezeit, Monographien Römisch-Germanisches Zentralmuseum, 15, p. 181-208.
2. Balaša, G.; 1955 – *Nalez bronzovych predmetov pri Vyškovciach nad Ipl'om*, ArchRozh, VII/4, p. 443-445.
3. Bernákovič K., 1961 – *Hromadné nálezy z díby bronzovej z územia na pravom brehu hornej Tisy (Zakarpatska oblast' USSR)*, Študijné zvesti Aúsav, 4, Nitra.
4. Bobi, V.; 1981 – *Descoperiri arheologice din epoca bronzului în județul Vrancea*, Vrancea, IV, p. 47-77.
5. Bočkarev, V. S.; Leskov, A.; 1980 – *M. Jung- und spätbronzezeitliche Gussformen im nördlichen Schwarzmeergebiet*, PBF, XIX/1.
6. Bortvin, N. N.; 1928 – *The Verkhny-Kizil Find*, ESA, III, p. 122-131.
7. Bouzek, J.; 1966. – *The Aegean and Central Europe. An Introduction to the Study of cultural interrelations 1600-1300 B.C.*, PamArch, LXII/1, p. 242-276.
8. Bouzek, J.; 1985 – *The Aegean, Anatolia and Europe: cultural interrelations in the second milenium B.C.*, Praha.
9. Chirica, V.; Tanasachi, M.; 1984-1985 – *Repertoriul arheologic al județului Iași*, I-II, Iași.
10. Clarke, D.; 1968 – *Analytical Archaeology*, London.
11. Coman, G.; 1980 – *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București.
12. Cucuș, Șt.; 1970 – *Expoziția permanentă a muzeului arheologic Piatra Neamț*, MemAntiq, II, p. 559-576.
13. Cucuș, Șt.; 1985 – *Descoperiri fortuite de obiecte de bronz*, MemAntiq, IX-XI, p. 491-495.
14. Cucuș, Șt.; 1992 – *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Neamț*, MemAntiq, p. 18, nr. 5-62.
15. Czopek, S.; Konopla, W.; 1991 – *Konopla Skarb brazowy z Jargorowa, obl. Tarnopolska (ZSRR)*, ActaArchCarp, Krakow, XXX, p. 97-113.

16. Dergacev, V.; 1991 – *Depozitul de bronzuri din satul Dancu, Thraco-Dacica*, 12/1-2, p. 39-55.
- 16 a. Dergačev, V; 2002 – *Die äneolithischen und brozezeitlichen Metallfunde aus Moldavien*, PBF, XX/9.
17. Deshayes, J.; 1960 – *Les outils de bronze, de l'Indus au Danube (IV-e - II-e millenaire)*, Paris.
18. Dinu, M.; Coman, G.; 1964 – *Depozitul de obiecte de bronz de la Bozia Nouă*, ArhMold, II-III, p. 471-473.
19. Dumitroaia, Gh.; 1985 – *Obiecte de aramă și bronz descoperite pe teritoriul județului Neamț*, MemAntiq, IX-XI, p. 465-481.
20. Dumitroaia, Gh.; 1997 – *Cercetări arheologice din județul Neamț (1996)*, MemAntiq, XXI, p. 427-436.
21. Dragomir, I. T.; 1967 – *Le dépôt de l'âge du bronze tardif de Băleni*, InvArch, IV. R 18 a-n.
22. Dragomir, I. T.; 1967 – *Un nou depozit de obiecte de bronz descoperit la Băleni în sudul Moldovei*, Danubius, I, p. 89-105.
23. Dragomir, I. T.; 1979 – *Noi descoperiri arheologice de obiecte de aramă și bronz în regiunea de sud a Moldovei*, SCIVA, 30/4, p. 591-601.
24. Florescu, A. C.; 1991 – *Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România*, CultCivil, 9.
25. Florescu, M.; 1961 – *Depozitul de obiecte de bronz de la Ulmi-Liteni*, ArhMold, I, p. 115-127.
26. Florescu, M.; Florescu, A. C.; 1983 – *Cercetări arheologice de la Cîndești-Coasta Banului, com. Dumbrăveni (județul Vrancea) în perioada 1976-1980*, A-XV-a sesiune anuală de rapoarte, Muzeul județean Brașov, 1981, București, p. 112-123.
27. Florescu, M.; Florescu, A. C.; 1990 – *Unele observații cu privire la geneza culturii Noua în zonele de curbură ale Carpaților Răsăriteni*, ArhMold, XIII, p. 49-102.
28. Foit, G.; 1964 – *Depozitul de obiecte de bronz de la Ilișeni*, ArhMold, II-III, p. 461-469.
29. Furmáněk, V.; Veliačik, V.; Vladár, J.; 1991 – *Slovensko v dobe bronzovej*, Bratislava.
30. Gedl, M.; 1995 – *Die Sichel in Polen*, PBF, XVIII, B. 4, Stuttgart.
31. Hachmann, R.; 1957 – *Die frühe Bronzezeit im westlichen Ostseegebiet und ihre mittel- und südosteuropäischen Beziehungen*, Hamburg.
32. Hansen, S.; 1991 – *Studien zu den metalldeponierungen während der Urnenfelderzeit im Rhein-Main-Gebiet*, Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie, B. 5.
33. Hansen, S.; 1994 – *Studien zu den Metalldeponierungen während der älteren Urnenfelderzeit zwischen Rhönetal und Karpatenbecken*, Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie, B. 21.

34. Hänsel, B.; 1968 – *Beiträge zur Chronologie de mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken*, 1-2, Bonn.
35. Hänsel, B.; 1982 – *Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v. Chr. Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v. Chr.*, Prähistorische archäologie in Südosteuropa, B. 1, Berlin, p. 1-38.
36. Hüttel, H. G.; 1977 (1978) – *Altbronzezeitliche Pferdetrensen*, Jahrsbeicht des Instituts für Vorgechichte der Unversität, Frankfurt a. Main, München, p. 65-86.
37. Hüttel, H. G.; 1982 – *Zur Abkunft des danubischen Pferd-Wagenkomplexes der Altbronzezeit. Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v. Chr.*, Prähistorische archäologie in Südosteuropa, B. 1, Berlin, p. 39-63.
38. Iacobescu, S.; 1982. – *Colecția de arheologie „Vasile Heisu” Răcăciuni*, Carpica, XXIII, p. 281-312.
39. Iconomu, C.; 1977 – *Depozitul de bronzuri de la Tătărani*, CerIst, VIII, p. 213-229.
40. Ignat, M.; 1981 – *Contribuții la cunoașterea epocii bronzului și a Hallstattului timpuriu în județul Suceava*, Thraco-Dacica, II, p. 133-146.
41. Ioniță, I.; Șovan, O.; 1995 – *Bronzene Einzelfunde aus der Moldau und Siebenbürgen*, Bronzefunde aus Rumänienn. Prähistorische archäologie in Südosteuropa, B. 10, Berlin, p. 255-260.
42. Irimia, M.; 1968 – *Un depozit de bronzuri la Constanța*, Pontica, p. 89-105.
43. Kovács, T.; 1977 – *The Bronze Age in Hungary*, Budapest.
44. Kristiansen, K.; 1987 – *Center and periphery in Bronze Age Scandinavia*, Centre and Periphery in Ancient World Systems, Cambridge University Press.
45. Leahu, V.; 1966 – *Cultura Tei*, București.
46. Leahu, V.; 1988 – *Obiecte de metal și mărturii ale practicării metalurgiei în aria culturii Tei*, SCIVA, 39/3, p. 223-241.
47. Leskov, A. M.; 1981 – *Jung-und spätbronzezeitliche Depotfunde in nördlichen Schwarzmeergebiet*, I, PBF, XX/5.
48. Maxim-Alaiba, R.; 1983-1984 – *Obiecte din bronz din patrimoniul muzeului județean Vaslui*, ActaMoldMerid, V-VI, p. 381-385.
49. Melinte, Gh.; 1975 – *Depozitul de bronzuri de la Ghermănești (jud. Vaslui)*, ArhMold, VIII, p. 309-313.
50. Mitrea, I.; 1971 – *Depozitul de bronzuri de la Heleşteni*, MemAntiq, III, p. 183-192.
51. Motzoi-Chicideanu, I.; Lichiardopol, D.; 1995 – *Der Bronzefund von Străoști*, Bronzefunde aus Rumänien. Prähistorische archäologie in Südosteuropa, B. 10, Berlin, p. 261-278.
52. Mozsolics, A.; 1967 – *Bronzefunde des Karpatenbeckens*, Budapest.
53. Mozsolics, A.; 1973 – *Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens*, Budapest.

54. Mozsolics, A.; 1985 – *Bronzefunde aus Ungarn. Deotfundhorizonte von Aranyos, Kurd und Gyermely*, Budapest.
55. Müller-Karpe, H.; 1978 – *Zur altbronzezeitlichen Geschichte Europas*, Jahresbericht des Instituts für vorgeschichte der Universität Frankfurt a. Main, 1977 (1978), p. 39-64.
56. Novotna, M.; 1970 – *Die Bronzefunde in der Slowakei*, Bratislava.
57. Oancea, A.; Drîmboceanu, V.; 1975 – *Un mic depozit descoperit la Izvorul Dulce*, SCIVA, 26/3, p. 395-399.
58. Palade, V.; 1976 – *Depozit de obiecte din epoca bronzului de la Tomești, comuna Pogana (jud. Vaslui)*, SCIVA, 27/2, p. 233-245.
59. Palade, V.; 1977 – *Depozitul de obiecte de bronz de la Banca-Ghermănești județul Vaslui*, SCIVA, 28/1, p. 119-124.
60. Pârvan, V.; 1926. – *Getica. O protoistorie a Daciei*, București.
61. Petrescu-Dîmbovița, M.; 1953 – *Contribuții la problema sfîrșitului epocii bronzului și începutului epocii fierului în Moldova*, SCIV, IV/3-4, p. 443-486.
62. Petrescu-Dîmbovița, M.; 1964 – *Date noi relativ la descoperirile de obiecte de bronz de la sfîrșitul epocii bronzului și începutul Hallstatt-ului din Moldova*, ArhMold, II-III, p. 251-272.
63. Petrescu-Dîmbovița, M.; 1966 – *Depozitul de obiecte de bronz de la Duda*, ArhMold, IV, p. 345-350.
64. Petrescu-Dîmbovița, M.; 1977 – *Depozitele de bronzuri din România*, București.
65. Petrescu-Dîmbovița, M.; 1978 – *Die Sichel in Rumänien*, PBF, XVIII/1.
66. Petrescu-Dîmbovița, M.; 1981 – *Unele considerații privitoare la funcția secerilor de bronz la tracii din spațiul carpato-ponto-dunărean*, Thraco-Dacica, II, p. 125-131.
67. Petrescu-Dîmbovița, M.; 1998 – *Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, PBF, X/4.
68. Petrescu-Dîmbovița, M.; Florescu, M.; 1971 – *Depôts de l'âge du bronze tardif*, InvArch, 7.
69. Primas, M.; 1986 – *Die Sichel in Mitteleuropa, I*, PBF, XVIII, B. 2.
70. Renfrew, C.; Bahn, P.; 1991 – *Archaeology. Theories, methods and practice*, London.
71. Řihovský, J.; 1989 – *Die Sichel in Mähren*, PBF, XVIII, B. 3.
72. Roska, M.; 1938 – *Über die Herkunft der sog. Hakensicheln*, ESA, XII, p. 153-166.
73. Roska, M.; 1942 – *Erdély régészeti repertórium. I. Öskor*, Kolozsvár.
74. Shennan, S. J.; 1986 – *Interaction and change in third millenium B.C. in western and central Europe*, Peer Polity interaction and sociopolitical Change, Cambridge, p. 137-148.
75. Soroceanu, T.; 1995 – *Die Fundumstände bronzezeitlicher Deponierungen. Ein Beitrag zur Hortdeutung beiderseits der Karpaten*, Bronzefunde aus Rumänien. Prähistorische archäologie in Südosteuropa, B. 10, Berlin, p. 15-80.

76. Sulimirski, T.; 1937 – *Einige rumänische Funde in Polnischen Museen*, RPAN, I, București, p. 33-43.
77. Șadurschi, P.; 1989 – *Piese metalice din epoca bronzului descoperite pe teritoriul județului Botoșani*, Hierasus, VII-VIII, p. 157-182.
78. Șerbănescu, D.; Trohani, G.; 1975 – *Obiecte din cupru și bronz descoperite în județul Ilfov*, SCIVA, 26/4, p. 529-539.
79. Tallgren, A. M.; 1916 – *Collection Zaoussailov au Musée Historique de Finlande à Helsingfors*, I, Helsingfors.
80. Tallgren, A. M.; 1927 – *La Pontide préscythique apres l'introduction des metaux*, ESA, II.
81. Teodoru, S.; 1979-1980 – *Vestigii sporadice din epoca bronzului și a fierului de la Botoșana (jud. Suceava)*, Suceava, 6-7, p. 45-60.
82. Točik, A.; 1964 – *Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom*, Bratislava.
83. Udrescu, T.; 1973-1974 – *Descoperiri arheologice în jumătatea sudică a Moldovei cu privire la cultura Noua*, Carpica, VI, p. 31-37.
84. Ursachi, V.; 1968 – *Depozitul de obiecte de bronz de la Ruginoasa*, Carpica, I, p. 27-34.
85. Ursachi, V.; 1968 – *Cercetări arheologice efectuate de muzeul de istorie din Roman*, Carpica, I, p. 111-188.
86. Vasič, R.; 1994 – *Die Sichel in Zentralbalkan*, PBF, XVIII, B. 5.
87. Vatamanu, I.; 1985 – *Noi date referitoare la depozitul de bronzuri de la Ruginoasa, județul Neamț*, MemAntiq, IX-XI, p. 483-489.
88. Vladár, J.; 1978 – *Umenie dávnovekého Spiša*, Pallas.
89. Vulpe, A.; Căpitanu, V.; 1989 – *Depozitul de bronzuri de la Gioseni*, Carpica, XX, p. 69-82.
90. Vulpe, A.; Căpitanu, V.; 1995 – *Der Hortfund von Gioseni, Kr. Bacău, Bronzefunde aus Rumänienn. Prähistorische archäologie in Südosteuropa*, B. 10, Berlin, p. 237-244.
91. Żurowski, K.; 1949 – *Zabytki brązowe z mładszej epoki brązu i wczesnego kresu żelaza z dorzecza górnego Dniestru*, PrzegArch, 8/2, p. 155-247.
92. Аванесова, Н. А.; 1991 – *Культура пастушеских племен эпохи бронзы азиатской части СССР*, Ташкент.
93. Алихова, А. Е.; 1957 – *Комаровское поселение у Моечного озера*, МИА, 61, С. 159-162.
94. Анфимов, Н. В.; 1957 – *Находки предметов эпохи поздней бронзы близ станицы Удобной*, СовАрх, 4, С. 155-157.
- 94 а. *Археологические памятники бассейна р. Черемшан*, Казань, 1990 (Под редакцией А. Х. Халикова).

95. *Археологический альманах. № 1* (В редакции А. В. Колесник), 1993, Донецк.

96. Арциховский, А. В.; 1928 – *К методике изучения серпов*, ТСА РАНИОН, 4, С. 29-42.

97. А. С. (Спицын); 1909 – Спицын, А.С.; *Некоторые находки медного века*, ИАК, 29, С. 65, 66.

98. Ахмеров, Р. Б.; 1955 – *Памятники срубно-хвалынской культуры Башкирии*, КСИИМК, 59, С. 81-90.

99. Бадер, О. Н.; 1964 – *Древнейшие металлурги Приуралья*, М.

100. Батчаев, В. М.; 1984 – *Погребальные памятники у селений Лечинкай и Былым. Археологические исследования на новостройках Кабардино-Балкарии в 1972-1979 гг.*, Нальчик, С. 112-163.

101. Березанская, С. С.; 1990 – *Усово Озеро. Поселение срубной культуры на Северском-Донце*, Киев.

102. Березанская, С. С.; Отрошенко, В. В.; Чередниченко, Н. Н.; Шарафутдинова И. Н.; 1986 – *Культуры эпохи бронзы на территории Украины*, Киев.

103. Бочкарев, В. С.; 1972 – *Новый клад прикубанских бронз из Ростовской обл.*, КСИА, 132, С. 87-89.

104. Бочкарев, В. С.; 1975 – *Металлические изделия эпохи поздней бронзы Северного Причерноморья*, Автореферат дисс кандидата исторических наук, Ленинград.

105. Бочкарев, В. С.; 1991 – *Волго-Уральский очаг культуорогенеза эпохи поздней бронзы*, Социогенез и культуорогенез в исторической перспективе, Ст. Петербург, С. 24-27.

106. Бочкарев, В. С.; 1994 – *Культуроогенез и развитие металлопроизводства в эпоху поздней бронзы*, Культурные трансляции и исторический процесс, Ст. Петербург, С. 66-75.

107. Бочкарев, В. С.; 1995 – *Карпато-Дунайский и Волго-Уральский очаги культуорогенеза эпохи бронзы*, Конвергенция и дивергенция в развитии культур эпохи энеолита-бронзы Средней и Восточной Европы. Ч. I. Ст. Петербург, С. 18-29.

108. Бочкарев, В. С.; 1995 – *Культуроогенез и развитие металлопроизводства в эпоху поздней бронзы (по материалам южной половины Восточной Европы)*, Древние индоиранские культуры Волго-Уралья (II тыс. до н.э.), Самара, С. 114-123.

109. Бочкарев, В. С.; 1996 – *Новые данные о прикубанском очаге металлургии и металлообработки эпохи поздней бронзы*, Между Азией и Европой. Кавказ в IV-I тыс. до н.э., Ст. Петербург, С. 96, 97.

110. Братченко, С. Н.; 1976 – *Нижнее Подонье в эпоху средней бронзы*, Киев.

111. Булычев, Н. И.; 1902 – *Древности из Восточной России*, Ч. I, Москва.

112. Буров, Г. М.; 1981 – *Медно-бронзовый век Ульяновского Поволжья*, Ульяновск.

113. Васильев, И. Б.; 1975 – *Памятники бронзового века в окрестностях г. Куйбышева*, Самарская Лука в древности, III, Куйбышев, С. 49-75.
114. Васильев, И. Б.; Кузнецов, П. Ф.; Семенова, А. П.; 1992 – *Погребения знати эпохи бронзы в Среднем Поволжье*, Археологические Вести, 1, Ст. Петербург, С. 52-63.
115. Васильев, И. Б.; Кузнецов, П. Ф.; Семенова, А. П.; 1994 – *Потаповский курганный могильник индоиранских племен на Волге*, Самара.
116. Виноградов, Н. Б.; 1982 – *Кулевчи III - памятник петровского типа в Южном Зауралье*, КСИА, 169, С. 94-99.
117. Виноградов, Н. Б.; 1993 – *Археологическая карта Курганской области*, Курган.
118. Виноградов, Н. Б.; 1995 – *Южные мотивы в керамических комплексах эпохи бронзы в Южном Зауралье*, Конвергенция и дивергенция в развитии культур эпохи энеолита-бронзы Средней и Восточной Европы, Ч. I, Ст. Петербург, С. 71-74.
119. Воронов, Ю. Н.; 1969 – *Археологическая карта Абхазии*, Сухуми.
120. Генинг, В. Ф.; Зданович, Г. Б.; Генинг, В. В.; 1992 – *Синташта*, Челябинск.
121. Гетманский, С. А.; Клоков, А. Ю.; 1981 – *Поселение поздней бронзы у телевизки г. Липецка*, Эпоха бронзы Волго-Уральской лесостепи, Воронеж, С. 149-152.
122. Гольмстен, В. В.; 1933. – „Серпы” из Сосновой Мазы, Проблемы истории древних обществ, 5-6, Москва-Ленинград, С. 31-36.
123. Горбов, В. Н.; 1993 – В сб.: *Археологический альманах*, 1, Донецк, С. 36, Рис. 44, 2 (209).
124. Горбунов, В. С.; 1986 – *Абашевская культура Южного Приуралья*, Уфа.
125. Горбунов, В. С.; 1989 – *Поселенческие памятники бронзового века в лесостепном Приуралья*, Куйбышев.
126. Горбунов, В. С.; 1992 – *Бронзовый век Волго-Уральской лесостепи*, Уфа.
127. Горбунов, В. С.; Морозов, Ю. А.; 1991 – *Некрополь эпохи бронзы Южного Приуралья*, Уфа.
128. Горбунов, В. С.; Обыденнов, М. Ф.; 1983. – *Жилища Юкалекулевского поселения (по раскопкам 1978 г.)*, Поселения и жилища древних племен Южного Урала, Уфа, С. 41-58.
129. Городцов, В. А.; 1927 – *Бронзовый век*, БСЭ. I-ое издание, С. 604-626.
130. Грекул, З. А.; Дергачев, В. А.; 1969 – *Клад бронзовых изделий из коллекции Сорокского музея*, Далекое прошлое Молдавии. Кишинев, С. 123-127.
131. Гришин, Ю. С.; 1971 – *Металлические изделия Сибири эпохи энеолита и бронзы*, САИ, В 3-12, Москва.

132. Дергачев, В. А.; 1969 – *К вопросу о металлообработке в эпоху бронзы в Прутско-Днестровском междуречье*, Труды ГИКМ, 2, С. 88-90.
133. Дергачев, В. А.; 1972 – *Клад конца бронзового века из Молдавии*, АИМ, 1968-1969 (1972), С. 65-87.
134. Дергачев, В. А.; 1975 – *Бронзовые предметы XIII-VIII вв. до н.э. из Днестровско-Прутского междуречья*, Кишинев.
135. Дергачев, В. А.; 1982 – *Новые находки металлических предметов эпохи поздней бронзы на территории Молдавии*, АИМ, 1977-1978 (1982), С. 129-137.
136. Дергачев, В. А.; 1997 – *Металлические изделия к проблеме генезиса культур раннего гальштата Карпато-Данубио-Нордпонтийского региона*, Кишинэу.
137. Деревягин, Ю. В.; 1973 – *Памятники эпохи бронзы в Саратовском Заволжье*, КСИА, 134, С. 96-100.
138. Добровольський, А.; 1948 – *Бериславський скарб бронзової доби*, Археологія (Київ), 2, С. 152-162.
139. Добровольський, А.; 1949 – *Кам'яні спорудження в Надпорижжі*, АрхПам УРСР, 2, С. 191-200.
140. Дремов, И. И.; 1994 – *Археологические богатства Саратовской земли*, Материалы научно-практической конференции по проблемам сохранения археологического наследия, Саратов, С. 3-30.
141. Зах, В. А.; 1995 – *Поселок древних скотоводов на Тоболе*, Новосибирск.
142. Зданович, Г. Б.; 1973 – *Поселение Явленка I - памятник эпохи бронзы Северного Казахстана*, Из истории Сибири, 7, Томск, С. 40-52.
143. Зданович, Г. Б.; 1988 – *Бронзовый век Урало-Казахстанских степей*, Свердловск.
144. Зданович, Г. Б.; 1995 – *Аркаим. Арии на Урале или несостоявшаяся цивилизация*, Аркаим, Челябинск, С. 21-42.
145. Зданович, Г. Б.; Зданович, Д. Г.; 1995 – *Протогородская цивилизация („Страна городов“) Южного Зауралья. Россия и Восток: проблемы взаимодействия*, Челябинск, С. 48-62.
146. Зудина, В. Н.; Кузьмина, О. В.; 1977 – *Поселение эпохи бронзы на юго-западе Куйбышевской области*, Неолит и бронзовый век Поволжья и Приуралья, Куйбышев, С. 63-72.
147. Евдокимов, В. В.; 1983 – *Хронология и периодизация памятников эпохи бронзы Кустанайского Притоболья*, Бронзовый век степной полосы Урало-Иртышского междуречья, Челябинск, С. 35-47.
148. Егоров, Н. М.; 1956 – *Могильник у реки Эшикокон*, КСИИМК, 64, С. 135-140.
149. Екимов, Ю. Г.; 1995 – *Работы экспедиции Тульского музея*, АО, 1994 (1995), С. 96, 97.

150. Епимахов, А. В.; 1998 – *Погребальная обрядность населения Южного Зауралья эпохи средней бронзы*, Автореферат дисс кандидата исторических Наук, Новосибирск.
151. Ефимова, А. М.; 1975 – *Каталог Археологических коллекций*, Вып. 1, Казань.
152. Иессен, А. А.; 1951 – *Прикубанский очаг металлургии и металлообработки в конце медно-бронзового века*, МИА, 23, С. 75-124.
153. Каврук, В. И.; 1985 – *Новый памятник эпохи поздней бронзы в Центральной Молдавии*, АИМ, 1981 (1985), С. 83-94.
154. Ключинцев, В. Н.; 1995 – *Поселения земледельцев и скотоводов позднего бронзового века Гранитно-Степного Побужья*, Киев-Южноукраинск.
155. Козенкова, В. И.; 1981 – *О границах западного варианта кобанской культуры*, СовАрх, 3, С. 29-33.
156. Колев, Ю. И.; 1991 – *Новый тип памятников конца эпохи бронзы в лесостепном Поволжье*, Древности Восточно-Европейской лесостепи, Самара, С. 162-206.
157. Кореневский, С. Н.; 1976 – *О металлических топорах Северного Причерноморья*, Среднего и Нижнего Поволжья эпохи средней бронзы, СовАрх, 4, С. 16-30.
158. Костюков, В. П.; Епимахов, А. В.; Нелин, Д. В.; 1995 – *Новый памятник средней бронзы в Южном Зауралье*, Древние индоиранские культуры Волго-Уралья, Самара, С. 156-207.
159. Краснов, Ю. А.; 1971 – *Раннее земледелие и животноводство в лесной полосе Восточной Европы*, Москва.
160. Кривцова-Гракова, О. А.; 1948 – *Алексеевское поселение и могильник*, Труды ГИМ, XVII, С. 59-172.
161. Кривцова-Гракова, О. А.; 1951 – *Садчиковское поселение (раскопки 1948 г.)*, МИА, 21.
162. Кривцова-Гракова, О. А.; 1955 – *Степное Поволжье и Причерноморье в эпоху поздней бронзы*, МИА, 46.
163. Крупнов, Е. И.; 1958 – *Киммерийцы на Северном Кавказе*, МИА, 68, С. 176-195.
164. Крупнов, Е. И.; 1960 – *Древняя история Северного Кавказа*, Москва.
165. Крушельницька, Л. І.; 1985 – *Взаємозв'язки населення Прикарпаття і Волині з племенами Східної і Центральної Європи*, Київ.
166. Крушельницька, Л.; Філіпчук, М.; 1993 – *Нові скарби із Святиниціни Івано-Фраківської обл.*, Пам'ятки гальштатського періоду в межиріччі Вісли, Дніпра і Прип'яті, Київ, С. 129-134.

167. Кузьмина, Е. Е.; 1978 – *Связи Евразийских степей и Средиземноморья во второй четверти II тыс. до н.э.*, Древние культуры Поволжья и Приуралья, Куйбышев, С. 21-23.
168. Кузьмина, Е. Е.; 1992 – *Абашевская культура в лесостепном Волго-Уралье*, Самара.
169. Кузьминых, С. В.; 1981 – *Металлообработка срубных племен Закамья*, Об исторических памятниках по долинам Камы и Белой, Казань, С. 41-70.
170. Кузьминых, С. В.; 1983 – *Металлургия Волго-Камья в раннем железном век*, Москва.
171. Кушнарева, К. Х.; Чубинишвили, Т. Н.; 1970 – *Древние культуры Южного Кавказа*, Ленинград.
172. Куштан, Д. П.; 1998 – *Нові знахідки металевих виробів доби бронзи у Черкаському Подніпров'ї*, Археологічні відкриття в Україні 1997-1998 рр., Київ, С. 96, 97.
173. Ледяйкин, В. И.; Семькин, О. А.; 1991 – *Жертвенный погребальный комплекс Абрамовского II поселения*, Археологические исследования в лесостепном Поволжье, Самара, С. 112-129.
174. Лесков, А. М.; 1965 – *Несколько бронзовых изделий из Керченского полуострова в собрании Одесского археологического музея*, КС ОГАМ, 1963 (1965), С. 82-86.
175. Лесков, А. М.; 1967 – *О северопричерноморском очаге металлообработки в эпоху поздней бронзы*, Памятники эпохи бронзы юга Европейской части СССР, Киев, С. 143-178.
176. Лесков, А. М. – *Кировское поселение*, Древности Восточного Крыма, Киев, С. 7-59.
177. Лихачев, А. Е.; 1891 – *О некоторых археологических находках в Казанской губернии*, Труды VII-го АС., Т. II., С. 121-168.
178. Магомедов, А. Р.; 1972 – *Бамутское поселение-новый памятник кобанской культуры*, СовАрх, 2, С. 110-126.
179. Мазуркевич, Н.; 1853 – *Древности открытые в Херсонской губернии*, ЗООИД, Т. III, С. 567-570, Таб. X.
180. Максимов, Е. К.; 1972 – *Перелюбский клад медных серпов*, СовАрх, 2, С. 178-181.
181. Малов, Н. М.; Филипченко, В. В.; 1995 – *Памятники катакомбной культуры Нижнего Поволжья*, Археологические вести, В. 4, Ст. Петербург, С. 52-61.
182. Марковин, В. И. – *Культура племен Северного Кавказа в эпоху бронзы (II тыс. до н.э.)*, МИА, 93, Москва.
183. Марковин, В. И.; Глебов, А. И.; 1979 – *Клад бронзолитейщика из окрестностей станицы Ахметовской*, СовАрх, 2, С. 239-245.

184. Массон, В. М.; 1995 – *Народы евразийских степей в эпоху палеометалла и Синтаитинский пик культурогенеза*, Россия и Восток: проблемы взаимодействия, Кн. 1, Челябинск, С. 106-108.
185. Мельник, К.; 1893 – *Каталог коллекции древностей А. Н. Поля*, Киев.
186. Мелюкова, А. И.; 1961 – *Культуры предкифского периода в лесостепной Молдавии*, МИА, 96, С. 5-52.
187. Мерперт, Н. Я.; 1954 – *Материалы по археологии Среднего Заволжья*, МИА, 42, С. 39-156.
188. Мерперт, Н. Я.; 1958 – *Из древнейшей истории Среднего Поволжья*, МИА, 61, С. 45-156.
189. Мерперт, Н. Я.; 1965 – *Сабанчеевский клад*, Новое в советской археологии, Москва, С. 149-155.
190. Миков, В.; Джамбазов, Н.; 1960 – *Деветаишката пещера*, София.
191. Моргунова, Н. Л.; Порохова, О. И.; 1989 – *Поселения срубной культуры в Оренбургской области*, Поселения срубной общности, Воронеж, С. 160-172.
192. Морозов, Ю. А.; 1983 – *Тавлыкеевское поселение срубной культуры*, Поселения и жилища древних племен Южного Урала, Уфа, С. 19-40.
193. Нефедов, Ф. Д.; 1899 – *Отчет об археологических исследованиях в Прикамье, проведенных летом 1893 и 1894 гг.*, Материалы по археологии восточных губерний России, III, Москва.
194. Нечитайло, А. Л.; 1971 – *Новые находки эпохи поздней бронзы в Ставропольском крае*, КСИА, 127, С. 32-34.
195. Нечитайло, А. Л.; 1994 – *Клад серпов поздней бронзы из урочища Нарат-Эшик в Карачае*, XVIII Крупновские чтения, Кисловодск, С. 27, 28.
196. Нечитайло, А. Л.; Недопако, Д. П.; 1996 – *Комплекс Нарат-Эшикских серпов*, Историко-археологический альманах, Армавир, Москва, С. 13-18.
197. Никитин, В. И.; Черняков, И. Т.; 1981 – *Курлозский клад эпохи поздней бронзы*, СовАрх, 2, С. 151-160.
198. Николов, Б.; 1974 – *Находки от края на бронзовата эпоха изъ Врачанско*, Археология, 1, София.
199. Новичихин, А. М.; 1994 – *Новая находка бронзового серпа в Закубанье*, Древнейшие общности земледельцев и скотоводов Северного Причерноморья, V тыс. до н.э. - V в. н.э., Тирасполь, С. 133-135.
200. Обыденнов, М. Ф.; 1989 – *Бахчинский клад срубной культуры в Южном Приуралье*, Материалы по эпохе бронзы и раннего железа Южного Приуралья и Нижнего Поволжья, Уфа, С. 85-92.
201. Обыденнов, М. Ф.; 1991 – *Поселения древних скотоводов Южного Приуралья*, Саратов.

202. Обыденнов, М. Ф.; 1996 – *Сведения о находках металлических изделий бронзового века на Южном Урале*, Актуальные проблемы древней истории и археологии Южного Урала, Уфа, С. 105-123.

203. Обыденнов, М. Ф.; 1998 – *Археологические культуры конца бронзового века Прикамья*, Уфа.

204. Обыденнов, М. Ф.; Шорин, А. Ф.; 1995 – *Археологические культуры позднего бронзового века древних уральцев (чиркаскульская и межовская культуры)*, Екатеринбург.

205. Обыденнова, Г. Т.; Хузин, Ф. Ш.; 1982 – *Кармановское поселение эпохи бронзы*, Приуралье в эпоху бронзы и раннего железа, Уфа, С. 30-37.

206. Писларий, И. А.; Будылкина, Г. Н. – *Клад литейщика эпохи бронзы из с. Андрово*, Материалы по хронологии археологических памятников Украины, Киев, С. 61-67

207. Попова, Т. Б.; 1980 – *Клад бронзовых серпов у с. Воютино*, Труды ГИМ, 51, С. 32-38.

208. Потемкина, Т. М.; 1985 – *Бронзовый век лесостепного Притоболья*, Москва.

209. Пряхин, А. Д.; 1976 – *Поселения абашевской общности*, Воронеж.

210. Пряхин, А. Д.; 1996 – *Мосоловское поселение металлургов-литейщиков эпохи поздней бронзы*, 2, Воронеж.

211. Пряхин, А. Д.; Саврасов, А. С.; 1989 – *Глиняные литейные формы с Мосоловского поселения металлургов-литейщиков*, Поселения срубной общности, Воронеж, С. 39-80.

212. Пряхин, А. Д.; Синюк, А. Т.; Матвеев, Ю. П.; 1981 – *Терешковский клад эпохи поздней бронзы в Среднем Подонье*, СовАрх, 3, С. 281-284.

213. Раев, Б. А.; 1979 – *Каталог археологических коллекций*, Новочеркасск.

214. Рогудеев, В. В.; 1997 – *Клад бронзовых серпов у станции Казанской*, Историко-археологические исследования в Азове и на Нижнем Дону в 1994 г., В. 4, Азов, С. 113-122.

215. Саврасов, А. С.; 1986 – *Глиняные литейные формы с поселения Донской лесостепной срубной культуры*, Археологические памятники эпохи бронзы Восточноевропейской лесостепи, Воронеж, С. 95-104.

216. Сальников, К. В.; 1954 – *Абашевская культура на Южном Урале*, СовАрх, XXI, С. 52-94.

217. Сальников, К. В.; 1962 – *К истории древней металлургии на Южном Урале*, Археология и этнография Башкирии, Уфа, С. 62-74.

218. Сальников, К. В.; 1967 – *Очерки древней истории Южного Урала*, Москва.

219. Свешников, І. К.; 1976 – *Довідник з археології України, Львівська область*, Київ.

220. Сергацков, И. В.; 1995 – *Клад бронзовых серпов из поселка Приморск, Древности Волго-Донских степей*, 5, Волгоград, С. 113-117.
221. Сікорський, М. І.; Савчук, А. П.; 1971 – *Знахідки в с. Козинці Переяслав-Хмельницького району*, Археологія (Київ), 4, С. 65-73.
222. Смирнова, Г. И.; 1959 – *Западноукраинская археологическая экспедиция в 1957 г.*, Сообщения Государственного Эрмитажа, XVI, Ленинград, С. 62-64.
223. Смолин, В. Ф.; 1926 – *Археологические заметки*, Вестник научного общества татароведения, 4, Казань, С. 25.
224. Сокольский, Н. И.; 1980 – *Таманский клад бронзовых орудий*, СовАрх, 2, С. 144-150.
225. Степанов, П. Д.; 1956 – *Из истории земледелия в Нижнем Поволжье*, Археологический сборник, Саратов, С. 86-114.
226. Стоколос, В. С.; 1972 – *Культура населения бронзового века Южного Зауралья*, Москва.
227. Сымонович, Э. А.; 1966 – *Ингульский клад*, СовАрх, 1, С. 127-142.
228. Субботин, Л. В.; Черняков, І. Т.; 1982 – *Новотроянівський скарб та питання обміну металом за доби пізньої бронзи*, Археологія (Київ), 39, С. 15-22.
229. Татаринов, С. И.; 1993 – *Древний металл Восточной Украины*, Артемовск.
230. Тереножкин, А. И.; 1961 – *Предскифский период на Днепровском Правобережье*, Киев.
231. Тереножкін, А. І.; 1964 – *Поховання епохи бронзи біля с. Солонець*, Археологія (Київ), 16, С. 202-207.
232. Тихонов, Б. Г.; 1960 – *Металлические изделия эпохи бронзы на среднем Урале и в Приуралье*, МИА, 90, С. 5-115.
233. Тихонов, Б. Г.; 1978 – *Металлургия лесостепных племен междуречья Волги и Дона*, Проблемы советской археологии, Москва, С. 86-93.
234. Фабрициус, И. В.; 1951 – *Археологическая карта Причерноморья Украинской ССР*, Киев.
235. Ханенко, Б. Н.; 1899 – *Древности Приднепровья*, В. 1, Киев.
236. Чартолани, Ш.; 1989 – *К истории Нагорья Западной Грузии доклассовой эпохи*, Тбилиси.
237. Чебакова, Т. Н.; 1975 – *Андроновские поселения верховьев р. Увельки*, Вопросы археологии Урала, В. 13, Свердловск, С. 92-108.
238. Черников, С. С.; 1951 – *К вопросу о составе древних бронз Казахстана*, СовАрх, XV, С. 140-161.
239. Черников, С. С.; 1960 – *Восточный Казахстан в эпоху бронзы*, МИА, 88.
240. Черных, Е. Н.; 1966 – *История древнейшей металлургии Восточной Европы*, МИА, 132.

241. Черных, Е. Н.; 1966 – *О химическом составе клада из Сосновой Мазы*, КСИА, 108, С. 123-131.
242. Черных, Е. Н.; 1970 – *Древнейшая металлургия Урала и Поволжья*, МИА, 172.
243. Черных, Е. Н.; 1976 – *Древняя металлообработка на Юго-Западе СССР*, Москва.
244. Черных, Е. Н.; 1978 – *Горное дело и металлургия в древнейшей Болгарии*, София.
245. Черных, Е. Н.; Корневский, С. Н.; 1976 – *О металлических предметах с Царева кургана близ г. Куйбышева*, Восточная Европа в эпоху камня и бронзы, Москва, С. 201-208.
246. Черных, Е. Н.; Кузьминых, С. В.; 1989 – *Древняя металлургия Северной Евразии*, Москва.
247. Черных, Е. Н.; Кузьминых, С. В.; Лебедев, Е. Ю.; Агапов, С. А.; Лукьянов, В. Ю.; Орловская, Л. Б.; Тенейшвили, Т. О.; Вальков, Т. В.; 1999 – *Археологические памятники эпохи бронзы на Каргалах (поселение Горный и другие)*, РосАрх, 1, С. 77-102.
248. Черняков, И. Т.; 1964 – *Новые находки предметов поздней бронзы в Северо-Западном Причерноморье*, КС ОГАМ за 1962 (1964), С. 128-134.
249. Черняков, И. Т.; 1967 – *Из истории бронзолитейного производства в Северном Причерноморье*, ЗОАО, 2 (35), С. 23-37.
250. Черняков, И. Т.; 1968 – *Бецілівський скарб піньої бронзи*, Археологія (Київ), 21, С. 131-134.
251. Шарафутдинова, И. Н.; 1971 – *Бронзові серпи Північно-Західного Причерномор'я*, Археологія (Київ), 1, С. 26-43.
252. Шарафутдинова, И. Н.; 1982 – *Степное Поднепровье в эпоху поздней бронзы*, Киев.
253. Шарафутдинова, Э. С.; 1980 – *Памятники предскифского времени на Нижнем Дону (Кобяковская культура)*, САИ, В. 1-11.
254. Шарафутдинова, Э. С.; 1985 – *Периодизация срубной культуры Нижнего Подонья*, Срубная культурно-историческая общность, Куйбышев, С. 146-183.
255. Шнирельман, В. А.; 1988 – *История первобытного общества*, Эпоха классообразования (В редакции Ю.В. Бромлей), Москва, С. 5-139.
256. Штукинберг, А.; 1901 – *Материалы для изучения медного (бронзового) века восточной полосы Европейской России*, Казань.

COLECȚII MUZEALE

Finlanda

Helsinki – Muzeul Național de Istorie: 13, 19, 107, 283, 301, 303, 307-311, 315, 496, 505.

Georgia

Mestja – Muzeul de Istorie: 561, 615, 723.

Sukhumi – Muzeul de Istorie: 731, 780, 781.

Kazahstan

Kokčetau – Muzeul de Istorie: 194, 535.

Kustanaj – Muzeul de Istorie: 50, 51, 67, 126.

Petropavlovsk – Muzeul de Istorie: 36, 39, 56-59, 62-66, 86, 127, 177, 178, 500, 503.

Moldova

Chișinău – Universitatea de Stat, Catedra de Arheologie: 1154, 1155.

– Muzeul de Arheologie: 850, 851, 853, 856-859, 937, 938, 1066, 1153,
1165-1169, 1189-1196, 1198, 1227-1281, 1284-1286.

– Muzeul de Etnografie și Istorie Naturală: 1081-1084, 1170.

Soroca – Muzeul de Istorie: 1160-1162.

Ungheni – Muzeul de Istorie: 888, 889.

Colecții particulare: 936, 1042.

Polonia

Cracovia – Muzeul de Istorie: 800.

Poznan – Muzeul de Istorie: 1345.

Varșovia – Muzeul de Arheologie: 295.

România

- Bacău – Muzeul de Istorie: 806-810, 852, 854, 855, 927, 953-960, 1050, 1156-1159.
 Bârlad – Muzeul de Istorie: 797, 819-825, 841, 843-845, 849, 894-904, 949-952,
 1016-1018, 1071-1073, 1188, 1399
 Botoșani – Muzeul de Istorie: 925, 994, 1397.
 Brăila – Muzeul de Istorie: 1220.
 București – Muzeul Național de Istorie: 816, 861-863, 961-982, 995-999, 1346-1349.
 Buzău – Muzeul de Istorie: 1163, 1164.
 Constanța – Muzeul de Istorie: 586, 587.
 Focșani – Muzeul de Istorie: 933, 934, 1209 A, 1224.
 Galați – Muzeul de Istorie: 860, 920, 921, 1025, 1026, 1310.
 Huși – Muzeul de Istorie: 801-804, 945-948, 1043, 1044, 1149-1152, 1182.
 Iași – Muzeul de Istorie: 928-931, 1000, 1019, 1147, 1291, 1292.
 Piatra-Neamț – Muzeul de Istorie: 796, 798, 887, 890-892, 935, 1008, 1027, 1029, 1030.
 Roman – Muzeul de Istorie: 873-886, 940-942, 1038-1041.
 Suceava – Muzeul de Istorie: 893, 991, 1015, 1028, 1398.
 Tecuci – Muzeul de Istorie: 1012, 1013, 1045.
 Vaslui – Muzeul de Istorie: 276, 296, 826, 827, 872, 926, 1148.
 Vrancea – Muzeul de Istorie: 1035.
 Muzeu sătești – s. Târpești: 1014.
 Colecții școlare – com. Deleni: 489.
 – com. Tamadău Mare: 493.
 Colecții particulare: 799, 811-815, 818, 842, 932, 1009, 1010.

Rusia

- Anapa – Muzeul de Istorie: 707.
 Arkaim – Muzeu - rezervație: 29-33.
 Armavir – Muzeul de Istorie: 221-226, 228, 256, 257.
 Čeljabinsk – Institutul Pedagogic: 17, 48, 52, 53, 176.
 – Muzeul de Istorie: 18, 69-71, 74, 99, 106.
 – Universitatea de Stat: 49, 68, 83, 84, 128, 504.
 Čerkasy – Muzeul de Istorie: 599-609, 616-652, 750.
 Čistopol' – Muzeul de Istorie: 404.
 Ekaterinburg – Muzeul de Istorie: 24-27, 80, 108-110, 191, 192, 220, 241.
 – Universitatea de Stat: 98, 100, 101, 240.
 Engel's – Muzeul de Istorie: 188, 520.
 Gelendžik – Muzeul de Istorie: 568.

Groznyj – Muzeul de Istorie: 719, 725.

Kazan' – Institutul de Limbă, Istorie și Literatură: 239.

– Muzeul de Istorie: 38, 227, 227 A, 242, 244-249, 259, 300, 319, 320, 412-414, 420, 517.

– Universitatea de Stat: 102-105.

Khvalynsk – Muzeul de Istorie: 174, 199.

Krasnodar. – Muzeul de Istorie: 547, 548, 551, 552, 555, 562-564, 569-574, 582, 583, 588-593, 598, 694, 695, 699, 704-706, 715, 717, 733, 735, 755-763, 767-778.

Kurgan – Muzeul de Istorie: 12, 44, 79, 111, 125.

Lipeck – Muzeul de Istorie: 72.

Majkop – Muzeul de Istorie: 567, 686, 720, 784.

Makhačkala – Muzeul de Istorie: 751-753.

Moscova – Institutul de Arheologie: 78, 525-531.

– Muzeul de Antropologie al Universității de Stat: 426, 487, 506, 507, 575, 576, 718.

– Universitatea de Stat: 16, 23, 73, 76, 120-122, 124, 129-173, 179-187, 189, 190, 195-198, 200-208, 238, 243, 279, 280, 288, 322, 402, 416, 423, 467, 485, 533, 549, 550, 556-559, 565, 566, 696, 700-703, 708-714, 716, 744-746, 765, 766, 779, 795.

Nal'čik – Muzeul de Istorie: 764.

Novočerkassk – Muzeul de Istorie: 270, 271, 327, 534, 730.

Orenburg – Muzeul de Istorie: 46, 47, 61, 82, 115-119, 269.

Otradnoe – Muzeul de Istorie: 595, 596, 691, 693, 721.

Penza – Muzeul de Istorie: 35.

Pjatigorsk – Muzeul de Istorie: 728, 747-749.

Pugačev – Muzeul de Istorie: 252.

Rostov pe Don – Institutul Pedagogic: 321.

– Muzeul de Istorie: 258, 262-266, 554, 594, 610-614, 653-685, 698, 734, 736-743, 782, 783.

Samara – Institutul Pedagogic: 45, 112-114, 317, 318, 516.

– Muzeul de Istorie: 14, 209, 210, 236, 273, 274, 314, 470.

Sankt Petersburg – Ermitaj: 1, 34, 304, 316, 418, 424, 488, 498, 501, 538, 828, 992, 993, 1287, 1288, 1377.

– Institutul de Istorie a Culturii Materiale: 417.

– Muzeul de Antropologie și Etnografie: 267, 425, 513.

Saratov – Muzeul de Istorie: 55, 175, 175 A, 190 A, 281, 471-484, 508-511.

– Universitatea de Stat: 40, 60, 85, 277, 512.

Stavropol' – Muzeul de Istorie: 697, 754.

Šadrinsk – Muzeul de Istorie: 502.

Tjumen' – Muzeul de Istorie: 497.

Tula – Muzeul de Istorie: 54.

Ufa – Institutul Pedagogic, Catedra de Arheologie: 2-5, 7-11, 20-22, 28, 37, 323, 403, 419, 499, 537.

– Muzeul de Istorie: 77, 87-97, 230-235, 237, 405-410, 515.

– Universitatea de Stat: 211-218, 251, 392-394.

Ul'janovsk – Institutul Pedagogic: 250, 276, 411.

Vladikavkaz – Muzeul de Istorie: 732.

Volgograd – Institutul Pedagogic: 325, 532.

– Muzeul de Istorie: 421, 422, 511.

Voronež – Muzeul de Istorie: 268, 428-430, 518-?.

– Universitatea de Stat: 328-388.

Colecții școlare – s. Bakaly: 219.

– s. Moskovka: 312.

Colecții particulare: 729.

Ucraina

Berdjansk – Muzeul de Istorie: 541.

Čerkassy – Muzeul de Istorie: 284, 293, 297.

Černovcy – Muzeul de Istorie: 1183.

– Universitatea de Stat, Muzeul de Arheologie: 1352, 1355, 1360.

Dnepropetrovsk – Muzeul de Istorie: 253, 254, 282, 445-452, 458, 459, 492, 522, 785, 786, 788-790, 793, 794, 1063, 1143, 1382.

Doneck – Muzeul de Istorie: 313, 1074.

– Universitatea de Stat: 436.

Ivano-Frankovsk – Muzeul de Istorie: 1319-1344.

Kerč' – Muzeul de Arheologie: 438.

Khar'kov – Muzeul de Istorie: 255, 286, 427, 457, 787.

Kherson – Muzeul de Istorie: 577-580, 584, 585, 726, 727, 1067-1070, 1184, 1185, 1210-1212.

Khortica - insulă – Muzeul Căzăcimii Zaporojene: 469.

Kiev – Institutul de Arheologie: 81, 123, 395, 396, 466.

– Muzeul de Istorie: 193, 261, 272, 287, 289, 294, 298, 299, 302, 433-435, 437, 453, 461-465, 468, 523, 524, 540, 1051-1062, 1283, 1315, 1316, 1374-1376, 1379-1381, 1403.

L'vov – Muzeul de Istorie: 866-870, 939, 1311, 1312, 1314, 1378, 1400-1402.

– Institutul de Științe Sociale: 1350, 1351, 1353, 1354, 1356-1359, 1361-1373.

Lugansk – Muzeul de Istorie: 389-391, 1064, 1065.

Nikolaev – Muzeul de Istorie: 278, 324, 1049, 1290.

– Fondurile Expediției Arheologice - Bugul de Sud: 491, 495, 1031-1034,
1146, 1221-1223.

Nikopol' – Muzeul de Istorie: 486.

Odessa – Muzeul de Arheologie: 415, 581, 687-690, 805, 829-840, 864, 865, 906-919,
922-924, 983-989, 1001-1003, 1022-1024, 1046-
1048, 1085-1142, 1145, 1171-1179, 1200, 1201,
1205, 1206, 1293.

Perejaslav-Hmel'nickij – Muzeul de Istorie: 291, 292.

Pervomajsk – Muzeul de Istorie: 1020, 1021, 1075-1079.

Poltava – Muzeul de Istorie: 439-444, 460, 490.

Simferopol' – Centrul de Arheologie al Crimeei: 553, 560.

Slavjanogorsk – Muzeul de Istorie: 401.

Ternopol' – Muzeul de Istorie: 1317.

Zaporož'e – Muzeul de Istorie: 432, 454-456, 1004, 1294-1309.

Muzee sătești – s. Stecevka: 1186, 1387-1390, 1392-1396.

Loc de păstrare necunoscut

6, 15, 41-43, 75, 229, 260, 285, 290, 305, 306, 326, 397-400, 431, 494, 514, 536, 539, 597,
692, 791, 792-?, 817, 846-848, 871, 905, 1005-1007, 1011, 1036, 1037, 1144, 1180, 1181,
1187, 1197, 1199, 1207-1209, 1213-1219, 1282, 1289, 1313, 1318, 1383-1386, 1391.

ABREVIERI

Publicații

- ActaArchCarp – Acta Archaeologica Carpathica, Cracovia.
ActaMoldMerid – Acta Moldaviae Meridionalis, Vaslui.
ArhMold – Arheologia Moldovei, Iași-București.
ArhRozh – Archeologické Rozhledy, Praga.
Carpica – Carpica. Muzeul Județean de Istorie Bacău, Bacău.
CerIst – Cercetări Istorice, Iași.
CultCivil – Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, Călărași.
Dacia – Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie, I-XII, 1924-1947; N.S., Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, I, 1957 și urm., București.
Danubius – Danubius. Muzeul Județean de Istorie Galați, Galați.
ESA – Eurasia Septentrionalis Antiqua, Helsinki.
Hierasus – Hierasus. Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani.
InvArch – Inventaria Archaeologica, București.
MemAntiq – Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis, Piatra-Neamț.
PBF – Prahistorische Bronzefunde, München-Stuttgart.
PamArch – Památky Archeologické, Praga.
Pontica (Pontice) – Pontica. Muzeul de Arheologie Constanța, Constanța.
PrzegArch – Przegląd Archeologiczny, Wrocław.
SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București.
Suceava – Suceava. Muzeul Bucovinei, Suceava.
Thraco-Dacica – Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie, București.
Vrancea – Vrancea. Muzeul Județean Focșani, Focșani.
- АИМ – Археологические исследования в Молдавии, Кишинев.
АО – Археологические открытия, Москва.
Археологія (Київ) – Археологія УРСР, Київ.
АрхПам УРСР – Археологічні пам'ятки УРСР, Київ.

- БСЭ – Большая советская энциклопедия, Москва.
- ЗООА – Записки Одесского археологического общества, Одесса.
- ЗООИД – Записки Одесского общества истории и древностей, Одесса.
- ИАК – Известия Археологической комиссии, Ст. Петербург.
- КСИА – Краткие сообщения Института Археологии АН СССР, Москва.
- КСИИМК – Краткие сообщения Института истории Материальной культуры, Москва - Ленинград.
- КС ОГАМ – Краткие сообщения Одесского государственного археологического музея, Одесса.
- МИА – Материалы и исследования по археологии СССР, Москва - Ленинград.
- ОАК – Отчет Археологической комиссии, Ст. Петербург.
- РосАрх – Российская археология, Москва.
- САИ – Свод археологических источников, Москва - Ленинград – Киев - Саратов.
- СовАрх – Советская археология, Москва.
- Труды АС – Труды Археологического съезда, Москва.
- Труды ГИКМ – Труды государственного историко-краеведческого музея МССР, Кишинев.
- Труды ГИМ – Труды государственного Исторического музея, Москва.
- ТСА РАНИОН – Труды секции археологии. Российская ассоциация научно-исследовательских институтов общественных наук, Москва.

Instituții

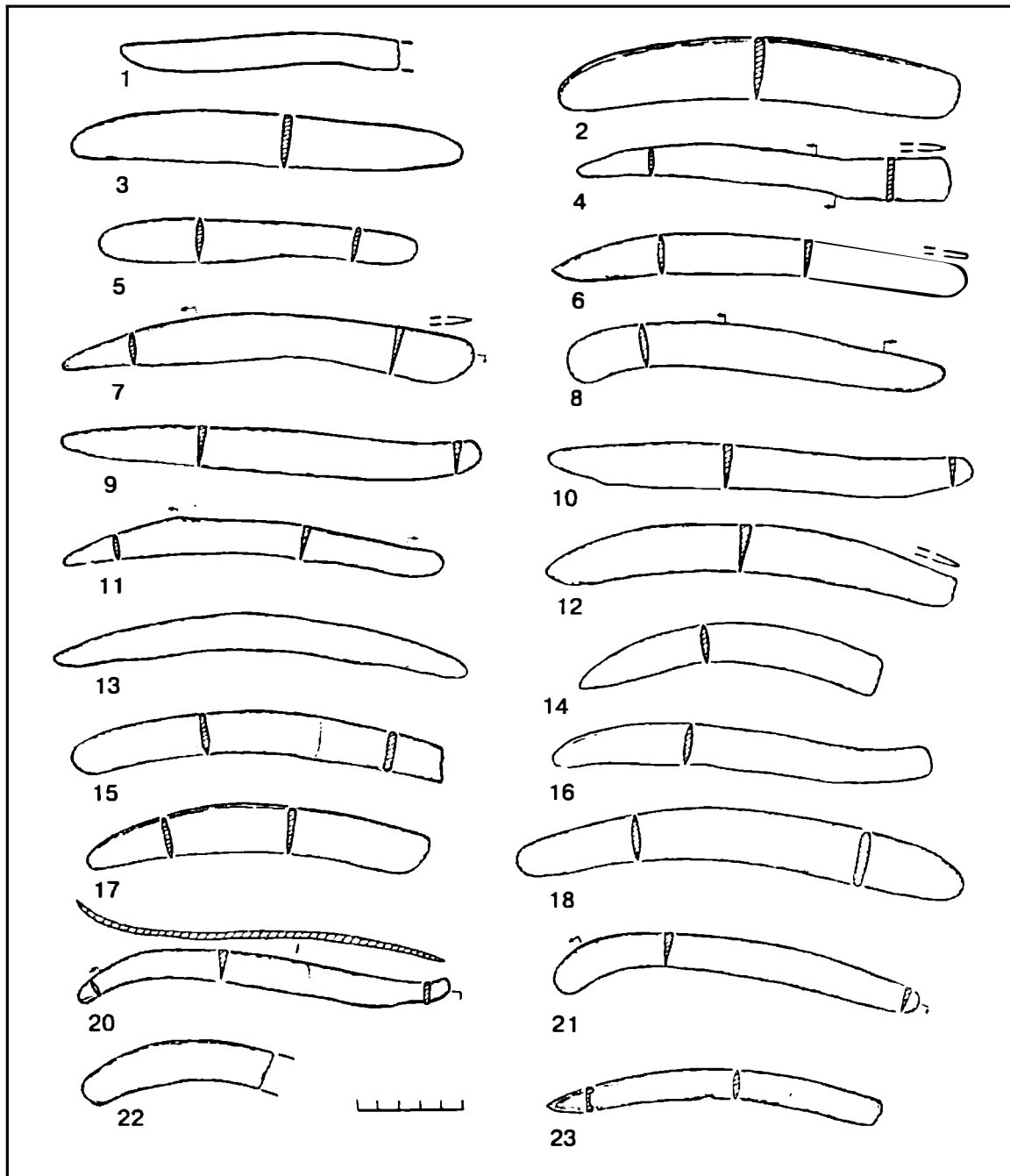
- Cat. de Arh. – Catedra de Arheologie.
- GIMR – Gosudarstvennyj Istoričeskij Muzej Rossii (Moscova).
- ИМК – Institut Istorii Material'noj Cul'tury (Sankt Petersburg).
- Inst. de Arh. – Institut de Arheologie.
- Inst. Ped. – Institut Pedagogic.
- MEIN – Muzeul de Etnografie și Istorie Naturală (Chișinău).
- MGU – Moskovskij Gosudarstvennyj Universitet (Moscova).
- Muz. de Antr. și Etnogr. – Muzej Antropologii i Etnografii (Sankt Petersburg).
- Muz. de Arh. – Muzeu de Arheologie.
- Muz. de Ist. – Muzeu de Istorie.
- Muz. Naț – Muzeu Național.
- NANU – Nacional'naja Akademija nauk Ukrainy.

Țări

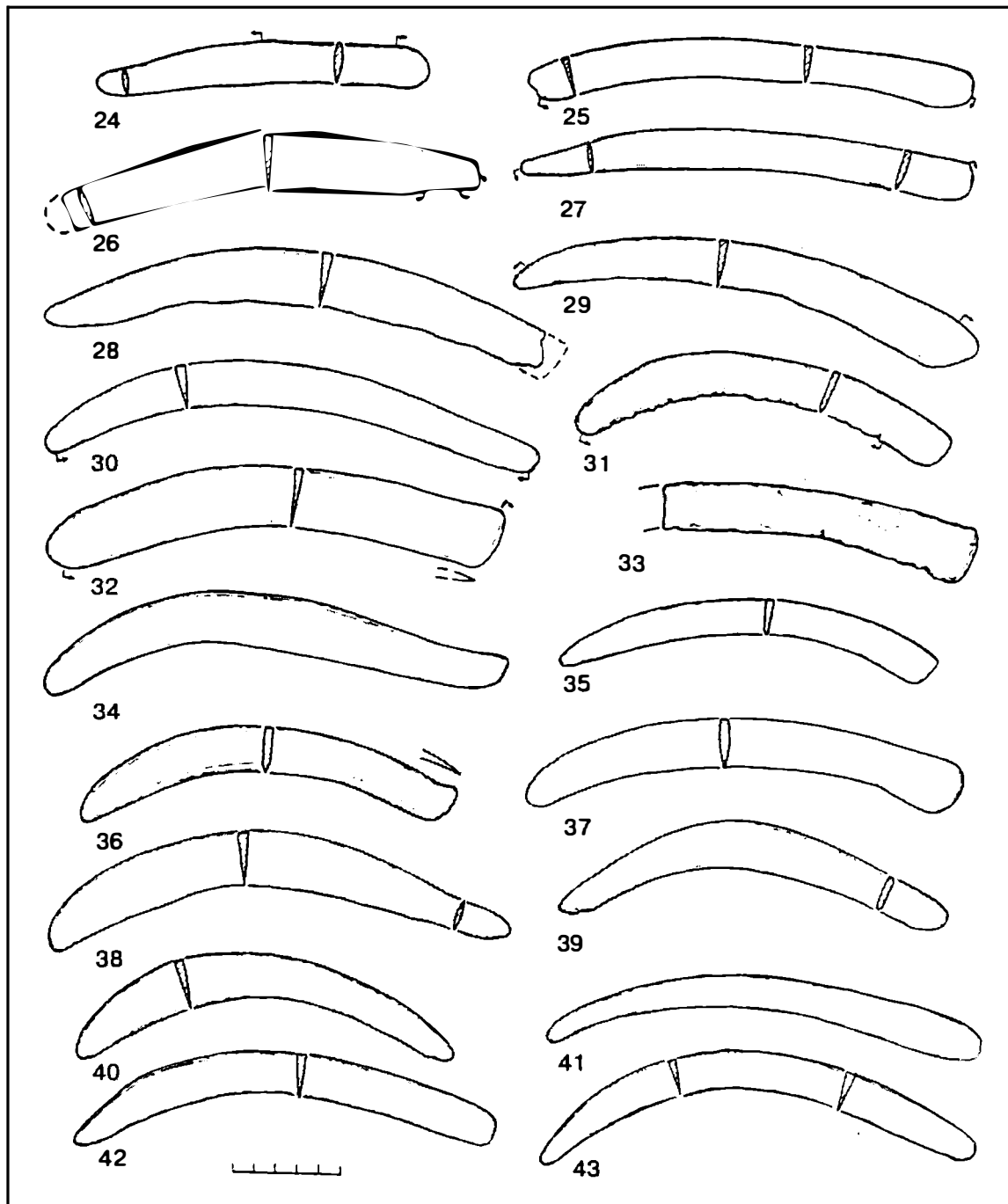
- Fnd. – Finlanda.
Grz. – Georgia.
Kaz. – Kazahstan.
Mld. – Moldova.
Pln. – Polonia.
Rom. – România.
Rus. – Rusia.
Ukr. – Ucraina.

Unități administrative

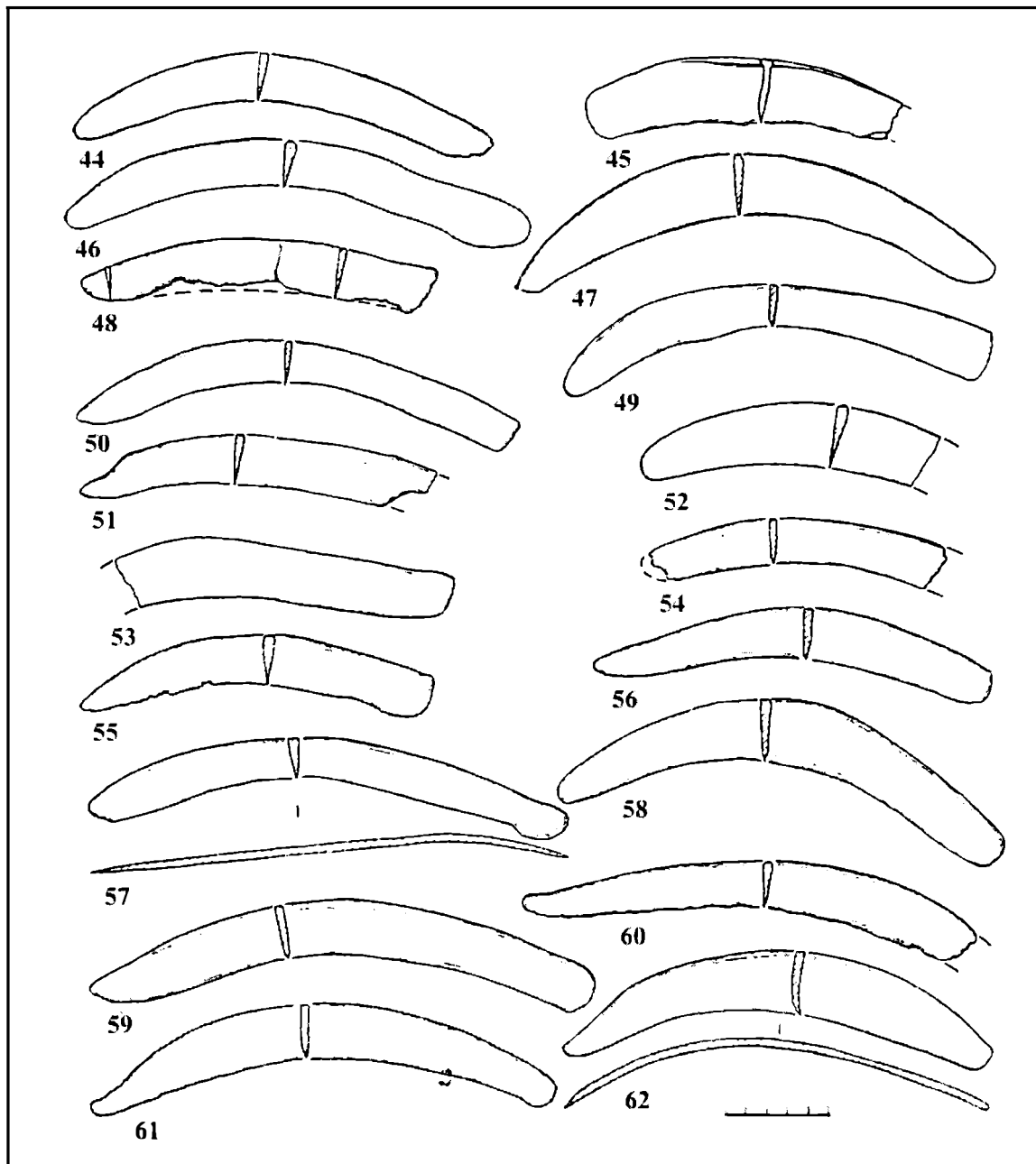
- com. – comună.
gub. – gubernie.
jud. – județ
or. – oraș.
reg. – regiune.
r-n. – raion.
s. – sat.

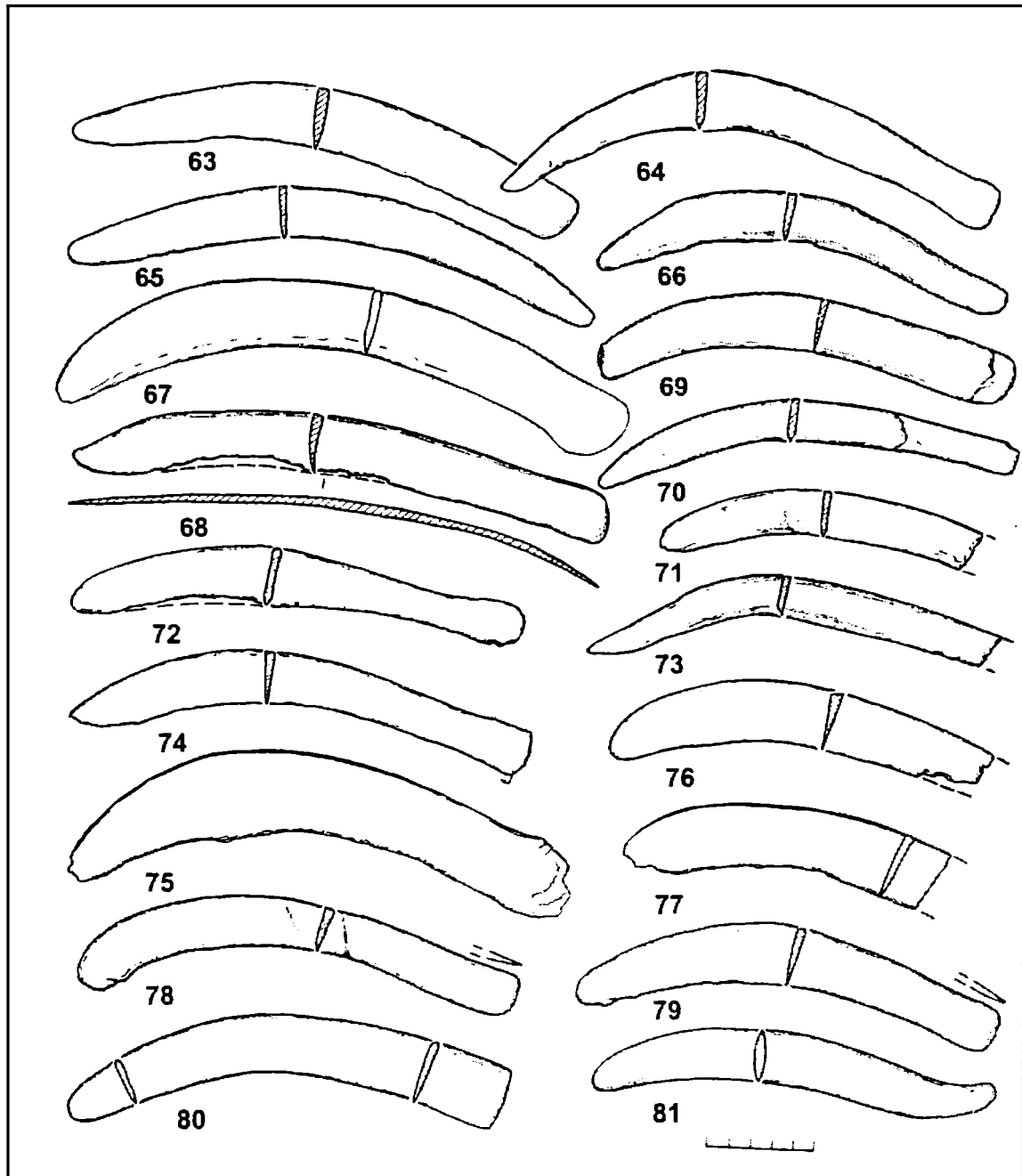
Pl. 1. Grupa Uralică: tipul Beregovka (1-23). 1 – Balanbaš; 2-4 – Beregovka I; 5 – Beregovka II; 6 – Erykla; 7-10 – Jumakovo III; 11 – Jumakovo IV; 12 – Kamyšnoe II; 13 – „Kazanskaja” (fostă gubernie); 14 – Kirpičnye Sarai; 15 – Kotlovskoe; 16 – Krasnij Jar; 17 – Kulevči II; 18 – Malo-Kizyl’skij; 19 – Sjukeevo; 20 – Starye Jabalakly; 21, 22 – Tjubjak; 23 – Turbino. 1, 16 – după K. V. Sal’nikov; 2-11, 20-22 – după V. S. Gorbunov; 12 – după T. M. Potemkina; 13 – după A. M. Tallgren; 14 – după I. B. Vasil’ev; 15 – după S. V. Kuz’minykh; 17 – după N. A. Avanesova; 23 – după N. Bader.

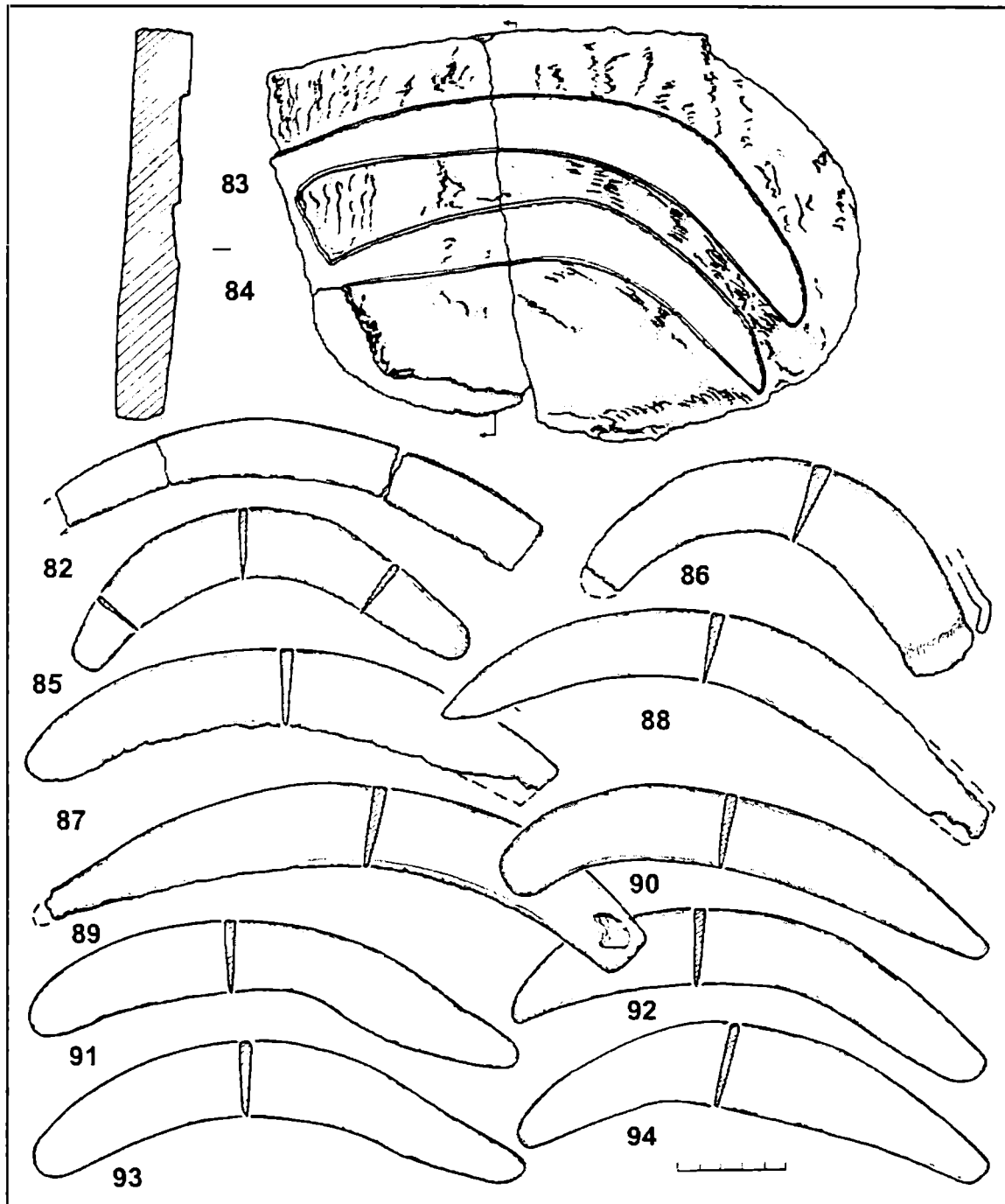
Pl. 2. Grupa Uralică: tipul Beregovka (24-27); tipul Petrovka (28-43). 24-27 – Verkhne-Kizyl'skij; 28 – Abzakovo; 29-33 – Arkaim; 34 – Balanbaš; 35 – Barkovskoe; 36 – Bekteniz; 37 – Beregovka I; 38 – Biljarsk I; 39 – Bogoljubovo I; 40 – Eluzan'; 41-43 – Erykla. 28 – după M. F. Obydenov; 29-33 – după G. B. Zdanovič; 34 – după K. V. Sal'nikov; 35 – după A. D. Prjakhin; 36, 39 – după A. N. Avanesova; 37, 41-43 – după V. S. Gorbunov; 38 – după A. F. Likhačev.

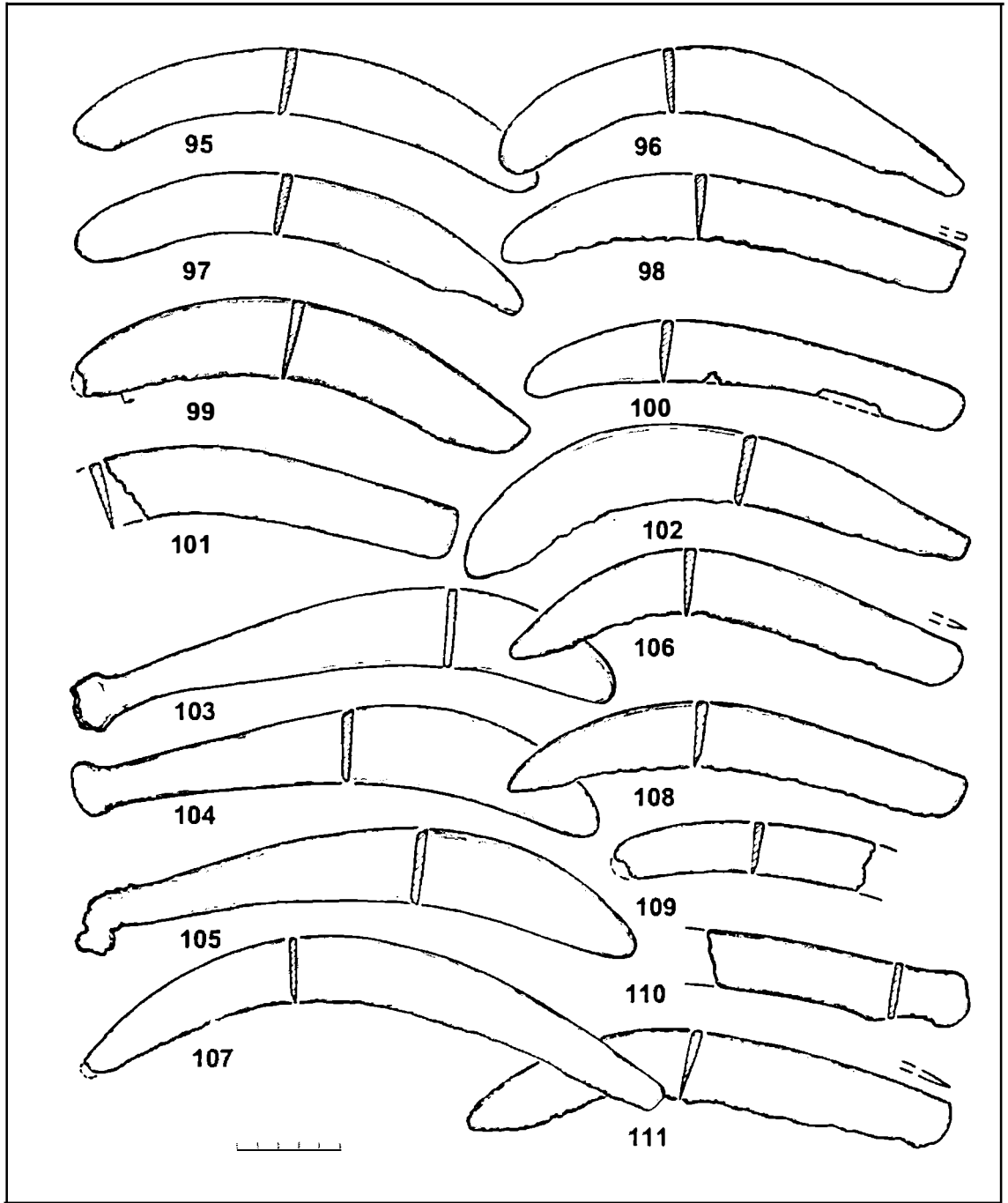
Pl. 3. Grupa Uralică: tipul Petrovka (44-62). 44 – Gryzanovo; 45 – Il'inka; 46, 47 – Ivanovka IV; 48 – Kamennij Ambar V; 49 – Kinzerskoe; 50, 51 – Konezavod III; 52, 53 – Kulevči III; 54 – Mel'gunovo III; 55 – Novolipovka; 56-59 – Novonikol'skoe I; 60 – Novo-Pokrovka; 61 – Pavlovskaja; 62 – Petrovka II. 44, 52, 53 – după N. B. Vinogradov; 45 – după O. V. Kuz'mina; 46, 47 – după N. L. Morgunova, O. I. Porokhorova; 48 – după V. P. Kostjukov, A. V. Epimakhov; 49-51, 56-59, 62 – după N. A. Avanesova; 54 – după Ju. G. Ekimov; 55 – după Ju. V. Derevjagin.

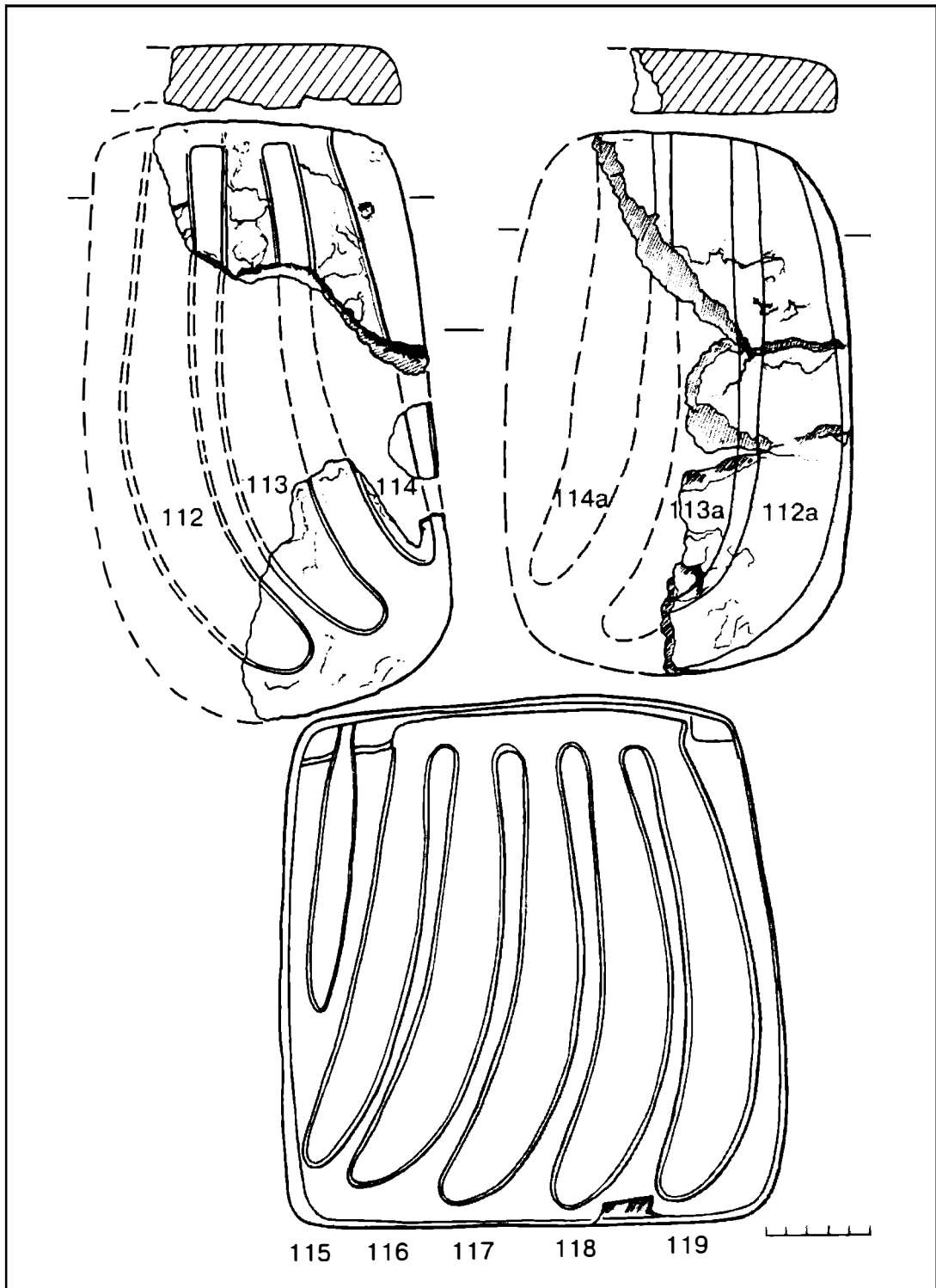
Pl. 4. Grupa Uralică: tipul Petrovka (63-81). 63-66 – Petrovka II; 67 – Semiozernoe; 68 – Sineglazovo; 69, 70 – Sintašta I; 71 – Sintašta II; 72 – Sokol'skoe; 73 – Staraja Jablonovka; 74 – Starikovo I; 75 – Tanalykskij (mină); 76 – Tulajkin (aul); 77 – „Ufa” (muzeu); 78 – Uškatty; 79 – Varakasovo; 80 – Verkhne-Kizyl'skij; 81 – Verkhnij Rogačik. 63-68, 74 – după N. A. Avanesova; 69-71 – după V. F. Gening, G. B. Zdanovič, V. V. Gening; 72 – după A. D. Prjakhin; 75 – după V. S. Tolmačev; 76, 78 – după E. N. Černykh; 77 – după O. V. Kuz'mina; 79 – după T. M. Potemkina.

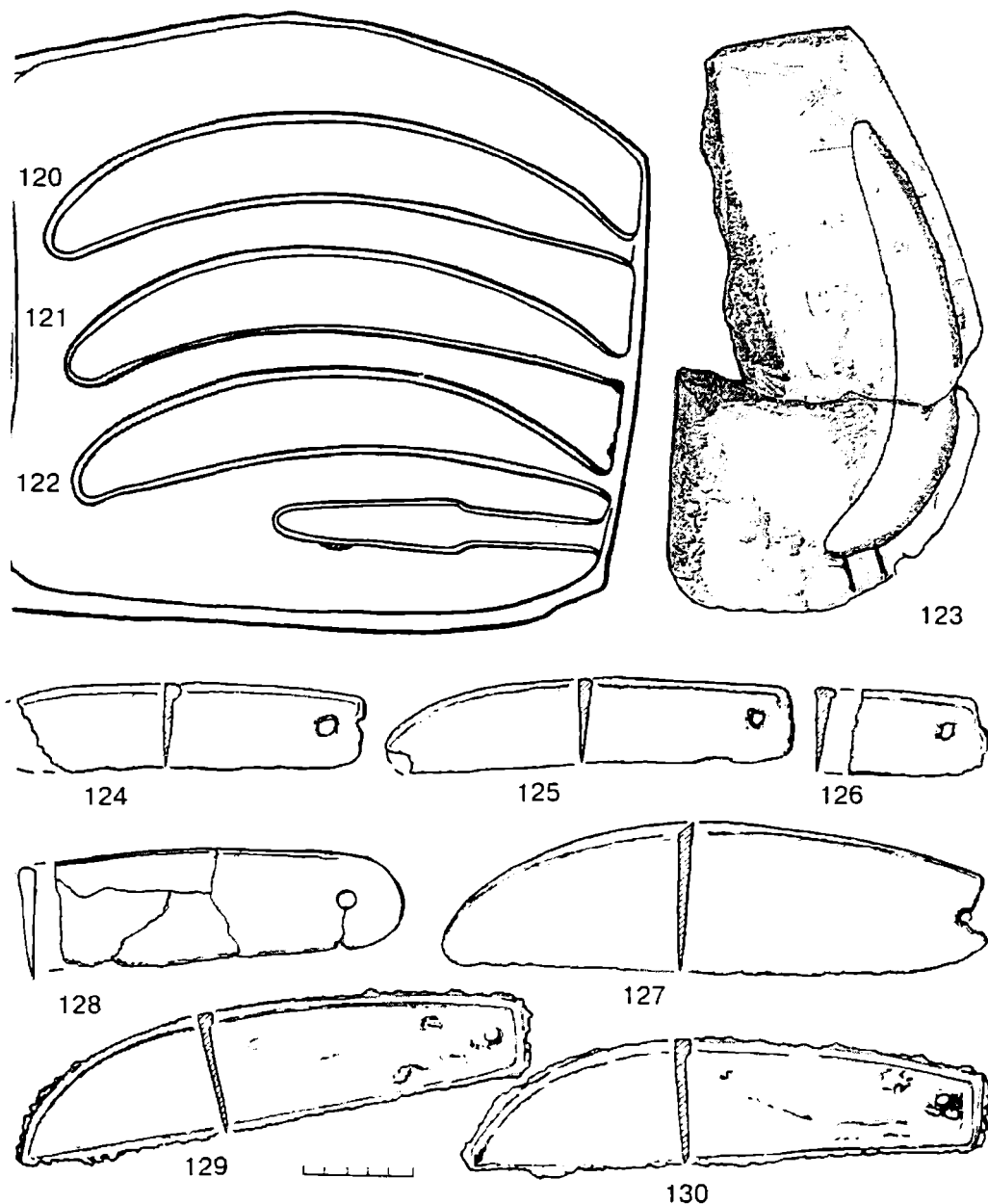
Pl. 5. Grupa Uralică: tipul Petrovka (82-84); tipul Kočetnoe (85, 86); tipul Kundravinskaja (87-94). 82 – Zobovo; 83, 84 – Arkaim; 85 – Kočetnoe; 86 – Novonikol'skoe I; 87-94 – Abzakovo. 82 – după V. S. Tolmačev; 86 – după N. A. Avanesova; 87-94 – după M. F. Obydenov.

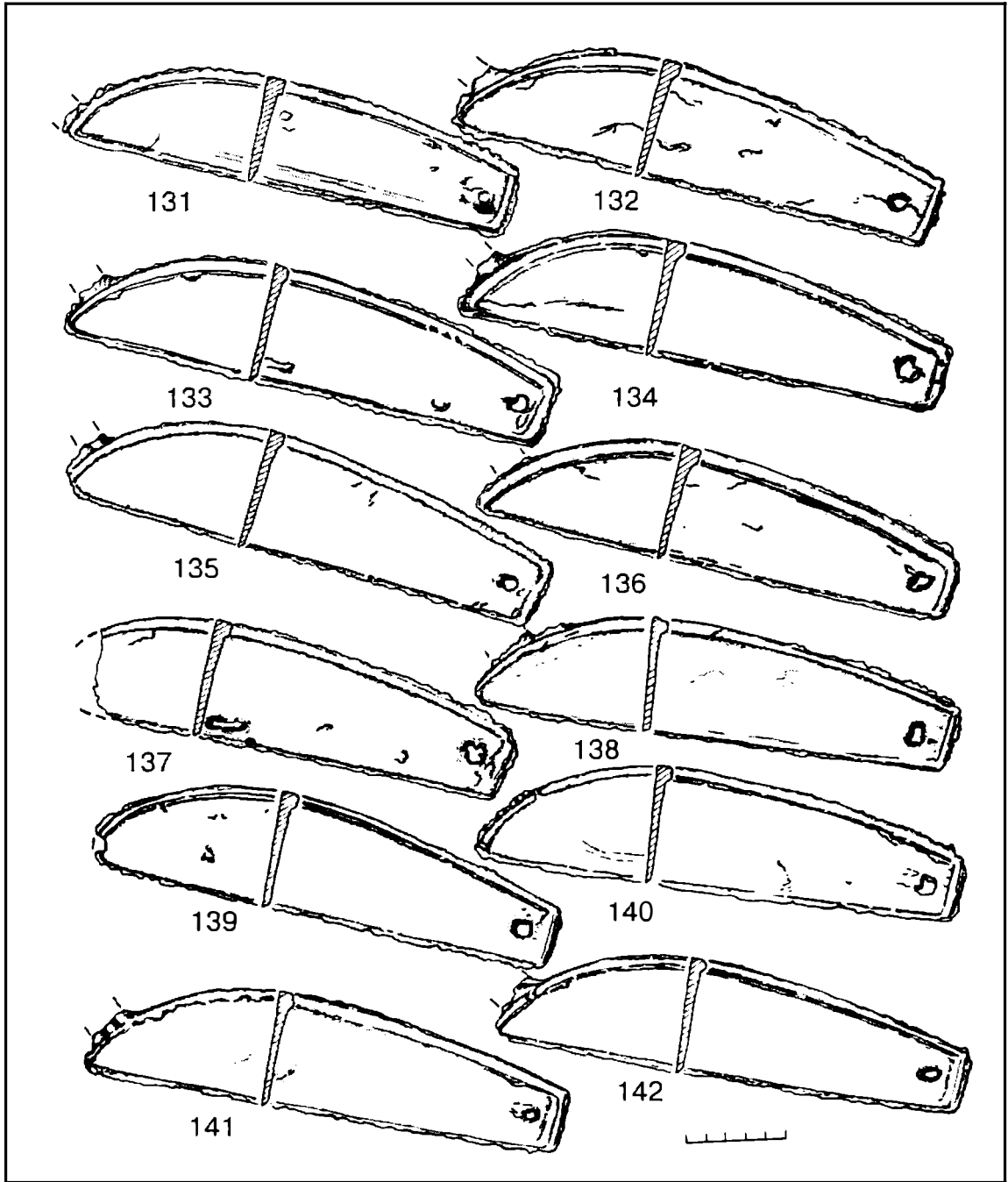
Pl. 6. Grupa Uralică: tipul Kundravinskaja (95-111). 95-97 – Abzakovo; 98 – „Čeljabinskaja” (regiune); 99 – Černjaki III; 100, 101 – Kambulat II; 102-105 – „Menzelinskij” (uezd); 106 – Starikovo II; 107 – „Spaskij” (uezd); 108-110 – Uk III; 111 – Vysokaja Griva. 95-97 – după M. F. Obydenov; 99 – după V. S. Stokolos; 100, 101 – după T. N. Čebakova; 102-105 – după E. N. Černykh; 107 – după A. M. Tallgren; 108-110 – după V. I. Stefanov; 111 – după T. M. Potemkina.

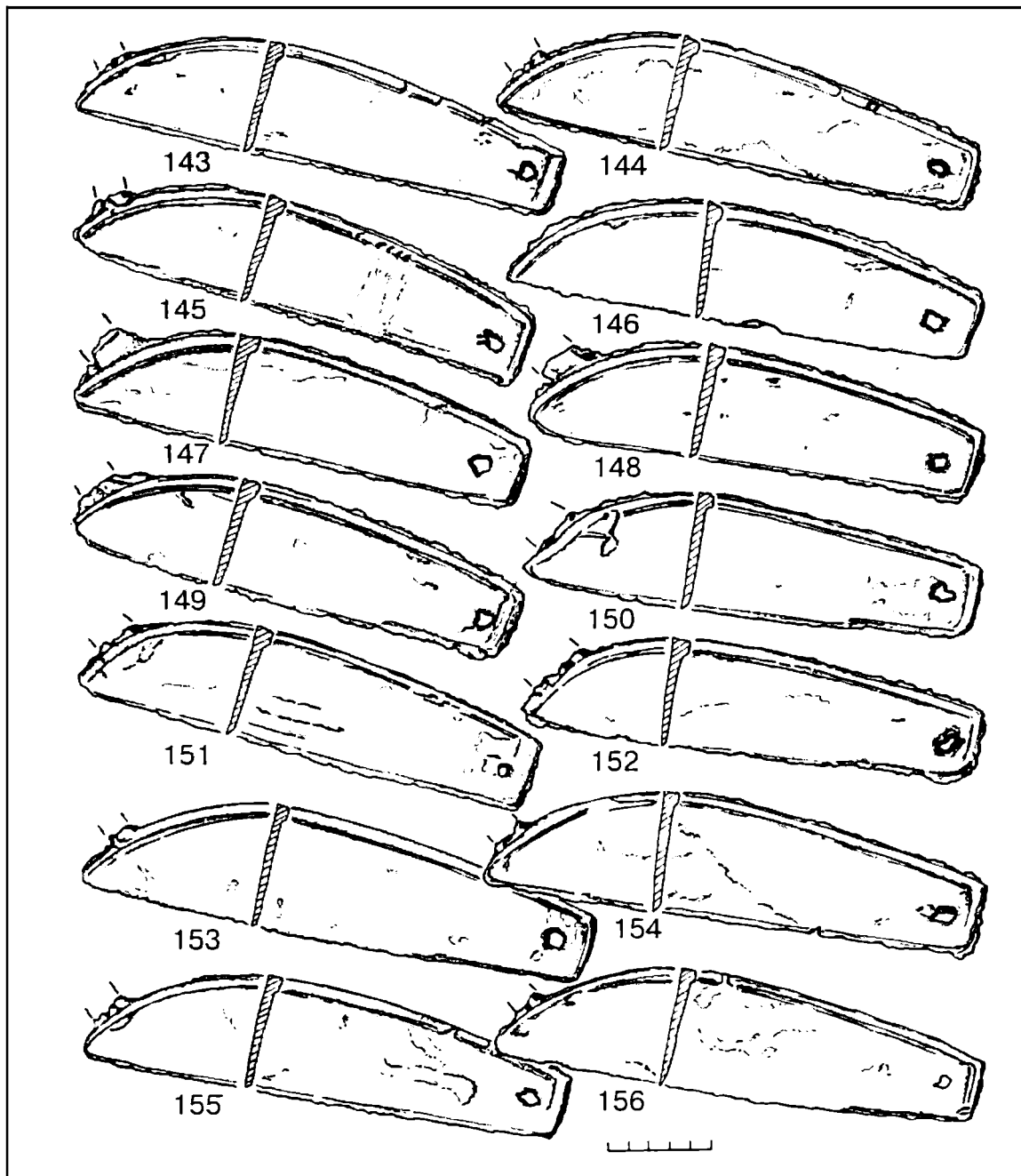
Pl. 7. Grupa Uralică: tipul Kundravinskaja (112-119). 112-114 – Jakovka I; 115-119 – Kundravinskaja.

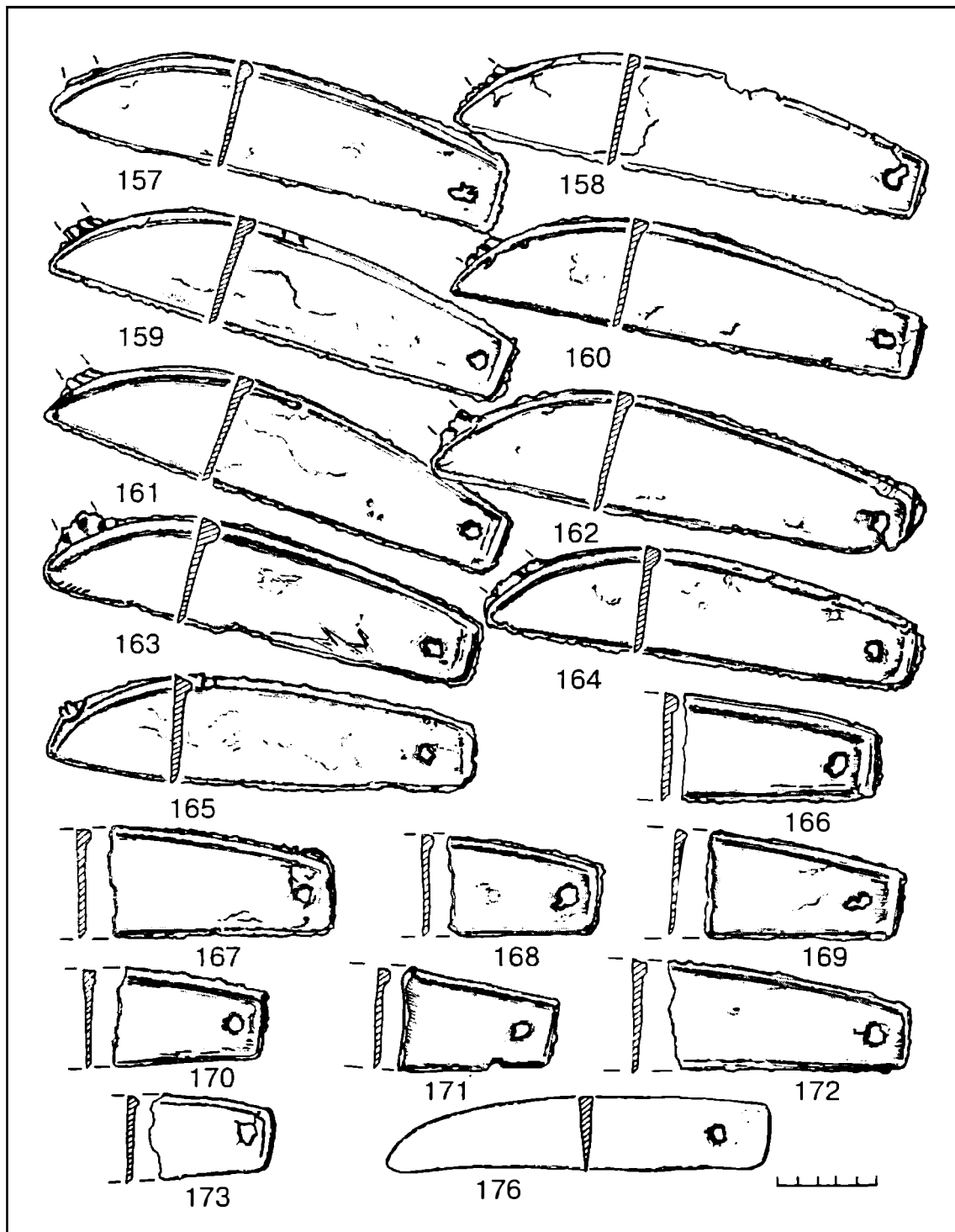
Pl. 8. Grupa Uralică: tipul Kundravinskaja (120-123); tipul Sosnovaja Maza – varianta A1 (124-130). 120-122 – „Orenburg” (gubernie); 123 – Vovnigi; 124 – Alekseevka; 125 – Jazevo; 126 – Konezavod III; 127 – Novonikol’skoe I; 128 – Sintašta II; 129, 130 – Sosnovaja Maza. 124 – după O. A. Krivcova-Grakova; 125 – după T. M. Potemkina; 126 – după V. V. Evdokimov; 127 – după N. A. Avanesova; 128 – după V. F. Gening.

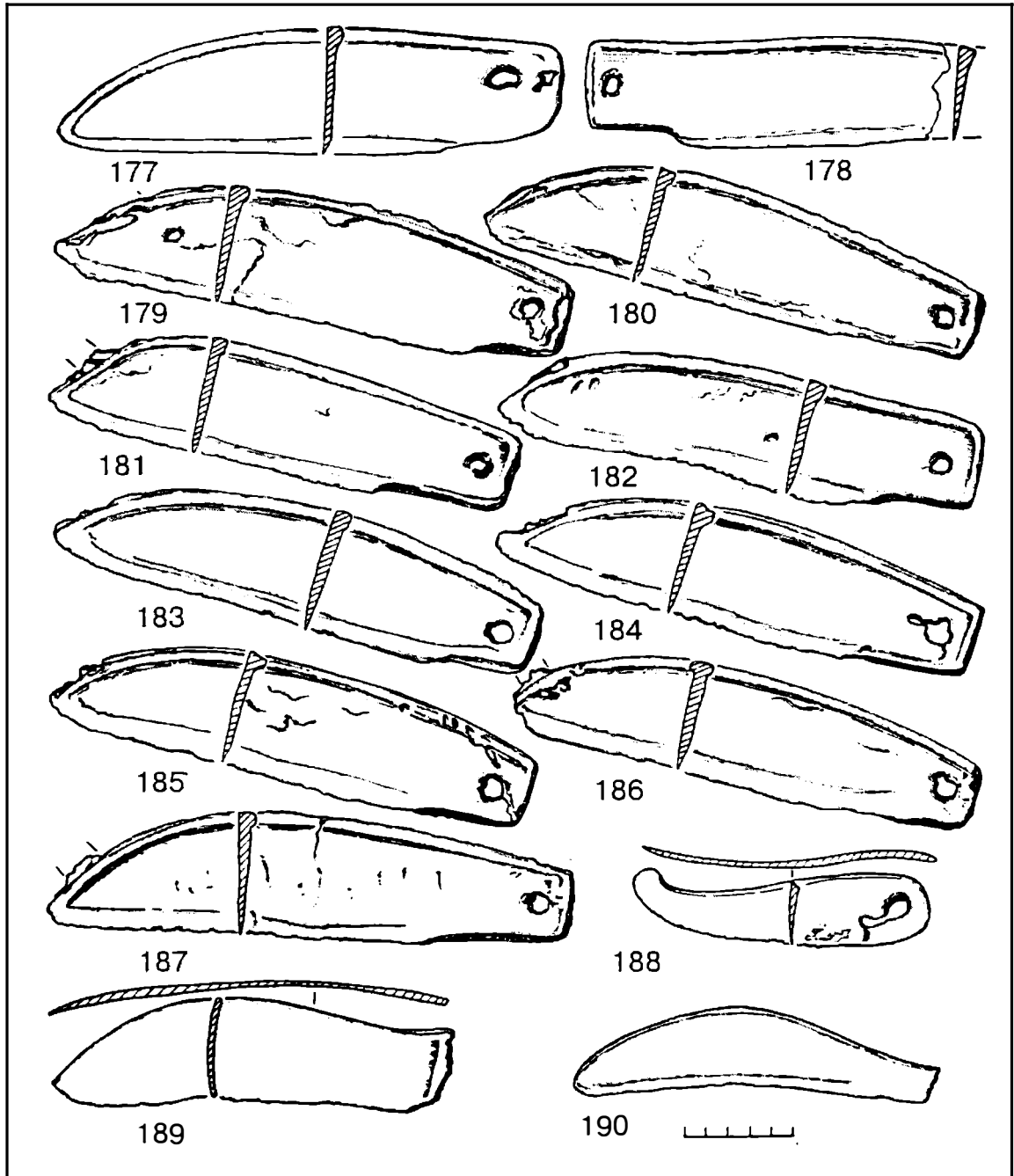
Pl. 9. Grupa Uralică: tipul Sosnovaja Maza – varianta A1 (131-142). 131-142 – Sosnovaja Maza.

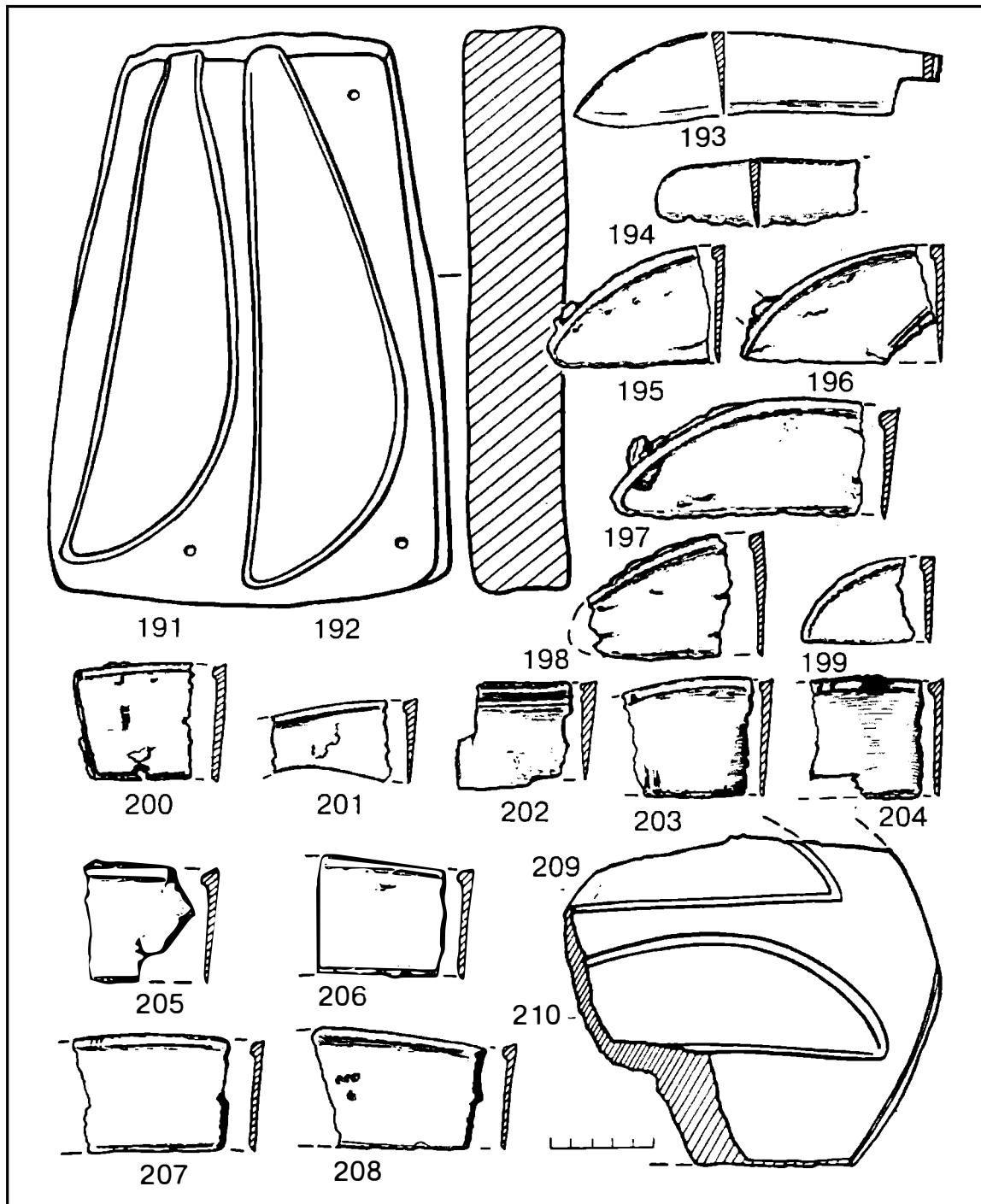
Pl. 10. Grupa Uralică: tipul Sosnovaja Maza – varianta A1 (143-156). 143-156 – Sosnovaja Maza.

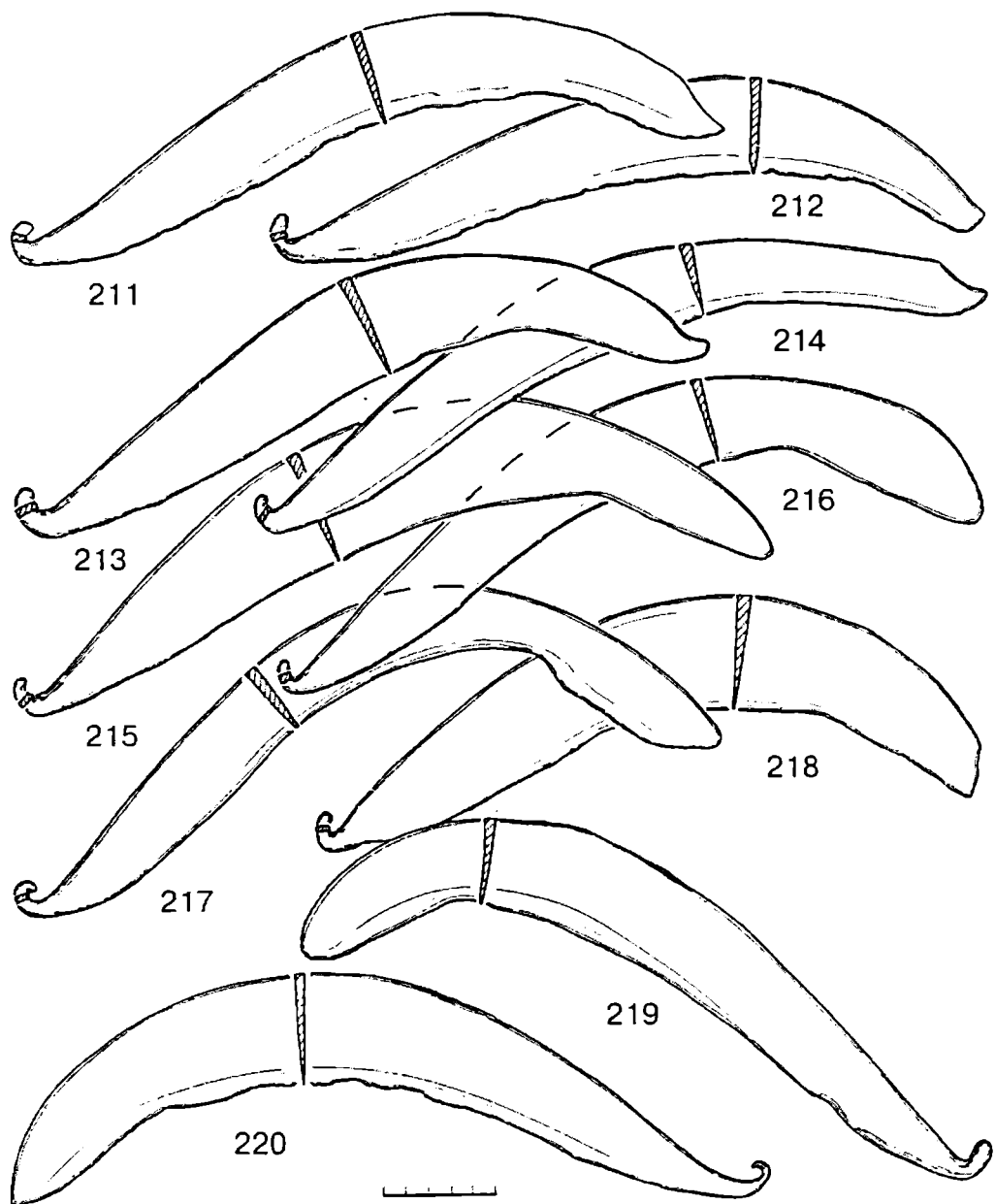
Pl. 11. Grupa Uralică: tipul Sosnovaja Maza – varianta A1 (157-173, 176). 157-173 – Sosnovaja Maza; 176 – Staro-Kumljanskoe. 176 – după M. F. Obydenov, A. F. Šorin.

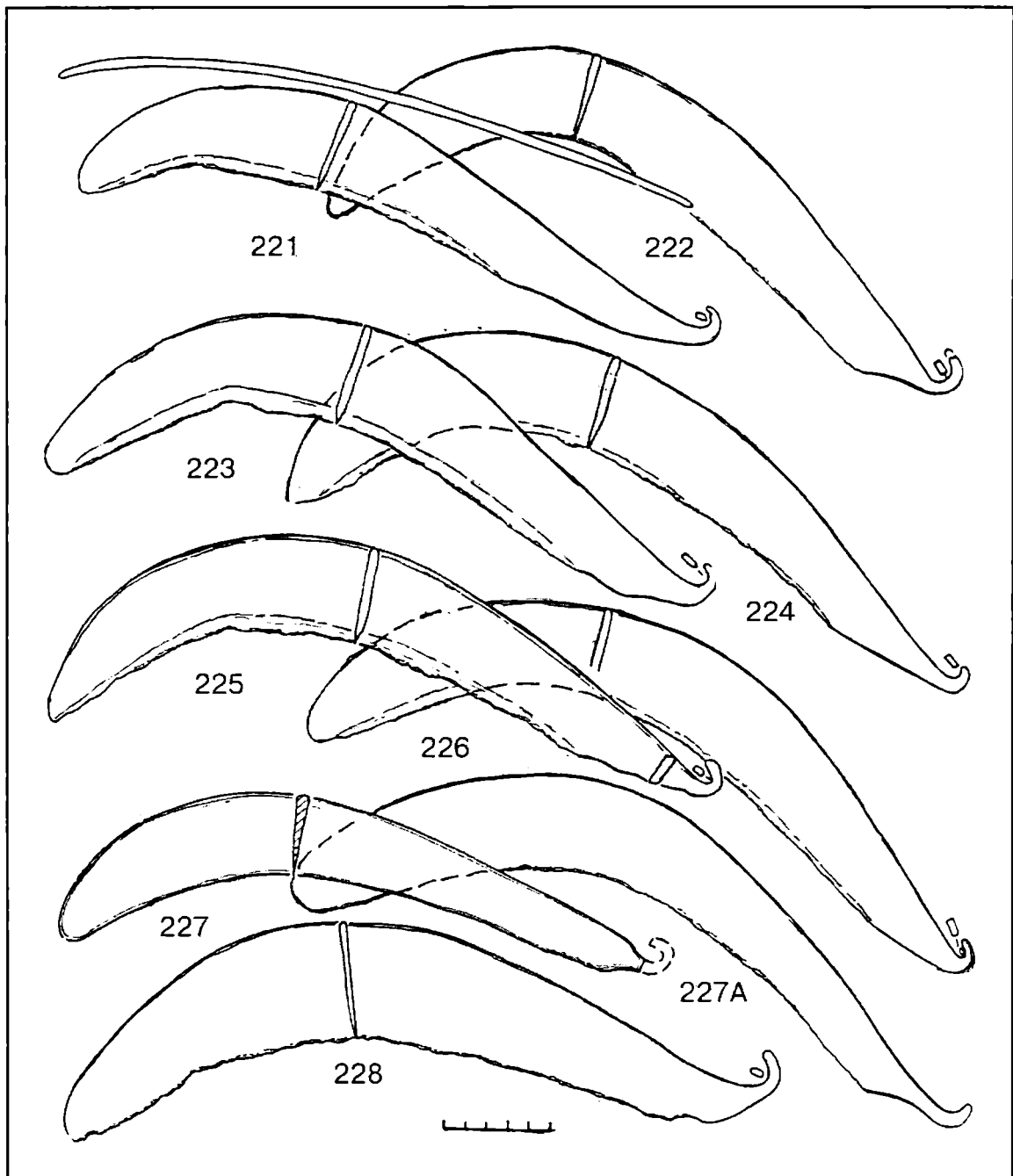
Pl. 12. Grupa Uralică: tipul Sosnovaja Maza – varianta A2 (177-190); varianta B1 (188); varianta C1 (189, 190). 177, 178 – Petrovka II; 179-187 – Sosnovaja Maza; 188 – Elanskij (râu); 189 – Eliseevici; 190 – Jagodnoe. 177, 178 – după N. A. Avanesova; 190 – după N. Ja. Merpert.

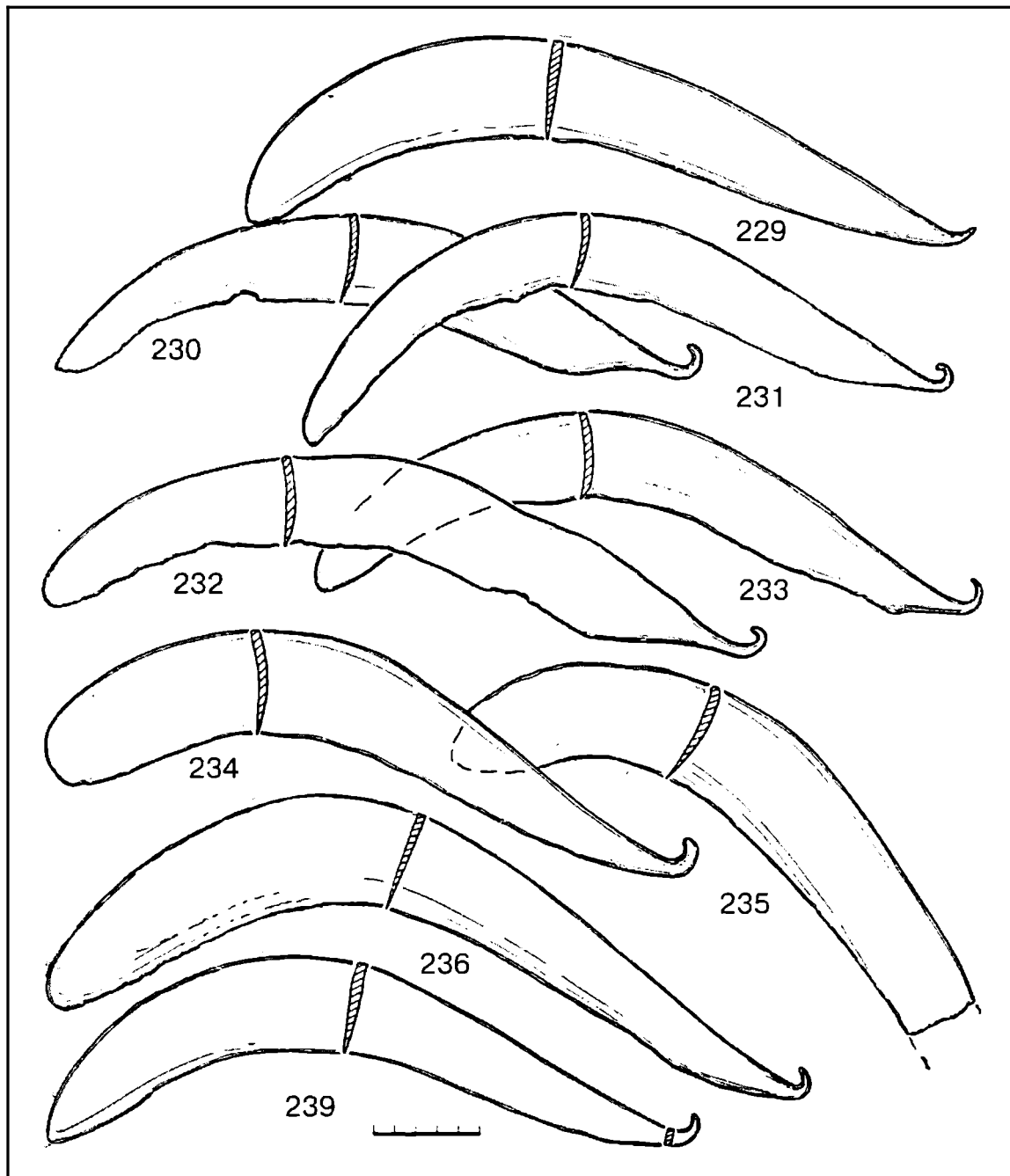
Pl. 13. Grupa Uralică: tipul Sosnovaja Maza – varianta C1 (191, 192); varianta C2 (193); tipuri nedeterminabile (194-210). 191, 192 – Voznesenskoe; 193 – „Nikopol” I; 194 – Pavlovka; 195-208 – Sosnovaja Maza; 209, 210 – Kirpičnye Sarai. 209, 210 – după V. A. Gorodcov.

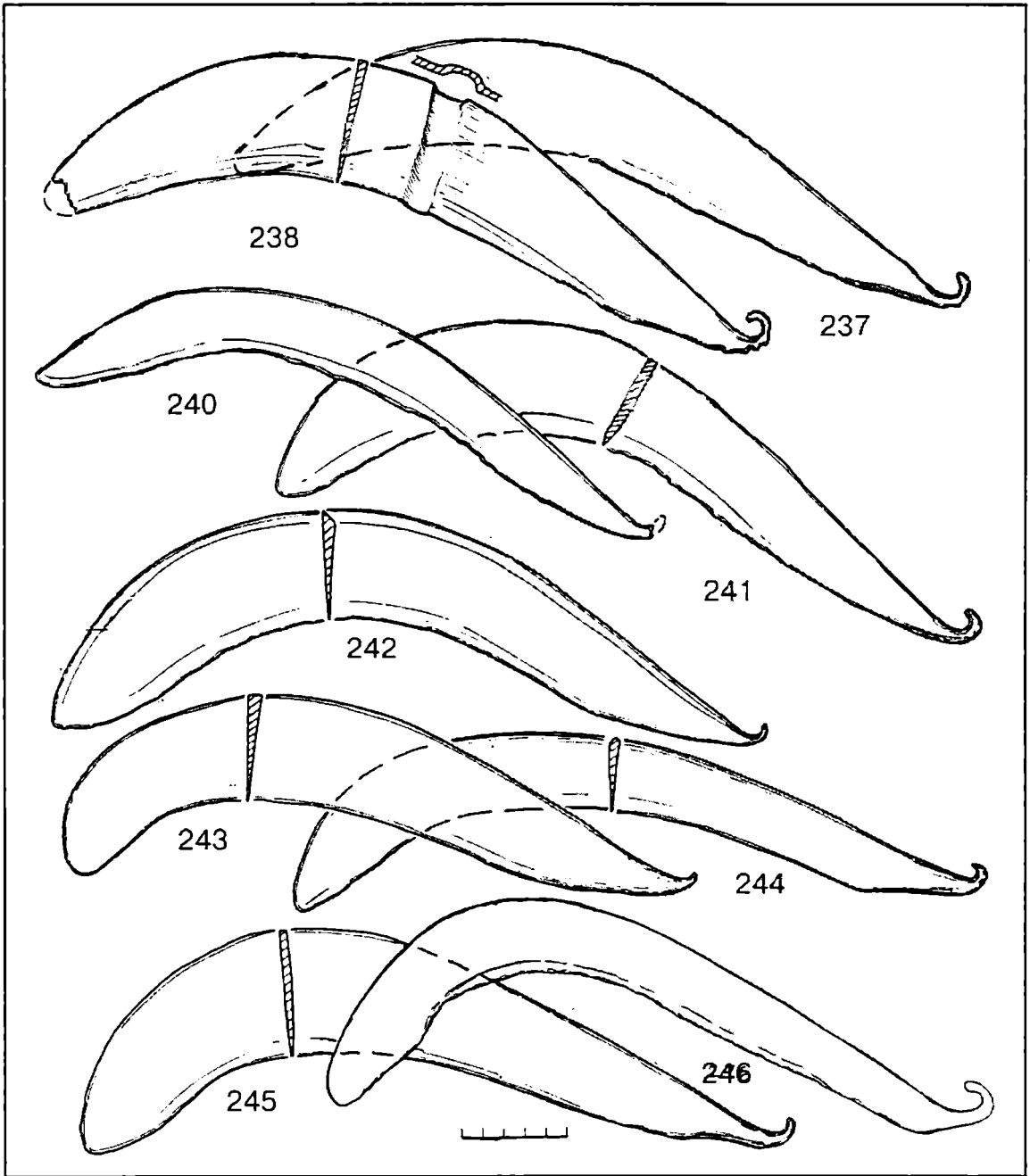
Pl. 14. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo – varianta Pre-Uralică (211-220). 211-218 – Bakhči; 219 – Bakaly; 220 – „Baškiriya”. 211-219 – după M. F. Obydenov.

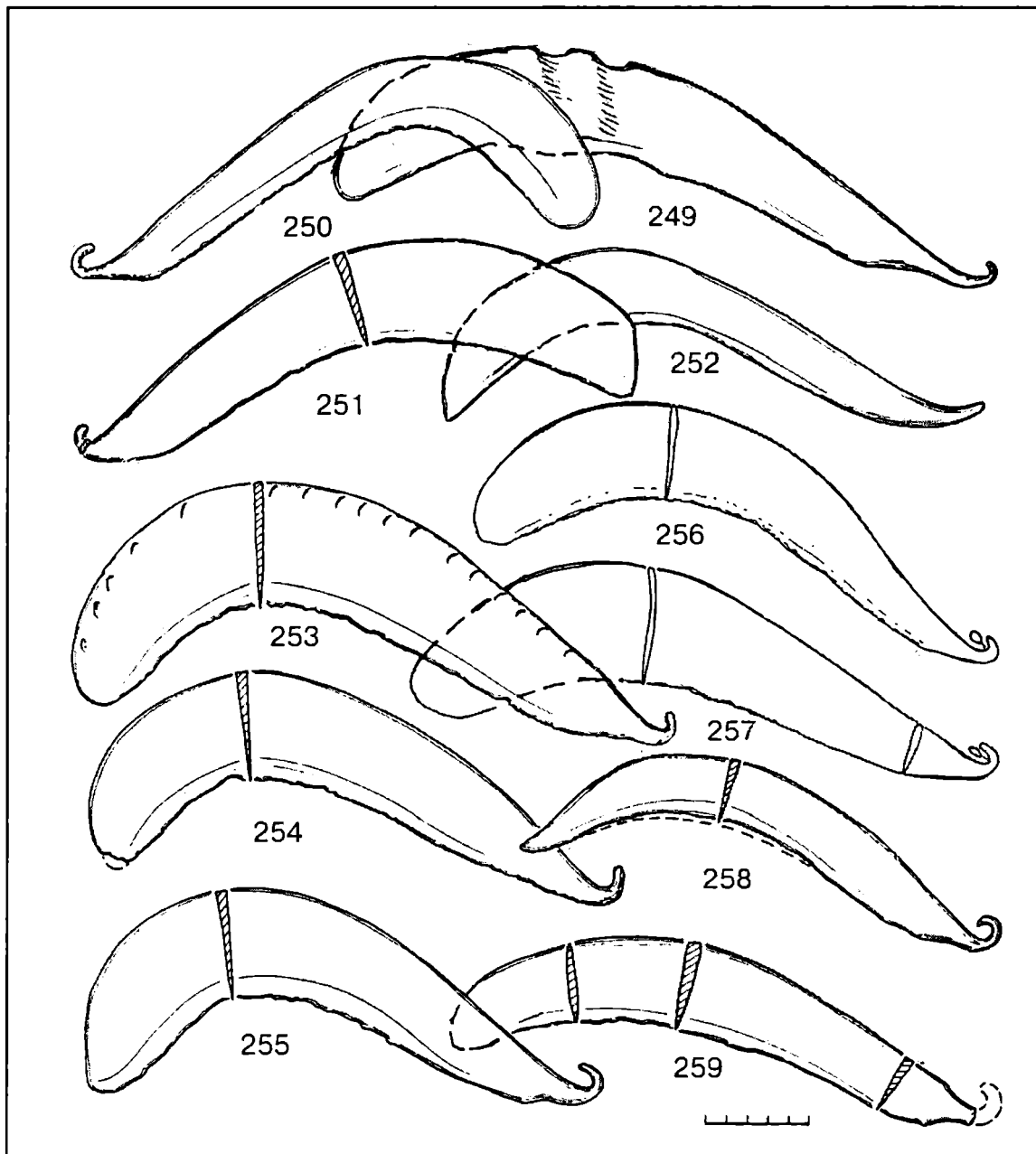
Pl. 15. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo – varianta Pre-Uralică (221-228). 221-226 – „Buguruslan” (muzeu); 227, 227 A – Elabuga; 228 – Eri III. 227 – după E. N. Černykh; 227 A – după A. Štukenberg.

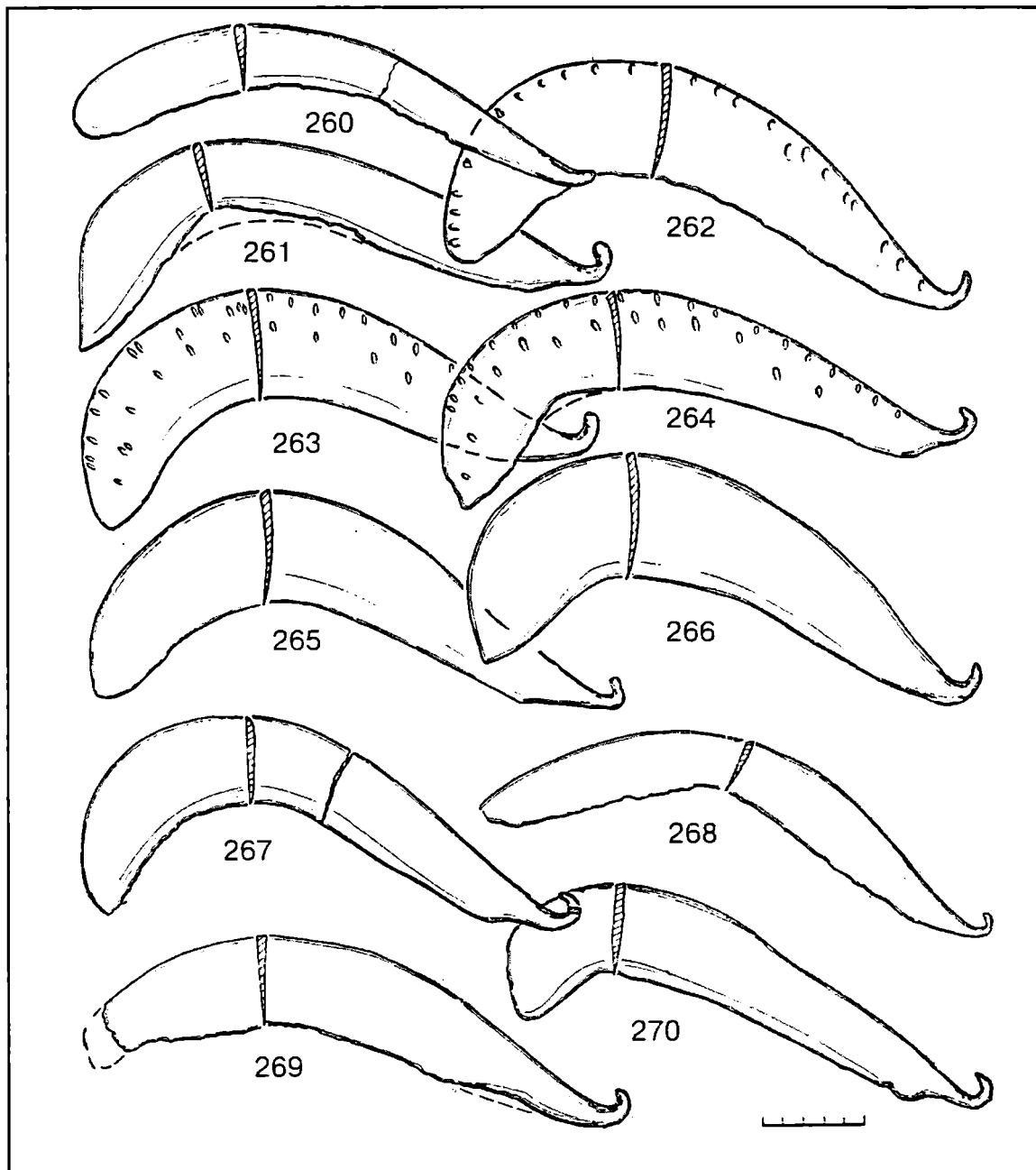
Pl. 16. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo – varianta Pre-Uralică (229-236, 239). 229 – Erykla; 230-235 – Ibrakaevo; 236 – „Kujbyševskaja” (regiune); 239 – Novij Khutor. 229 – după V. A. Gorodcov; 230-235 – după R. B. Akhmerov; 239 – după S. V. Kuz'minykh.

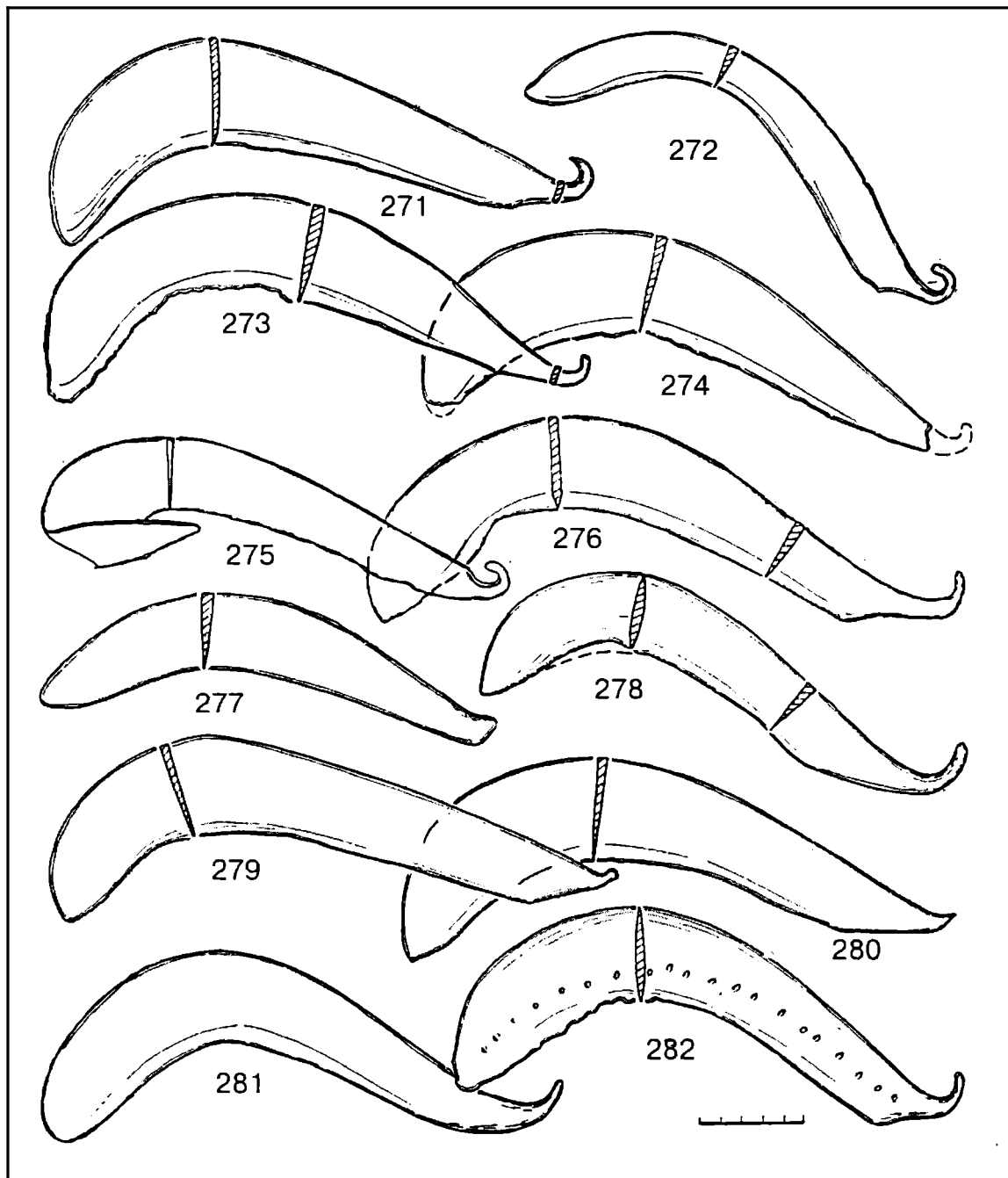
Pl. 17. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo – varianta Pre-Uralică (237, 238, 240-246). 237, 238 – Milovka; 240 – Peščanoe; 241 – „Priural’e”; 242 – Tatarskij Šugan; 243 – Vojutino; 244-246 – Volostnikovka. 237, 238 – după N. I. Bulyčev; 241 – după E. N. Černykh; 244-246 – după A. F. Likhačev.

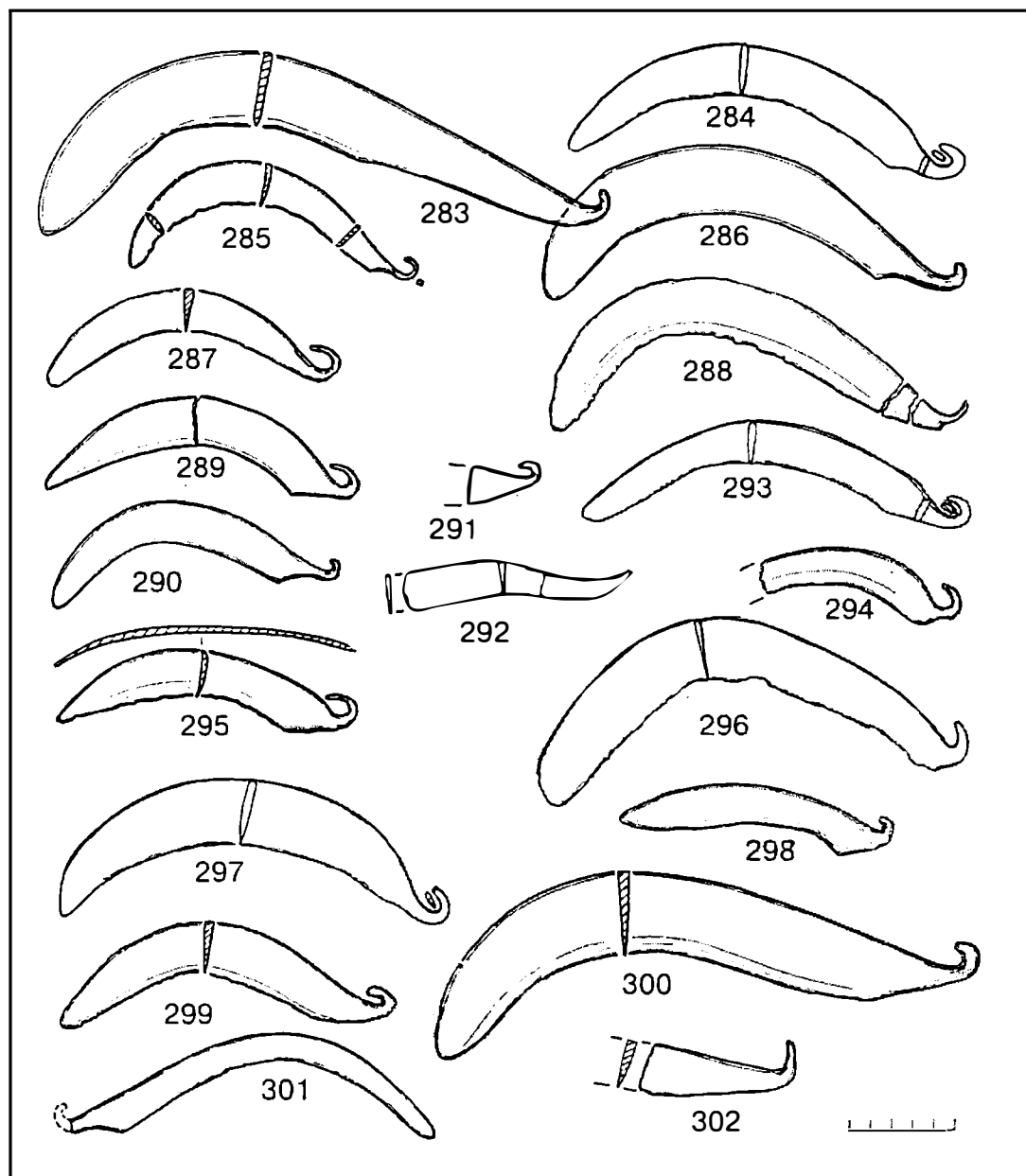
Pl. 18. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo – varianta Pre-Uralică (249); varianta Volga-Don (250-259). 249 – Zelenovka; 250 – Abramovskoe; 251 – Bakhči; 252 – Bol’šaja Čemigovka; 253-255 – Borodaevka; 256, 257 – „Buguruslan” (muzeu); 258 – „Cimljanskaja” GES; 259 – Devičij Gorodok. 249 – după B. G. Tikhonov; 250 – după V. I. Ledjajkin, O. A. Semykin; 251 – după M. F. Obydenov; 252 – după E. K. Maksimov; 259 – după S. V. Kuz’minykh.

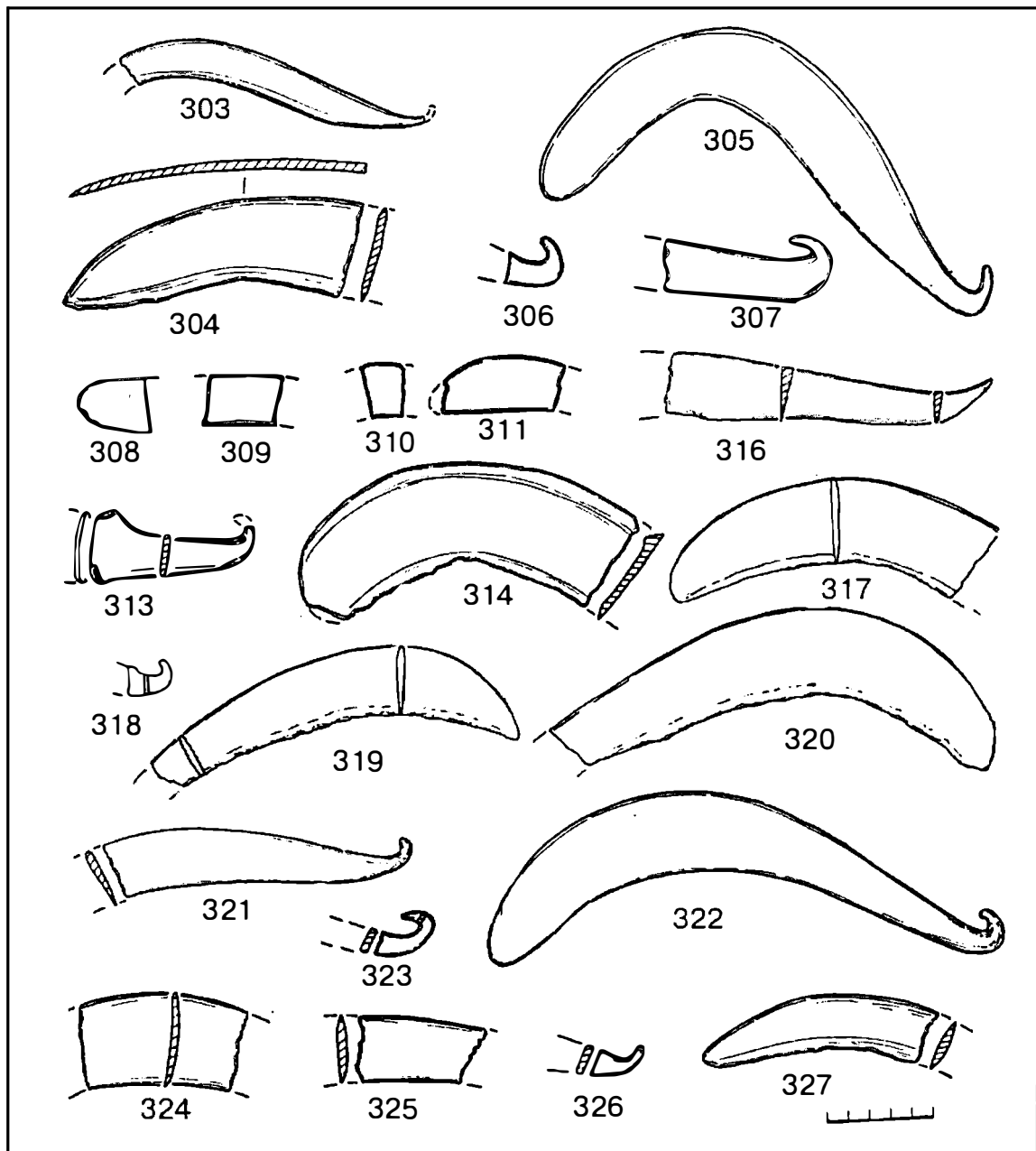
Pl. 19. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo – varianta Volga-Don (260-270). 260 – Erykla; 261 – Kamenskoe; 262-266 – Kazanskaja; 267 – Kostenki I; 268 – Krasivaja; 269 – Maerskij (Vasil'evka); 270 – Nižnekundriučenskaja. 260 – după V. A. Gorodcov.

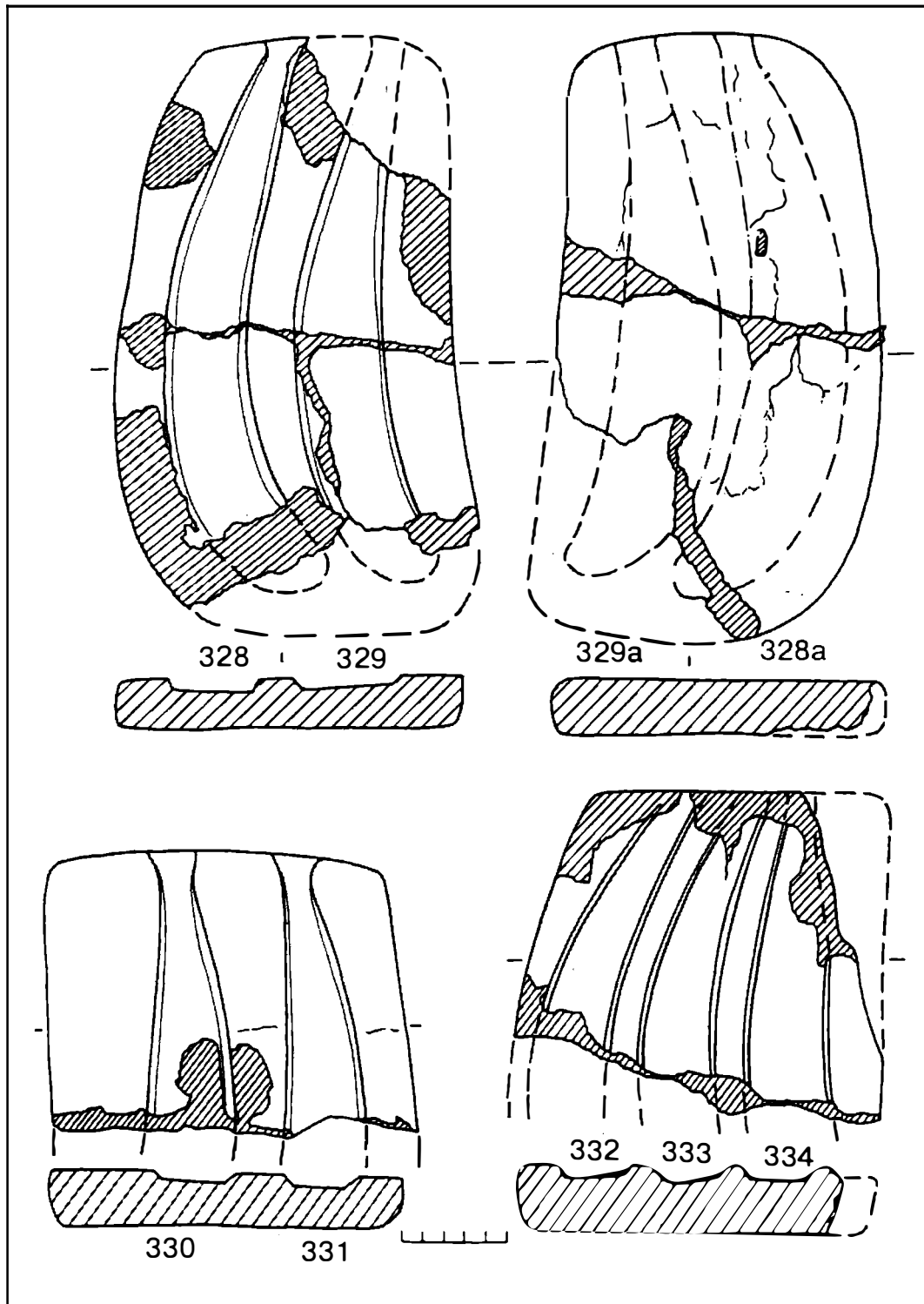
Pl. 20. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo – varianta Volga-Don (271-282). 271 – Nižne-Kurmojarskaja; 272 – Obukhovka I; 273, 274 – Ovsjanki; 275 – Poienești I; 276 – Pomaevo; 277 – Ternovka; 278 – Ul'janovka; 279, 280 – Vojutino; 281 – „Vol'skij” (raion); 282 – Vovnigi (Skala Didenko). 275 – după M. Babeș; 276 – după G. M. Burov; 281 – după V. A. Gorodcov.

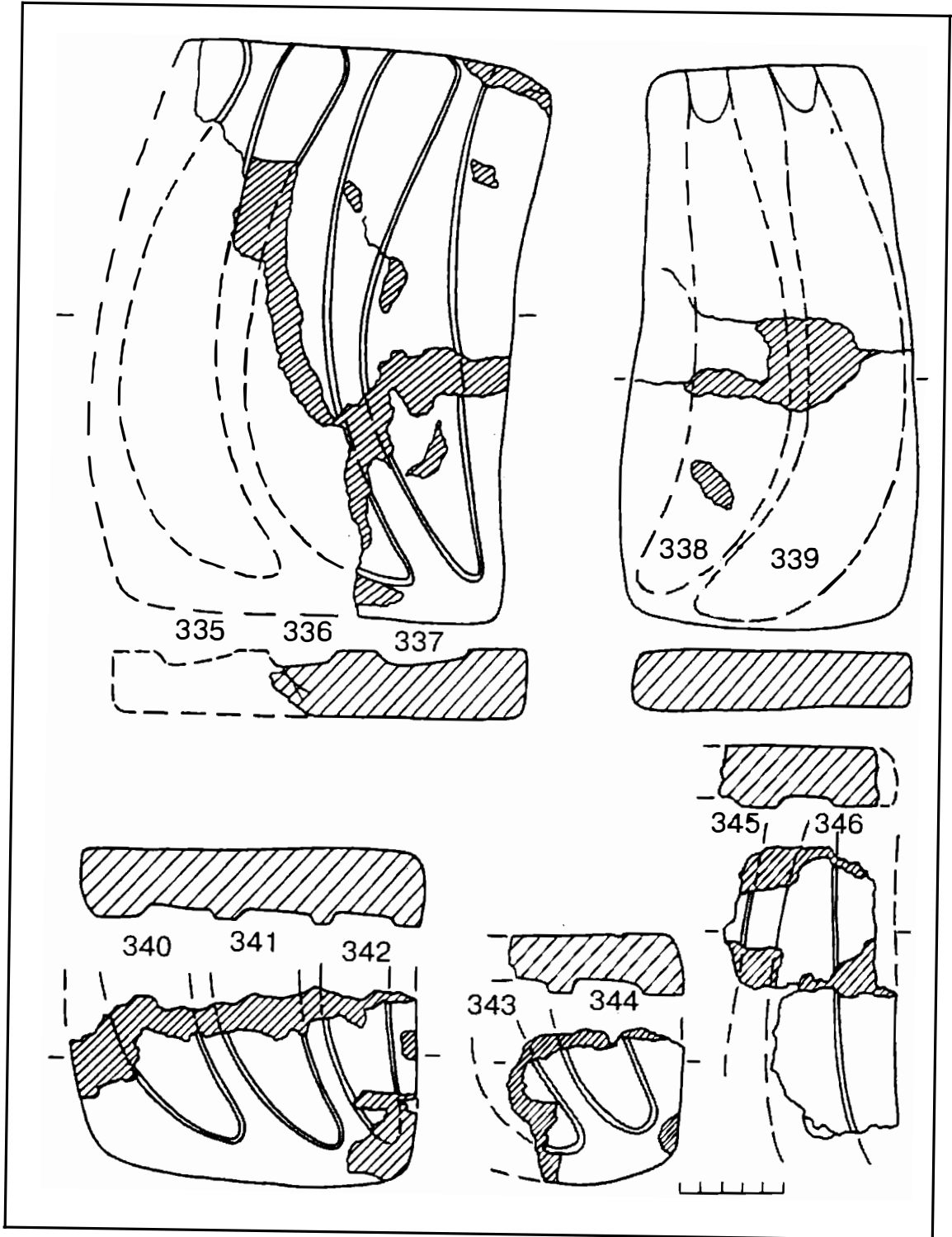
Pl. 21. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaev – varianta Volga-Don (283); varianta Niprul Mijlociu (284-299); varianta Pre-Uralică (300); fragmente nedeterminabile (301, 302). 283 – locul descoperirii necunoscut; 284 – Čapaevka; 285 – Červonokhizency; 286 – „Khar’kov” (muzeu); 287 – Golovatino; 288 – Konstantinovka; 289 – Korsun’-Ševčenkovskij; 290 – Kozin; 291 – Kozincy I; 292 – Kozincy II; 293 – Lipovskoe; 294 – Oster; 295 – „Podneprov’e” Srednee; 296 – Poienești I; 297 – Samovicy; 298 – Staro-Bykovo; 299 – Vjuncy; 300 – Verkhnee Al’keev; 301 – Abassovo; 302 – „Čerkassy”. 283, 301 – după A. M. Tallgren; 284, 285, 293, 297 – după D. P. Kušan; 288 – Arhiva GAIMK; 290, 294 – după A. I. Terenožkin; 291 – după M. I. Sikorskij, A. P. Savčuk; 296 – după M. Babeș; 300 – după B. G. Tikhonov; 302 – după O. A. Krivcova-Grakova.

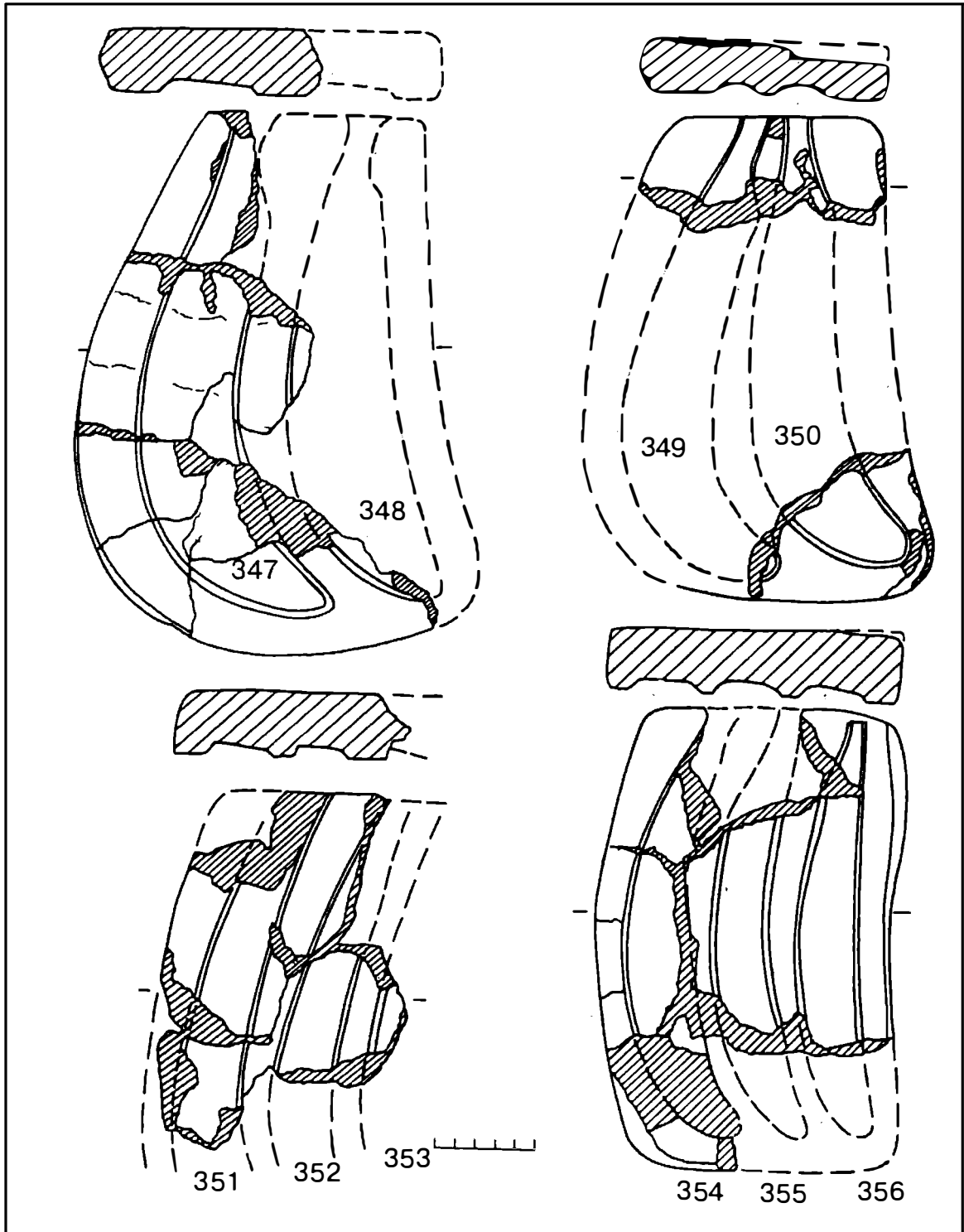
Pl. 22. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo – variante nedeterminabile (303-327). 303 – „Civil’skij” (uezd); 304, 305 – Il’derjakovo; 306 – Komarovka; 307-311 – „Mordova”; 313 – Nižnee III; 314 – Ovsjanki; 316 – Sabančeevo; 317, 318 – Sačkovo; 319, 320 – „Samara” I-II (gubernie); 321 – Savel’evsk; 322 – Tetjuškij (canton); 323 – Tjubjak; 324 – Ul’janovka; 325 – Varlamov I; 326 – Verkhne Tavlykaevo; 327 – „Vojsko Donskoe” I. 303, 307-311 – după A. M. Tallgren; 305 – după A. A. Spicyn; 306 – după A. E. Alikhova; 317, 318 – după I. N. Vasil’eva; 319, 320 – după A. Štukenberg; 322 – după A. V. Arcikhovskij; 323 – după M. F. Obydenov; 326 – după Iu. A. Morozov.

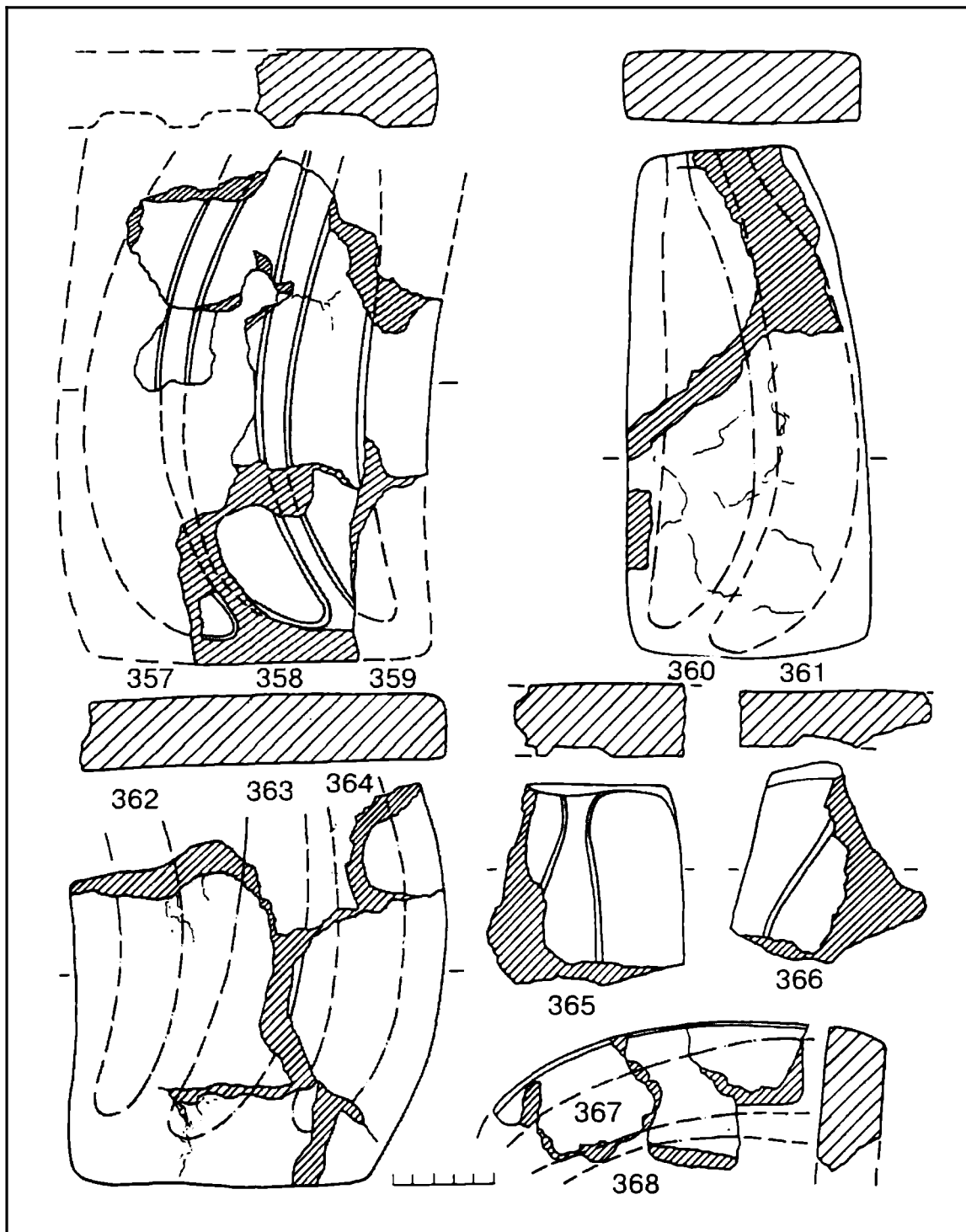
Pl. 23. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo (328-334). 328-334 – Mosolovo. 328-334 – după A. D. Prjakhin.

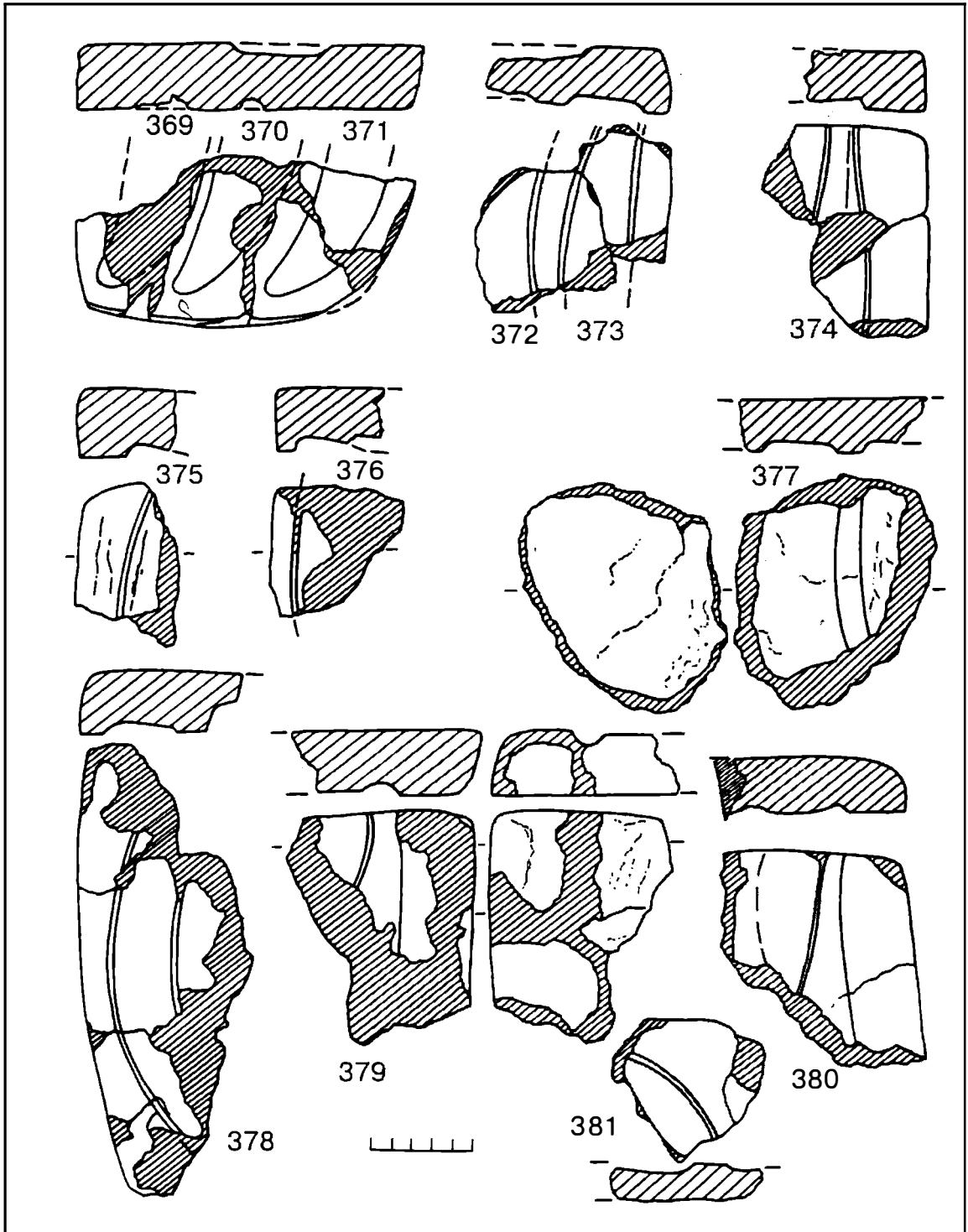
Pl. 24. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo (335-346). 335-346 – Mosolovo. 335-346 – după A. D. Prjakhin.

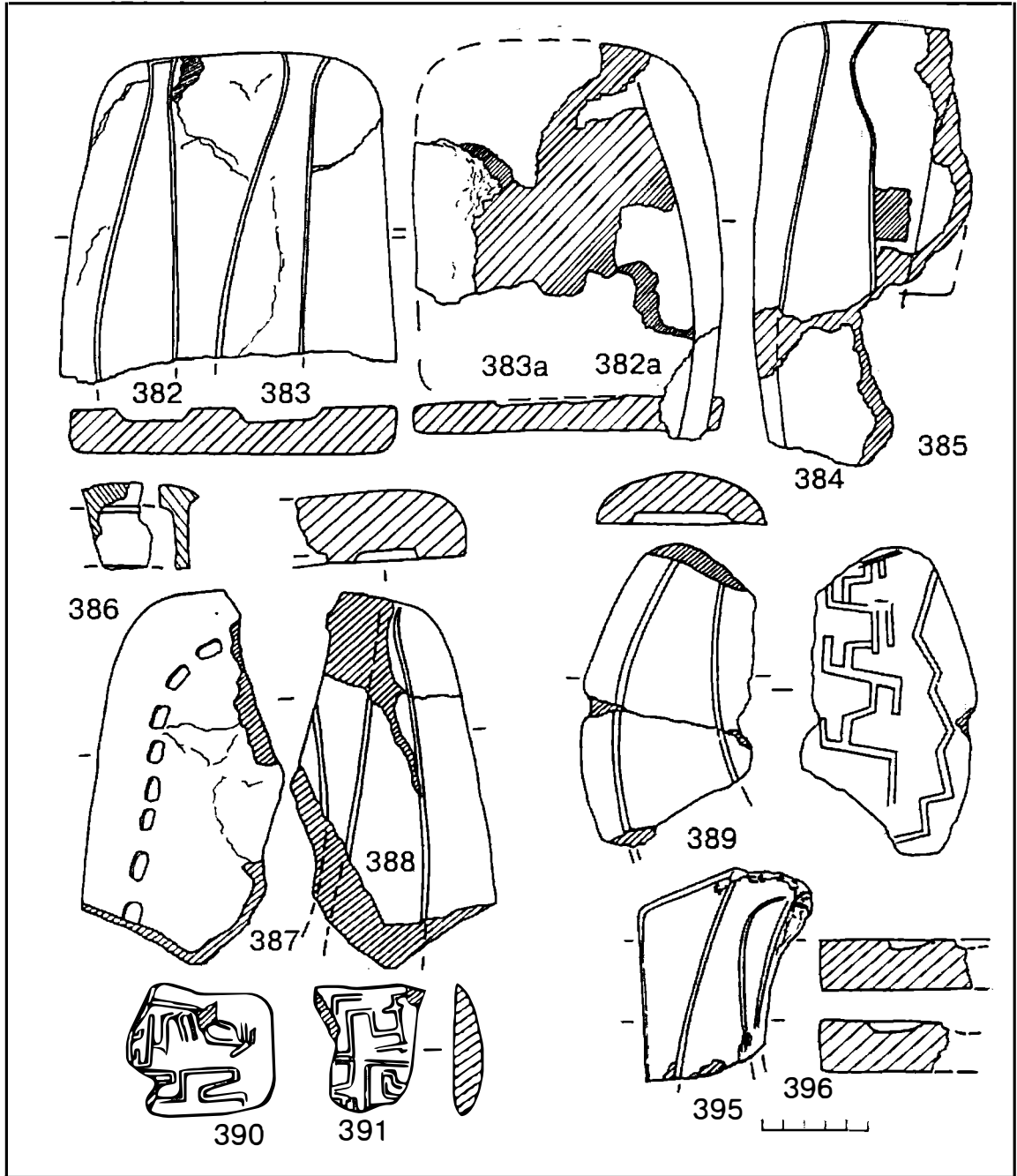
Pl. 25. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo (347-356). 347-356 – Mosolovo. 347-356 – după A. D. Prjakhin.

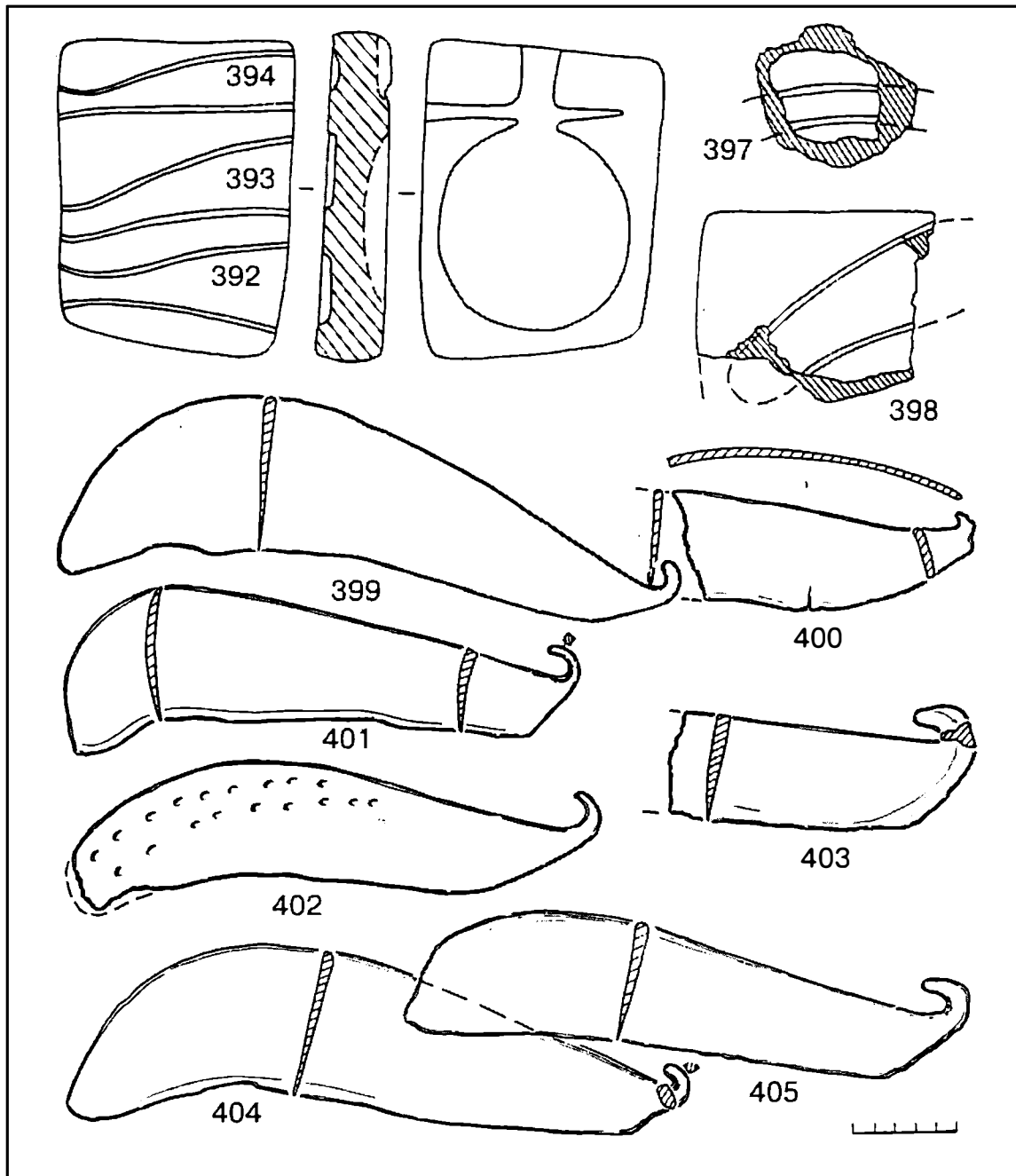
Pl. 26. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo (357-386). 357-386 – Mosolovo. 357-386 – după A. D. Prjakhin.

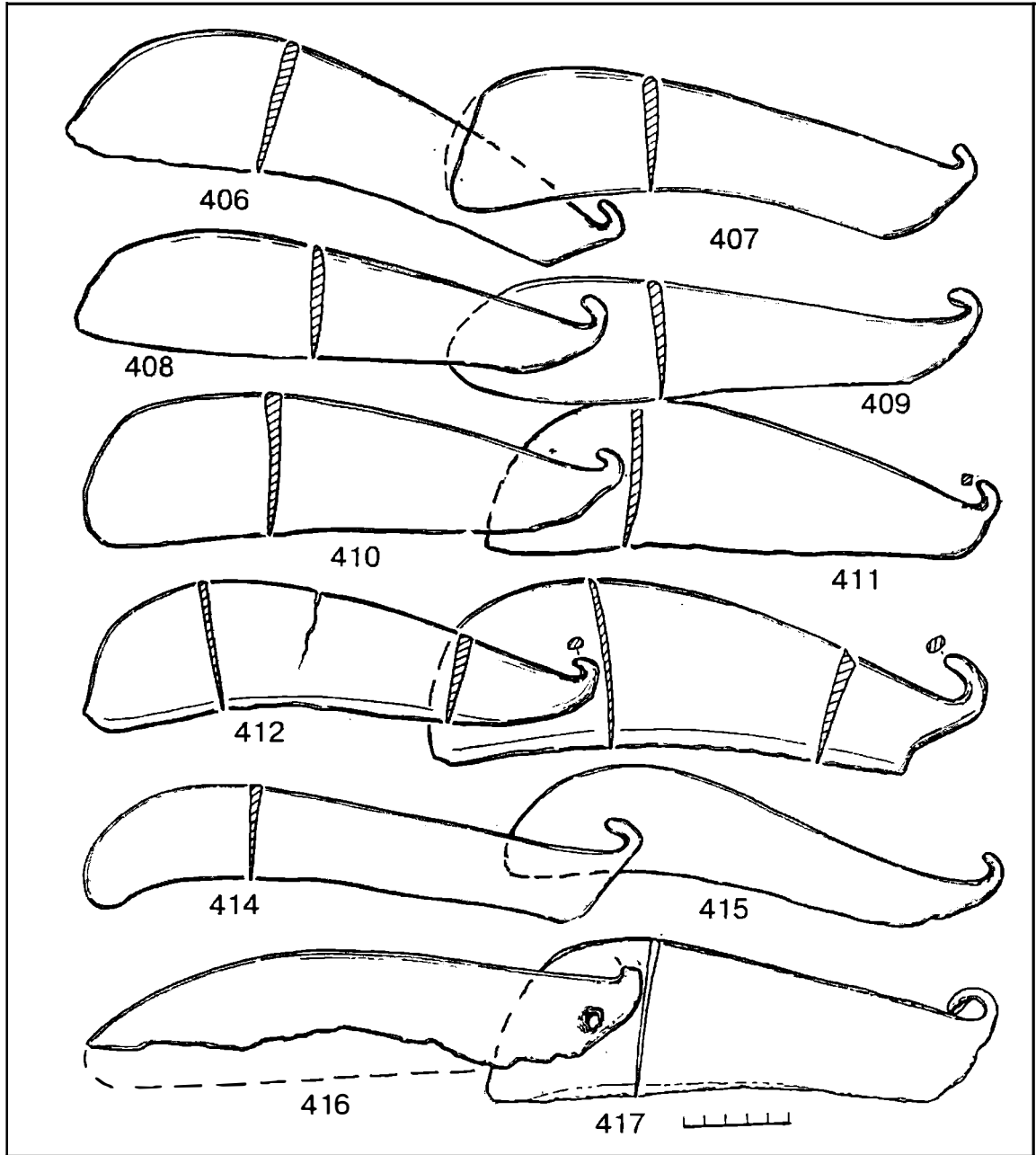
Pl. 27. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo (369-381). 369-381 – Mosolovo. 369-381 – după A. D. Prjakhin.

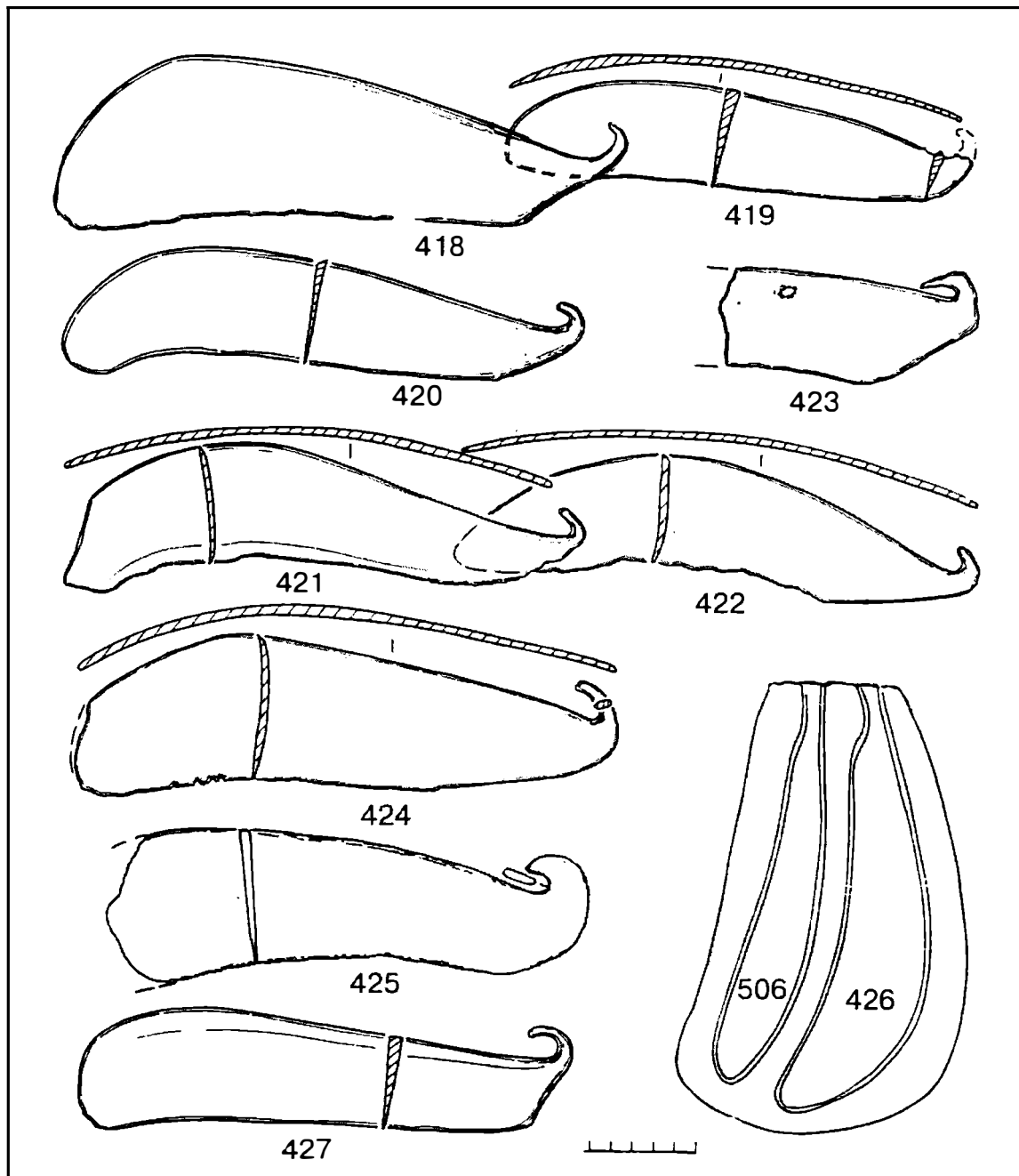
Pl. 28. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo (382-391, 395, 396). 382-385 – Mosolovo; 386 – Borovskoe; 387, 388 – Pravorot; 389-391 – Proval'e; 395, 396 – Usovo Ozero. 386-388 – după L. S. Savrasov; 395, 396 – după S. S. Berezanskaja.

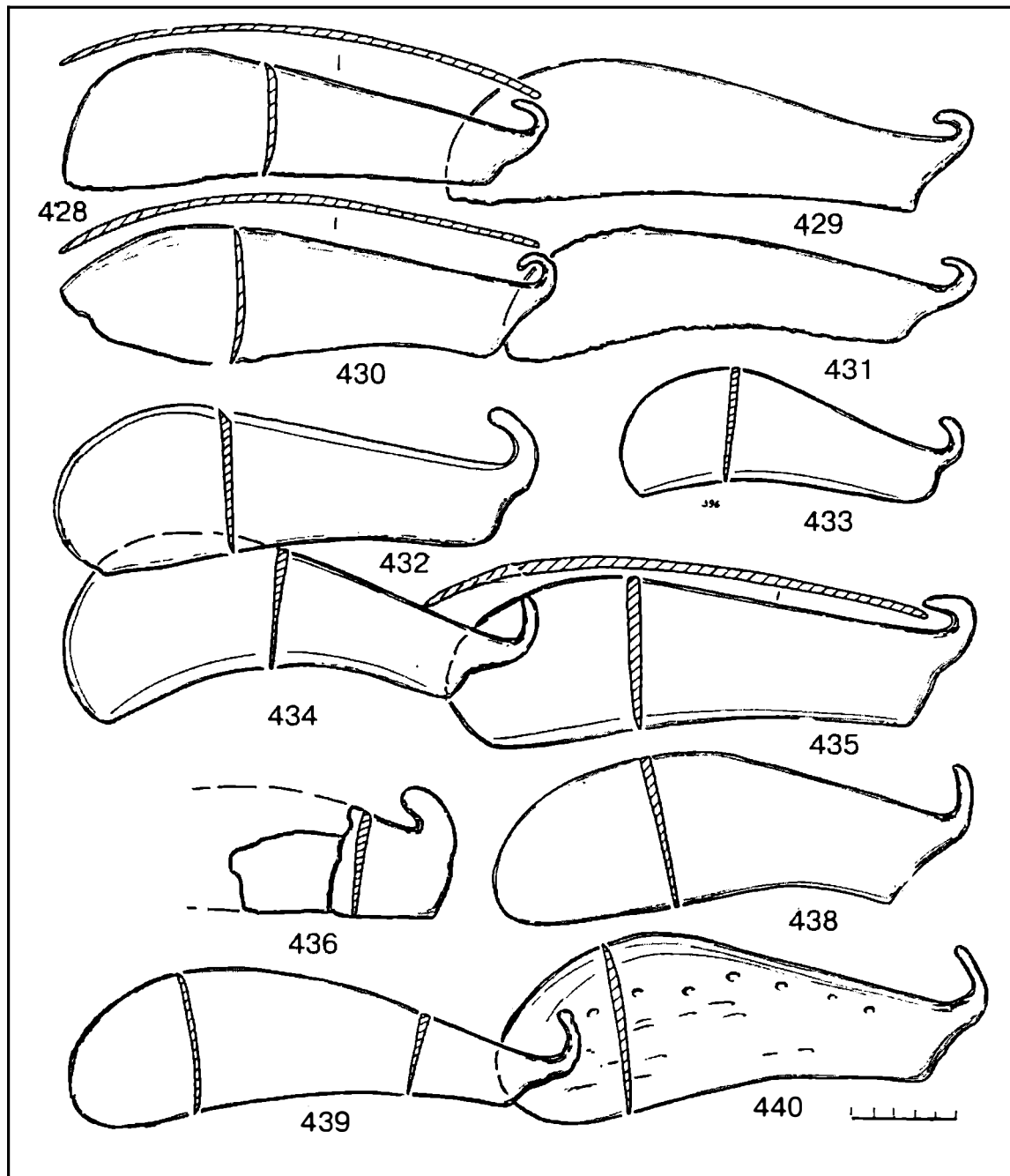
Pl. 29. Grupa Volgo-Uralică: tipul Ibrakaevo (392-394, 397, 398); tipul Derbeden' – varianta Derbeden' (399-405). 392-394 – Ufa; 397, 398 – Voronež *GRES*; 399 – Ajtugan; 400 – Aleksaškino; 401 – Bannoe Ozero; 402 – Batarejka; 403 – Batrak; 404 – „Čistopol””; 405 – Derbeden'. 392-394, 399, 403 – după M. F. Obydenov; 395, 396 – după S. S. Berezanskaja; 397, 398 – după A. S. Savrasov; 400 – Arhiva *IIMK*; 404, 405 – după S. V. Kuz'minykh.

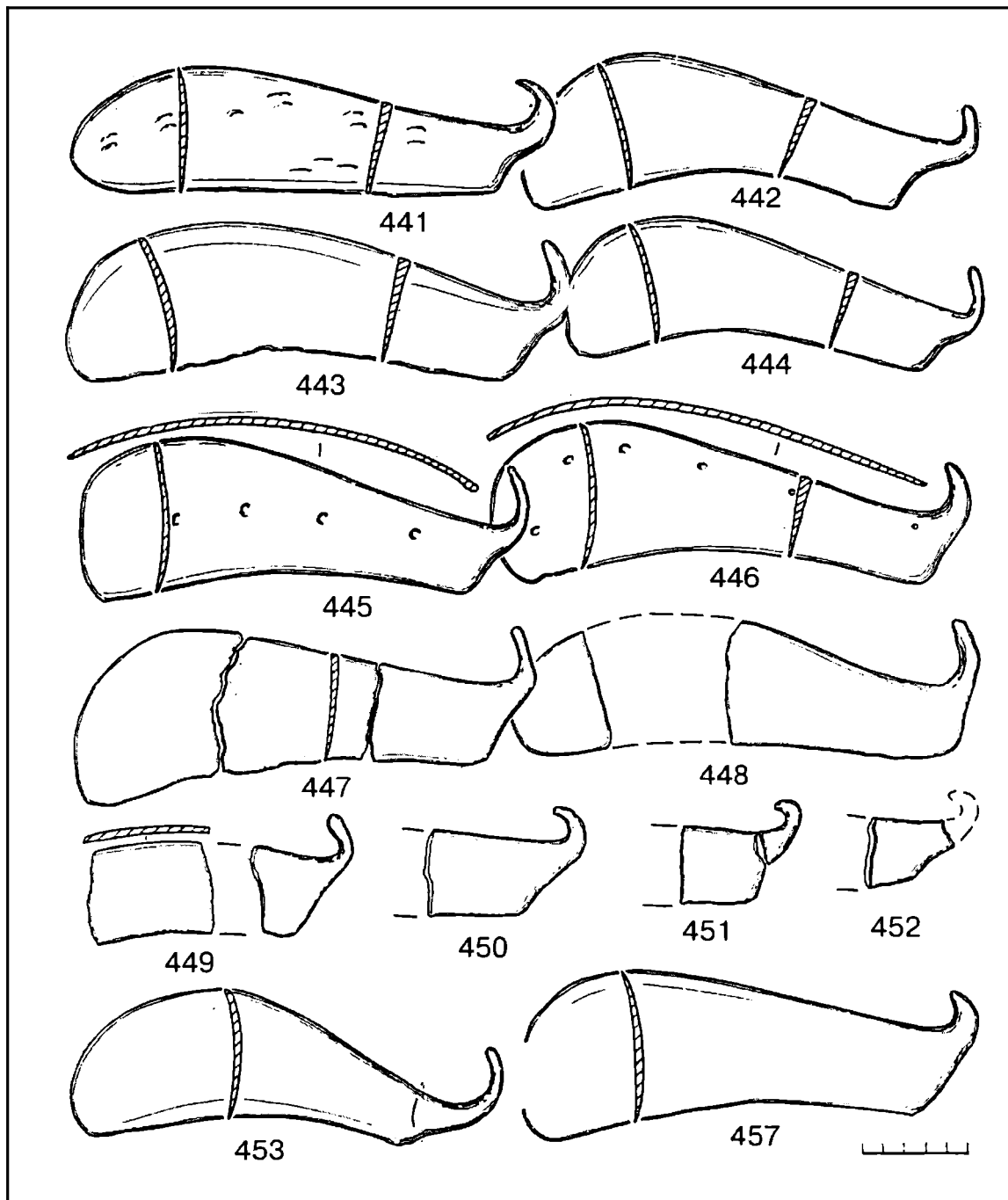
Pl. 30. Grupa Volgo-Uralică: tipul Derbeden' – varianta Derbeden' (406-417). 406-410 – Derbeden'; 411 – Grjaznukha; 412-414 – Karnanovo; 415 – Kerč'; 416 – Kolbinskij Khrebet I; 417 – Kosye Loski. 406-410, 412, 413 – după S. V. Kuz'minykh; 411 – după G. M. Burov; 414 – după G. T. Obydenov, F. Š. Khuzin; 416 – după S. S. Černikov; 417 – după S. V. Krasnienko.

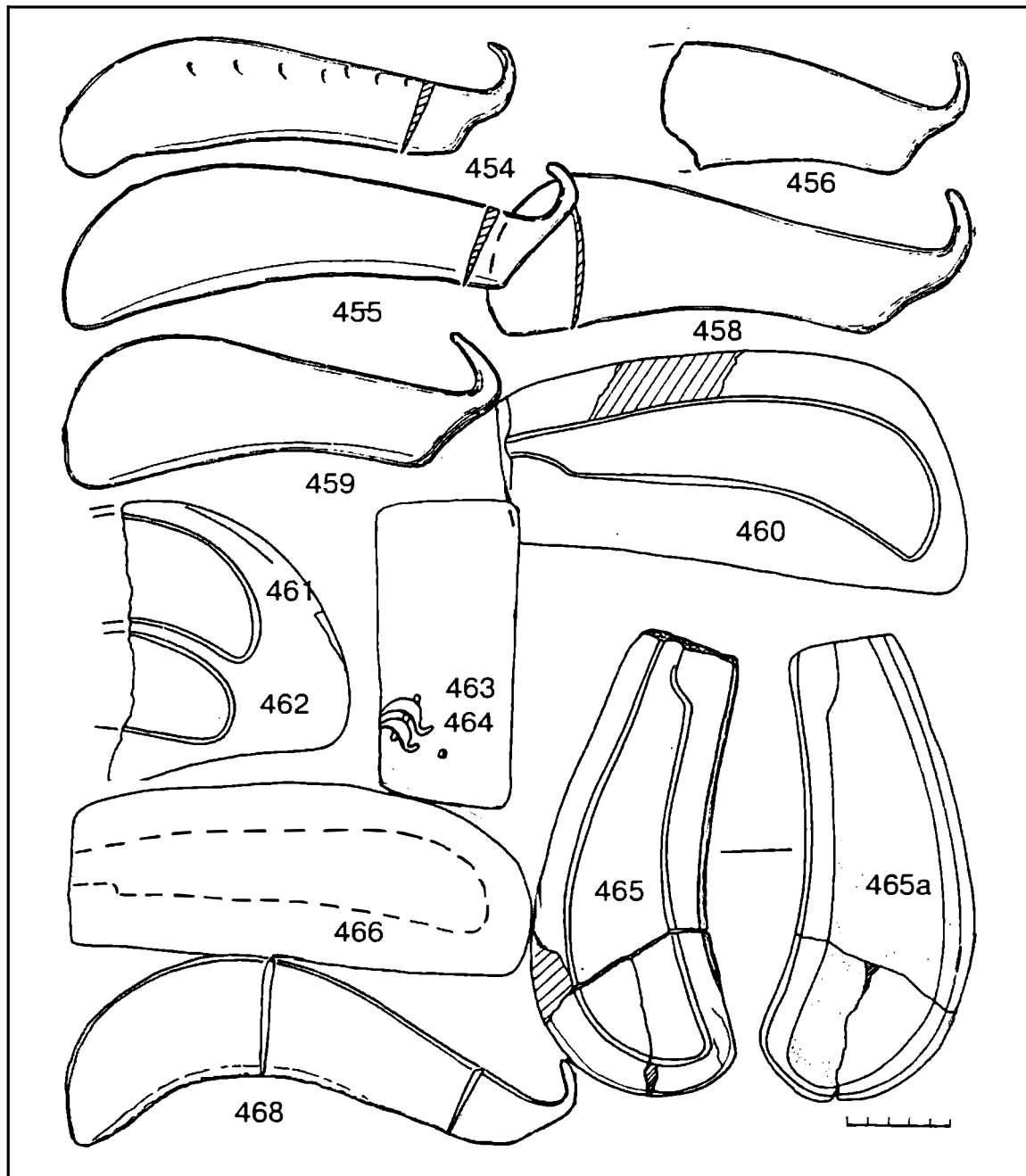
Pl. 31. Grupa Volgo-Uralică: tipul Derbeden' – varianta Derbeden' (418-426); varianta Derbeden'-Kobakovo (427). 418 – „Minusinsk”; 419 – Nižne Ibrakaevo; 420 – Omarskij Počinok; 421, 422 – Primorsk; 423 – Sary-Ozek; 424 – Stepnjak I; 425 – Stepnjak II; 426 – Ul'janovsk; 427 – Kolotaev. 419 – după M. F. Obydenov; 420 – după S. V. Kuz'minykh; 423 – după N. A. Avanesova.

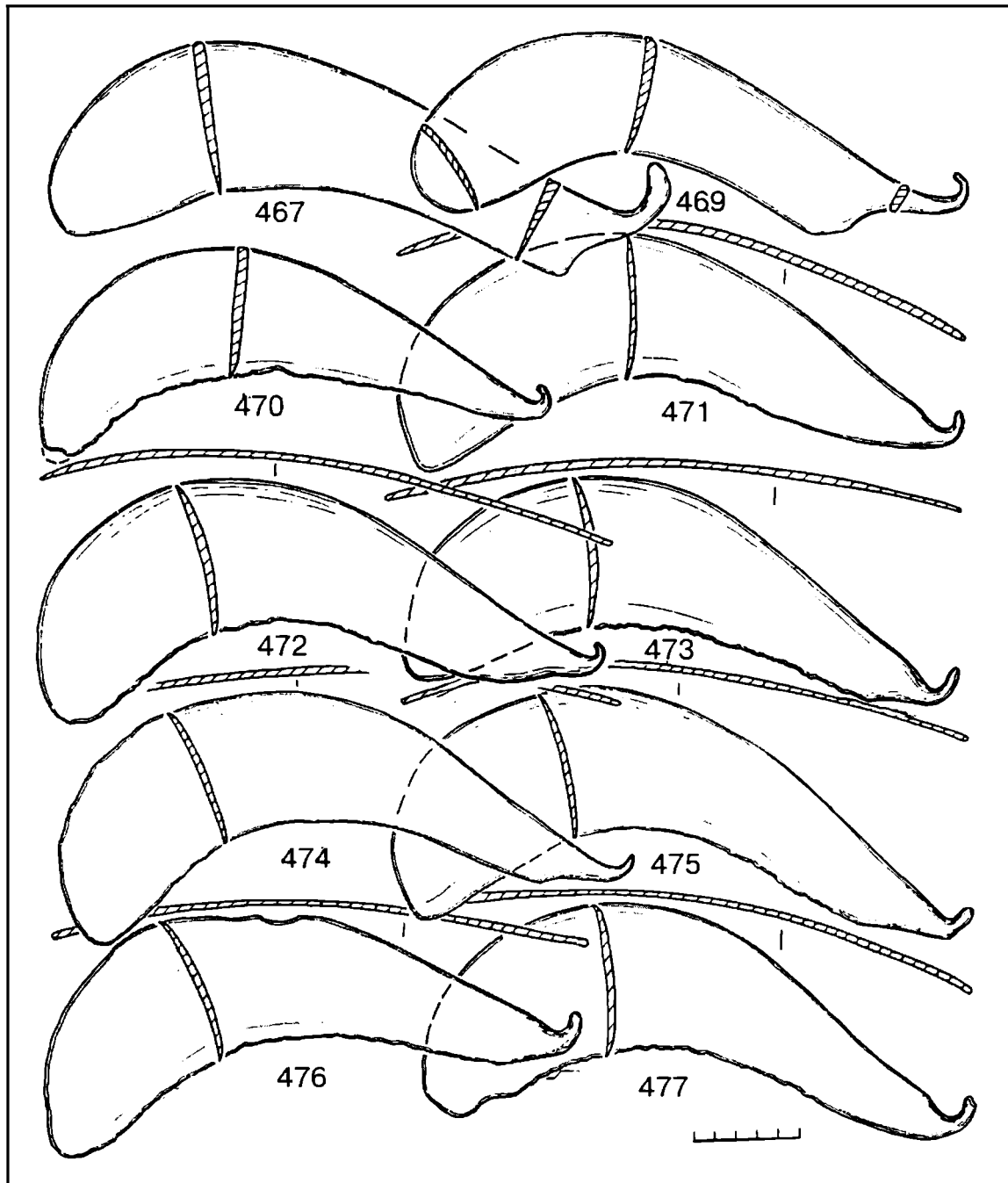
Pl. 32. Grupa Volgo-Uralică: tipul Derbeden' – varianta Derbeden'-Kobakovo (428-430); varianta Kobakovo (431-440). 428-430 – Tereškovo; 431 – „Vojsko-Donskoe” II; 432 – Blagoveščanka; 433 – Borisovka; 434 – „Kherson” I (gubernie); 435 – „Dneprovskie” I (praguri); 436 – Il'ičovka; 438 – Kirovo; 439, 440 – Kobakovo. 428-430 – după A. D. Prjakhin, A. T. Sinjuk; 431 – Arhiva *IIMK*.

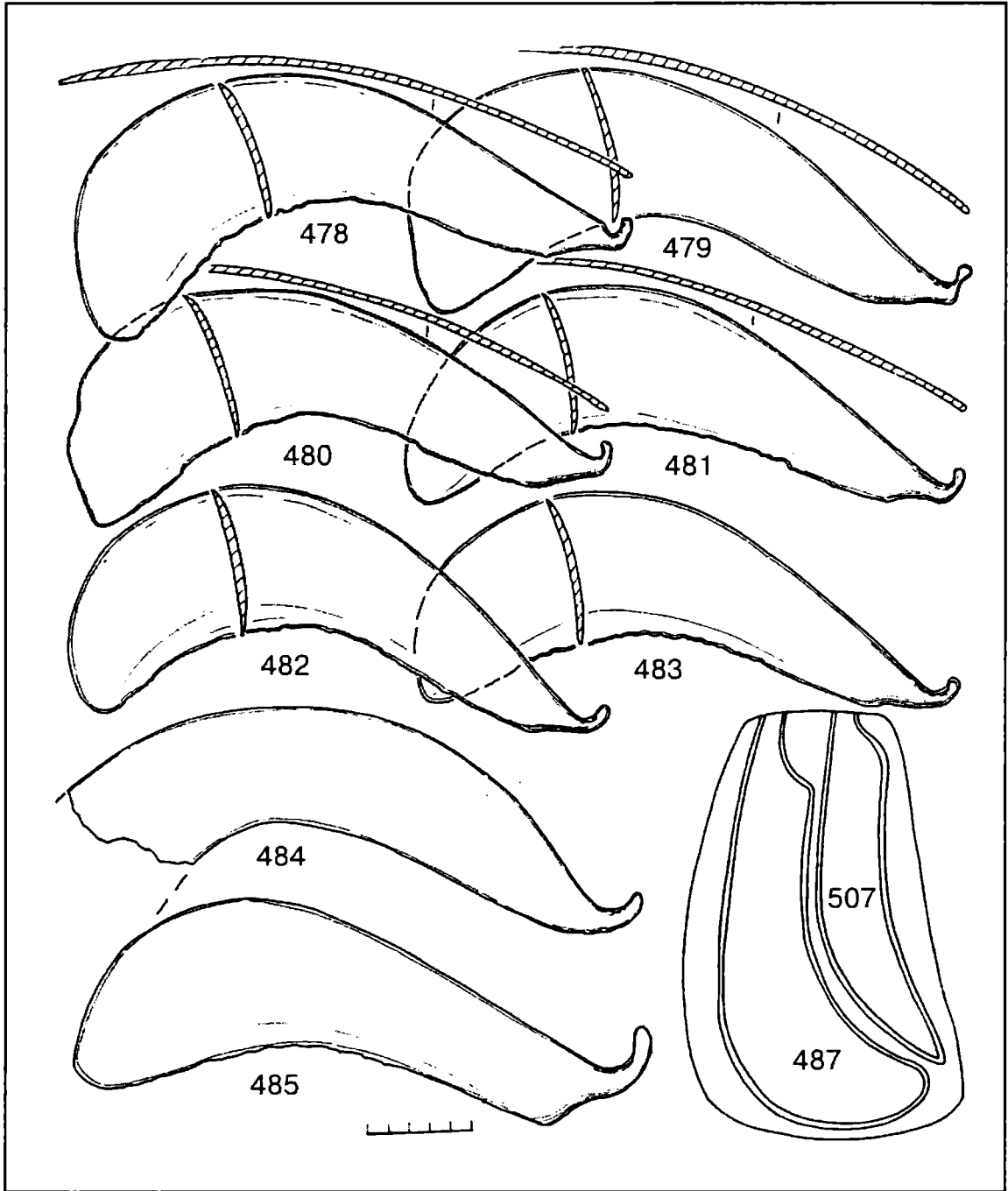
Pl. 33. Grupa Volgo-Uralică: tipul Derbeden' – varianta Kobakovo (441-453, 457). 441-444 – Kobakovo; 445-452 – Labojkovka; 453 – Lepljava I; 457 – Petrovo-Svistunovo.

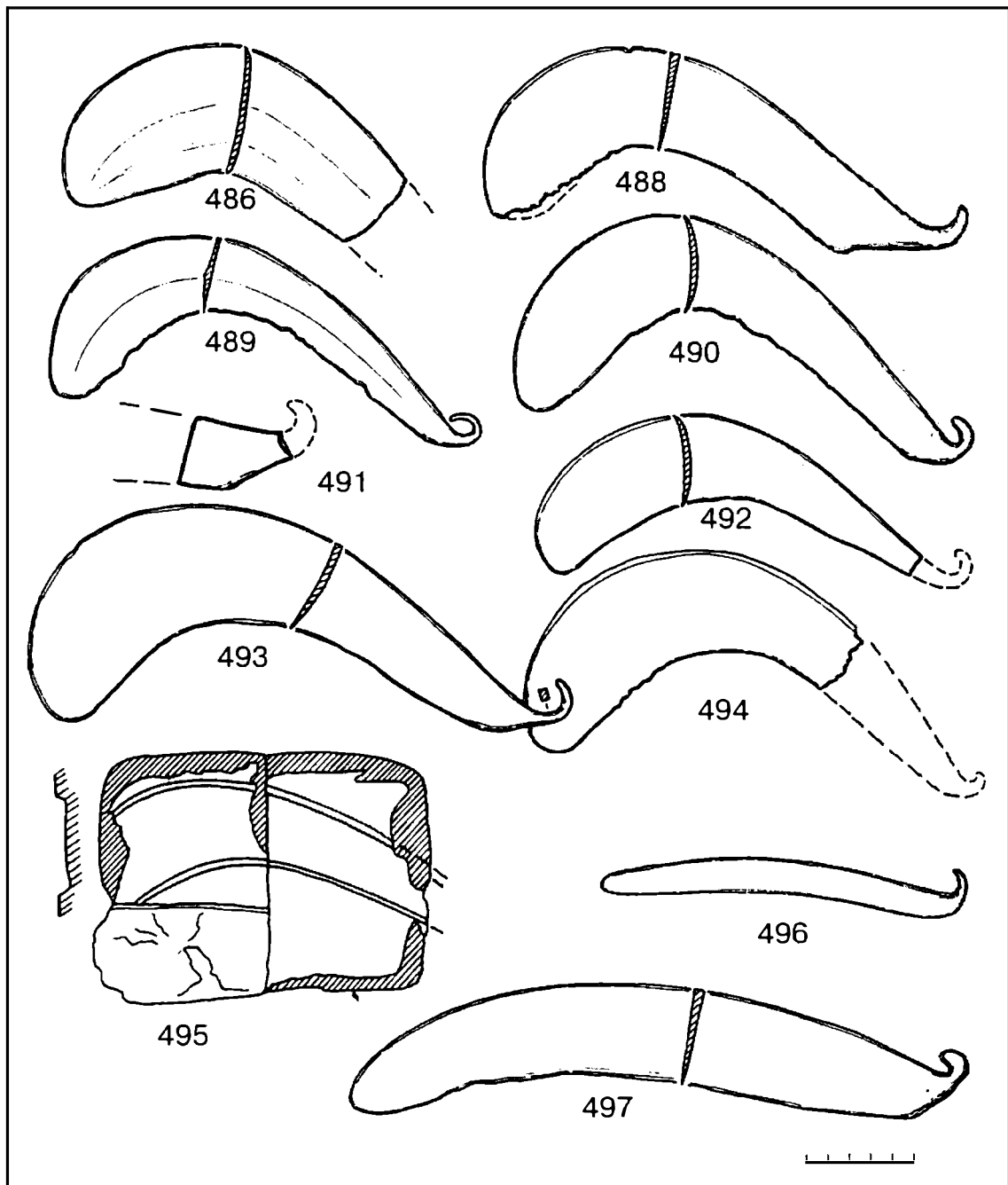
Pl. 34. Grupa Volgo-Uralică: tipul Derbeden' – varianta Kobakovo (454-456, 458-466); tipul Pereljub – varianta Pereljub (468). 454-456 – Nižnjaja Khortica; 458, 459 – Podgorodnoe; 460 – Bereznjaki; 461-464 – Derevjannoe; 465 – Golourov; 466 – Kapulovka II; 468 – Kanev I.

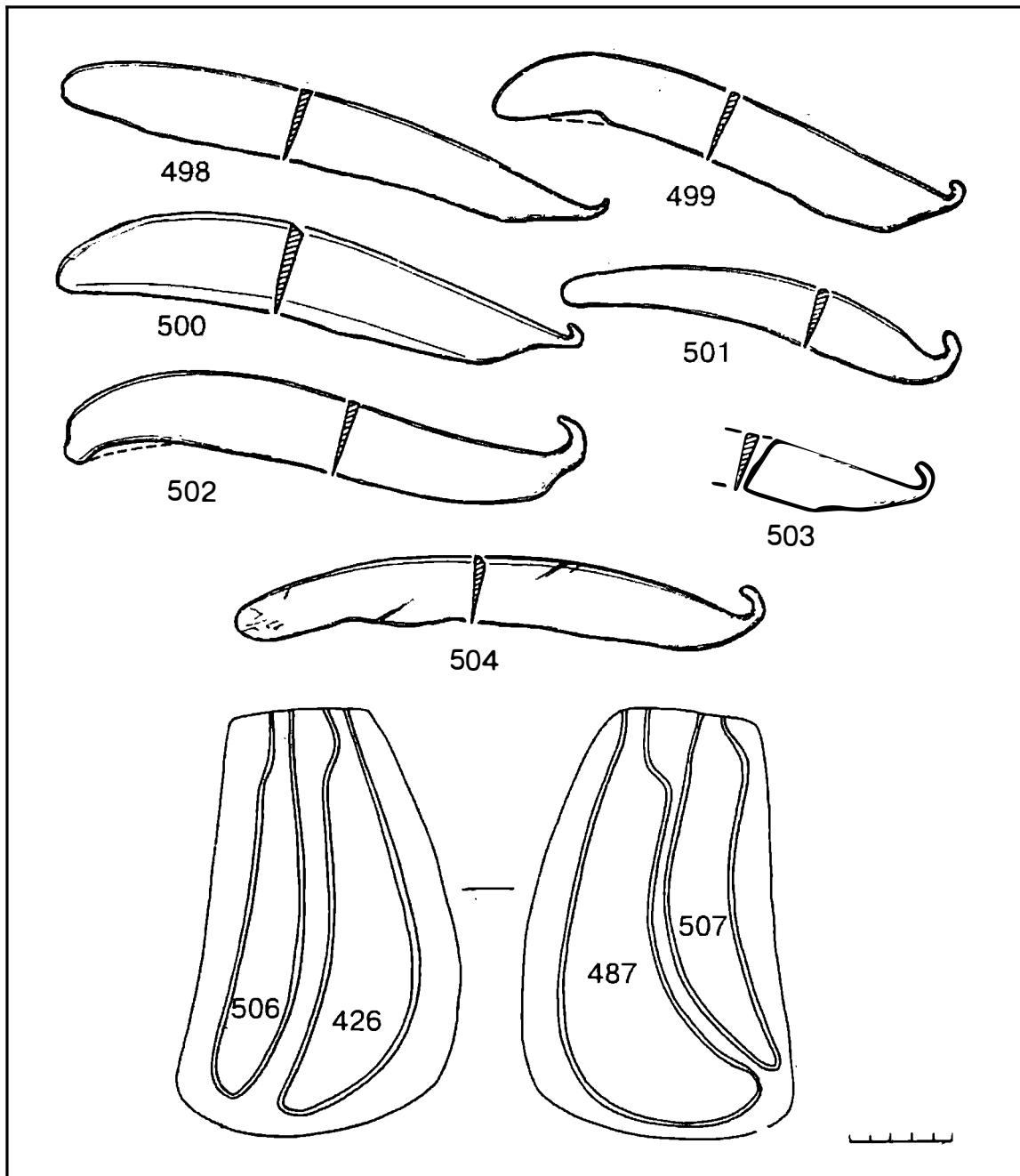
Pl. 35. Grupa Volgo-Uralică: tipul Pereljub – varianta Pereljub (467, 469-477). 467 – „Ekaterinoslavskaja” I (gubernie); 469 – Korničikha; 470 – Ovsjanki; 471-477 – Pereljub. 467 – după E. N. Černykh.

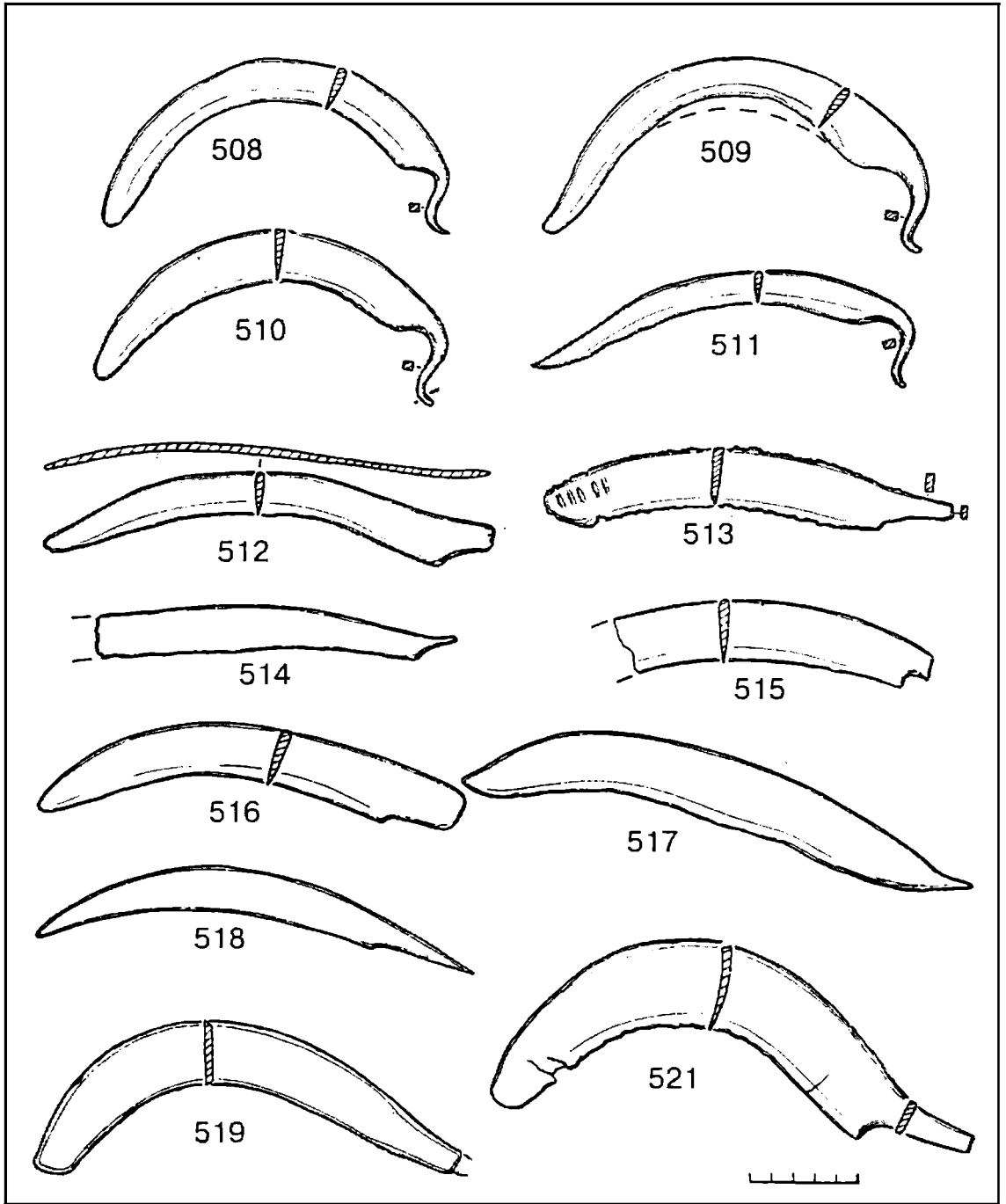
Pl. 36. Grupa Volgo-Uralică: tipul Pereljub – varianta Pereljub (478-485, 487). 478-484 – Pereljub; 485 – Varvarovka; 487 – „Ul’janovsk”.

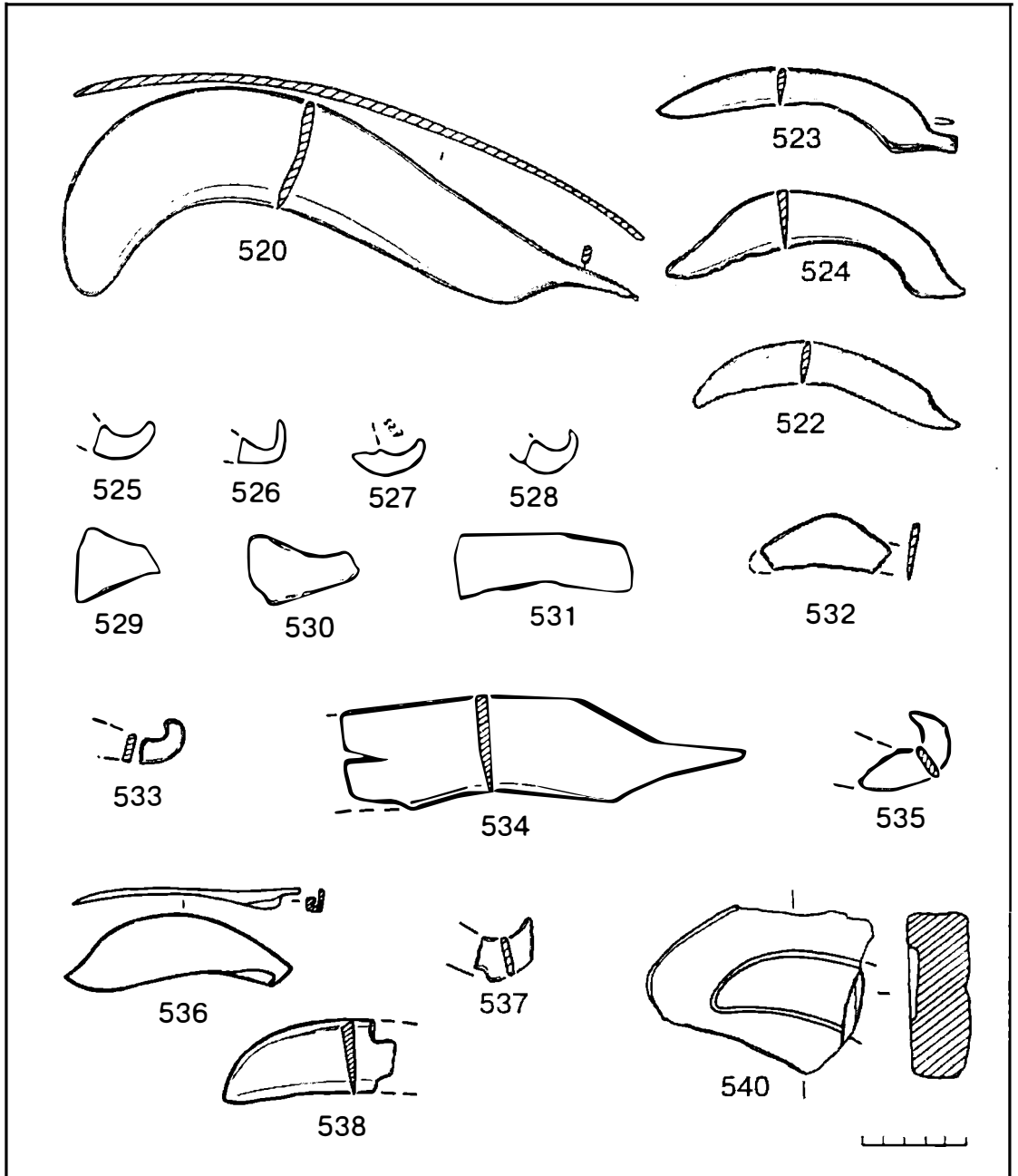
Pl. 37. Grupa Volgo-Uralică: tipul Pereljub – varianta Pereljub (486); varianta Garbuzovka (488-495); tipul Javlenka (496, 497). 486 – „Bljumenfel'd”; 488 – „Kherson” II (gubernie); 489 – Deleni; 490 – Garbuzovka; 491 – Jablonja; 492 – Majačka; 493 – Odăile-Podari; 494 – Ščetkovo; 495 – Kremenčug; 496 – Belaja Vološka; 497 – Čeremkhovij kust. 489 – după V. Chirica, M. Tanasachi; 491, 495 – după V. N. Kljušincev; 492 – după A. A. Iessen; 493 – după D. Șerbănescu, G. Trohani; 494 – Arhiva IIMK; 496 – după A. M. Tallgren; 497 – după V. A. Zakh.

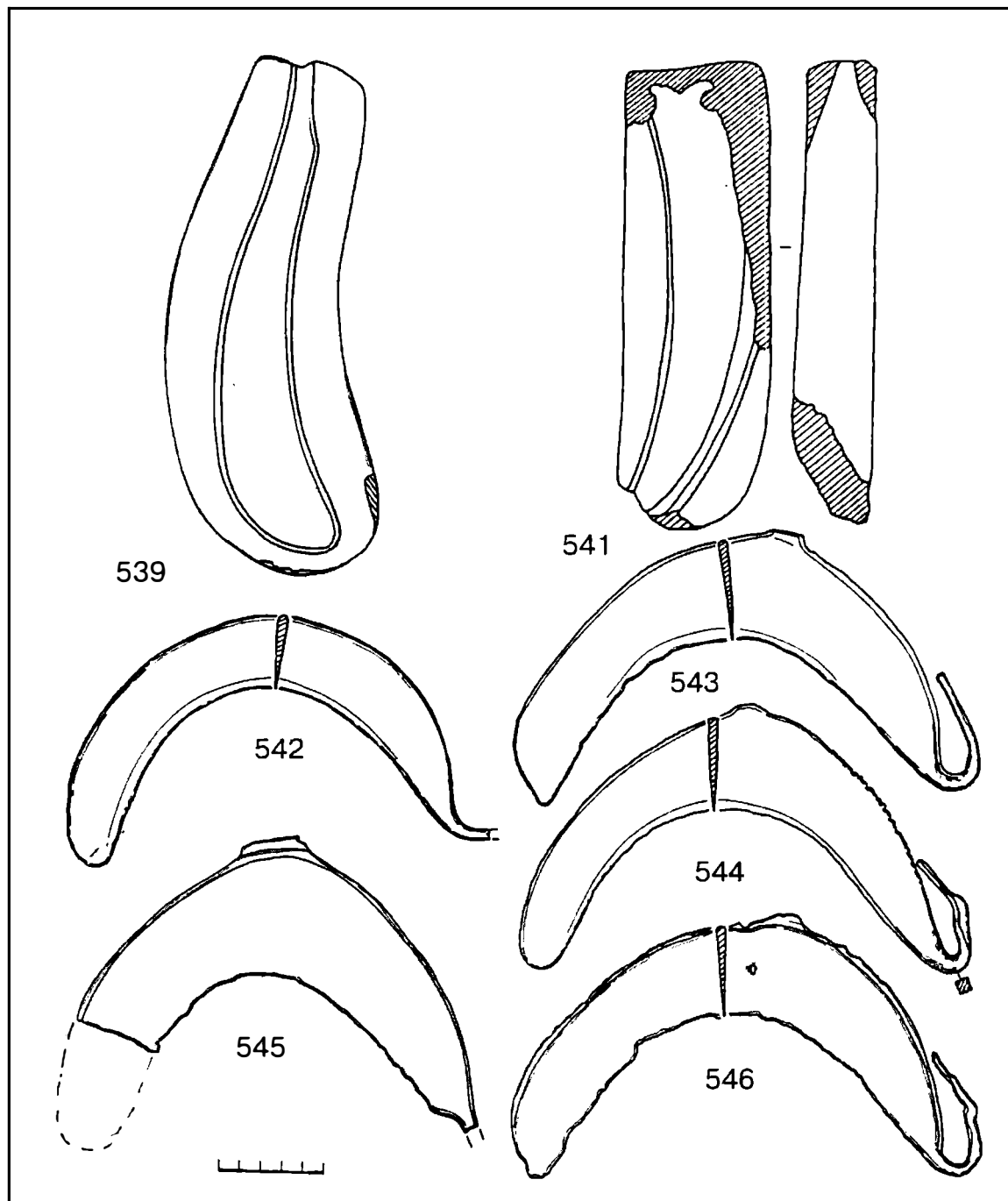
Pl. 38. Grupa Volgo-Uralică: tipul Javlenka (498-504, 506, 507). 498 – Česnokovskaja Pašnja; 499 – Jukalikulevo; 500 – Javlenka I; 501 – Kolbinskij Khrebet II; 502 – Koroblevo; 503 – Nikol'skoe I; 504 – Osipovka; 506, 507 – Ul'janovsk. 498 – după K. V. Sal'nikov; 499 – după M. F. Obydenov; 500 – după G. B. Zdanovič; 503 – după N. A. Avanesova.

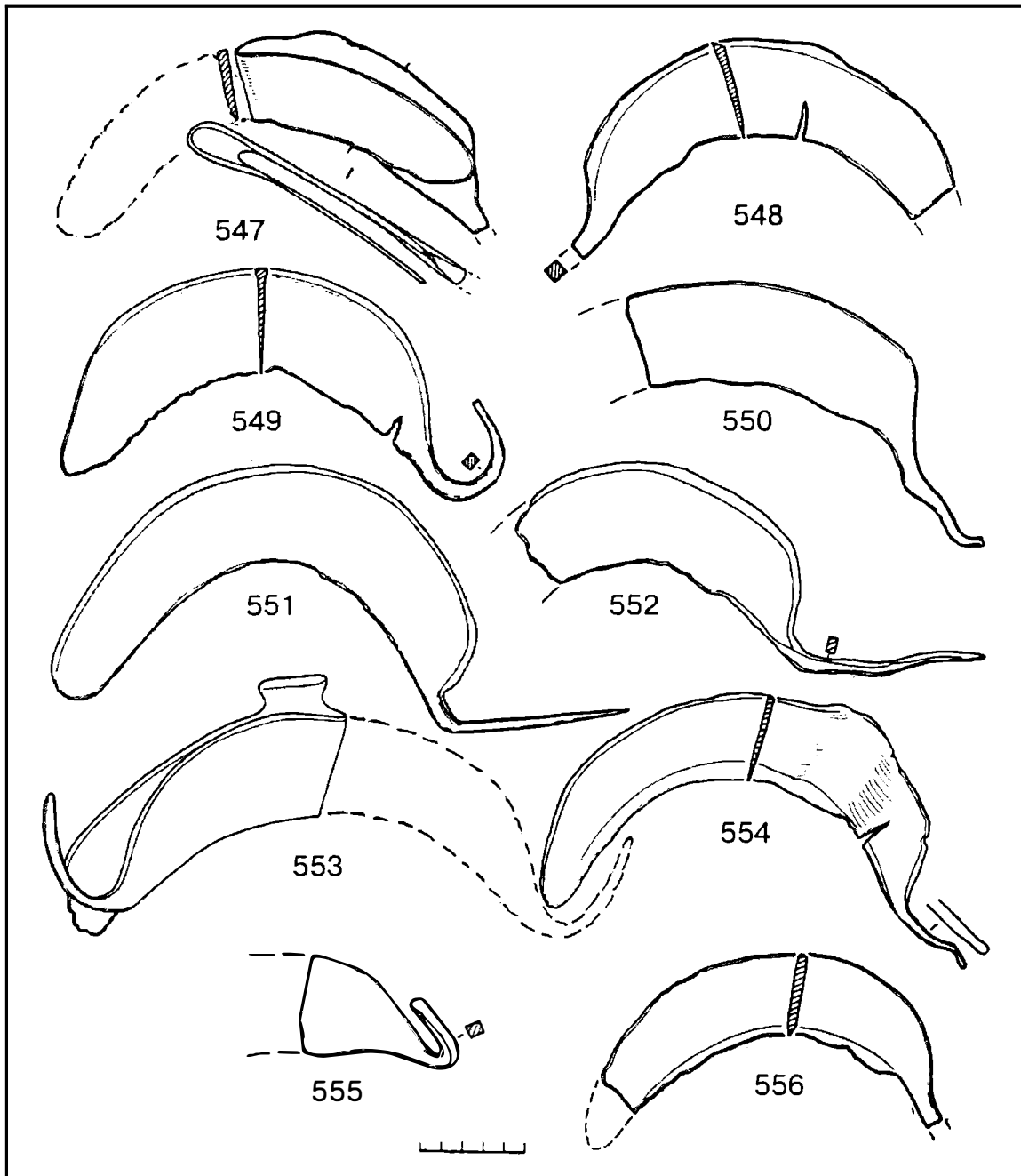
Pl. 39. Grupa Volgo-Uralică: tipul Carev-Kurgan (508-511); tipul Elanskoe (512-518); tipul Grečikhino – varianta Grečikhino (519, 521). 508-510 – Carev-Kurgan; 511 – „Volgograd” (muzeu); 512 – Elanskoe; 513 – Kostenki II; 514 – Lipeck; 515 – Metev Tomak; 516 – Utevka VI; 517 – Volostnikovka; 518 – „Voronež” (gubernie); 519 – Čern I; 521 – Novaja Khortica. 514 – după S. A. Getmanskij, A. Ju. Klovov; 515 – după K. V. Sal’nikov; 517, 518 – după B. G. Tikhonov; 519 – după S. N. Sanžarov.

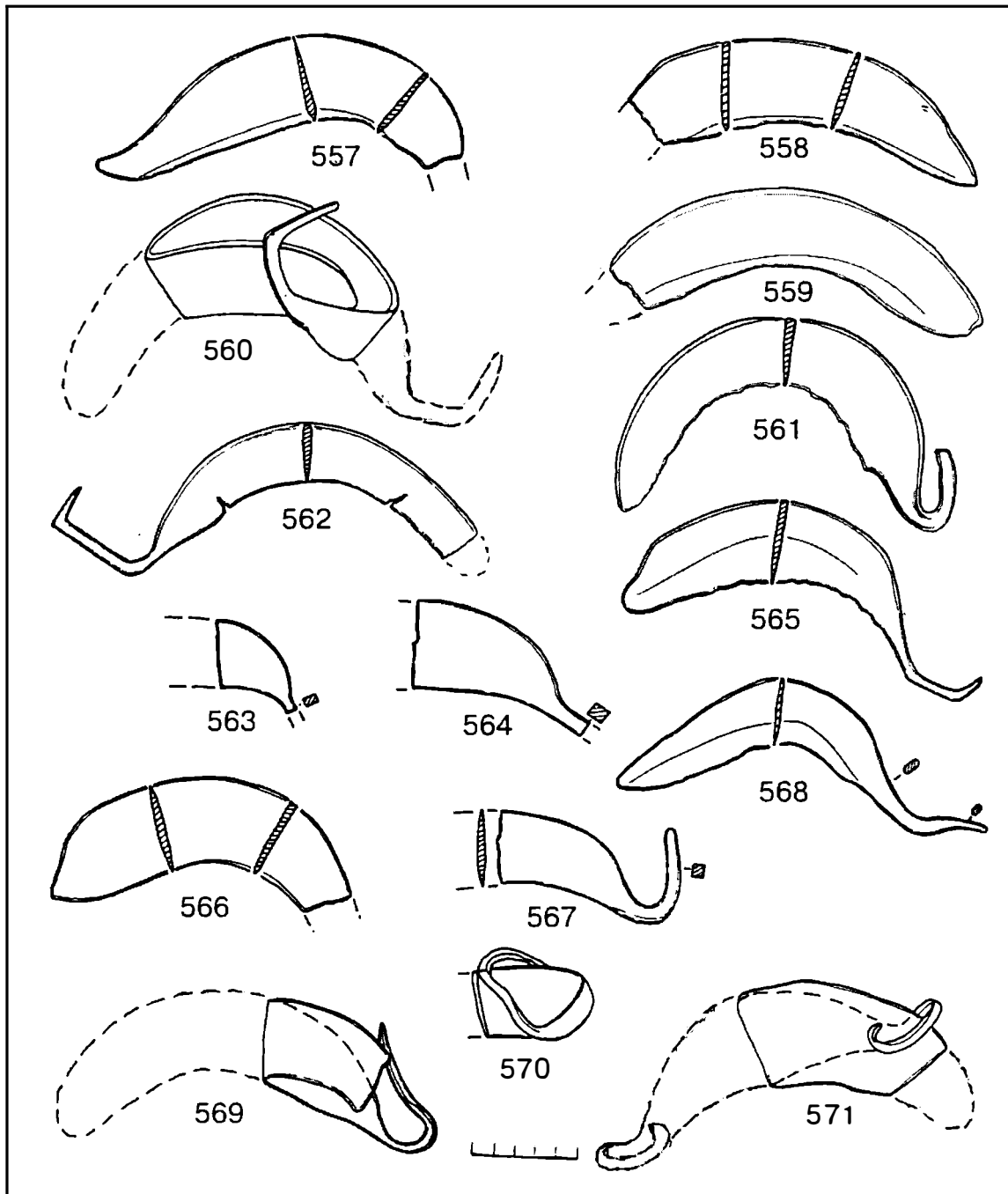
Pl. 40. Grupa Volgo-Uralică: tipul Grečikhino – varianta Grečikhino (520); varianta Staro-Bykovo (522-524); tipuri nedeterminabile (525-538, 540). 520 – Grečikhino; 522 – Avraamovka; 523, 524 – Staro-Bykovo; 525-531 – Khutor Gornij; 532 – „Donskaja”; 533 – Sadčikovskij; 534 – „Rostov” (regiune); 535 – Sargary; 536 – Smjačka; 537 – Tjubjak; 538 – locul descoperirii necunoscut; 540 – „Dneprovskie” II (praguri). 525-531 – după E. N. Černykh, S. V. Kuz'minykh; 532 – după V. I. Mamontov; 533 – după O. A. Krivcova-Grakova; 534 – după A. A. Iessen; 535 – după S. Ja. Zdanovič; 537 – după M. F. Obydenov.

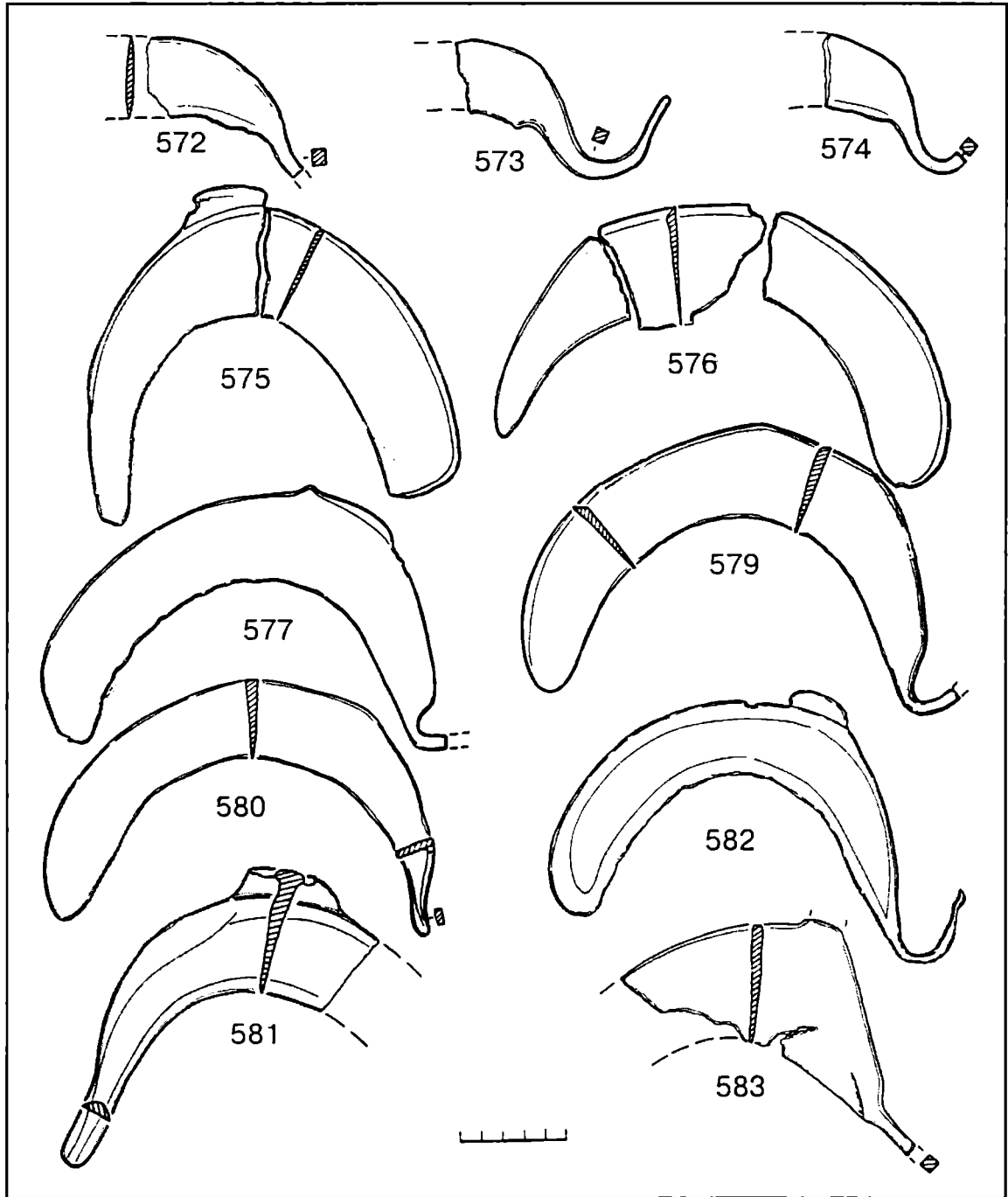
Pl. 41. Seceri Volgo-Uralice – tipuri nedeterminabile (539, 541); seceri Caucaziene: tipul Koblevo A – varianta Koblevo I (542-546). 539 – Černomorka; 541 – Marinovka; 542-546 – Koblevo. 539 – după I. F. Fabricius; 541 – după I. A. Pislarij.

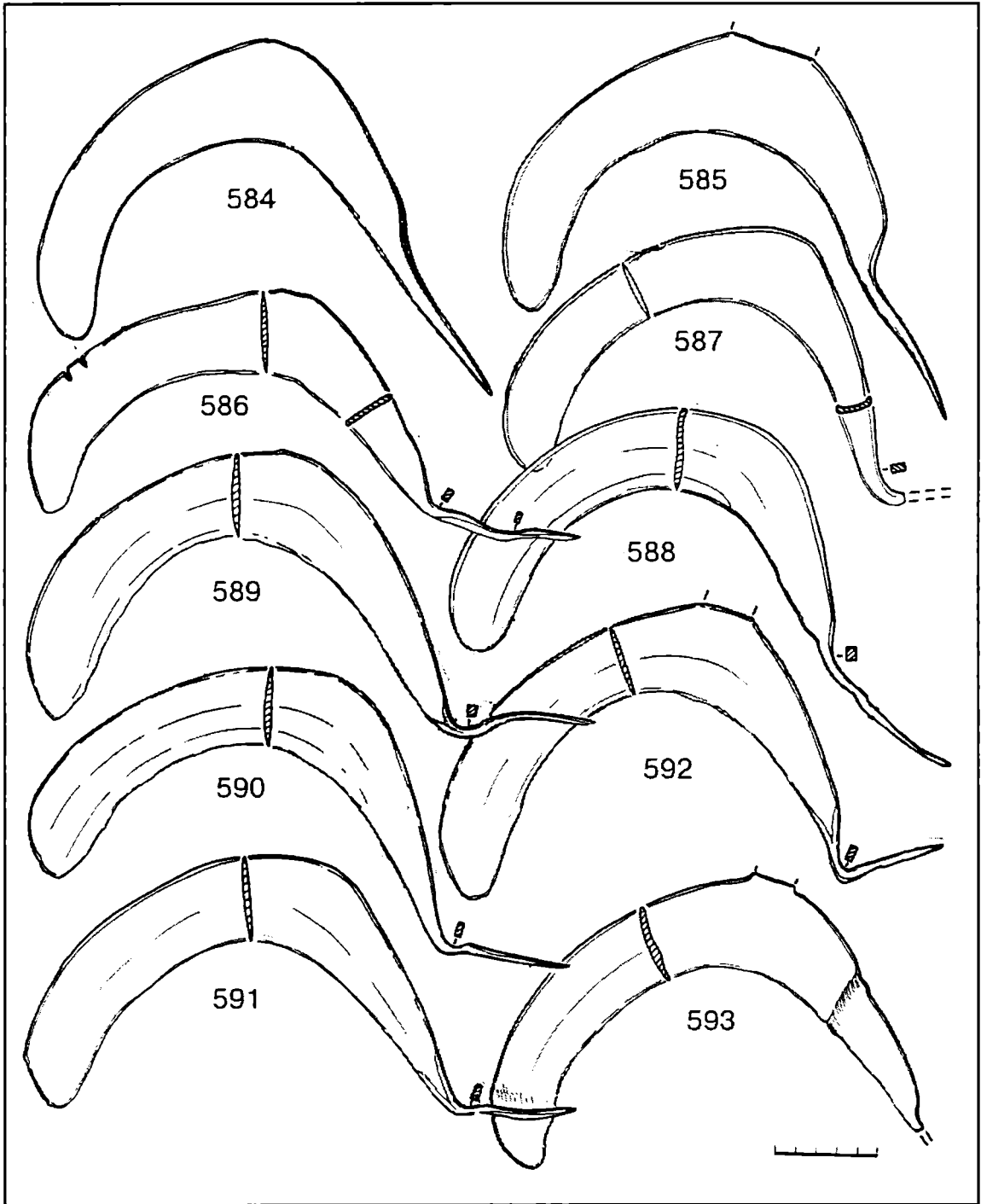
Pl. 42. Seceri Caucaziene: tipul Koblevo A – varianta Akhmetovskaja (547-554); varianta Batarejka I (555, 556). 547, 548 – Akhmetovskaja; 549, 550, 556 – Batarejka; 551, 552 – „Krasnodar”; 553 – Krylovka; 554 – „Rostov”. 547, 548, 555 – după V. I. Markovin, A. I. Glebov; 553 – după V. A. Kolotukhin.

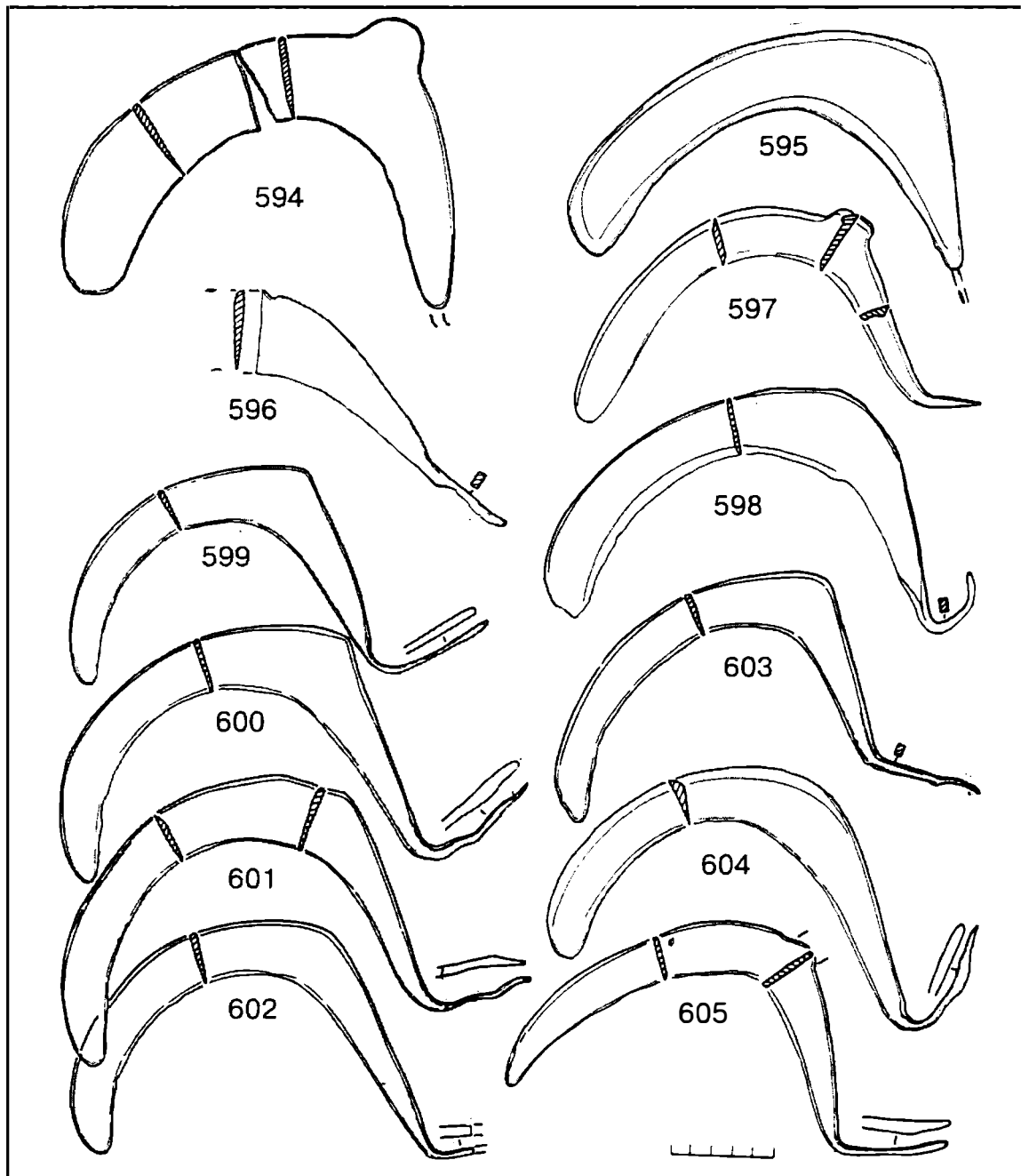
Pl. 43. Seceri Caucaziene: tipul Koblevo A – varianta Akhmetovskaja (547-554); varianta Batarejka 1 (557-561); varianta Batarejka 2 (562-571). 557-559, 565, 566 – Batarejka; 560 – Krylovka; 561 – Ušguli I; 562-564 – Akhmetovskaja; 567 – Češkho; 568 – Gelendžik; 569-571 – „Krasnodar”. 560 – după V. A. Kolotukhin; 561 – după Ș. Čartolani; 562-564 – după V. I. Markovin, A. I. Glebov.

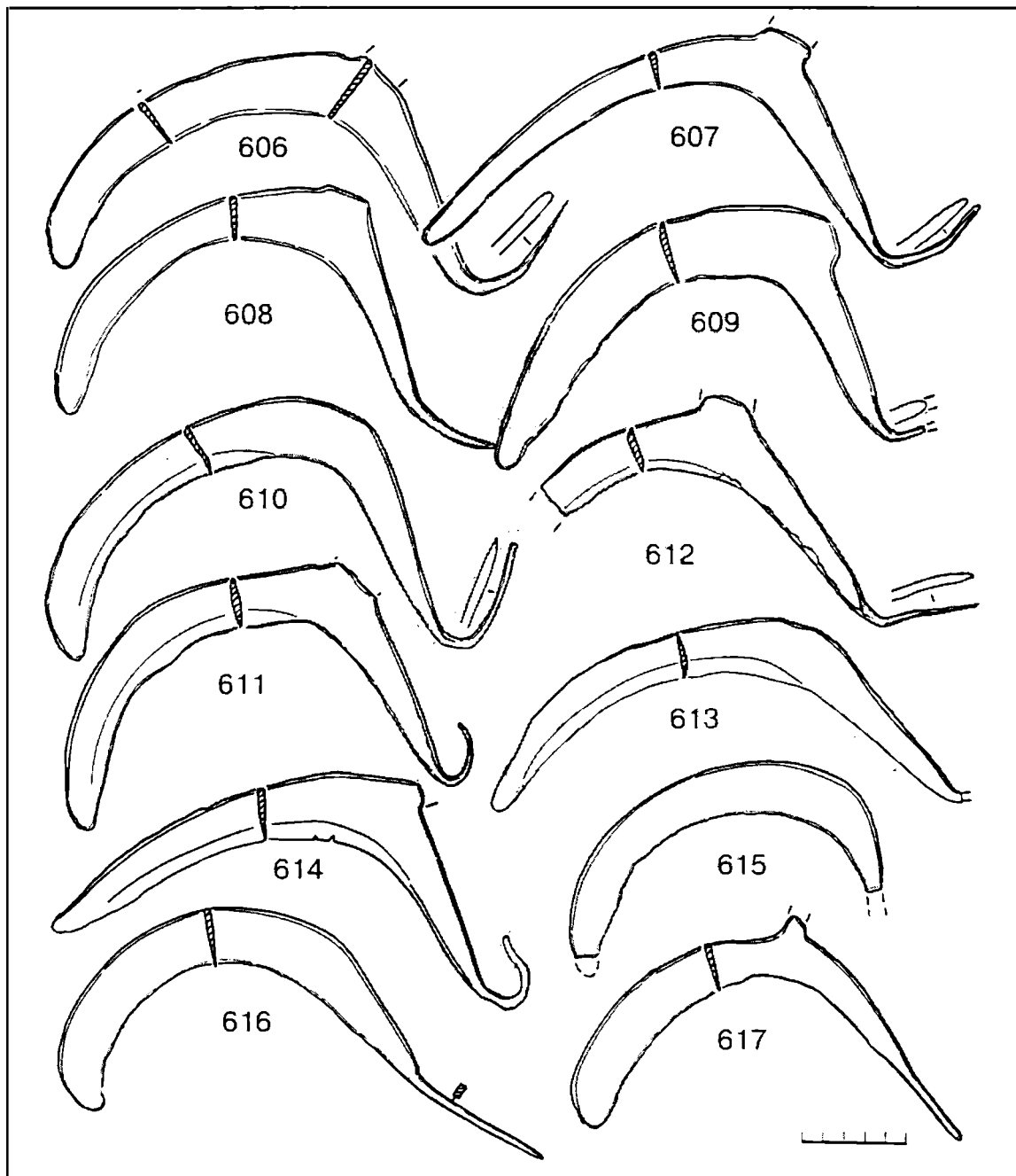
Pl. 44. Seceri Caucaziene: tipul Koblevo A – varianta Batarejka 2 (572-574); tipul Kurčanskij – varianta Berislav (575-582); varianta Kurčanskij (583). 572-574 – „Krasnodar”; 575, 576 – Balašovka; 577-580 – Berislav; 581 – Koblevo; 582 – Udobnaja I; 583 – Akhmetovskaja. 582 – după N. A. Anfimov.

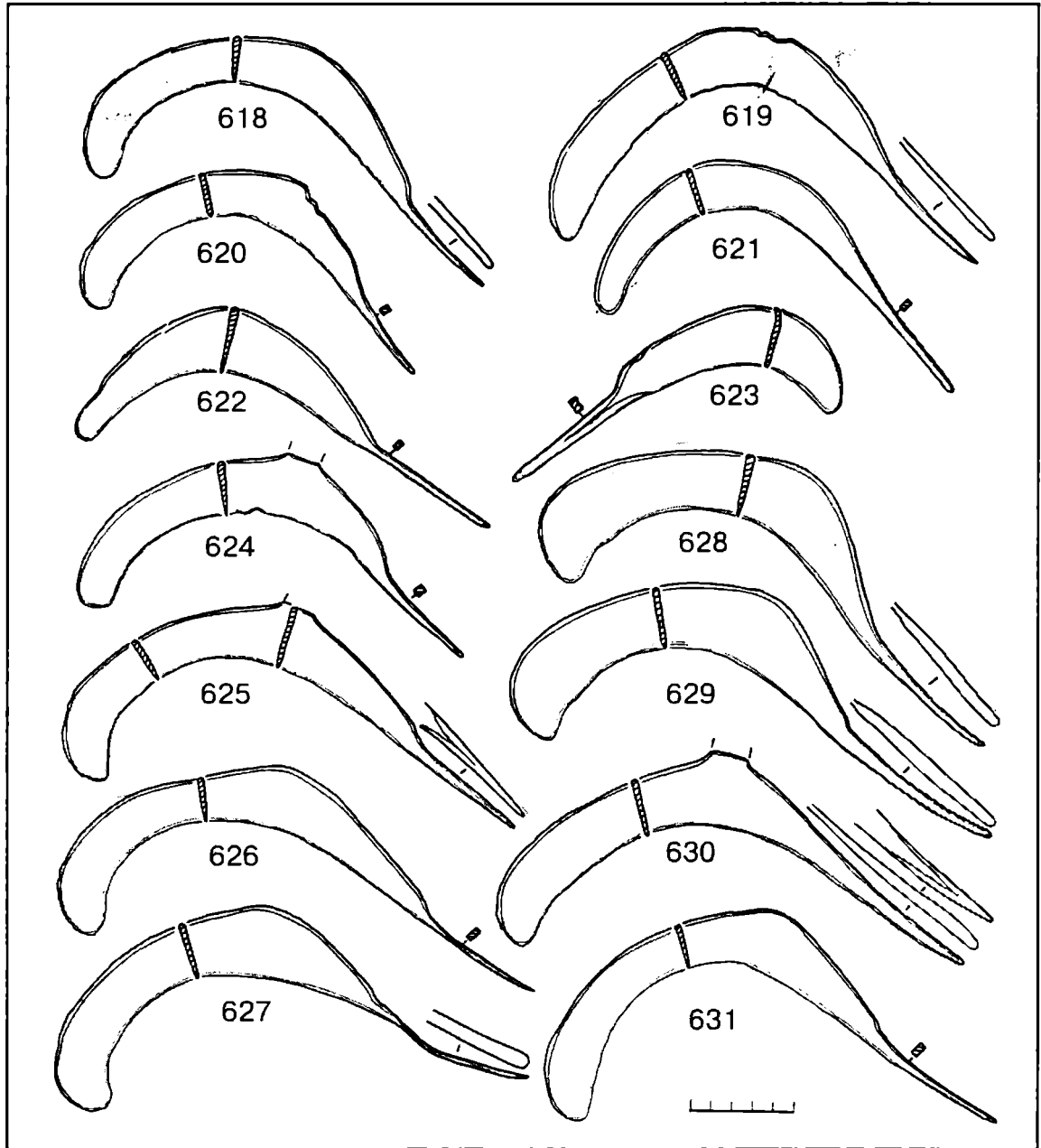
Pl. 45. Seceri Caucaziene: tipul Kurčanskij – varianta Kurčanskij (584-593). 584, 585 – Berislav; 586, 587 – Constanța-Palaz; 588-593 – Kurčanskij. 585 – după A. Dobrovol'skij.

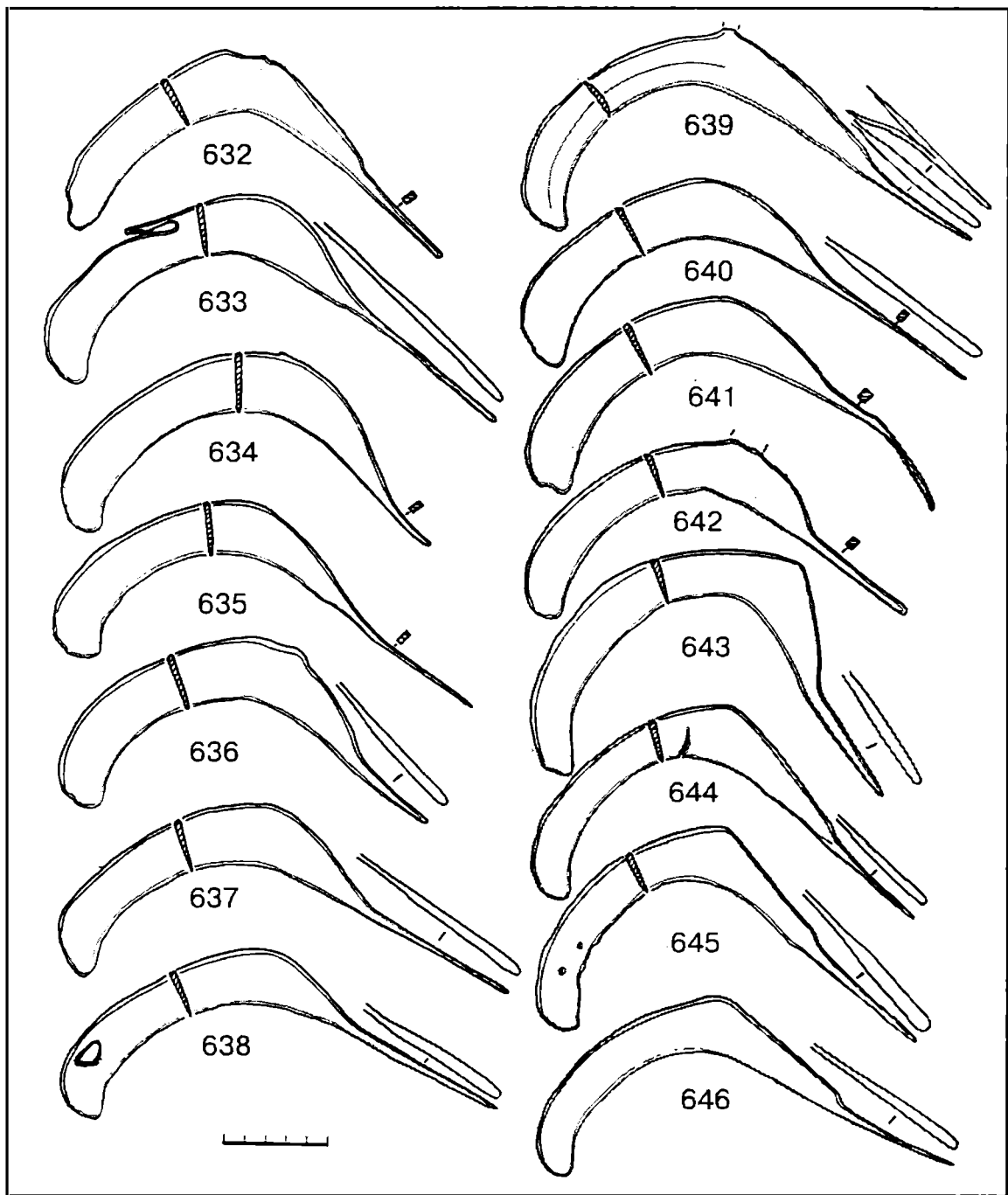
Pl. 46. Seceri Caucaziene: tipul Kurčanskij – varianta Kurčanskij (594-596); varianta Narat-Eşik 1 (597-605). 594 – Samarskij; 595 – Udobnaja II; 596 – Udobnaja III; 597 – Indyš; 598 – Kurčanskij; 599-605 – Narat-Eşik. 595 – după N. V. Anfimov; 597 – după A. A. Iessen.

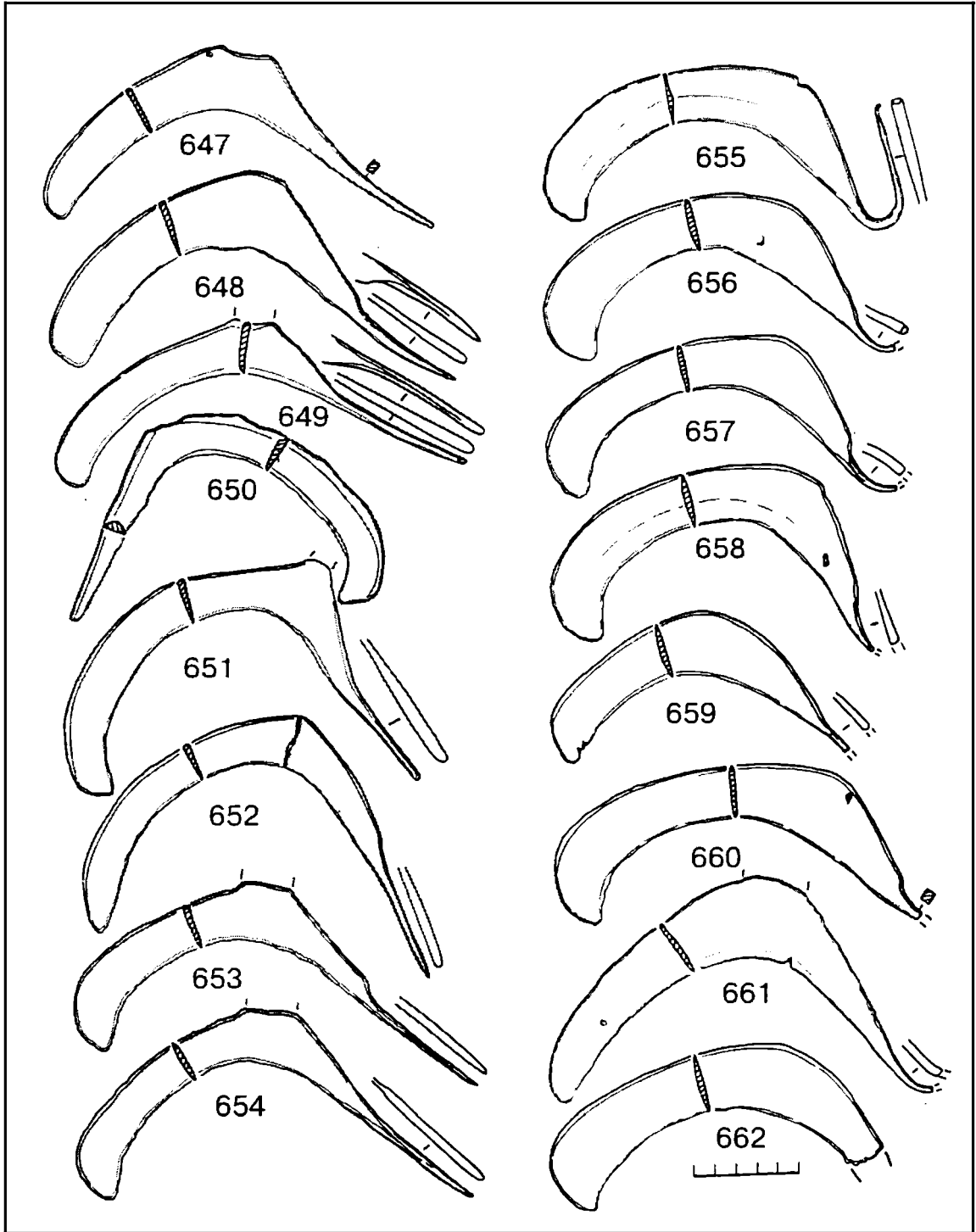
Pl. 47. Seceri Caucaziene: tipul Kurčanskij – varianta Narat-Eşik 1 (606-614); varianta Narat-Eşik 2 (615-617). 606-609, 616, 617 – Narat-Eşik; 610-614 – „Rostov”; 615 – Čuberi. 615 – după Ș. Čartolani.

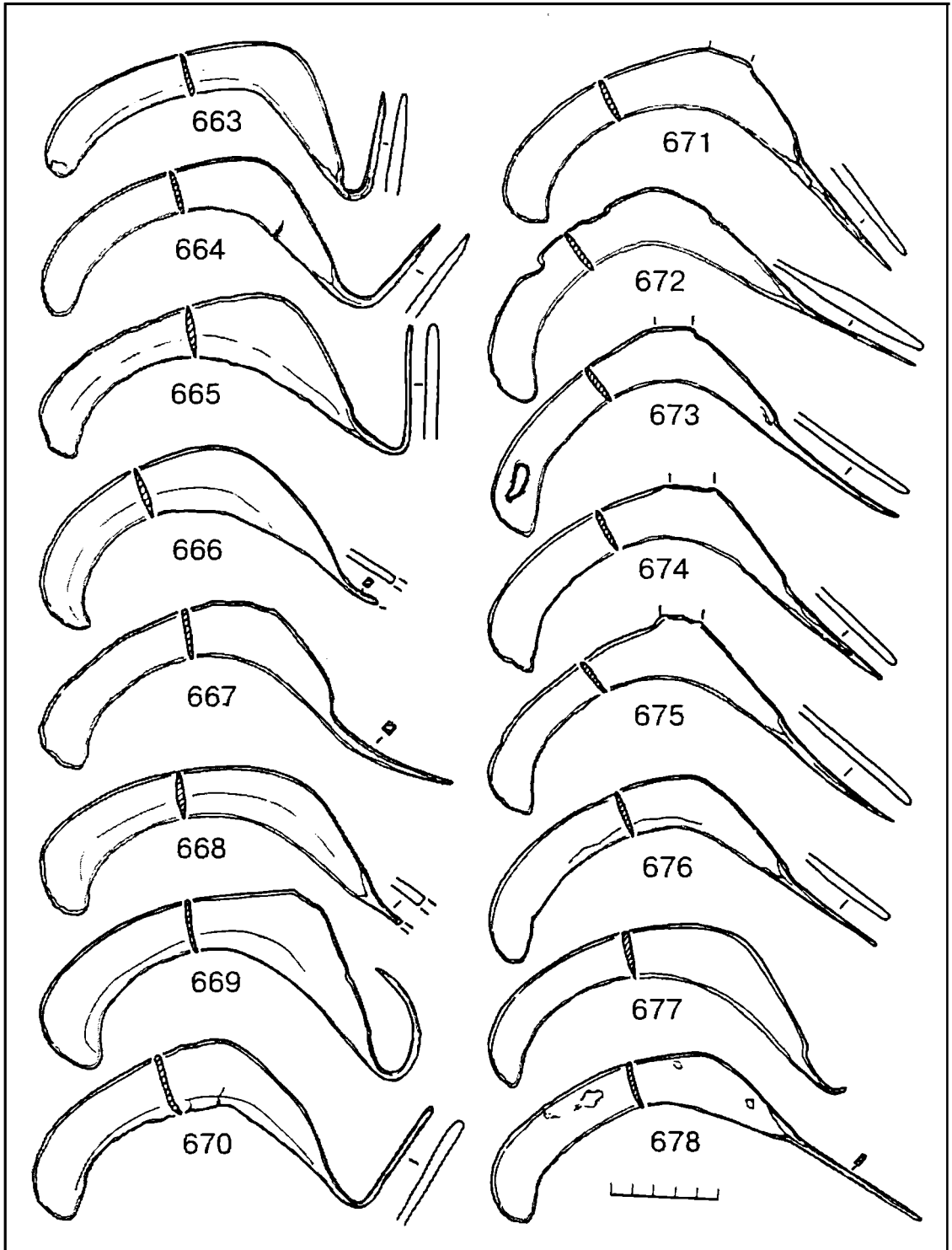
Pl. 48. Seceri CauCaziene: tipul Kurčanskij – varianta Narat-Ešik 2 (618-631). 618-631 – Narat-Ešik.

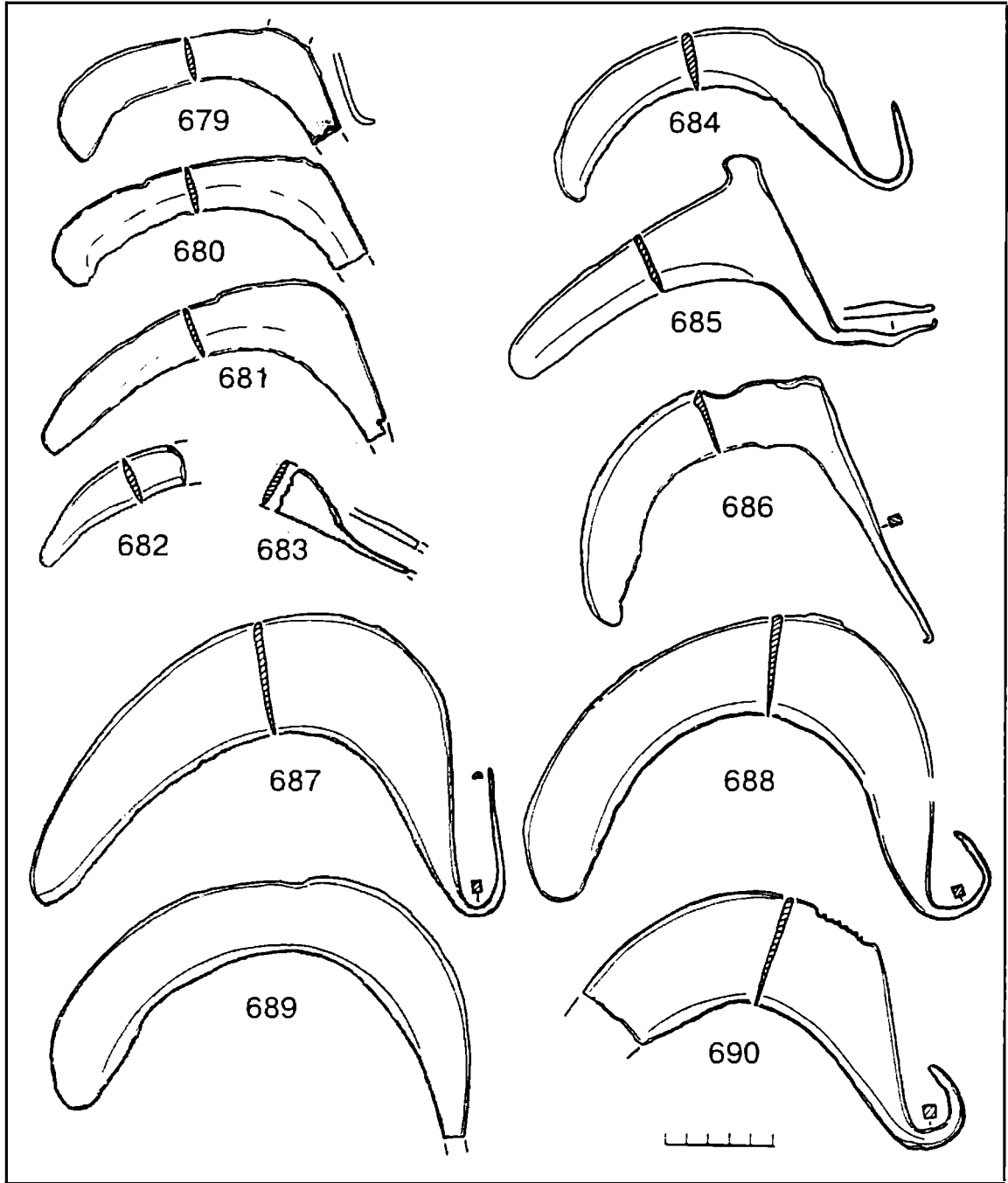
Pl. 49. Seceri CauCaziene: tipul Kurčanskij – varianta Narat-Ešik 2 (632-646). 632-646 – Narat-Ešik.

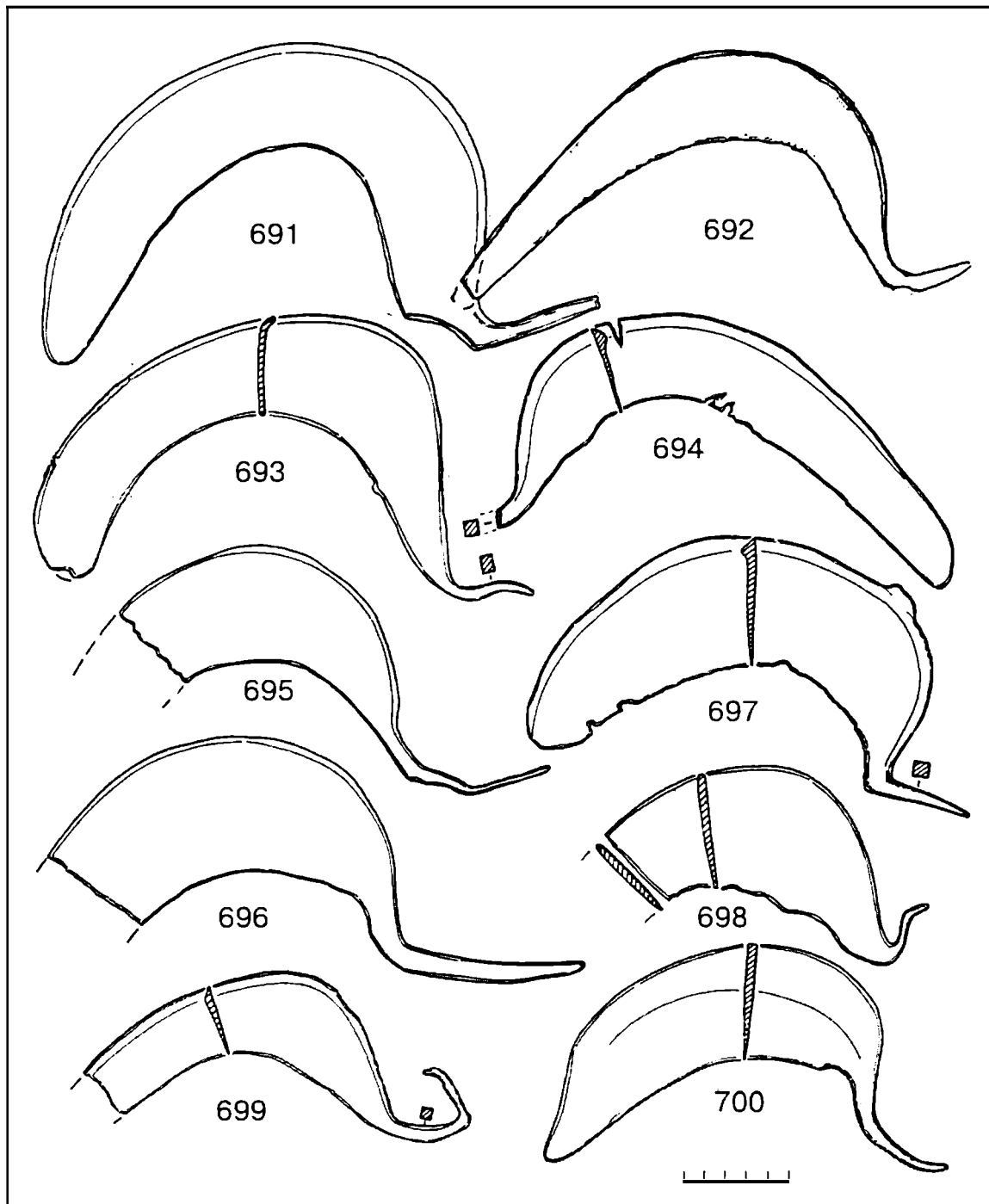
Pl. 50. Seceri Caucaziene: tipul Kurčanskij – varianta Narat-Eşik 2 (647-662). 647-652 – Narat-Eşik; 653-662 – „Rostov”.

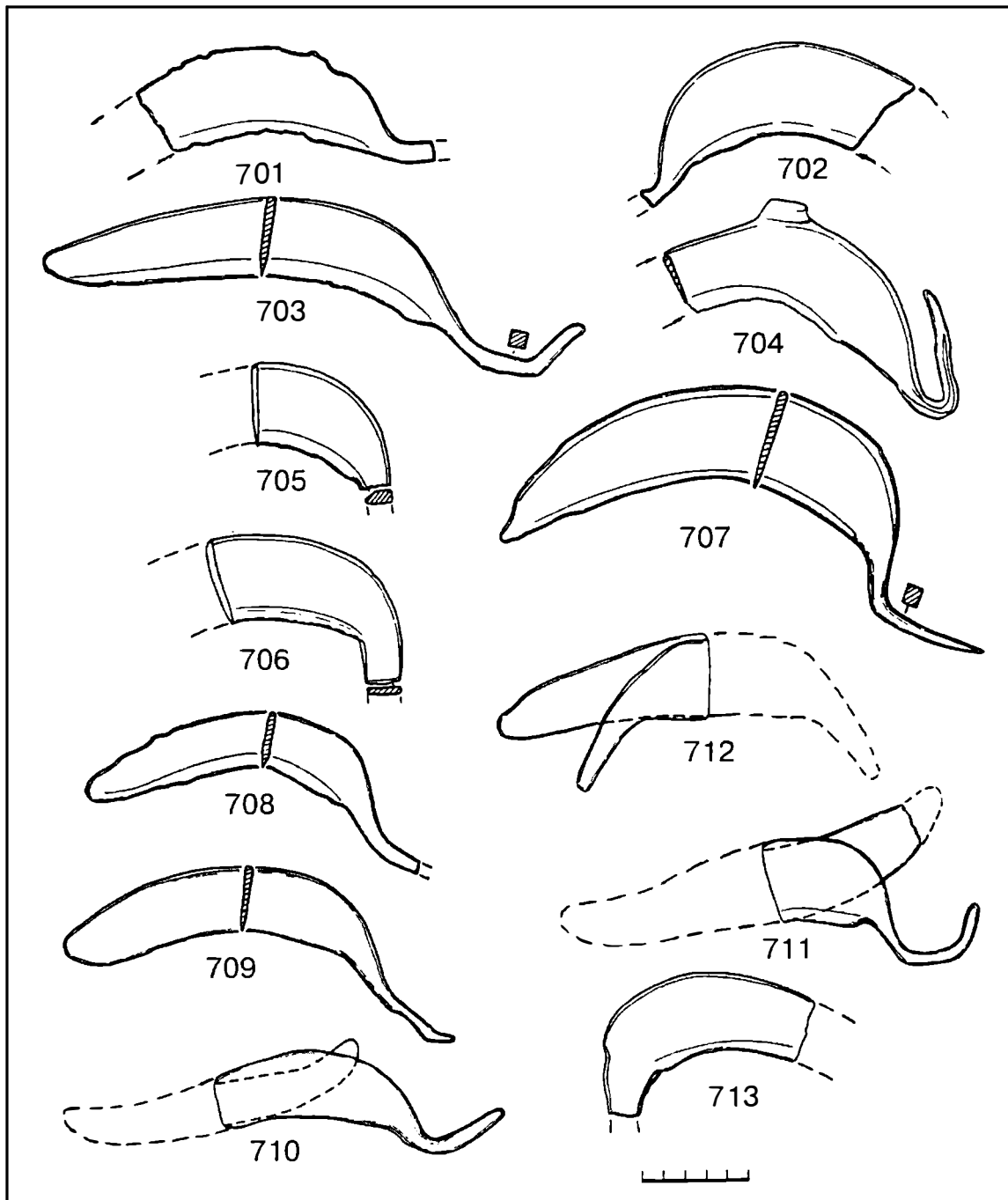
Pl. 51. Seceri Caucaziene: tipul Kurčanskij – varianta Narat-Eşik 2 (663-678). 663-668 – „Rostov”.

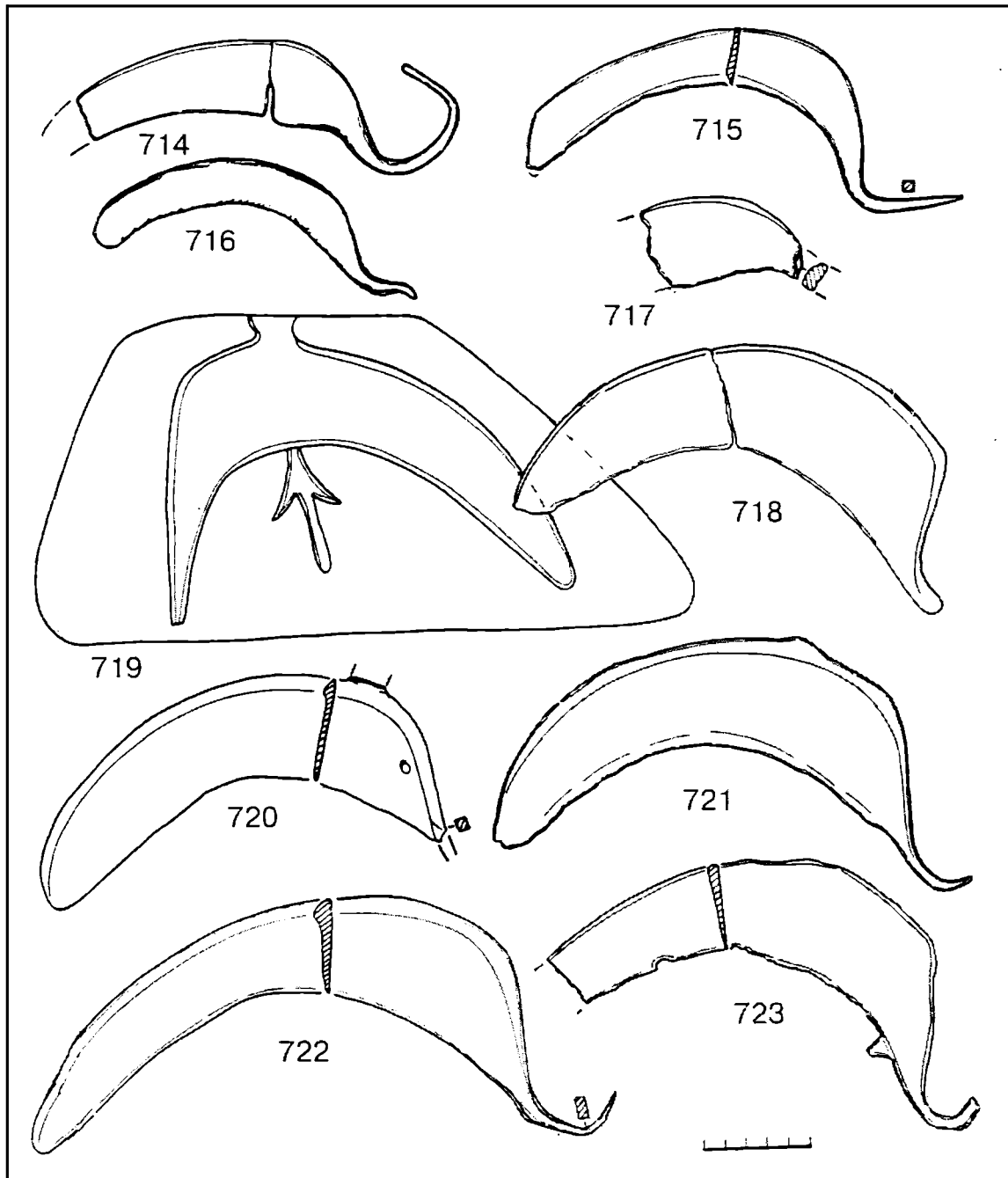
Pl. 52. Seceri Caucaziene: tipul Kurčanskij – varianta Narat-Eşik 2 (679-686); tipul Koblevo B – varianta Koblevo 2 (687-690). 679-685 – „Rostov”; 686 – Učkulon; 687-690 – Koblevo. 686 – după A. A. Iessen.

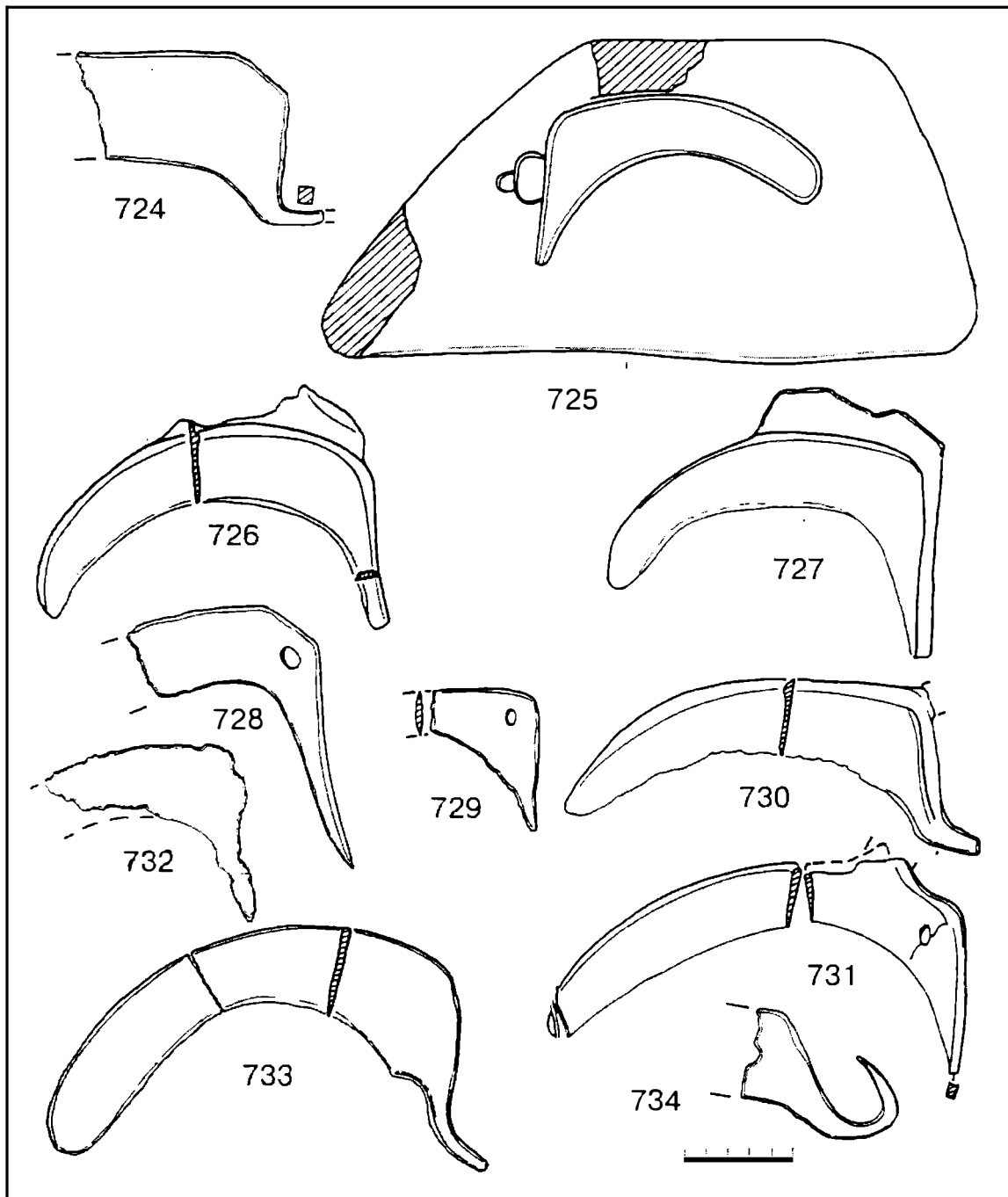
Pl. 53. Seceri Caucaziene: tipul Koblevo B – varianta Koblevo 2 (691-693); varianta Krasnodar (694-698); varianta Batarejka 3 (699, 700). 691 – Majak; 692 – Novo-Ivanovka; 693 – Udobnaja IV; 694, 699 – Akhmetovskaja; 695 – „Krasnodar”; 696 – Pjatigorsk; 697 – Ptič’e; 698 – Samarskij; 700 – Batarejka. 692, 696 – după E. I. Krupnov; 694 – după V. I. Markovin, A. I. Glebov; 697 – după A. L. Nečitajlo.

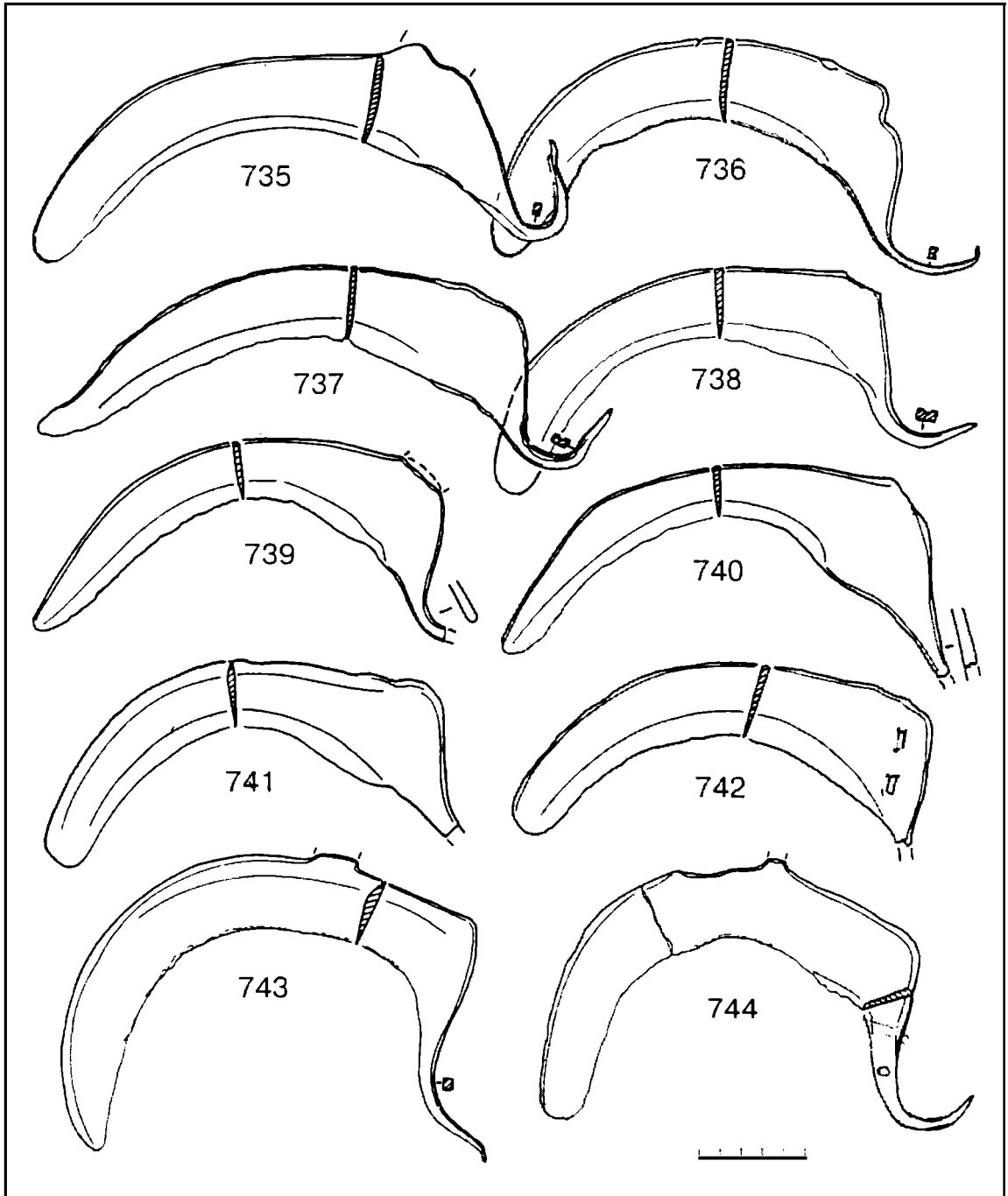
Pl. 54. Seceri Caucaziene: tipul Koblevo B – varianta Batarejka 3 (701-707); varianta Batarejka 4 (708-719). 701-703, 708-713 – Batarejka; 704-706 – „Krasnodar”; 707 – Vestnik. 707 – după A. M. Noviçikhin.

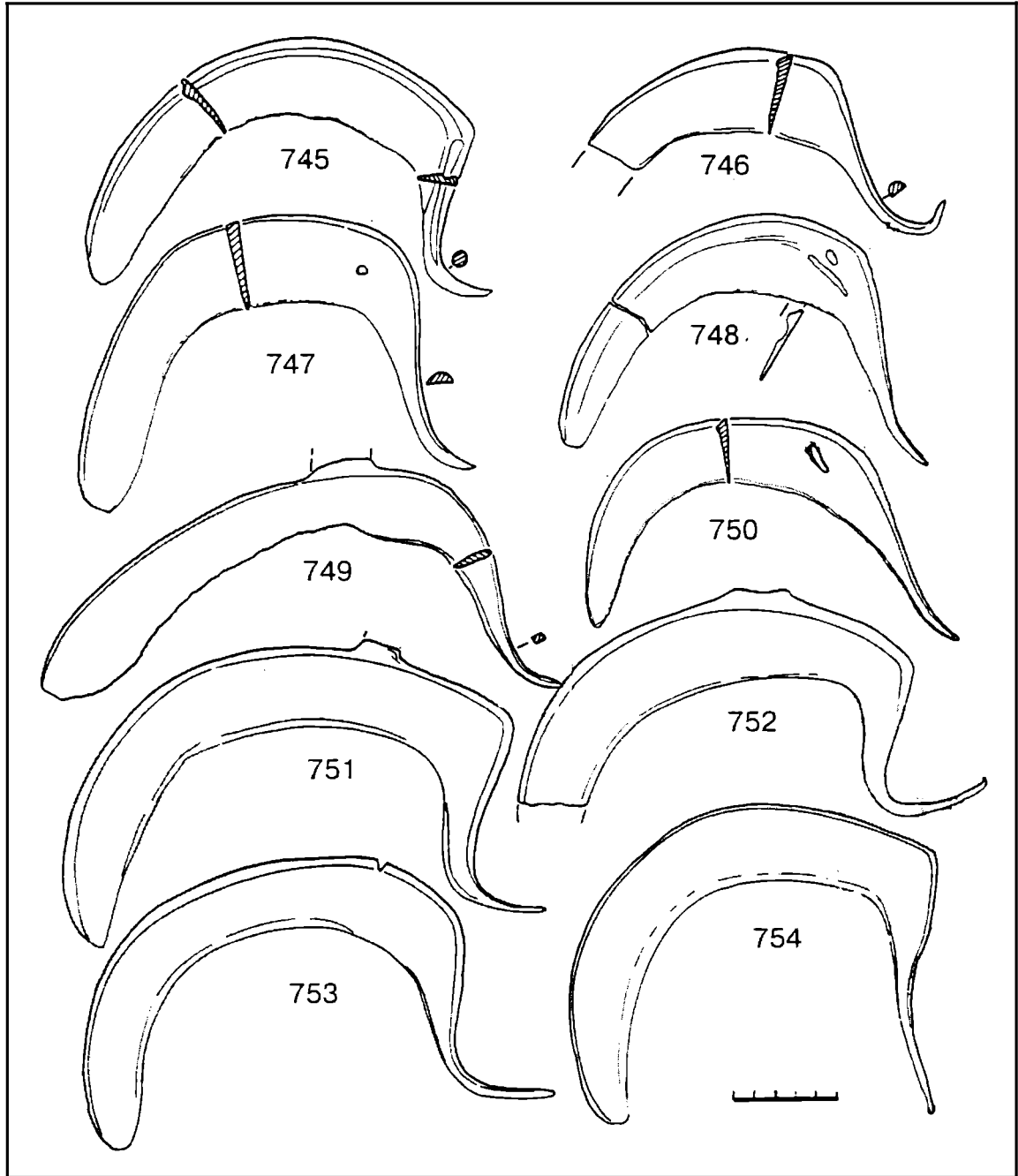
Pl. 55. Seceri Caucaziene: tipul Kobleva B – varianta Batarejka 4 (714-717); tipul Bamut – varianta Bamut I (718-723). 714 – Batarejka; 715 – Beljaevskij; 716 – Galat; 717 – „Krasnodar”; 718 – Balašovka; 719 – Bamut I; 720 – Taujkhabl’ I; 721 – Udobnaja V; 722 – Udobnaja VI; 723 – Ušguli II. 716 – după E. I. Krupnov; 719 – după A. R. Magomedov; 721, 722 – după N. V. Anfimov; 723 – după Š. Čartolani.

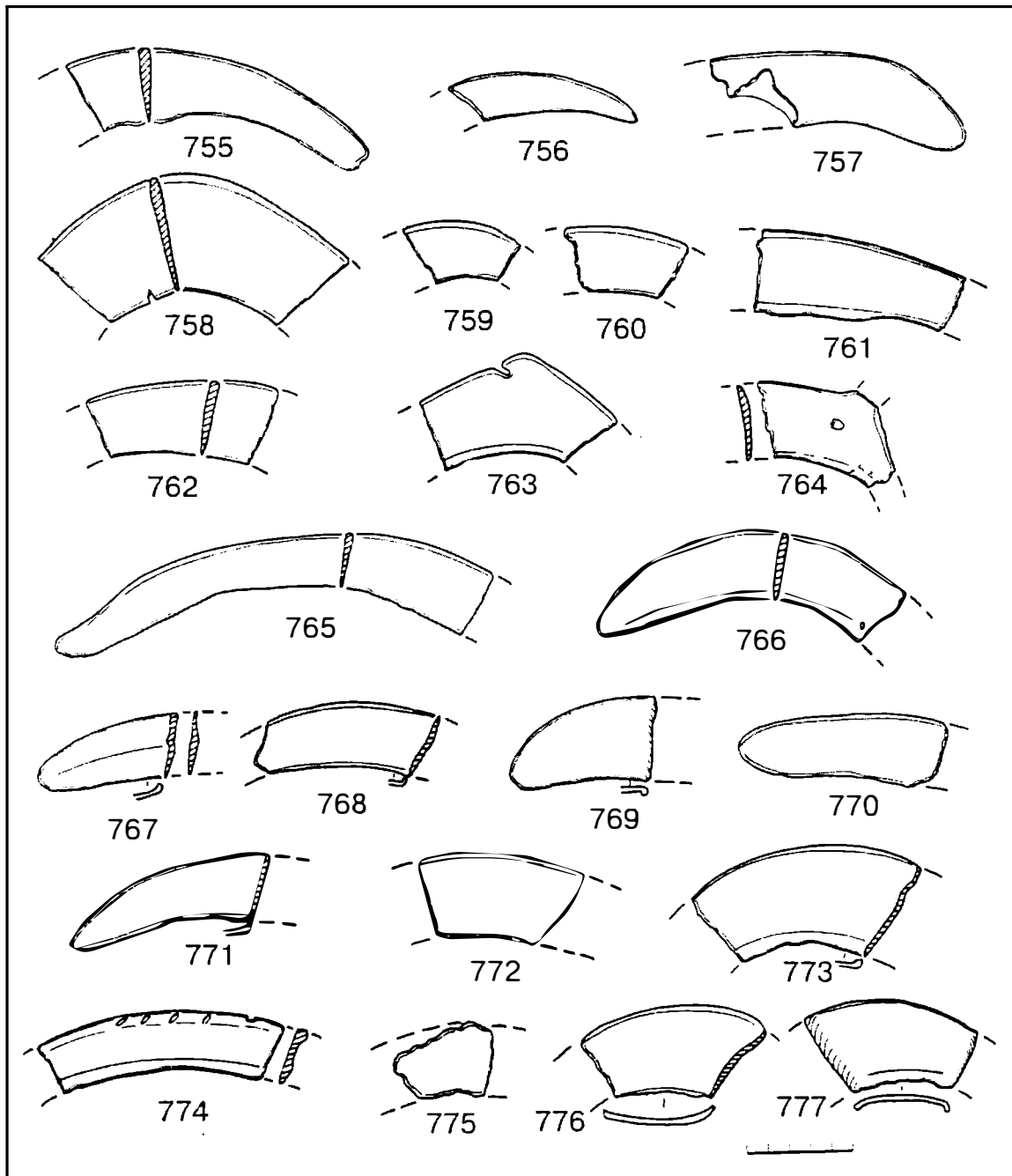
Pl. 56. Seceri Caucaziene: tipul Bamut – varianta Bamut I (724); varianta Bamut 2 (725-732); tipul Rostov (733, 734). 724 – Vol'nij; 725 – Bamut II; 726, 727 – Berislav; 728 – Eškakon; 729 – Krasnogvardejskoe; 730 – „Novočerkassk”; 731 – Očamčiri; 732 – Zmejskoe; 733 – Andrjukovskaja; 734 – Kobjakovo. 725 – după A. R. Magomedov; 728 – după N. M. Egorov; 731 – după Ju. N. Voronov; 732 – după E. I. Krupnov; 733 – după A. A. Iessen.

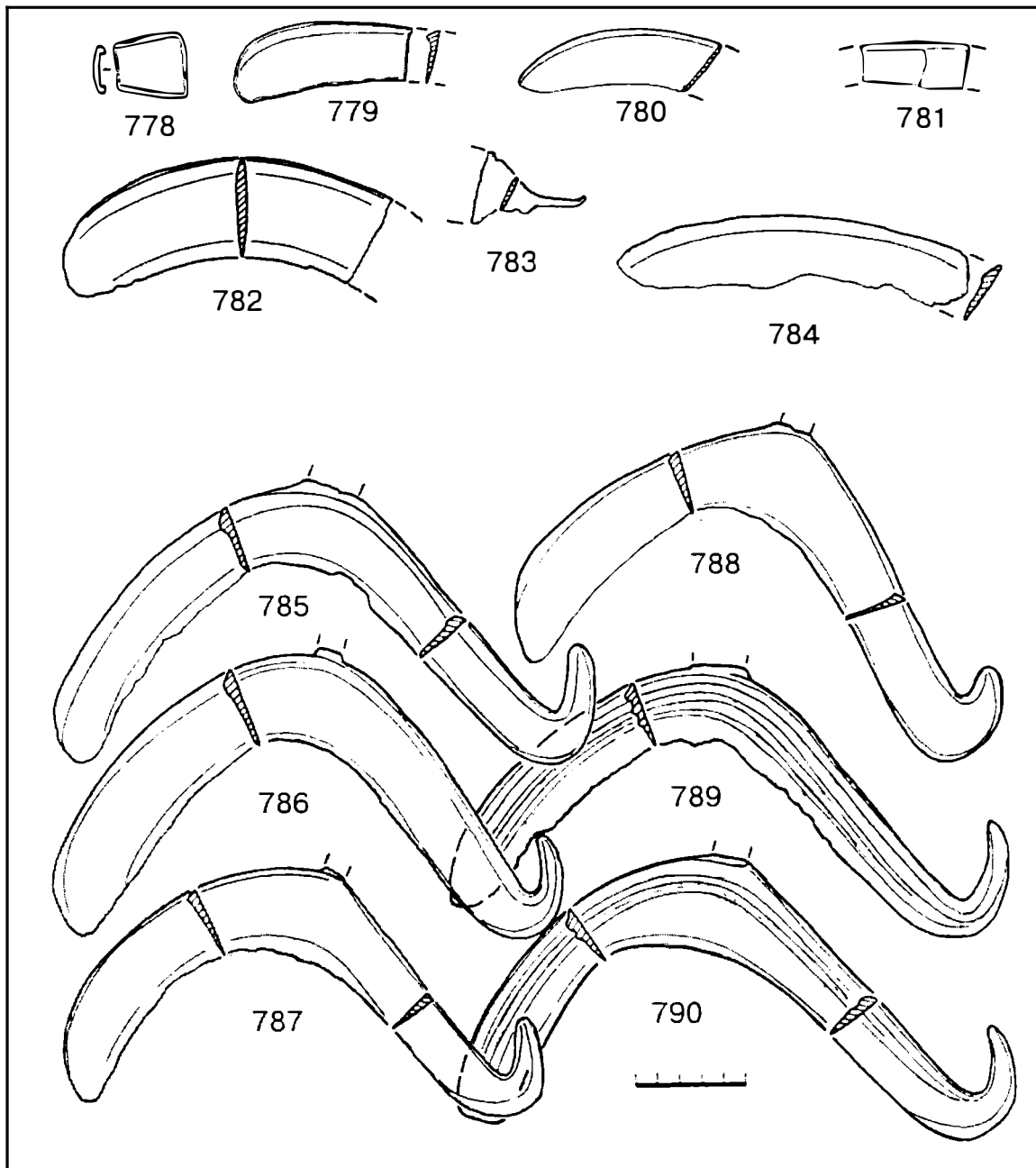
Pl. 57. Seceri Caucaziene: tipul Rostov (735-742); tipul Agur (743, 744). 735 – Kurčanskij; 736-742 – „Rostov”; 743 – Agur; 744 – Bekeševskaja. 743 – după A. A. Iessen.

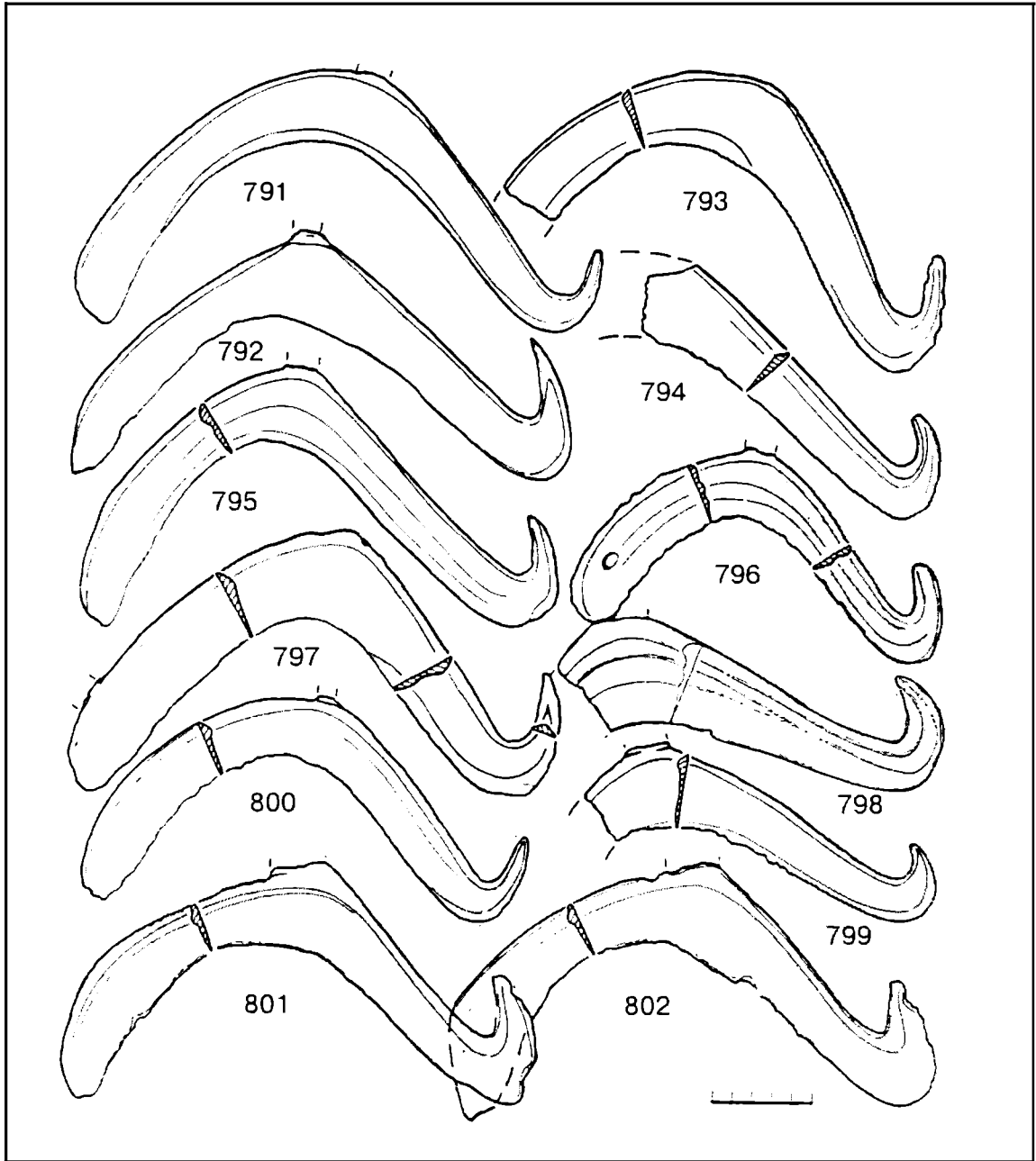
Pl. 58. Seceri Caucaziene: tipul Agur (745-754). 745, 746 – Bekeševskaja; 747 – Borgustanskaja; 748 – Byk I (munte); 750 – Kardonikskaja; 751-753 – Kart-Džjurt; 754 – locul descoperirii necunoscut. 747-749, 751-753 – după A. A. Iessen.

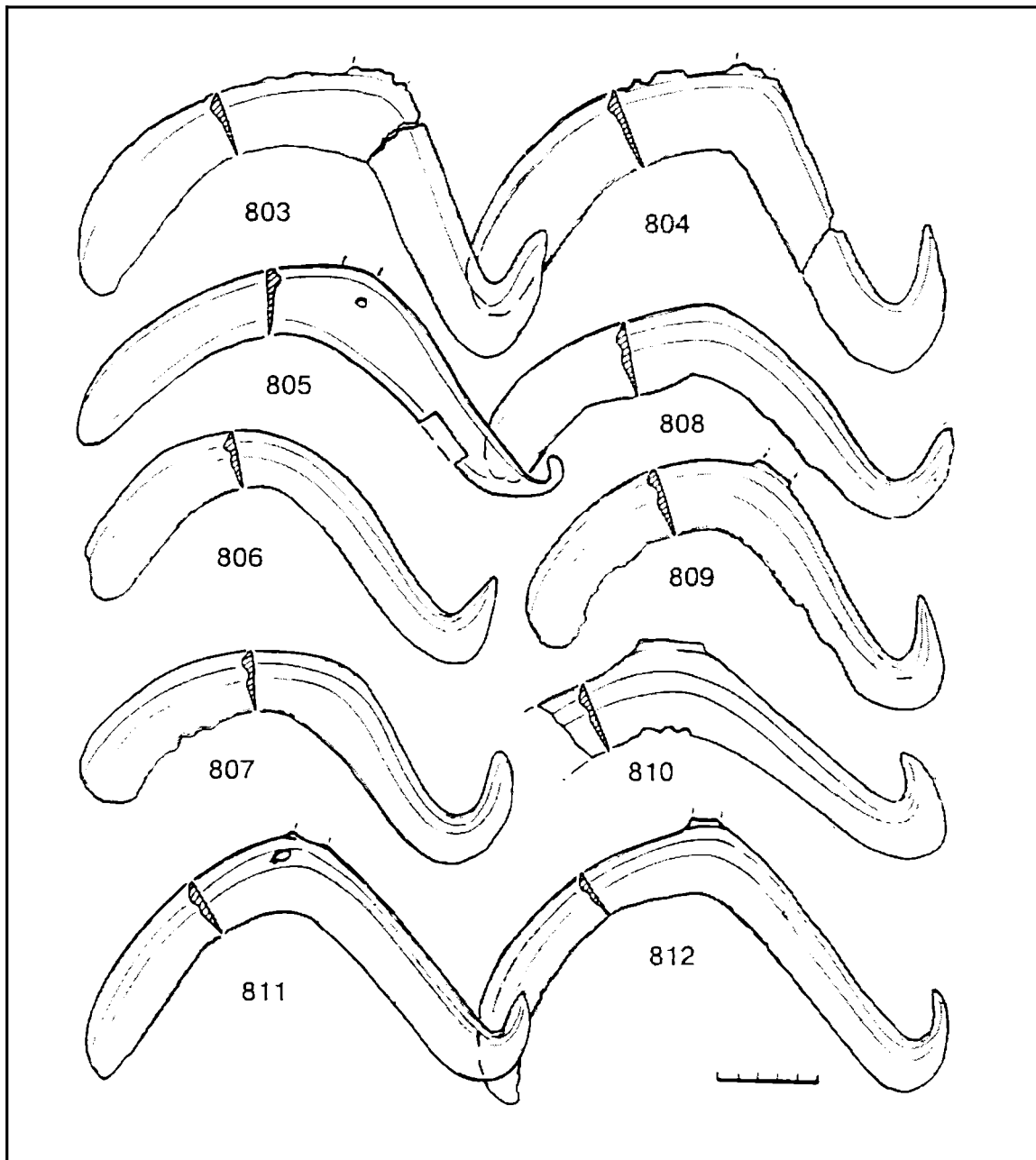
Pl. 59. Seceri Caucaziene – tipuri nedeterminabile. 755-763 – Akhmetovskaja; 764 – Ajlama; 765, 766 – Batarejka; 767-777 – „Krasnodar”. 765 – după V. M. Batčaeu.

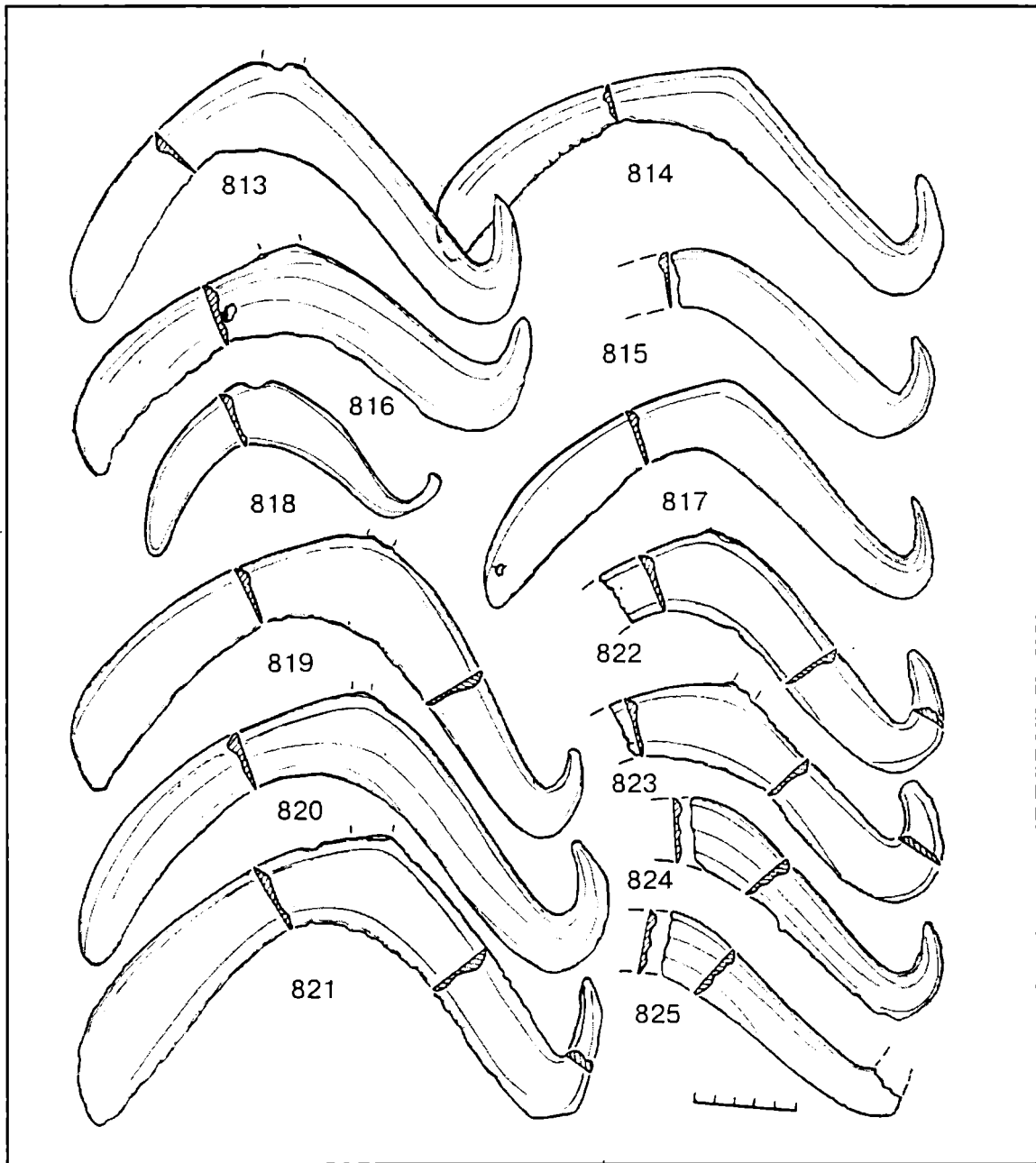
Pl. 60. Seceri Caucaziene – fragmente nedeterminabile (778-784); seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ghermănești (785-790). 778 – „Krasnodar”; 779 – Mașino; 780, 781 – Očamčiri; 782 – „Rostov”; 783 – Samarskij; 784 – Taujkhabl’ II; 785-790 – Avraamovka. 780, 781 – după Ju. N. Voronov.

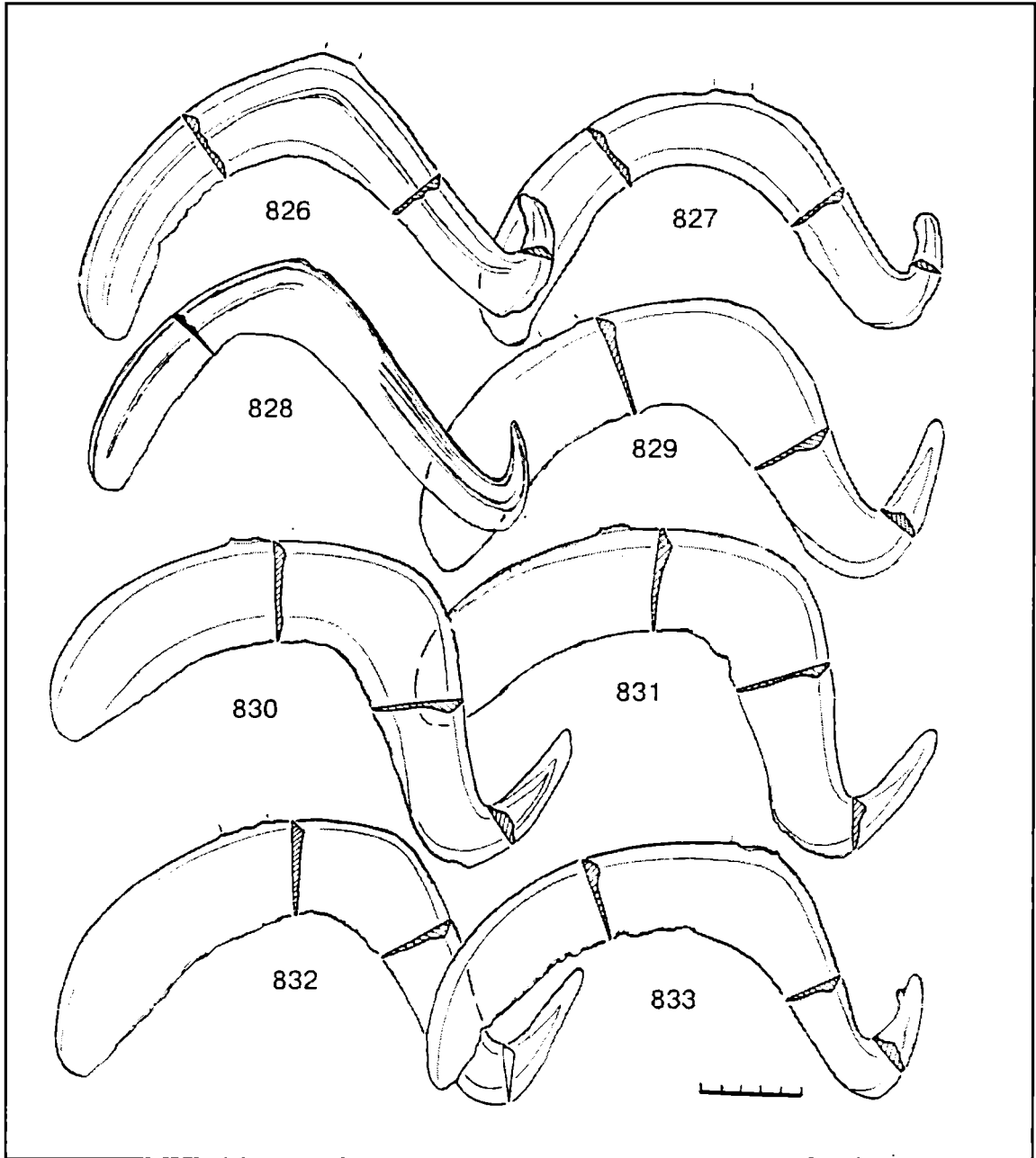
Pl. 61. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ghermănești (791-802). 791-795 – Avraamovka; 796 – Bicăz; 797 – Bârlad I; 798 – Bozienii de Sus; 799 – Crivești; 800 – Dersca; 801, 802 – Ghermănești. 791, 792 – după K. Mel'nik; 798 – după Gh. Dumitroaia; 800 – după T. Sulimirski.

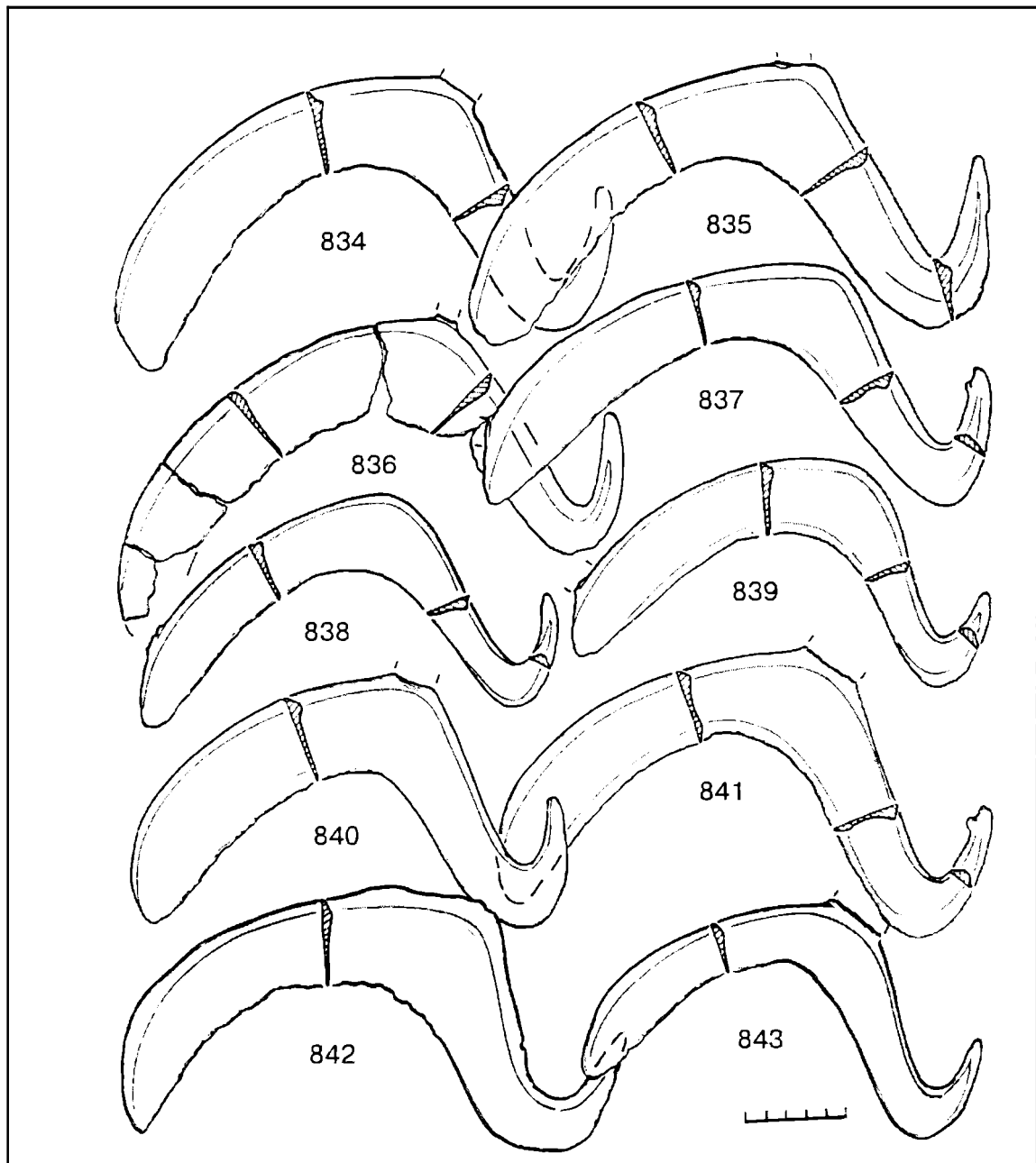
Pl. 62. Seceri Est-Carpătice: tipul Ghermănești – varianta Ghermănești (802-812). 803, 804 – Ghermănești; 805 – Maloe Bratskoe; 806-812 – Mândrișca. 809 – după M. Petrescu-Dîmbovița; 811, 812 – după S. Iacobescu.

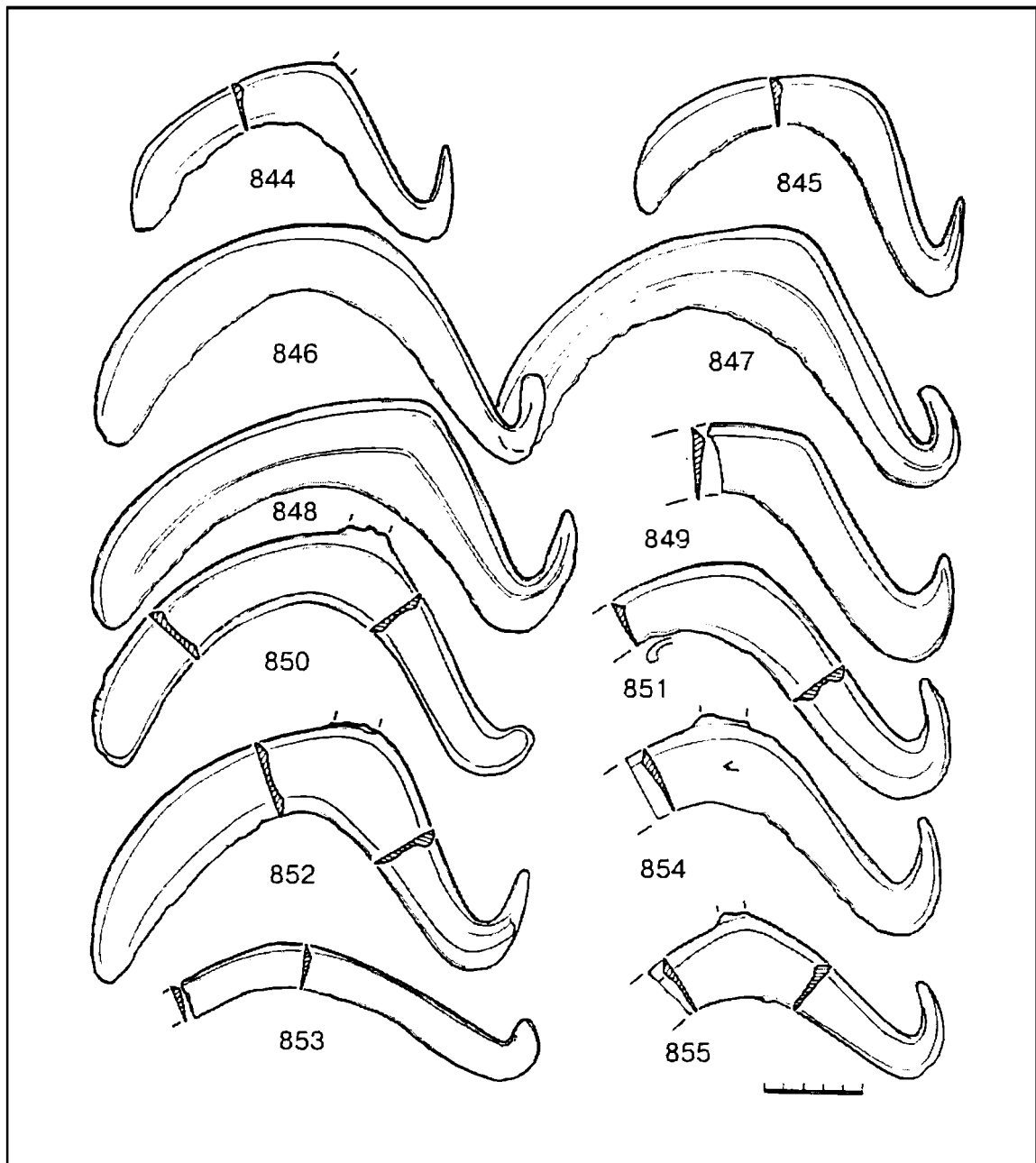
Pl. 63. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ghermănești (813-825). 813-815 – Mândrișca; 816 – Moșna; 817 – „Podnestrov'e” I; 818 – Tansa; 819-825 – Tomești. 813-815 – după S. Iacobescu; 816, 818 – după M. Petrescu-Dîmbovița; 817 – după K. Żurowski.

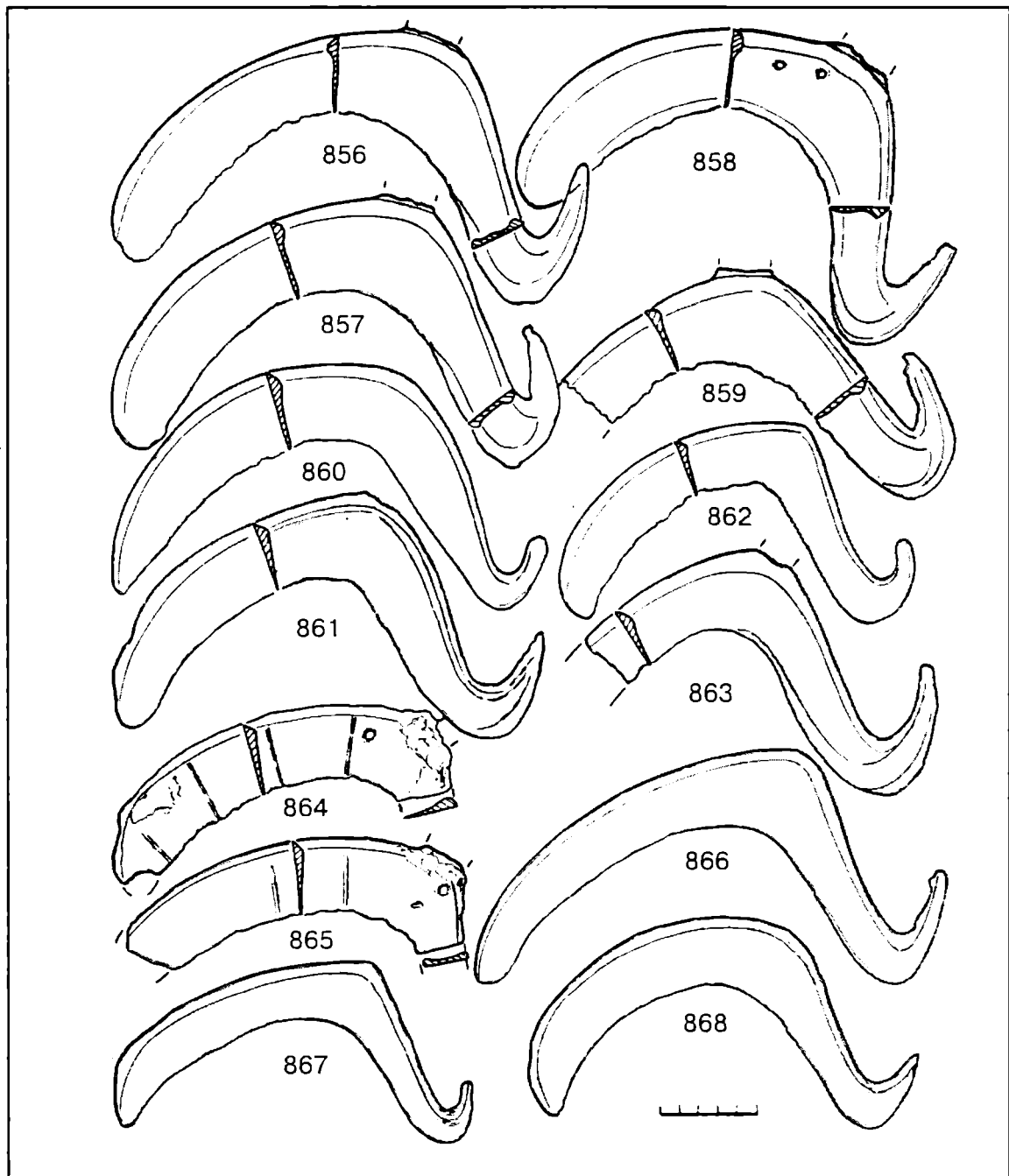
Pl. 64. Seceri Est-Carpătice: tipul Ghermănești – varianta Ghermănești (826-828); varianta Ruginoasa (830-833). 826, 827 – Valea lui Darie; 828 – locul descoperirii necunoscut; 829-833 – Antonovka.

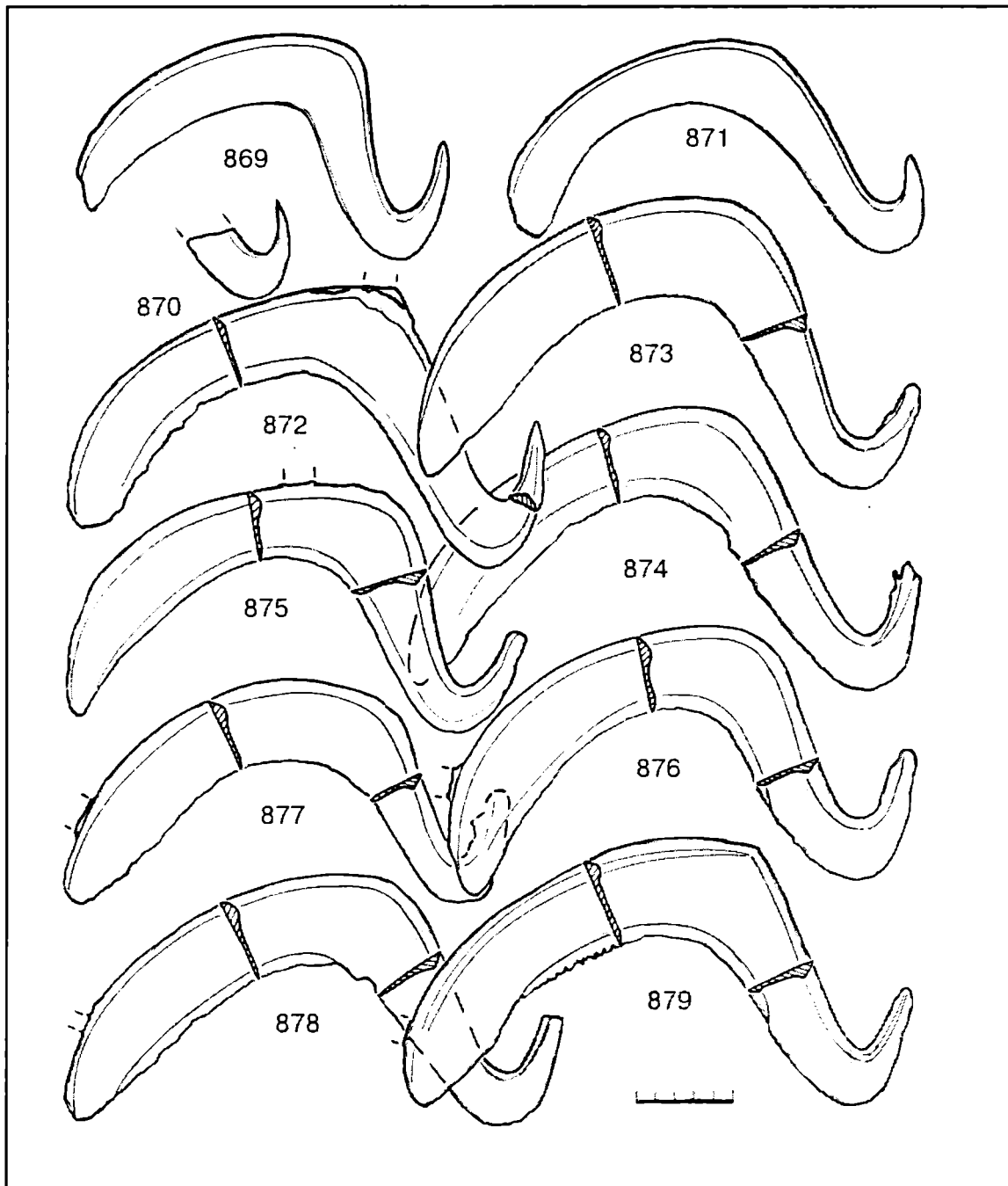
Pl. 65. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ruginoasa (834-843). 834-839 – Antonovka; 840 – Becilovo; 841 – Bârlad II; 842 – Boureni; 843 – Bozia Nouă. 842 – după M. Petrescu-Dîmbovița.

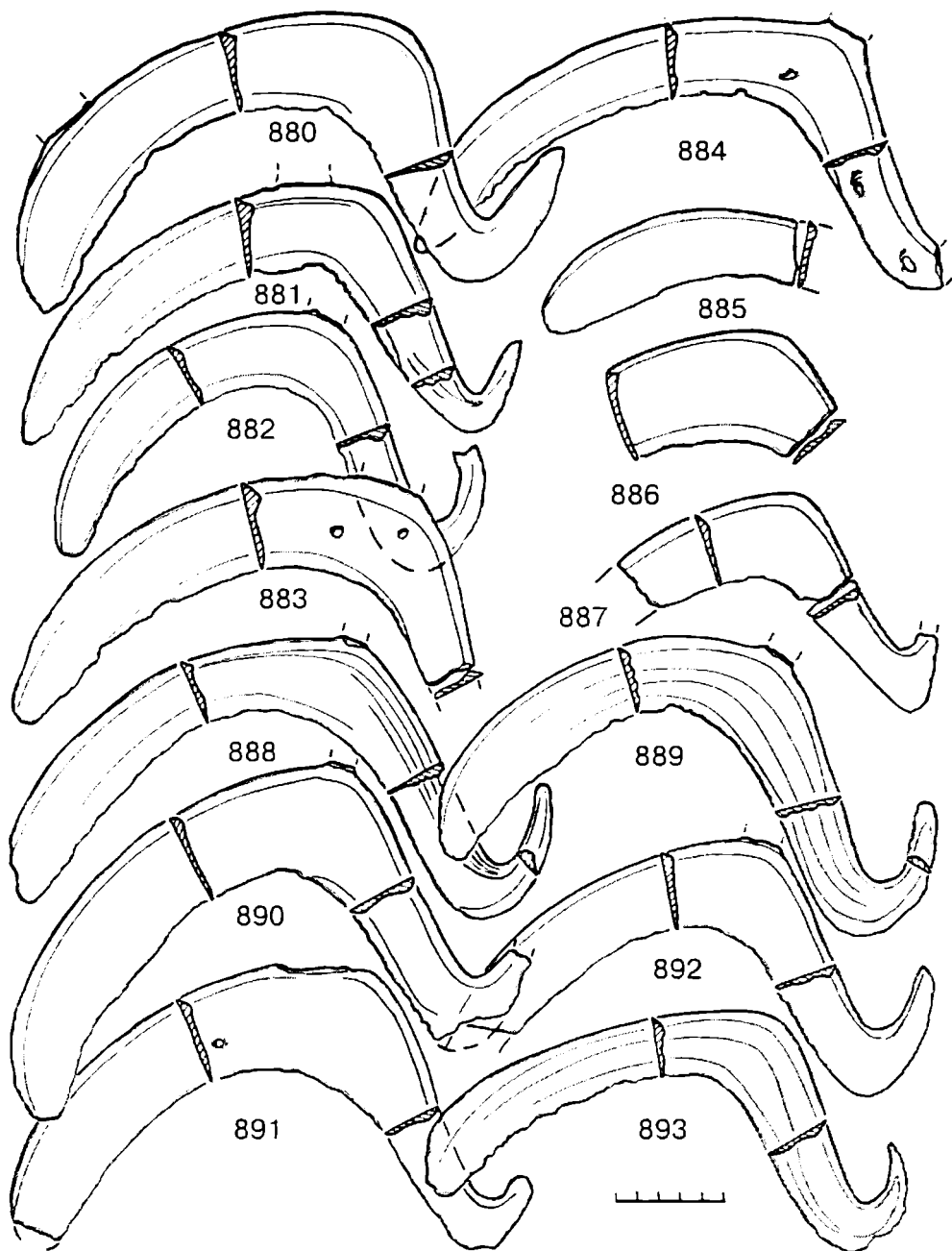
Pl. 66. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ruginoasa (844-855). 844, 845 – Bozia Nouă; 846-848 – Budești; 849 – Ciurești; 850, 851 – Dancu; 852 – Dărmănești; 853 – Grozăști; 854, 855 – Heleșteni. 846-848 – după G. Coman; 854, 855 – după I. Mitrea.

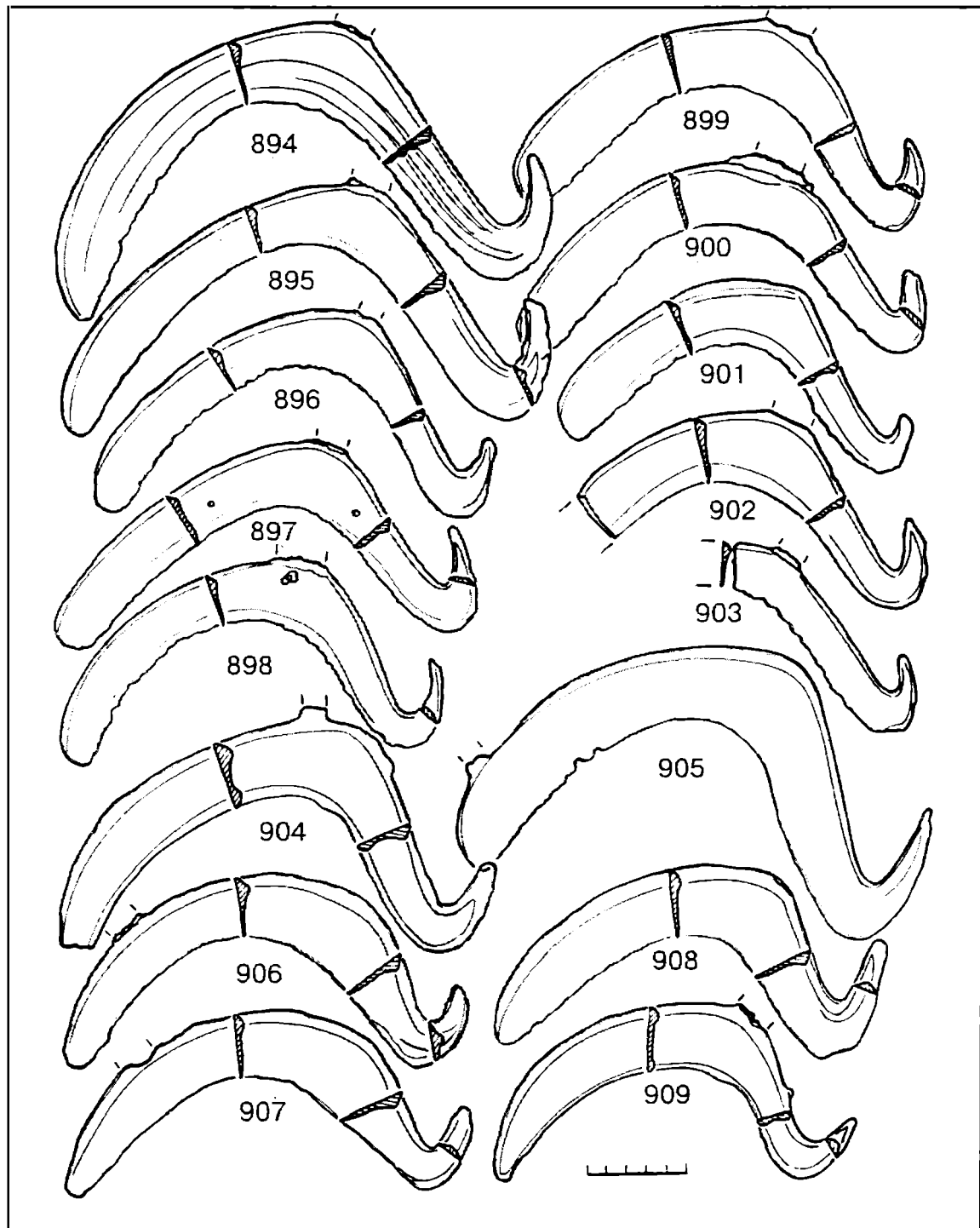
Pl. 67. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ruginoasa (856-868). 856-859 – Lozova; 860 – „Moldova”; 861-863 – Moșna; 864, 865 – Novo-Trojany; 866-868 – Olešov. 860-863 – după M. Petrescu-Dîmbovița; 866-868 – după K. Žurowski.

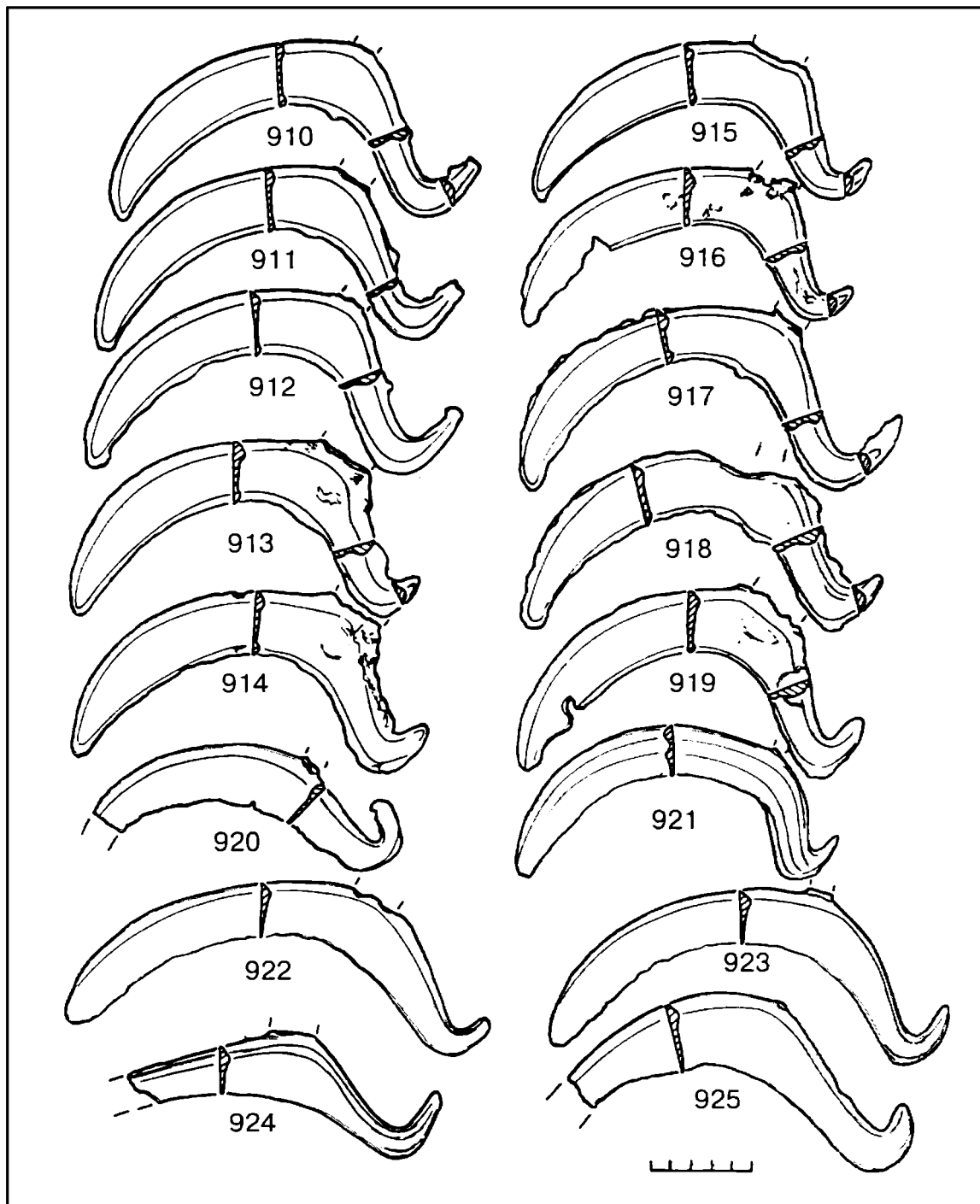
Pl. 68. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ruginoasa (869-879). 869, 870 – Oleșov; 871 – Pâhnești; 872 – Poieniștii II; 873-879 – Ruginoasa. 869, 870 – după K. Żurowski; 871 – după T. Soroceanu.

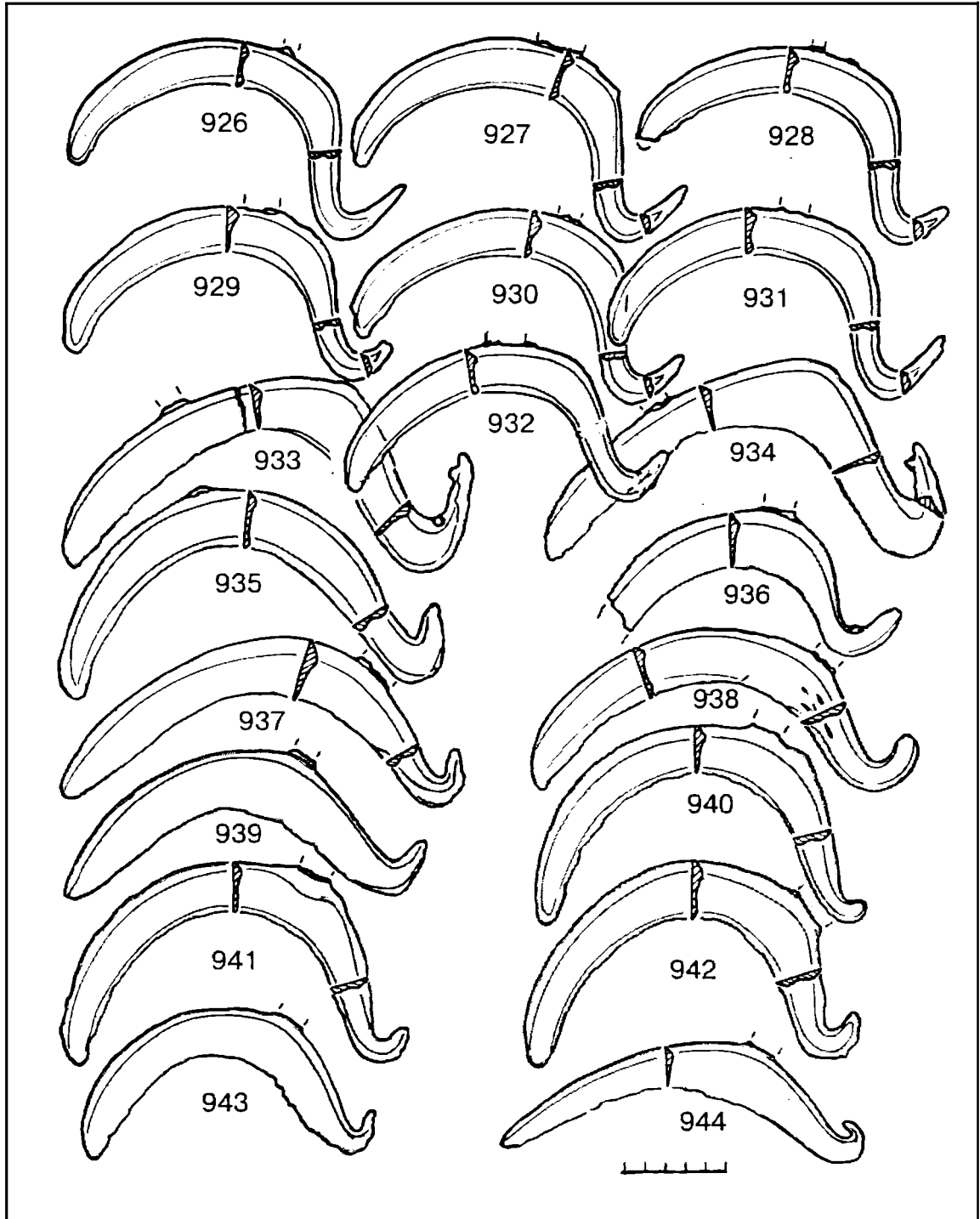
Pl. 69. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ruginoasa (880-893). 880-887 – Ruginoasa; 888, 889 – Sânești; 890-892 – Ștefan cel Mare; 893 – Todirești.

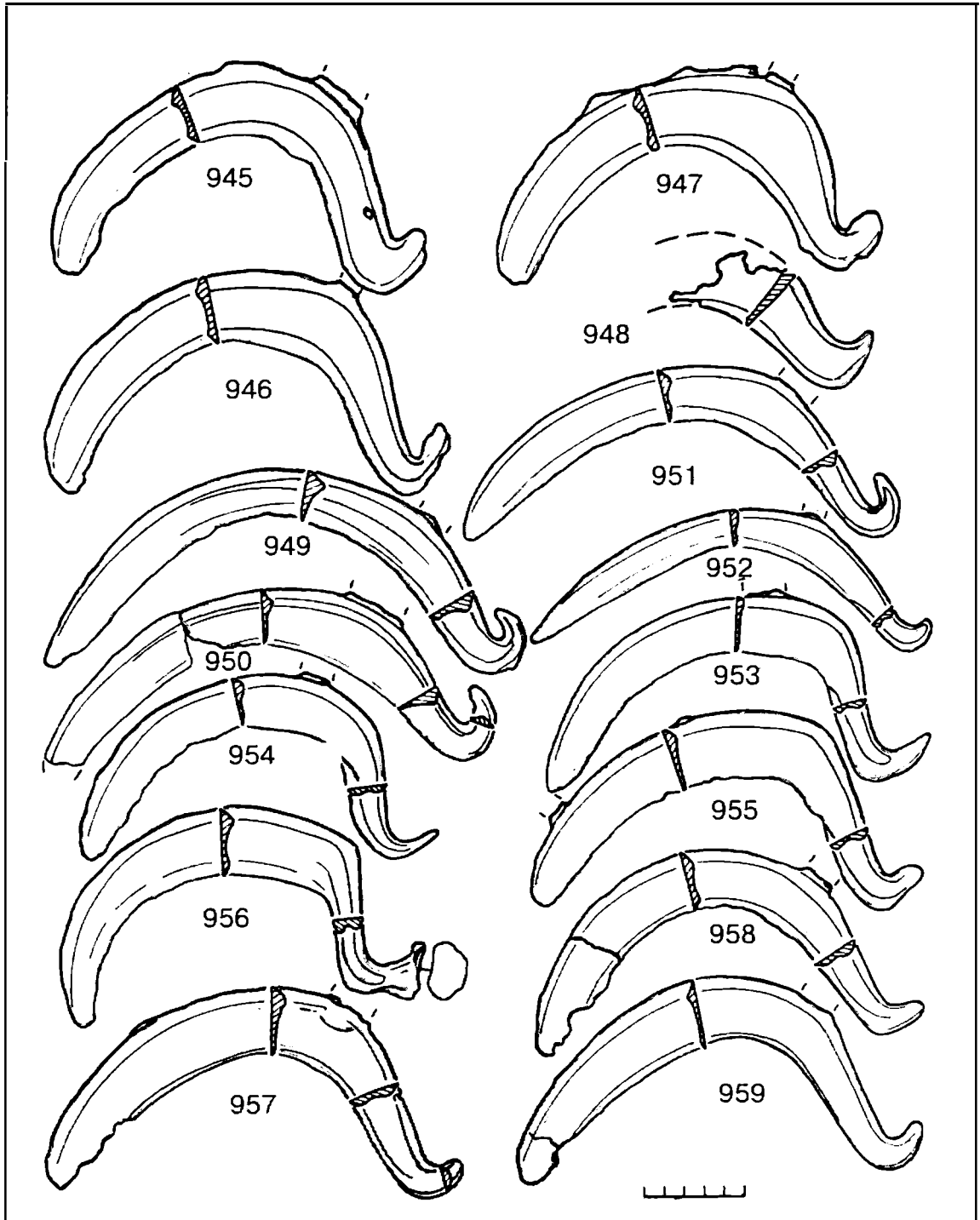
Pl. 70. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ruginoasa (894-905); varianta Ilișeni (906-909). 894-903 – Tomești; 904 – Trestiana; 905 – Zaleșchiki; 906-909 – Antonovka. 905 – după K. Żurowski.

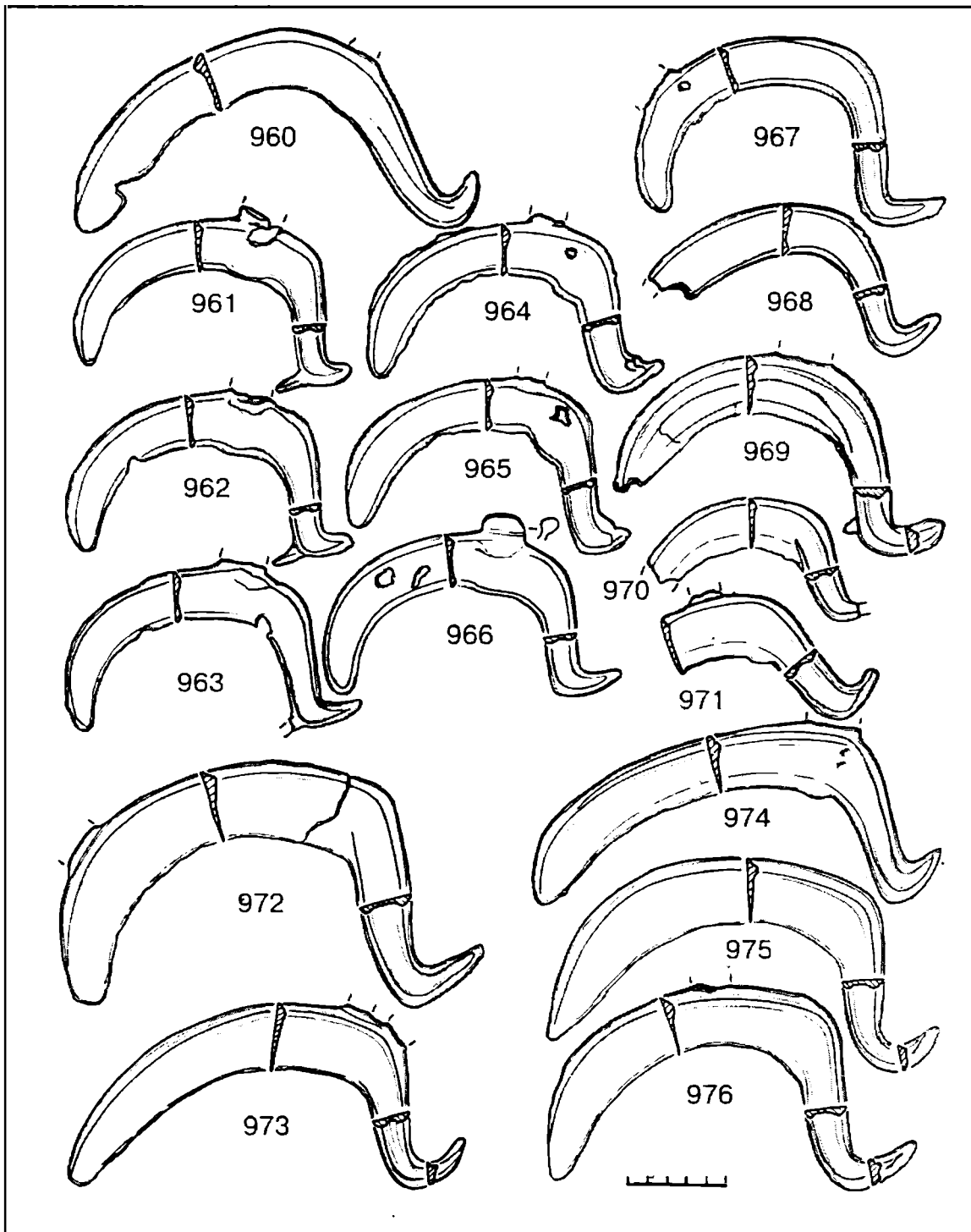
Pl. 71. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ilișeni (910-925). 910-919 – Antonovka; 920, 921 – Băleni; 922-924 – Becilovo; 925 – Broscăuți. 920, 921 – după I. Dragomir; 925 – după M. Petrescu-Dimbovița.

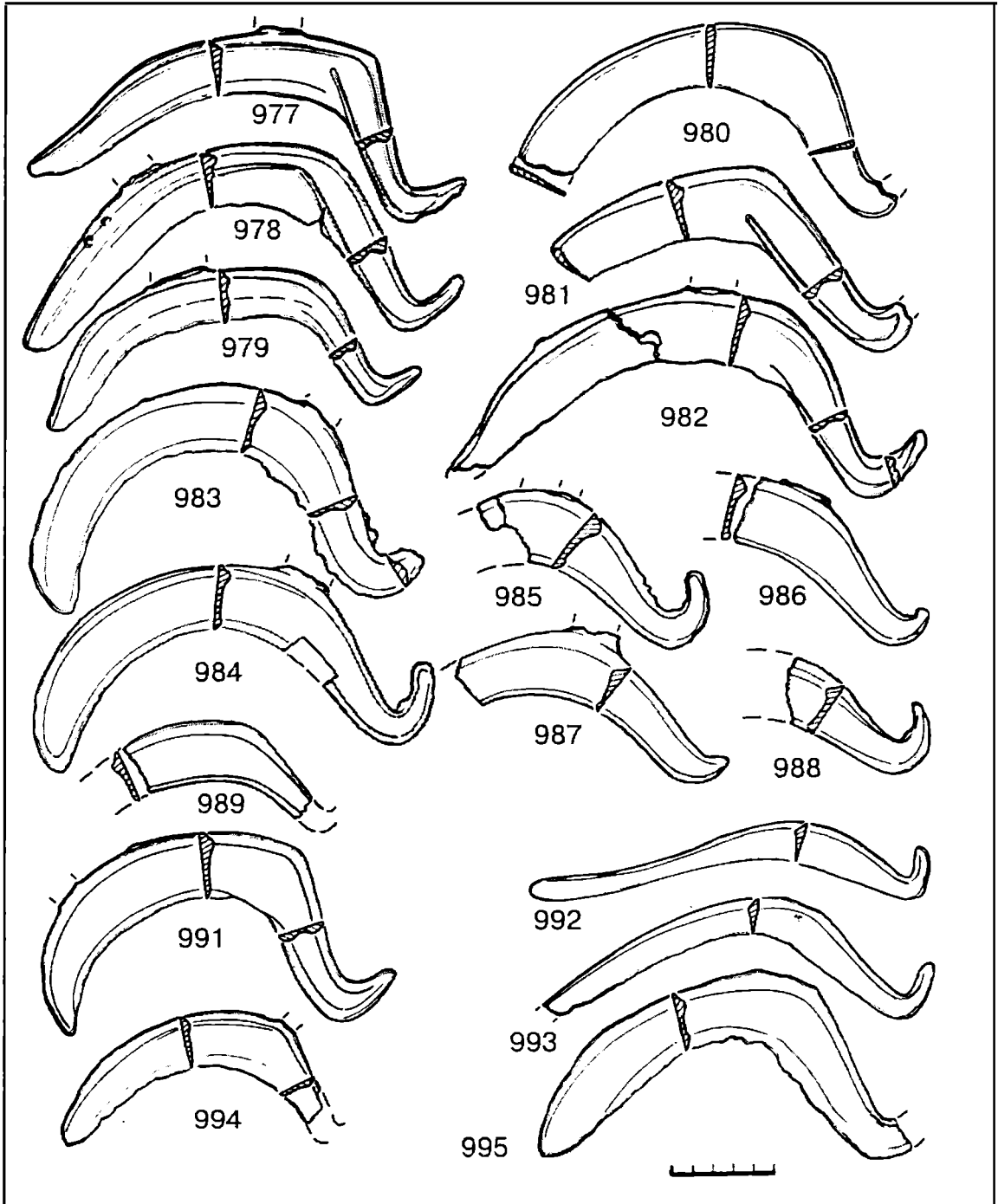
Pl. 72. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ilișeni (926-944). 926-932 – Ciorani; 933, 934 – Căndești I; 935 – Cârja; 936 – Cojușna; 937, 938 – Dancu; 939 – Derživ; 940-942 – Doljești; 943, 944 – Duda. 939 – după K. Żurowski; 943, 944 – după M. Petrescu-Dîmbovița.

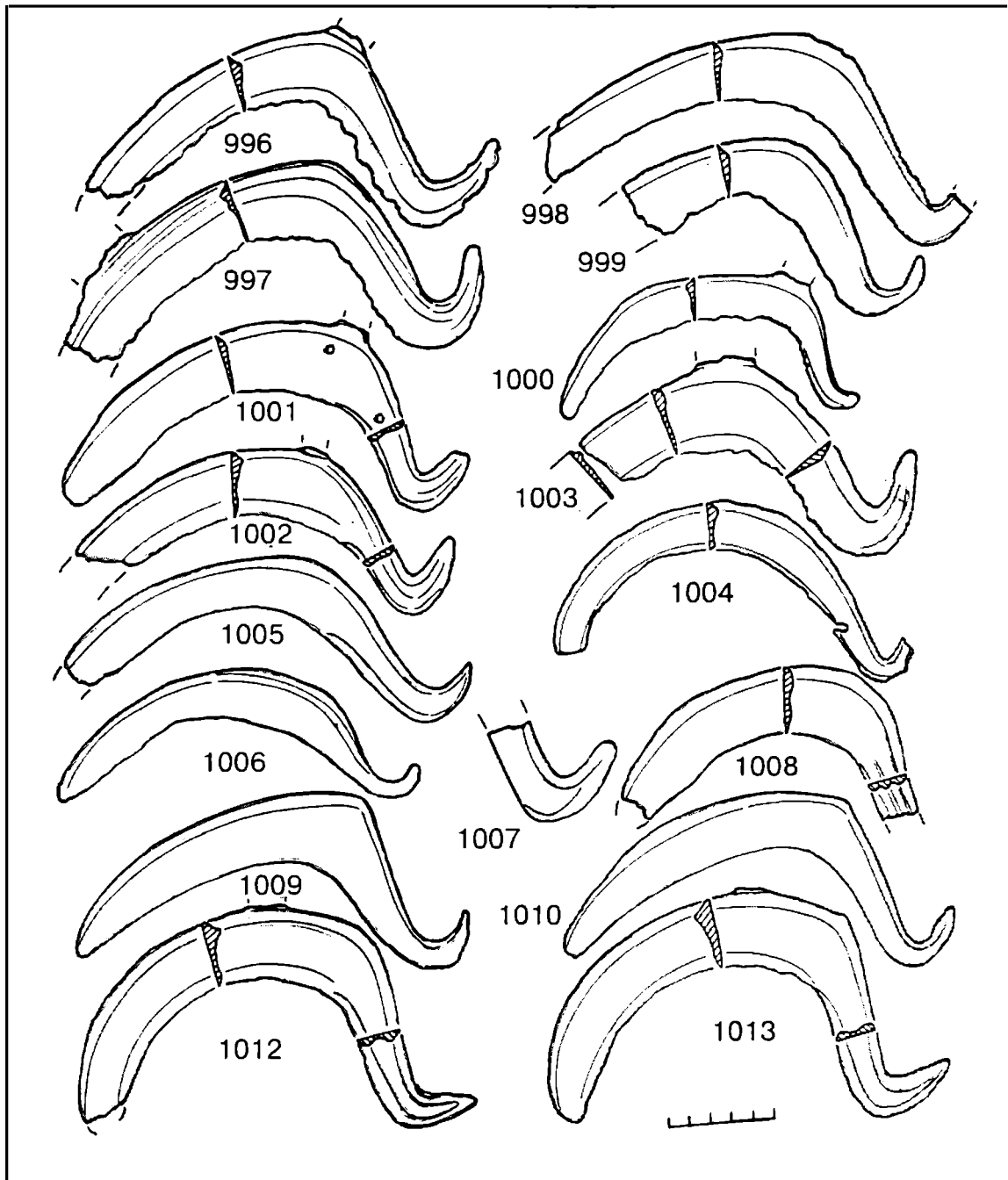
Pl. 73. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ilișeni (945-959). 945-948 – Ghermănești; 949-952 – Ghermănești-Banca; 953-956 – Gioseni; 957-959 – Heleşteni. 959 – după I. Mitrea.

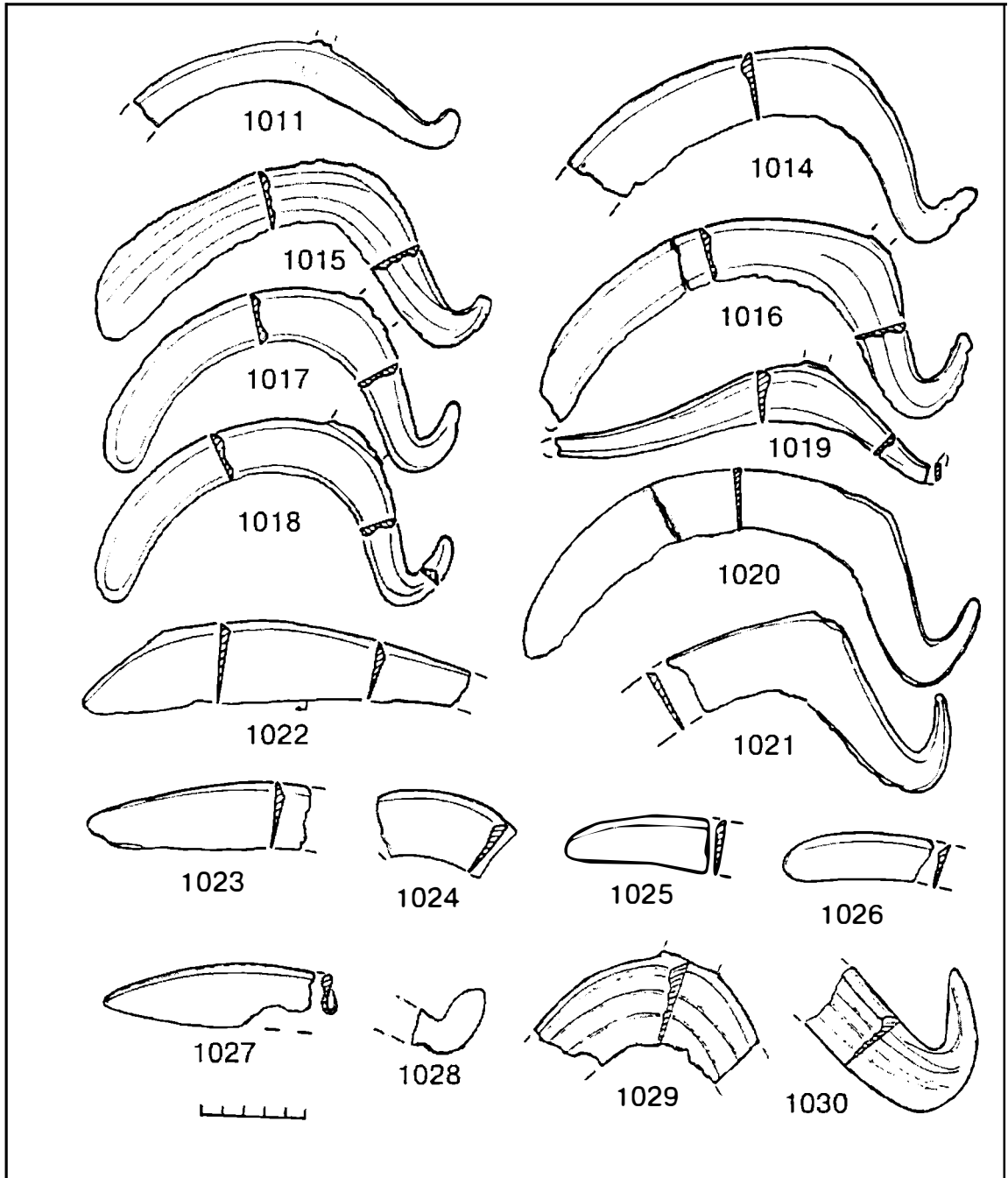
Pl. 74. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ilișeni (960-976). 960 – Heleșteni; 961-976 – Ilișeni. 960 – după I. Mitrea.

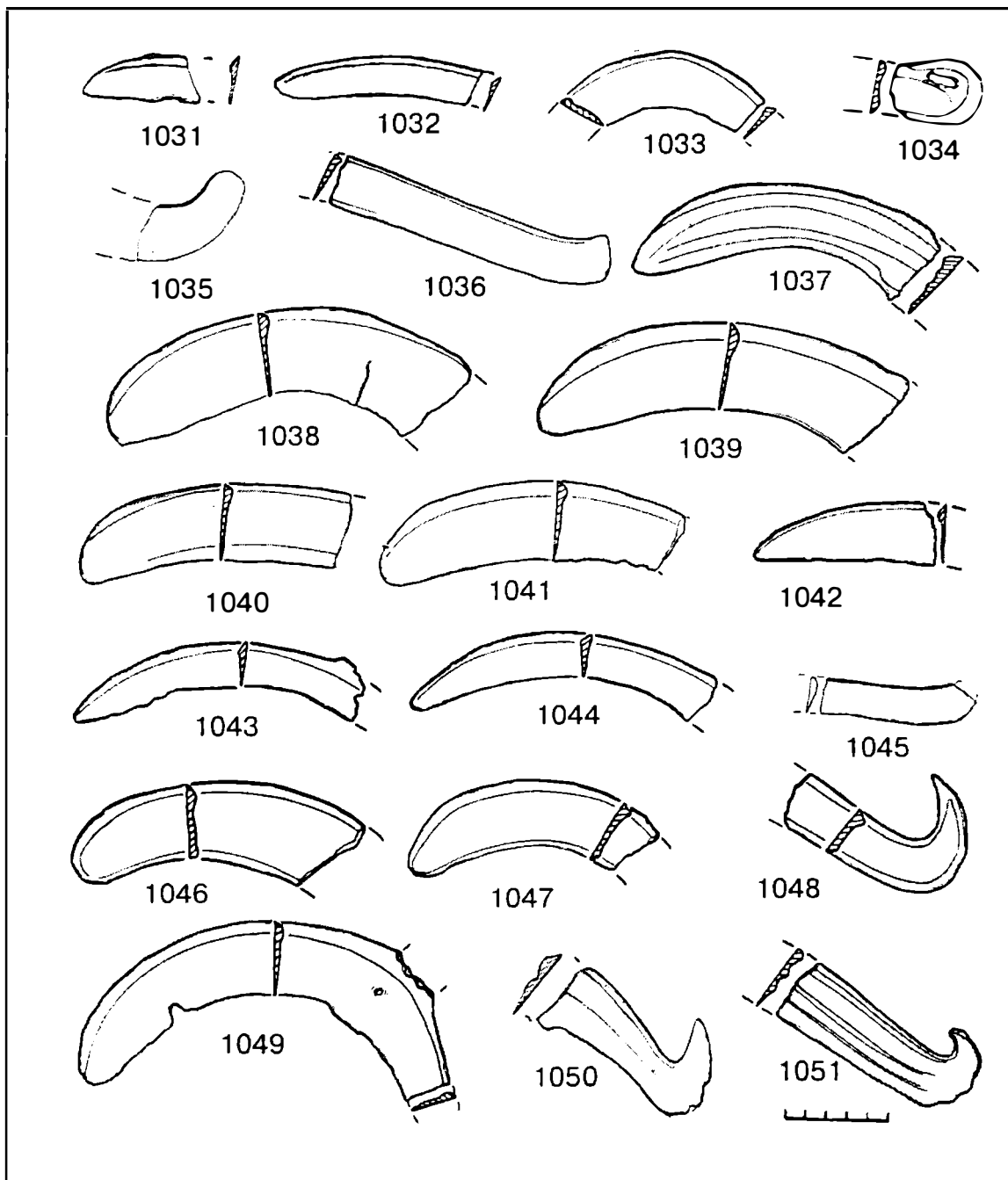
Pl. 75. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ilișeni (977-995). 977-982 – Ilișeni; 983-989 – Knjaze-Grigorovka; 991 – Liteni; 992, 993 – Mahala; 994 – Mihălășeni; 995 – Moșna. 995 – după M. Petrescu-Dimbovița.

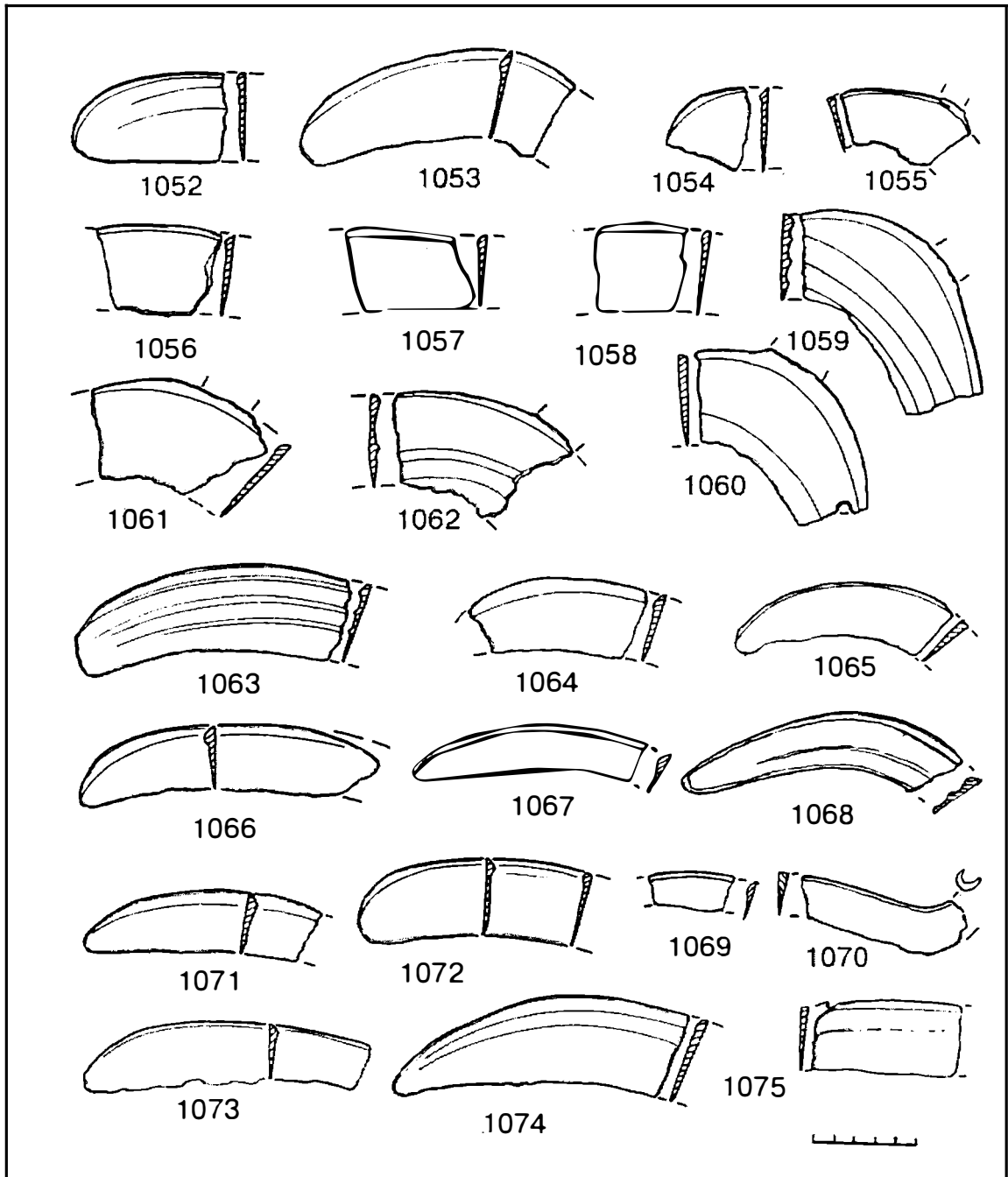
Pl. 76. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghernănești – varianta Ilișeni (996-1010, 1012, 1013). 996-999 – Moșna; 1000 – Negrești; 1001-1003 – Novo-Trojany; 1004 – Orekhovo; 1005 – „Podnestrov’e” II; 1006, 1007 – Rajgorodka; 1008 – Războieni; 1009, 1010 – Tansa; 1012, 1013 – Țigănești. 996-999, 1009, 1010 – după M. Petrescu-Dîmbovița; 1005 – după K. Żurowski.

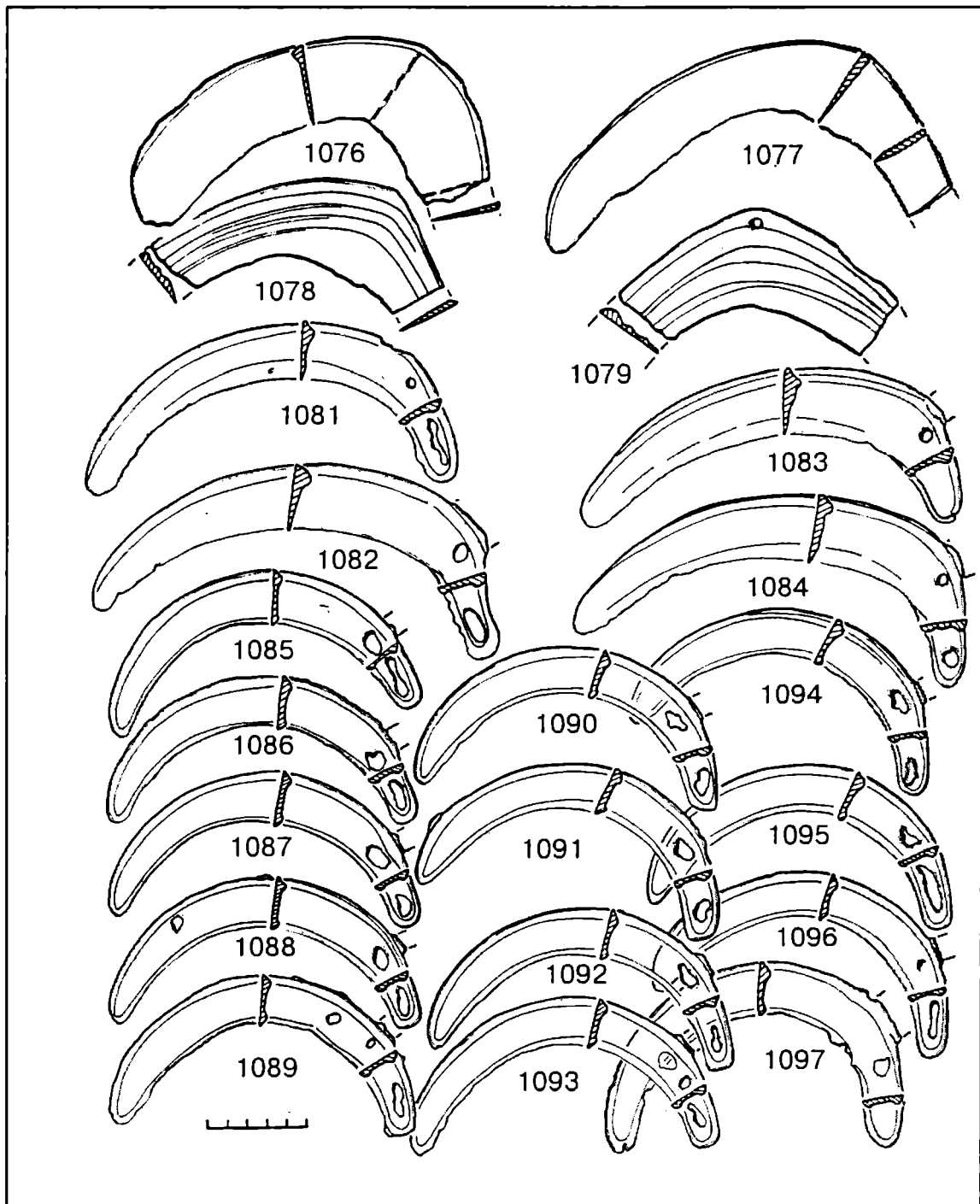
Pl. 77. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ilișeni (1011, 1014-1021); fragmente de seceri cu cârlig (1023-1030). 1011 – Tăcuta; 1014 – Târpești; 1015 – Todirești; 1016-1018 – Tomești; 1019 – Ulmi Liteni; 1020, 1021 – Žuravlinka; 1022-1024 – Antonovka; 1025, 1026 – Băleni; 1027 – Bistricioara; 1028 – Botoșana; 1029, 1030 – Bozienii de Sus. 1011 – după G. Coman; 1014, 1029, 1030 – după Gh. Dumitroaia.

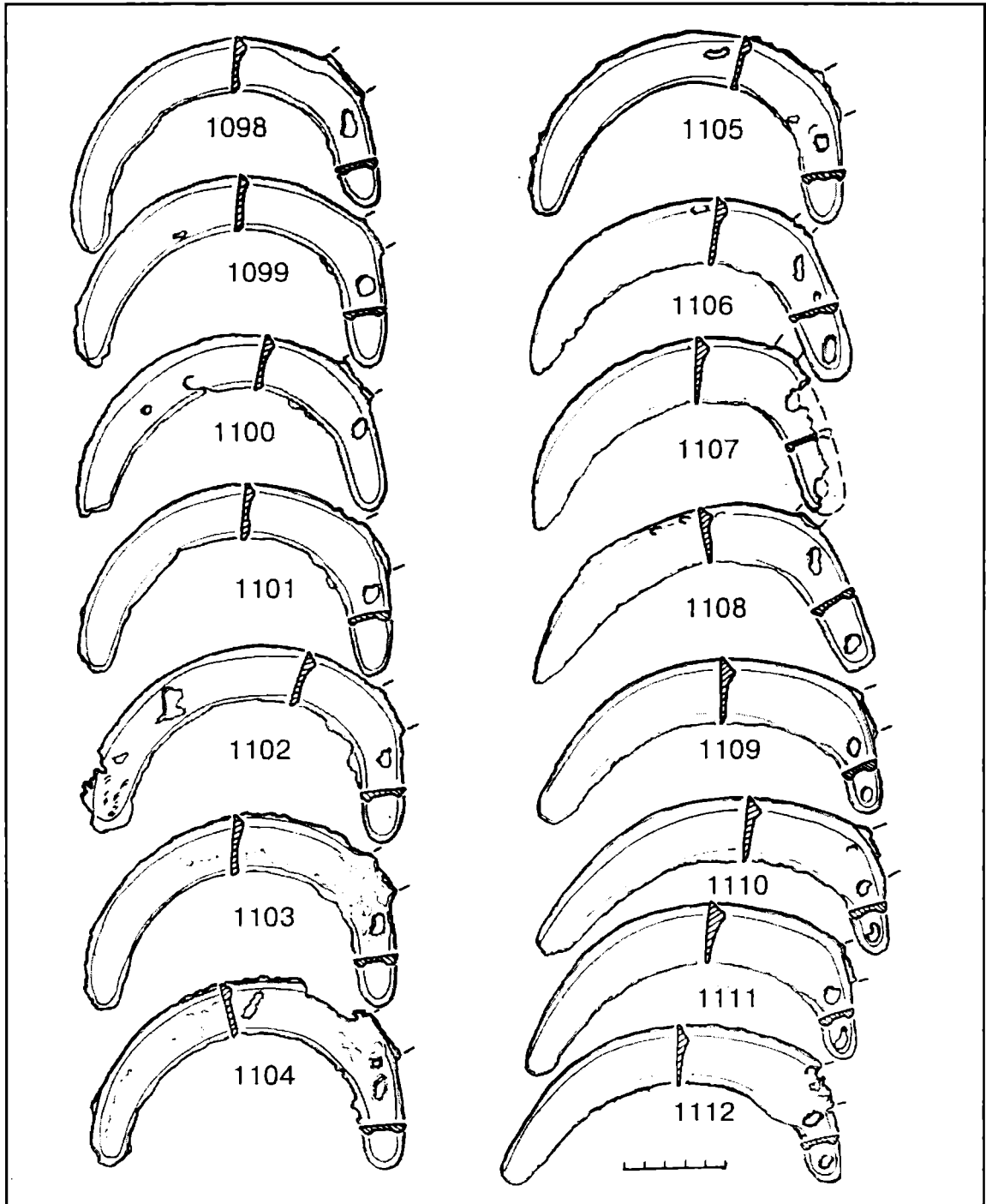
Pl. 78. Seceri Est-Carpatice – fragmente de seceri cu cârlig (1031-1051). 1031-1034 – Bugskoe IV; 1035 – Căndești II; 1036, 1037 – Crivești; 1038-1041 – Doljești; 1042 – Drăgănești; 1043 – Duda; 1044 – Ghermănești; 1045 – Gârbovăt I; 1046-1048 – Knjaze-Grigorovka; 1049 – Kurjač'i Lozy; 1050 – Mândrișca; 1051 – Nikopol' II. 1050 – după M. Petrescu-Dîmbovița.

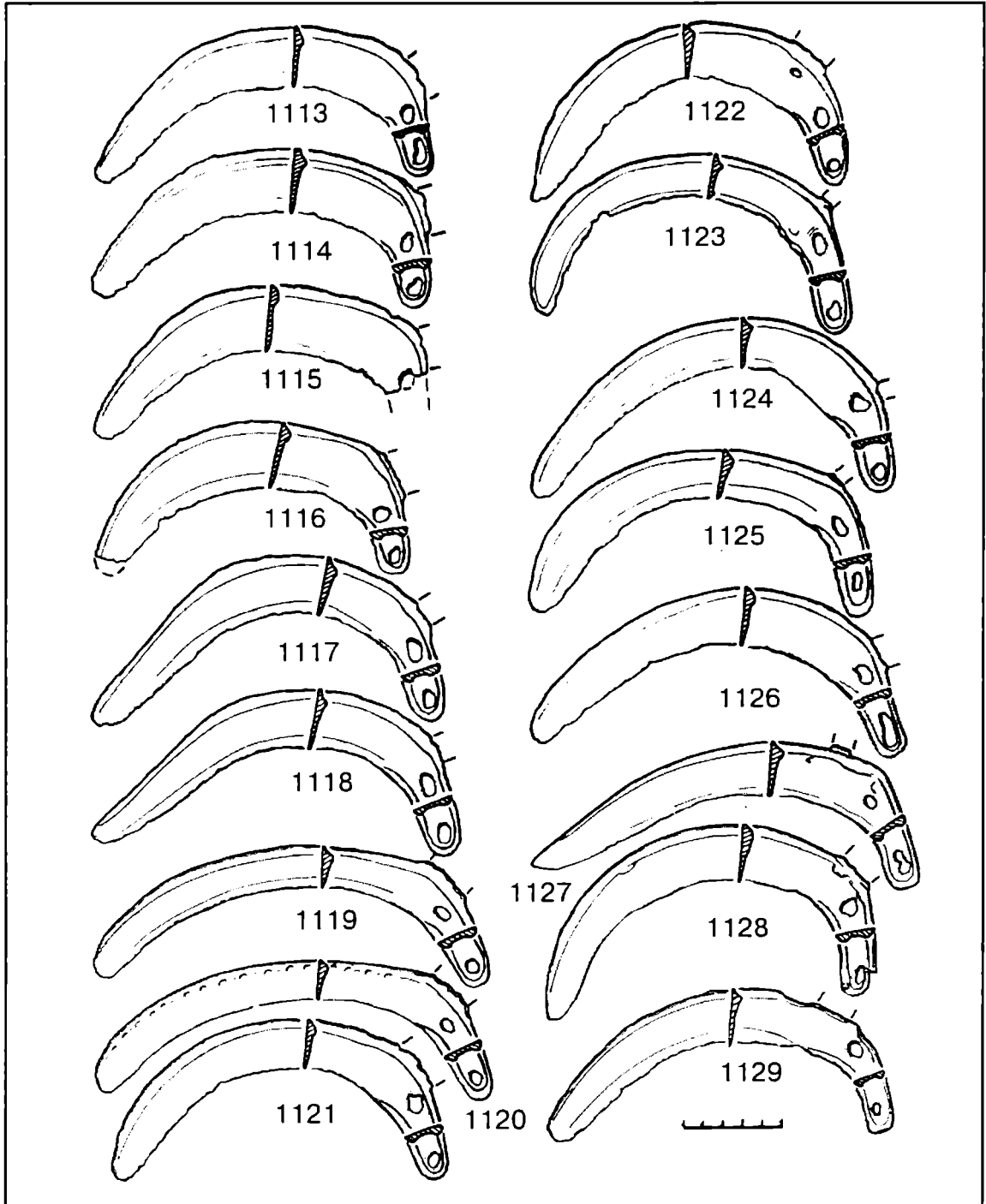
Pl. 79. Seceri Est-Carpatice – fragmente de seceri cu cârlig (1052-1075). 1052-1062 – Nikopol' II; 1036 – Novopavlovka; 1064, 1065 – Rajgorodka; 1066 – Roșieticii Vechi; 1067-1070 – Solonec; 1071-1073 – Tomești; 1074 – Višnevatoe; 1075 – Žuravlinka.

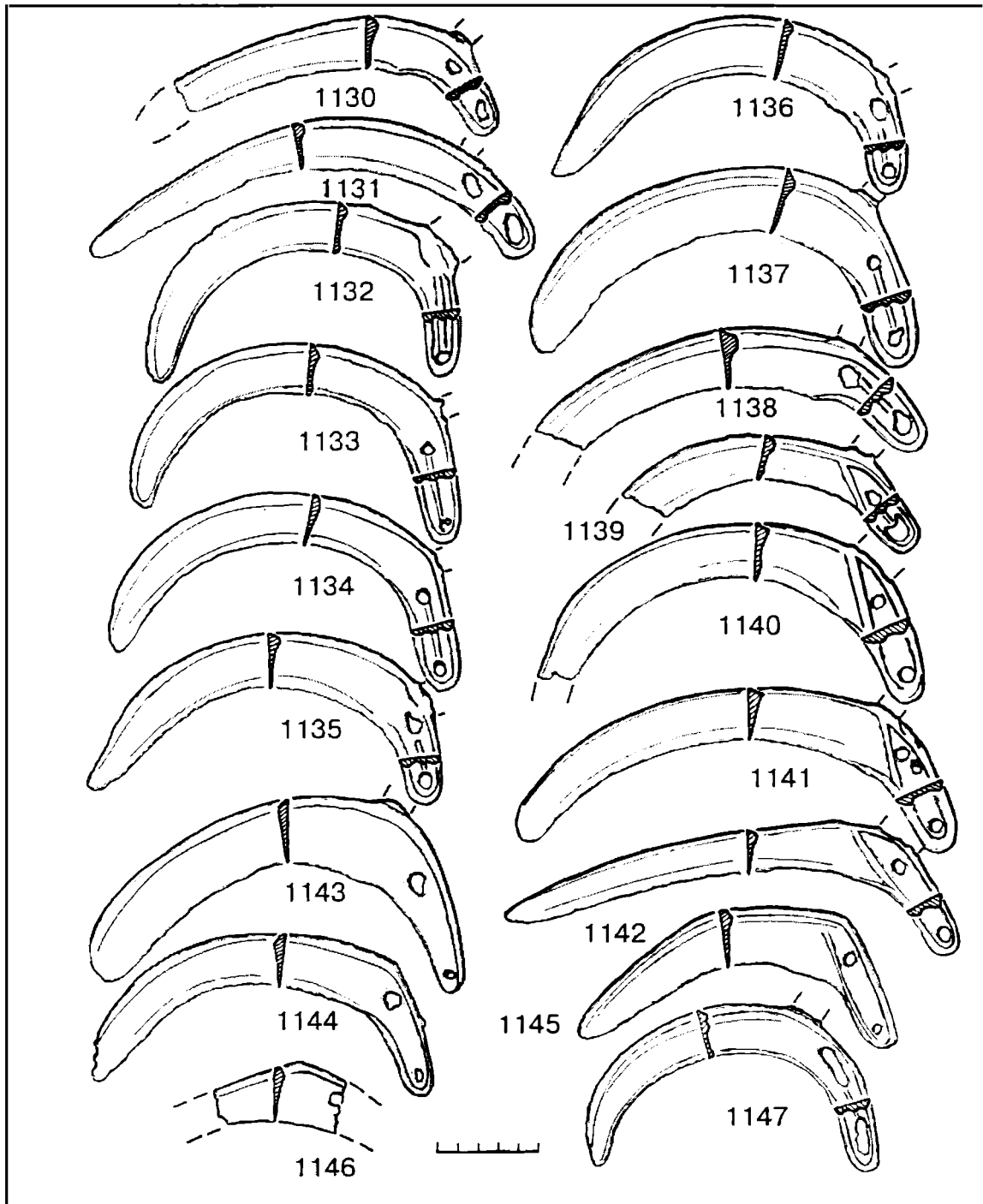
Pl. 80. Seceri Est-Carpatice – fragmente de seceri cu cârlig (1076-1079); tipul Heleşteni – varianta Heleşteni (1081-1097). 1075-1079 – Źuravlinka; 1081-1084 – Alexăndreni; 1085-1097 – Antonovka.

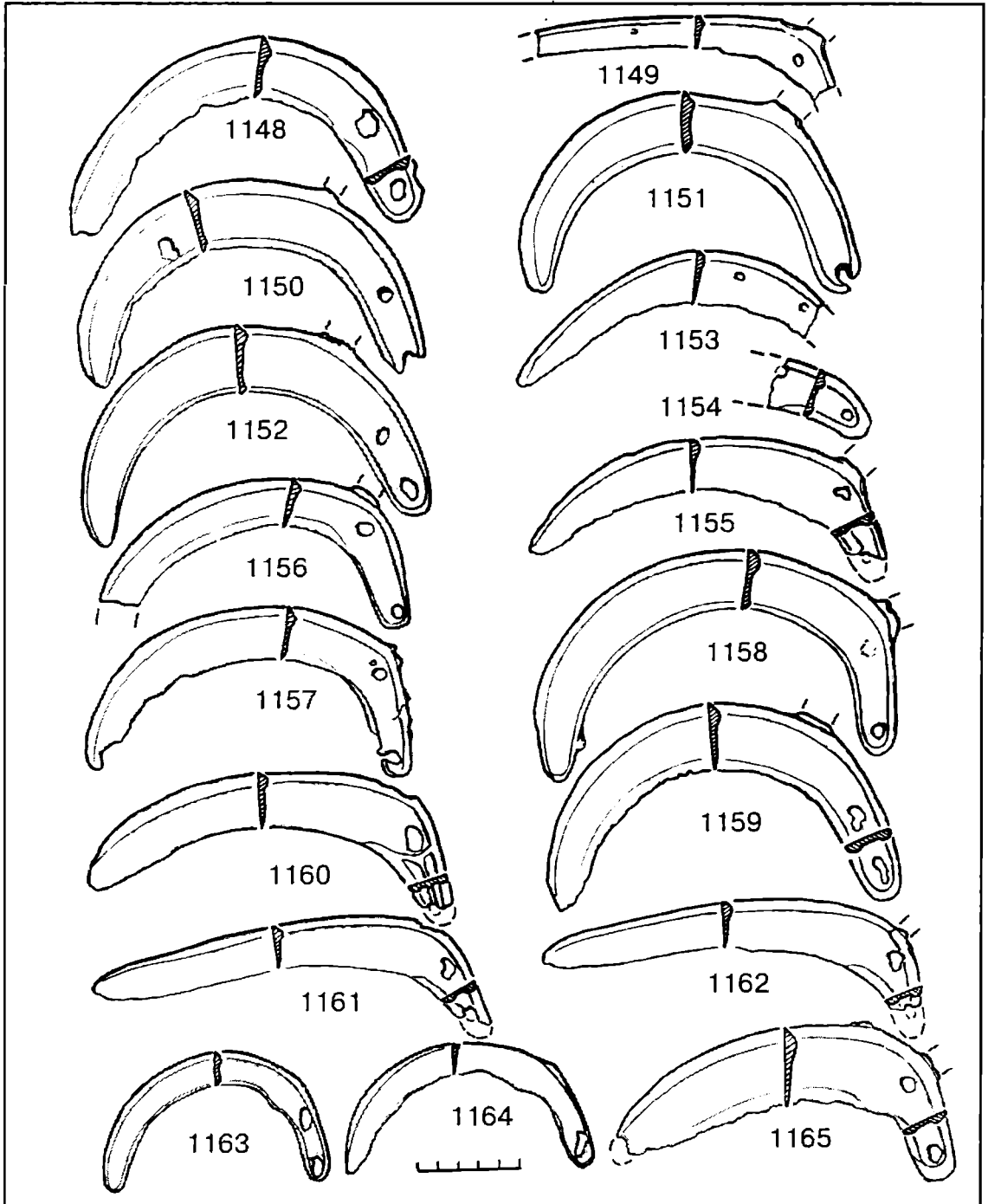
Pl. 81. Seceri Est-Carpatice: tipul Heleşteni – varianta Heleşteni (1098-1112). 1098-1112 – Antonovka.

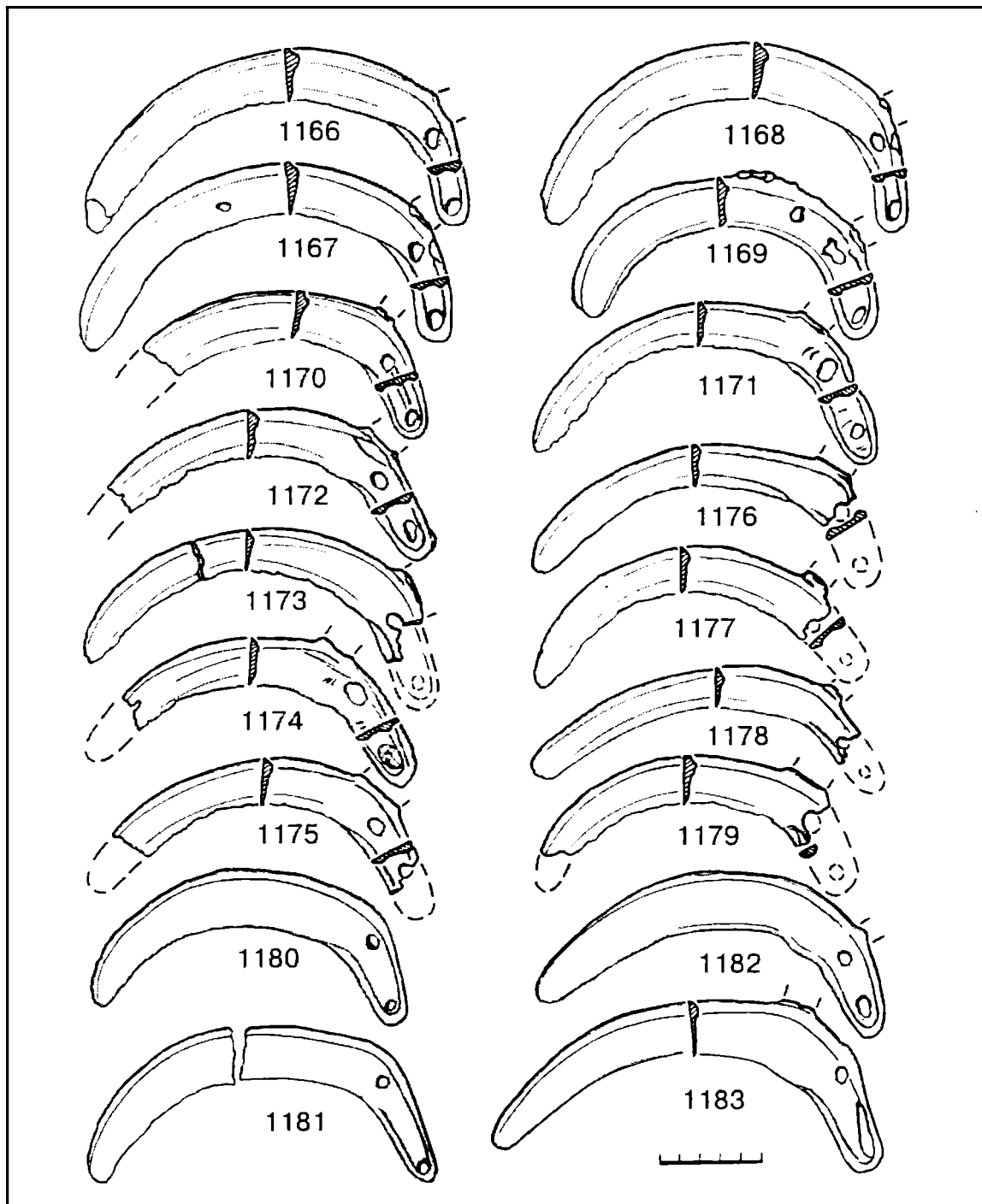
Pl. 82. Seceri Est-Carpaticae: tipul Heleşteni – varianta Heleşteni (1113-1129). 1113-1129 – Antonovka.

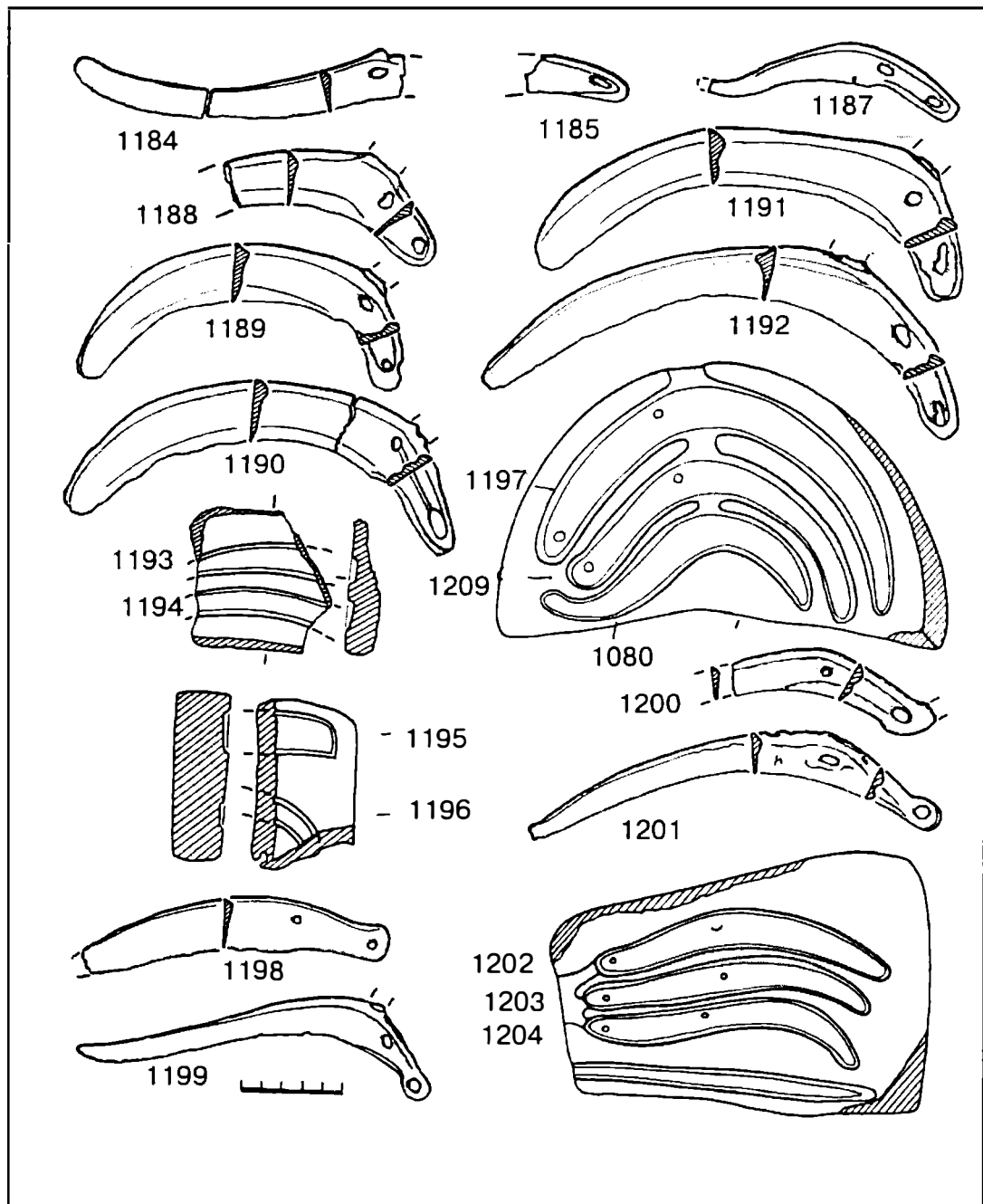
Pl. 83. Seceri Est-Carpatice: tipul Heleşteni – varianta Heleşteni (1130-1147). 1130-1142 – Antonovka; 1143 – Avraamovka; 1144 – Bălțați; 1145 – Becilovo; 1146 – Bugskoe IV; 1147 – Ciorani. 1144 – după V. Chirica, M. Tanasachi.

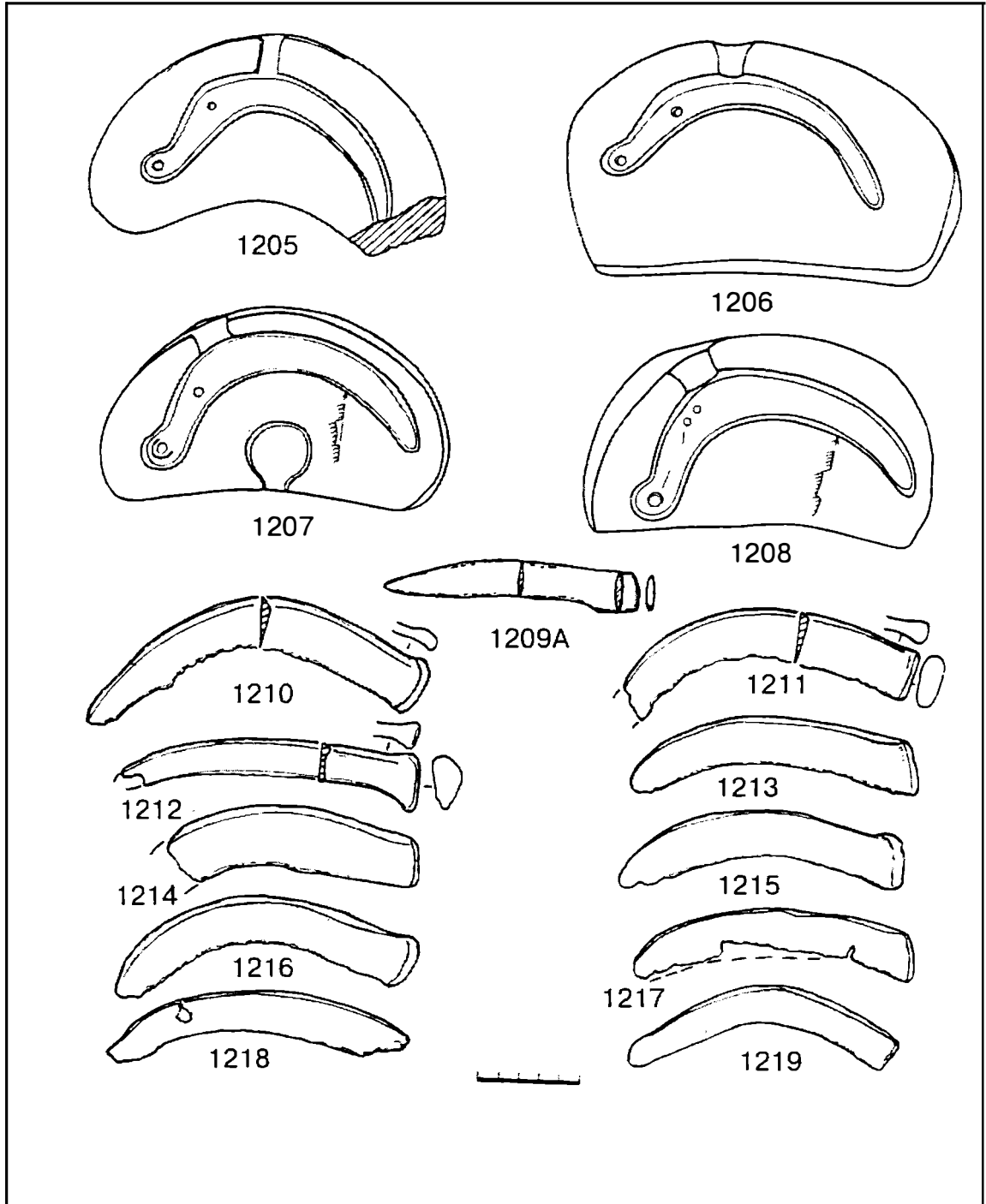
Pl. 84. Seceri Est-Carpatice: tipul Heleşteni – varianta Heleşteni (1148-1165). 1148 – Dodeşti; 1149 – Duda; 1150-1152 – Ghermăneşti; 1153 – Grigorăuca; 1154, 1155 – Hansca; 1156-1159 – Heleşteni; 1160-1162 – Hristici; 1163, 1164 – Izvorul Dulce; 1165 – Chişinău. 1149 – după M. Petrescu-Dimboviţa; 1156-1159 – după I. Mitrea; 1163, 1164 – după A. Oancea, V. Drîmboceanu.

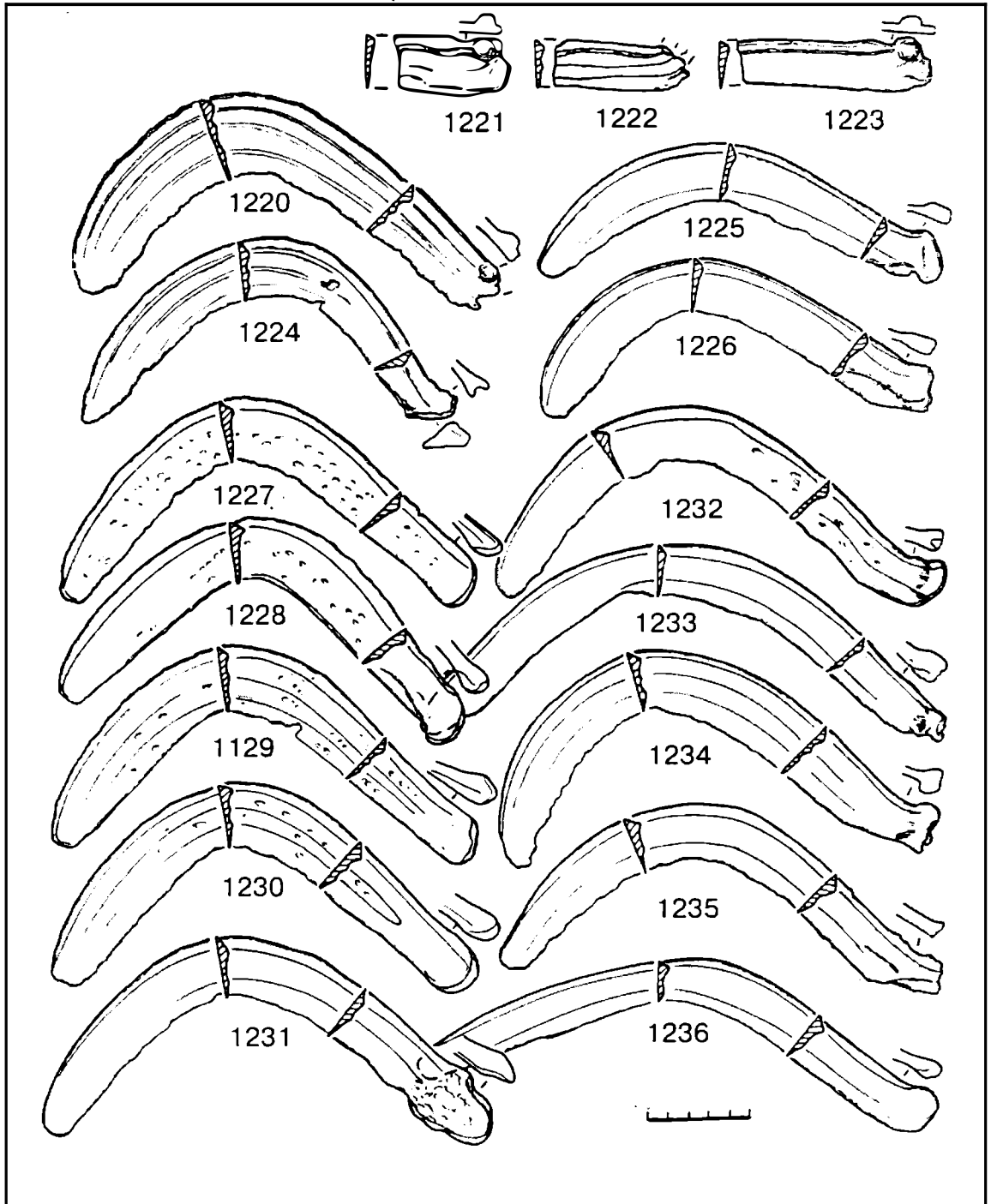
Pl. 85. Seceri Est-Carpatice: tipul Heleșteeni – varianta Heleșteeni (1166-1183). 1166-1169 – Lozova; 1170 – Medveja; 1171-1179 – Novo-Trojany; 1180, 1181 – Rajgorodka; 1182 – Rășești; 1183 – Sokirjany. 1182 – după M. Petrescu-Dimbovița.

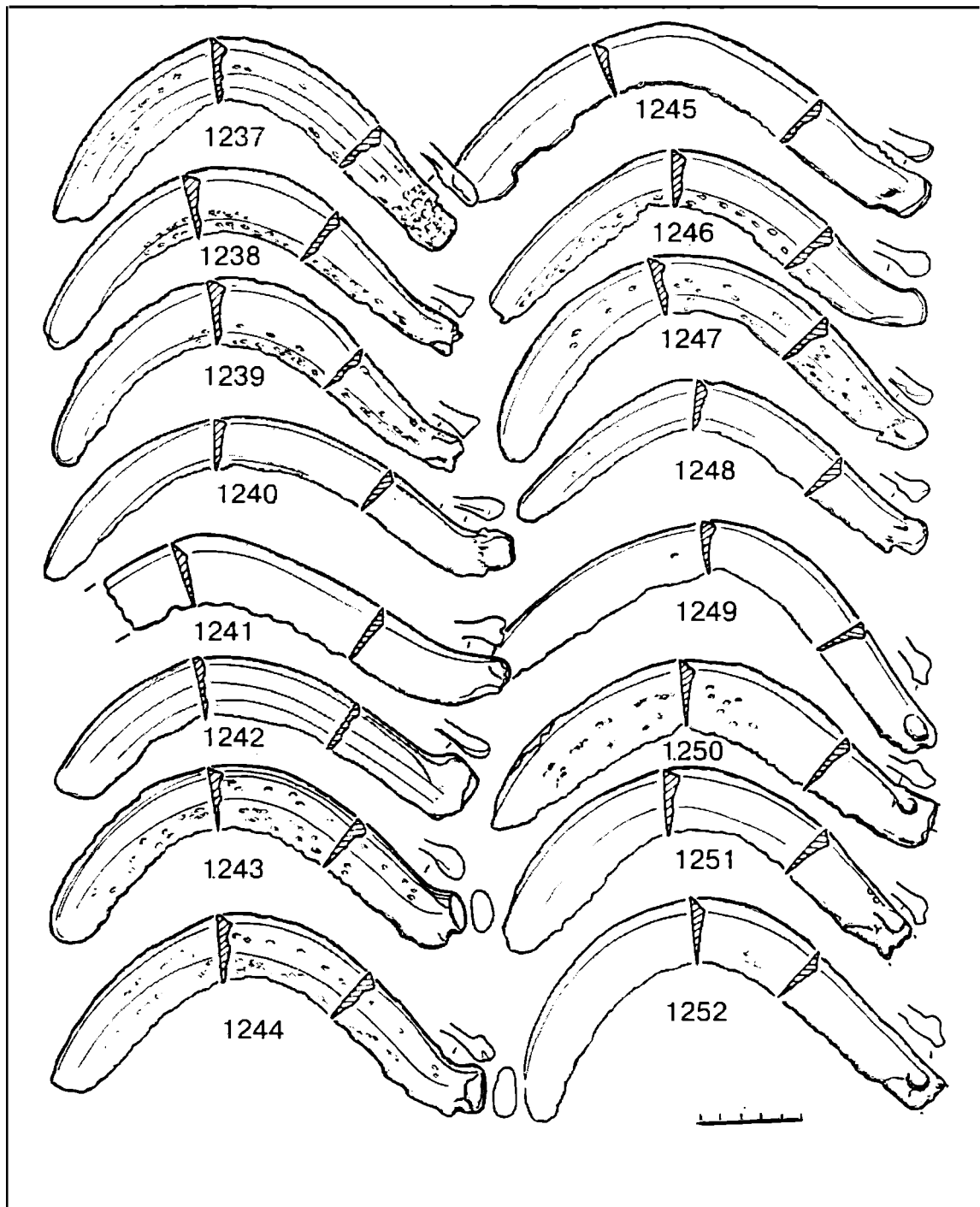
Pl. 86. Seceri Est-Carpatice: tipul Ghermănești – varianta Ghermănești (?) (1080); tipul Heleșteni – varianta Heleșteni (1184, 1185, 1187-1197); varianta Čut (1198-1204). 1080, 1197, 1209 – Voznesenka; 1184, 1185 – Solonec; 1187 – Tolstoe; 1188 – Tomești; 1189-1192 – Vărvăreuca; 1193, 1194 – Grinăuți; 1195, 1196 – Horodiște; 1198 – Chișinău; 1199 – Novosilka; 1200, 1201 – Pužajkovo; 1202-1204 – Androvo. 1080, 1197, 1209 – după O. A. Krivcova-Grakova; 1187, 1199 – după K. Żurowski; 1202-1204 – după I. A. Pislarij.

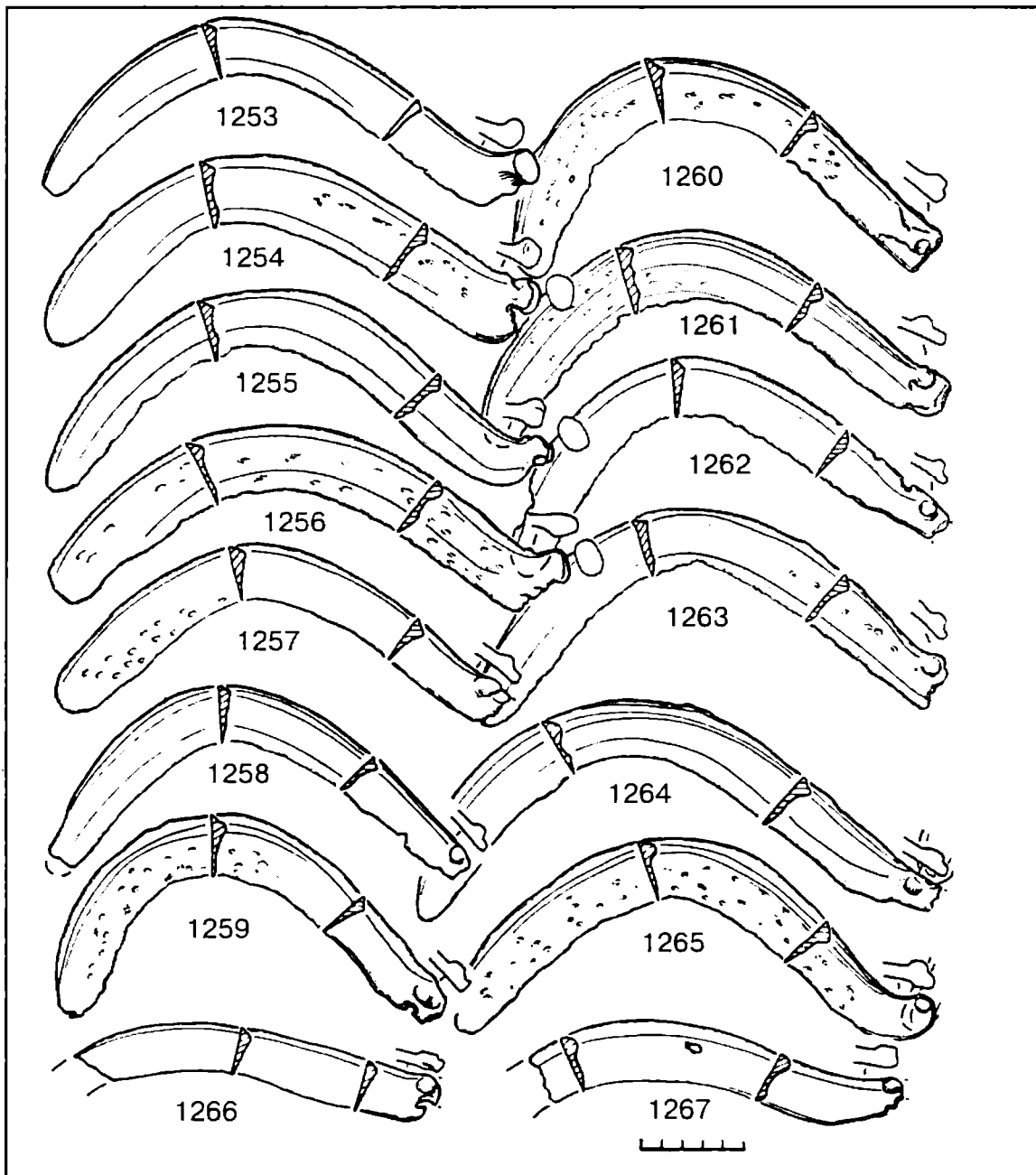
Pl. 87. Seceri Est-Carpatice: tipul Heleşteni – varianta Čut (1205-1208); seceri de la Dunărea de Jos: tipul Safaalani (1209 A - 1219). 1205, 1206 – Čut; 1207, 1208 – „Dneprostoij”; 1209 A – Căndeşti III; 1210-1219 – Ščetkovo. 1207, 1208 – după A. A. Iessen; 1213-1219 – Arhiva IIMK.

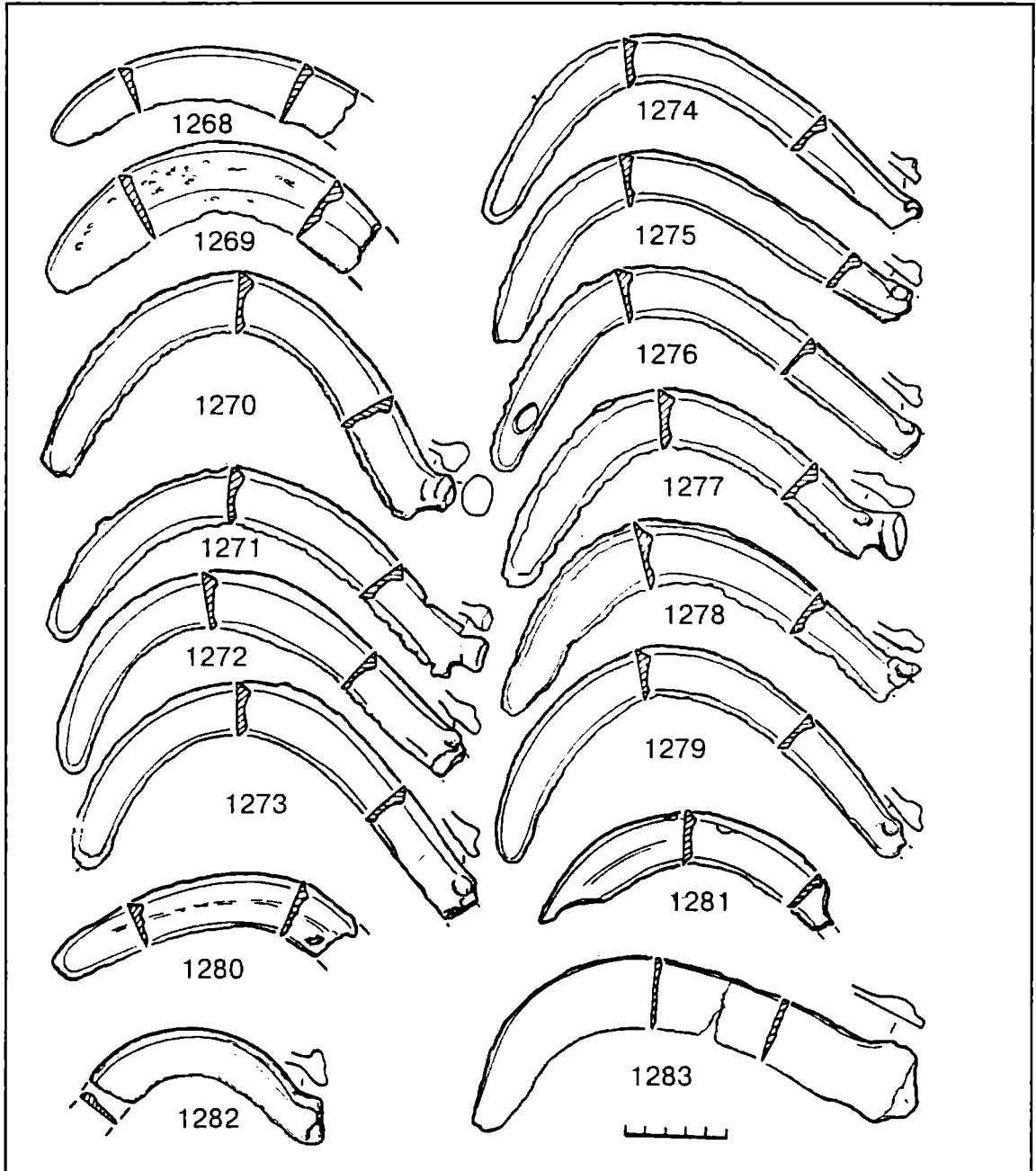
Pl. 88. Seceri de la Dunărea de Jos: tipul Dičevo (1220-1236). 1220 – „Brăila”; 1221-1223 – Bugskoe IV; 1224 – Căndești I; 1225, 1226 – Coroteni; 1227-1236 – Dancu.

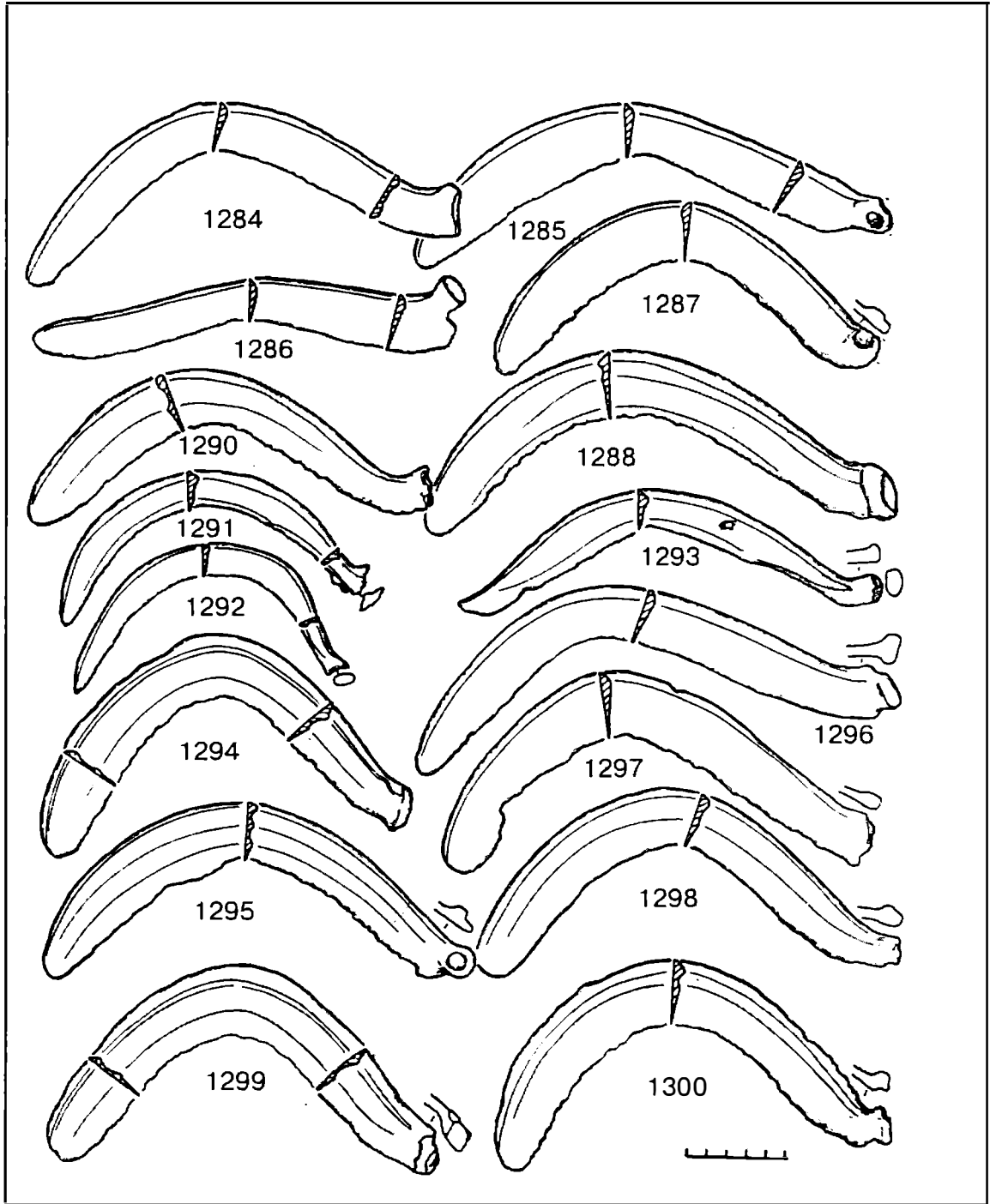
Pl. 89. Seceri de la Dunărea de Jos: tipul Dičevo (1237-1252). 1237-1252 – Dancu.

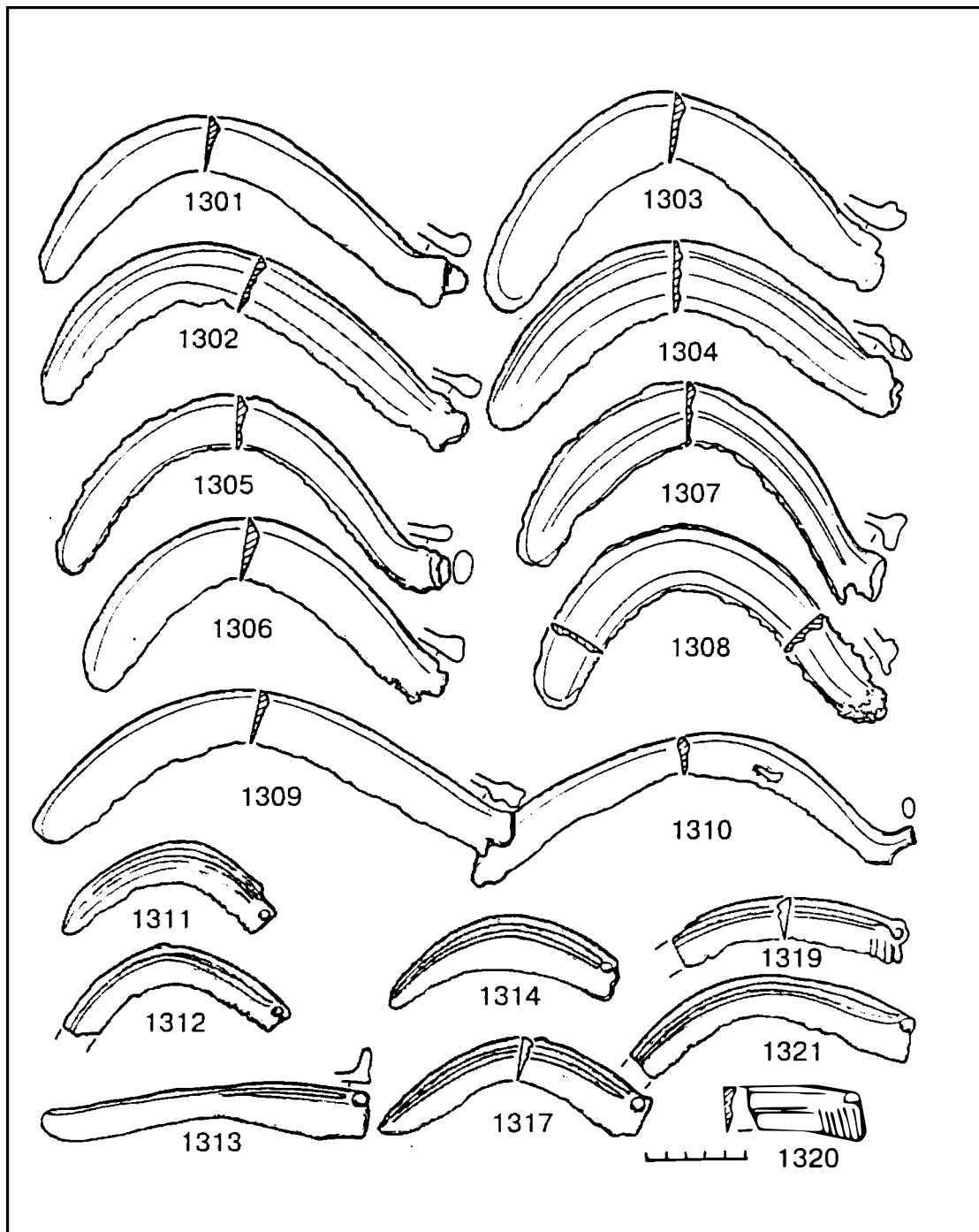
Pl. 90. Seceri de la Dunărea de Jos: tipul Dičevo (1253-1267). 1253-1267 – Dancu.

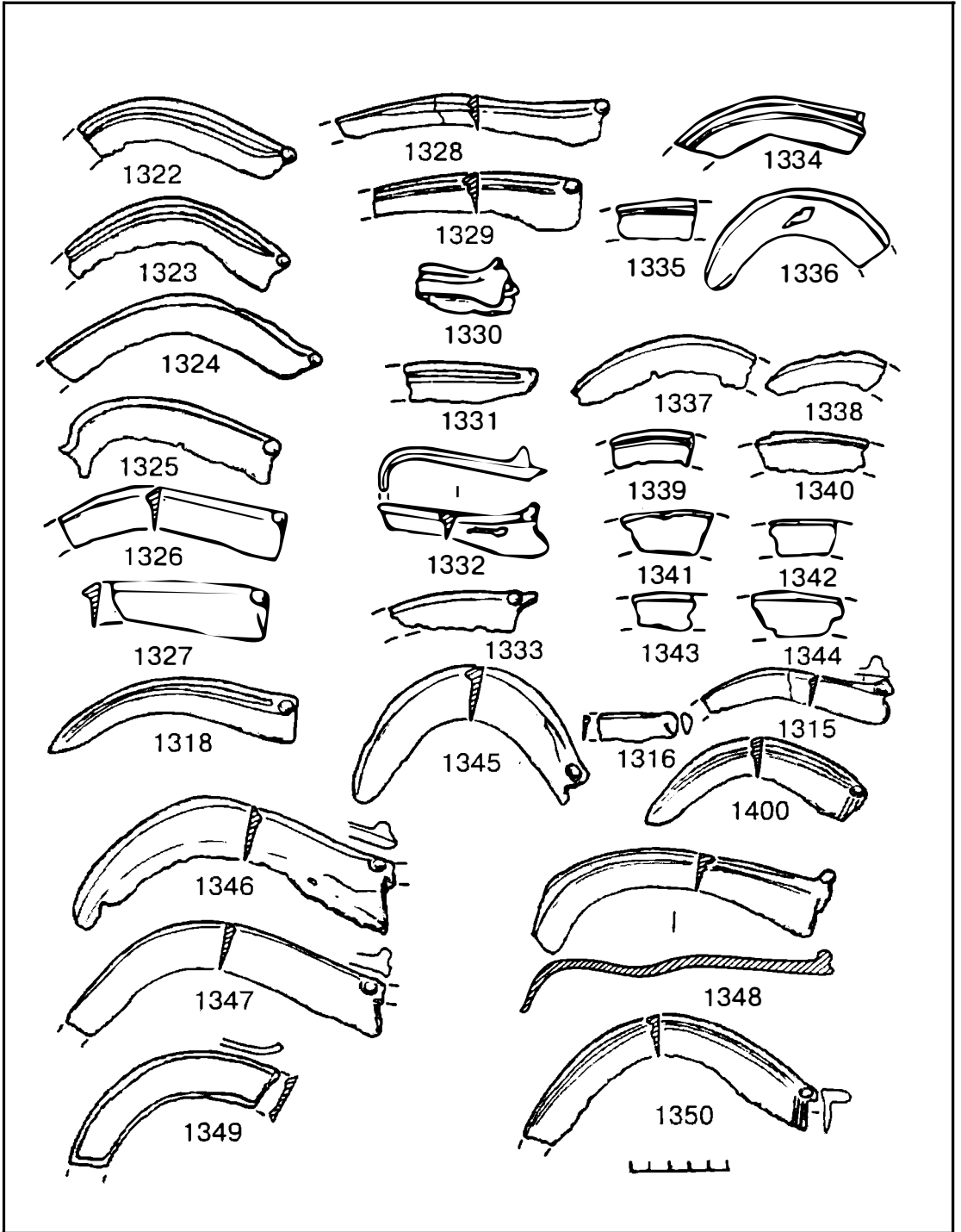
Pl. 91. Seceri de la Dunărea de Jos: tipul Dičevo (1268-1283). 1268-1281 – Dancu; 1282 – Dorobanțu; 1283 – „Ekaterinoslavskaja” II (gubernie). 1282 – după A. Florescu.

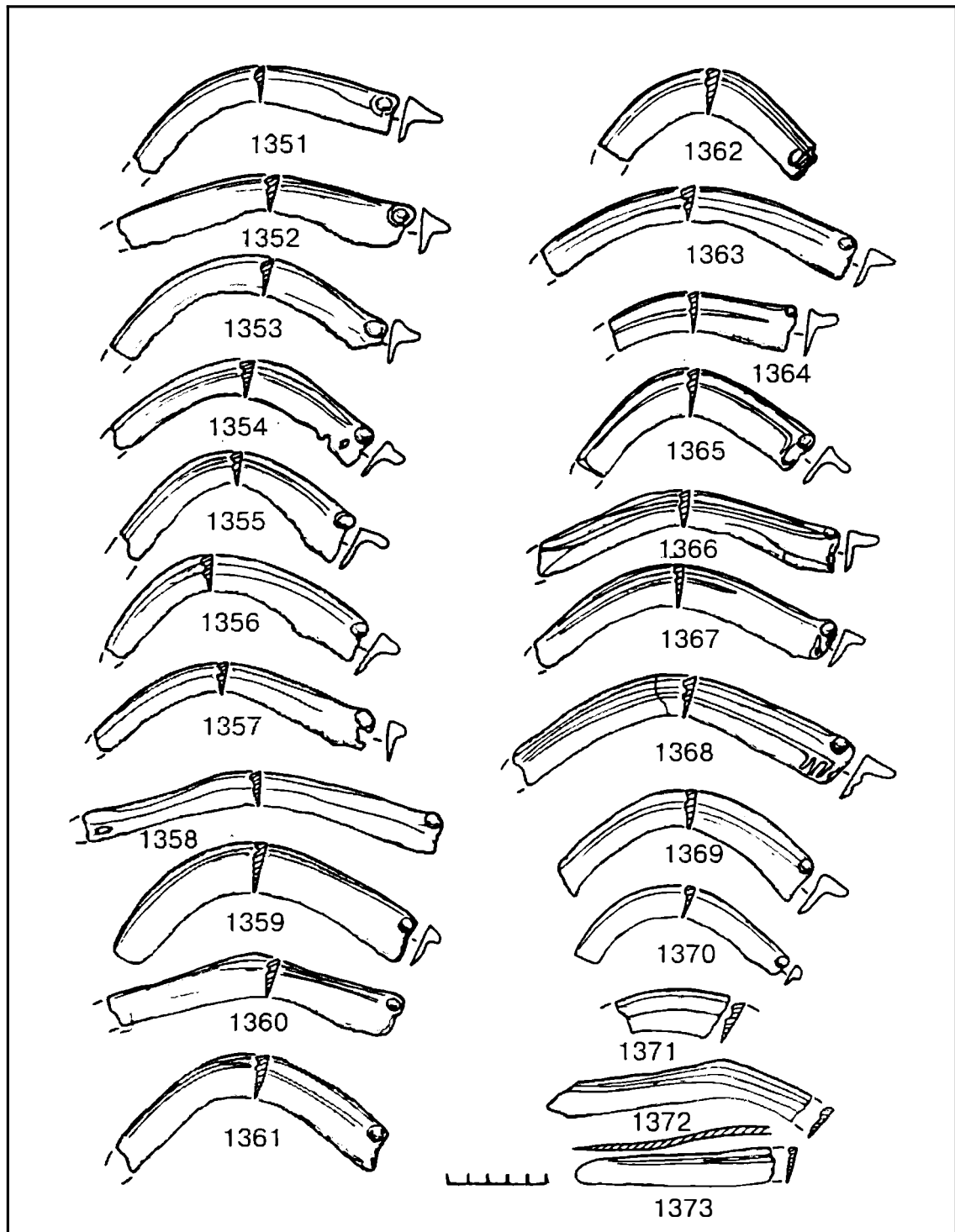
Pl. 92. Seceri de la Dunărea de Jos: tipul Dičevo (1284-1300). 1284-1286 – Chișinău; 1287, 1288 – Kozorezovo; 1290 – Malaia Mečetnja; 1291, 1292 – Negrești; 1293 – Novo-Trojany; 1294-1300 – Orekhovo.

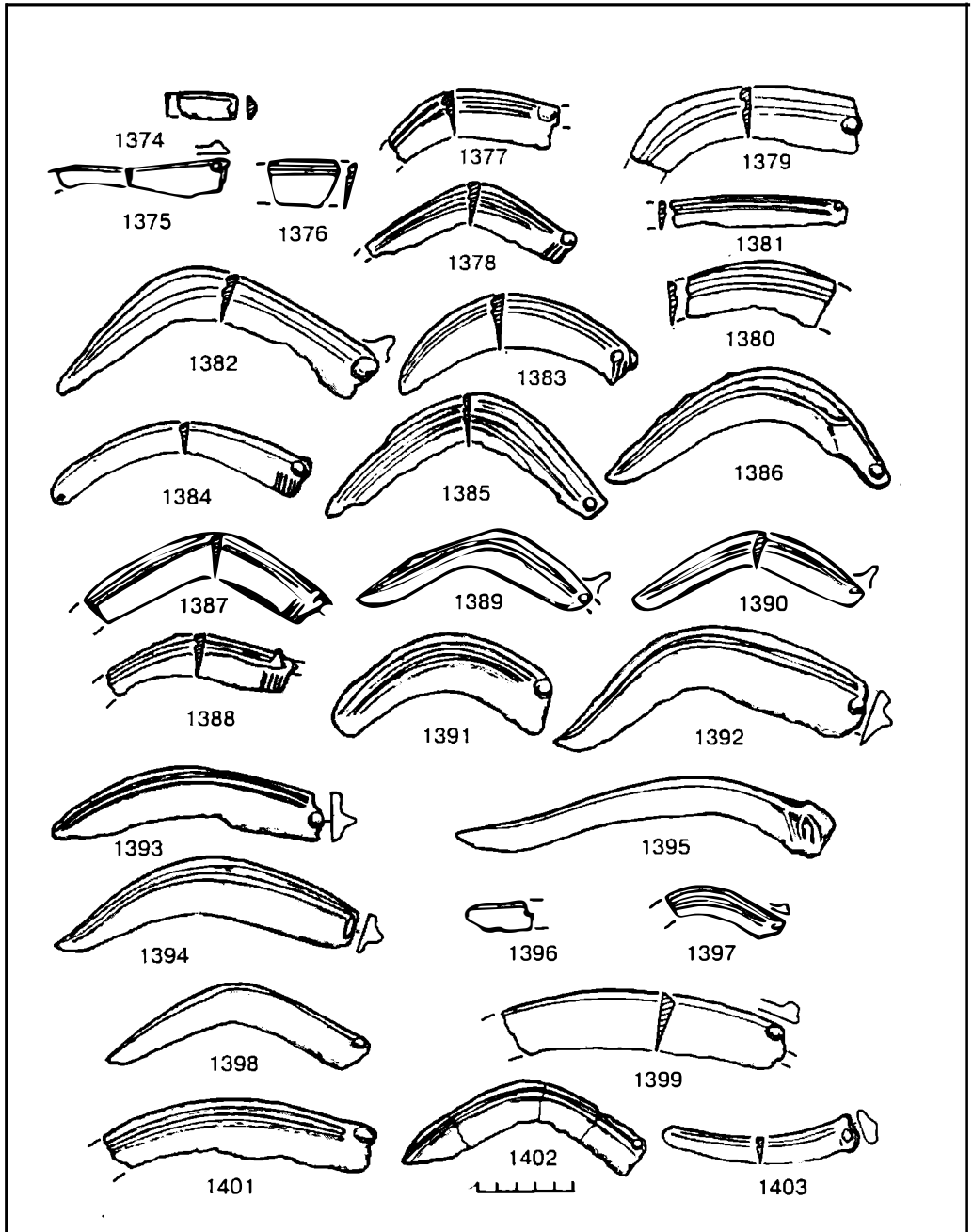
Pl. 93. Seceri de la Dunărea de Jos: tipul Dičevo (1301-1310); seceri din seria Tisa Superioară: tipul Koszider (1311-1314, 1317, 1319-1321). 1301-1309 – Orekhovo; 1310 – Țigănești; 1311, 1312 – Baliči; 1313 – Bovšiv; 1314 – Čekhi; 1317 – Duplis'ka; 1319-1321 – Gruška. 1311, 1312, 1314, 1317, 1319-1321 – după K. Žurowski; 1313 – după L. I. Krušel'nickaja.

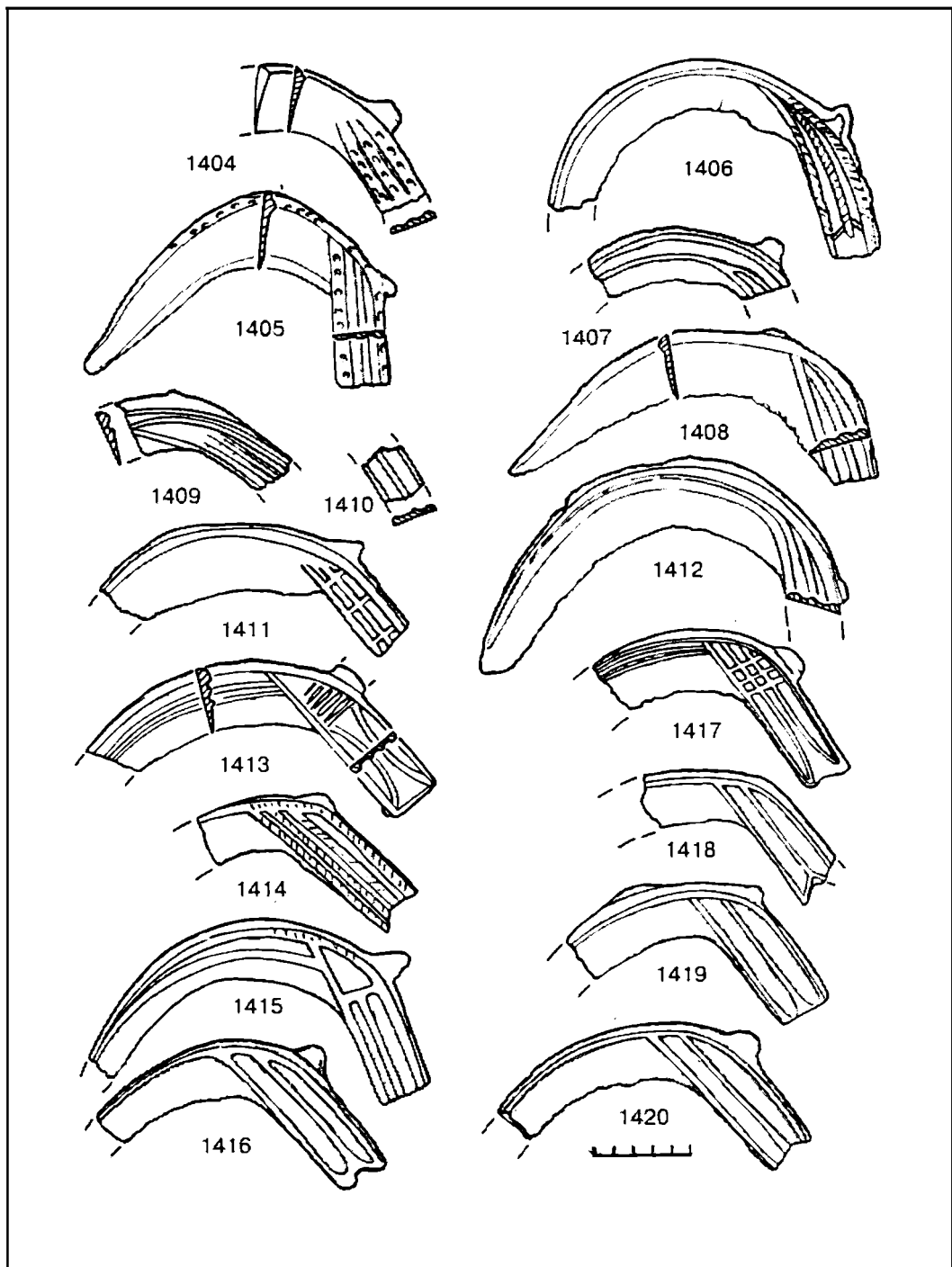
Pl. 94. Seceri din seria Tisa Superioară: tipul Koszider (1315, 1316, 1318, 1322-1350, 1400). 1315, 1316 – Khmel'na I-II; 1318 – Gorodnicja; 1322-1344 – Gruška; 1345 – Hrubiszow; 1346-1349 – Ilišeni; 1350 – Jargorov; 1400 – Ubini. 1318, 1322-1345, 1400 – după K. Żurowski; 1350 – după S. Čopek, V. Konoplja.

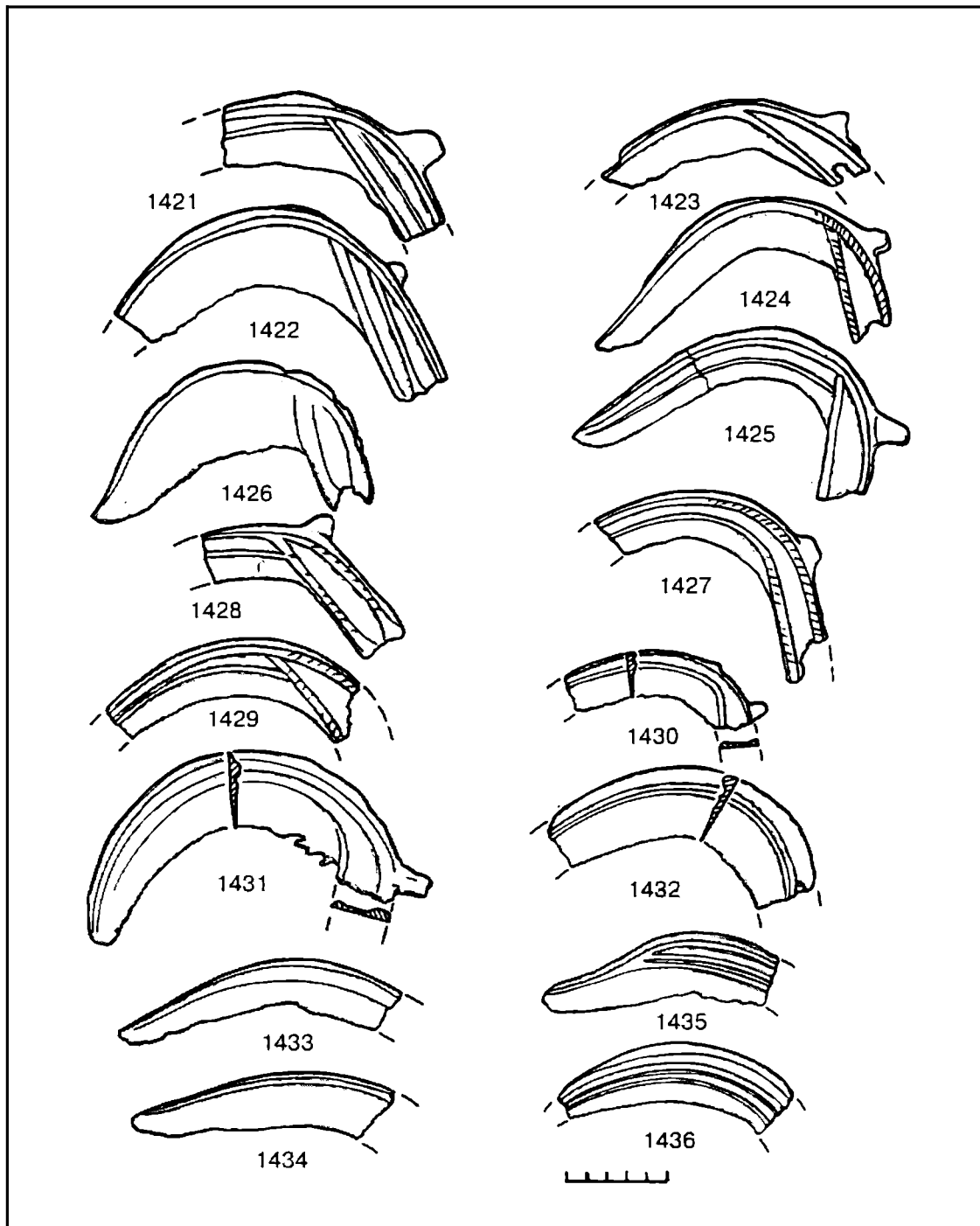
Pl. 95. Seceri din seria Tisa Superioară: tipul Koszider (1351-1373). 1351-1373 – Jargorov. 1351-1373 – după S. Čopek, V. Konoplja.

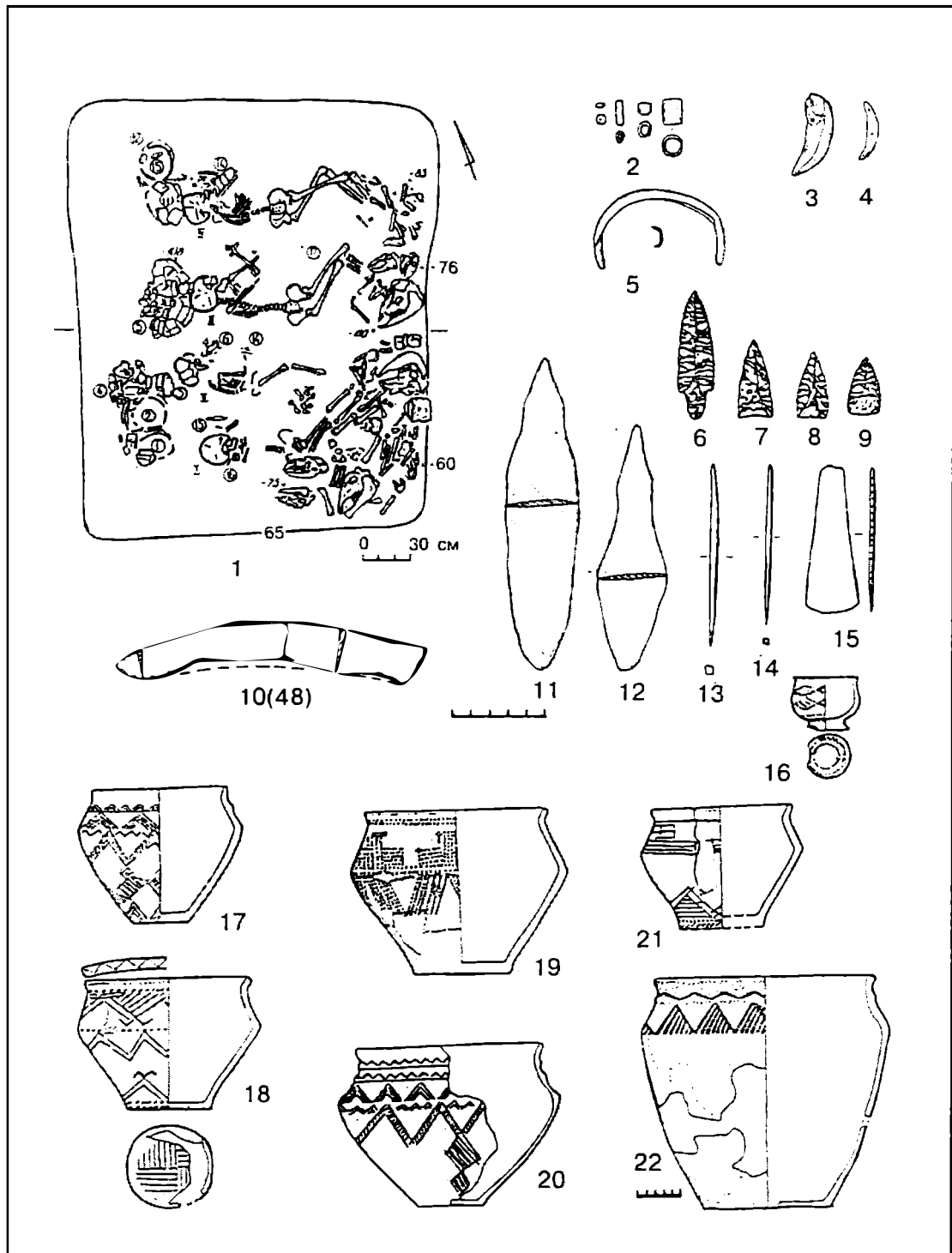
Pl. 96. Seceri din seria Tisa Superioară: tipul Koszider (1374-1399, 1401-1403). 1374 – Kanev II; 1375 – Lepljava II; 1376 – Lepljava III; 1377 – Mahala; 1378 – Nedilis’ka; 1379-1381 – Nikopol’ II; 1382 – Obukhovka II; 1383-1386 – „Podnestrov’e” III-VI; 1387-1390 – Potičok; 1391 – Sambir; 1392-1396 – Stecevka II; 1397 – Stănțești; 1398 – Șcheia; 1399 – Tomești; 1401 – Žabokruki; 1402 – Zoločiv; 1403 – locul descoperirii necunoscut. 1378, 1383-1386, 1391, 1401, 1402 – după K. Żurowski; 1387-1390, 1392-1396 – după L. Krušel’nickaja, M. Filipčuk; 1397 – după P. Șadurschi; 1398 – după M. Petrescu-Dîmbovița.

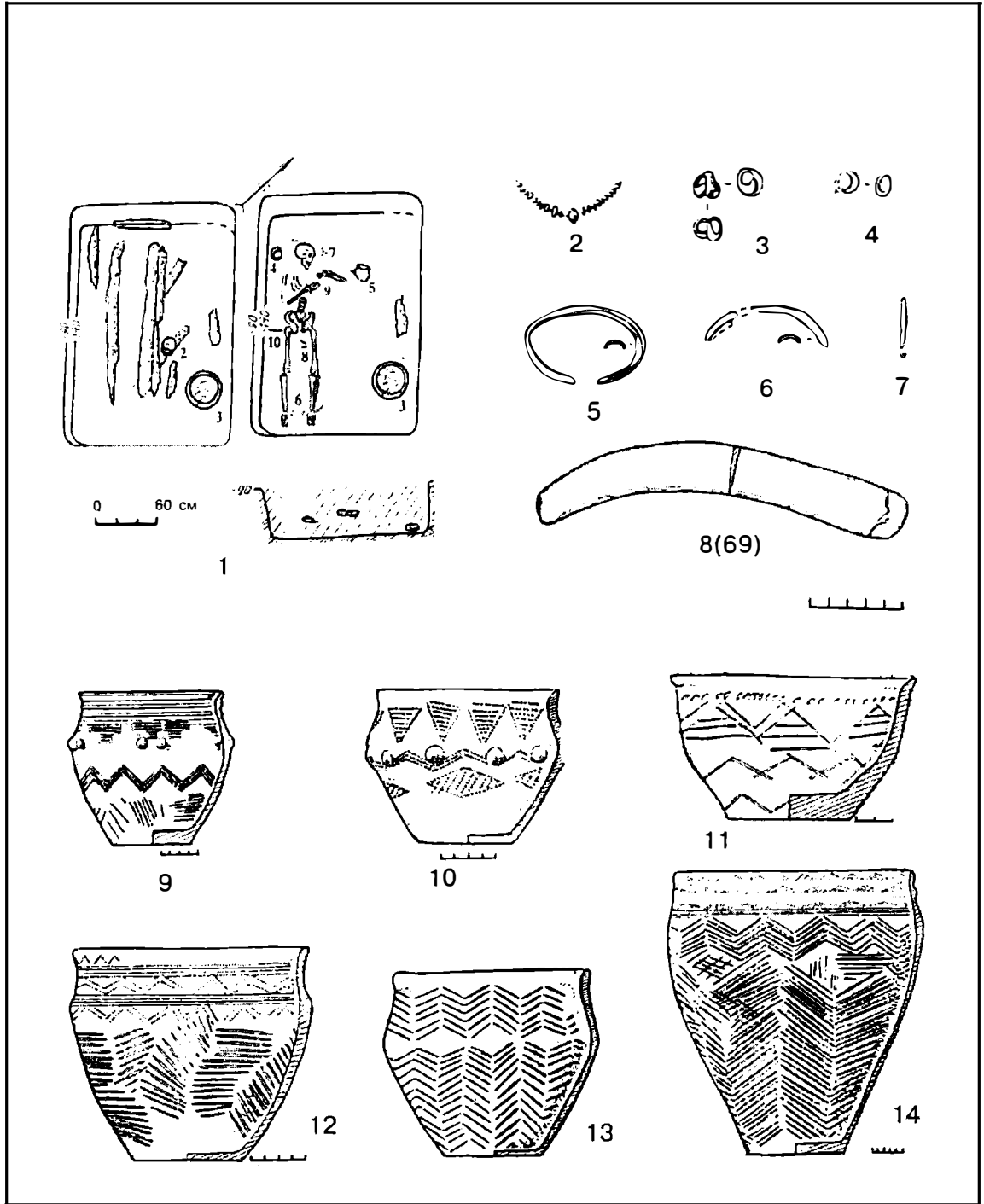
Pl. 97. Seceri de la Dunărea Mijlocie: tipul Pécs (1404-1420). 1404 – Antonovka; 1405 – Gioseni; 1406, 1407 – Gruška; 1408 – Mândrești; 1409, 1410 – Nikopol' II; 1411 – Rajgorodka; 1412 – Slobodka Lesna; 1413 – Tătărani; 1414-1420 – Žabokruki. 1406, 1407, 1412, 1414-1420 – după K. Žurowski; 1411 – Arhiva IIMK.

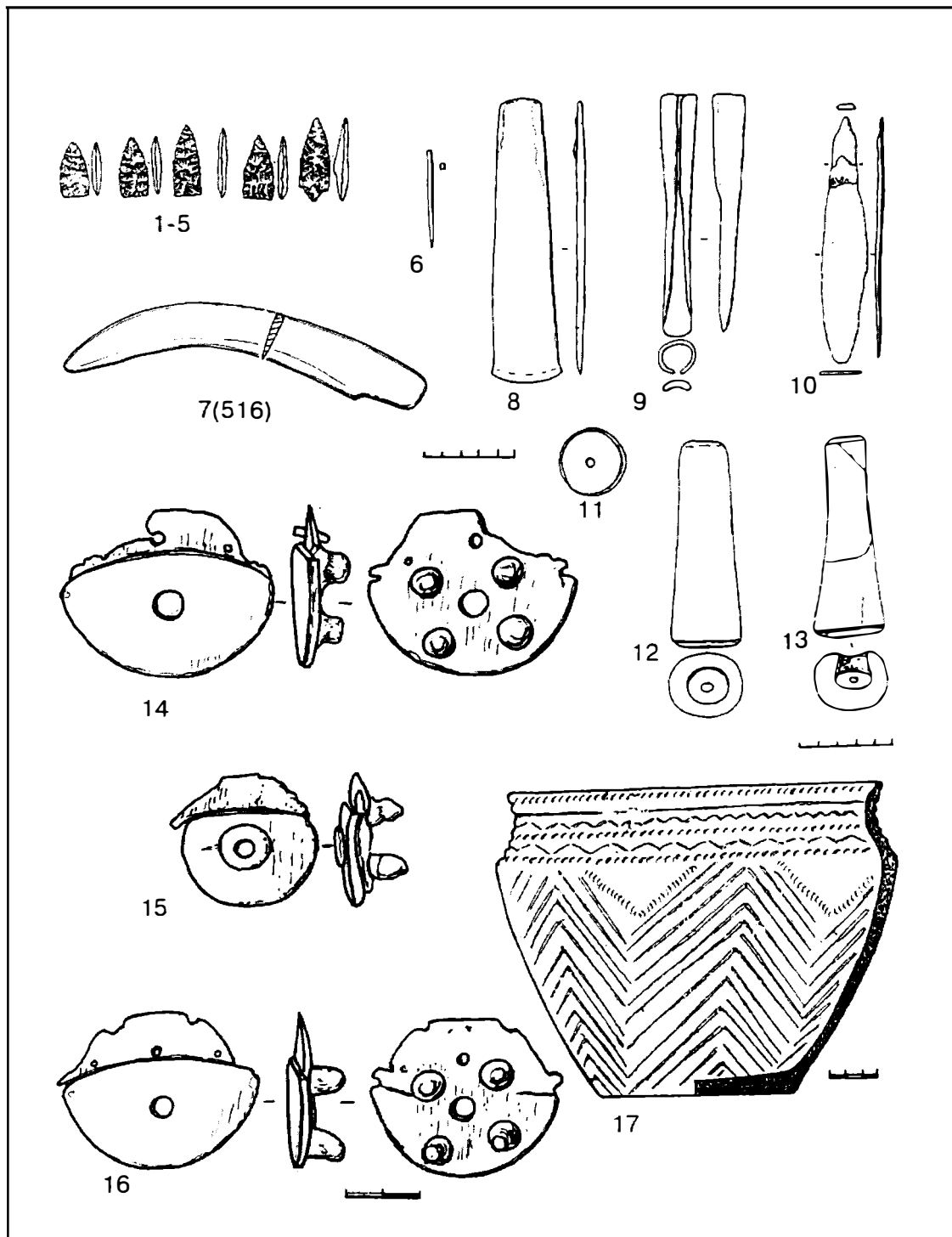
Pl. 98. Seceri de la Dunărea Mijlocie: tipul Pécs (1421, 1422); tipul Gyermely (1423-1429); tipuri nedeterminabile (1430-1436). 1421, 1422, 1428, 1429, 1433-1436 – Žabokruki; 1423 – Čekhi; 1424, 1425, 1432 – Krehhov; 1426 – Nedilis'ka; 1427 – „Podnestrov'e” VII; 1430 – Gârbovât; 1431 – Ilišeni. 1421-1429, 1432-1436 – după K. Žurowski.

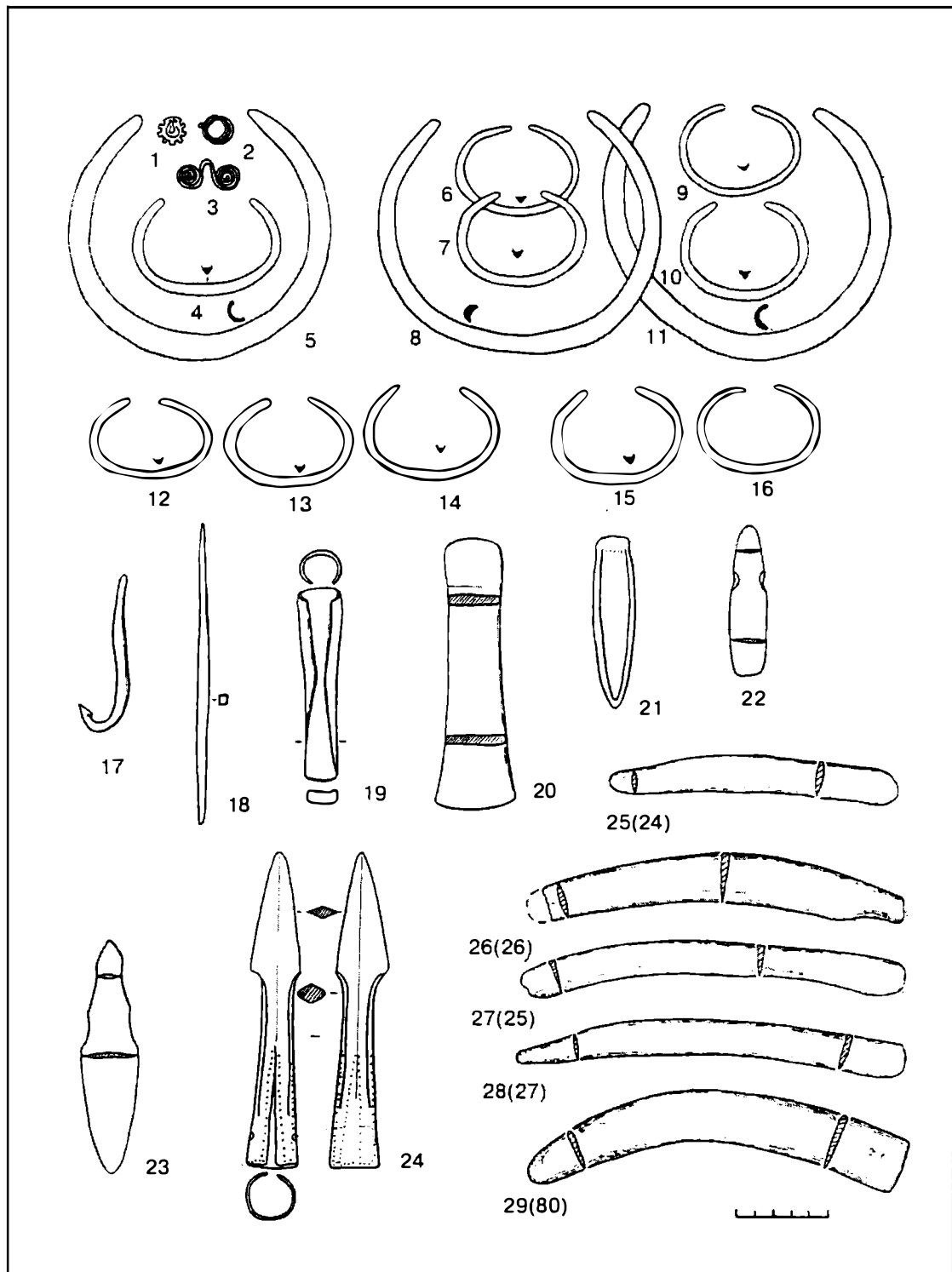
Pl. 99. Komplexe cu seceri ale seriei Volgo-Uralice. Kamennij Ambar V – tumulul 12; mormântul 2 (după V. P. Kostjukov, A. V. Epimakhov, D. V. Nelin). Cultura Sintašta.

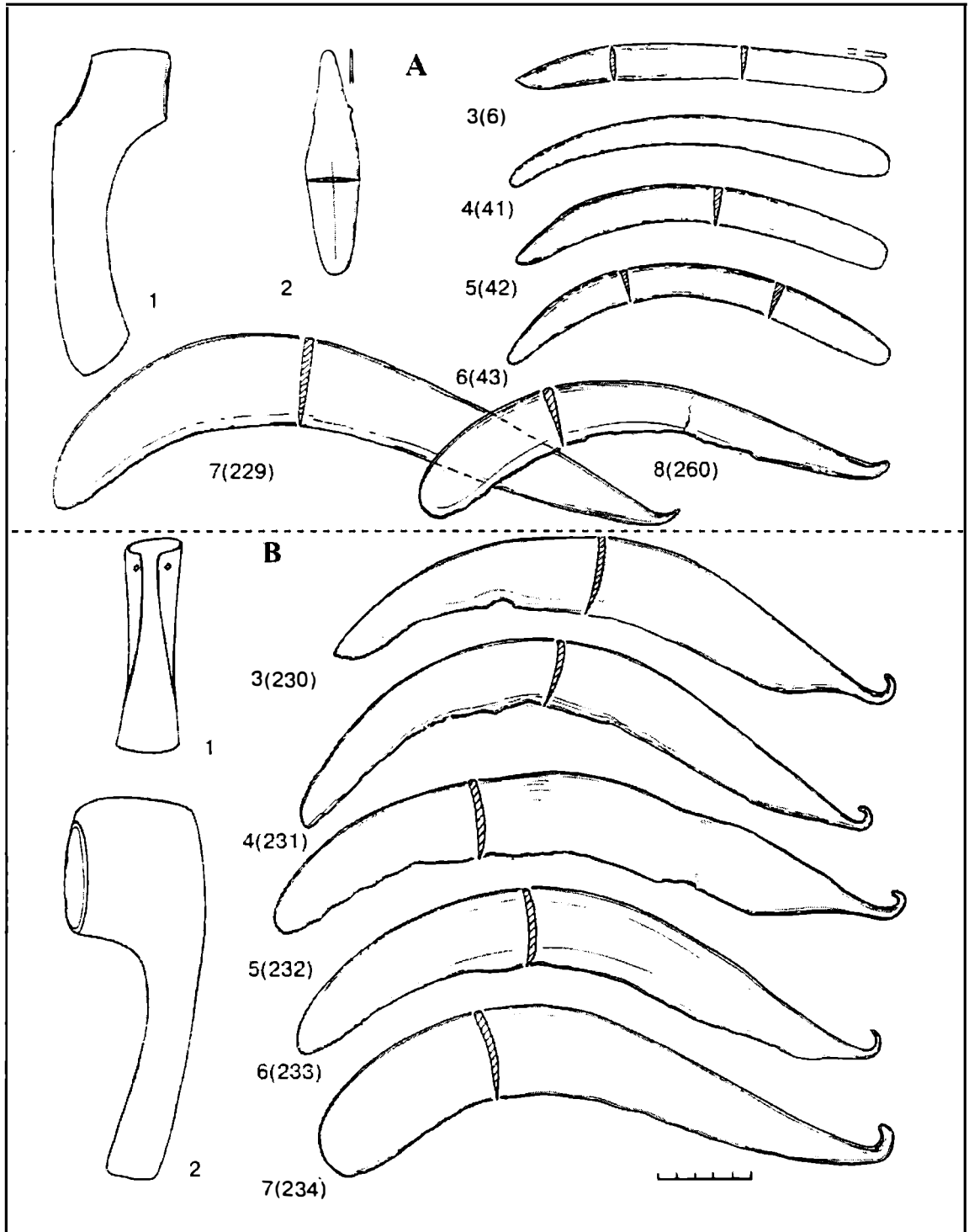
Pl. 100. Complexe cu seceri ale seriei Volgo-Uralice. Sintašta I – necropola C 1; mormântul 12 (după V. F. Gening, G. B. Zdanovič, V. V. Gening). Cultura Sintašta.

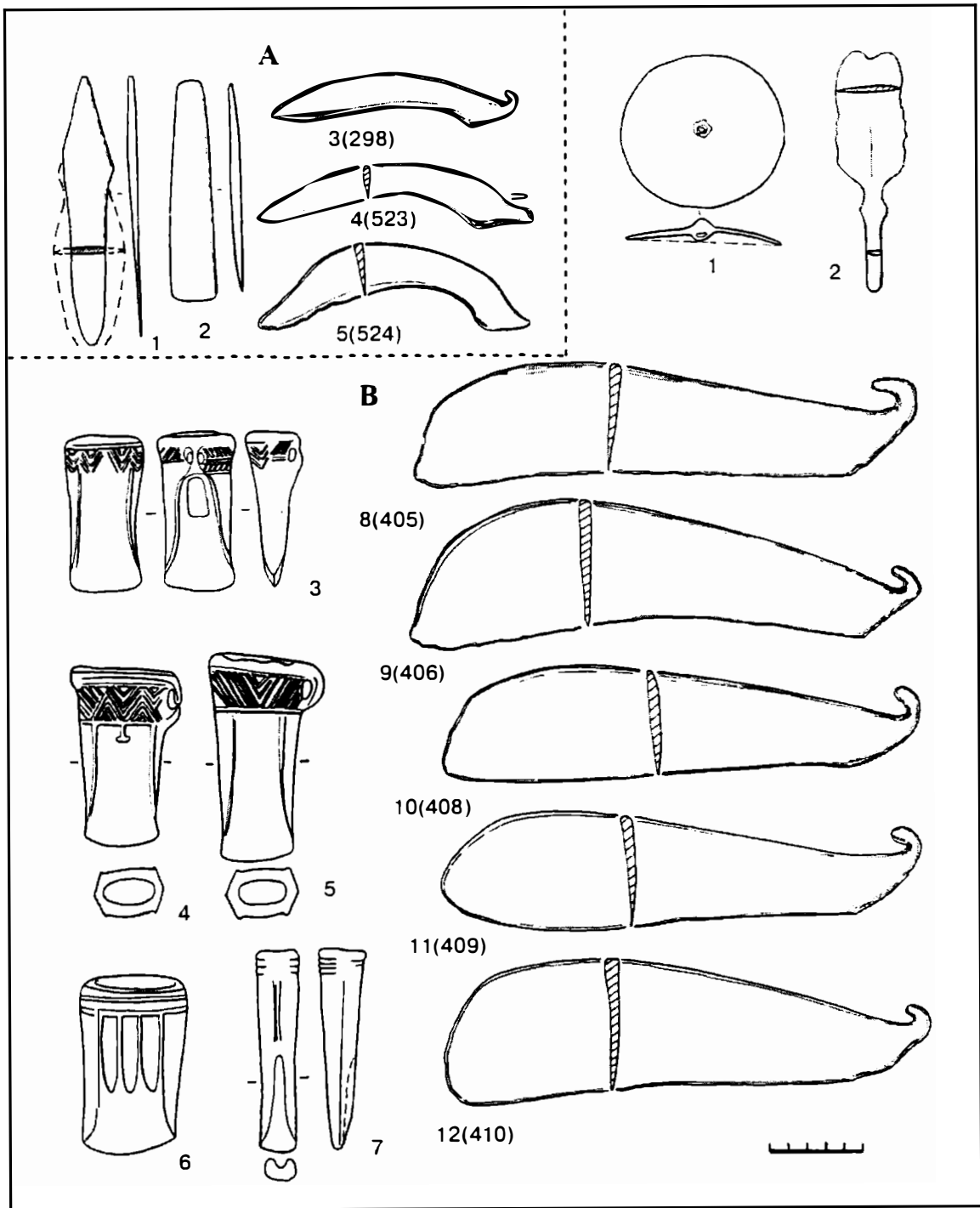
Pl. 101. Complexe cu seceri ale seriei Volgo-Uralice. Utevka VI – tumulul 6; mormântul 6 (după V. I. Vasil'ev, P. F. Kuznecov, A. P. Semenov). Tipul cultural Potapovo.

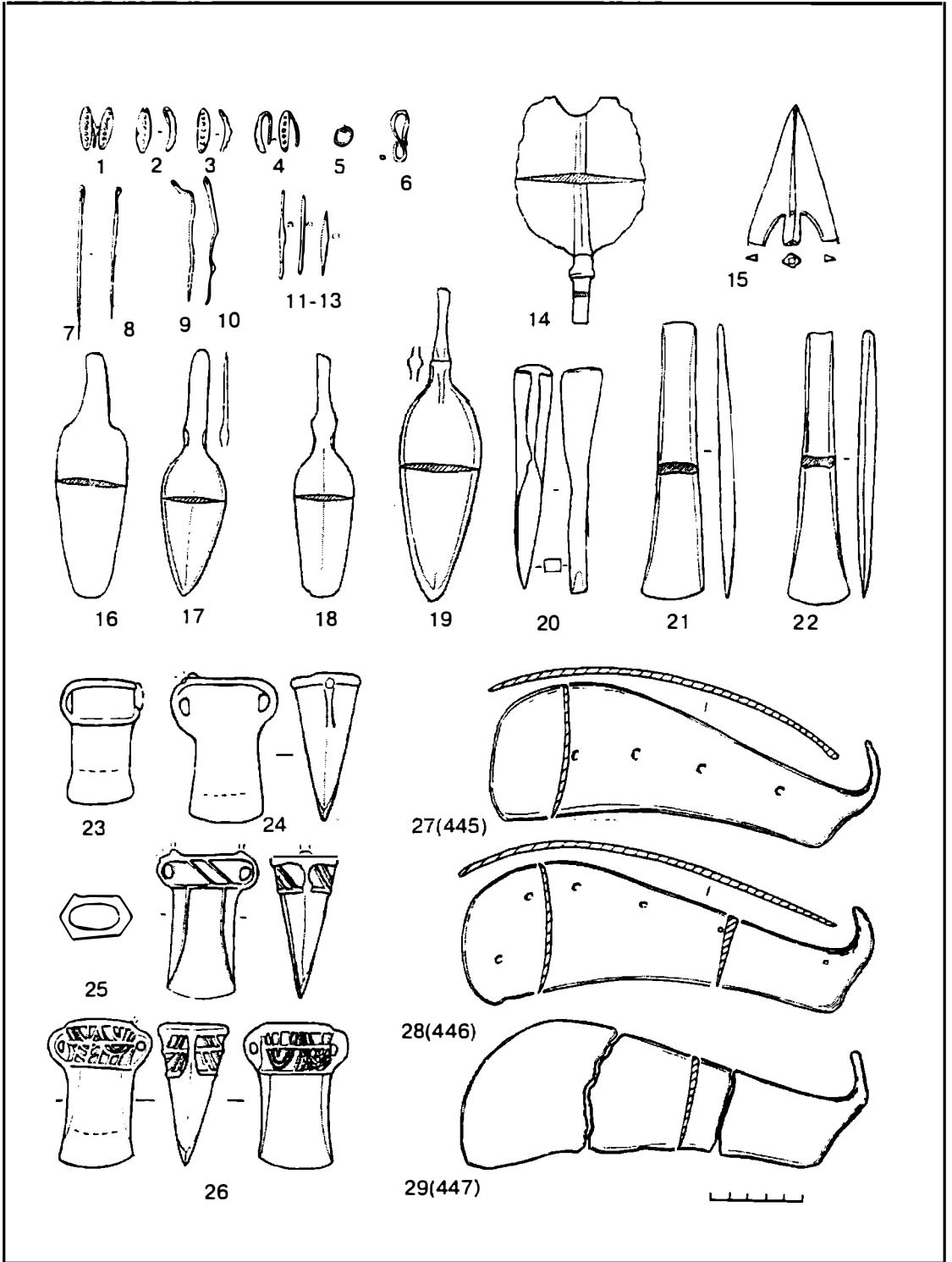
Pl. 102. Complexe cu seceri ale seriei Volgo-Uralice. Depozitul Verkhne-Kizyl'skij (selectiv).

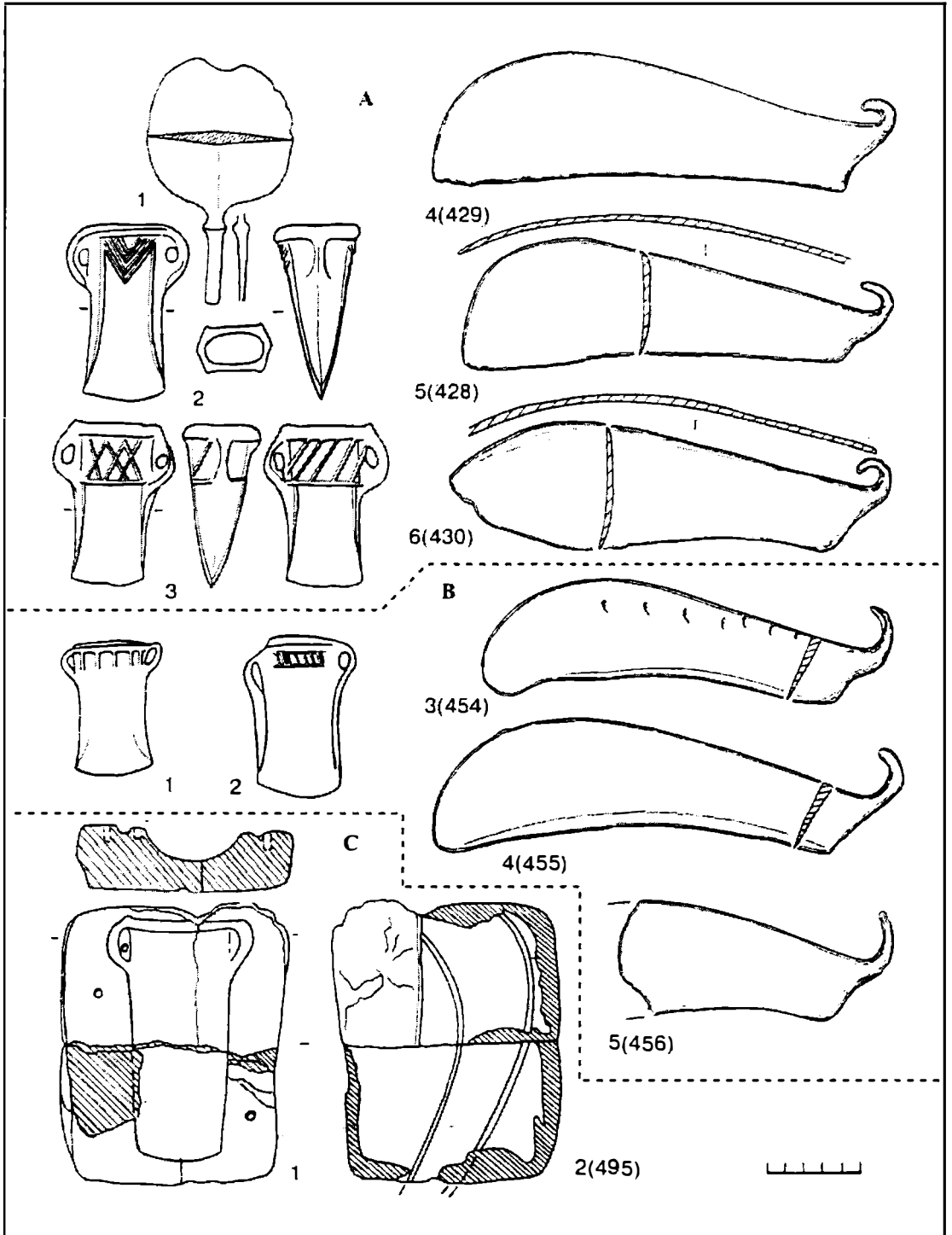
Pl. 103. Complexe cu seceri ale seriei Volgo-Uralice. A – depozitul Erykla (după V. A. Gorodcov); B – depozitul Ibrakaevo (selectiv).

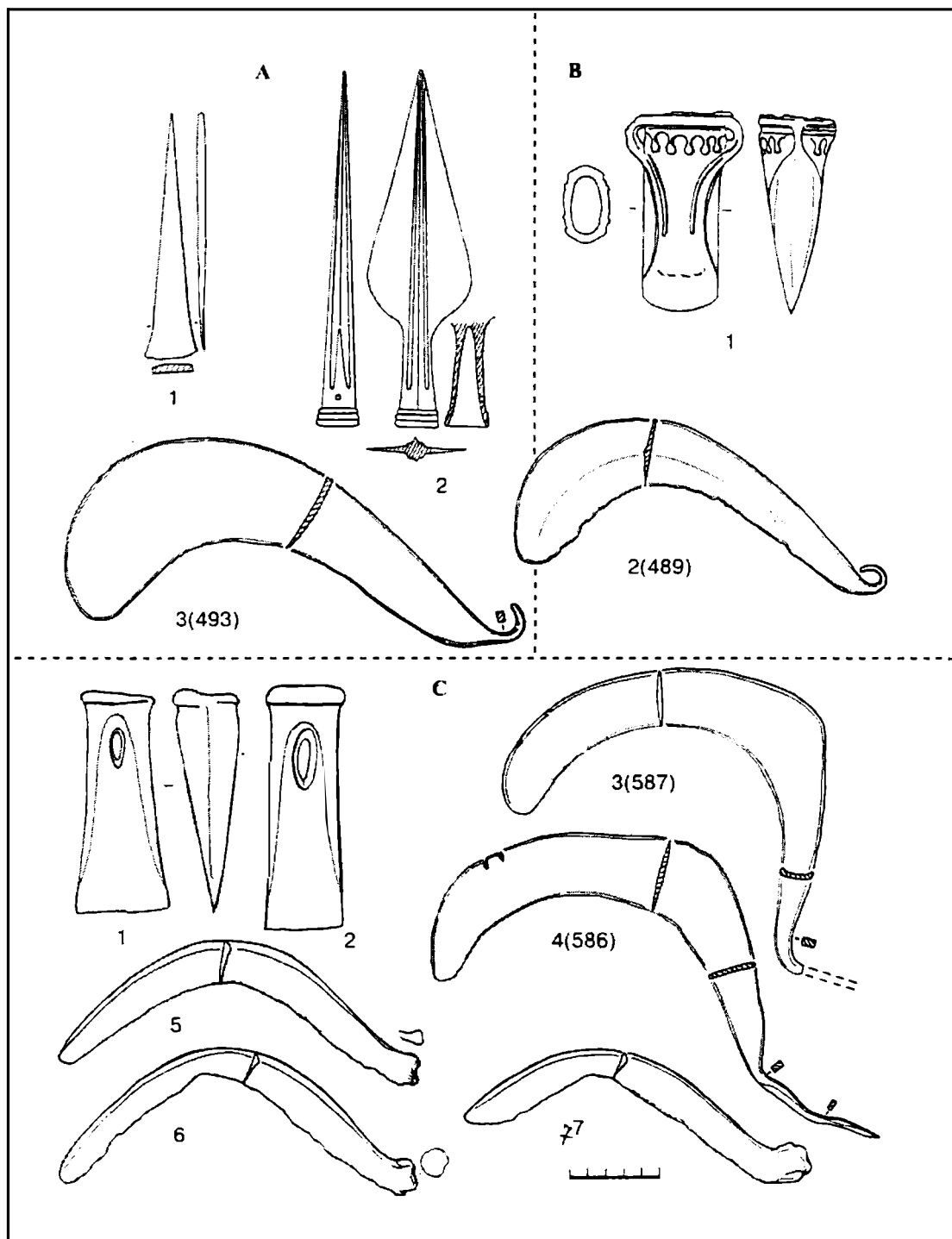
Pl. 104. Complexe cu seceri ale seriei Volgo-Uralice. A – depozitul Staro-Bykovo; B – depozitul Derbeden' (selectiv).

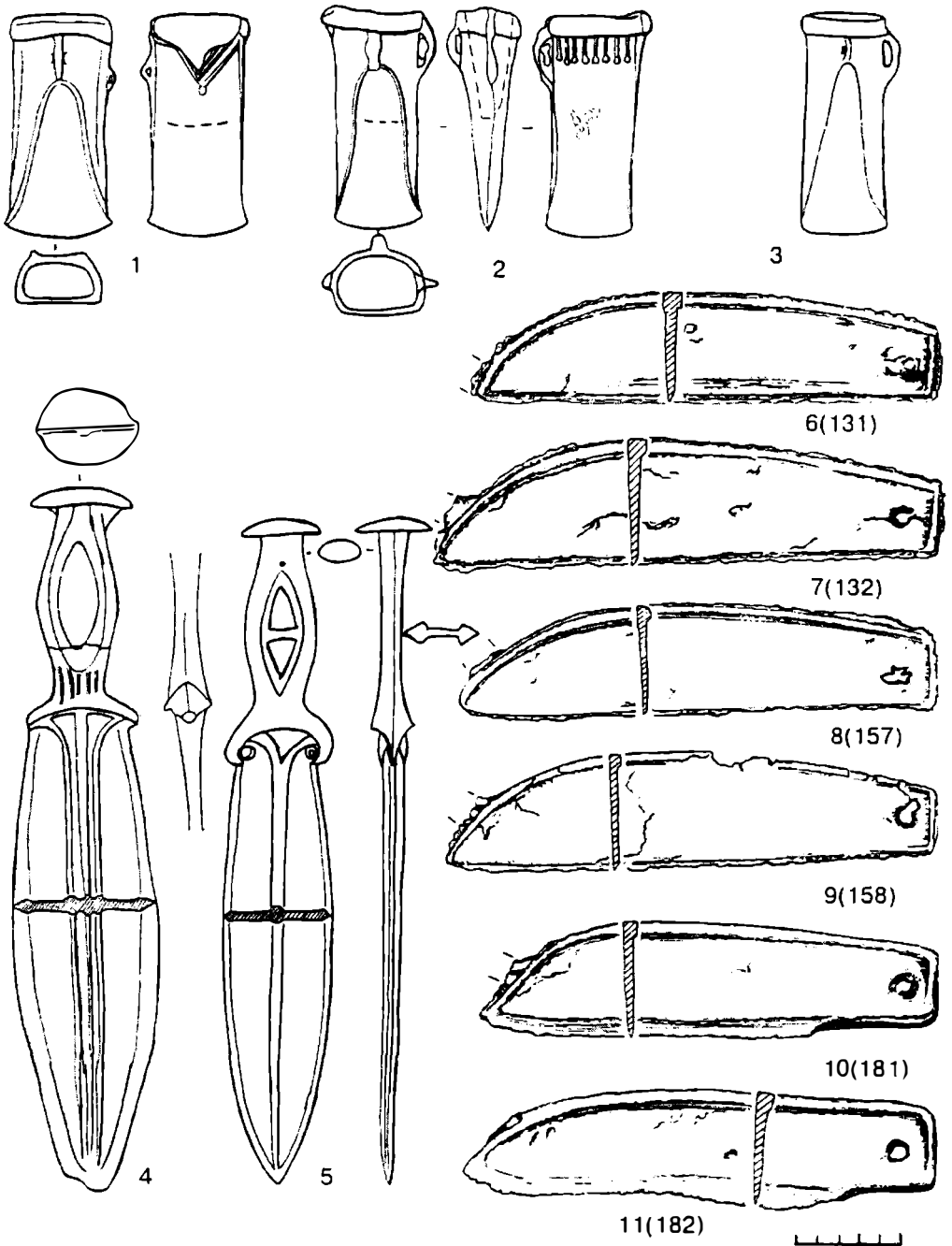
Pl. 105. Complexe cu seceri ale seriei Volgo-Uralice. Depozitul Labojkovka (selectiv).

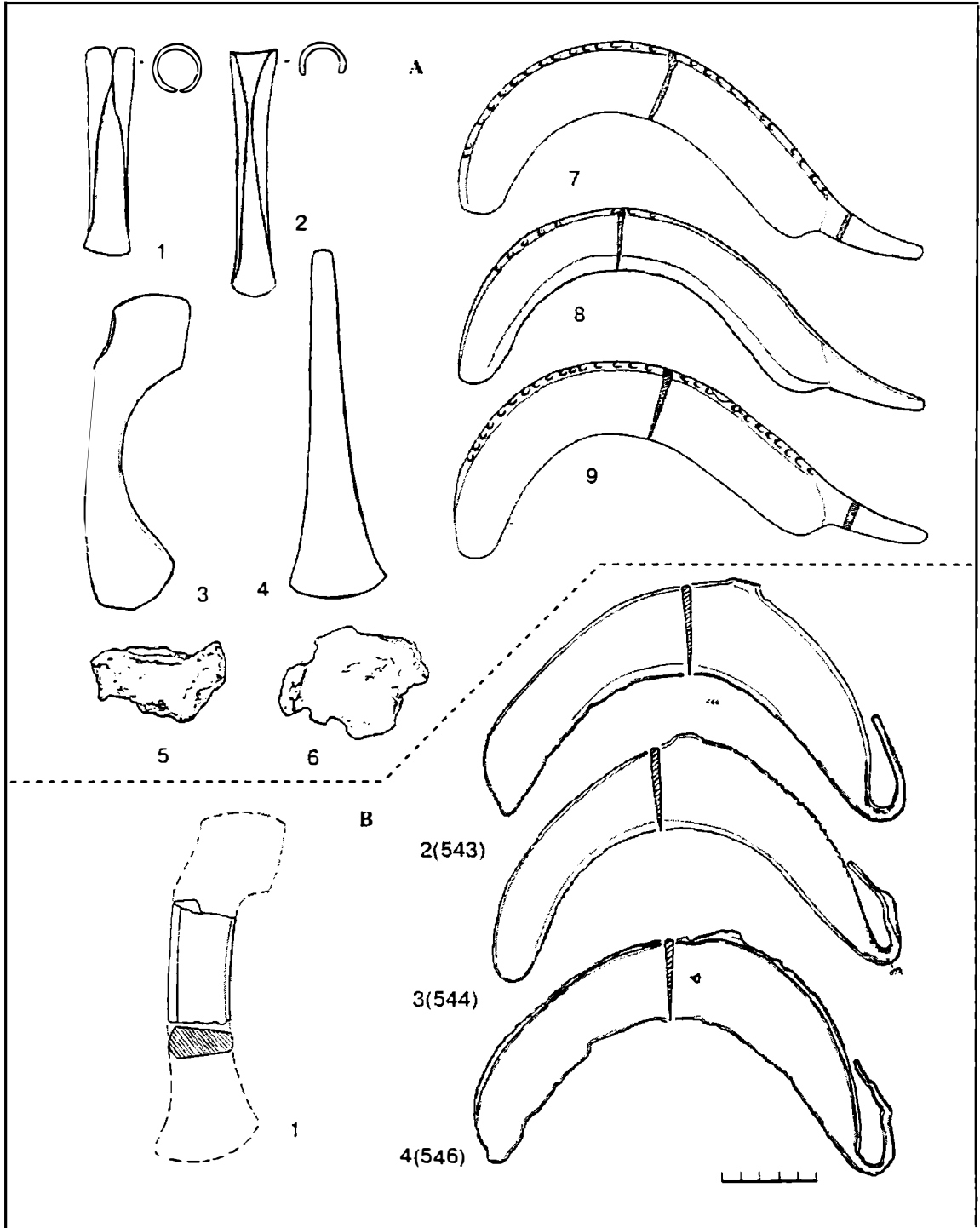
Pl. 106. Complexe cu seceri ale seriei Volgo-Uralice. A – depozitul Tereškovo; B – depozitul Nižnjaja Khortica; C – formă de turnat bivalvă din așezarea culturii Sabatinovka de la Kremenčug (după V. N. Kljušincev).

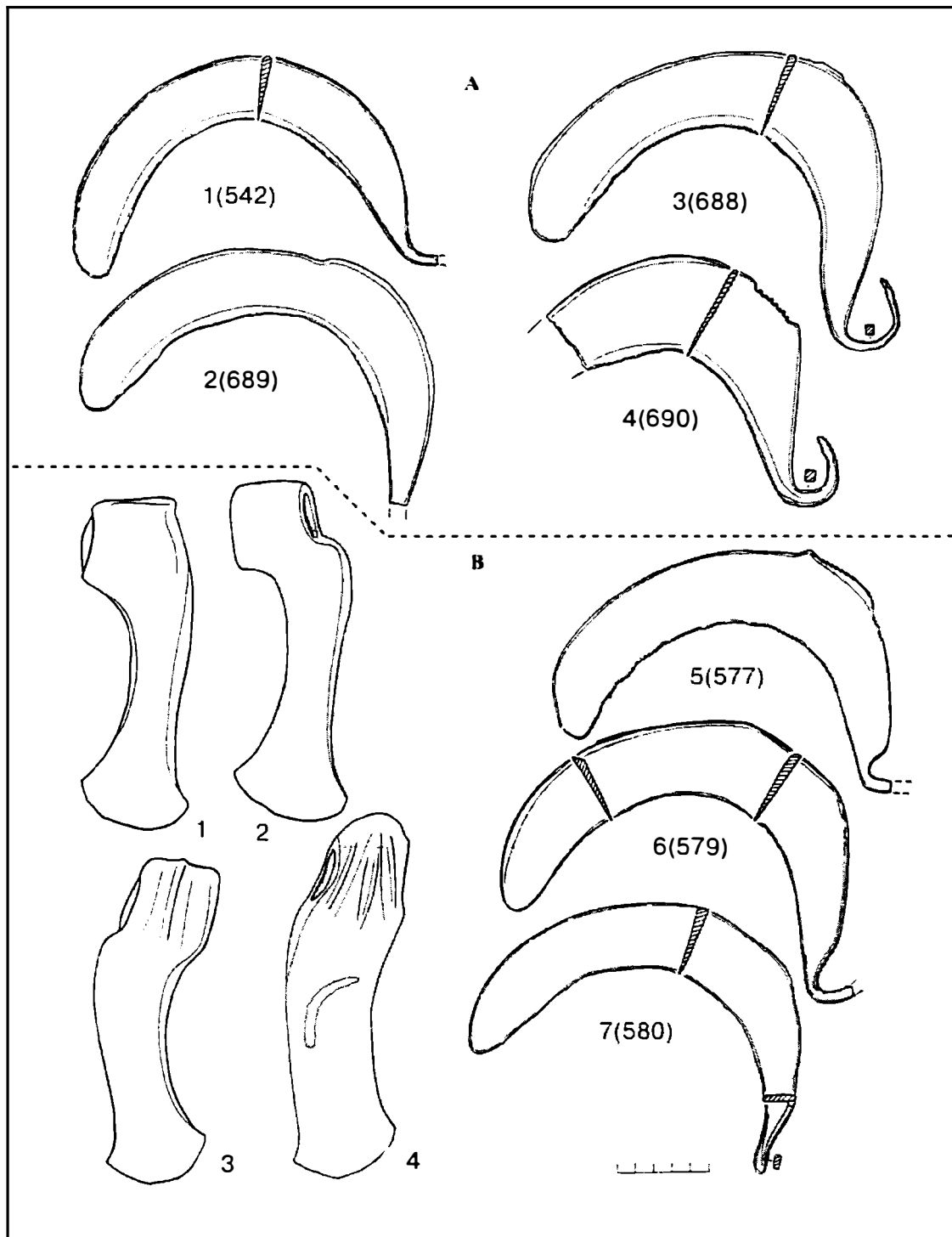
Pl. 107. Complexe cu seceri ale seriilor Volgo-Uralică (A, B) și Nord-Caucaziană (C). A – depozitul Odăile-Podari (după D. Șerbănescu, G. Trohani); B – depozitul Deleni (după V. Chirica, M. Tanasachi); C – depozitul Constanța-Palas (selectiv).

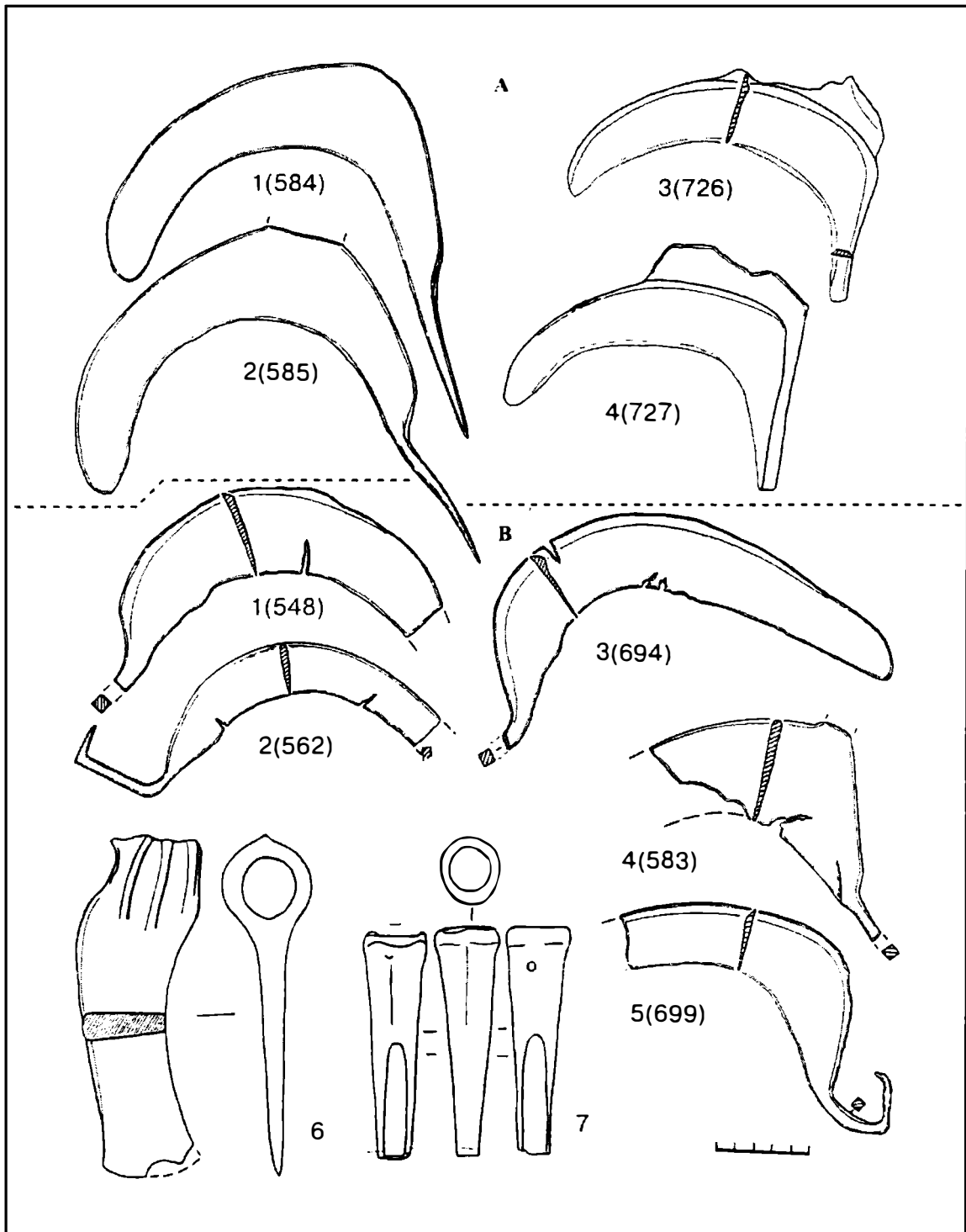
Pl. 108. Complexe cu seceri ale seriei Volgo-Uralice. Depozitul Sosnovaja Maza (selectiv).

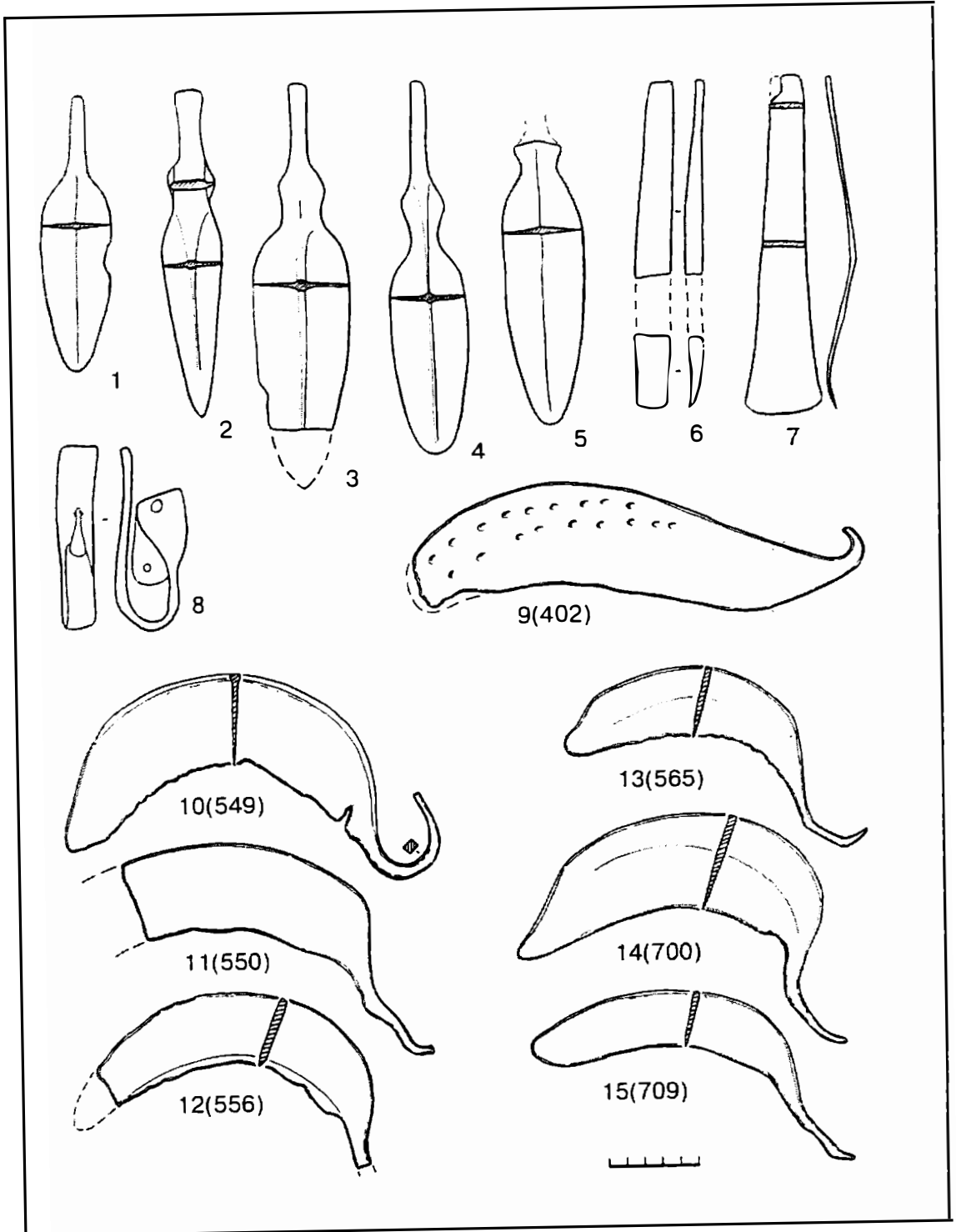
Pl. 109. Complexe cu seceri ale seriei Nord-Caucaziene. A – depozitul Kostromskaja (1-3 – după A. A. Iessen); B – depozitul Koblevo (selectiv – vezi Pl. 110 A).

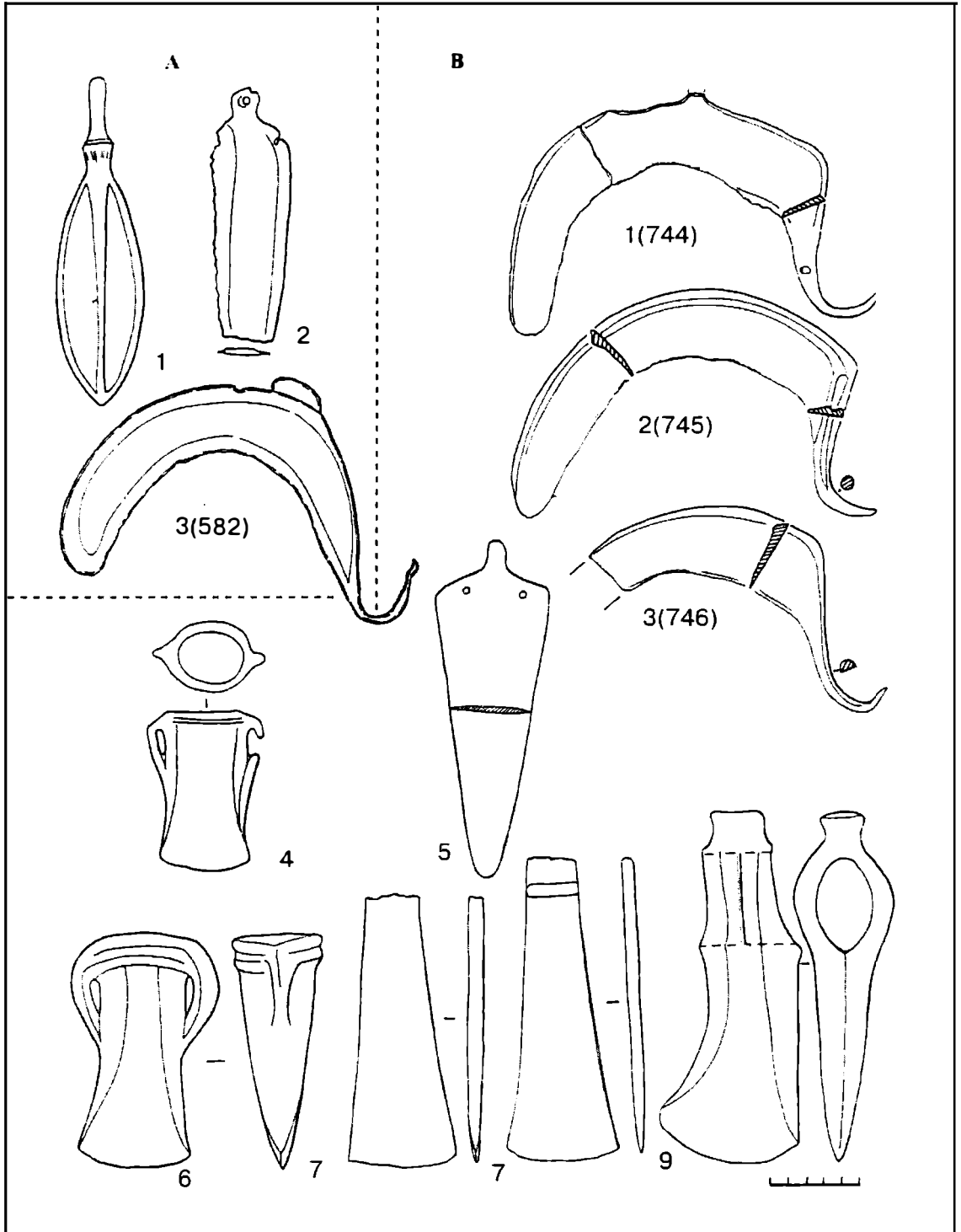
Pl. 110. Complexe cu seceri ale seriei Nord-Caucaziene. A – depozitul Koblevo (selectiv – vezi Pl. 109 B); depozitul Berislav (selectiv – vezi Pl. 111 A) (după A. Dobrovol'skij).

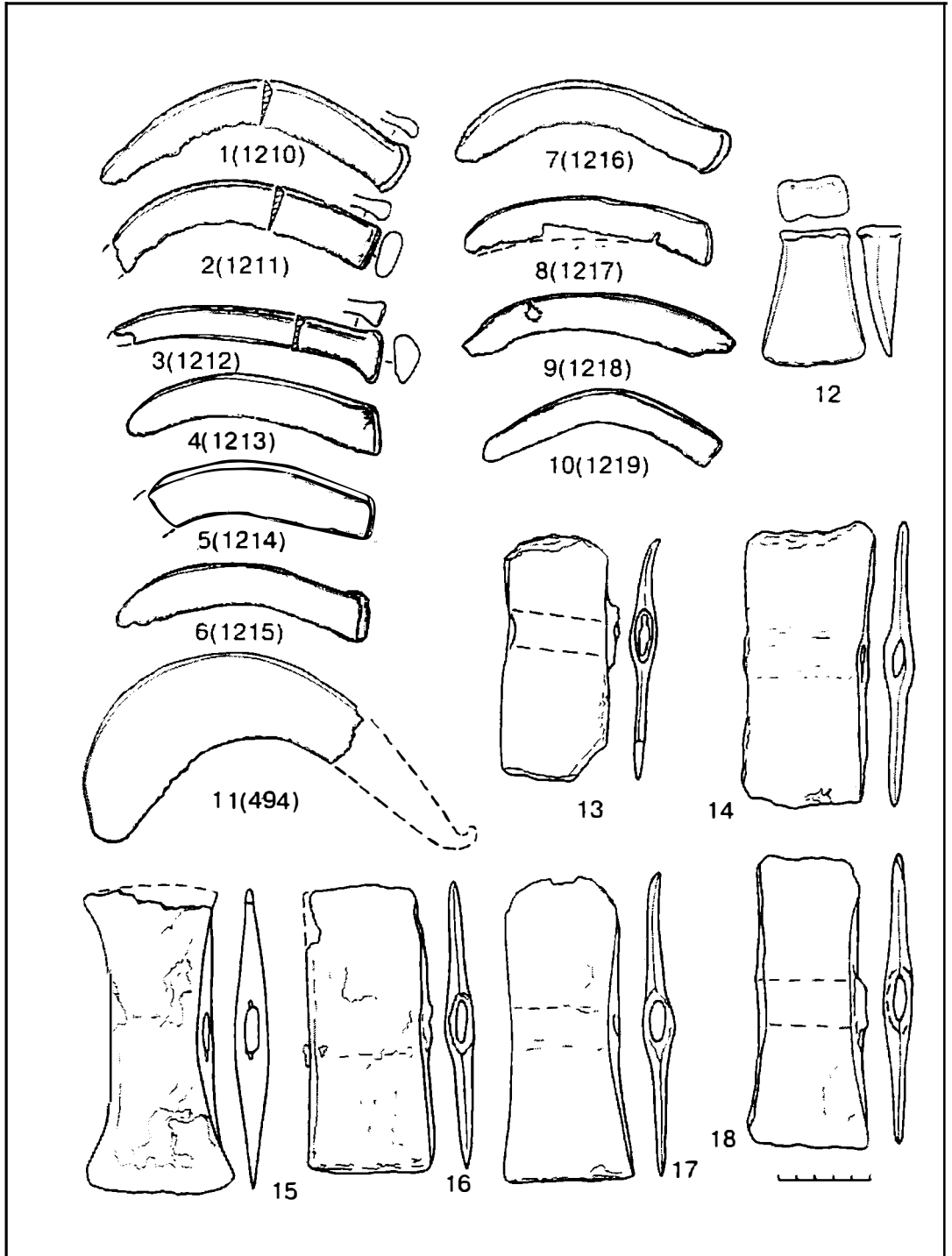
Pl. 111. Complexe cu seceri ale seriei Nord-Caucaziene. A – depozitul Berislav (selectiv – vezi Pl. 110 B) (după A. Dobrovol'skij); B – depozitul Akhmetovskaja (selectiv).

Pl. 112. Complexe cu seceri ale seriilor Volgo-Uralică (9) și Nord-Caucasiană (10-15). Depozitul Batarejka (selectiv).

Pl. 113. Complexe cu seceri ale seriei Nord-Caucaziene. A – Udobnaja I - tumulul 2, mormânt fără număr; B – depozitul Bekeševskaja.

Pl. 114. Complexe cu seceri ale seriilor Dunărea de Jos (1-10) și Volgo-Uralică (11). Depozitul Șcetkovo (4-11, 14, 16-18 – Arhiva IIMK).

Tehnoredactare: Constantin Preoteasa
Design copertă: Manuela Oboroceanu

Bun de tipar: 2006. Apărut: 2006
Editura GOLIA, Cuza Vodă 53, 700038, IASI

Editat cu sprijinul Agenției Naționale
pentru Cercetare Științifică

Tiraj 250 exemplare
Preț de vânzare 34 lei

GOLIA